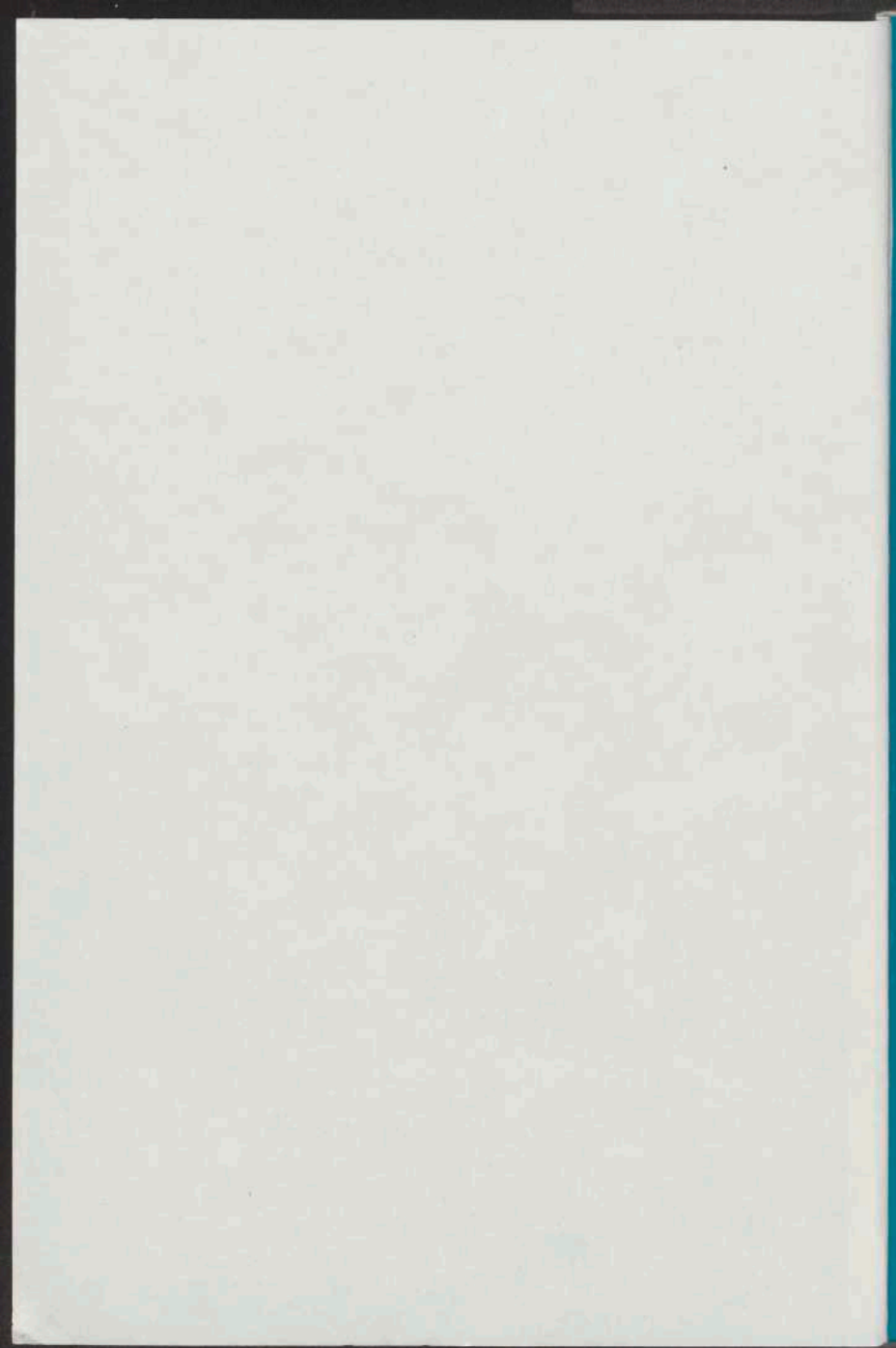

Onderwijsverslag

1976

Onderwijsverslag

OVER HET JAAR 1976

702320.

1251 B30.

R 672 B1.

Verslag
van de staat van het onderwijs
in Nederland

over het jaar 1976

B126

© 1976 by the author

Verslag
van de staat van het onderwijs
in Nederland

over het jaar 1976

Verantwoording

Daartoe gemachtigd door Hare Majesteit de Koningin heeft de minister van onderwijs en wetenschappen, ter voldoening aan het voorschrift vervat in artikel 208, laatste lid, van de Grondwet het verslag van de staat van het onderwijs betreffende het jaar 1976 aangeboden aan de Heren Voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer van de Staten-Generaal.

Inhoudsopgave

Deel I

Verslag van de staat van het onderwijs
in Nederland over het jaar 1976

Algemeen gedeelte

	blz.		blz.
Woord vooraf	9	pedagogisch onderwijs	86
Inleiding	12	9 Schriftelijk onderwijs	88
A Ministerie	18	10 Lager land- en tuinbouw- onderwijs	90
B Bouwzaken onderwijs	24	11 Middelbaar land- en tuinbouwonderwijs	91
C Studiefinanciering	30	I Leerlingwezen	92
D Kleuteronderwijs	34	J Onderwijs en vorming werkende jongeren	94
E Basisonderwijs	35	K Onderwijs voor volwassenen	100
F Speciaal onderwijs	51	L Hoger onderwijs en hoger beroepsonderwijs	101
G Algemeen voortgezet en voorbereidend wetenschap- pelijk onderwijs	54	1 Hoger technisch onderwijs	108
H Lager en middelbaar beroepsonderwijs	57	2 Hoger middenstands onderwijs en hoger economisch en administratief onderwijs	110
1 Lager technisch onderwijs	63	3 Hoger sociaal-pedagogisch onderwijs	111
2 Lager en middelbaar nautisch onderwijs	66	4 Kunstonderwijs	116
3 Middelbaar technisch onderwijs	68	5 Hoger nautisch onderwijs	119
4 Lager huishoud- en nijverheidsonderwijs	73	6 Hoger land- en tuinbouwonderwijs	121
5 Middelbaar huishoud- en nijverheidsonderwijs	75	7 Hoger huishoud- en nijverheidsonderwijs	122
6 Lager middenstands- onderwijs en lager economisch en administratief onderwijs en lager algemeen voortgezet onderwijs	78	M Diensten onderwijs en inspectie	123
7 Middelbaar middenstands- onderwijs en middelbaar economisch en administratief onderwijs	81	1 Rijksschooltoezicht	124
8 Middelbaar sociaal-		2 Arbeidsvoorwaardenbeleid	126
		3 Verzorging	135
		4 Scholing	137
		N Wetenschappelijk onderwijs	150

Deel II

Bijzonder gedeelte

Wetenschappelijke bijdrage over een actueel onderwijskundig onderwerp

	blz.
Aangezien om technische redenen niet tijdig een auteur benaderd kon worden voor het schrijven van een wetenschappelijke bijdrage over een actueel onderwijskundig onderwerp, komt deze bijdrage in het Onderwijsverslag 1976 te vervallen	161
162	
163	
164	
165	
166	
167	
168	
169	
170	
171	
172	
173	
174	
175	
176	
177	
178	
179	
180	
181	
182	
183	
184	
185	
186	
187	
188	
189	
190	
191	
192	
193	
194	
195	
196	
197	
198	
199	
200	
201	
202	
203	
204	
205	
206	
207	
208	
209	
210	
211	
212	
213	
214	
215	
216	
217	
218	
219	
220	
221	
222	
223	
224	
225	
226	
227	
228	
229	
230	
231	
232	
233	
234	
235	
236	
237	
238	
239	
240	
241	
242	
243	
244	
245	
246	
247	
248	
249	
250	
251	
252	
253	
254	
255	
256	
257	
258	
259	
260	
261	
262	
263	
264	
265	
266	
267	
268	
269	
270	
271	
272	
273	
274	
275	
276	
277	
278	
279	
280	
281	
282	
283	
284	
285	
286	
287	
288	
289	
290	
291	
292	
293	
294	
295	
296	
297	
298	
299	
300	

	blz.
301	
302	
303	
304	
305	
306	
307	
308	
309	
310	
311	
312	
313	
314	
315	
316	
317	
318	
319	
320	
321	
322	
323	
324	
325	
326	
327	
328	
329	
330	
331	
332	
333	
334	
335	
336	
337	
338	
339	
340	
341	
342	
343	
344	
345	
346	
347	
348	
349	
350	
351	
352	
353	
354	
355	
356	
357	
358	
359	
360	
361	
362	
363	
364	
365	
366	
367	
368	
369	
370	
371	
372	
373	
374	
375	
376	
377	
378	
379	
380	
381	
382	
383	
384	
385	
386	
387	
388	
389	
390	
391	
392	
393	
394	
395	
396	
397	
398	
399	
400	

Deel III

Inspectoraal gedeelte

Verslag vanuit de onderwijsinspecties
over de staat van het onderwijs in
Nederland over het jaar 1976

	blz.		blz.
1 Inspectie kleuteronderwijs	165	sociaal-pedagogisch onderwijs	259
2 Inspectie basisonderwijs	170	14 Inspectie leerlingwezen	260
3 Inspectie basisonderwijs in algemene dienst	186	15 Inspectie onderwijs en vorming werkende jongeren	264
4 Inspectie speciaal onderwijs	200	16 Inspectie algemene dienst ontwikkelingshulp	268
5 Inspectie middelbaar algemeen voortgezet onderwijs	212	17 Inspectie Nederlandse scholen in het buitenland	269
6 Inspectie algemeen voortgezet onderwijs en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs	218	18 Inspectie hoger technisch onderwijs	275
7 Inspectie lager technisch onderwijs	232	19 Inspectie middenstands- onderwijs en hoger economisch en administratief onderwijs	279
8 Inspectie middelbaar technisch onderwijs	235	20 Inspectie hoger sociaal- pedagogisch onderwijs	280
9 Inspectie lager huishoud- en nijverheidsonderwijs	243	21 Inspectie kunstonderwijs	283
10 Inspectie middelbaar huis- houd- en nijverheidsonderwijs	248	22 Inspectie nautisch onderwijs	289
11 Inspectie lager middenstands- onderwijs en lager economisch en administratief onderwijs	257	23 Inspectie opleidingsscholen voor kleuterleidsters	292
12 Inspectie middelbaar middenstandsonderwijs en middelbaar economisch en administratief onderwijs	258	24 Inspectie opleidingsscholen voor onderwijzers	295
13 Inspectie middelbaar		25 Inspectie land- en tuin- bouwonderwijs	309
		26 Inspectie huishoud- en nijverheidsonderwijs	310

Deel IV

Verslag van de staat van het onderwijs
aan de Nederlandse universiteiten en
hogescholen over het jaar 1976

Instellingen van wetenschappelijk onderwijs

	blz.		blz.
1 Rijksuniversiteit te Leiden	327	8 Katholieke universiteit te Nijmegen	348
2 Rijksuniversiteit te Groningen	329	9 Katholieke hogeschool te Tilburg	350
3 Gemeentelijke universiteit te Amsterdam	331	10 Technische hogeschool te Eindhoven	353
4 Rijksuniversiteit te Utrecht	333	11 Technische hogeschool te Enschede	355
5 Vrije universiteit te Amsterdam	335	12 Rijksuniversiteit te Rotterdam	357
6 Technische hogeschool te Delft	338	13 Rijksuniversiteit te Maastricht	359
7 Landbouwhogeschool te Wageningen	340		

Deel V

Lijst van commissies

	blz.		blz.
I Algemeen	365	Middelbaar middenstands-	
Staten-Generaal	365	onderwijs;	
Spelling	368	middelbaar economisch en	
Diversen	371	administratief onderwijs	
		(LMBO/MEL)	436
II Ministerie	381	Leerlingwezen (OVWJ/LW)	441
A Algemeen	381	Hoger beroepsonderwijs	
Bouwzaken onderwijs	381	(HBO)	443
Studiefinanciering	384	Hoger technisch onderwijs	
Internationale		(HBO/HTO)	443
betrekkingen	386	Hoger middenstandsonderwijs;	
B Voortgezet onderwijs	393	hoger economisch en	
Algemeen voortgezet		administratief onderwijs	
onderwijs en voorbereidend		(HBO/MEL)	445
wetenschappelijk		Hoger sociaal-pedagogisch	
onderwijs	393	onderwijs (HBO/SPO)	446
Leerplanontwikkeling	397	Kunstonderwijs (HBO/KUO)	447
Lager en middelbaar		Nautisch onderwijs	
beroepsonderwijs (LMBO)	431	(HBO/NAUT)	448
Lager technisch onderwijs		Hoger huishoud- en	
(LMBO/LTO)	431	nijverheidsonderwijs	
Middelbaar technisch		(HBO/HHNO)	449
onderwijs (LMBO/MTO)	433	C Diensten onderwijs en	
		inspectie (DI)	450
		Arbeidsvoorwaardenbeleid	
		(DI/AB)	450
		Automatisering (DI/AUT)	455
		Verzorging (DI/VG)	459
		Scholing (DI/SC)	475
		D Wetenschappelijk onderwijs	490

Woord vooraf

Het verslag van de staat van het onderwijs in Nederland over het jaar 1976 omvat de volgende delen:

Deel I, Algemeen gedeelte, bevattende een overzicht van de overheidsmaatregelen en gebeurtenissen in 1976, gerangschikt in hoofdstukken naar de soorten van onderwijs waarop zij betrekking hebben.

Deel II, Bijzonder gedeelte, inhoudende een wetenschappelijke bijdrage over een actueel onderwijskundig onderwerp. Om technische redenen komt dit deel in dit verslag te vervallen.

Deel III, Inspectoraal gedeelte, waarin vanuit de onderwijsinspecties verslag wordt gedaan over de staat van het onderwijs in het jaar 1976.

Deel IV, Verslag van de staat van het onderwijs aan de Nederlandse universiteiten en hogescholen over het jaar 1976.

Deel V, Lijst van commissies, die werkzaam zijn op een van de onderwijsgebieden.

Bij het samenstellen van het verslag is, zo nodig, gebruik gemaakt van statistische gegevens uit de desbetreffende publikaties van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Deel I

Algemeen gedeelte

Verslag van de staat van het onderwijs in Nederland over het jaar 1976

Inleiding

WETGEVING EN BESTUUR

In het afgelopen jaar bereikten de hierna te noemen wetten het Staatsblad:
Wet van 14 januari 1976, houdende wijziging van hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1973. (Staatsblad nr. 13);
Wet van 31 maart 1976 tot wijziging van de Kleuteronderwijswet (Staatsblad 1974, nr. 564), de Lager-onderwijswet 1920 (Staatsblad 1974, nr. 565) en de Financiële-Verhoudingswet 1960 (Staatsblad 1961, nr. 217), Staatsblad nr. 211;
Wet van 8 april 1976 tot vaststelling van de hoofdstukken 2 t/m 5 van de Invoeringswet Boek 2 nieuw Burgerlijk Wetboek (wijzigingen Lager-onderwijswet 1920, Kleuteronderwijswet, Wet op het wetenschappelijk onderwijs, Wet op het voortgezet onderwijs en Wet op het leerlingwezen), Staatsblad nr. 229;
Wet van 20 april 1976, houdende vaststelling van hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1976;
Wet van 12 mei 1976, houdende wijziging van de Wet universitaire bestuurshervorming 1970 en van de Wet rijksuniversiteit Rotterdam (Staatsblad nr. 291);
Wet van 21 oktober 1976 tot wijziging van hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1975. (Uitgaven voortvloeiende uit de maatregelen op onderwijsgebied, aangekondigd in de Nota inzake de Werkgelegenheid, Gedrukte Stukken 1974-1975 — 13318) (Staatsblad nr. 556);
Wet van 21 oktober 1976 tot wijziging van enkele bepalingen van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs, de Wet universitaire bestuurshervorming 1970 en de Wet van 12 november 1975, Stb. nr. 656 (Herstructurering wetenschappelijk onderwijs) (Staatsblad nr. 610);
Wet van 24 november 1976 tot wijziging van hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1975 (Uitgaven verband houdende met de Extra Werkgelegenheidsprogramma's: Interimnota inzake de bestrijding van de werkloosheid (Zitting 1974-1975 — 13110, nr. 1) en het zgn. '3,5 mld. programma' (Zitting 1974-1975 — 13100, nr. 27) (Staatsblad nr. 648).

Aan het einde van het verslagjaar zijn de volgende wetsontwerpen nog aanhangig bij de Staten-Generaal:

7404 — Wet op het wetenschappelijk onderwijs voor de krijgsmacht. Tweede Kamer, ingediend 17 september 1963, voorlopig verslag vastgesteld 15 oktober 1964, gewijzigd ontwerp van wet, nader voorlopig verslag vastgesteld 8 mei 1969, brief van de voorzitter van de Bijzondere Commissie ingediend 22 december 1971, brief van de staatssecretaris van defensie ingediend 22 februari 1972;

1111 — Voorstel van wet van de heren Schuring, Tilanus en Bos tot wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs en de Overgangswet W.V.O. strekkende tot invoering van een geprogrammeerde maatschappelijke en staatsburgerlijke vorming in het voortgezet onderwijs en wijziging, vaststelling en aanvulling van enige andere bepalingen in deze wetten. (Maatschappelijke en staatsburgerlijke vorming). Tweede Kamer, ingediend 26 januari 1971, brief van de heren Tilanus en Bos, tevens Nota van verbetering 9 maart 1972.

11286 — Voorbereiding samenhang h.b.o. - w.o. Tweede Kamer, ingediend 27 april 1971.

12357 — Wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs (Brugklassen), Tweede Kamer, ingediend 13 april 1973, voorlopig verslag vastgesteld 27 augustus 1973, Memorie van antwoord en Nota van wijziging ingediend 29 augustus 1974, eindverslag vastgesteld 13 januari 1975, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 29 september 1975, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 15 april 1976;

12800 — Wijziging van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs (onderwijs gericht op het buitenland, speciaal ten behoeve van personen, die geen Nederlander zijn). Tweede Kamer, ingediend 7 februari 1974, Nota van wijziging ingediend 17 april 1974, voorlopig verslag vastgesteld 18 juli 1974;

13005 — Wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs (Vergoeding materiële exploitatiekosten). Tweede Kamer, ingediend 23 juli 1974, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 26 november 1974, voorlopig verslag vastgesteld 6 januari 1975, Memorie van antwoord en Nota van wijzigingen ingediend 3 september 1976, eindverslag vastgesteld 16 november 1976.

13470 — Instelling van een onderwijsplanbureau. Tweede Kamer, ingediend 24 juni 1975, voorlopig verslag vastgesteld 4 maart 1976, Memorie van antwoord en Nota van wijzigingen ingediend 23 juni 1976, eindverslag vastgesteld 30 september 1976, Nota naar aanleiding van het eindverslag ingediend 26 november 1976, tweede Nota van wijzigingen ingediend 26 november 1976. 13525 — Wijziging van de Leerplichtwet 1969 en in verband daarmee van de Kinderbijslagwetten. Tweede Kamer, ingediend 20 augustus 1975, voorlopig verslag vastgesteld 23 maart 1976.

13600-VIII — Vaststelling van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1976 (Departement van Onderwijs en Wetenschappen). Tweede Kamer, ingediend 16 september 1975, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 30 september 1975; brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend 21 oktober 1975, verslag van een mondeling overleg vastgesteld 5 november 1975, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend 14 november 1975, verslag vastgesteld 20 november 1975, Nota naar aanleiding van het verslag en Nota van wijzigingen ingediend 2 december 1975,

brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 4 december 1975, verslag van overleg vastgesteld 6 december 1975, tweede Nota van wijzigingen ingediend 9 december 1975, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 15 december 1975, nadere toelichting op de tweede Nota van wijzigingen ingediend 16 december 1975; Tweede Kamer, verslag van een mondeling overleg vastgesteld 20 mei 1976, verslag van een mondeling overleg vastgesteld 24 juni 1976, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 15 juli 1976, verslag van een mondeling overleg vastgesteld 24 augustus 1976.

13603 — Verruiming van de mogelijkheid tot afwijking van de voorschriften van de Kleuteronderwijswet en de Lager-onderwijswet 1920 en de mogelijkheid van rijksvergoeding voor bijzondere kosten van onder die wetten vallende scholen. Tweede Kamer, ingediend 15 september 1975, voorlopig verslag vastgesteld 22 januari 1976, Memorie van antwoord en Nota van wijzigingen ingediend 10 juni 1976, eindverslag 26 oktober 1976.

13744 — Verlenging van de werkingsduur en wijziging van de Wet universitaire bestuurs Hervorming 1970. Tweede Kamer, ingediend 6 januari 1976, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 8 januari 1976, voorlopig verslag vastgesteld 12 mei 1976, Memorie van antwoord en Nota van wijzigingen ingediend 23 juli 1976, gewijzigd ontwerp van Wet, eindverslag vastgesteld 30 september 1976, Nota naar aanleiding van het eindverslag ingediend 25 oktober 1976, Openbare beraadslaging: 17, 18, 23 november 1976, zonder stemming aangenomen 23 november 1976, tegen stemde C.P.N. Eerste Kamer, nader gewijzigd ontwerp van wet.

13846 — Goedkeuring van een aantal overeenkomsten op het gebied van het ruimte-onderzoek en de ruimtetechnologie. Tweede Kamer, ingediend 12 maart 1976, voorlopig verslag vastgesteld 17 juni 1976.

13874 — Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van bepalingen inzake onderwijs. Tweede Kamer, ingediend 2 april 1976, voorlopig verslag vastgesteld 17 augustus 1976, Memorie van antwoord en Nota van wijziging ingediend 14 oktober 1976, eindverslag vastgesteld 23 november 1976, Nota naar aanleiding van het eindverslag ingediend 25 november 1976, verslag van een mondeling overleg vastgesteld 7 december 1976.

13932 (R 1037) a. — Goedkeuring van (1) het op 19 december 1966 te New York tot stand gekomen Internationale Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (Trb. 1969, 99, 1970, 52, 1975, 60); (2) het bij het onder (1) genoemde Verdrag behorende, tezelfder tijd en plaatse tot stand gekomen Facultatieve Protocol (Trb. 1969, 99, 1970, 52, 1975, 60); (3) het tezelfder tijd en plaatse tot stand gekomen Internationale Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (Trb. 1969, 100, 1975, 61); b. houdende voorzieningen betreffende de

oplegging en tenuitvoerlegging van de doodstraf. Tweede Kamer, ingediend 24 mei 1976.

13950 — Conceptwetontwerp 'Wet op het basisonderwijs'. Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend 4 juni 1976.

14100-VIII. — Vaststelling van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1977 (Departement van Onderwijs en Wetenschappen). Tweede Kamer, ingediend 21 september 1976, verslag vastgesteld 18 november 1976, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 18 november 1976, Nota naar aanleiding van het verslag ingediend 2 december 1976, Nota van wijzigingen ingediend 2 december 1976.

14172 — Wijziging van hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1974. Tweede Kamer, ingediend 19 oktober 1976, verslag vastgesteld 14 december 1976.

14260 — Verlenging van de Machtigingswet inschrijving studenten alsmede wijziging van enkele bepalingen van die wet. Tweede Kamer, ingediend 22 november 1976.

NOTA'S

12778 — Studiefinanciering. Tweede Kamer, ingediend 16 januari 1974, voorlopig verslag vastgesteld 28 augustus 1974. Brief van de minister van onderwijs en wetenschappen, de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen, de minister van landbouw en visserij, de minister van sociale zaken, de staatssecretaris van sociale zaken, de minister van financiën, de staatssecretaris van financiën, ingediend 6 december 1974, Memorie van antwoord ingediend 30 januari 1975, nader voorlopig verslag vastgesteld 26 juni 1975, nadere Memorie van antwoord ingediend 3 december 1975, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 14 juni 1976, eindverslag vastgesteld 20 september 1976.

13241 — De groeps grootte in het onderwijs. Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend 31 augustus 1976, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend 12 oktober 1976.

13250 — 2e Interimrapport van de Landelijke Stuurgroep Energie Onderzoek 'Energie 1976'. Tweede Kamer, brief van de minister voor wetenschapsbeleid ingediend 17 augustus 1976.

13388 — Discussienota 'Schoolbegeleiding'. Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend 28 april 1975.

13479 Nota mavo-project. Tweede Kamer, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 24 juni 1975.

13699 — Rapport 'De schooldekaan'. Tweede Kamer, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 11 november 1975.

13709 — Samenwerking hoger technisch onderwijs - technisch wetenschappelijk onderwijs. Tweede Kamer, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 24 november 1975.

13721 — Interimadvies interdepartementale Werkgroep regeling rijksuitkeringen kleuter- en lager onderwijs. Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend 5 december 1975, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend 5 maart 1976.

13733 — Nota hoger onderwijs in de toekomst. Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend 17 december 1975.

13738 — Toelatingscriteria numerus-fixus-studierichtingen voor het studiejaar 1976-1977. Tweede Kamer, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 29 december 1975, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 9 maart 1976, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 24 mei 1976, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 10 juni 1976.

13767 — Rapport Commissie 'Druk op wetenschappelijke onderzoekers'. Tweede Kamer, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 8 januari 1976.

13794 — Beleidsnota herstructurering m.h.n.o. en m.s.p.o. Tweede Kamer, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 23 februari 1976, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen, ingediend 4 mei 1976, Agenda voor de openbare vergadering van de Vaste Commissie voor onderwijs en wetenschappen op 18 juni 1976 vastgesteld 9 juni 1976, verslag van een mondeling overleg vastgesteld 9 juni 1976, Openbare commissie-vergadering 18 juni 1976, verslag van een mondeling overleg vastgesteld 9 november 1976.

13798 — Nascholing onderwijsgevendens Beleidsnota. Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend 4 maart 1976, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend 5 maart 1976, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend 14 april 1976.

13858 — Jeugdwerkloosheid. Tweede Kamer, brief van de ministers van sociale zaken en van onderwijs en wetenschappen ingediend 19 maart 1976, verslag van een mondeling overleg vastgesteld 1 juni 1976, brief van de minister van sociale zaken ingediend 16 september 1976.

13913 — Voornemen inzake beperking van de inschrijving van eerstejaarsstudenten voor geneeskunde, tandheelkunde, diergeneeskunde, farmacie en geschiedenis voor het studiejaar 1976-1977. Tweede Kamer, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 7 mei 1976, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 20 mei 1976, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 31 mei 1976.

13918 — Jaaradvies 1976 van de Raad van advies voor het wetenschapsbeleid.

Tweede Kamer, brief van de minister voor wetenschapsbeleid ingediend 5 mei 1976.

13956 — Normen rijksstudietoelagen en tegemoetkomingen in de studiekosten voor het studiejaar 1976-1977. Tweede Kamer, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 14 juni 1976.

14101 — Wetenschapsbudget 1977. Tweede Kamer, brief van de minister voor wetenschapsbeleid ingediend 14 september 1976, Agenda voor de openbare vergadering van de Vaste Commissie voor het wetenschapsbeleid op maandag 18 oktober 1976 over het wetenschapsbudget 1977 vastgesteld 12 oktober 1976, verslag vastgesteld 12 oktober 1976, Nota naar aanleiding van het verslag vastgesteld 14 oktober 1976, Openbare commissievergadering 18 oktober 1976.

14267 — Eventuele nieuwbouw ten behoeve van de rijksuniversiteit Limburg en het ziekenhuis Maastricht. Tweede Kamer, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 23 november 1976.

14271 — Toelatingscriteria numerus-fixus-studierichtingen voor het studiejaar 1977-1978. Tweede Kamer, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 30 november 1976.

33 (1e Kamer). — Vaststelling van het Plan van scholen voor de jaren 1977-1979. Brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend 17 december 1976.

A Ministerie

Vooruitlopende op de definitieve McKinsey-structuur is medio 1976 een versnellingsprocedure ingezet. Dit vooruitlopen vond plaats onder de naam 'Overgangsstructuur', waarbij de volgende maatregelen zijn genomen:

— Directoraat generaal voor het basisonderwijs (DGBO)

Binnen de reeds eerder ingestelde Hoofddirectie beleidsontwikkeling en planning basisonderwijs (BO/BOP) zijn ingesteld de Directies voorbereiding (BO/VB) en vernieuwingsprojecten (BO/VP).

De Afdeling buitengewoon onderwijs (KBO/BUO) van de Directie-kleuter- en basisonderwijs is opgeheven. Ingesteld is de Directie speciaal onderwijs (BO/SP).

De Hoofddirectie BO/BOP is belast met het voorbereiden en formuleren van voorstellen voor het onderwijsbeleid voor het basisonderwijs op lange en middellange termijn en het zorgdragen voor programma's waarbinnen goed-gekeurde voorstellen worden uitgevoerd. De voorbereiding gebeurt in de Directie BO/VB en de programmering (vernieuwingsprojecten) in de Directie BO/VP.

De Directie BO/SP is belast met de zorg voor het buitengewoon onderwijs (moeilijk lerende, dove en blinde kinderen b.v.) en voor het onderwijs aan bijzondere groepen (schipperskinderen en kinderen van kermisexploitanten).

— Directoraat generaal voor het voortgezet onderwijs (DGVO)

Binnen de eerder ingestelde Hoofddirectie beleidsontwikkeling en planning voortgezet onderwijs (VO/BOP) zijn ingesteld de Directies voorbereiding (VO/VB) en vernieuwingsprojecten (VO/VP).

Binnen het DGVO is ingesteld de Directie onderwijs voor volwassenen (VO/OV).

De eenheid AVO/OL is overgegaan van de Directie AVO naar de nieuwe Directie verzorging (DI/VG).

De Hoofddirectie VO/BOP en de Directies VO/VB en VO/VP hebben soortgelijke taken als bij de BO/BOP is beschreven, maar dan voor het voortgezet onderwijs.

De Directie VO/OV is belast met de zorg voor onderwijs aan volwassenen. De directie houdt zich bezig met cursorisch, avond- en schriftelijk onderwijs. In eerste instantie schenkt de directie aandacht aan de 'open school'.

De eenheid AVO/OL, die na de overgang Onderafdeling organisatie examens is genoemd, is belast met de uitvoering van de examenregelingen voortgezet onderwijs.

— Directoraat-generaal voor de diensten onderwijs en inspectie (DGDI)

De Directie onderwijsvernieuwing en -planning (OP) is opgeheven.

Binnen de Hoofddirectie voorziening (DI/VZ) van het DGDI is opgericht de Directie verzorging (DI/VG).

De Directie opleiding docenten (OPD) en de Directie her- en bijscholing

docenten (HBD) zijn opgeheven.

Binnen de Hoofddirectie voorzieningen (DI/VZ) van het DGDI is ingesteld de Directie scholing (DI/SC).

De taken van de opgeheven Directie OP zijn thans verdeeld over de Directies BO/BOP, VO/BOP en DI/VZ.

De Directie DI/VG is belast met het vormgeven en uitvoeren van een samenhangend lange-, middellange- en korte-termijnbeleid voor de onderwijsbegeleiding, de onderwijsresearch, de leerplanontwikkeling, de examens en eventueel andere sectoren op het gebied van de verzorgingsstructuur.

De Directie DI/SC is belast met het vormgeven van een lange-, middellange- en korte-termijn beleidsplan voor de opleiding en de nascholing van onderwijzend personeel. Dit heeft betrekking op de opleidingen voor kleuterleidsters, onderwijzers en leraren.

- Directoraal-generaal voor het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (DGHW)

In het Onderwijsverslag over het jaar 1975 is reeds uitvoerig melding gemaakt van de verschillende aspecten t.a.v. het hoger onderwijs, het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs.

Ter completering zij nog vermeld dat onder het DGHW naast de Coördinator nieuwbouw academische ziekenhuizen (CNAZ) ressorteren de Stafdirectie juridische zaken hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (HW/J) en de Stafdirectie algemene financiële zaken, planning en informatie (HW/F).

Voorts zijn er de Hoofddirecties onderwijsbeleid (HW/BOP), instellingen en opleidingsziekenhuizen (HW/INS), onderzoekbeleid (HW/OZB) en hoger beroepsonderwijs (HBO).

Onder de hoofddirecties fungeren een veertiental (staf)directies.

- Directoraal-generaal voor het wetenschapsbeleid (DGWB)
 - Onder het DGWB ressorteert de Directie coördinatie wetenschapsbeleid.
- Het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen vindt het ambtelijk apparaat ook vertegenwoordigd in een elftal Centrale Directies.
- Met ingang van 10 augustus 1976 is de Centrale Directie personeelszaken (PZ) gereorganiseerd. De directie bestaat thans uit de Afdelingen bemaningszaken (PZ/BM), personeelsbegeleiding (PZ/PB), personeelsresearch (PZ/PR) en administratie en rechtspositie (PZ/AR).
- In verband met de invoering in 1976 van een nieuwe structuur op het ministerie is met ingang van 1 januari 1977 de naam van de Directie rechtspositiezaken onderwijs (RO) gewijzigd in Directie arbeidsvoorwaardenbeleid (DI/AB). Deze directie is één van de directies van het Directoraat-generaal voor de diensten onderwijs en inspectie (DGDI).

Nadere omschrijving van de BOP's (beleidsontwikkeling en planning).

BO/BOP

De voornaamste taken van deze hoofddirectie kunnen in het kort als volgt worden samengevat:

- de analyse van problemen en knelpunten in het funderend onderwijs;
- de voorbereiding van het middellange- en lange-termijnbeleid met betrekking tot het basis- en speciaal onderwijs;
- de voorbereiding, begeleiding en evaluatie van ontwikkelings- en vernieuwingsprojecten;
- het leveren van een bijdrage aan de ontwikkeling van het integrale onderwijsbeleid.

Voor zover deze taken voorheen werden vervuld door de voormalige directie Onderzoek en Planning zijn zij na 1 juli 1976 aan de hoofddirectie BO/BOP overgedragen, opgebouwd uit twee directies, te weten: de Directie voorbereiding en de Directie vernieuwingsprojecten. De eerste zal zich hoofdzakelijk toelagen op analyse en planning, de tweede op voorbereiding, begeleiding en evaluatie van ontwikkelings- en vernieuwingsprojecten.

VO/BOP

De voornaamste taken van deze hoofddirectie betreffen analyse, lange-termijnplanning, middellange- en korte-termijnplanning, realisatie, controle en evaluatie, coördinatie van zowel het integraal onderwijsbeleid als het functioneel onderwijsbeleid (waarin als zwaartepunt het onderwijskundig beleid en het instellingenbeleid) in de sector voortgezet onderwijs.

De directie voorbereiding en de directie vernieuwingsprojecten houden zich voor wat het integrale onderwijsbeleid betreft o.a. bezig met

- de analyse van ontwikkelingen in binnen- en buitenland;
- globale voorstellen voor structuur, inrichting en verzorging van het onderwijs op lange termijn;
- de formulering van algemene doelstellingen en uitgangspunten voor het middellange-termijn onderwijsbeleid en de uitwerking daarvan tot meerjarige werkprogramma's;
- onderwijsvernieuwingen.

Met betrekking tot het functionele onderwijsbeleid zijn de voornaamste werkzaamheden van de directies:

- de analyse van onderwijskundige en maatschappelijke ontwikkelingen op hun beleidsconsequenties;
- het formuleren van onderwijskundige doelstellingen en uitgangspunten voor lange- en middellange-termijn onderwijsbeleid;
- de ontwikkeling van programmeringskaders voor innovaties en experimenten.

Daarnaast houdt de Directie voorbereiding zich bezig met de raming van de vraag naar onderwijs, naar onderwijsgevend en niet-onderwijsgevend personeel en naar gediplomeerden en met de analyse van externe algemene en sectors-gewijze sociaal-economische ontwikkelingen op hun beleidsconsequenties. Tevens vragen de aandacht de ontwikkeling van methoden en systemen van financiering, alsmede de zgn. planprocedure Wet voortgezet onderwijs.

Tot de ontwikkelings- en vernieuwingsprojecten waarmee de directie in 1976 een min of meer nauwe bemoeienis had behoren o.a. het innovatieproject middenschool, het landelijk brugklasproject, het m.a.v.o.-project en het innovatieproject participatieonderwijs.

HW/BOP

In het voorjaar van 1974 kreeg binnen het toenmalige directoraat-generaal voor de wetenschappen een reorganisatie zijn beslag waarbij een aparte beleids(hoofd)-directie werd gevormd.

In deze bijdrage zal in het kort worden ingegaan op de taakstelling, de beman-ning, de plaats in de organisatie en de toekomst van deze hoofd-directie.

TAAKSTELLING

Beleid is volgens Hoogerwerf een min of meer weloverwogen streven bepaalde doeleinden met bepaalde middelen en in een bepaalde tijdsvolgorde te bereiken.

De taak van een beleidseenheid is om ten dienste van en in samenwerking met de directeur-generaal en de bewindsman (of de bewindsliden) dit beleidsproces (mede) vorm te geven. Dat begint bij het vormgeven van de doeleinden die in eerste instantie vaak óf te abstract ('streven naar het goede') óf strijdig met andere doeleinden zijn. Dan moet een evenwicht worden gezocht en daarvoor moet de maatschappelijke omgeving danig worden verkend: de actuele situatie zowel als het historisch en toekomstig perspectief. Daarbij kan een hoger onderwijsbeleid zich niet losmaken van het beleid in andere onderwijssectoren (bijvoorbeeld t.a.v. een bovenschool) of van het beleid in andere maatschappelijke sectoren (bijvoorbeeld arbeidsmarktbeleid) danwel de ontwikkelingen in onze maatschappij als totaal (bijvoorbeeld de ontwikkeling van de altijd begrensde financiële middelen). Zijn de doeleinden verkend en omgezet in operationele doelstellingen, dan komt de taak van het ontwerpen van de middelen. Daarbij moeten alternatieven worden ontwikkeld die moeten worden geëvalueerd op te verwachten hoofd- en neveneffecten.

Veelal gelijktijdig moet een strategie of tactiek worden ontwikkeld om het middel te effectueren.

In dit hele proces is een voortdurende interactie noodzakelijk; intern met andere

eenheden en met de bewindslieden, extern met wat tegenwoordig zo breed wordt aangeduid als het onderwijsveld, met het parlement en met andere maatschappelijke groeperingen.

Voorlichting, overreding, wetgeving en directe beïnvloeding door financiële middelen kunnen daarbij een rol spelen.

Tenslotte dient te worden geëvalueerd of het voorgestane beleid ook daadwerkelijk wordt geëffectueerd.

Deze wat theoretische beschouwing over het beleidsproces geeft enige indruk van de complexiteit, die nog wordt versterkt door de dynamiek in de doelstellingen en in de actuele situatie.

En zoals altijd bij complexe zaken: naast de kunde speelt ook de kunst een rol. Regeren is ook 'rekening houden met de actualiteit', 'het ijzer smeden als het heet is', 'je kansen grijpen'.

Dat betekent dat er zowel door bewindslieden als door uitvoerende ambtenaren heel wat keren ad hoc gereageerd wordt en moet worden. Maar dat betekent ook dat een beleidsafdeling nog één andere belangrijke taak heeft: het voortdurend waken over de consistentie van het beleid.

BEMANNING

Bij de reorganisatie in 1974 kon voor ruim de helft van de huidige bezetting worden geput uit de medewerkers van de vroegere eenheid algemene zaken. Het opvullen van de vacatures, waarbij uiteraard ook nog het natuurlijke verloop moest worden aangevuld, is geen eenvoudige zaak geweest. Het is dan ook verheugend dat in 1976 de beleidseenheid voor het hoger onderwijs op sterkte is gekomen.

PLAATS IN DE ORGANISATIE

Heeft nu, na drie jaar, de beleidseenheid zijn plaats in de organisatie gevonden?

Het antwoord is bevestigend, hetgeen o.a. blijkt door een greep te doen uit een aantal behandelde onderwerpen. Daarbij moet worden opgemerkt dat de onderwerpen meestal in samenwerking met andere eenheden zijn behandeld. Algemeen hogere opleidingen; voorbereiding adviescommissie opleiding geneeskundigen; bijdrage aan de vervolg-contourennota; wetsontwerp wederzijdse doorstroming; herstructurering w.o.; ontwikkeling algemene faculteit rijksuniversiteit Maastricht; numerus-fixus problematiek, problematiek van onderwijs - arbeidsmarkt; open universiteit, beleidsindicatie w.o.; post-academisch onderwijs; studentenvoorzieningen; studiefinanciering.

Natuurlijk geeft een aparte beleidseenheid ook spanningen in de organisatie.

De beleidseenheid moet noch een zwevend orgaan worden, los van de operationele problemen, noch een veredeld staforgaan van de operationele eenheid. Daartussen ligt een wankel evenwicht dat veel vraagt van het topmanagement van het directoraat-generaal.

TOEKOMST

In het beleidsproces zijn de twee uitersten in de tijd nog onder-ontwikkeld: de lange-termijnverkenning en de stelselmatige evaluatie. Het ligt in de bedoeling in de komende jaren beide activiteiten te verbeteren.

De moeilijkheid bij de lange-termijnverkenning is, dat daarbij het beleid ten aanzien van het hoger onderwijs niet los gezien kan worden van het totale sociale en zelfs niet van het totale maatschappelijk gebeuren.

De moeilijkheid bij de evaluatie is, dat lang niet altijd van het beleid de doeleinden expliciet (laat staan kwantitatief) geformuleerd zijn; dit staat een duidelijke evaluatie in de weg.

CONCLUSIE

In een tijdsgewricht waarin een constructief onderwijsbeleid gevoerd moet worden als onderdeel van het sociale beleid in een verzorgingsstaat, is een aparte beleidseenheid noodzakelijk om een goede beleidsvoorbereiding, een goede implementatiestrategie en een goede evaluatie te verzekeren.

B Bouwzaken onderwijs

SCHOLENBOW VOORTGEZET ONDERWIJS

1 HUISVESTINGSVOORZIENINGEN

Reeds bij de aanvang van het verslagjaar stond vast, dat ruim 80% van het in 1976 voor scholenbouw beschikbare budget moest worden aangewend voor de voortzetting van de bouw van projecten, die in 1975 en voorafgaande jaren in gang waren gezet.

Dat dit aandeel tot een dergelijke hoogte is uitgegroeid, is enerzijds in hoofdzaak te danken aan het relatief en nominaal hoge budget voor 1975, waardoor naar verhouding veel bouwprojecten in uitvoering konden worden genomen, anderzijds te wijten aan het eveneens relatief nominaal aanzienlijk lagere bedrag van het budget 1976, waardoor de zgn. 'overloop' uit 1975 onevenredig zwaar op het budget 1976 drukte.

De geringe ruimte binnen het budget van 1976 is er de oorzaak van, dat de, blijkens het in 1975 opgestelde scholenbouwplan voor de jaren 1976 t/m 1979, voorgenomen activiteiten voor het jaar 1976 bij lange na niet konden worden gerealiseerd. Het behoeft geen betoog, dat dit, naast teleurstelling voor vele schoolbesturen, ook aanleiding gaf tot spanningen in knelsituaties bij vele scholen. Teleurstellend was eveneens het feit, dat het aantal met werkgelegenheidssubsidie van het Ministerie van Sociale Zaken uit te voeren nieuwbouwprojecten aanzienlijk achterbleef bij dat, waarvoor in 1975 subsidie werd verkregen.

Rekening houdende met de voorgenomen hoogte van de voor scholenbouw bestemde middelen, zoals die uit de meerjarenraming blijkt, ligt het voor de hand aan te nemen, dat de bouw van nieuwe scholen in de eerstvolgende jaren aanzienlijk zal achterblijven bij de behoefte. Dit zal tot uitdrukking komen in het vierde Scholenbouwplan, dat in afwijking van de voorafgaande plannen niet vier, doch meer jaren zal omvatten en dat, afgezien van de toevoeging van slechts enkele recent aan het licht gekomen knelsituaties, slechts zal omvatten de projecten die in het derde Scholenbouwplan (voor de jaren 1976 t/m 1979) reeds waren opgenomen.

Naast de verminderde activiteiten op het gebied van de bouw moest in het verslagjaar ook temporisering plaatsvinden bij het goedkeuringenbeleid van de voor de bouw benodigde terreinaankopen.

Een opmerkelijk verschijnsel is, dat het aantal aanvragen om goedkeuring voor terreinaankopen zeer aanzienlijk achterbleef bij de planning volgens het scholenbouwplan. De oorzaak daarvan moet worden toegeschreven aan twee factoren; in de eerste plaats het feit dat bouwgrond in ons dichtbevolkte land een schaars artikel is geworden; in de tweede plaats het feit, dat de pro-

cedure om terrein voor een bepaald doel te verwerven een aanzienlijke termijn vergt.

Een tweetal voorgenomen maatregelen die indirect resp. direct van invloed zouden zijn op het scholenbouwbeleid in 1976 hebben geen doorgang gevonden. In de eerste plaats betrof dat de in de Memorie van toelichting op de begroting 1976 aangekondigde wijziging van artikel 16, derde lid van de W.V.O., ertoe strekkend dat Nederlandse taal en lichamelijke oefening niet langer verplichte vakken voor het hoger beroepsonderwijs zouden zijn. Met name zou dit betekend hebben, dat bij die schoolsoorten in het vervolg geen gymnastieklokalen meer zouden behoeven te worden gebouwd; in de tweede plaats de bij een circulaire van 8 maart 1976 in het kader van de algemene kostenbesparende maatregelen getroffen voorschriften, die moesten leiden tot een intensiever gebruik van de huisvestingsvoorzieningen en een vermindering van de totale oppervlakte van de nieuw te bouwen schoolgebouwen met circa 5%. Gelet op de reacties die deze aankondiging tot gevolg had en waarbij het onderwijsveld, oog hebbende voor de noodzakelijke beperking van de uitgaven, zelf reeds als alternatief aanbood een temporisering in de bouw, is dat voorschrift bij een rondschriften van 14 september 1976 ingetrokken.

Konden in het jaar 1975 goedkeuringen tot gunning worden afgegeven voor in totaal 3.783 onderwijsruimten, volgens interne gegevens bedraagt dit aantal voor het verslagjaar slechts 1.674.

Een overzicht per onderwijssoort, dat is uitgesplitst in permanente bouw, versoberde elementenbouw en noodbouw is hierna opgenomen. In dit overzicht komen tevens tot uitdrukking de in bovengenoemd aantal begrepen gymnastieklokalen, terwijl tevens is aangegeven de verdeling in de traditionele procedures en de bouwstroomprocedure.

Onderwijssoort	permanente bouw		versoberde elementen- bouw		noodbouw		totaal	
	leslokalen	gymlokalen	leslokalen	gymlokalen	leslokalen	gymlokalen	leslokalen	gymlokalen
lager en middelbaar								
beroepsonderwijs	227	46	24	2	187	1	438	49
hoger beroepsonderwijs	69	—	—	—	42	—	111	—
vormingswerk	39	5	25	2	9	—	73	7
internaten voor schipperskinderen	15	—	—	—	—	—	15	—
algemeen voortgezet onderwijs	445	69	236	17	200	—	881	86
opleiding onderwijzend personeel	9	2	—	—	3	0	12	2
	804	122	285	21	441	1	1.530	144
							1.674	

Hiervan hebben betrekking op:

a traditionele procedure	648	44	231	16	441	1	1.320	61
b bouwnorm-procedure	156	78	54	5	—	—	210	83

Bovendien zijn goedkeuringen verleend voor de gunning van renovatie van bestaande schoolgebouwen tot een totaalbedrag van f 9.638.239,—, te weten in de sector van

het hoger beroepsonderwijs f 8.445.000,—

het algemeen voortgezet onderwijs f 593.293,—

de internaten voor schipperskinderen f 600.000,—

Samenvattend moet worden geconstateerd, dat in de sector van de scholenbouw ten behoeve van het voortgezet onderwijs, afgezien van een goede voortgang van vóór het verslagjaar reeds in aanbouw genomen projecten, het tot uitvoering brengen van nieuwe projecten in 1976 door budgettaire beperkingen in aanzienlijke mate is achtergebleven bij de planning.

2 BOUWSTROMEN

De in het vorige verslag vermelde zeven bouwstromen voor gymnastieklokalen zijn ook in het verslagjaar nagenoeg volgens plan verlopen. In mei 1976 zijn de schoolbesturen van die scholen die een bouwstroom-gymnastieklokaal in gebruik of in aanbouw hadden, geënquêteerd over hun mening over de verschillende aspecten van deze bouwstromen. Behalve het bevoegd gezag zijn ook de directeuren en de docenten lichamelijke oefening, die ervaring hadden met een bouwstroom-gymnastieklokaal, geënquêteerd.

De respons op de enquête lag zeer hoog, namelijk ruim 80%.

De resultaten van deze evaluatie worden thans verwerkt. Een eerste algemene indruk is, dat de bouwstroommethode voor dit soort zaken positief gewaardeerd wordt.

Voor complete scholen zijn geen nieuwe stromen toegevoegd aan de vier prototype-stromen, die in het vorige verslag zijn genoemd.

3 MULTIFUNCTIONELE ACCOMMODATIES

De Interdepartementale werkgroep multifunctionele accommodaties heeft in 1976 in totaal vijf maal vergaderd. In de loop van het jaar is de werkgroep uitgebreid met vertegenwoordigers van de Ministeries van Binnenlandse Zaken en van Financiën, vooral in verband met de vragen die zich voordoen wanneer schoolgebouwen voor het lager onderwijs bij een project betrokken zijn. Er is een subwerkgroep gevormd, die een rapport voorbereidt, dat speciaal gericht is op de combinaties van gebouwen voor sociaal-culturele activiteiten met gebouwen voor kleuter- en lager onderwijs. Beoogd wordt daarin concrete in-

formatie te verschaffen met betrekking tot regelingen en voorschriften voor de in aanmerking komende onderdelen van een multifunctioneel complex, aangevuld met voorbeelden van mogelijke combinaties bij het gebruik van ruimten, voorbeelden van eigendoms- en beheersstructuren en een aantal plattegronden van gerealiseerde of in de ontwerpfase verkerende gebouwen. Met name aan de financiële aspecten, van zowel de stichting als de exploitatie, zal aandacht worden gegeven in het rapport.

Naar de brochure 'Bouwen voor School én Buurt' is zoveel vraag geweest, dat een tweede druk noodzakelijk is gebleken.

De financiële situatie van het Rijk en van de gemeenten heeft de mogelijkheden om tot multifunctionele gebouwen te komen in sterke mate beperkt. Aan de andere kant heeft deze beperking in een aantal gevallen de noodzaak tot samengaan benadrukt, teneinde met schaarse middelen toch een redelijk resultaat te kunnen verwezenlijken.

De directie heeft in het najaar deelgenomen aan een internationaal symposium in Zweden, georganiseerd door de O.E.C.D. en met als onderwerp het multifunctioneel gebruik van schoolgebouwen. Eén van de bevindingen gedurende dit congres is geweest, dat de in Nederland ontwikkelde gedachte en de concrete vertaling daarvan in een aantal projecten zeer goed aansluit bij in andere landen geldende ideeën. In feite mag Nederland tot één van de koplopers op dit terrein worden gerekend. Van achterstand ten opzichte van landen als bijvoorbeeld de Verenigde Staten, Engeland en Zweden is geen sprake, met uitzondering misschien van het aantal tot nu toe gerealiseerde projecten.

In verband met het leggen van dwarsverbanden, het verschaffen en verkrijgen van informatie en de terugkoppeling naar het eigen werkgebied participeert de directie in een aantal werkgroepen en commissies. Voorts is aan een groot aantal verzoeken van geïnteresseerden om inlichtingen over de mogelijkheden voor multifunctionele bouw voldaan door middel van besprekingen en het bijwonen van vergaderingen.

4 NORMERING

De directie is onder meer belast met de voorbereiding van het Scholenbouwplan. Mede gelet op de budgettaire situatie in 1976, alsmede gelet op de verwachtingen voor de komende jaren, heeft de voorbereiding van het Scholenbouwplan 1977/1981, dat in het voorjaar van 1977 zal worden gepubliceerd, in het verslagjaar veel inventiviteit geëist.

Voor de opleidingen voor fysiotherapie en de opleidingen voor sociale arbeid zijn in het verslagjaar kwantitatieve normen ontwikkeld, terwijl een aantal financiële normen aan het prijspeil 1976 is aangepast.

In het kader van de financiële normering waren in voorbereiding een regeling

voor de inbreng van gymnastieklokalen voor scholen voor voortgezet onderwijs in gemeentelijke sporthallen, alsmede een regeling voor een normering inzake de risicoverrekening van lonen en materialen bij nieuwbouw.

Het in het verslag over het jaar 1975 aangekondigde 'Handboek Bouwzaken Voortgezet Onderwijs' voor extern gebruik is in 1976 verschenen en bij circulaire kenmerk BO-277.705 d.d. 17 december 1976 aan belanghebbende schoolbesturen, gemeentebesturen en inspecties van het voortgezet onderwijs aangeboden.

5 FINANCIËLE ZAKEN

In het jaar 1976 zijn van in totaal 631 hoofdzakelijk in het tijdvak 1968-1975 gerealiseerde bouwprojecten de bouwafrekeningen gecontroleerd en de voor vergoeding aanvaardbare stichtingskosten vastgesteld.

Deze 631 bouwafrekeningen betroffen:

225 projecten in de sector nieuwbouw, uitbreiding en verbouwing met een financieel belang	f 559.513.962,08
167 projecten in de houtbouwsector met een financieel belang	f 47.695.289,93
239 projecten in de sector kleine verbouwingen met een financieel belang	f 69.874.153,70
	f 677.083.405,71

Van de sector nieuwbouw, uitbreiding en verbouwing bedroeg de gemiddelde bouwsom f 2.486.700,—, de laagste bouwsom f 177.437,— en de hoogste bouwsom f 11.515.500,—.

Van de op de bouwafrekeningen opgevoerde posten is in totaal een bedrag van f 7.970.000,— (rond) afgevoerd wegens niet subsidiabele bouwkosten.

6 JURIDISCHE ZAKEN

Ook in 1976 heeft de Afdeling juridische zaken (BO/J) verschillende beroepszaken ter behandeling gekregen, o.m. betreffende de toepassing van artikel 101 W.V.O. en ter zake van de vaststelling van de voor rijksvergoeding in aanmerking komende stichtingskosten - nieuwbouw dan wel uitbreiding van schoolgebouwen. Voorts werden talrijke bestuursoverdrachten dan wel overdrachten van schoolgebouwen sec geregeld.

Van de zeer uiteenlopende privaatrechtelijke zaken zij hier o.m. vermeld de behandeling van schadeclaims, risicoverrekeningen en bouwgaranties. Voorts werden talrijke in- en externe adviezen ter zake verstrekt.

7 INTERNATIONALE ASPECTEN

De samenwerking met betrekking tot de scholenbouwproblematiek in het kader van de Organisatie voor economische samenwerking en ontwikkeling werd ook in het verslagjaar gecontinueerd en van groot belang bevonden.

De studie over Adaptability and flexibility in school building alsook met betrekking tot Norms and standards werd voortgezet doch kon nog niet leiden tot een eindrapport. Wel verschenen in het verslagjaar een studie over Adaptability, flexibility in school building, alsook over Teachers and school building en een Summary report on co-ordination of school and community facilities, waaromtrent, zoals reeds vermeld, een internationaal symposium in Zweden werd gehouden.

C Studiefinanciering

a Rijksstudietoelagen en tegemoetkomingen in de studiekosten

In de loop van het verslagjaar werd de behandeling van de aanvragen voor het studiejaar 1975-1976 afgesloten. De definitieve cijfers over deze periode zijn als volgt:

	weten- schappelijk onderwijs	hoger beroeps- onderwijs	overig voortgezet onderwijs	totaal
Totale aantal toekenningen	43.346	53.552	236.021	332.919
Totale aantal afwijzingen	7.606	8.036	79.706	95.348
Waarvan:				
wegens studieresultaten	2.350	3.073	222	5.645
wegens financiële omstandigheden	5.114	4.820	79.468	89.402
wegens studieresultaten en financiële omstandigheden	142	143	16	301
Verstrekte bedragen (in guldens)	238.699.000	231.053.000	89.111.000	558.863.000
Waarvan: als beurs	121.629.000	119.410.000	89.111.000	330.150.000
als renteloos voorschot	117.070.000	111.643.000	—	228.713.000

b Numerieke gegevens

In april van dit verslagjaar werd door de toenmalige Hoofdafdeling rijksstudietoelagen — sedert 1 november functionerend als 'Centrale directie studiefinanciering' — een nieuw tele-processing-systeem met on-line verwerking in gebruik genomen, waarbij met behulp van 43 terminals de aanvragen door middel van rechtstreekse communicatie met de computer konden worden behandeld. Ondanks de aanvankelijke 'kinderziekten' kon door de snelle werkwijze een achterstand worden vermeden en werd met betrekking tot het aantal afdoeningen in september 1976 een rendement geconstateerd, dat overeenkwam met de productie op hetzelfde tijdstip in 1975. Op 14 juni 1976 werden de normen voor de vaststelling van de rijksstudietoelagen en tegemoetkomingen in de studiekosten voor het studiejaar 1976-1977 door de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ter beschikking gesteld van de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

In het kader van de voorziene prijsontwikkeling waren voor het wetenschappelijk onderwijs en het hoger beroepsonderwijs de maxima opgetrokken tot f 8.200,— en f 5.610,—, respectievelijk voor uit- en thuiswonende studenten (exclusief het voor het wetenschappelijk onderwijs verschuldigde college- en inschrijfgeld). Ten opzichte van de in het studiejaar 1975-1976 gehanteerde bedragen betekende dit een verhoging van 9½ %.

De studietoelage voor het wetenschappelijk onderwijs kon worden verhoogd met het te betalen inschrijfgeld, terwijl het collegegeld evenals vorig jaar door middel van een promesse kon worden voldaan. Voor bursalen zal dit promessebedrag aan het einde van het studiejaar in de studietoelage 1976-1977 worden opgenomen.

De maximum toelage voor de opleiding tot kleuterleidster, welke opleiding niet behoort tot het hoger beroepsonderwijs, werd voor het studiejaar 1976-1977 voor een uitwonende student op f 6.760,— en voor een thuiswonende student op f 4.170,— gelimiteerd.

De maximale reiskostenvergoeding voor thuiswonende studenten binnen voor-noemde categorieën onderwijs werd vastgesteld op f 2.000,— (voor 1975-1976 f 1.850,—). Het maximum van de tegemoetkoming in de studiekosten voor thuiswonende studenten werd gebracht op f 330,— (voor 1975-1976 f 300,—), exclusief een eventuele vergoeding voor interlokale reiskosten van maximaal f 900,— (f 810,— voor 1975-1976).

Voor uitwonende studenten werd het maximum opgetrokken van f 2.380,— in 1975-1976 tot f 2.610,— in 1976-1977. Op basis van onder meer bovenstaande maxima werden in het verslagjaar tevens de nieuwe aanvragen voor het studiejaar 1976-1977 in behandeling genomen.

De onderstaande gegevens hebben betrekking op de in het verslagjaar verwerkte aanvragen 1976-1977.

Stand verwerking aanvragen en toekenningen op 31 december 1976:

	wetenschappelijk onderwijs en hoger beroepsonderwijs	overig voortgezet onderwijs
Totale aantal aanvragen	168.286	444.084
Specificatie: w.o.	72.393	
h.b.o.	95.893	
Ingetrokken aanvragen	26.288	16.162
Specificatie: w.o.	9.679	
h.b.o.	16.609	
In behandeling genomen aanvragen	148.472	311.475
Specificatie: w.o.	64.469	
h.b.o.	84.003	
Verzonden kennisgevingen (besliste aanvragen)	141.260	302.870
Specificatie: w.o.	61.512	
h.b.o.	79.748	
Aanvragen, waaraan: financiële of studiegegevens ontbraken	27.026	141.214

	weten- schappelijk onderwijs	hoger beroeps- onderwijs	overig voortgezet onderwijs
Totale aantal toekenningen	44.469	55.979	217.794
Totale aantal afwijzingen	7.364	8.005	68.060
Waarvan:			
op grond van studieresultaten	2.597	3.367	206
op grond van financiële omstandigheden	4.593	4.501	67.837
Verstrekte bedragen (in guldens)	255.306.418	267.898.846	91.175.680
Waarvan:			
als beurs	128.943.813	138.460.899	91.175.680
als renteloos voorschot	126.362.605	129.437.947	—

c Inning studieschulden

Wat de invordering betreft van de verschillende uitstaande schulden kan het volgende worden medegedeeld.

De Onderafdeling inning schulden had ultimo 1975 een normaal debiteurenbestand van 129.791 personen met een totale studieschuld van f 317.412.145,—. Het betreft hier de schulden, ontstaan door het verstrekken van renteloze voorschotten. In het jaar 1976 kwamen hier 21.275 debiteuren bij met een totale studieschuld van f 72.609.720,—. In hetzelfde jaar werden totaal 10.976 debiteuren afgevoerd. Hun schuld bedroeg in totaal f 17.258.426,—. Van dit bedrag werd door hen f 7.738.944,— terugbetaald, terwijl f 9.028.543,— werd inverdiend.

De onderafdeling heeft thans het beheer over 140.090 debiteuren met een totale schuld van f 372.763.439,—.

Daarnaast heeft zij aan direct invorderbare schuld een bedrag uitstaan van f 17.998.326,—, verdeeld over 12.709 debiteuren.

Aan promesseschulden staat daarnaast een bedrag van f 17.569.925,— uit, verdeeld over 34.880 debiteuren. Het totaal aan schulden uitstaande bedrag beloopt derhalve thans f 408.331.690,—.

d Rentedragende studieleningen

Meerderjarige studenten wetenschappelijk onderwijs en hoger beroepsonderwijs, die niet in aanmerking (willen) komen voor een rijksstudietoelage, kunnen — onder bepaalde voorwaarden — gebruik maken van een 'alternatieve' studiefinanciering in de vorm van een rentedragende studielening bij een bankinstelling van hun keuze.

Aanvragen studiejaar 1975-1976			Aanvragen studiejaar 1976-1977			Opgenomen in kalenderjaar 1976		
aantal	in guldens		aantal	in guldens		aantal	in guldens	
w.o. 220	736.400		w.o. 359	1.364.600		w.o. 579	2.101.000	
h.b.o. 65	215.000		h.b.o. 169	634.400		h.b.o. 234	849.400	
totaal 285	951.400		528	1.999.000		813	2.950.400	

Voor het studiejaar 1975-1976 was het maximaal te lenen bedrag f 3.700,—, voor het studiejaar 1976-1977 is dit gesteld op f 4.000,—.

De rentevoet voor het kalenderjaar 1976 bedroeg 8¼% en zal voor het kalenderjaar 1977 9% bedragen.

Tenslotte kan worden medegedeeld, dat op 31 december 1976 bij de Centrale directie studiefinanciering te Groningen 177 personen werkzaam waren.

D Kleuteronderwijs

In 1976 is het aantal kleuters wederom gedaald. In 1975 waren er ruim 523.000 kleuters, in 1976 ruim 516.000. Derhalve een daling van 7.000 = 1,3%.

Het aantal leidstersplaatsen daalde in verband hiermede van 19.176 op 1 januari 1976 naar 19.062 op 1 augustus van dat jaar.

De Taakrealisatie schoolleiding — voorheen Taakverlichting hoofden genoemd — is met ingang van 1 augustus 1976 wederom uitgebreid (hiervoor wordt verwezen naar het hoofdstuk over het basisonderwijs).

In het verslagjaar is het Besluit stichtingskosten kleuterscholen 1976 verschenen (Koninklijk besluit van 7 oktober 1976, Staatsblad nr. 521).

E Basisonderwijs

EXPERIMENTEN BASISCHOOL

Het jaar 1976 werd in het Innovatieproces basisschool gekenmerkt door een verdere uitbouw van de samenwerkingsexperimenten met het uitbrengen van drie nieuwe adviezen (3e, 4e en 5e) door de I.C.B. (Innovatiecommissie basisonderwijs). Na overleg in de C.C.O.O. (Centrale commissie voor onderwijsoverleg) en advisering door de Onderwijsraad kon eind 1976 met de uitwerking van deze adviezen worden begonnen.

Evenals in 1975 heeft de I.C.B. ook in 1976 relatief veel aandacht besteed aan de uitbouw van 12 samenwerkingsexperimenten. Het Samenwerkingsexperiment Heerlen kon niet verder worden uitgevoerd, omdat de Schoolbegeleidingsdienst niet langer in staat was de nodige begeleiding te geven. Van de overige 11 samenwerkingsexperimenten hadden er zeven in het schooljaar 1976-1977 een goedgekeurd experimenteerplan. Het betrof de samenwerkingsexperimenten Arnhem, Eindhoven, Enschede, Nijmegen, Oost-Souburg, Wehl en Workum. Het schooljaar 1976-1977 is voor Rotterdam nog een voorbereidingsjaar. De experimenteerplannen Amsterdam en Hengelo verkeerden eind 1976 in een gevorderd stadium. Het Samenwerkingsexperiment Utrecht nam in juni 1977 een aanvang met twee koppels van scholen.

Bij het innovatieproces k.o. - i.o. zijn nu 30 scholen bij de samenwerkingsexperimenten betrokken. De experimenteerplannen van de samenwerkingsexperimenten variëren aanzienlijk naar reikwijdte van de plannen en de omvang van de gevraagde faciliteiten. Een aantal samenwerkingsexperimenten neigt in de richting van integrale experimenten.

Aan scholen met een goedgekeurd experimenteerplan werd voor het schooljaar 1976-1977 voor het eerst een tegemoetkoming in de kosten voor extra leermiddelen verstrekt tot een bedrag van maximaal f 25,- per leerling.

Naast de I.C.B. is er ten behoeve van de innovatie basisschool een aantal ondersteunende groepen werkzaam.

In de Landelijke coördinatiegroep samenwerkingsexperimenten (L.C.G.S.) zijn alle groepen en instanties vertegenwoordigd die bij de samenwerkingsexperimenten betrokken zijn. De L.C.G.S. heeft zich in 1976 intensief beziggehouden met velerlei aspecten van de samenwerkingsexperimenten, waaronder de advisering over de jaarlijkse werkplannen aan de D.I.P.-basisschool (Departementale innovatie projectgroep-basisschool). Eind 1976 kan ook in nauw overleg tussen I.C.B., L.C.G.S. en het departement een definitieve taakstelling voor de L.C.G.S. gereed komen.

De Landelijke ondersteuningsgroep (L.O.G.) verleent onder meer diensten aan de plaatselijke ondersteuningsgroepen. De L.O.G., die zes personen omvat, werd ingesteld door de Vereniging 'De samenwerkende landelijke pedagogische centra'. Van de Plaatselijke ondersteuningsgroepen (P.O.G.'s) maken onder

meer deel uit het schoolbestuur, het experimenterend team en de schoolbegeleidingsdienst. De Sector onderzoeksgroep-basisschool (SOG-ba) heeft in de herfst van 1976 een eerste startprogramma voor het onderzoek innovatie basisschool opgesteld. Daarin worden onder meer voorstellen gedaan voor een beginsituatie-onderzoek en voor een onderzoek bij scholen van de vernieuwingsrichtingen.

In het derde advies dat de I.C.B. eind 1976 uitbracht, is aangegeven op welke wijze de vernieuwingsscholen (Montessori, Vrije school, Jenaplan) bij het innovatieproces betrokken kunnen worden. Door middel van een inventariserend onderzoek dat in 1977 wordt uitgevoerd, zal een beschrijving worden gegeven van de onderwijskundige situatie van deze scholen. Na dit beschrijvend onderzoek zal een keuze worden gemaakt voor een aantal op te zetten experimenten (maximaal vijf per vernieuwingsrichting). De Landelijke overleggroep vernieuwingsrichtingen (L.O.V.E.R.) die het onderzoek begeleidt, kwam eind 1976 reeds twee keer bijeen.

Het vierde advies van de I.C.B. 'Schoolwerkplanontwikkeling en de samenwerkingsexperimenten' bevat voorstellen om de schoolwerkplanontwikkeling bij de samenwerkingsexperimenten van de grond te doen komen. Daartoe zullen bij de Stichting voor de leerplanontwikkeling (S.L.O.) negen medewerkers worden aangesteld. In oktober 1976 is aan de S.L.O. gevraagd deze medewerkers aan te stellen.

Het vijfde I.C.B.-advies 'Plan voor activering van het innovatieproces basisschool' biedt de mogelijkheid dat grotere aantallen scholen bij de innovatie basisschool worden betrokken. Het gaat erom de bestaande ontwikkelingen in de basisschool die zijn gericht op de integratie k.o. - l.o. te stimuleren en te ondersteunen. Het activeringsplan dient er mede toe om te voorkomen dat een te grote kloof ontstaat tussen de samenwerkingsexperimenten en de overige scholen. Het gaat vooral om scholen die nu reeds actief op dit terrein zijn. Het schooljaar 1977-1978 zal als een proefjaar worden beschouwd, waarin wordt nagegaan op welke wijze de activering het beste kan worden georganiseerd. In dat jaar kunnen 100 combinaties van scholen meedoen. Eind 1976 werd de uitvoering van dit advies ter hand genomen. Alle scholen ontvingen een circulaire waarin hen op de mogelijkheden van deelname werd gewezen. Belangstellende scholen die aangeraden werden vooraf contact op te nemen met de rijksinspectie, ontvingen op hun verzoek een deelnameformulier.

Aan het Contactorgaan voor de innovatie van het onderwijs (C.I.O.) werd eind oktober 1976 gevraagd een communicatienetwerk, dat zorgt voor onderlinge uitwisseling van gegevens en ervaringen, op te zetten. Een commissie ad hoc, welke is ingesteld om de verhouding basisonderwijs - buitengewoon (speciaal) onderwijs te bestuderen, bracht drie discussienota's uit. Nadat de reacties op het laatste advies zijn ontvangen, zal de I.C.B. begin 1977 een advies over de

relatie basisschool - buitengewoon (speciaal) onderwijs uitbrengen. Tezamen met de Innovatiecommissie middenschool (I.C.M.) werd in de loop van 1976 ook een advies over informatie en documentatie uitgebracht. Daarin wordt voorgesteld een kleine informatie-eenheid op te zetten die ervoor zorg draagt dat scholen op de hoogte worden gehouden van de ontwikkelingsactiviteiten die op andere scholen plaats hebben. Tevens wordt het mogelijk gerichte en gesystematiseerde informatie te verschaffen over de voortgang van de landelijke ontwikkelings- en vernieuwingsactiviteiten.

De publikatie van het concept-ontwerp van de Wet op het basisonderwijs in de loop van 1976 heeft ertoe bijgedragen de samenhang tussen innovatie en invoering op langere termijn te bezien. Deze zullen onderling op elkaar afgestemd dienen te worden. In 1976 heeft de I.C.B. de eerste aanzetten geleverd om te komen tot een innovatieplan waardoor het mogelijk wordt de verschillende activiteiten in een samenhangend geheel te plaatsen. Een advies over een dergelijk innovatieplan kan door de I.C.B. in de eerste helft van 1977 worden uitgebracht.

ONDERWIJSSTIMULERING

Nadat in februari 1976 de Tweede Kamer het groene licht voor het 'Beleidsplan voor het onderwijs aan groepen in achterstandsituaties' had gegeven, heeft de Interdepartementale stuurgroep onderwijsstimulering ('STOS'), waarvan naast ambtenaren van O. & W. en C.R.M. ook de Hoofdinspecties k.o. en l.o. deel uitmaken, de werkzaamheden voortgezet en uitgebreid. Bij de drie soorten maatregelen in het onderwijsstimuleringsbeleid hadden de volgende ontwikkelingen plaats.

De toekenning van extra leerkrachten aan stimuleringscholen werd verder uitgebreid. In het schooljaar 1976-1977 ontvingen circa 1.300 lagere scholen hulp in de vorm van extra leerkrachten. Naast full-time leerkrachten werden ook part-time leerkrachten voor 5 schooltijden per week toegekend. In totaal ging het in het lager onderwijs om 1.100 leerkrachten op full-time basis. Het aantal aanvragen voor extra leerkrachten in het lager onderwijs nam in de loop van 1976 zodanig toe dat in totaal ongeveer 150 verzoeken moesten worden afgewezen. In het kleuteronderwijs werden voor het schooljaar 1976-1977 aan circa 600 kleuterscholen stimuleringsleerkrachten toegekend. In het kleuteronderwijs ging het in totaal om 300 leidsters op full-time basis.

De wassende stroom verzoeken in het kader van het stimuleringsbeleid vergt in toenemende mate de aandacht en de inzet van de betrokken ambtenaren van de Directie K.B.O. Dit wordt met name in de hand gewerkt omdat door de dalende leerlingenaantallen op de scholen zich veel ingewikkelde situaties voordoen.

In de loop van 1976 is aandacht besteed aan de keuzecriteria die aan de selectie van de stimuleringscholen ten grondslag liggen, dit mede als gevolg van de in februari 1976 ingediende motie-Evenhuis, waarin gevraagd wordt om te bezien of verbetering en/of uitbreiding van het gehanteerde selectie criterium (beroepsgroep van de ouders) mogelijk is. Daarnaast noopte de groeiende stroom aanvragen voor extra leerkrachten op bezinning op de voorlopig gekozen criteria en de hoogte van de scores (100 resp. 160).

Er is nog onvoldoende informatie en inzicht ontstaan om over te gaan tot een ingrijpende wijziging van het bestaande selectiesysteem. Wel werd eind 1976 besloten in de vragenlijsten de categorie 'werklozen' te schrappen en in plaats daarvan het 'laatst uitgeoefende beroep' aan te houden.

In het kader van de stimuleringspakketten werd in 1976 een groot deel van de toegewezen 35 begeleidingsfunctionarissen aan 18 schoolbegeleidingsdiensten aangesteld. Een klein deel van de toegewezen begeleidingsfunctionarissen werd niet gerealiseerd in een feitelijke benoeming. Voor sommige diensten bleek de tijdelijke projectsubsidie niet aantrekkelijk genoeg. Voorwaarde voor toekenning van een extra begeleidingsfunctionaris was dat tenminste voor 20 stimuleringscholen een overeenkomst van samenwerking werd afgesloten. In de tweede helft van 1976 werden door ongeveer 10 schoolbegeleidingsdiensten de bij stimuleringspakketten gevraagde werkplannen ingediend. Na advisering door de inspectie konden eind mei de eerste werkplannen door de S.T.O.S. worden goedgekeurd. Bij de beoordeling van de werkplannen is o.m. gelet op:

- voldoende inbreng van de scholen zelf bij de opstelling van het werkplan; wezenlijk is immers dat begeleidingsdiensten gezamenlijk met de scholen plannen opstellen;
- of de extra faciliteiten voldoende ten dienste komen van de betrokken stimuleringscholen;
- of er voldoende aandacht is geschonken aan de eigen aard van de problematiek van stimuleringscholen.

In een aantal gevallen werd om aanpassing van de ingediende werkplannen gevraagd.

Begin 1976 zijn de schoolbegeleidingsdiensten opnieuw in de gelegenheid gesteld ten behoeve van de stimuleringspakketten extra begeleidingsfunctionarissen aan te vragen. Reden was dat in de jaren 1975 en 1976 het aantal stimuleringscholen sterk was uitgebreid. Het criterium van één begeleider per 20 stimuleringscholen kon daarbij gehandhaafd blijven. Afgaande op de stijging van het aantal stimuleringscholen ging het om een uitbreiding van 20 tot 25 begeleidingsfunctionarissen. In de meeste gevallen ging het om uitbreiding van het aantal begeleidingsfunctionarissen. Bij zes begeleidingsdiensten ging het om

een eerste begeleidingsfunctionaris in verband met een stimuleringspakket. Eind 1975 werd de eerste aanzet gegeven voor vijf grote stimuleringsprojecten. Deze stimuleringsprojecten vinden plaats in gebieden met grote concentraties stimuleringscholen (Groningen-stad, Zuidoost-Drenthe, Helmond, Oostelijke Mijnstreek, Den Haag). Onderwijs en welzijnswerk zoals peuterwerk, maatschappelijk werk, opbouwwerk, jongerenwerk en bibliotheken worden geïntegreerd aangepakt.

In februari 1976 konden ten behoeve van de projectleiding in de projecten de eerste coördinatoren worden aangesteld. De door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen toegewezen O. & W.-coördinator en de door het Ministerie van C.R.M. toegewezen C.R.M.-coördinator vormen tezamen als een 'tandem' de projectleiding. Om een beeld van de tandem vast te houden:

beide coördinatoren trappen, maar de O. & W.-coördinator zit voorop en stuurt, omdat het nu eenmaal uiteindelijk een onderwijsstimuleringsproject is.

In de maanden juli en augustus werden de eerste projectplannen ingediend.

Het projectplan van Groningen omvatte in eerste opzet vijftien stimuleringscholen uit de oude binnenstad. In Helmond is gekozen voor een aanpak met deelplannen die per wijk worden opgesteld. Projectplannen werden ingediend voor Helmond-noord en Helmond-west.

Na advisering door de betrokken CRM-inspecties en na overleg met de Onderwijsraad kon de S.T.O.S. in december 1976 een positieve beslissing nemen over de projectplannen van Groningen en Helmond.

Naast faciliteiten in de sfeer van de begeleiding ontvangen betrokken scholen ook als directe ondersteuning extra lesvrije schooltijden.

Over de opzet van de stimuleringsprojecten in Drenthe en 's-Gravenhage had overleg plaats over de eerste opzet tussen de S.T.O.S. en beide projecten.

Meer definitieve plannen zouden in de eerste helft van 1977 kunnen worden ingediend. Het stimuleringsproject Oostelijke Mijnstreek ondervond vertraging door de moeilijkheden die eerder ontstonden bij de plaatselijke schoolbegeleidingsdienst.

Het stimuleringsbeleid in de pakketten en de projecten heeft in 1976 veel steun ondervonden vanuit de landelijke contactpunten die door het Werkverband voor Plaatselijke en Regionale Onderwijsadviescentra (W.P.R.O.) zijn opgezet.

Ten minste drie maal per jaar vindt er een uitwisseling plaats van informatie tussen hen die rechtstreeks bij de onderwijsstimulering in de pakketten en de projecten zijn betrokken. Ook werden ad hoc bijeenkomsten belegd over specifieke onderwerpen van gemeenschappelijk belang (b.v. de evaluatie).

Midden 1976 kwam een globaal raamplan tot stand voor de evaluatie van het onderwijsstimuleringsbeleid. De evaluatie zal onder auspiciën van de Stichting voor Onderzoek van het Onderwijs (S.V.O.) plaatsvinden. Begin oktober 1976 gaf de S.V.O. het groene licht voor de start van de voorbereidingsfase van de

evaluatie. In deze periode werken de onderzoekers in nauw overleg met direct betrokkenen in het veld (scholen, begeleidingsdiensten, inspectie) het raamplan verder uit tot een definitief evaluatieplan. Aan tijdige tussentijdse rapportage wordt grote waarde gehecht.

De werkzaamheden van de ambtelijke werkgroep voor de onderwijsstimulering ten behoeve van de anderstalige leerlingen en leerlingen van uit Suriname afkomstige immigranten ('de STOS-AR') heeft in 1976 de werkzaamheden voortgezet.

De eind 1975 ingestelde C.I.O.-werkgroep kwam in 1976 in korte tijd tot een aanzienlijke produktie van aangepaste leermiddelen voor anderstalige leerlingen in het lager onderwijs. Scholen met anderstalige leerlingen ontvangen deze leermiddelen gratis.

De set boekjes, bestaande uit 40 werkboekjes, een handleiding en een ideeënboek, werd onder auspiciën van het Contactorgaan voor de innovatie van het onderwijs (C.I.O.) door het Katholiek pedagogisch studiecentrum (K.P.C.) verspreid.

Door de op experimentele basis aangestelde consultants (12) bij schoolbegeleidingsdiensten in zeven gebieden werden eind 1976 de eerste werkplannen ingediend. Aan de hand daarvan wordt nagegaan of de gekozen constructie zinvol is en of uitbreiding van het aantal consultants verantwoord is.

ONDERWIJSPROJECTEN

Evenals in voorafgaande jaren, is ook in dit verslagjaar subsidie verleend aan onderwijsprojecten die voortkomen uit initiatieven van het veld. Het betreft de volgende projecten:

- het Innovatieproject Amsterdam (I.P.A.). Dit wordt uitgevoerd door het Research instituut voor toegepaste psychologie en het Advies- en begeleidingscentrum voor het onderwijs in Amsterdam;
- het project Onderwijs en sociaal milieu (O.S.M.) te Rotterdam. Dit is een zelfstandig project dat ressorteert onder het bestuur van de Schooladviesdienst te Rotterdam;
- het project Gedifferentieerd onderwijs aan kinderen van 4 tot 8 jaar (G.E.O.N.) dat wordt uitgevoerd in Amersfoort, Hilversum, Arnhem en Enschede. Dit project staat onder leiding van de Commissie experimentele innovatie waarin zitting hebben vertegenwoordigers van de Stichting onderzoek leermoeiijkheden van de rijksuniversiteit te Utrecht, de Vereniging 'De samenwerkende landelijke pedagogische centra' en het Werkverband van plaatselijke en regionale onderwijsadviescentra.

Deze drie projecten hebben tot doel na te gaan op welke wijze betere onderwijskansen kunnen worden geschapen voor kinderen in achterstandsituaties.

- het project Engels in het basisonderwijs (E.I.B.O.) in Utrecht.
Het doel hiervan is:
 - a het ontwikkelen van een model voor de organisatie van het onderwijs-leerproces voor een introductiecursus Engels aan 10- tot 12-jarige leerlingen van de basisschool;
 - b het ontwikkelen van een (voorlopig) model van de organisatie van het innovatieproces;
- het project Voortgezet onderzoek interactie analyse van het Katholiek pedagogisch centrum. Dit beoogt na te gaan of, en zo ja, op welke wijze interactietrainingen volgens de ideeën van Flanders c.s. in de opleiding en bijscholing van onderwijzers zouden kunnen worden geïntroduceerd;
- het project Overgangsklassen van de St.-Willibrordusstichting te Schiedam. Dit heeft tot doel zicht te krijgen op de mogelijke vormen van een integratieve samenwerking tussen l.o.m.-scholen en kleuter- en lagere scholen;
- het project Vroegtijdige herkenning van en hulp aan kinderen van 4 tot 8 jaar, die op enigerlei wijze vastlopen in het onderwijs, dat in Den Bosch wordt uitgevoerd. De doelstelling is, de ontwikkeling van een combinatie van een differentiële diagnostiek van leermoeilijkheden en een door het onderwijs zelf te hanteren systeem van plaatsingsbeslissingen en handelingsprogramma's. De deelprojecten van dit project worden uitgevoerd door het Nederlands instituut voor preventieve geneeskunde T.N.O. te Leiden en de Vakgroep ontwikkelingspsychologie, pedagogie en speciale pedagogie van de vrije universiteit van Amsterdam, in samenwerking met het Schooladviescentrum te Den Bosch;
- het project Introductie van een innovatiestrategie en een innovatiemodel aan de hand van een gecontroleerde verspreiding van het innovatiepakket 'Analyse van individualiseringsvormen' (I.S.M.A.). Dit project is gericht op het verwerven van nadere informatie inzake innovatievormen. Het wordt uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van het Katholiek pedagogisch centrum;
- het project Vernieuwing van het onderwijs uit de expressieve en creatieve hoek (V.R.E.K.), te Amsterdam. Dit beoogt de expressiemogelijkheden en de creativiteit van de leerlingen te verhogen. Het project wordt uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van de Stichting VREK;
- het project Solo-apparatuur voor gehoorgestoorde kinderen. Hierin wordt onderzocht in hoeverre de nieuwe technische apparatuur, de zogenaamde solo-apparatuur, voor slechthorende kinderen ook gebruikt kan worden bij gehoorgestoorde kinderen in het reguliere onderwijs. Het project wordt uitgevoerd door, en in de verzorgingsgebieden van, de audiologische instituten van de rijksuniversiteiten te Groningen en Leiden.

Het onderwijs in eigen taal en cultuur aan kinderen van buitenlandse werknemers vindt plaats in hetzelfde wettelijke kader als bij het normale onderwijs. Dat betekent o.m. dat de school- en gemeentebesturen verantwoordelijkheid dragen voor het leerplan (inclusief leermiddelen), de keuze en benoeming van buitenlandse leerkrachten.

Tot taak van de rijksoverheid behoort ook hier het waarborgen van de deugdelijkheid van het onderwijs, bijvoorbeeld het toetsen van de leerplannen aan de wettelijke eisen. Bij de benoeming van leerkrachten gelden de wettelijk vastgelegde benoemingseisen betreffende de gezondheid, het goed zedelijk gedrag en de onderwijsbevoegdheid van de leerkrachten.

Met inachtneming van deze wettelijke eisen zijn de school- en gemeentebesturen dus vrij in de keuze en aanstelling van (buitenlandse) leerkrachten en de vaststelling van leerplannen.

Kinderen van buitenlandse werknemers maken deel uit van de Nederlandse samenleving en moeten als zodanig dezelfde kansen op vorming en opleiding krijgen als Nederlandse kinderen. Zij vallen, evenals hun Nederlandse leeftijdgenoten, onder de Leerplichtwet (6 tot 16 jaar). Hoewel het probleem rond de naleving van de wet op de leerplicht de bijzondere zorg vergt van gemeenten, verlenen allerlei instanties (stichtingen, ministerie en inspectie) medewerking aan de oplossing van dit probleem. Zo geeft het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen in zeven talen een voorlichtingsbrochure uit over het onderwijs in Nederland. In deze folder wordt ook aandacht besteed aan de leerplicht. Het aantal buitenlandse kinderen, dat de scholen voor gewoon lager onderwijs bezoekt, bedraagt ± 25.000 . In het voortgezet onderwijs is dit aantal ± 5.500 (bron: C.B.S. per 16.1.1976).

Daar het onzeker is of buitenlandse gezinnen al dan niet remigreren, is het beleid met betrekking tot het onderwijs aan kinderen van buitenlandse werknemers gericht op:

- 1 integratie in het Nederlandse onderwijssysteem, waardoor deze kinderen in het onderwijs gelijke kansen worden geboden als de Nederlandse;
- 2 onderwijs in eigen taal en cultuur van de buitenlandse leerling, waardoor deze bij een eventuele remigratie ingepast kan worden in het onderwijs van het land van herkomst. Tevens heeft dit specifiek onderwijs als nevendoelelstelling versterking van de eigen identiteit.

Op grond van deze uitgangspunten worden door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen faciliteiten verleend. Bij aanwezigheid van een bepaald aantal buitenlandse kleuters in de kleuterscholen kan het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen een extra kleuterleidster toekennen. In het kader hiervan zijn ruim 100 extra kleuterleidsters toegekend.

Per groep buitenlandse leerlingen bij het basisonderwijs kunnen extra Nederlandse leerkrachten worden benoemd, die speciaal de opdracht krijgen deze leerlingen zo snel mogelijk in het Nederlands aanspreekbaar te maken, waardoor ze aan het reguliere onderwijs kunnen deelnemen. Momenteel worden het salaris en de sociale lasten van ± 400 onderwijzers d.m.v. een subsidie aan gemeente- en schoolbesturen door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen vergoed. Ook kunnen worden aangesteld buitenlandse onderwijzers voor de vorming in de eigen taal en cultuur bedoeld als aanvullend vaderlands gericht onderwijs.

Daar waar mogelijk (de school) en wenselijk (de ouders) worden per nationaliteitsgroepje buitenlandse leerlingen (± 12) buitenlandse onderwijzers (uit het betrokken moederland) aangesteld, die dan belast worden met de vorming in de eigen taal en cultuur onder verantwoordelijkheid van het bevoegd gezag van de betrokken school. Dit aantal bedroeg in het verslagjaar ± 150 . Deze leerkrachten moeten in het bezit zijn van een onderwijsbevoegdheid zoals dat in het land van herkomst wordt afgegeven en op grond waarvan ze aldaar bevoegd zijn om les te geven op de lagere school.

Daar waar dat mogelijk is, wordt dit onderwijs — in overeenstemming met het beleid — gegeven binnen de normale schooltijdperiode van 1.000 uren per jaar. Door gebrek aan lokalen is het echter niet altijd mogelijk dit onderwijs binnen deze uren te geven. Om de voortgang van dit onderwijs niet te stagneren, wil men dit voorlopig op de woensdagmiddag en zaterdagochtend laten geven. Er wordt naar gestreefd dit onderwijs zo snel mogelijk te doen geven binnen de normale schooltijden; dat is in vele scholen al het geval.

De coördinatoren van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen voor het onderwijs aan buitenlandse leerlingen voeren druk overleg met de onderwijsautoriteiten van de respectieve moederlanden over de meest doeltreffende vorm en inhoud van dit onderwijs. In dit overleg komen de volgende punten aan de orde:

- vraag en aanbod van buitenlandse onderwijzers;
- aansluitingsmogelijkheden bij remigratie;
- minimaal noodzakelijke onderwijsprogramma's realiseerbaar in de voor dit onderwijs beschikbaar gestelde tijd;
- noodzakelijke leer- en hulpmiddelen;
- begeleiding van dit onderwijs en toezicht hierop.

Bij het voortgezet onderwijs stellen de verleende faciliteiten de scholen in staat opvangklassen (technisch beroepsonderwijs) en schakelklassen (algemeen voortgezet onderwijs) te vormen met 8 tot 14 leerlingen. Voor deze opvang- en schakelklassen worden naast extra taak- en diensteenheden ook bepaalde leermiddelen vergoed.

Gedurende het cursusjaar 1976-1977 zijn er ± 1.200 extra leseenheden (we-

kelijkse lessen per jaar) voor onderwijskundige ondersteuning door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen toegekend in de sector algemeen voortgezet onderwijs; voor hetzelfde doel worden $\pm$ 1.650 extra leseenheden in het technisch onderwijs en beroepsonderwijs gehonoreerd.

De volgende activiteiten zijn of worden dit cursusjaar gerealiseerd:

- scholing van de Nederlandse leerkrachten en toekomstige Nederlandse leerkrachten (in 1977);

Het scholingsprogramma zal zich vooral toespitsen tot:

1 Informatie over de emigratielanden

- Onder te verdelen in: — Mohammedaanse landen (Marokko, Tunesië, Turkije)
— Balkanlanden (Griekenland, Joegoslavië)
— Zuideuropese landen (Italië, Portugal, Spanje)

a Sociaal-economische achtergronden;

b Inleiding tot de culturele achtergronden.

2 Onderwijskundige aspecten

a Algemeen

b Onderwijzen van het Nederlands als tweede taal

c Ontwerpen en toetsen van lesmodellen;

- scholing van buitenlandse onderwijsassistenten (gestart september 1975)

a in het Nederlands

b oriëntatie op de Nederlandse samenleving en het pedagogisch-didactisch klimaat van de school

c inzicht in het Nederlandse onderwijssysteem;

- uitbreiding van subsidie, waardoor de bekostiging van de voor deze vorm van onderwijs specifieke leer- en hulpmiddelen mogelijk zal zijn per 1.1.1977;

- uitbreiding van de plaatselijke en regionale schooladvies- en begeleidingsdiensten waardoor speciale begeleiding met betrekking tot deze vorm van onderwijs aan leerkrachten mogelijk is;

- het formeren van leerplancommissies die zich zullen richten op de problematiek van het onderwijs in eigen taal en cultuur.

Deze commissies zullen samengesteld worden uit vertegenwoordigers van buitenlandse leerkrachten, Nederlandse onderwijsspecialisten en vertegenwoordigers van de onderwijsautoriteiten van de verschillende emigratielanden. Het is de bedoeling dat deze commissies zich voornamelijk zullen bezighouden met het geven van aanwijzingen omtrent de leerstofselectie, op basis van de ter beschikking zijnde leerplannen zoals ontvangen van de emigratielanden, en de daarbij behorende aanbiedings- en verwerkingsvormen;

- ontwikkeling en produktie van extra leermiddelen t.b.v. het onderwijs aan anderstalige kinderen (vanaf 1975).

Interdepartementale werkgroep rijksuitkering kleuter- en lager onderwijs (Werkgroep-Londo)

Bij beschikking van 15 mei 1974 heeft de minister van onderwijs en wetenschappen een interdepartementale werkgroep ingesteld ter bestudering van de problematiek inzake de rijksuitkeringen voor het kleuter- en lager onderwijs. In deze werkgroep hebben zitting:

- vertegenwoordigers van de Ministeries van Binnenlandse Zaken, van Financiën en van Onderwijs en Wetenschappen;
 - vertegenwoordigers van de Vereniging van Nederlandse gemeenten (V.N.G.).
- De taakomschrijving van de werkgroep luidt als volgt:
- het instellen van een onderzoek naar de oorzaken van de huidige problemen met betrekking tot de uitgaven van het kleuter- en lager onderwijs en de daartegenover van rijkswege beschikbaar gestelde middelen;
 - het verrichten van een onderzoek naar de mogelijkheden voor het oplossen van deze problemen;
 - het aangeven van de wijze waarop, ter bereiking van een redelijk en financieel verantwoord landelijk onderwijsniveau, de van rijkswege beschikbaar te stellen vergoedingen dienen te worden bepaald.

In oktober 1975 heeft de Werkgroep-Londo een interimrapport uitgebracht. Het belangrijkste probleem dat de werkgroep in dit rapport heeft behandeld, betreft de wijze waarop de onderwijskosten aan de gemeenten vergoed dienen te worden. Van de opsomming van de kosten van onderwijs in artikel 55 van de Lager-onderwijswet 1920, alsmede in artikel 38 van de Kleuteronderwijswet 1955 maken de exploitatiekosten en overige kosten deel uit van het interimrapport. De werkgroep hoopt in een volgend advies op de problemen met betrekking tot de stichtingskosten van het kleuter- en lager onderwijs nader in te gaan. De kostencategorie salarissen valt buiten de taakopdracht van de werkgroep. De belangrijkste conclusies van het interimrapport betreffen:

- 1 In de Werkgroep-Londo bestaat er volstrekte eensgezindheid ten aanzien van de vele fouten en onvolkomenheden van het huidige systeem van vergoedingen voor het kleuter- en lager onderwijs. De leden zijn unaniem van mening dat er een principieel ander systeem noodzakelijk is.
- 2 In het interimrapport wordt een drietal systemen aan de orde gesteld:
 - een systeem waarbij de vergoeding van de onderwijskosten integraal wordt teruggebracht in de algemene uitkering uit het Gemeentefonds;
 - een systeem waarbij minimum vergoedingsbedragen gelden voor de verschillende taakonderdelen en de rest van de kosten gevonden moet worden in een algemene uitkering;
 - een systeem van taakstellende vergoedingsnormen.

De leden van de werkgroep hebben zich echter niet unaniem uitgesproken

- voor een bepaald systeem. Voor het nemen van een beslissing in deze, door de verantwoordelijke bewindslieden, meent de werkgroep voldoende bouwstenen te hebben aangedragen.
- 3 Over het gebruiken van normscholen bij het vaststellen van de onderwijsvergoedingen is de werkgroep eensgezind. De normatieve kosten van een aantal modelscholen dienen namelijk de basis te vormen bij de vorgenoemde drie systemen van vergoedingen. Hiertoe dienen volgens de werkgroep programma's van eisen te worden geformuleerd. De programma's van eisen dienen dan als maatstaf te gelden voor de beoordeling van de kosten van de normscholen en voor de vergoeding ten behoeve van de overige scholen.
 - 4 De werkgroep meent voorts unaniem dat de nominale gelijkstelling tussen het openbaar en bijzonder onderwijs gewijzigd dient te worden in een materiële gelijkstelling.
 - 5 Met het oog op de verdere uitwerking van het definitieve vergoedingsstelsel voor het kleuter- en lager onderwijs dienen op zo kort mogelijke termijn beslissingen te worden genomen over:
 - de procedure voor de aanwijzing van de modelscholen;
 - de procedure voor de formulering van het programma van eisen;
 - de rol van de modelscholen;
 - de vraag of de nominale gelijkstelling tussen het openbaar en bijzonder onderwijs gewijzigd dient te worden in een materiële gelijkstelling;
 - het stelsel dat gevolgd zal worden.
 - 6 Korte-termijn-voorstellen:
 - inhaal van de achterstanden bij sommige uitkeringsbedragen of onderdelen daarvan voor bepaalde gemeentegroepen ten opzichte van andere; waarbij met name ook aandacht besteed moet worden aan onderwijs en schoolbegeleiding;
 - de op bepaalde punten onrechtvaardige gemeente-classificatie;
 - aanpassen van het huidige vergoedingsniveau aan de meest recente kostenonderzoeken;
 - extrapolatie vanuit het basisjaar naar het heden aan de hand van realistische prijs- en loonstijgingscijfers.
 - 7 In afwachting van nadere rapportage inzake de stichtings- en inrichtingskosten beschouwt de werkgroep nog als meest urgente maatregel de aanpassing van het stelsel van vergoeding van de stichtingskosten bij het kleuteronderwijs aan die van het lager onderwijs (vervanging van de 60-jarige gelijkblijvende annuïteit door een 40-jarige lineaire afschrijving, vergoeding van grondkosten).
 - 8 Voorts stelt de werkgroep voor, de materiële exploitatiekosten van het kleuter- en lager onderwijs te verdelen in kwalitatieve en technische kosten. De kwaliteitskosten betreffen de kosten die bepalend zijn voor de kwaliteit van het

onderwijs. De technische kosten betreffen de kosten die meer in de sfeer liggen van de exploitatie van gebouwen en terreinen. Verder is de werkgroep van mening dat het divergeren van de technische kosten bij de schoolgebouwen toegeschreven kan worden aan een aantal factoren zoals: ouderdom van het gebouw; constructie van het gebouw; de ligging van de school; de grootte van de school enz.

Ten aanzien van de kostensoorten verwarming en schoonhouden zijn bij het lager onderwijs twee onderzoeken ingesteld.

Het Centraal technisch instituut T.N.O. heeft in januari 1974 een rapport uitgebracht aan de minister van onderwijs en wetenschappen over het ingestelde onderzoek naar het brandstofverbruik van de lagere scholen. Uit het hiervoregenoemd onderzoek blijkt dat wegens een dusdanige spreiding van de gegevens nauwelijks relaties kunnen worden vastgesteld.

In september 1974 heeft de Stichting bouwcentrum een rapport uitgebracht aan de minister van onderwijs en wetenschappen over een verricht onderzoek naar de kostenbeheersing van het schoonmaakonderhoud bij de lagere scholen. Uit het vorgenoemde rapport blijkt dat ook ten aanzien van de schoonmaakkosten een grote spreiding valt waar te nemen.

De doorwerking van de verscheidenheid van omstandigheden waarin scholen kunnen verkeren, op de kwaliteitskosten acht de werkgroep in veel mindere mate aanwezig dan bij de technische kosten. De werkgroep verwacht dan ook dat er ten aanzien van de te ontwikkelen taakstellende normen minder problemen overwonnen dienen te worden bij de kwaliteitskosten dan bij de technische kosten.

Regeringsstandpunt 3 maart 1976 inzake het interimrapport van 29 oktober 1975

Mede namens de staatssecretarissen van binnenlandse zaken en van financiën deelt de minister van onderwijs en wetenschappen mede dat:

- 1 hij zich kan verenigen met het inschakelen van normscholen of modelscholen ten behoeve van de onderwijsvergoedingen. Ten aanzien van de procedure voor de aanwijzing van deze scholen dient op korte termijn een beslissing genomen te worden. Hiertoe zal hij gaarne een uitgewerkt voorstel van de werkgroep ontvangen;
- 2 de werkgroep hem omtrent de te volgen procedure inzake het formuleren van de programma's van eisen dient te informeren d.m.v. een nader uitgewerkt voorstel;
- 3 hij zich aansluit bij de in het rapport ontwikkelde gedachte ten behoeve van de vergoedingen in de materiële exploitatiekosten van het kleuter- en lager

- onderwijs een splitsing aan te brengen, nl. in technische kosten en kwaliteitsbepalende kosten;
- 4 voor de wijze waarop de gemeenten de middelen dienen te ontvangen om de scholen in staat te stellen de programma's van eisen van de technische kosten te realiseren en de vastgestelde bedragen voor de kwaliteitsbepalende kosten aan de scholen te kunnen bepalen, de werkgroep dient te onderzoeken welk systeem de voorkeur verdient, alsmede welk adequaat mechanisme hiervoor ontwikkeld dient te worden;
- 5 aan de gemeenten de bevoegdheid toegekend dient te worden om uit de haar ter beschikking staande algemene middelen hogere bedragen te besteden voor de bestrijding van de kwaliteitsbepalende kosten dan de onder 4 bedoelde normbedragen. In dat geval worden alle scholen in de gemeente op dezelfde voet behandeld. Wel lijkt het de minister wenselijk dat, indien een gemeente-bestuur hiertoe besluit, in het desbetreffende raadsbesluit ook het totaalbedrag van de daaraan verbonden extra-kosten wordt vermeld, inclusief de kosten ten behoeve van het bijzonder onderwijs. Hieromtrent wenst de minister een nader uitgewerkt voorstel te ontvangen van de werkgroep;
- 6 hij gaarne de mening wenst te vernemen van de werkgroep over de wenselijkheid van de volgende maatregel. In het geval door een efficiënt beheer van een openbare of een bijzondere school het programma van eisen voor de technische exploitatiekosten wordt gerealiseerd met een lager bedrag dan daarvoor is bestemd, worden de resterende gelden toegevoegd aan de vergoedingsbedragen voor deze kosten voor het volgende jaar. Zodra in enig jaar deze overschotten tot een bepaald bedrag zijn toegenomen, wordt aan de gemeente- en schoolbesturen de bevoegdheid verleend deze extra-bedragen te besteden voor het doen van kwaliteitsuitgaven.

In de vergadering van 7 november 1975 heeft de Werkgroep-Londo besloten een onderzoek in te stellen naar de oorzaken van de onderwijstekorten bij de gemeenten (openbare scholen).

Hiertoe is een onderzoekteam samengesteld bestaande uit twee ambtenaren van de Centrale accountantsdienst, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (V.N.G.) en een ambtenaar van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Het team wordt begeleid door een stuurgroep bestaande uit een vertegenwoordiger van de Ministeries van Binnenlandse Zaken, van Onderwijs en Wetenschappen en de V.N.G.

Omstreeks maart 1977 zal een interimrapport gereed zijn inzake het ingestelde onderzoek naar de onderwijstekorten van het kleuter- en lager onderwijs bij een twaalfstal gemeenten (openbare scholen). Het is de bedoeling dat het onderzoekteam een aanvang zal maken met een soortgelijk onderzoek bij het bijzonder onderwijs.

Voorts heeft de minister van onderwijs en wetenschappen bepaald dat zes vertegenwoordigers van de besturenorganisaties alsnog zitting zullen nemen in de Werkgroep-Londo.

Verder ligt het in de bedoeling dat de Werkgroep-Londo begin 1977 bijeen zal komen om zich o.a. nader te beraden over de tijdplanning van de nog te verrichten activiteiten.

FASTSTELLING PERSONEELSBESTAND

Bij Wet van 31 maart 1976 werden onder meer in de Kleuteronderwijswet en de Lager-onderwijswet 1920 enkele wijzigingen aangebracht in artikelen, die betrekking hebben op de vaststelling van het gemiddeld aantal leerlingen aan de hand waarvan het verplichte aantal onderwijzers en leidsters wordt bepaald. Tot dusverre werd dat verplichte aantal per kalenderjaar vastgesteld. Door de wetwijziging zal dit vanaf 1976 per schooljaar geschieden. Hierdoor wordt aan de bezwaren bij de afvloeiing van personeel in de loop van een schooljaar tegemoet gekomen.

STATISTISCHE GEGEVENS

Het aantal scholen voor gewoon lager onderwijs bedroeg aan het einde van het verslagjaar 8.574, waarvan 2.879 voor openbaar en 5.695 voor bijzonder lager onderwijs.

Op 1 oktober 1976 werden de scholen voor openbaar lager onderwijs bezocht door 437.075 en die voor bijzonder lager onderwijs door 1.010.845 leerlingen. Het aantal verplichte leerkrachten (exclusief de leerkrachten die zijn aangesteld op grond van de regeling Taakrealisatie schoolleiding) voor het schooljaar 1976-1977 (33-schaal) bedraagt 49.864, te weten 15.101 bij het openbaar en 34.763 bij het bijzonder lager onderwijs.

De toeneming van het aantal scholen bedroeg 15: 7 openbare en 8 bijzondere scholen.

Het aantal leerlingen en leerkrachten bij het openbaar lager onderwijs steeg met 4.612, respectievelijk 110.

Het aantal leerlingen bij het bijzonder lager onderwijs daalde met 8.716; het aantal leerkrachten steeg met 25.

De Taakrealisatie schoolleiding — vroeger genoemd Taakverlichting hoofden — is met ingang van 1 augustus 1976 wederom uitgebreid, namelijk met 1 schooltijd per week voor de scholen waaraan naast het hoofd 4, 8, 10 en 11 onderwijzers zijn verbonden. Situatie per 1 augustus 1976:

Hoofd en onderwijzers	Schooltijden per week	Aantal scholen	
		K.o.	L.o.
h, h + 1, h + 2	—		
h + 3	1	775	939
h + 4, h + 5, h + 6	2	304	4.384
h + 7	3	2	577
h + 8, h + 9	4	1	527
h + 10	5		158
h + 11	8		121
h + 12, h + 13, h + 14	9		154
h + 15, h + 16	10		42
h + 17, h + 18, h + 19	11		17
h + 20 enz.	12		7
Totaal		10.82	6.926

VACATURES

Zoals uit het onderstaande overzicht blijkt is het aantal niet vervulde vacatures bij het lager onderwijs in het jaar 1976 ten opzichte van het voorafgaande jaar gedaald.

Datum	Totaal	Vervuld	Niet vervuld ¹⁾
16 september 1975	9.213	9.041	172
16 oktober 1976	8.174	8.036	138

¹⁾ Hieronder mede begrepen niet-vervulde plaatsen in verband met tijdelijke afwezigheid van, wegens ziekte of anderszins afwezige, leerkrachten.

In de 8.036 vervulde vacatures per 16 oktober 1976 werd voorzien in de aanstelling van 2.572 gehuwde vrouwen, 19 definitief gepensioneerden en 5.445 andere tijdelijk aangestelden.

Het aantal niet vervulde vacatures in part-time betrekkingen bedroeg: voor 1 schooltijd: 66; 2 schooltijden: 140; 3 schooltijden: 29; 4 schooltijden: 15; 5 schooltijden: 4; 8 schooltijden: 1; 9 schooltijden: 3. In totaal 258.

F Speciaal onderwijs

In 1976 is de Afdeling buitengewoon onderwijs van de Directie kleuter- en basis-onderwijs van het ministerie opgeheven. Daarvoor is in de plaats gekomen een afzonderlijke Directie speciaal onderwijs, bemand door de medewerkers van genoemde Afdeling buitengewoon onderwijs en van de Afdeling financiën van de Directie K.B.O., voor zover zij tevoren reeds de financiële zaken van het buitengewoon onderwijs behandelden. De Directie speciaal onderwijs bestaat naast de Stafafdeling voor financiële en bijzondere zaken uit twee beleidsafdelingen, te weten één t.b.v. het onderwijs aan gehandicapte kinderen en één t.b.v. het onderwijs aan bijzondere groepen (thans nog in hoofdzaak onderwijs aan kinderen, wier ouders een trekkend bestaan leiden).

Door intensieve samenwerking met de eveneens in het verslagjaar tot stand gekomen Hoofddirectie beleidsontwikkeling en planning basisonderwijs waarbij onderlinge afstemming plaatsvindt m.b.t. het korte-, het middellange- en het lange-termijnbeleid wordt gestreefd naar een zo goed mogelijke voorziening van kinderen met problemen en van kinderen, die tot bijzondere groepen van onze bevolking behoren. Ook gedurende 1976 is over het beleid regelmatig overleg gepleegd met de inspectie van het speciaal onderwijs.

Het aantal scholen voor speciaal onderwijs is in 1976 toegenomen met 15 van 869 tot 884. Wederom kan men zich afvragen of die toeneming, ondanks de vermindering van het gewoon lager onderwijs, wel een goede zaak is. Op die vraag is zeer verschillend gereageerd in de in het verslagjaar binnengekomen reacties op onder meer het hoofdstuk Speciaal onderwijs van de zgn. 'Contourennota'. Uit de reacties is gebleken, dat de in de nota geprojecteerde visie op het speciaal onderwijs over het algemeen niet kon worden overgenomen. Hetzelfde gold voor een reeds in het vorige jaar opgesteld concept van een beleidsnota Speciaal onderwijs. Hoewel het hier om een beleidsnota ging, zijn de organisaties, die geacht kunnen worden het grootste gedeelte van het speciaal onderwijs te vertegenwoordigen, erover gehoord. Met inachtneming van deze reacties is een nieuw concept van een beleidsnota Speciaal onderwijs opgesteld, dat onderwerp van bespreking is geweest met de C.C.O.O. (Centrale commissie voor onderwijsoverleg) en met de O.R. (Onderwijsraad). In deze conceptnota Speciaal onderwijs is aan de orde gesteld:

- de redenen van het willen herzien van het beleid ten aanzien van kinderen met problemen;
- de hoofddoelstelling van het beleid ten aanzien van het onderwijs aan kinderen met problemen;
- de probleemaftakening;
- de huidige situatie van het buitengewoon onderwijs;
- de hulpverlening aan kinderen met problemen in het toekomstig speciaal onderwijs;

- de bijdrage die het toekomstige reguliere onderwijs kan geven tot de hulpverlening aan kinderen met problemen;
- het uit te stippelen beleid ten aanzien van kinderen met problemen op korte, middellange en lange termijn.

In november van het verslagjaar kwam het rapport 'Randvoorzieningen buitengewoon onderwijs' tot stand, samengesteld door een interdepartementale werkgroep. In dit rapport worden een aantal aanbevelingen gedaan voor wijzigingen van het huidige vergoedingensysteem van de zgn. materiële kosten van het buitengewoon onderwijs.

De voorgenomen wijziging van het 'Besluit buitengewoon onderwijs 1967' zijn in twee fasen voorbereid. Over de voornaamste inhoud van die wijzigingen is in het verslag over 1975 reeds gesproken. Daaraan zijn als belangrijkste punten toegevoegd:

- aanpassing aan de bij de wetten van 2 juli 1975 (Stb. nr. 391) en van 31 maart 1976 (Stb. nr. 211) gewijzigde bepalingen in de Lager-onderwijswet 1920;
- wijziging van procedures voor de toelating tot het voortgezet buitengewoon onderwijs en voor het voortgezet verblijf op een school voor buitengewoon onderwijs.

In het verslagjaar is intensief overleg gepleegd met het 'Werkverband opleidingen t.b.v. het speciaal onderwijs' (W.O.S.O.). Hierin participeren het Seminarium voor orthopedagogiek van de Stichting voor buitengewoon onderwijs te Zeist en de Opleidingen voor buitengewoon onderwijs van de Stichting Katholieke leer- gangen te Tilburg. Dit overleg had ten doel te komen tot een noodzakelijk geachte en door de Algemene Rekenkamer gevraagde regularisatie van het subsidië- ringsregime ten aanzien van deze opleidingen. Als basis voor dit subsidië- ringsregime is gekozen voor de Wet op het voortgezet onderwijs (met name artikel 75, eerste lid).

Een jaar nadat de Vakgroep sociale pedagogiek van het Instituut voor peda- gogische en andragogische wetenschappen van de rijksuniversiteit te Utrecht het rapport 'Vaste grond tussen wal en schip' (Het internaat voor schipperskinderen gezien als opvoedingsmilieu) liet verschijnen, heeft deze vakgroep in november 1976 een vervolg daarop gepubliceerd, genaamd: 'Als het getij keert'.

Voor de totstandkoming van dit tweede rapport heeft het Ministerie van Onder- wijs en Wetenschappen de nodige middelen beschikbaar gesteld. In het rapport worden voorstellen gedaan om onder bepaalde voorwaarden te komen tot een begeleidingsorgaan voor de internaten voor schipperskinderen.

In het verslagjaar werden twee nieuwe specifieke internaten voor schippers-

kinderen officieel geopend; het geheel verbouwde internaat te Nijmegen werd officieel door de minister van onderwijs en wetenschappen in gebruik gesteld. Voorts werden aan enkele internaten dependances verbonden. Het totale aantal specifieke schippersinternaten bedroeg per ultimo 1976: 29.

Op 6 februari 1976 is door de minister van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk ingesteld de Interdepartementale commissie woonwagenbeleid, welke commissie, uitgaande van de in 1975 uitgebrachte Regeringsnota woonwagenbeleid, onder meer tot taak heeft:

- coördinatie van de werkzaamheden van de departementen, die betrokken zijn bij het beleid ten aanzien van de woonwagenbevolking;
- signaleren van problemen;
- opstellen van meerjarenplannen.

In de onderhavige commissie hebben zitting de inspecteur van het lager onderwijs in algemene dienst en een ambtenaar van de Directie speciaal onderwijs. In het verslagjaar zijn de nodige faciliteiten verleend om de integratie van woonwagenkinderen in het reguliere onderwijs zoveel mogelijk te bevorderen. Ten behoeve van de begeleidingsactiviteiten voor het onderwijs aan kinderen van woonwagenbewoners werd, eveneens in februari 1976, aan een Landelijk pedagogisch centrum subsidie in uitzicht gesteld voor de aanstelling van twee stafmedewerkers, zodat het totale aantal stafmedewerkers voor dit doel op drie is gebracht.

Op 3 september 1976 zijn vier nieuwe rijdende scholen voor kinderen van kermisexploitanten officieel door de minister van onderwijs en wetenschappen geopend.

Het Directoraat van de Stichting rijdende school is in het verslagjaar opgeheven. In de plaats daarvan is een coördinator aangetrokken, die zowel het onderwijskundige als het administratieve beleid voorbereidt. Bovendien is er een administrateur aangesteld voor hele dagen in plaats van voor halve dagen.

G Algemeen voortgezet onderwijs en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs

Het aantal leerlingen dat van het basisonderwijs naar het a.v.o./v.w.o. overging was in 1976 weer groter dan in 1975. In 1976 was dit aantal 162.252 (83.499 meisjes en 78.753 jongens) tegen 158.375 (81.199 meisjes en 77.176 jongens) in 1975. De stijging was deels een gevolg van de toename van het aantal basisschoolverlaters en deels van het feit dat het percentage daarvan dat koos voor het v.w.o., h.a.v.o. of m.a.v.o. wederom enigszins is gestegen, en wel van 64,4% in 1975 tot 64,9% in 1976.

Het totale aantal leerlingen is opgelopen van 767.069 per 1 september 1975 tot 794.818 per 1 september 1976. In beide aantallen zijn begrepen de leerlingen op de h.a.v.o.-afdelingen verbonden aan de pedagogische academies. Het aantal meisjes is vrijwel gelijk aan het aantal jongens.

In het schooljaar 1976-1977 bedroeg het aantal dagscholen (gemeenschappen) voor v.w.o., h.a.v.o. en m.a.v.o. — al dan niet met beroepsonderwijs — 1.464. Hieronder zijn niet begrepen de 65 afdelingen voor h.a.v.o. verbonden aan de pedagogische academies (1975: 1.448 scholen exclusief 66). De scholen kunnen als volgt worden verdeeld:

1 categoriale scholen	964 (1975: 974)
2 scholengemeenschappen waarin m.a.v.o. en/of h.a.v.o. en/of v.w.o.	433 (1975: 413)
3 scholengemeenschappen waarin m.a.v.o. en/of h.a.v.o. en/of v.w.o. en beroepsonderwijs	67 (1975: 61)

Eén van de achter 3 vermelde scholengemeenschappen is in 1976 gestart met een eerste leerjaar middenschool, nl. de Open scholengemeenschap Bijlmer.

Van zes lycea kwam in 1976 de afdeling gymnasium in gevaar. De hoogste leerjaren van die gymnasia werden drie jaren lang bevolkt door minder dan de in artikel 107 van de Wet op het voortgezet onderwijs vermelde aantallen leerlingen (1975: acht scholen in gevaar).

Er waren in het schooljaar 1976-1977 nog vier lycea waarvan de afdeling gymnasium niet door het Rijk werd bekostigd. Deze gymnasiale afdelingen werden door het bevoegd gezag voor eigen rekening in stand gehouden krachtens artikel 9 van de Overgangswet W.V.O.

Op 1 september 1976 bedroeg het aantal bekostigde avondscholen (gemeenschappen) 79 (76) te weten:

- 4 avondscholengemeenschappen voor gymn.-ath.-h.a.v.o.-m.a.v.o.;
- 2 avondscholengemeenschappen voor gymn.-ath.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-m.e.a.o.;
- 2 avondscholengemeenschappen voor gymn.-ath.-h.a.v.o.;
- 9 avondscholengemeenschappen voor ath.-h.a.v.o.-m.a.v.o.;
- 5 avondscholengemeenschappen voor ath.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-m.e.a.o.;

- 6 avondscholengemeenschappen voor h.a.v.o.-m.a.v.o.;
- 6 avondscholengemeenschappen voor h.a.v.o.-m.a.v.o.-m.e.a.o.;
- 6 avondscholengemeenschappen voor m.a.v.o.-m.e.a.o.;
- 1 avondschool voor h.a.v.o.;
- 31 avondscholen voor m.a.v.o.;
- 7 avondscholen voor m.e.a.o.

Van een schoolbevolking van in totaal 42.420 leerlingen (1975: 34.205) per genoemde datum aan deze avondscholen(gemeenschappen) volgden 4.311 leerlingen (1975: 1.819) een deelstudie. Het bovengenoemde totale aantal leerlingen was over de onderwijssoorten als volgt verdeeld:

12.912 leerlingen volgden het v.w.o.-h.a.v.o., 26.266 leerlingen volgden het m.a.v.o. en 3.242 leerlingen het m.e.a.o. In de verslagperiode heeft de jongste vorm van onderwijs aan deze avondscholen, te weten het volwassenenonderwijs overdag, een grote vlucht genomen. Vergeleken met de vorige periode, toen op twee plaatsen met dit onderwijs werd gestart, bedroeg op 1 september 1976 het aantal voor m.a.v.o.-scholen waar het volwassenenonderwijs overdag werd gedoceerd 41. De belangstelling voor deze ontwikkeling is nog steeds groeiende, hetgeen blijkt uit het feit, dat op vier plaatsen h.a.v.o. in deze vorm kan worden gevolgd. Het aantal leerlingen dat overdag dit onderwijs voor volwassenen volgt bedroeg op eerdergenoemde teldatum 5.875.

Per 1 augustus 1976 zijn in totaal elf scholen met m.a.v.o. en scholengemeenschappen, waaraan een afdeling m.a.v.o. is verbonden, aangewezen tot experimenteerschool in het kader van het experiment m.a.v.o.-project. Aangezien de aanvankelijk geplande voorbereidingsfase voor het experiment van één schooljaar te kort werd geacht, is besloten deze fase nog met het schooljaar 1976-1977 te verlengen, welke periode voornamelijk wordt besteed aan de ontwikkeling en bijstelling van nieuw lesmateriaal en aan de verwerving van didactische vaardigheden door de leraren om in de klas gedifferentieerd onderwijs te kunnen geven. De bedoeling is dat deze elf scholen en scholengemeenschappen met ingang van het schooljaar 1977-1978 het experiment in het tweede leerjaar gaan uitvoeren.

Het vak Russische taal en letterkunde wordt thans aan vijf dagscholen voor v.w.o. en h.a.v.o. gegeven.

De besprekingen met het avondonderwijs over de invoering van het vak Spaans hebben ertoe geleid dat vanaf 1 augustus 1976 zes avondscholen aan dit experiment meedoen.

Besprekingen met het avondonderwijs over de mogelijkheid nu het vak Russisch in te voeren hebben ertoe geleid dat m.i.v. 1 augustus 1977 een drietal scholen met dit experimentele vak begint.

Het vak Spaans kan gegeven worden aan v.w.o.-, h.a.v.o.- en m.a.v.o.-scholen; het vak Russisch aan v.w.o.- en h.a.v.o.-scholen.

Voor de vakken aardrijkskunde en geschiedenis werd wederom een centraal schriftelijk eindexamen op basis van vrijwilligheid afgenomen. Het valt te verwachten, dat genoemd verplicht examen voor aardrijkskunde eerder ingevoerd zal worden dan voor geschiedenis.

Het vak filosofie als eindexamenvak, dat aanvankelijk beperkt is gebleven, wordt thans aan drie scholen voor v.w.o. gegeven.

Aan het experiment expressievakken bij het h.a.v.o. en m.a.v.o. is geen verdere uitbreiding gegeven in afwachting van het vrijgeven van dit experiment. De verwachting is, dat dit voor m.a.v.o.-scholen zal kunnen plaatsvinden met ingang van 1 augustus 1978 en voor h.a.v.o. met ingang van 1 augustus 1979. Een experiment expressievakken voor de v.w.o.-scholen dat dan een aanvang zal nemen, is in voorbereiding genomen.

Het percentage scholen voor v.w.o., dat per 1 augustus 1976 ongedeeld was ingericht, bedroeg 35%. Op grond van een in 1975 gehouden enquête wordt verwacht, dat in de eerstkomende jaren de verzoeken om tot de ongedeelde inrichting van het onderwijs over te gaan zullen blijven toenemen.

Voortgezet onderwijs voor kinderen uit Suriname en de Nederlandse Antillen

Voor kinderen afkomstig uit Suriname en de Nederlandse Antillen is de faciliteitenregeling in 1976 gecontinueerd, zij het dat tot afbouw van genoemde regeling is overgegaan. Het aantal van tien hulplessen per leerling werd gehandhaafd voor de eerste vijf leerlingen per school, voor het aantal daarboven werd dit aantal gehalveerd.

Voor de examens in het algemeen is een wijziging tot stand gekomen en wel het vervallen van het schoolonderzoek bij de herexamens. De onderwijsorganisaties waren unaniem van mening, dat het niet juist was dat het schoolonderzoek, dat een beoordeling van kennen en kunnen van de examenkandidaat over doorgaans het gehele laatste schooljaar omvat, nogmaals na de zomervakantie opnieuw werd vastgesteld.

H Lager en middelbaar beroepsonderwijs

LAGER BEROEPSONDERWIJS ALGEMEEN

Wetgeving en bestuur

In het begin van 1976 is het Eindexamenbesluit l.b.o. (Koninklijk besluit van 23 januari 1976, Stb. nr. 31) tot stand gekomen. Dit besluit geeft de wettelijke bepalingen voor de afsluiting van het onderwijs volgens het Besluit l.b.o./l.a.v.o. (Stb. nr. 67, 1973). Naast een beperkte harmonisatie en coördinatie van de examenregelingen voor de verschillende vormen van l.b.o. biedt het mogelijkheden tot ontwikkelingen binnen een zeker kader voor de scholen, die daarvan gebruik willen maken. Te noemen zijn onder meer de ontwikkeling naar niveau-differentiatie per vak (A-, B- en C-programma's) de mogelijkheid van harmonisatie van de examens voor de C-programma's voor de overeenkomstige vakken bij de diverse vormen van l.b.o., de doorstroming van het l.b.o. naar vormen van m.b.o. buiten verwante sectoren, de mogelijkheid van profielverbetering via een extra vierde leerjaar.

Met het Besluit l.b.o./l.a.v.o. en het Eindexamenbesluit l.b.o. zijn de wettelijke kaders gegeven waarbinnen de herstructurering van het lager beroepsonderwijs — gekenmerkt door het streven naar veralgemening, verbreding, harmonisatie en niveaudifferentiatie per vak — zich in de eerstkomende jaren zal kunnen ontwikkelen. Uitgangspunt is daarbij de ontwikkeling van de structuur die aan het Besluit l.b.o./l.a.v.o. ten grondslag ligt, te weten een 2-jarige meer algemene onderbouw, gevolgd door een 2-jarige beroepsvoorbereidende bovenbouw. Het beleid voor de eerstkomende jaren is gericht op de uitvoering van de beide besluiten in een gecoördineerde aanpak.

Ten behoeve van de herstructurering zijn in de achterliggende jaren voor de verschillende vormen van l.b.o. projecten gestart. Te noemen zijn: het project 4-jarig l.h.n.o., het project 4-jarig l.e.a.o., diverse projecten bij het l.t.o. (zoals het project bouwtechniek, consumptieve techniek, mechanische techniek, het Twente-project, het project t.t.o. enz.), het project directe veralgemening en verbreding van vakrichtingen bij het l.l.o. en het project coördinatie 4-jarig l.b.o. (2-jarige onderbouw). Deze projecten zijn — met uitzondering van het laatste — categoriaal ontwikkeld dan wel gericht op een beperkt facet van de herstructurering.

Met het oog op de uitvoering van het Besluit l.b.o./l.a.v.o. en van het Eindexamenbesluit l.b.o. werd een meer inhoudelijke en organisatorische coördinatie noodzakelijk geacht bij de ontwikkeling van de leerstof voor de algemene vakken en bij de gelijknamige vakken in de bovenbouw van het l.b.o. Daartoe moesten de uitkomsten van de diverse projecten worden nagegaan en de gemeenschappelijke vakken voor zover mogelijk op elkaar worden afgestemd, zodat ten

aanzien van de leerstof en de examenprogramma's enige harmonisatie verkregen wordt.

Overleg werd gepleegd over de samenstelling van een inspectorale projectgroep examenprogramma's l.b.o., bestaande uit vertegenwoordigers van de inspectiecolleges voor alle vormen van l.b.o. Deze zal tot taak krijgen — in afwachting van de werkzaamheden van de S.L.O. (Stichting voor de leerplanontwikkeling) en de C.M.L.'s (Commissies modernisering leerplan) voor het l.b.o. — de ontwikkelingen inzake de leerstof te inventariseren met medewerking van docenten. Aan de hand van deze inventarisatie zal de projectgroep per examenvak voorstellen doen voor de vaststelling van een C-programma, gelijktijdig met voorstellen voor richtlijnen voor het B-programma voor dat examenvak. Daarbij moet gestreefd worden naar een relatie met de examenprogramma's voor het m.a.v.o. zonder dat daarbij het eigen karakter van het l.b.o. verloren gaat. Uitgangspunt voor de samenstelling van de examenprogramma's is derhalve de ontwikkeling van de leerstof voor de verschillende vakken. De Landelijke pedagogische centra hebben toegezegd bij hun activiteiten t.b.v. de verschillende projecten te streven naar meer coördinatie. Door de activiteit van de Centrale (examen)commissie l.b.o. is voor de samenstelling van de examenopgaven voor de C-programma's van het l.b.o. reeds samenwerking tot stand gekomen tussen de meeste vormen van het l.b.o. onderling en tussen vormen van het l.b.o. en het m.a.v.o. Aan het einde van het verslagjaar is met toepassing van artikel 3, W.V.O. aan de organisaties van besturen en docenten commentaar gevraagd over een wijziging van het Eindexamenbesluit l.b.o. in dier voege, dat deze vrijwillige samenwerking, die perspectieven biedt voor meer relatie tussen de niveaus, op den duur zou kunnen worden geformaliseerd in een examenraad waarin de huidige Commissie vaststelling opgaven voor het a.v.o., de Centrale commissie l.b.o. en de Categoriele examencommissies l.b.o. werkzaam zouden zijn. Het ligt in de bedoeling deze examenraad onder te verdelen in commissies voor de vaststelling van de opgaven per vak. De formele regelingen die nodig waren voor de uitvoering van het Eindexamenbesluit l.b.o. werden vastgesteld, zij het vaak in een laat stadium als gevolg van het langdurige, maar vruchtbare overleg. Zo werden bij beschikking van 8 maart 1976, nr. LMBO-306.607, de C-programma's vastgesteld voor Nederlandse taal, wiskunde en moderne talen voor l.e.a.o., l.h.n.o. en l.t.o.; voor handelskennis I en II en machineschrijven voor l.e.a.o. en voor natuurkunde (w.o. mechanica) voor l.t.o. Bij circulaire van 23 maart 1976, nr. LMBO-76/108, werd nog nadere informatie verstrekt. De circulaire van 3 mei 1976, nr. LMBO-76/126 gaf aanwijzingen voor de verslaggeving over de examens 1976; de circulaire van 6 mei 1976, nr. LMBO-76/119 deed mededeling van het model van diploma en bijbehorende cijferlijst en van de verklaring, in geval in een zevende vak examen is gedaan. Voorts werd een richtlijn ge-

geven voor de toepassing van artikel 31 van het Eindexamenbesluit l.b.o., dat de mogelijkheid biedt tot profielverbetering via een extra vierde leerjaar. Door de late berichtgeving werd veel van de scholen en hun medewerkers gevergd. Niettemin bleek bij de uitvoering veel bereidheid tot medewerking. Zo was men allerwegen doende met de samenstelling van eigen C-programma's en B-programma's, waartoe steeds meer activiteiten werden gebundeld.

Op basis van de bepalingen van het Eindexamenbesluit is voorts in overleg met de desbetreffende instanties de voorlopige doorstromingsregeling naar de opleidingen in het kader van het leerlingwezen gereedgekomen. Bij circulaire van 23 juni 1976, nr. LMBO-76/132, werd hiervan mededeling gedaan. De voorlopige doorstromingsregeling voor gediplomeerden van het 4-jarig l.b.o. naar het m.b.o. werd bij circulaire van 26 oktober 1976, nr. LMBO-76/151, vrijwel gecontinueerd.

De formatie van de Adviesgroep l.b.o., bestaande uit vertegenwoordigers van de onderwijsorganisaties l.b.o., die met de ambtelijke projectgroep l.b.o. als begeleidingscommissie zal fungeren bij de invoering van de nieuwe l.b.o.-regelingen, was aan het einde van 1976 in een vergevorderd stadium. Met het oog op de harmonisatie en de integratie van de verschillende vormen van l.b.o. werd besloten meer aandacht te schenken aan, en meer mogelijkheden te bieden voor de ontwikkelingen van de scholengemeenschappen m.a.v.o.-l.b.o. en de scholengemeenschappen binnen het l.b.o. De laatste groep vertoonde een verheugende groei en is uitgebreid tot 80 in aantal. Voor een ontwikkelingsproject van de scholengemeenschappen binnen het l.b.o. werden aan het directeurenconvent van scholengemeenschappen l.b.o. enige faciliteiten toegekend, opdat over de ontwikkelingen meer gegevens beschikbaar zouden komen. In overeenstemming met het hiervoor aangegeven beleid werd voorts besloten vast te houden aan een tweejarige beroepsvoorbereiding, die voor de persoonlijkheidsontplooiing van de leerlingen en voor hun maatschappelijke weerbaarheid en dienstbaarheid van zeer groot belang is. In verband hiermee moet in het kader van de vierjarige structuur van het l.b.o. de duur van de onderbouw twee jaar blijven.

Voorstellen voor een verlenging van de duur van de onderbouw bij het l.b.o., ingediend door enige koplopers in de ontwikkeling, zullen vanwege hun structuurdoorbrekende aard niet op zichzelf worden gezien, maar in het kader van de ontwikkeling naar een middenschool. Categoriele ontwikkelingen van deze aard in de eerste cyclus van het voortgezet onderwijs worden minder juist geacht. Het beleid is erop gericht voorrang te geven aan de ontwikkeling van het l.b.o. naar een onderwijskundig geheel met een groot aantal beroepsmatige differentiaties, dat als beginsel gold bij de totstandkoming van het Besluit l.b.o./l.a.v.o.

De regeling inzake vrijstelling van dienst als gewoon dienstplichtige voor leraren l.b.o. in bepaalde vakken werd bij circulaire van 7 oktober 1976, nr. LMBO-76/

149, voor 1976-1977 gecontinueerd.

Bij circulaire van 24 november 1976, nr. LMBO-76/154, werd de regeling voor het symbiose-onderwijs voor leerlingen van het voortgezet buitengewoon onderwijs enigszins uitgebreid en bijgesteld.

MIDDELBAAR BEROEPSONDERWIJS ALGEMEEN

Projectgroep m.b.o.

In het verslagjaar heeft de Projectgroep m.b.o., waarin ambtenaren van de Directie l.m.b.o. en alle ambtelijke voorzitters van de bestaande adviescommissies of werkgroepen voor het m.b.o. zitting hebben, zich in het bijzonder beziggehouden met de doorstroming van het l.b.o. naar het m.b.o. met het oog op het schooljaar 1977-1978. Dit was nodig gezien de toezegging van de staatssecretaris van onderwijs in de circulaire LMBO-75/115 van 8 december 1975 die de doorstromingsregeling voor het schooljaar 1976-1977 bevat, om de scholen vóór 1 oktober 1976 op de hoogte te stellen van de toelatingsvoorwaarden, die bij de aanvang van het schooljaar 1977-1978 zouden moeten gelden. Een en ander heeft geleid tot de circulaire LMBO-76/151 van 26 oktober 1976 betreffende doorstroming van l.b.o. en m.a.v.o. naar m.b.o. aanvang schooljaar 1977-1978. Vergeleken met de regeling voor 1976-1977 zijn slechts enkele correcties en aanvullingen aangebracht. Voorts is op verzoek uit m.a.v.o.-kring de toelaatbaarheid vanuit het m.a.v.o. vermeld. Bij dit laatste is uitgegaan van de bepalingen zoals die blijken de inrichtingsbesluiten voor de diverse vormen van m.b.o. gelden dan wel zijn vastgesteld in de richtlijnen voor de samenstelling van leerplannen en lesroosters. Over de toelatingsvoorwaarden voor 1978-1979 e.v. zal verder overleg plaatsvinden, waarbij ook de organisaties van het m.a.v.o. zullen worden betrokken.

Het concept van de circulaire LMBO-76/151 is behalve in de Projectgroep m.b.o. ook besproken tijdens een studiedag m.b.o./l.b.o./m.a.v.o., gehouden op 19 augustus 1976 ten departemente, en vervolgens aan een groot aantal personen en organisaties van beroepsonderwijs en van m.a.v.o. voorgelegd met het verzoek om commentaar.

De Projectgroep m.b.o. heeft voorts aandacht besteed aan de verruiming van de toelaatbaarheid tot, en de verbetering van het rendement van het m.b.o. De staatssecretaris van onderwijs heeft bij brief van 15 juni 1976 LMBO-311.003 aan adviesgroepen in het m.b.o. gevraagd hem inzicht te geven in de mogelijkheden voor passende onderwijsvoorzieningen in het m.b.o. ten behoeve van leerlingen, die niet of nauwelijks aan de geldende toelatingsvoorwaarden voldoen, maar wel

gemotiveerd zijn voor het volgen van verder dagonderwijs, alsmede voor leerlingen die daaraan wél voldoen maar niet in staat blijken het huidige leerplan met succes te volgen. Eind 1976 waren de adviezen, met uitzondering van die van het georganiseerde leerlingwezen, ten departemente ontvangen. De adviezen zullen in onderlinge samenhang worden gezien. Een eerste bespreking daarvan in de Projectgroep m.b.o. zal in januari 1977 plaatsvinden. De staatssecretaris is voornemens daarvoor in februari 1977 met vertegenwoordigers van de verschillende adviesgroepen van gedachten te wisselen. Mede in verband hiermede zal zeker niet vóór 1 augustus 1978 — en dan nog slechts indien het budgettair mogelijk is — een voorzichtige proefneming, met een verruiming van de toelaatbaarheid tot het m.b.o. gepaard gaande, met wijziging van de huidige voorschriften inzake toelating en inrichting van het onderwijs, kunnen plaatsvinden. Rendementsverbetering van het m.b.o. zonder wijziging van genoemde voorschriften zou wellicht reeds ingaande het schooljaar 1977-1978 mogelijk kunnen zijn.

Herstructurering van het m.h.n.o. en het m.s.p.o.

a Beleidsnota herstructurering m.h.n.o./m.s.p.o.

De Beleidsnota herstructurering m.h.n.o./m.s.p.o. werd op 23 februari 1976 bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingediend. Zij is inmiddels in vier besloten vergaderingen en in een openbare vergadering van de Vaste commissie voor onderwijs en wetenschappen van de Tweede Kamer besproken. Aan het einde van het verslagjaar was nog niet bekend wanneer de slotbehandeling van de beleidsnota in de Tweede Kamer zal plaatsvinden.

b Stuurgroep herstructurering m.h.n.o./m.s.p.o.

De Stuurgroep herstructurering m.h.n.o./m.s.p.o. bracht medio april 1976 haar eerste advies uit over de vormgeving van het herstructureringsproces in de projectfase. Dit advies ontmoette kritiek bij de Centrale commissie voor onderwijs-overleg (C.C.O.O.). Naar aanleiding daarvan heeft in september 1976 nader beraad plaatsgevonden tussen het ministerie en de desbetreffende onderwijsorganisaties over taak- en samenstelling van de stuurgroep. Dat beraad heeft geleid tot volledige overeenstemming over een wijziging van taak- en samenstelling van de stuurgroep. De nieuwe Stuurgroep herstructurering m.h.n.o./m.s.p.o. zal op 19 januari 1977 worden geïnstalleerd.

Had de oude stuurgroep meer het karakter van een innovatiecommissie bestaande uit onafhankelijke deskundigen, de nieuwe stuurgroep is een stuurgroep in de zin van de Nota 'Naar een structuur voor de ontwikkeling en vernieuwing

van het primair en secundair onderwijs'. In de nieuwe stuurgroep zijn de betrokkenen rechtstreeks vertegenwoordigd, terwijl haar taak bestaat uit het opstellen van plannen voor de uitvoering, het adviseren daaromtrent en het initiëren, coördineren en bewaken van de herstructureringswerkzaamheden. Dit alles uiteraard binnen het kader van de Beleidsnota herstructurering m.h.n.o./m.s.p.o.

c Project aanvragen m.h.n.o./m.s.p.o. nieuwe stijl

Bij circulaire van 14 september 1976, nr. LMBO-76/147 zijn de desbetreffende schoolbesturen uitgenodigd zich vóór 1 december 1976 aan te melden voor een project m.h.n.o./m.s.p.o. nieuwe stijl. In totaal werden $\pm$ 170 aanvragen voor een project ten departemente ontvangen. Een van de taken van de nieuwe stuurgroep zal zijn de staatssecretaris advies uit te brengen over de aan te wijzen projectscholen. Er wordt naar gestreefd, dat de aan te wijzen projectscholen in het schooljaar 1977-1978 met het voorwerk kunnen beginnen.

H 1 Lager technisch onderwijs

WETGEVING EN BESTUUR

Voor wat betreft de onderwijskundige ontwikkelingen in de verschillende projecten, waarover in het Onderwijsverslag 1975 een uitvoerig overzicht is gegeven, wordt verwezen naar hetgeen de Inspectie lager technisch onderwijs in haar bijdrage opmerkt.

OUTILLAGES

Ook dit jaar zijn, mede door de activiteiten van de Outillagecommissie I.t.o., weer een aantal basisinventarislijsten geënt op de I.t.o.-afdelingen in het L.b.o./I.a.v.o.-besluit, gereed gekomen. In de circulaire LMBO/LTO-76/131 zijn de desbetreffende lijsten vermeld.

Het aantal brieven van scholen dat in het verslagjaar door de Onderafdeling I.t.o./3 is behandeld is aanzienlijk minder dan in 1975. Het verzoek aan de schoolbesturen om het aantal brieven zoveel mogelijk te beperken en te volstaan met één gecombineerde aanvraag, begint vruchten af te werpen.

De werkgroep die in 1975 startte om het inventarisoverzicht als bedoeld in artikel 2 en 8 van de Boekhoudvoorschriften bijzonder voortgezet onderwijs nader vorm te geven, is gereed gekomen met haar advies. Begin volgend jaar zal dit advies aan de minister van onderwijs en wetenschappen worden aangeboden. Naast de begeleiding van de cursus onderhoudspromotor is in 1976 een nieuwe begeleiding gestart in de vorm van promotorbijeenkomsten. In het verslagjaar zijn twee van dergelijke bijeenkomsten gehouden. De opkomst was zeer goed. De bedoeling van deze bijeenkomsten is de onderhoudspromotoren te activeren, te stimuleren en te ondersteunen. In eerste instantie zullen vier promotorbijeenkomsten worden gehouden. De resultaten van deze bijeenkomsten zullen worden geëvalueerd en in de cursus onderhoudspromotor, de herhalingsdagen en de komende cyclus van promotorbijeenkomsten worden verwerkt. Ondanks onderbezetting en ziektegevallen bij de Afdeling O.T. is men er met vereende krachten in geslaagd het onderhoud van het kostbare machinepark goed te laten verlopen. In nauwe samenwerking met T.N.O. en een zestal onderhoudsbedrijven werd van ongeveer 60 I.t.s.-en het machinepark gekeurd en gereviseerd. In samenwerking met het Driebonden-contact beroepsonderwijs en de Outillagecommissie I.t.o. is een enquête ingesteld naar zelfgemaakte leermiddelen en bijbehorend lesmateriaal. Er zijn ongeveer 30 ideeën ingezonden. Het materiaal wordt door een commissie geselecteerd en de daarvoor in aanmerking komende leermiddelen zullen op verschillende plaatsen in het land tentoongesteld worden. Inmiddels heeft een inventarisatie van de taken van de veiligheidsadviseurs plaats gehad. Hieruit is gebleken dat een meer gerichte opdracht aan het Veiligheidsinstituut noodzakelijk is. Dank zij medewerking van de Inspectie I.t.o. is het

gelukt de besprekingen met de directeur-generaal van de arbeid inzake de veiligheid in de praktijklokale l.t.o. voortgang te doen vinden. Het overleg over de algemene toepassing van de Veiligheidswet op het onderwijs stagneerde helaas, doordat de resultaten van een steekproefsgewijs onderzoek naar de situatie bij de verschillende vormen van onderwijs uit een oogpunt van veiligheid nog niet ter beschikking kwamen.

HUISVESTING

Medewerking is verleend aan de totstandkoming van het derde Scholenbouwplan (voor de jaren 1976-1977-1978-1979). Hierin zijn in totaal 69 l.t.s.-en opgenomen, waarvan 45 categoriale l.t.s.-en, 15 l.t.s.-en in een scholengemeenschap l.b.o. en 10 l.t.s.-en in een scholengemeenschap a.v.o.-l.b.o. In 1976 is een eerste stap gezet tot aansluiting van het Scholenbouwplan op het Plan van scholen.

PLANPROCEDURE

In het kader van de planprocedure werden op het achtste Plan van scholen (1977-1978-1979) geplaatst:

- 3 (2) l.t.s.-en, waarvan 2 met jaar van bekostiging;
- 0 (0) i.t.o.-scholen;
- 9 (6) l.t.s.-afdelingen, waarvan 6 met jaar van bekostiging;
- 17 (7) i.t.o.-afdelingen, waarvan 14 met jaar van bekostiging.

Tussen haakjes zijn vermeld de aantallen scholen en afdelingen, die reeds voorkomen op voorafgaande plannen van scholen, maar waarvoor nog geen jaar van bekostiging was vermeld.

Tegen de afgewezen aanvragen voor het achtste plan kwamen twee aanvragers in beroep. Uit de vorige plannen zijn nog twee beroepszaken in behandeling. De toewijzing van nieuwe l.t.s.-en en afdelingen aan l.t.s.-en vertoont — met uitzondering van de i.t.o.-afdelingen — de laatste jaren een sterk dalende lijn. Dit vindt enerzijds zijn oorzaak in het feit, dat er praktisch geen 'witte plekken' meer op de kaart van Nederland voorkomen en anderzijds in de sterke daling van de instroom tot het voortgezet onderwijs die in de tachtiger jaren verwacht moet worden en die noopt tot een zeer voorzichtig beleid m.b.t. de toewijzing van nieuwe scholen en afdelingen. Gedurende het verslagjaar werden diverse voorstellen behandeld om met toepassing van het nieuwe wetsartikel 75, derde lid van de W.V.O., scholen te verplaatsen en te splitsen.

CURSUSSEN O.B.A.O. (Opleiding bewijs algemene ontwikkeling)

In 1976 is de bekostiging van negen cursussen vanwege een verminderde, dan

wel ontbrekende belangstelling formeel beëindigd. Met ingang van het schooljaar 1976-1977 resteren nog:

- 8 cursusplaatsen onder beheer van het Nederlands genootschap tot opleiding van leraren voor het beroepsonderwijs met in totaal 297 cursisten;
- 21 cursusplaatsen onder beheer van l.t.s.-en met in totaal 662 cursisten.

STATISTISCHE GEGEVENS

Aanwezig met ingang van het cursusjaar 1976-1977:

categoriale l.t.s.-en	272 met	134.465 leerlingen
l.t.s.-en in scholengemeenschap l.b.o.	53 met	18.436 leerlingen
l.t.s.-en in scholengemeenschap a.v.o.-l.b.o.	24 met	7.392 leerlingen
Totaal	349 met	160.293 leerlingen
i.t.o.-scholen	19 met	6.863 leerlingen
i.t.o.-afd. aan categoriale l.t.s.-en	127 met	21.881 leerlingen
i.t.o.-afd. verbonden aan l.t.s.-en in scholengemeenschap l.b.o.	21 met	3.044 leerlingen
i.t.o.-afd. verbonden aan l.t.s.-en in scholengemeenschap a.v.o.-l.b.o.	4 met	652 leerlingen
Totaal	19 scholen en 152 afd. met	32.440 leerlingen

Bovenstaande aantallen leerlingen zijn gebaseerd op voorlopige tellingen van het C.B.S.

Het aantal leerlingen in opleiding voor een tweede diploma nam ten opzichte van 1975 aanzienlijk toe (van ± 6.000 tot ± 10.000). Voornaamste oorzaken van deze toeneming zijn wel de invoering van het Eindexamenbesluit l.b.o., dat een reguliere mogelijkheid biedt tot herprofilering in een extra vierde leerjaar, en de wens om langer aan het volledig dagonderwijs deel te nemen, hetgeen nog wordt versterkt door de situatie op de arbeidsmarkt.

H 2 Lager en middelbaar nautisch onderwijs

In het verslagjaar is het nieuwe visserij-instructievaartuig ten behoeve van het zeevisserij-onderwijs opgeleverd. Op 19 mei 1976 heeft H.M. de Koningin de doopplechtigheid verricht en het schip vervolgens in dienst gesteld van de 'Stichting Koninklijk onderwijsfonds voor de scheepvaart' te Amsterdam. Zij verleende haar goedkeuring aan de tenaamstelling van 'Koningin Juliana'.

Op 21 december 1976 heeft de staatssecretaris van onderwijs de opening verricht van het nieuwe gebouw voor de school voor de zeevisvaart te Den Helder. In deze school worden zowel de lagere als de middelbare opleidingen voor de zeevisvaart gehuisvest.

Met vertegenwoordigers van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat zijn besprekingen gevoerd met betrekking tot het concept Eindexamenbesluit lager zeevisserij-onderwijs en het concept Eindexamenbesluit middelbaar zeevisserij-onderwijs ten behoeve van het schoolexamen voor het schooldiploma stuurman/werktuigkundige SW VI onderscheidenlijk het schoolexamen voor het schooldiploma stuurman/werktuigkundige SW V, stuurman S IV (v) en werktuigkundige W IV (v).

In het kader van het Scholenplan 1977-1978-1979 is voor bekostiging in 1977 een afdeling technisch-administratief onderwijs aan de haven- en vervoerschool 'Prof. Rutten' te Rotterdam in aanmerking gebracht.

In het verslagjaar is met ingang van het schooljaar 1976-1977 in het kader van het Scholenplan 1976-1977-1978 de bekostiging aangevangen van een middelbare haven- en vervoerschool te Rotterdam, onder bestuur van de 'Stichting vervoeren havenopleidingen' te Rotterdam. Aan deze school wordt in een vierjarige opleiding een voorbereiding gegeven voor middenkaderfuncties in de vervoer-, haven- en aanverwante bedrijven. Het laatste studiejaar van de opleiding is een praktijkjaar, dat onder toezicht van de school in een bepaald bedrijf wordt doorgebracht.

Bij het in 1976 vastgestelde Plan voor scholen voor de jaren 1977-1978-1979 is voor bekostiging in 1977 een middelbare school voor het baggerbedrijf te Delfzijl in aanmerking gebracht.

In het schooljaar 1976-1977 kon vanwege een te geringe aanmelding van studenten wederom niet worden begonnen met de — tot het middelbaar beroepsonderwijs behorende — opleidingen nieuwe stijl voor stuurman en motordrijver kleine handelsvaart. In verband hiermee zijn de oude éénjarige opleidingen in het verslagjaar gecontinueerd.

De driejarige dagopleidingen voor het voorlopig diploma als scheepswerktuigkundige (VD-opleidingen), waarmee in 1973 een aanvang is gemaakt, zijn in 1976 voor de eerste maal afgesloten met een schooleindexamen en een school-diploma. De wens dit diploma in te wisselen voor het A-diploma respectievelijk het schooleindexamen door het Ministerie van Verkeer en Waterstaat te doen kwalificeren en te honoreren met een A-bevoegdheid is tot dusverre niet in vervulling gegaan. Het overleg met betrekking tot een aantal hiernmee in verband staande aspecten is nog niet afgerond.

Het eerste studiejaar van de in 1975 bij wijze van experiment aan de school voor de zeevisvaart te Den Helder aangevangen middelbare opleiding voor stuurman/werktuigkundige SW (V-opleiding) is in 1976 voor de eerste maal afgesloten met een schoolexamen voor het diploma stuurman/werktuigkundige SW VI.

Van de 12 examenkandidaten konden 11 worden toegelaten tot het tweede studiejaar van deze m.b.o.-opleiding, die in 1977 zal worden afgesloten met een schoolexamen voor het diploma stuurman/werktuigkundige SW V.

H 3 Middelbaar technisch onderwijs

BELEID

Bij circulaire LMBO/MTO-76/115 d.d. 30 maart 1976 is de schoolbesturen medegedeeld, dat de voor het schooljaar 1975-1976 verstrekte aanwijzingen inzake leerplan en lesroosters eveneens gelden voor het schooljaar 1976-1977, met uitzondering van de lessentabellen. Op grond van de voor het m.t.o. getroffen budgettaire maatregel is met ingang van 1 augustus 1976 het aantal wekelijkse lessen per leerling bij het m.t.o. gedurende de gehele cursusduur teruggebracht van 96 naar 90. De door de schoolbesturen ingezonden lessentabellen voor het schooljaar 1976-1977 waarin, directeur en leraren gehoord, met vorenbedoelde vermindering van het aantal lessen was rekening gehouden, verkregen goedkeuring.

In de circulaire LMBO/MTO-76/146 d.d. 8 september 1976 is met betrekking tot de examens 1977 bepaald dat het examen aan alle afdelingen van de middelbare technische scholen drie verplichte en drie keuzevakken zal omvatten, terwijl voor de dealexamens voor wiskunde en natuurkunde gebruik dient te worden gemaakt van de opgaven die zijn opgesteld door de Leerplancommissies van de V.M.T.S. in samenwerking met de Inspectie m.t.o.

Het Inrichtingsbesluit m.t.o. dagonderwijs is in de loop van het verslagjaar in een zodanig stadium van voorbereiding gekomen dat dit in het komende jaar zal kunnen worden afgerond.

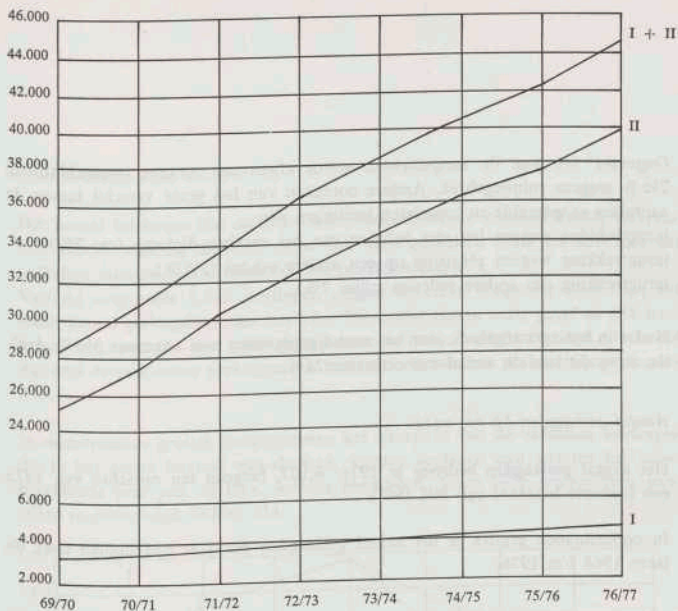
Bij circulaire LMBO-76/151 d.d. 26 oktober 1976 werden in verband met de geprofileerde examens bij de l.b.o.-scholen nadere toelatingsvoorwaarden tot het m.b.o. voor abiturienten l.b.o. gegeven.

Het aantal scholen dat toestemming werd verleend om het onderwijs in de afdeling elektrotechniek in te richten volgens een nieuw door de V.M.T.S. opgesteld leerplan dat voorziet in de mogelijkheid na het eerste c.q. tweede leerjaar te kiezen voor verdere studie in een differentiatie elektronica, onderging in de loop van het verslagjaar verdere uitbreiding.

Het in 1974 aangevangen wetenschappelijk onderzoek door de T.H.-Twente naar de doelstellingen van het m.t.o. en de betekenis van de praktijktijd bij de realisering van die doelstellingen is ook in het verslagjaar voortgezet.

KWANTITATIEVE GEGEVENS

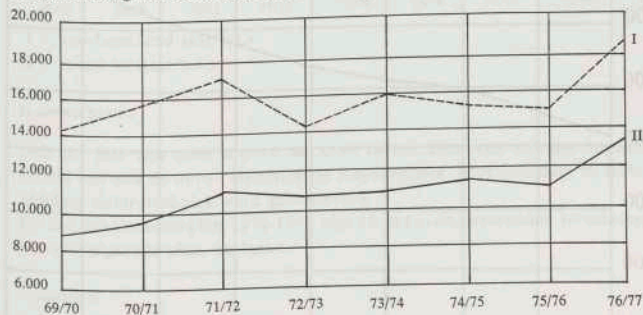
Onderstaande grafiek geeft een beeld van de leerlingaantallen bij de vak-m.t.s.-en (I) en de dag-m.t.s.-en (II) over het tijdvak cursus 1969-1970 tot en met cursus 1976-1977.

Bij de aanvang van de cursus 1976-1977 waren er:

- I - 12 vak-m.t.s.-en met 4.421 leerlingen, inclusief 750 praktikanen;
- II - 62 dag-m.t.s.-en met 40.004 leerlingen, inclusief 6.654 praktikanen.

Aantallen aangemelde en toegelaten leerlingen

I - aanmeldingen 18.528 (in 1975, 15.162);

II - toegelaten 13.464 (in 1975, 11.092).

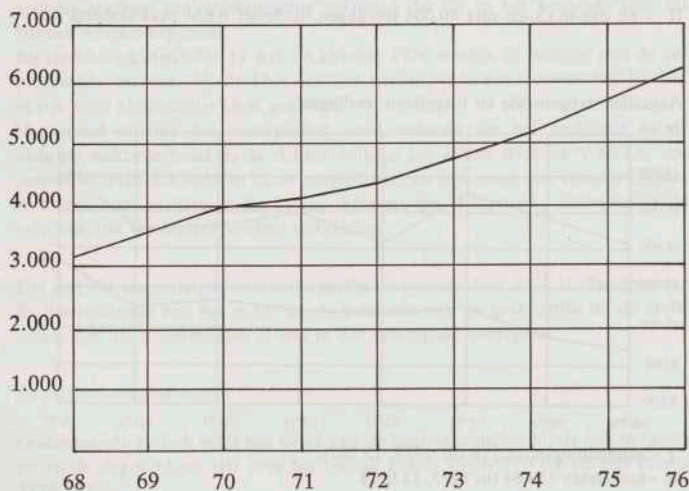
Ongeveer 5% van de aangemelden wordt afgewezen wegens ongeschiktheid, 2½ % wegens ruimtegebrek. Andere oorzaken van het grote verschil tussen de aantallen aangemelde en toegelaten leerlingen zijn: terugtrekking wegens het niet behalen van het vereiste diploma (ca. 7%), terugtrekking wegens plaatsing op een andere school (5½ %), terugtrekking om andere redenen (ruim 7%).

Nadat in het voorafgaande jaar het aantal geplaatsten met ongeveer 3½ % daalde, steeg dit jaar dit aantal met ongeveer 21%.

Aantal geslaagden bij het m.t.o.

Het aantal geslaagden bedroeg in 1976: 6.107, hetgeen ten opzichte van 1975 een toename betekent van 304 (5%).

In onderstaande grafiek is het aantal geslaagden per jaar opgenomen over de jaren 1968 t/m 1976.

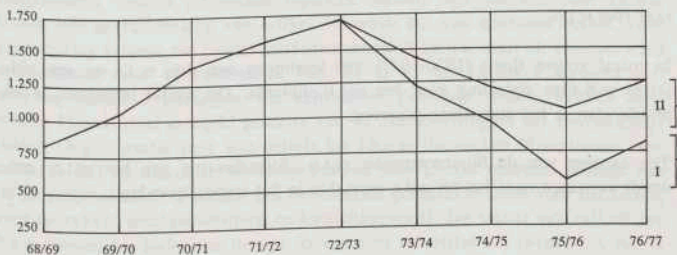

Doorstroming naar h.b.o.

Het aantal leerlingen dat naar het h.b.o. doorstroomde bedroeg 1.343, waarvan 848 zonder volledig diploma m.t.s. (nl. geen praktisch jaar) en 495 met het volledige diploma m.t.s. (inclusief het praktisch jaar).

Van de voormelde 1.343 leerlingen gingen er 1.216 (ongeveer 20% van het totale aantal geslaagden) naar het h.t.o. Hieronder zijn in ieder geval de 848 leerlingen begrepen die met goed gevolg examen m.t.s. hebben afgelegd, doch het diploma eerst kunnen verkrijgen na het voldoen van het praktisch jaar aan de h.t.s.

In onderstaande grafiek is opgenomen het overzicht van de aantallen leerlingen die in het eerste leerjaar van de h.t.s. werden geplaatst dan wel tot het voorbereidende jaar van de h.t.s. werden toegelaten. Voor 1976 waren deze aantallen respectievelijk 682 en 534.

I - voorbereidend jaar h.t.s.

II - eerste leerjaar h.t.s.

PLANPROCEDURE

Ook dit jaar zijn geen nieuwe m.t.s.-en in het Plan van scholen opgenomen; slechts een aan de m.t.s. 'Hendrick de Keyzerschool' te Amsterdam te verbinden afdeling elektrotechniek werd gehonoreerd.

Op het Scholenbouwplan 1976-1979 zijn 16 m.t.s.-en, waaronder 10 scholen van het voorafgaande plan, geplaatst.

INVENTARIS

Als gevolg van de in aanbouw zijnde m.t.s.-en werd een groot aantal inventaris-aanvragen behandeld. Alhoewel het totaal van de aanvragen veel groter was dan

dezerzijds financieel kon worden gehonoreerd, hebben de beperkte financiële middelen niet geleid tot stagnatie in de inrichting van bedoelde gebouwen.

AVOND-M.T.O.

De belangstelling voor het avond-m.t.o. is nog steeds in dalende lijn. Naast de avond-m.t.s. te Leiden kon dit jaar ook de avond-m.t.s. te Enschede geen eerste klassen vormen door gebrek aan belangstelling.

Het aantal leerlingen aan de 13 avond-m.t.s.-en daalde van 3.434 naar 3.357.

VERVOLGCURSUSSEN, VERBONDEN AAN M.T.S.-EN

Aan de thans goedgekeurde 30 vervolgcursussen nemen 1.222 cursisten deel, ook hier een geringe afname van het aantal deelnemers. Vorig jaar waren er 33 vervolgcursussen met 1.252 leerlingen.

PART-TIME M.T.O.

In totaal volgen thans (1976-1977) 590 leerlingen aan drie m.t.s.-en een vijfjarige part-time opleiding voor het m.t.o.-diploma. Dit aantal leerlingen is 46 minder dan in het cursusjaar daarvoor.

Ten aanzien van de Stuurcommissie m.t.o., formalisering van het m.t.o. enz. wordt verwezen naar het ter zake vermelde in het inspectieverslag.

H 4 Lager huishoud- en nijverheidsonderwijs

WETGEVING EN BESTUUR

In het verslagjaar is het achtste Plan van scholen 1977-1978-1979 openbaar gemaakt. Opgenomen zijn daarin 10 afdelingen i.h.n.o., 1 afdeling vormingsklas, 4 afdelingen kinderverzorging/jeugdverzorging, 5 afdelingen huishoudkunde en 3 afdelingen interim algemene schakelopleiding (voorheen inas). Deze afdelingen, met uitzondering van 1 afdeling i.h.n.o. en 1 afdeling k.v./j.v., komen in 1977 voor het eerst voor bekostiging in aanmerking.

Het totale aantal leerlingen dat het i.h.n.o. bezoekt (17.561) bleek bij de aanvang van het schooljaar 1976-1977 te zijn gestegen met ruim 7½% ten opzichte van het daaraan voorafgaande schooljaar. De leerlingbezetting van het i.h.n.o. (120.160) liep terug met ruim 5%.

Het Eindexamenbesluit l.b.o. dat op 1 augustus 1975 in werking trad, is opgenomen in Staatsblad 1976, nr. 31. Vrijwel alle scholen voor l.h.n.o. hebben de eindexamens volgens dit besluit ingericht. Slechts drie scholen voor l.h.n.o. kozen, met gebruikmaking van artikel 34, eerste lid, van genoemd besluit, voor examinering volgens het (oude) Eindexamenbesluit l.h.n.o. Aan dit examen werd deelgenomen door 47 kandidaten, van wie er 45 het l.h.n.o.-T diploma verwierven, terwijl 2 leerlingen, die aanvullend T-examen deden, werden afgewezen. Het centraal geregeld gedeelte van de examens volgens het Eindexamenbesluit l.b.o. omvatte voor wat betreft het l.h.n.o. de vakken Nederlandse taal, moderne taal en wiskunde. Sommige scholen voor l.h.n.o. maakten gebruik van de mogelijkheid deel te nemen aan het centraal geregeld examen voor het l.e.a.o. voor de vakken machineschrijven en handelskennis II. Dit laatste vak valt bij het h.n.o. binnen het kader van de zgn. keuzelessen ex artikel 23, tweede lid, sub e, van de Wet op het voortgezet onderwijs. Van de in artikel 3, derde lid, van het Eindexamenbesluit l.b.o. geboden mogelijkheid om eigen C-programma's in te dienen, maakten weer vele scholen gebruik. In totaal werden voor het schooljaar 1976-1977: 768 programma's goedgekeurd, te weten 408 voor algemene vakken en 360 voor op het beroep gerichte vakken. De voor 1975-1976 voor 3054 C-programma's (waarvan 1.398 voor algemene vakken en 1.656 voor op het beroep gerichte vakken) verleende goedkeuring werd voor 1976-1977 gecontinueerd.

Door een belangrijke verhoging van de vergoedingsbedragen t.b.v. de leerlingen van het i.h.n.o. konden de mogelijkheden op het gebied van het psychologisch onderzoek en de begeleiding van deze groep leerlingen worden verruimd.

De problematiek van de marginale scholen binnen het l.h.n.o. bleef ook in dit verslagjaar onderwerp van overleg.

De modelontwikkeling vierjarig l.h.n.o. door de Landelijke pedagogische centra

(L.P.C.) is medio 1976 voltooid. Intussen is bij de aanvang van het verslagjaar reeds met de vierde fase, met name het zgn. 'Verspreidingsproject' aangevangen. Getracht zal worden in deze fase de scholen te begeleiden bij het verschaffen van een instrumentarium om zelfstandig een schoolwerkplan te ontwikkelen (van raamleerplan naar schoolwerkplan). Het project omvat de oprichting van regionale samenwerkingsverbanden tussen scholen over het gehele land en het inrichten van twee bijscholingscursussen: werken met groepen en construeren en hanteren van toetsingsinstrumenten.

STATISTISCHE GEGEVENS

Op 1 augustus 1976 waren er 610 werkende scholen voor l.h.n.o./m.h.n.o./l.h.n.o., waaronder opleidingen, die deel uitmaken van een scholengemeenschap en zelfstandige cursussen. Van de in totaal 170.393 leerlingen, waaronder 3.131 jongens, bezochten 120.160 leerlingen, waaronder 2.245 jongens, het l.h.n.o. en 17.561 leerlingen het i.h.n.o., waaronder 131 jongens.

Aantal scholengemeenschappen met h.n.o.

h.n.o. met ander l.b.o.	72
h.n.o. met m.a.v.o.	12
h.n.o. (met ander l.b.o.) met m.a.v.o.	10
h.n.o. met m.a.v.o./h.a.v.o./v.w.o.	1
h.n.o. met ander l.b.o. en met m.a.v.o./h.a.v.o./v.w.o.	8

H 5 Middelbaar huishoud- en nijverheidsonderwijs

WETGEVING EN BESTUUR

In het verslagjaar is gestart met het onderwijs aan de driejarige afdeling k.v./j.v. (kinderverzorging/jeugdverzorging), naast de bestaande tweejarige afdeling. De driejarige afdeling wordt hoofdzakelijk gekenmerkt door een lange stageperiode (15 weken in het tweede leerjaar en 25 weken in het derde leerjaar). Van de 114 scholen voor h.n.o. waaraan een afdeling k.v./j.v. is verbonden, hebben 12 scholen zowel een tweejarige als een driejarige opleiding; 33 scholen hebben uitsluitend een tweejarige opleiding en 69 scholen uitsluitend een driejarige opleiding.

Eveneens is een aanvang gemaakt met het onderwijs aan de afdeling inas nieuwe stijl, thans geheten 'interim algemene schakelopleiding'. Voor deze afdeling zijn door een projectgroep, de zgn. P.I.O.N. (Projectgroep inasopleiding nieuwe stijl), in samenwerking met de Lochemse werkgroep m.h.n.o., drie opleidingsmodellen ontwikkeld, te weten een 1-jarig, een 16-maands en een 2-jarig model. In het 16-maands en het 2-jarig model is een praktijktijd ingebouwd van respectievelijk 4 en 6 maanden. Aan de leerlingen van de opleiding wordt — ongeacht de duur van de opleiding — tenminste een kernprogramma (A-programma) geboden. Daarnaast wordt aan leerlingen van het 16-maands en het 2-jarig model de gelegenheid geboden deel te nemen aan aanvullende programma's (B-programma's). Deze programma's kunnen in principe eveneens worden aangeboden aan de leerlingen van het 1-jarig model.

De opzet van het onderwijs aan de afdeling interim algemene schakelopleiding vereist een flexibel bekostigingssysteem. In verband hiermee is voor die afdeling een leraarlessenformule geïntroduceerd. De scholen kunnen binnen het kader van die formule zelf beslissen over de wijze waarop de beschikbaar gestelde middelen worden besteed.

Voor de afdeling huishoudkunde is een eindexamenregeling ontworpen, op basis waarvan in het schooljaar 1976-1977 de eindexamens zullen worden afgenomen. Het eindexamen kent een kernprogramma en een aanvullend programma. Bij de Onderwijsraad is advies omtrent deze regeling ingewonnen. De consequenties van het opnemen van de huishoudkundige deeldoelstelling van de afdeling inas oude stijl in het programma van de afdeling huishoudkunde zijn in studie genomen.

Mede als gevolg van de opgedane ervaringen met gediplomeerden van de afdeling v.h.b.o. (vooropleiding hoger beroepsonderwijs) nieuwe stijl in het hoger beroepsonderwijs is de doorstromingsregeling voor deze gediplomeerden uitgebreid in die zin, dat de abiturienten van de afdeling v.h.b.o. nieuwe stijl thans

toelaatbaar zijn tot alle scholen voor h.b.o. — met uitzondering van de scholen voor h.e.a.o. — en de lerarenopleiding.

De afdeling o.v.b. (oriëntering verzorgende beroepen) is met ingang van 1 augustus 1976 opgeheven. In het verslagjaar zijn derhalve de laatste examens voor deze afdeling afgenomen. De wijzigingen van de opleidingsmodellen van de afdeling inrichtingsassistenten en van de afdeling k.v./j.v. en de opheffing van de afdeling o.v.b. nopen tot wijziging van het Inrichtingsbesluit m.h.n.o., alsmede van het Eindexamenbesluit m.h.n.o. en de Eindexamenbeschikking m.h.n.o. Koninklijke besluiten die deze wijzigingen inhouden, zijn in voorbereiding.

De (geleidelijke) beëindiging van de opleidingen voor de diverse leraarsen-opleidingen maakte het noodzakelijk regelingen te treffen om gezakten voor de diverse examens kansen te geven hun opleiding alsnog met een diploma af te sluiten. Hierbij is niet gekozen voor centrale bezemklassen maar voor een individuele begeleiding door de eigen docenten. Voor de examens voor het eerste gedeelte wordt nog één maal de gelegenheid geboden, met behulp van de eigen docenten, zich voor te bereiden op het examen, terwijl de gezakten voor het tweede deel nog twee maal aan het examen kunnen deelnemen.

De ontwikkeling van de opleidingsmodellen voor de afdeling inas nieuwe stijl, thans genaamd 'interim algemene schakelopleiding', is opgedragen aan de Projectgroep inasopleiding nieuwe stijl (P.I.O.N.), die in het verslagjaar haar werkzaamheden heeft aangevangen. De voorstellen van genoemde projectgroep worden via de Lochemse werkgroep m.h.n.o. aan de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ter beoordeling voorgelegd.

Door de P.I.O.N. zijn voorstellen gedaan m.b.t. de inrichting van het onderwijs (minimum lessentabel) en van de praktijktijd, alsmede ten aanzien van de examenregeling en de kern(eindexamen)programma's. De Onderwijsraad heeft inmiddels positief geadviseerd op het voorstel inzake de inrichting van het onderwijs; over de examenregeling en de kern(eindexamen)programma's is inmiddels bij genoemde raad advies ingewonnen.

In het verslagjaar zijn voor de eerste maal eindexamens afgenomen bij leerlingen van de cursus tot opleiding van tandartsassistenten.

De ambtelijke voorbereiding van de herziening van de wetgeving apothekersassistenten heeft geleid tot het advies, een breed samengestelde commissie met deze herziening te belasten. De nieuwe commissie zal moeten bestaan uit o.m. vertegenwoordigers van de Koninklijke Nederlandse maatschappij ter bevorde-

ring van de pharmacie (K.N.M.P.) en van het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne. De instelling van de commissie wordt thans voorbereid.

STATISTISCHE GEGEVENS

Op 1 augustus 1976 waren er 610 werkende scholen, waaronder opleidingen die deel uitmaken van een scholengemeenschap en zelfstandige cursussen. Het aantal leerlingen dat de aan deze scholen verbonden opleidingen bezocht was 170.393 (waaronder 3.131 jongens).

De afdelingen van het m.h.n.o. werden bezocht door 30.275 leerlingen.

De meest bezochte opleidingen waren:

Afdeling/opleiding		aantal leerlingen per 1 augustus 1976
Interim algemene schakelopleiding		
(opl.duur 1 jr., 16 mnd. of 2 jr.)		7.418 ¹⁾
Kinderverz./jeugdverz. (k.v./j.v.)	(3-jarig)	2.812 ¹⁾
Kinderverz./jeugdverz. (k.v./j.v.)	(2-jarig)	4.016
Kostuumnaaien	(2-jarig)	1.325
Vormingsklas	(1-jarig)	4.535
Vooropl. hoger beroepsonderwijs	(3-jarig)	3.873
Apothekersassistent(e)	(2-jarig)	2.616

¹⁾ Omdat het onderwijs aan deze afdelingen eerst in het verslagjaar is gestart, heeft dit aantal uitsluitend betrekking op leerlingen van het eerste leerjaar.

Op 1 september 1976 bedroeg het aantal studenten aan de leraarsopleidingen 1.631.

Van de 321 studenten voor het diploma 'textiele werkvormen derde graad' slaagden er in het verslagjaar 248, terwijl zich 50 kandidaten terugtrokken en 23 werden afgewezen.

In het cursusjaar 1976-1977 werden alleen studenten van de opleidingen Na en Nd tot de opleiding textiele werkvormen derde graad toegelaten.

Bezitters van de akten Na en Nd werden verwezen naar de applicatiecursussen.

Van de 96 docenten, die aan de examens van de vier i.h.n.o. bijscholingscursussen deelnamen, behaalden er 93 een diploma.

H 6 Lager middenstandsonderwijs, lager economisch en administratief onderwijs en lager algemeen voortgezet onderwijs

WETGEVING EN BESTUUR

Wegens gemis aan mankracht bij de Pedagogische centra is weinig voortgang geboekt met de aanpassing van de inrichting van het l.m.o. aan de bepalingen van het nieuwe Eindexamenbesluit l.m.o. (Stb. 1976, nr. 31). De aanpassing moet erop gericht zijn de leerlingen naar hun vermogens, vaardigheden en belangstelling kansen te bieden teneinde hun eindexamenpakketten te vormen met inachtneming van bepaalde examenniveaus per vak.

De scholen voor lager middenstandsonderwijs kozen algemeen, met toepassing van artikel 34, tweede lid, van het Eindexamenbesluit l.b.o., nog voor examinering volgens het Eindexamenbesluit l.m.o., examenprogramma's per vak op verschillende niveaus.

Behalve met de formulering van C-programma's is zij bezig met het opstellen van de B- en A-programma's en richtlijnen voor schoolonderzoeken op B-niveau. Voorts streeft zij naar een betere doorstroming van de abiturienten naar het m.b.o.

Ten behoeve van de examens in het schooljaar 1976-1977 werd een voorstel voor de vaststelling van C-programma's in alle examenvakken van het l.m.o. in het kader van het Eindexamenbesluit l.b.o. ingediend.

STATISTISCHE GEGEVENS

Aantallen scholen en leerlingen

	schooljaar	
	1975-1976	1976-1977 *)
lagere detailhandelsscholen: **)		
aantal scholen	36	37
aantal leerlingen	10.952	8.662
kruideniersvakschool:		
aantal scholen	1	1
aantal leerlingen	27	25

*) gedeeltelijke ramingen

**) waarvan 17 resp. 16 in scholengemeenschap met m.m.o.; 2 resp. 4 in scholengemeenschap met m.m.o.-l.e.a.o.; 7 resp. 7 in scholengemeenschap met m.m.o.-m.e.a.o.; 4 resp. 4 in scholengemeenschap met l.e.a.o.; 1 resp. 1 in scholengemeenschap met l.e.a.o.-l.a.v.o.-m.a.v.o.; 1 resp. 1 in scholengemeenschap met m.a.v.o.-h.a.v.o.-v.w.o.; 1 resp. 1 in scholengemeenschap met m.m.o.-m.h.o.; 1 resp. 1 in scholengemeenschap met m.m.o.-l.e.a.o.-l.a.v.o.; 2 resp. 2 in scholengemeenschap met m.m.o.-l.e.a.o.-m.e.a.o.; 0 resp. 1 scholengemeenschap met l.e.a.o.-l.h.n.o.

Lager economisch en administratief onderwijs en lager algemeen voortgezet onderwijs

WETGEVING EN BESTUUR

Met ingang van het schooljaar 1976-1977 zijn de mogelijkheden voor het volgen van lager economisch en administratief onderwijs verder toegenomen door de start van vier nieuwe scholen voor l.e.a.o., welke alle werden opgenomen in reeds bestaande scholen of scholengemeenschappen voor voortgezet onderwijs. Het betreft de gemeentelijke l.e.a.o.-school te Amsterdam-Noord; de prot.-chr. l.e.a.o.-school te Sneek; de r.-k. l.e.a.o.-school te Terneuzen en de gemeentelijke l.e.a.o.-school te Delfzijl.

In het kader van het Project experiment vierjarig l.e.a.o., dat in 1976 onder verantwoordelijkheid van de Landelijke pedagogische centra is opgezet, zijn inmiddels onderwijsleerplannen per vak ontwikkeld, die in een aantal respons-bijeenkomsten met vakdocenten worden besproken en waar nodig bijgesteld. Overeenkomstig de bepalingen van het Eindexamenbesluit l.b.o. zijn voor de vakken Nederlandse taal, de moderne talen, wiskunde, handelskennis I en II en machineschrijven C-programma's voor het l.e.a.o. vastgesteld, die centraal schriftelijk zijn afgenomen. Daarenboven zijn de door de desbetreffende vakgroepen ontworpen C-programma's voor de vakken kantoorpraktijk en winkelpraktijk t.b.v. de l.e.a.o.-scholen goedgekeurd.

Van de 126 scholen voor l.e.a.o., die in 1976 aan het eindexamen konden deelnemen, hebben 90 scholen ($\pm 72\%$) dit examen afgenomen volgens de bepalingen van het Eindexamenbesluit l.b.o., terwijl 36 scholen ($\pm 28\%$) er de voorkeur aan hebben gegeven het eindexamen voor de laatste maal af te nemen overeenkomstig de bepalingen van de zgn. Interimregeling 4-jarig l.e.a.o. Aan genoemde examens hebben respectievelijk 5.444 en 2.641 kandidaten deelgenomen, waarvan aan 4.621 ($\pm 85\%$) en 2.149 ($\pm 81\%$) het desbetreffende diploma vierjarig l.e.a.o. kon worden uitgereikt.

STATISTISCHE GEGEVENS

		schooljaar	
		1975-1976	1976-1977 ¹⁾
1	I.e.a.o.		
a	zelfstandige scholen voor I.e.a.o.:		
	aantal scholen	58	54
	aantal leerlingen 1e t/m 4e leerjaar	18.936	18.849
b	in scholengemeenschap met alleen I.a.v.o.:		
	aantal scholen	24	23
	aantal leerlingen brugjaar (1 + 2)	2.745	2.534
	aantal leerlingen 2e, 3e en 4e leerjaar	6.527	6.870
c	in scholengemeenschap met andere onderwijsvormen:		
	aantal scholen	47	56
	aantal leerlingen brugjaar 1	8.043	—
	aantal leerlingen brugjaar 2 ²⁾	5.441	—
	aantal leerlingen brugjaar 3	574	—
	aantal leerlingen 2e, 3e en 4e leerjaar	6.117	7.917
2	I.a.v.o.		
a	zelfstandige I.a.v.o.-scholen:		
	aantal scholen	6	4
	aantal leerlingen	679	524
b	in scholengemeenschap met I.e.a.o.:		
	aantal scholen	24	23
	aantal leerlingen brugjaar ³⁾	—	—
	aantal I.a.v.o.-leerlingen in het 2e leerjaar	227	260
c	in scholengemeenschap met andere onderwijsvormen:		
	aantal scholen	23	41
	aantal leerlingen brugjaar ⁴⁾	—	—
	aantal I.a.v.o.-leerlingen in het 2e leerjaar ⁵⁾	520	900

Verklaringen:

¹⁾ berusten gedeeltelijk op ramingen

²⁾ vele scholen hebben een verlengde brugklas waarin de I.e.a.o.-leerlingen niet te onderscheiden zijn. Om deze reden is een kwantificering van deze brugklasleerlingen m.i.v. het schooljaar 1976-1977 niet meer te verstrekken

³⁾ vanwege het gemeenschappelijk brugjaar reeds vermeld bij het I.e.a.o.

⁴⁾ vanwege het gemeenschappelijk brugjaar kan het aantal I.a.v.o.-leerlingen niet worden opgegeven

⁵⁾ aangezien bij sommige scholengemeenschappen reeds een tweejarige brugperiode is ingevoerd, is het aantal I.a.v.o.-leerlingen slechts bij benadering te bepalen.

H 7 Middelbaar middenstandsonderwijs en middelbaar economisch en administratief onderwijs

Middelbaar middenstandsonderwijs

WETGEVING EN BESTUUR

Voor het middelbaar middenstandsonderwijs, waar het aantal scholen onveranderd bleef, nl. 34, heeft de Stuurcommissie ondernemersonderwijs aan het ministerie voorstellen gedaan tot verruiming van de toelating tot het m.m.o. in het kader van de Doorstromingsregeling van l.b.o. naar m.b.o.

Op 3 mei 1976 heeft de commissie haar Eindrapport keuzevakken m.m.o. aan de staatssecretaris van onderwijs aangeboden. Dit rapport is eind juni 1976 verspreid en voor publikatie vrijgegeven. Daarbij is aan het werkveld en betrokken onderwijsorganisaties/instellingen om commentaar gevraagd. De bedoeling is om dit direct na 1 januari 1977 te behandelen voor het formuleren van de departementale beleidsvoornemens, die voorts aan de desbetreffende sectorraad voorgezet onderwijs zullen worden voorgelegd. Inmiddels zijn ten departemente de juridische en financiële aspecten van de voorstellen in studie genomen. In samenhang met deze studie zal de Nota doelstellingen m.m.o. van 21 maart 1975, nr. 75/55A, die door de Stuurcommissie medio 1976 officieel bij het ministerie werd ingediend, worden behandeld.

Middelbaar slagersvakonderwijs

Met ingang van 1 augustus 1976 is aan de slagersvakschool te Utrecht overgegaan tot de invoering van een vierjarige cursus (inclusief een jaar praktijktijd). Het ontwerp-leerplan is voorlopig voor het schooljaar 1976-1977 goedgekeurd. Voor de modelontwikkeling is geen afzonderlijke begeleidingscommissie ingesteld; de inspectie houdt toezicht op de ontwikkeling, die goede perspectieven biedt.

Middelbaar horeca-onderwijs

In maart 1976 is de Werkgroep horeca-onderwijs op middelbaar niveau (de zgn. commissie-Rommes) opgevolgd door de breder samengestelde Werkgroep middelbaar horeca-onderwijs (de zgn. commissie-Hilbrink), die de ontwikkeling begeleidt van het onderwijs aan de opleidingen te Wageningen, Tilburg en Heerlen en sinds 1 augustus 1976 van de nieuwe school te Amsterdam. In nauwe samenwerking met de vierjarige opleidingen (inclusief een jaar praktijktijd) is de werkgroep begonnen met het samenstellen van een leerplanmodel en een model voor de examenregeling. Het is te verwachten, dat deze modellen in de loop van 1977 kunnen worden vastgesteld.

Cursorisch middenstandsonderwijs

WETGEVING EN BESTUUR

Ook in het verslagjaar 1976 werd de aanpassing van het cursorisch middenstandsonderwijs aan de eisen van de Vestigingswet detailhandel (1971) voortgezet. Het betreft hier de integratie van de vakbekwaamheids- en de handelskennisopleiding.

Ten gevolge van de beperkt beschikbare financiële middelen kon het aantal volledig of gedeeltelijk bekostigde middenstandscursussen niet verder worden uitgebreid.

Nadat in de laatste jaren het aantal cursisten van de middenstandscursussen algemene handelskennis voortdurend daalde, blijkt in het cursusjaar 1976-1977 onverwacht weer een vrij sterke stijging op te treden nl. van 7.087 in 1975 tot 8.226 in 1976. Het cursistenbestand van de vakbekwaamheidscursussen laat een regelmatige groei zien: in 1974: 10.228 leerlingen, in 1975: 11.519 leerlingen en in 1976: 13.028 leerlingen.

Het rapport van de Stuurcommissie ondernemersonderwijs, gepubliceerd in 1974, is onderwerp van nadere studie. Een interdepartementale werkgroep beraadt zich over de uitwerking en uitvoerbaarheid van de in het rapport neergelegde conclusies en aanbevelingen en tracht daartoe concrete beleidsvoorstellen te ontwikkelen. De werkgroep is nagenoeg met haar werkzaamheden gereed. Zij hoopt begin van het komende jaar rapport uit te brengen, waarin naar het zich laat aanzien, enige aanbevelingen van de commissie krachtig worden onderschreven.

Aan het begin van het verslagjaar werd het rapport van de Commissie van onderzoek en advies inzake instelling praktijkdiploma machineschrijven, uitgebracht in 1972, gepubliceerd. In het rapport wordt gepleit voor een examinering, uitgaande van een centraal orgaan. Voorts worden de minimeisen voor een praktijkexamen machineschrijven gegeven: na instelling van een centraal examenbureau door de verschillende verenigingen zou overwogen kunnen worden een rijksgecommitteerde aan te wijzen.

De ervaringen die worden opgedaan met de dit jaar begonnen proef met een differentiatie toerisme aan de Leidse school voor m.e.a.o. zullen mede bepalend zijn voor de beantwoording van de vraag of aan meerdere m.e.a.o.-scholen deze vakrichting zal worden verbonden. Het laat zich aanzien dat het aantal abituриënten dat aan dit soort scholen deze opleiding heeft gevolgd in de naaste toekomst nog onvoldoende zal zijn om in de behoefte te voorzien. Om die reden wordt dan ook besloten de subsidiëring van de middelbare cursus toeristisch

medewerker, uitgaande van de Stichting vakopleiding voor toerisme en recreatie (SVATOR), op de huidige voet te continueren.

STATISTISCHE GEGEVENEN

Aantallen scholen/cursussen en leerlingen

	schooljaar	
	1975-1976	1976-1977 ¹⁾
middelbaar middenstandsonderwijs:		
1 middelbare detailhandelsscholen: ²⁾		
aantal scholen	33	33
aantal leerlingen gezamenlijk 1e leerjaar m.e.a.o.-m.m.o.	890	846
aantal overige leerlingen	4.631	5.155
2 slagersvakschool:		
aantal scholen	1	1
aantal leerlingen	136	152
3 middelbare horecascholen:		
aantal scholen	2	3
aantal leerlingen	412	712
Cursussen:		
a algemene handelskennis: ³⁾		
aantal gesubsidieerde instellingen	11	11
aantal cursusplaatsen	143	142
aantal leerlingen	7.087	8.226
b vakbekwaamheidskursussen: ⁴⁾		
aantal gesubsidieerde cursussoorten	20	22
aantal cursusplaatsen	201	207
aantal leerlingen	11.519	13.477
c vakbekwaamheidskursussen (ged. gesubsidieerd):		
aantal cursussoorten	6	7
aantal cursusplaatsen	61	83
aantal leerlingen	3.950	4.931
d cursorisch e.a.o. (ged. gesubsidieerd):		
aantal instellingen	1	1
aantal cursusplaatsen	3	3
aantal leerlingen	181	181
e applicatiekursussen voor gevestigde en/of aanstaande ondernemers:		
aantal gesubsidieerde cursussoorten		
aantal cursusplaatsen	18	17
aantal leerlingen	512	512

Verklaringen

¹⁾ gedeeltelijk ramingen

²⁾ waarvan 17 resp. 16 in scholengemeenschap met l.m.o.; 2 resp. 4 in scholengemeenschap met l.m.o.-l.e.a.o.; 3 resp. 3 in scholengemeenschap met m.e.a.o.; 7 resp. 7 in scholengemeenschap met l.m.o.-m.e.a.o.; 1 resp. 1 in scholengemeenschap met l.m.o.-

m.h.o. (middelbaar horeca-onderwijs); 1 resp. 0 in scholengemeenschap met l.m.o.-l.e.a.o.-l.a.v.o.; 2 resp. 2 in scholengemeenschap met l.m.o.-l.e.a.o.-m.e.a.o.

³⁾ voorbereidend voor het middenstandsexamen algemene handelskennis

⁴⁾ voorbereidend voor een ingevolge de vestigingswetgeving vereist vakbekwaamheidsexamen.

Middelbaar economisch en administratief onderwijs

WETGEVING EN BESTUUR

Per 1 augustus 1976 kwam het aantal scholen voor m.e.a.o. van 46 op 48. De nieuwe scholen zijn gevestigd te Roosendaal (N.-Br.), een zelfstandige r.-k. school, en te Venlo, opgenomen in scholengemeenschap met de bestaande r.-k. school voor middelbaar tuinbouwonderwijs.

In april 1976 heeft de Stuurcommissie m.e.a.o. haar eerste interimadvies uitgebracht aan de staatssecretaris van onderwijs. Het Interimrapport m.e.a.o. (van maart 1976, publikatie nr. 2) is in mei verspreid en aan de betrokken onderwijsorganisaties/instellingen is gevraagd om commentaar op zo kort mogelijke termijn. Medio december 1976 is de commissie begonnen met de behandeling van de ingekomen commentaren.

In haar advies heeft de commissie het kader van een toekomstperspectief geschetst, waarbinnen de vele leerplanactiviteiten zich zinvol en op de praktijk gericht kunnen ontwikkelen. Zij heeft zich daarbij overwegend laten leiden door onderwijskundige inzichten. De belangstelling heeft zich vooral bij de ontwikkeling van het m.e.a.o. gericht op wiskunde/statistiek, maatschappijleer, esthetische vorming en praktische beroepsvorming/administratieve automatisering. Een en ander geschiedt in nauwe samenwerking met het onderwijsveld zelf, de Pedagogische centra en de diverse instellingen voor leerplanontwikkeling in breder verband.

Toeristisch onderwijs bij het m.e.a.o.

Bij de proefneming met de differentiatie toerisme aan de Leidse school voor m.e.a.o. ten behoeve van de modelontwikkeling van de zgn. zesde studierichting bij het m.e.a.o. voor toeristisch en recreatief onderwijs worden onder bijstand van de in 1976 ingestelde begeleidingscommissie goede vorderingen gemaakt. In de commissie hebben zitting leden van de Inspectie e.a.o., de directeur van de provinciale V.V.V. in Zuid-Holland, het hoofd van de Afdeling binnenland van het Nationaal bureau voor toerisme en de voorzitter van de Onderwijscommissie van de Stichting vakopleiding voor toerisme en recreatie, tevens lid van de Werkgroep toeristisch en recreatief onderwijs. In het volgende school-

jaar (1977-1978) hoopt de commissie met de modelontwikkeling tot een afronding te kunnen komen.

Scholengemeenschappen m.e.a.o. - m.m.o.

Het aantal van 11 scholengemeenschappen voor m.e.a.o. - m.m.o. bleef in 1976 wederom ongewijzigd.

Op basis van haar Werkplan 1976-1977 is de Begeleidingscommissie scholengemeenschappen m.e.a.o. - m.m.o. medio 1976 begonnen met de daadwerkelijke begeleiding in de tweede fase van de scholengemeenschappen, waarbij de leiding en coördinatie in handen zijn gesteld van de projectleider, de heer drs. F. Spanjerberg, die per 1 februari 1975 als pedagogisch-didactisch medewerker werd aangesteld bij het Algemeen pedagogisch studiecentrum te Amsterdam.

De begeleidende taak richt zich naast de leerplananalyse met het oog op de verwerking t.z.t. van de leerstof in de schoolwerkplannen, in het bijzonder op het ondernemen van experimenten inzake integratie-mogelijkheden in het eerste leerjaar. Veel aandacht wordt gegeven aan de toetsontwikkeling voor de determinatie van de leerlingen en aan motivatie-onderzoeken.

STATISTISCHE GEGEVENS

Aantallen scholen en leerlingen

	schooljaar	
	1975-1976	1976-1977 ¹⁾
m.e.a.o.		
a zelfstandige scholen voor m.e.a.o.:		
aantal scholen	25	27
aantal leerlingen	7.869	9.544
b in scholengemeenschap: ²⁾		
aantal scholen	21	21
aantal leerlingen gezamenlijk 1e leerjaar m.e.a.o.-m.m.o.	890	846
aantal (overige) leerlingen	5.868	7.168

Verklaringen

¹⁾ gedeeltelijk ramingen

²⁾ waarvan 1 resp. 1 in scholengemeenschap met m.l.o.; 2 resp. 2 in scholengemeenschap met l.m.o.-l.e.a.o.-m.m.o.; 1 resp. 1 in scholengemeenschap met m.t.o.; 0 resp. 1 in scholengemeenschap met m.tu.o. (middelbaar tuinbouwonderwijs).

H 8 Middelbaar sociaal-pedagogisch onderwijs

WETGEVING EN BESTUUR

Aan een viertal scholen voor de opleiding tot gezinsverzorgster werd een aanvang gemaakt met de opleiding tot bejaardenverzorgende. Het totale aantal opleidingen tot bejaardenverzorgende is hiermee gebracht op negen. In 1977 zal aan deze opleidingen wederom uitbreiding worden gegeven. De prot.-chr. school voor de opleiding tot gezinsverzorgster te 's-Gravenhage had niet voldoende aanmeldingen om met een opleiding voor bejaardenverzorgende te kunnen starten. Ook in dit verslagjaar werd nog geen oplossing gevonden voor de huisvestingsproblemen van de beide rijks Centrale instituten voor de opleiding tot sportleider(ster). Definitief werd evenwel beslist de beide instituten niet in een vestigingsplaats samen te voegen maar te handhaven in de gemeenten Bloemendaal en Arnhem.

Met de bekostiging van de part-time middelbare beroepsopleidingen arbeidstherapie uitgaande van de Stichting voor opleiding tot sociale arbeid in Haarlem en de Katholieke leergangen te Tilburg werd een aanvang gemaakt.

Door de bekostiging per 1 augustus 1976 van een school voor agogische beroepen 'De Meerberg' te Berg en Dal, met de afdelingen s.d., i.w., c.w. en a.p./p.b.'), werd het aantal dagscholen in deze sector uitgebreid tot drie.

Om budgettaire redenen werd het aantal part-time opleidingen van gezinsverzorgsters voor oudere personen niet verder uitgebreid.

COMMISSIES

Aan het einde van het verslagjaar 1976 heeft de Werkgroep opleiding sportleiders een eindverslag aangeboden, waarin een aantal uitgangspunten worden genoemd voor een project in de sector sport in het kader van de herstructurering m.h.n.o./m.s.p.o.

STATISTISCHE GEGEVENS

Het aantal leerlingen aan de scholen voor de opleiding tot gezinsverzorgster was 2.704.

Het totale aantal opleidingen voor bejaardenverzorgende was 9, te weten voor het eerst bekostigd in 1975:

Amsterdam (r.-k.), Dordrecht, Helmond, Leeuwarden en Rotterdam (alg.)	339 leerlingen,
voor het eerst bekostigd in 1976:	
Arnhem (alg.), Breda, Harderwijk en Sittard	153 leerlingen

Totaal	492 leerlingen.
--------	-----------------

Het aantal leerlingen aan de zes part-time opleidingen tot gezinsverzorgster voor oudere personen was 555.

Het aantal leerlingen aan de beide scholen voor bezigheidstherapie te Breda en Epe was 528.

De Centrale instituten voor de opleiding van sportleid(st)ers telden in totaal 917 leerlingen.

Het aantal leerlingen aan de scholen voor agogische beroepen was als volgt:

school te Berg en Dal	209 leerlingen
school te Leiden	201 leerlingen
school te Zwolle	398 leerlingen

Totaal	808 leerlingen.
--------	-----------------

Het aantal leerlingen van de part-time middelbare beroepsopleidingen inrichtingswerk was 3.469, te weten:

school te Berg en Dal	476 leerlingen
school te Middelburg	67 leerlingen
aan diverse scholen voor h.s.p.o. verbonden	2.926 leerlingen

Totaal	3.469 leerlingen
--------	------------------

Het aantal leerlingen aan de part-time cursussen, verbonden aan de Stichting voor opleiding tot sociale arbeid te Haarlem en de Katholieke leergangen te Tilburg steeg van 6.144 tot 7.804.

Overzicht van de soorten en aantallen scholen voor middelbaar sociaal-pedagogisch onderwijs

Scholen voor de opleiding tot gezinsverzorgsters	24
Centrale instituten voor de opleiding van sportleid(st)ers	4
Scholen voor bezigheidstherapie	2
Scholen voor agogische beroepen (m.b.o.-s.d., c.w., i.w., a.p./p.b.)	3
Cursorisch middelbaar sociaal-pedagogisch onderwijs	43.

¹⁾ s.d. — sociale dienst
i.w. — inrichtingswerk
c.w. — cultureel werk
a.p./p.b. — arbeidsmarktpolitiek/personeelsbeleid

H 9 Schriftelijk onderwijs

De afhandeling van verzoeken om erkenning in het kader van de Wet erkenning instellingen schriftelijk onderwijs (W.E.I.S.O.) vorderden zodanig, dat de werkzaamheden van de Stichting inspectie schriftelijk onderwijs (I.S.O.) — zoals reeds voorzien in het verslag over het jaar 1975 — per 1 januari 1976 konden worden beëindigd. Aan een vruchtbare periode van 28 jaar kwam een einde. Dit feit ging niet ongemerkt voorbij. Het bestuur en het curatorium van de I.S.O. werden in aanwezigheid van tal van belangstellenden ten departemente ontvangen. Bij die gelegenheid hield staatssecretaris De Jong een toespraak, waarbij nog eens nadrukkelijk betekenis en verdiensten van de I.S.O. voor het schriftelijk onderwijs werden vermeld.

Bij de afsluiting van het jaar was de stand van zaken met betrekking tot de verzoeken om erkenning, ingediend sedert de inwerkingtreding van de W.E.I.S.O., als volgt: ontvangen verzoeken om erkenning 51, waaronder 37 'I.S.O.-instellingen' en 14 geheel nieuwe verzoeken. Aan 33 instellingen werd bij ministeriële beschikking erkenning verleend, 7 instellingen trokken hun verzoek om erkenning in en 11 verzoeken om erkenning waren nog in behandeling. Een zevental instellingen verzocht om inlichtingen.

De in 1974 begonnen onderzoeken naar de kwaliteit van de cursussen — tijdelijk stopgezet in het jaar 1975 — werden in het laatste kwartaal van het verslagjaar hervat. Allereerst worden de cursussen die opleiden voor een staatsexamen in behandeling genomen.

De Werkgroep schriftelijk onderwijs (W.S.F.O.) kwam in de verslagperiode drie keer bijeen en behandelde tal van zaken die de belangen van het erkende schriftelijk onderwijs als geheel raken, onder meer de uitvoering van het deskundigenonderzoek, het onderzoek van het Kohnstamm-instituut, het vaststellen van een regeling/afsprake m.b.t. de bekendmaking van de resultaten van deelnemers aan staatsexamens, die door de instellingen voor schriftelijk onderwijs zijn opgeleid, de toezending van een lijst met vrijstellingsmogelijkheden voor de m.a.v.o./h.a.v.o./v.w.o.-examens aan de instellingen voor schriftelijk onderwijs, de mogelijkheid het aantal erkenningen uit te breiden, met name met opleidingsinstituten die schriftelijke opleidingen organiseren voor vestigingsexamens (overleg met het Ministerie van Economische Zaken), de statistiek 1974 van het schriftelijk onderwijs, de deelcertificatenregeling voor het avond-m.a.v.o. en staatsexamens m.a.v.o. en het belang daarvan voor het schriftelijk onderwijs, het belang van de zgn. Titan-spots (Televisie-informatie ten algemenen nutte), het probleem van de deelcertificaten voor het avond-m.e.a.o. en mogelijke implicaties voor het schriftelijk onderwijs, indien overgegaan zou worden tot de instelling van een staatsexamen (nog in studie).

Een belangrijk punt van bespreking was de deelname van het erkende schriftelijk onderwijs aan het part-time hoger onderwijs. De W.S.F.O. bracht advies uit

over een voorontwerp-besluit part-time hoger onderwijs.

Voor wat betreft deelname aan het erkende schriftelijk onderwijs in het kader van de Open school kan worden opgemerkt, dat in het derde COS¹-advies ('De structurering van een multi-mediale volwasseneneducatie, een voorlopige schets') wordt voorgesteld dat er zo mogelijk een samenwerkingsverband van het erkende schriftelijk onderwijs komt voor de inbreng van dit onderwijs in het kader van de Stichting ontwikkeling open school (S.T.O.O.S.).

Inmiddels is tussen de Vereniging van instellingen voor schriftelijk onderwijs (V.I.S.O.) en de Stichting proefprojecten open school (S.P.O.S.) een contract getekend voor het samenstellen van de zgn. leerdoelgerichte programma's.

In het verslagjaar confereerde een tweetal internationale organisaties op het gebied van schriftelijk onderwijs in Nederland, te weten de Council for correspondence education (C.E.C.) en de European home study council (E.H.S.C.). Voor de twee organisaties werd een gemeenschappelijke ontvangst ten departemente gehouden.

In juli 1976 publiceerde het Centraal bureau voor de statistiek de 'Statistiek van het erkende schriftelijk onderwijs november 1974'. Het is de bedoeling dat de publikatie, waarin gegevens over onder meer aantallen cursussen en cursisten, onderwijssectoren en onderwijsniveaus zijn opgenomen, jaarlijks uitkomt.

Ultimo 1976 werden voorbereidingen getroffen om de Afdeling schriftelijk onderwijs per 1 januari 1977 onder te brengen bij de Directie onderwijs voor volwassenen i.o.

¹) C.O.S. — Commissie open school

H 10 Lager land- en tuinbouwonderwijs

Voor het lager land- en tuinbouwonderwijs wordt verwezen naar deel IV, nr. 7, van dit Onderwijsverslag.

H 11 Middelbaar land- en tuinbouwonderwijs

Voor het middelbaar land- en tuinbouwonderwijs wordt verwezen naar deel IV, nr. 7, van dit Onderwijsverslag.

I Leerlingwezen

Totaalprogramma's

In de Wet op het leerlingwezen wordt gesproken over de onderlinge samenhang tussen de opleiding in de praktijk van het beroep en het algemeen en op het beroep gericht onderwijs. Om deze samenhang te bevorderen worden er voor alle beroepsopleidingen in het kader van het leerlingwezen totaalprogramma's opgesteld. Deze totaalprogramma's komen tot stand door commissies, waarin zowel functionarissen van de landelijke organen zitting hebben als deskundigen van de Stichting georganiseerd schoolwezen beroepsonderwijs (G.S.B.). De totaalprogramma's bestaan uit twee op elkaar afgestemde gedeelten, namelijk een gedeelte dat het programma voor de opleiding in de praktijk en een gedeelte dat het algemeen en op het beroep gerichte onderwijs bevat. Dit laatste gedeelte dient als richtlijn-leerplan voor de leerplannen van cursussen voor algemeen en op het beroep gericht onderwijs.

Het totale aantal totaalprogramma's dat in het kader van de Wet op het leerlingwezen vernieuwd moest worden bedraagt ruim 400. De eerste werden vastgesteld en in de Nederlandse Staatscourant gepubliceerd in 1971. Tot en met 1976 is dit aantal opgelopen tot ruim 150. Het ligt in de bedoeling in de loop van 1977 wederom een groot aantal totaalprogramma's vast te stellen.

Voortgezette opleiding detailhandel

In de loop van 1974 is door de Stichting opleiding en vorming detailhandel met medewerking van het Pedagogisch centrum beroepsonderwijs bedrijfsleven (P.C.B.B.) gestart met de ontwikkeling van een voortgezette opleiding detailhandel. Het doel van dit project, dat in de loop van 1976 voortgang vond, is tweeledig: het opstellen van een onderwijsleerplan ten behoeve van de scholen die deze voortgezette opleiding (zullen gaan) verzorgen en daarnaast het op basis hiervan opzetten van een totaalprogramma. Het proefproject zou worden gehouden aan drie streekscholen (te Amsterdam, 's-Hertogenbosch en Rotterdam) en zou twee jaar duren.

In 1976 werd besloten het aantal scholen met één uit te breiden (Breda) en de duur van het project met een jaar te verlengen. De belangrijkste reden van de uitbreiding van het aantal scholen was het feit, dat het aantal leerlingen aan een van de scholen tot een minimum was teruggelopen. De verlenging van het project was enerzijds nodig om de lesstof van het tweede jaar nog een keer geëvalueerd te kunnen geven en anderzijds om een goede relatie te kunnen leggen met het totaalprogramma.

S.O.M.-opleidingen

In het kader van de samenwerkende opleidingsorganen metaal- en elektro-

technische industrie en metaalnijverheid (S.O.M.), waarin zijn opgenomen Bemetel, Philips en Smecoma, werden in de loop van 1976 vier totaalprogramma's vastgesteld voor voortgezette opleidingen in de constructie- en machinesector. Een en ander heeft overigens voorlopig nog vrijwel uitsluitend betekenis in juridische zin, want alle drie landelijke organen zullen op basis van deze totaalprogramma's in eigen sfeer leervereenkomsten afsluiten en voor de begeleiding daarvan zorg dragen.

Ten aanzien van de examens kan worden opgemerkt, dat met één gezamenlijk examenreglement en met één gezamenlijke centrale examencommissie zal worden gewerkt en dat ernaar gestreefd wordt ook voor deze beroepen tot eenzelfde diploma te komen.

Samenwerking tussen landelijke organen

Bestond er reeds langer een samenwerking tussen de Stichting Bemetel, Philips' Vereniging voor onderwijs en de Stichting Smecoma in de S.O.M., waaruit reeds een viertal totaalprogramma's resulteerde, in 1976 kwam een fusie tot stand tussen de Stichting landelijke vakopleiding schildersbedrijf en de Stichting vakopleiding stukadoors- en terrazzobedrijf. De nieuwe naam werd: Stichting vakopleiding schilders- en stukadoorsbedrijf.

Consulenten landelijke en regionale organen

Het onderzoek naar de taak van de consulenten van de landelijke en regionale organen, dat het efficiencybureau Malotaux en Partners B.V. (voorheen Vis en Malotaux) heeft verricht, is eind 1976 afgerond en zal op 6 januari 1977 worden aangeboden. Het rapport zal in twee versies verschijnen, nl. een integrale uitgave en een samenvatting waarin de belangrijkste conclusies en aanbevelingen zijn vermeld. Het zal worden besproken in de Bijzondere Commissie georganiseerd overleg.

Administratief personeel landelijke en regionale organen

Met betrekking tot de samenstelling van voorschriften ex artikel 21, eerste lid van de Wet op het leerlingwezen ten behoeve van het administratief personeel van de landelijke en regionale organen van het leerlingwezen, zijn de werkzaamheden aan het einde van het verslagjaar zover gevorderd, dat de verwachting gewettigd is dat de hierbedoelde voorschriften in de eerste helft van 1977 kunnen worden tegemoet gezien.

J Onderwijs en vorming werkende jongeren

Gevolgen van de leerplichtmaatregelen

De regeringsmaatregelen, die in 1976 grote invloed hebben gehad op het vormingswerk voor jongeren, waren de per 1 augustus 1975 ingevoerde volledige leerplicht tot en met het tiende leerjaar, de per gelijke datum uitgebreide gedeeltelijke leerplicht in het elfde leerjaar (de zgn. 16-jarigen) tot twee dagen per week voor de jongeren, die geen volledig dagonderwijs meer volgen, alsmede het vierjarig worden van het Lb.o.

Het totale aantal deelnemers in het cursusjaar 1975-1976 ondervond daardoor een daling van ca. 33% en bedroeg 26.525. Een vergelijkend overzicht tussen dit cursusjaar en het vorige laat de volgende deelnemersaantallen zien.

	1975-1976		1974-1975	
	M	V	M	V
L.O.V.W.J. (Landelijke organisatie vormingswerk werkende jongeren)	11.784	13.073	14.307	24.883
L.O.C.V. (Landelijke organisatie christelijk vormingswerk)	569	1.099	152	628
totaal	12.353	14.172	14.459	25.511
	26.525		39.970	

De stijging van het deelnemersaantal bij de L.O.C.V. vindt haar verklaring in de stijging van 6 naar 20 vormingsinstituten binnen deze zich ontwikkelende organisatie.

Het aantal vormingsinstituten bij de L.O.V.W.J. geeft het volgende beeld:

aantal in 1974-1975	174	vormingsinstituten
opnieuw gestart	+	10
gesloten	—/—	2
gefuseerd 9 instellingen	—/—	5
1 vormingsinstituut gesplitst	+	1

aantal in 1975-1976 178 vormingsinstituten

Binnen deze organisatie zijn 6 dependances gesloten.

Deelnemersaantallen voor het vormingswerk voor jonge volwassenen

Het aantal deelnemers aan het vormingswerk voor jonge volwassenen laat een lichte stijging zien van 9.208 in 1974 naar 9.773 in 1975. Hierbij dient te worden aangetekend dat dit slechts het aantal is op 1 november van het desbetreffende

fende jaar, terwijl in tegenstelling tot het dagwerk bij dit vormingswerk regelmatig na 1 november nieuwe cursussen starten en nieuwe deelnemers kunnen worden toegelaten. Het aantal vormingsinstituten is gestegen van 75 in 1974 naar 79 in 1975.

Met ingang van 1 november 1975 werd ten behoeve van het vormingswerk voor jonge volwassenen een nieuw subsidiesysteem ingevoerd, waardoor o.a. de personele lasten en de huisvestingskosten buiten de maximumbedragen komen te liggen. Deze kosten hebben thans een afzonderlijke begrenzing. Per 1 januari 1976 werd het subsidiepercentage verhoogd van 50 naar 70.

De personeelssituatie bij de vormingsinstituten voor jongeren

De daling van het deelnemersaantal bij de vormingsinstituten voor jongeren (ca. 33%) wordt voor een gedeelte gecompenseerd door de stijging van het per deelnemer gemiddelde aantal deelnemersuren. De toewijzing van het aantal arbeidsplaatsen geschiedt niet alleen in relatie tot het aantal deelnemers. Ook de uren (variërend van 4 tot 16), die de deelnemers aan het vormingsprogramma deelnemen, zijn mede van invloed op het aantal arbeidsplaatsen.

Door de eerder vermelde verminderde instroom van deelnemers is het aantal arbeidsplaatsen bij het vormingswerk voor jongeren minder geworden. De omvang van de onvrijwillige werkloosheid is niet exact te bepalen. Het natuurlijk verloop in het totale leidersbestand, de beschikbaarstelling van faciliteiten in de personele sfeer m.b.t. de ondersteuning en uitbreiding van de in gang gezette samenwerking met het beroepsbegeleidend onderwijs, alsmede de stijging van het per deelnemer gemiddelde aantal deelnemersuren, zijn hierop van invloed.

Bij de aanvang van het cursusjaar 1976-1977 zijn nieuwe formatievoorschriften van kracht geworden, waarin een garantieregeling is ingebouwd.

In het najaar is op verzoek van het Georganiseerd overleg een werkgroep ingesteld om te bezien of en zo ja op welke wijze de (werkloze) vormingsleiders, die dit wensen, kunnen worden omgeschoold.

Het oriënterend onderzoek naar de taak en functie van de vormingsleider, dat door het I.T.S. (Instituut voor toegepaste sociologie) te Nijmegen en de N.O.K. (Nederlandse organisatiekring) te Utrecht is uitgevoerd, is voltooid.

De W.S.W.'ers in het vormingswerk

Het vooronderzoek door het Hoogveld instituut met betrekking tot de problematiek van het opnemen van zgn. W.S.W.-jongeren¹⁾ in het vormingswerk is eind maart afgesloten. Daarin was een uitvoerig onderzoeksplan opgenomen. In overleg met het Ministerie van Sociale Zaken, de Stichting voor onderzoek van

¹⁾ W.S.W. — Wet sociale werkvoorziening

het onderwijs (S.V.O.) en het Hoogveld instituut is overeenkomst bereikt over de onderzoeksopzet. De definitieve opdracht voor het onderzoek is in december door de S.V.O. aan het Hoogveld instituut verleend. Bij het onderzoek zullen naast de vormingsinstituten aan wie in het kader extra faciliteiten werden verleend, ook een aantal instituten worden betrokken, die niet over deze extra's beschikken. Verwacht mag worden, dat de resultaten in het voorjaar van 1978 ter beschikking zullen komen.

De rijksregeling subsidies vormingswerk leerplichtvrije jeugd 1964

De bijstelling van de rijkssubsidieregeling vormingswerk leerplichtvrije jeugd 1964, die zou moeten leiden tot een betere aanpassing aan de ontwikkelingen die zich de laatste jaren binnen deze werksoort hebben voorgedaan, heeft nog niet kunnen plaatsvinden. Naar verwachting zal daartoe begin 1977 de aanzet worden gegeven.

Programmavoorschriften voor het vormingswerk voor jonge volwassenen

Het vormingswerk voor jonge volwassenen (V.J.V.) heeft voorschriften voor de inrichting van vormingsprogramma's ter goedkeuring aangeboden. Die voorschriften zijn opgesteld door een commissie binnen het V.J.V. na uitvoerig overleg met de instituten. Over de meest wenselijke vorm en inhoud zal in 1977 nog met het ministerie overleg gevoerd worden. Te verwachten valt dat deze voorschriften in de loop van het jaar 1977 zullen kunnen gaan gelden. Het inzenden en de goedkeuring van programmavoorschriften waren voorwaarden voor de hierboven reeds gememoreerde subsidiepercentageverhoging van 50% naar 70%.

Interne opleiding voor vormingswerkers

Op grond van het reeds in het vorige Onderwijsverslag gememoreerde overleg is besloten de zgn. Interne opleiding, verzorgd door de Landelijke organisatie vormingswerk werkende jongeren (L.O.V.W.J.) onder te gaan brengen in de nieuwe lerarenopleiding. De uitwerking van deze beslissing zal nog veel tijd en overleg vragen. In principe is besloten om daarvoor een begeleidingscommissie in het leven te roepen. Deze commissie zal naar verwachting haar werkzaamheden in de eerste maanden van 1977 kunnen beginnen.

Nascholing voor vormingswerkers

In het kader van de regelingen met betrekking tot de deskundigheidsbevordering in het vormingswerk werd in het cursusjaar 1975-1976 60% van de totale

hoeveelheid beschikbare tijd benut voor de vormingsinstituten (in het cursusjaar 1974-1975: 50%).

In de opleidingsfeer ging de keuze uit naar de urgentie-opleiding van de Sociale academies en de reeds genoemde Interne opleiding. Met betrekking tot het bij- scholingsaanbod bleek verhoudingsgewijs veel belangstelling te bestaan voor de cursussen 'samenwerking vormingswerk — beroepsbegeleidend onderwijs', 'werken met video-apparatuur' en 'werken met W.S.W.-groepen'.

In-service-training consulenten

De door het Pedagogisch centrum beroepsonderwijs bedrijfsleven (P.C.B.B.) ontwikkelde in-service-trainingen voor consulenten, zullen in de loop van 1977 onder auspiciën van het P.C.B.B. voortgang vinden.

Nieuw part-time onderwijs en participatie-onderwijs

In september bracht de Innovatiecommissie participatie-onderwijs (I.C.P.) haar eerste advies uit. Hierin werd een algemeen beeld gegeven van de visie van de Innovatiecommissie op het participierend leren en het participatie-onderwijs en op het innovatieproces als zodanig. Voorts werd in grote lijnen een schets gegeven van de strategie die de I.C.P. voor ogen staat voor de ontwikkeling van het participatie-onderwijs en het nieuw part-time onderwijs. Deze strategie houdt in dat twee onderling samenhangende ontwikkelingswegen worden uitgezet, die gelijktijdig kunnen worden aangepakt.

De I.C.P. kondigde voorts een aantal vervolgadvisen aan ter concretisering van het eerste advies.

De behandelingsprocedure van het eerste advies kon nog niet tijdens de verslagperiode worden afgerond.

In de basiscirculaire 1976-1977 die op 21 februari verscheen werden de volgende beleidspunten aan de orde gesteld. Voor het vormingswerk werd het gebied van leer- en vormingsactiviteiten, waarop de vormingsinstituten zich met hun vormingsprogramma's mogen richten, uitgebreid met het programmatype schakelprogramma's.

Aan scholen voor beroepsonderwijs, die aangemerkt worden als zelfstandige streekscholen voor beroepsbegeleidend onderwijs, werd als voorwaarde gesteld voor het verbinden van tweedagenprogramma's aan deze scholen, dat zij een samenwerking met één of meerdere vormingsinstituten zouden aangaan. Deze voorwaarde werd voor het cursusjaar 1976-1977 soepel gehanteerd.

De circulaire waarin het progressief faciliteitenbeleid wordt geregeld kon door allerlei oorzaken pas laat in het veld verschijnen. Als bijlage bij deze circulaire werd de zgn. Criterianota gevoegd waarin wordt aangegeven op welke wijze de samenwerkende onderwijsinstellingen voor faciliteiten in aanmerking kunnen komen. Alle vormingsinstellingen en scholen voor beroepsbegeleidend onderwijs ontvingen voor het cursusjaar 1976-1977 integraal faciliteit 1. Voor samenwerkingsvormen die onder de code VJ/BBO werden ingediend was faciliteit 2 beschikbaar. De zgn. voorbereidingsfaciliteitenregeling die in het cursusjaar 1975-1976 van kracht was werd zoals aangekondigd niet gecontinueerd. Vanwege het late verschijnen van de circulaire progressief faciliteitenbeleid werd evenwel toegestaan, dat de extra bezetting die op grond van deze circulaire berekend kan worden, gedurende het cursusjaar 1976-1977 mag worden aangevuld tot het niveau dat overeenkomt met de uitkomst als ware de tijdelijke faciliteitenregeling 1975-1976 gecontinueerd.

De evaluatie van tweedagenprogramma's

Na overleg met de Landelijke organisatie vormingswerk werkende jongeren, de Landelijke organisatie christelijk vormingswerk en het Centraal overlegorgaan beroepsbegeleidend onderwijs werd op 13 april de circulaire met betrekking tot de evaluatie van de programma's uitgebracht. In deze circulaire werden richtlijnen gegeven voor het opstellen van programmaverslagen. De door de onderwijsinstellingen uitgebrachte verslagen worden door de genoemde landelijke ondersteuningsorganisatie veralgemeniseerd tot een door deze organisaties afzonderlijk uit te brengen overzichtsverslag. Naar aanleiding van dit overzichtsverslag en de programmaverslagen zelf brengt de inspectie advies uit. Op basis van dit advies en de overzichtsverslagen van de ondersteuningsorganisatie wordt het beleid bijgesteld in overleg met het veld.

Nog in het verslagjaar werd wederom met de bovengenoemde organisaties overleg gepleegd om de bovenbeschreven procedure verder uit te werken en te integreren met die volgens welke de basiscirculaire tot stand komt.

De tweedagenprogramma's code VJ/BBO

Het aantal tweedagenprogramma's code VJ/BBO steeg aanmerkelijk van 23 naar 40. Inhoudelijk gezien bestaat de indruk dat de kwaliteit van deze projecten ook toeneemt. Dit is vooralsnog moeilijk hard te maken. Bedacht moet worden dat onderwijsvoorziening van onder af in de beginfase erg veel tijd kost.

Experimenten

De experimenten te Drachten en Nijmegen werden beëindigd. Het experiment

te Drachten werd omgezet in een code VJ/BBO-programma van de betrokken vormingsinstituten en de streekschool. Het experiment in Nijmegen verkeert in een afbouwfase.

Het experiment te Emmen zag zijn experimenteerplan voor vier jaar goedgekeurd. In Hengelo waren in het begin van het verslagjaar problemen tussen het bestuur van de streekschool en het bestuur van het experiment. Deze worden opgelost. Aan het einde van het jaar rezen de problemen opnieuw.

De experimenten te Roermond, Tilburg en Amsterdam ontwikkelden zich inhoudelijk gezien in bevredigende zin. De eerste twee experimenten gaan in toenemende mate het geheel van de desbetreffende streekscholen en vormingsinstituten omvatten.

De samenwerkingsprojecten

Het samenwerkingsproject te Maastricht werd omgezet in een tweedagenprogramma code VJ/BBO. Het laat zich aanzien, dat de samenwerkingsprojecten, van wie de meeste inhoudelijk een behoorlijke ontwikkeling te zien geven, een belangrijke rol kunnen blijven vervullen in de ontwikkeling van nieuw part-time onderwijs.

De regionalisatie

Op het gebied van de regionalisatie werd een verheugend aantal initiatieven genomen. Aan het einde van het verslagjaar waren 14 projecten in behandeling of reeds goedgekeurd die ruwweg de helft van ons land omvatten.

De harmonisatie van de bekostiging en de rechtspositie

In 1976 werd een interimbekostigingssysteem ingevoerd dat voor alle streekscholen en vormingsinstituten van toepassing was. Daarmee werd een belangrijk stuk harmonisatie van de beide werksoorten bereikt.

De besprekingen in het Georganiseerd overleg m.b.t. de harmonisatie van de rechtspositieregeling kwamen in een impasse te verkeren.

K Onderwijs voor volwassenen

Met ingang van 1 september 1976 is de Directie onderwijs voor volwassenen ingesteld. Deze directie is belast met:

- het treffen van maatregelen, die ertoe leiden dat aangelegenheden betreffende nader aan te wijzen sectoren van het cursorisch onderwijs, het avondonderwijs en het schriftelijk onderwijs zo spoedig mogelijk na 1 januari 1977 worden behandeld bij de Directie onderwijs voor volwassenen;
- het behandelen van aangelegenheden met betrekking tot de open school.

In haar eerste twee, in 1975 uitgebrachte, adviezen heeft de Commissie open school voorgesteld de open school in de eerste fase te richten op een aantal zgn. 'kansarme' groepen uit de werkende volwassenen, de (werkende) jongvolwassenen en de gehuwde vrouwen. In deze eerste fase zullen twee vragen moeten worden beantwoord, nl. hoe worden deze groepen (doelgroepen) bereikt en wat is de inhoud en de vorm van het leerproces. Het antwoord op deze vragen kan gevonden worden door middel van proefprojecten met een beperkt aantal deelnemers. Deze proefprojecten zullen in 1977 aanvangen op veertien plaatsen met ruim 1.500 deelnemers. Om deze projecten zo doelmatig mogelijk te doen verlopen is op 12 oktober 1976 een stichting in het leven geroepen, de Stichting proefprojecten open school (S.P.O.S.).

In het bestuur van deze stichting zullen vertegenwoordigers plaatsnemen van onder meer het avondonderwijs, het schriftelijk onderwijs, de omroep, het buurt- en clubhuiswerk en de Emancipatiecommissie.

De eenheid open school van de Directie onderwijs voor volwassenen is op 1 november 1976 begonnen met voorbereidende werkzaamheden met betrekking tot de proefprojecten.

L Hoger onderwijs en hoger beroepsonderwijs

HOGER ONDERWIJS ALGEMEEN

Nota hoger onderwijs in de toekomst

Op 17 december 1975 is de Beleidsnota 'Hoger onderwijs in de toekomst' uitgebracht. In deze nota wordt er rekening mee gehouden, dat het deelnemingspercentage van de 18- tot 24-jarigen aan het hoger onderwijs, dat nu ongeveer 17% is, geleidelijk zal toenemen tot 30 à 40%. Omdat een dergelijke toename binnen de financiële mogelijkheden moet blijven, zal de groeiende studenteninstroom moeten worden opgevangen in een meer efficiënt, gedifferentieerd stelsel van hoger onderwijs, waarin een belangrijke plaats wordt ingenomen door onderwijsprogramma's die korter zijn dan de huidige universitaire programma's. De huidige twee vormen van hoger onderwijs, die gebonden zijn aan het type instellingen (universiteiten en hogescholen versus scholen van hoger beroepsonderwijs) zullen moeten worden vervangen door vier typen opleidingen, gericht op respectievelijk:

- 1 wetenschappelijk onderzoeker (4 tot 5 jaar);
- 2 beroepen waarvoor kennis van wetenschappelijke methoden nodig is (4 tot 5 jaar);
- 3 beroepen waarin de praktische toepassing van wetenschappelijke methoden centraal staat (2 tot 4 jaar);
- 4 brede ontplooiingsmogelijkheden (3 jaar).

Hoewel aanvankelijk de eerste twee typen onderwijsprogramma's met name door de universiteiten zullen worden verzorgd en de laatste twee typen in de sfeer liggen van het huidige hoger beroepsonderwijs, zullen de typen van programma's geleidelijk minder aan een bepaalde soort instelling gebonden zijn. De huidige hogescholen zullen 'universiteit' worden genoemd, terwijl een nieuw type instelling, de nieuwe hogeschool, zal worden gevormd door een proces van bundeling van scholen van hoger beroepsonderwijs. Van de vorming van deze hogescholen, die een gevarieerde scala van onderwijsmogelijkheden zullen bieden, wordt verwacht dat zij de nu bestaande, nogal eenzijdige, voorkeur voor het wetenschappelijk onderwijs relatief zullen doen afnemen.

Met het oog op maatregelen op korte termijn, die een begin vormen van de geschetste ontwikkeling naar een toekomstig stelsel van hoger onderwijs, zijn als bijlagen aan de nota toegevoegd:

- het voorontwerp van wet houdende voorlopige voorzieningen met betrekking tot wederzijdse doorstroming tussen h.b.o. en w.o.;
- het voorontwerp van besluit tot invoering per 1 augustus 1978 van een algemene hogere opleiding;
- het voorontwerp van besluit tot invoering per 1 augustus 1977 van het parttime hoger onderwijs van algemene aard.

De algemene hogere opleidingen zullen bestaan uit een kernprogramma en een keuzeprogramma zonder evenwel gebonden te zijn aan een bepaalde discipline of specifieke beroepseisen. Veeleer zijn de algemene hogere opleidingen bedoeld om een goede methodologische kennis bij te brengen, gericht op het analyseren van problemen en om een brede vorming te bevorderen.

De Tweede Kamer heeft een bijzondere commissie ingesteld om de Nota hoger onderwijs in de toekomst te behandelen. Deze commissie heeft een hoorzitting gehouden over de voorstellen voor de korte termijn en op 13 oktober en 11 november 1976 met de bewindslieden gesproken. Als uitvloeisel van dit gesprek is het wetsontwerp inzake de wederzijdse doorstroming hoger onderwijs verder gereed gemaakt voor indiening bij de Tweede Kamer en is besloten de algemene hogere opleidingen en het part-time hoger onderwijs beide bij wijze van experiment te introduceren en deze te bekostigen op grond van de Experimentenwet onderwijs.

Voor het part-time hoger onderwijs is op 19 maart 1976 een voorbereidingscommissie geïnstalleerd, waarin, behalve ambtelijke leden, ook afgevaardigden van de m.o.-opleidingsinstituten en van het erkende schriftelijk onderwijs zitting hebben genomen. Subcommissies, die de opdracht hebben raamleerplannen te ontwikkelen voor de leervakken Nederlands, Engels, wiskunde en economie, zijn inmiddels met hun werkzaamheden gereed gekomen. Een informele ambtelijke beleidsgroep heeft, met medewerking van de inspectie, een voorbereidende studie afgerond met betrekking tot vormgeving en inhoud van de algemene hogere opleidingen. De desbetreffende curriculumprofielen zijn intussen gereed gekomen.

De Nota hoger onderwijs in de toekomst en de daaraan toegevoegde voorstellen voor de korte termijn zijn ook in het veld van het onderwijs op verschillende plaatsen onderwerp van gesprek geweest. In sommige gevallen heeft dit geleid tot onderling overleg tussen schoolbesturen om te komen tot een nauwere vorm van samenwerking. Deze samenwerking heeft soms ten doel hierdoor kansen te scheppen op het aantrekken van nieuwe onderwijsprogramma's waarvoor belangstelling van studenten wordt verondersteld. Soms heeft dit geleid tot een aanvraag om een algemene hogere opleiding te mogen verzorgen. In andere gevallen is de samenwerking bedoeld om door een beter onderling overleg te komen tot uitwisseling van beschikbare faciliteiten of tot coördinatie van gemeenschappelijke belangen.

Zolang de nota niet door de Tweede Kamer der Staten-Generaal besproken is, kunnen geen verdere concrete stappen in de door de nota gewezen richting worden gezet. De over de nota gevoerde discussie heeft echter reeds het een en

ander losgemaakt dat voor de verdere ontwikkeling van het hoger onderwijs van belang kan zijn.

Samenwerking h.b.o. - w.o.

In Leeuwarden is op 1 september een samenwerkingsverband tussen h.b.o. en w.o. begonnen, namelijk tussen de Agogische academie Friesland en een dependance van de rijksuniversiteit te Groningen in de vorm van een experimentele studierichting welzijnsvraagstukken.

De Commissie samenwerking h.t.o. - t.w.o., de commissie-Thomassen, is bij beschikking van 12 mei 1976, DGHW/OWWO/OS-283.808-I, opgeheven. Een deel van de aanbevelingen in het in oktober 1975 uitgebrachte advies van deze commissie heeft zijn neerslag gevonden in het voorontwerp van wet houdende voorlopige voorzieningen met betrekking tot wederzijdse doorstroming tussen h.b.o. en w.o. Door de bestuurlijke en organisatorische opzet van de doorstromingsregelingen, zoals in het genoemde voorontwerp van wet voorgesteld, werd het voortbestaan van deze commissie minder zinvol.

Na de oprichting van de H.B.O.-raad is deze begonnen met het vormen van diverse secties, die in het verslagjaar werden voltooid. Een van de eerste activiteiten met betrekking tot haar adviestaak was het organiseren van een conferentie op 25 en 26 mei 1976 over de Nota hoger onderwijs in de toekomst.

De activiteiten van de Stuurgroep middellange, korte termijnbeleid hoger onderwijs, waarvan in het Onderwijsverslag 1975 sprake was, zijn stopgezet. Hiervoor is het Directeurenoverleg coördinatie implementatie hoger onderwijs in de plaats gekomen.

Dit overleg, ingesteld bij beschikking HW/OS-288.681 van de minister van onderwijs en wetenschappen, bedoelt de coördinatie van het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs te intensiveren. Het directeurenoverleg, dat onder leiding staat van de directeur-generaal voor hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, bestaat uit ambtelijke vertegenwoordigers van de Directie h.b.o., enige andere, op het wetenschappelijk onderwijs gerichte, directies van het directoraat-generaal voor hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, de in oprichting zijnde Directie scholing (waaronder de pedagogische academies en de lerarenopleidingen ressorteren) en de Directie landbouwonderwijs van het Ministerie van Landbouw en Visserij.

Planning van het hoger onderwijs

Bij de behandeling in de Tweede Kamer van de Nota planning van het hoger

- onderwijs (nr. 13401) op 6 en 8 april zijn vier moties aan de orde gesteld:
- de motie-Dees c.s. over de opbouw van een planningsstelsel zowel per instelling als per discipline;
 - de (gewijzigde) motie-Ter Woorst c.s. over de instelling van een onafhankelijk adviesorgaan voor de planning;
 - de motie-Kolthoff c.s. over het niet aan de parlementaire controle onttrekken van de planning;
 - de motie-Kolthoff c.s. over het ontwerpen van een stelsel waarin de planning een mede-regulerende functie op de structurering en de programmering van het hoger onderwijs kan vervullen.

Deze vier moties zijn door de Tweede Kamer aangenomen. De Nota planning van het hoger onderwijs is door de Tweede Kamer voor kennisgeving aangenomen.

De toewijzing van middelen aan de instellingen van wetenschappelijk onderwijs voor het begrotingsjaar 1976 was grotendeels gebaseerd op de middelen-verdelingsmethode, beschreven in de op 30 september 1975 uitgebrachte Nota bijgestelde meerjarencijfers 1976-1978, universiteiten en hogescholen.

Om knelpunten, mede ten gevolge van onvolkomenheden in de gehanteerde sleutels voor middelenverdeling, op te vangen waren op de ontwerp-rijksbegroting 1976 aanzienlijke bedragen in zgn. parkeer ('nader te verdelen') artikelen ondergebracht.

In de in 1975 tot stand gekomen Werkgroep ATOOM (ambtelijk technisch overleg over middelenverdeling) is in 1976 intensief overlegd tussen ambtenaren van het departement en van de universiteiten en hogescholen over het ontwikkelen van verfijningen en verbeteringen van de in 1975 tot stand gekomen middelenverdelingsmethode.

Op 15 april 1976 heeft de Werkgroep ATOOM aan staatssecretaris Klein en aan de Colleges van bestuur van de universiteiten en hogescholen in het Eindrapport ATOOM het gebruik bij de middelenverdeling voor 1977 aanbevolen van de door de werkgroep verbeterde modellen voor de verdeling van personeelsformatieplaatsen en 'overige lasten'.

De staatssecretaris en vertegenwoordigers van de instellingen van wetenschappelijk onderwijs hebben tijdens hun overleg op 15 mei de genoemde aanbevelingen van de Werkgroep ATOOM vrijwel geheel aanvaard. Ook hebben zij toen aan de Werkgroep ATOOM verzocht de middelenverdelingsmodellen, daar waar mogelijk, verder te verbeteren.

Door de verfijning van de middelenverdelingsmethode (beschreven in de Memorie van toelichting op de ontwerp-rijksbegroting voor het dienstjaar 1977, Tweede Kamer, zitting 1976-1977, 14100, hoofdstuk VIII, nr. 2, blz. 131-133),

zowel op grond van de ATOOM-modellen, als op grond van een door het departement ontwikkeld verbeterd model voor de verdeling van de geldelijke personele middelen, was het mogelijk om de omvang van de bedragen in de parkeerartikelen in de ontwerp-rijksbegroting 1977, ten opzichte van die voor 1976, belangrijk te doen inkrimpen.

Belangrijke verbeteringen in de genoemde middelenverdelingsmethoden zijn:

- afzonderlijke benadering van de formatieplaatsen ten behoeve van algemeen beheer;
- splitsing van het faculteitspersoneel in wetenschappelijk personeel en niet-wetenschappelijk personeel;
- incorporatie van de niet-doctoraal assistentenplaatsen in de formatie;
- voorts werd de verdeling van de personeelsformatieplaatsen voor 1977 niet vastgesteld op grond van het werkelijk aantal ingeschreven studenten voor het studiejaar 1976-1977, maar op basis van geraamde studentenaantallen voor het studiejaar 1977-1978;
- getoetst is, of de middelenverdeling past in de verwachte ontwikkeling tot 1980.

De door de Adviesgroep planning (A.G.P.) ingestelde taakgroepen hebben in 1976 rapporten gepubliceerd over:

- (herziene) ramingen van studentenaantallen bij het wetenschappelijk onderwijs (onder de titel WORS '76);
- een model om de personeelsbehoefte bij de universiteiten en hogescholen ten behoeve van het geven van onderwijs, uitgaande van bepaalde gegevens, kwantitatief te kunnen uitdrukken.

In het voorjaar van 1976 heeft staatssecretaris Klein in het Planning overleg orgaan (P.O.O.) voorgesteld om een integratie te bewerkstelligen tussen het ontwikkelen van een planningsstelsel in de P.O.O.-A.G.P.-structuur en de ontwikkeling van de op korte termijn te hanteren planningmodellen voor de middelenverdeling. Een consequentie van dit voorstel zou de integratie van de Werkgroep ATOOM en zijn subgroepen met de taakgroepen van de A.G.P. zijn. Over dit, door de A.G.P. verder uitgewerkte, voorstel is in de P.O.O.-vergadering van 21 oktober overeenstemming bereikt; ook is besloten voor de verdere aanpak van de planning de volgende prioriteiten te stellen:

- a methoden van middelenverdeling;
- b vergelijkbaarheid van het h.b.o. en het w.o.;
- c ontwikkelingsplannen en meerjarenafspraken.

ad b)

Voor een ontwikkeling naar een geïntegreerd hoger onderwijs is het van belang

inzicht te verkrijgen in de punten van overeenkomst en verschil tussen het hoger beroepsonderwijs (h.b.o.) en het wetenschappelijk onderwijs (w.o.). Immers, historische ontwikkelingen hebben geleid tot een grote verscheidenheid in structuur en bekostigingsmethoden, niet alleen tussen het w.o. en het h.b.o., maar ook binnen het h.b.o. De Werkgroep vergelijkbaarheid h.b.o. - w.o. is met een onderzoek op dit gebied begonnen.

ad c)

Om de planning van het wetenschappelijk onderwijs niet alleen kwantitatief, maar ook kwalitatief meer concreet gestalte te geven, heeft de staatssecretaris besloten de wettelijke procedure van het opstellen van ontwikkelingsplannen en financiële schema's weer te volgen. Tijdens het overleg in het P.O.O. op 21 oktober is een werkgroep ingesteld, die de richtlijnen voor deze procedure zal formuleren.

HOGER BEROEPSONDERWIJS

STATISTISCHE GEGEVENS

Overzicht van studentenaantallen bij het hoger beroepsonderwijs (exclusief de lerarenopleidingen en landbouwopleidingen) studie jaren 1975-1976 en 1976-1977 (voorlopige cijfers)

Sector	1975-1976	1976-1977	procentuele verandering
Hoger technisch onderwijs			
— h.t.s.-en (dag en avond)	20.363 ^e	20.920 ^d	+ 3%
— scholen voor laboratoriumpersoneel (dag- en avond-, inclusief m.b.o.-opleidingen)	10.883	11.850 ^e	+ 9%
— applicatiecursussen	915	965	+ 6%
— academies voor bouwkunst	853	880	+ 3%
Hoger nautisch onderwijs			
— hogere zeevaartscholen incl. radio-officiëren en vervolgopleiding)	3.668	3.658	-/_0,3%
Hoger huishoud- en nijverheidsonderwijs	2.195 ^f	3.993 ^g	+ 41%
— diëtetiek	883	1.004	+ 14%
— toegepaste huishoudwetenschappen	135	215	+ 59%
— kinderverzorging en opvoeding	1.108	1.773	+ 60%
Hoger economisch en administratief onderwijs			
— h.e.a.o.	4.455	4.908	+ 10%
— hogere hotelscholen	470	489	+ 4%
— N.W.I.T. ^{a)}	334	386	+ 16%
Hoger sociaal-pedagogisch onderwijs			
— sociale academies (dag- en urgentie-opleidingen)	13.188	14.768	+ 12%
— bibliotheek- en documentatie academies	1.621	1.832	+ 13%
— mikojel (excl. m.b.o.-opl.)	1.015	1.145	+ 13%

Sector	1975-1976	1976-1977	procentuele verandering
— voortgezette opleidingen (incl. cursussen)	1.026	1.100	+ 7%
— gezondheidszorg aan sociale academies	1.630	1.814	+ 11%
— m.b.o.-opleidingen aan sociale academies en aan mikojel-scholen	4.149	3.592	-/- 13%
— overige (expressie, journalistiek en mens-arbeid)	863	925	+ 7%
Gezondheidszorgopleidingen			
— fysiotherapie	6.581	6.931	+ 5%
— logopedie/akoeperdie	525	585	+ 11%
— h.b.o.-V b)	826	1.043	+ 26%
— overige (incl. gezondheidszorgopleiding aan sociale academies)	3.176	3.536	+ 11%
Kunstonderwijs			
— academies van beeldende kunsten (incl. lerarenopleiding)	8.713	8.856	+ 2%
— conservatoria	4.448	4.966	+ 12%
— muziekpedagogische academies	312	414	+ 33%
— cursussen muziekonderwijs	377	254	-/- 33%
— theateronderwijs	2.105	2.133	+ 1%
— museummedewerkers	—	48	—

Verklaringen:

a) Nederlands wetenschappelijk instituut voor toerisme

b) hogere beroepsopleiding voor verpleegkundigen

c) eerste leerjaar 6.456

voorbereidend jaar 1.769

d) dagonderwijs 19.500

avondonderwijs 1.420

eerste leerjaar 7.100

voorbereidend jaar 1.140

e) m.b.o.-dagonderwijs 3.495

h.b.o.-dagonderwijs 5.935

m.b.o.-avondonderwijs 790

h.b.o.-avondonderwijs 1.630

f) waaronder 82 mannen

g) waaronder 117 mannen

Centrale registratie van aanmeldingen

Voor het schooljaar 1976-1977 heeft ten behoeve van scholen voor hoger sociaal-pedagogisch onderwijs wederom een proefneming plaatsgevonden met een centrale registratie van aanmeldingen, waarin ook een centrale registratie van plaatsingen was verwerkt.

Evenals de eerste proefneming in het voorafgaande schooljaar heeft deze tweede proefneming, waaraan ook de scholen voor fysiotherapie hebben deelgenomen, niet geheel aan de verwachtingen voldaan.

Omtrent de voortzetting van dit project en de aanvankelijk voorgenomen uitbreiding ervan tot meerdere vormen van h.b.o., was tegen het einde van het verslagjaar nog geen beslissing genomen.

L 1 Hoger technisch onderwijs

Hogere technische scholen

Aan de h.t.s. te Leeuwarden werd gestart met een afdeling bedrijfskunde. Het onderwijs aan de Mijschool te Heerlen, dat zich in de afgelopen jaren had gericht op het geven van omscholingscursussen ten behoeve van personeel van de mijnbedrijven in Zuid-Limburg, werd beëindigd.

Begin 1976 werd het waterlooplekundig laboratorium van de h.t.s. te Heerlen officieel in gebruik gesteld.

De Sectie h.t.o. van de H.B.O.-raad is medio 1976 met zijn werkzaamheden begonnen. In verband hiermee heeft de Stuurcommissie h.t.o. haar activiteiten gestaakt en is zij per 1 september 1976 opgeheven.

Bij algemene brief HBO/HTO/1-76/111 van 24 februari 1976 werd aan de scholen medegedeeld, dat met ingang van 1 augustus 1976 bezitters van het diploma m.a.v.o.-4 niet meer toelaatbaar zijn tot het voorbereidend jaar.

Voorts konden de scholen in het schooljaar 1976-1977 kiezen tussen handhaving en opheffing van het voorbereidend jaar. Voor de scholen die voor opheffing kozen, werd een speciale faciliteitenregeling ingevoerd voor een betere opvang en begeleiding van eerstejaars studenten. Van deze laatste mogelijkheid hebben tien scholen gebruik gemaakt. De scholen, die in het schooljaar 1976-1977 het voorbereidend jaar nog handhaven, kunnen voor de niet-bevorderde studenten van dat jaar in het schooljaar 1977-1978 een zgn. 'bezemklas' vormen.

Per 1 juli 1976 werd de functie van assistent opgeheven en het vak praktische toepassing ingevoerd. Voor de leraar praktische toepassing werd het Rechtspositiebesluit W.V.O. van kracht. Voor de 'zittende' assistenten werd een gunstige overgangsregeling ontworpen.

Ook werd gekomen tot een uitsplitsing in onderwijskundige en niet-onderwijskundige taken. Voor deze laatste werkzaamheden kunnen afzonderlijke functionarissen worden aangesteld.

Aan het einde van het verslagjaar werden bij beschikking DGO-1262 de bevoegingen van bekwaamheid voor het vak praktische toepassing aangewezen.

Voor de eerste maal werd in het verslagjaar de mogelijkheid geboden om niet-gebruikte docenteenheden van het voorafgaande schooljaar onder bepaalde voorwaarden te sparen. Hiervan werd — zij het niet door alle scholen — gebruik gemaakt.

Op grond van de gunstige ervaringen, die met talenpractica volgens het AAC-(audio-actief-comparatief)systeem werden opgedaan, is ook in 1976 aan een aantal h.t.s.-en goedkeuring verleend een dergelijk talenpracticum aan te schaffen.

In verband met het toegenomen gebruik van de computer in het onderwijs — ook aan de scholen voor laboratoriumpersoneel en de scholen voor h.e.a.o. — was het noodzakelijk het aantal h.t.s.-timesharing-configuraties uit te breiden; een zesde systeem werd geplaatst in de gemeentelijke h.t.s. te Groningen. Op 14 januari 1976 is de Werkgroep computerkunde ingesteld. Voorzitter is prof. dr. ir. G. C. Nielsen.

Scholen voor laboratoriumpersoneel

De laboratoriumschool te Emmen is in augustus 1976 in een tijdelijke huisvesting met het onderwijs begonnen en wel met het eerste jaar van de m.b.o.-opleiding en het voorbereidend jaar. De belangstelling voor de h.b.o.-A richting was dermate gering, dat het niet verantwoord was reeds in 1976 met deze opleiding te beginnen.

Het onderwijs aan de avondschool van de Vereniging voor hoger beroepsonderwijs te Amsterdam is met ingang van 1 augustus 1976 gestaakt; de opleidingen zijn overgedragen aan de Stichting analistenschool 'Amsterdam'.

Begin 1976 is het nieuwe gebouw van de laboratoriumschool te Beverwijk officieel in gebruik genomen.

Ook in dit verslagjaar werd nog geen uitbreiding gegeven aan het aantal h.n.w.o. (hoger natuurwetenschappelijk onderwijs)-opleidingen. De gedachten omtrent aantal en plaats van vestiging van eventuele h.n.w.o.-opleidingen zijn nog niet uitgekristalliseerd. De beide experimentele h.n.w.o.-opleidingen in Breda en Groningen zijn in augustus 1976 met het derde studiejaar gestart.

Evenals bij de hogere technische scholen werd bij de laboratoriumscholen de functie van assistent opgeheven en het vak praktische toepassing ingevoerd. Ook voor deze scholen gold de overgangsregeling voor de 'zittende' assistenten.

Omtrent de invoering van een tijdeenhedenformule voor het hoger beroeps-onderwijs is nog overleg gaande.

Van de ministeriële Commissie assisterend laboratoriumpersoneel/analisten is in 1976 het rapport 'Een korte vorm van hoger onderwijs in de toegepaste natuurwetenschappen ook in de toekomst' verschenen.

Academies van bouwkunst

Bij circulaire RO-76-26 is de salaris- en rechtspositieregeling voor het docerend personeel van de academies geregeld. Omtrent wijziging van de bestaande leerplannen vindt nog overleg plaats.

L 2 Hoger middenstandsonderwijs en hoger economisch en administratief onderwijs

HOGER MIDDENSTANDSONDERWIJS

De Werkgroep hoger horeca-onderwijs (ingesteld op 7 december 1973) is in 1976 voortgegaan met haar werkzaamheden. In 1977 zal een tweede interim-rapport aan de staatssecretaris worden aangeboden.

HOGER ECONOMISCH EN ADMINISTRATIEF ONDERWIJS

Per 1 augustus 1976 werd aan de school voor h.e.a.o. te Arnhem een afdeling bedrijfsinformatica verbonden. Afdelingen bedrijfsinformatica waren reeds verbonden aan de scholen voor h.e.a.o. te 's-Gravenhage, Amsterdam en Groningen.

In 1976 is onder het bestuur van de Stichting voor hoger beroepsonderwijs West-Brabant, te Breda een r.-k. school voor h.e.a.o. met het onderwijs begonnen. Deze school maakt deel uit van de scholengemeenschap met de hogere technische school en de school voor laboratoriumpersoneel.

In verband met de oprichting van de Sectie h.e.a.o. van de H.B.O.-raad is de Stuurcommissie h.e.a.o. per 1 maart 1976 opgeheven.

Op 16 juni 1976 heeft de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen de Begeleidingscommissie ontwikkeling h.e.a.o. geïnstalleerd. Deze begeleidingscommissie is belast met:

- het uitwerken van een aantal voorstellen gedaan door de Projectgroep uitbouw h.e.a.o. op zowel onderwijskundig, rechtspositioneel als financieel en organisatorisch terrein, dat moet leiden tot verdieping en vernieuwing van het hoger economisch en administratief onderwijs;
- het op basis van de uitgewerkte en goedgekeurde voorstellen laten beginnen van een aantal experimenten aan daartoe aan te wijzen scholen voor h.e.a.o. en wel met ingang van 1 augustus 1977;
- het gedurende de uitvoerende fase begeleiden, coördineren en evalueren van deze experimenten.

Als adviserend lid van de begeleidingscommissie werd een projectleider benoemd, mede ter voorbereiding, begeleiding en coördinatie van de experimenten.

L 3 Hoger sociaal-pedagogisch onderwijs

Mede gezien de maatschappelijke veranderingen wordt binnen verschillende sectoren in het hoger sociaal-pedagogisch onderwijs gestreefd naar een herziening van de huidige richtlijnen voor de inrichting van het onderwijs. Een uit de kring van de sociale academies gevormde Academiale werkgroep s.p.o.-I heeft daartoe onder eindverantwoordelijkheid van de V.B.B.S.P.O. (Vereniging ter behartiging van de belangen van het sociaal pedagogisch onderwijs) advies uitgebracht. Mede onder invloed van dit advies, vastgelegd in het zgn. SPO-I-rapport, is een ontwerp tot stand gekomen t.b.v. de herziening van de huidige Richtlijnen voor het samenstellen van leerplannen sociale academies. Het overleg over dit onderwerp is nog gaande.

Bij de scholen voor de opleiding van leiders op het terrein van jeugdvorming en volksoontwikkeling (de Mikojel-academies) bezint men zich in werkgroepverband eveneens op een herziening van de thans geldende richtlijnen. Het beraad van de desbetreffende werkgroep, waarin de Inspectie s.p.o. en de Afdeling h.b.o./s.p.o. als adviseurs deelnemen, heeft geresulteerd in een intern voorlopig rapport. Aan de hand van dit rapport vindt in de werkgroep overleg plaats met vertegenwoordigers vanuit het werkveld.

Met het Contactorgaan van de voortgezette agogische beroepsopleidingen, dat als periodiek overlegorgaan met het ministerie en de inspectie fungeert, werden besprekingen gevoerd omtrent structuur en inhoud van de opleidingen. Op basis hiervan zullen voor deze opleidingen richtlijnen voor het samenstellen van leerplannen kunnen worden opgesteld.

Een door het bestuur van de Stichting bibliotheek- en documentatie-academies ingestelde commissie heeft het rapport 'Part-time hogere beroepsopleiding tot bibliothecaris in openbare bibliotheken' uitgebracht. In dit rapport worden aanbevelingen gedaan om te komen tot het oprichten van part-time hogere beroepsopleidingen tot bibliothecaris in openbare bibliotheken. Tevens is in dit rapport onder meer een voorstel voor leerplanrichtlijnen opgenomen. Het ligt in het voornemen in 1977 met een drietal part-time opleidingen te beginnen.

Eveneens zijn besprekingen gevoerd met vertegenwoordigers van het Humanistisch opleidingsinstituut te Utrecht, teneinde de mogelijkheid van bekostiging voor te bereiden ten behoeve van de h.b.o.-opleiding voor humanistisch geestelijk raadsman/vormingsleider. Het ligt in het voornemen deze opleiding met ingang van 1 januari 1977 voor bekostiging in aanmerking te brengen.

In het kader van het Plan van scholen 1976-1977-1978 kwamen in het verslagjaar twee sociale academies voor bekostiging in aanmerking, te weten die te Ede en te Kampen. De sociale academie te Leeuwarden begon het onderwijs met een

afdeling opbouwwerk; evenzo met een experimentele studierichting der sociale wetenschappen, betreffende welzijnsvraagstukken. Deze experimentele vorm van sociaal hoger onderwijs vindt plaats in samenwerking met de faculteit der sociale wetenschappen van de rijksuniversiteit te Groningen.

De Academie mens - arbeid te Tilburg (Academie van school- en beroepskeuze-werk) begon het onderwijs met een afdeling arbeidsvoorziening.

In de maand maart werd de Begeleidingscommissie voor opleidingen voor het inrichtingswerk geïnstalleerd. Deze commissie heeft onder meer tot taak het scheppen van voorwaarden voor de optimale ontwikkeling van de opleidingen voor het inrichtingswerk tegen de achtergrond van de behoefte van cursisten, opleiding en praktijk.

In het Onderwijsverslag 1975 werd melding gemaakt van de conflictsituatie bij de Katholieke sociale academie te 's-Gravenhage. Om tot een oplossing van de problemen te geraken is een commissie van advies ingesteld, die tot taak had, de oorzaken van de problemen op te sporen en te adviseren over maatregelen, die getroffen zouden moeten worden om de onderwijscontinuïteit te garanderen. Begin maart heeft de commissie haar advies uitgebracht.

Op grond van dit advies zijn aan het bestuur van de academie een aantal voorwaarden gesteld, waaraan diende te worden voldaan om de bekostiging van de academie of van een of meer afdelingen overeenkomstig de W.V.O. te continueren. Deze voorwaarden omvatten voor de korte termijn onder meer het treffen van maatregelen op onderwijskundig terrein, zoals het opstellen van leerplannen en de daarop berustende schoolwerkplannen volgens de daarvoor vastgestelde richtlijnen en het aantrekken van voldoende bevoegde docenten om die leerplannen en schoolwerkplannen te kunnen uitvoeren. Aan deze voorwaarden werd voldaan.

Voor de langere termijn (1977) werden voorwaarden gesteld op het meer bestuurlijke en schoolorganisatorische vlak. Overleg hierover met het bestuur van de Katholieke sociale academie is nog gaande.

Opleidingen voor de gezondheidszorg

Teneinde een beleidsvisie op de structurering van opleidingsmogelijkheden in de sector van de gezondheidszorg te kunnen ontwikkelen, is in 1976 een departementale projectgroep ingesteld, die ter zake aan de bewindslieden advies zal uitbrengen.

Scholen voor fysiotherapie

In het Onderwijsverslag 1975 is reeds gememoreerd dat een werkgroep zich beraadt over het uitbrengen van een advies omtrent richtlijnen voor het samenstellen van het leerplan, de opzet en de inrichting van de stages en de regeling van het eindexamen. Het rapport van deze werkgroep is in november 1976 aangeboden en vervolgens voor publikatie vrijgegeven. Omtrent de aanbevelingen in het rapport is aan het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, alsmede aan de Onderwijsraad, om advies gevraagd.

Aan de schoolbesturen is bericht, dat de voorlopige aanwijzingen ten behoeve van de onderwijskundige inrichting, zoals bedoeld in het Onderwijsverslag 1975, ook in het schooljaar 1976-1977 van toepassing zijn.

In 1976 is de Interim-eindexamenregeling vastgesteld. De regeling is met ingang van het schooljaar 1976-1977 in werking getreden. Aangezien het in dit schooljaar te houden eindexamen wordt afgenomen onder toezicht van één of meer gecommiteerden, is ten behoeve van deze gecommiteerden een instructie vastgesteld. Tevens is een model vastgesteld voor het ingevolge artikel 29, vierde lid, van de Wet op het voortgezet onderwijs uit te reiken diploma. Een daartoe samengestelde gespreksgroep is met het overleg begonnen inzake:

- een applicatiecursus voor 'zittende' docenten voor het vak fysiotherapie, ten einde op zo kort mogelijke termijn te komen tot een voorstel in het kader van het algemeen applicatieplan aan het Georganiseerd overleg;
- de mogelijkheid van een reguliere opleiding van docenten voor het vak fysiotherapie.

De niet uit de openbare kas bekostigde school voor fysiotherapie 'Thim van der Laan' te Utrecht is in het verslagjaar op grond van artikel 56 van de W.V.O. aangewezen als bevoegd om het diploma uit te reiken, bedoeld in artikel 29, vierde lid, van genoemde wet.

Opleiding logopedie - akoepedie

Aan de besturen van de opleidingen is bericht, dat het personeel, gerekend van 1 augustus 1975, valt onder de bepalingen van het Rechtspositiebesluit W.V.O. Met het Algemeen burgerlijk pensioenfonds is voorts overeengekomen, dat het personeel met ingang van dezelfde datum onder de Algemene burgerlijke pensioenwet zal vallen.

Met de besturen van de opleidingen is overeenstemming bereikt over de voorlopige onderwijskundige inrichting van de opleiding logopedie - akoepedie, zulks in afwachting van de totstandkoming van definitieve richtlijnen voor het samenstellen van het leerplan. Een eerste oriëntatie betreffende een eindexamenregeling, die past in het daarvoor gehanteerde kader bij dezerzijds bekostigde op-

leidingen voor de gezondheidszorg, heeft plaatsgevonden. Ook zijn aan de besturen voorlopige aanwijzingen verstrekt voor de vaststelling van de formatie van het onderwijzend personeel.

Hogere beroepsopleiding voor verpleegkundigen

In het Scholenplan 1977-1979, dat in het verslagjaar is vastgesteld, zijn drie van deze opleidingen opgenomen, te weten die te Eindhoven, Sittard en Groningen. Het ligt in de bedoeling het onderwijs aan de opleidingen te Eindhoven en te Sittard met ingang van het schooljaar 1977-1978 te beginnen. De opleiding te Groningen is zonder vermelding van het jaar van bekostiging in het scholenplan opgenomen.

De eerste abiturienten van de hogere beroepsopleidingen voor verpleegkundigen hebben in 1976 eindexamen afgelegd. Aan de geslaagden is een diploma uitgereikt als bedoeld in artikel 29, vierde lid, van de W.V.O. De eerste berichten omtrent het functioneren van deze abiturienten in het beroep kunnen als zeer positief worden aangemerkt.

Voor het onderwijs in het vak verpleegkunde is nog geen wettelijk bewijs van bevoegdheid aangewezen. Met het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne heeft derhalve overleg plaatsgevonden om te komen tot een reguliere opleiding van docenten voor dit vak. Dit overleg heeft ertoe geleid dat thans wordt gewerkt aan de instelling van een programmacommissie voor een dergelijke opleiding.

Overige opleidingen

De Overleggroep hogere opleiding voor verplegenden heeft inmiddels haar onderzoek voltooid en rapport uitgebracht. Hierin wordt gepleit voor de totstandkoming van een op de gezondheidszorg gerichte managementopleiding met een multi-disciplinaire instroom. De aanbevelingen van deze overleggroep zijn thans nog onderwerp van studie.

De aanbevelingen van de werkgroep, die advies heeft uitgebracht over de opzet van een part-time opleiding voor maatschappelijke gezondheidszorg, zijn op hun mogelijkheden tot realisering getoetst. In de ontwerpbegroting voor het jaar 1977 is met een begin van een aantal van deze opleidingen rekening gehouden.

Tenslotte werden de opleidingsinstituten en het werkveld verzocht zich te bezinnen op de vraag of het geen aanbeveling verdient tevens een of meer dagopleidingen van verpleegkundigen in de maatschappelijke gezondheidszorg om te zetten in een part-time opleiding. Op die wijze zou onder andere mede tege-

moet worden gekomen aan veel gehoorde bezwaren met betrekking tot eigen gezinssituatie, inkomstenderving enz. bij het moeten volgen van een dagopleiding. De eindexamenregelingen voor de hier bedoelde opleidingen zijn op basis van de bevindingen van de desbetreffende besturen van deze opleidingen enigszins aangepast en vastgesteld.

L 4 Kunstonderwijs

Muziek- en theateronderwijs

In verband met de start van de H.B.O.-raad hebben de Lochemse werkgroepen muziekonderwijs en theateronderwijs in het begin van dit verslagjaar enkele afsluitende vergaderingen gehouden en hun eindadviezen uitgebracht.

Ook het periodiek overleg tussen departement en vertegenwoordigers van muziekonderwijs en theateronderwijs werd beëindigd. Deze organen voor advies en voor overleg hebben met een eigen taak en karakter een belangrijke functie in de beleidsvoorbereiding voor deze sectoren van het kunstonderwijs gehad. De slotadviezen van beide Lochemse werkgroepen zijn grotendeels overgenomen in een circulaire met richtlijnen voor de leerplanontwikkeling. Deze circulaire beoogt tegen de achtergrond van de Nota hoger onderwijs in de toekomst een geleidelijke aanpassing van het muziek- en theateronderwijs aan de voorschriften van de W.V.O., met handhaving van de grote mate van vrijheid welke bij de inrichting van het onderwijs in deze sectoren noodzakelijk is. De richtlijnen gelden voor het studiejaar 1976-1977 en zullen van jaar tot jaar met eventuele correcties worden verlengd.

Een eerste overleg tussen het departement en de betrokken sectie 10 van de H.B.O.-raad heeft plaats gehad over bijstelling van de circulaire. Daarnaast zijn in 1976 de departementale voorbereidingen begonnen voor herziening van de examenregelingen ingevolge de Lochemse adviezen en voor herziening van het civiel effect van de diploma's voor docent dramatische vorming.

Met ingang van het schooljaar 1976-1977 is — voorlopig voor een proefperiode van een jaar — een tijdeenhedenregeling voor de bekostiging van het gehele onderwijsgebeuren in de scholen voor muziekonderwijs van kracht geworden, na uitvoerig beraad van departement en werkveld in het Georganiseerde overleg. Met deze regeling hebben de scholen binnen de bekostigingsformules grotere vrijheid gekregen voor de uitvoering van het onderwijsleerplan. In eerste instantie is het beoogde resultaat bereikt. Naar het zich laat aanzien kan deze regeling met een aantal vereenvoudigingen en met instemming van de scholen voor muziekonderwijs worden gecontinueerd in het volgende studiejaar.

Tot werkbesparing van de administraties der scholen en om tijdig over de gewenste onderwijskundige en personele gegevens te beschikken, werden de formulieren voor de jaarlijkse enquête van het Centraal bureau voor de statistiek, de lesroosterformulieren en de aangifteformulieren van de tijdeenhedenregelingen voor het studiejaar 1976-1977 zoveel mogelijk op elkaar afgestemd. Bovendien is één peildatum en één datum van inzending van kracht geworden. In overleg met de betrokken scholen wordt bezien of deze integratie voor het volgende studiejaar op basis van de opgedane ervaringen kan worden verbeterd.

Op 1 september 1976 werd het Sweelinck conservatorium te Amsterdam geopend, resultaat van de fusie tussen twee middelgrote conservatoria in Amsterdam en een cursus voor muziekvakopleiding in Haarlem. Door de fusie kregen deze instituten een verbreding van het onderwijsaanbod en een bundeling van beschikbare mankracht voor onderwijs en onderwijsontwikkeling, zonder toename van kosten. Voorts ontstond een ruimere marge voor realisatie van het gemeenschappelijke leerplan binnen het totale aantal beschikbare leraarlessen en taakeenheden. In schoolleiding en administratie werd versnippering van mankracht beëindigd. Mede op basis van deze ervaringen werden verkennende besprekingen gevoerd voor een fusie van de cursus voor muziekvakopleiding te Hilversum en het conservatorium te Utrecht.

Aan de rijksscholengemeenschap in Den Haag, het Koninklijk conservatorium, werd het experiment tot integratie van m.a.v.o. en voorbereidend kunstonderwijs op het gebied van muziek en ballet, in nauw overleg tussen schoolleiding, inspectie en departement, verder ontwikkeld. De viering van het 150-jarig bestaan van het conservatorium in deze scholengemeenschap vormde in dit jubileumjaar een integraal onderdeel van het onderwijs aan muziek-, opera- en balletopleiding, door voorbereiding en realisatie van een groot aantal leerlingenuitvoeringen. Voor de huisvesting van de rijksscholengemeenschap Koninklijk conservatorium is een einde aan het klemmende probleem van dislocatie in zicht, doordat begin 1976 de nieuwbouw van een veelomvattend schoolgebouw is begonnen.

In het kader van het scholenbouwplan werden gestage vorderingen geboekt bij de voorbereiding van de nieuwbouw voor de conservatoria te Enschede, Groningen, Zwolle en Tilburg en voor de dansopleiding in Tilburg.

Acute huisvestingsmoeilijkheden van de opleiding voor moderne dans aan de theaterschool te Amsterdam werden door aankoop van een relatief ruim pand slagvaardig opgelost. Overigens bleef de huisvesting van de theaterschool wegens de dislocatie over meer dan tien verschillende panden een zorgelijke kwestie, waaraan onder meer met de voorbereiding van een basislokalenplan ruime aandacht werd geschonken. Toestemming werd verleend tot restauratie van het pand van de toneelacademie te Maastricht. Door huur van nieuwe panden plus verbouwingen werd de huisvesting van een aantal scholen voor muziek- en theateronderwijs verbeterd.

Onderwijs in de beeldende kunsten

Het intensief interdepartementaal overleg van dit jaar inzake de plaats van de rijksacademie van beeldende kunsten te Amsterdam tussen het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk en het Ministerie van Onderwijs en

Wetenschappen is voortgezet. Continuering van de huidige afzonderlijke positie past niet meer in het beleid van de beide betrokken bewindslieden. De rijks-academie moet zich voegen binnen het overige onderwijs in de beeldende kunsten ofwel haar doelstellingen verleggen naar het veld van de beroeps-beoefening.

De minister van C.R.M. en de staatssecretaris van O. en W. hebben aan het einde van het verslagjaar een bezoek gebracht aan de rijksacademie. De academiegemeenschap zal zich nader bezinnen op de eigen plaats en in het voorjaar van 1977 ter zake advies uitbrengen aan de beide bewindslieden.

De Lochemse werkgroep partieel beroepsonderwijs in de beeldende kunsten heeft dit jaar haar werkzaamheden beëindigd en haar bevindingen samengevat in een eindrapport, dat begin volgend jaar in druk zal verschijnen.

Aan de wens van het avondonderwijs in de beeldende kunsten naar meer gelijkwaardigheid met het dagonderwijs zal met ingang van 1 augustus 1977 binnen de mogelijkheden van de rijksbegroting enigermate tegemoet worden gekomen.

Op 8 september 1976 heeft de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen de gemeentelijke hogere beroepsopleiding voor museummedewerkers, de museologische academie 'Reinwardt' te Leiden, die op 1 september 1976 reeds met het onderwijs was begonnen, officieel geopend. Omdat met deze vorm van onderwijs niet eerder ervaring is opgedaan, wordt veel aandacht gegeven aan de begeleiding van het onderwijs, zowel door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen als door het Ministerie van C.R.M.

Op het achtste Plan van scholen 1977-1978-1979 zijn voor bekostiging op grond van de W.V.O. onder meer opgenomen een afdeling textiele vormgeving (omzetting van de afdeling modevormgeving) en een afdeling keramische vormgeving te Groningen, alsmede een eerstegraads lerarenopleiding voor de vakken tekenen, handvaardigheid en textiele vormgeving (tehatex) te Maastricht en een voor het vak handvaardigheid te Rotterdam.

L 5 Hoger nautisch onderwijs

In het verslagjaar zijn ook bij het hoger nautisch onderwijs in het kader van de budgettaire aanpassingen een aantal maatregelen getroffen ten aanzien van de leerplannen en lesroosters. Deze maatregelen resulteerden met ingang van het schooljaar 1976-1977 in een vermindering van het aantal wekelijkse lessen met twee lessen per leerjaar voor wat betreft de traditionele opleidingen voor stuurlieden (BS-opleiding) en scheepswerktuigkundigen (BM-opleiding), de experimentele opleidingen voor stuurlieden (afdeling navigatie) en scheepswerktuigkundigen (afdeling scheepswerktuigkunde) en de opleidingen voor radio-officieren, alsmede in een verhoging van de norm voor de gemiddelde bezetting van de hogere zeevaartscholen van 16 op 18.

De met ingang van het voorafgaande schooljaar zowel structureel als inhoudelijk herziene BS(stuurlieden)- en BM(scheepswerktuigbouwkundigen)-opleidingen zijn in het verslagjaar verder tot ontwikkeling gebracht, onder gelijktijdige afbouw van de BS- en MB-opleidingen oude stijl. Daarnaast is — mede gelet op de sterk afgenomen belangstelling — met ingang van het schooljaar 1976-1977 besloten tot opheffing van de AM(scheepswerktuigbouwkundigen)-opleiding en de eenjarige BS-opleiding. Onder meer in verband met de herziene inrichting van het onderwijs aan de BS- en MB-opleidingen nieuwe stijl behoeft het vigerende Interim-eindexamenbesluit hoger nautisch onderwijs (BS, AM en BM) eveneens herziening; de herziening van het Eindexamenbesluit hoger nautisch onderwijs BS en BM, waartoe een werkcommissie in het leven is geroepen, verkeert in een vergevorderd stadium.

Aan het begin van het schooljaar 1976-1977 beliep de totale bezetting van het gemeenschappelijk voorbereidend jaar van de BS- en BM-opleidingen, de h.t.s.-gestructureerde opleidingen voor stuurlieden en scheepswerktuigkundigen en de opleidingen voor radio-officieren tezamen 611 studenten.

De landelijke belangstelling voor de BS- en BM-opleidingen in het schooljaar 1976-1977 vertoonde ten opzichte van het voorafgaande schooljaar een afnemende tendens, in tegenstelling tot de verhoogde instroom bij de h.t.s.-gestructureerde opleidingen.

Het overleg tussen vertegenwoordigers van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen en het Ministerie van Verkeer en Waterstaat over de modernisering van de rijksexamens voor stuurlieden en scheepswerktuigkundigen, waarvan in het vorige Onderwijsverslag mededeling is gedaan, heeft geresulteerd in een samenvatting welke voor commentaar aan het onderwijsveld en het bedrijfsleven is aangeboden.

De Stuurcommissie experimenten nautisch onderwijs heeft in september 1976 een tweedaagse vergadering belegd, waarbij als één van de belangrijkste punten

aan de orde is geweest de evaluatie van de experimentele h.t.s.-gestructureerde opleidingen voor stuurlieden en scheepswerktuigkundigen en de uitbreiding daarvan.

Op grond van dit overleg is de stuurcommissie tot de conclusie gekomen, dat de aanduiding 'experiment' kan komen te vervallen, dat naast de vijf operationele hogere zeevaartscholen met de h.t.s.-gestructureerde opleiding de uitbreiding van dit aantal in 1977 beperkt dient te blijven tot de hogere zeevaartschool te Vlissingen en dat de BS- en BM-opleidingen met ingang van het schooljaar 1977-1978 dienen te worden afgebouwd aan die scholen waaraan de h.t.s.-gestructureerde opleidingen zijn verbonden.

Met ingang van het schooljaar 1976-1977 is de opleiding voor radio-officieren na uitvoerig overleg met belanghebbenden (vertegenwoordigers van het Staatsbedrijf der P.T.T.-directoraat radiozaken, Radio-Holland, Vereniging van hogere zeevaartscholen, Vereniging van leraren bij het hoger lucht- en zeevaartonderwijs, Verkeer en Waterstaat, werkgevers- en werknemersorganisaties), zowel structureel als inhoudelijk, herzien. Deze opleiding zal worden afgesloten met een schooleindexamen en schooldiploma, dat ingewisseld kan worden tegen het rijksdiploma, zijnde het Algemeen certificaat voor radio-officier. Een concept-indexamenbesluit voor deze opleiding is in bewerking.

L 6 Hoger land- en tuinbouwonderwijs

Voor het hoger land- en tuinbouwonderwijs wordt verwezen naar deel IV, nr. 7, van dit Onderwijsverslag.

L 7 Hoger huishoud- en nijverheidsonderwijs

Binnen de projecten diëtetiek, en kinderverzorging en opvoeding, die respectievelijk in 1978 en 1980 worden beëindigd, werd in 1976 verder gewerkt aan onder meer de totstandkoming van definitieve leerprogramma's voor deze opleidingen.

De tweede opleiding toegepaste huishoudwetenschappen aan de rijksscholengemeenschap 'Nieuw-Rollecate' te Deventer is met ingang van de cursus 1976-1977 begonnen met 44 studenten voor het eerste leerjaar.

De in het vorige jaarverslag gememoreerde onderzoeken met betrekking tot de functie-eisen voor afgestudeerden toegepaste huishoudwetenschappen en de voor deze abiturienten aanwezige arbeidsmarkt zijn intussen gereed gekomen. Het rapport inzake de plaatsingsmogelijkheden bevat bruikbare conclusies ten aanzien van de arbeidsmarktproblematiek. De resultaten die beschikbaar zijn gekomen uit het onderzoek naar de functie-eisen kunnen — na verdere uitwerking — eventueel worden aangewend ten behoeve van de actualisering van het huidige studieprogramma.

Zowel ten behoeve van de coördinatie tussen de beide opleidingen toegepaste huishoudwetenschappen als ter bevordering van de beoogde samenwerking tussen het wetenschappelijk onderwijs enerzijds en het hoger beroepsonderwijs anderzijds, is met ingang van 1 september 1976 de Coördinatiecommissie toegepaste huishoudwetenschappen tot stand gekomen. Van deze commissie maken, naast vertegenwoordigers van de deelnemende opleidingsinstituten, ook deskundigen uit het veld deel uit. Het departement is vertegenwoordigd in de door het gemeentebestuur van Deventer in het leven geroepen Stichting samenwerkingsorgaan hoger beroepsonderwijs Deventer. Deze stichting heeft onder meer ten doel de samspraak tussen de ter plaatse gevestigde instellingen op het terrein van het hoger beroepsonderwijs en de gemeentelijke autoriteiten te formaliseren, voorts om te onderzoeken of en zo ja, in hoeverre het hoger beroepsonderwijs te Deventer zou kunnen worden uitgebouwd.

De bijscholingscursus huishoudelijke voorlichting in de tropen, verbonden aan de rijksscholengemeenschap 'Nieuw-Rollecate' te Deventer, werd bij het begin van de cursus 1976-1977 door 51 cursisten bezocht.

M 1 Rijksschooltoezicht

Ook in dit verslagjaar kon in het merendeel van de vacatures binnen een redelijke termijn en op passende wijze worden voorzien.

De in het Onderwijsverslag 1974 aangekondigde uitbreiding van de Inspectie leerlingwezen heeft per 1 augustus 1976 haar beslag gekregen. In verband hiermee zal begin 1977 het toezicht op de diverse opleidingen binnen de leerlingstelsels voor meisjes van de Inspectie huishoud- en nijverheidsonderwijs overgaan naar de Inspectie leerlingwezen.

Over de nieuwe structuur van het rijksschooltoezicht is het advies ontvangen van de minister van binnenlandse zaken. Aan de hand van dit advies is besloten het rijksschooltoezicht onder te brengen in het directoraat-generaal voor de diensten onderwijs en inspectie. De inspectie zal worden gestructureerd binnen twee algemene hoofdinspecties, te weten de Algemene hoofdinspectie basisonderwijs en de Algemene hoofdinspectie voortgezet onderwijs. Zij zullen eigen verantwoordelijkheden en eigen taken hebben.

De Algemene hoofdinspectie basisonderwijs zal bestaan uit de volgende componenten:

- de categoriale hoofdinspectie kleuter- en lager onderwijs, onderverdeeld in zes rayons;
- de categoriale hoofdinspectie speciaal onderwijs, onderverdeeld in drie districten; deze hoofdinspectie zal het buitengewoon onderwijs en het onderwijs aan bijzondere groepen omvatten;
- de categoriale hoofdinspectie opleidingen basisonderwijs, eveneens onderverdeeld in drie districten;

De Algemene hoofdinspectie voortgezet onderwijs zal worden opgebouwd uit:

- de categoriale hoofdinspectie algemeen voortgezet onderwijs, verdeeld in drie rayons;

- de categoriale hoofdinspectie lager en middelbaar beroepsonderwijs, onderverdeeld in een sector l.b.o. en een sector m.b.o. Het l.b.o. wordt verdeeld in zes rayons en het m.b.o. in drie districten;
- de categoriale hoofdinspectie opleidingen en vorming werkende jongeren, verdeeld in drie districten;
- de categoriale hoofdinspectie onderwijs aan volwassenen, verdeeld in drie districten;
- de categoriale hoofdinspectie opleidingen voortgezet onderwijs, verdeeld in drie districten;
- de categoriale hoofdinspectie hoger beroepsonderwijs, die niet zal worden verdeeld in rayons of districten.

Deze verticaal opgezette categoriale hoofdstructuur zal worden aangevuld met een regionale nevenstructuur doordat drie districtshoofdinspecties worden ge-

vormd ten behoeve van het coördineren van activiteiten met een sterk regionaal en structuurdoorbrekend karakter.

Er zijn stappenschema's ontworpen met behulp waarvan de huidige inspectie-sectoren kleuteronderwijs en lager onderwijs, de huidige inspectiesectoren h.n.o., l.t.o., m.t.o., e.a.o., m.d.o., s.p.o. en nautisch onderwijs, alle voor zover zij het lager en middelbaar beroepsonderwijs bestrijken, alsmede de huidige inspectie-sectoren leerlingwezen en vormingswerk, t.z.t. kunnen worden geïntegreerd tot de nieuw te vormen categoriale hoofdinspecties k.l.o., l.h.b.o. en o.v.w.j. Deze stappenschema's zullen worden uitgevoerd in nauw overleg met de betrokken inspectieleden en wel op een zodanige wijze, dat geen strijdigheid zal ontstaan met de huidige onderwijswetgeving.

M 2 Arbeidsvoorwaardenbeleid

VOORTGANG

De Directie rechtspositiezaken onderwijs werd geconfronteerd met enige wijzigingen in de personele bezetting, ook in topfuncties. Mede daardoor bleef het — ondanks de inspanning van de medewerkers — een groot probleem hoe voldoende voortgang te bewerkstelligen van de vele en ingewikkelde zaken, die tot de taak van de directie behoren. Nieuwe functionarissen ter noodzakelijke versterking van het personeelsbestand moesten worden aangetrokken en ingewerkt, hetgeen een extra last betekende. Om een noodzakelijke voortgang in de werkzaamheden te bereiken bleef het een dwingende eis, dat de personele bezetting van de directie kwantitatief en kwalitatief verder op peil werd gebracht en gehouden.

LEGALISERING

In het kader van de m.i.v. 18 april 1975 met spoed ter hand genomen legalisering van een groot aantal maatregelen op rechtspositieel terrein zijn de volgende Koninklijke besluiten in het Staatsblad verschenen:

- Regeling vakantie-uitkeringen voor het kleuter- en lager onderwijs, het voortgezet onderwijs en het leerlingwezen, KB van 28 mei 1975, Stb. nr. 231;
- Overgangsrecht zwangerschapsuitkeringen kleuter- en lager onderwijs, KB van 6 augustus 1975, Stb. nr. 450;
- Wijziging toelageregeling praktische vorming, KB van 23 december 1975, Stb. nr. 726;
- Regeling samenloop wachtgeld met uitkering overeenkomstig de W.A.O. bij het kleuter- en lager onderwijs, KB van 20 januari 1976, Stb. nr. 21;
- Salarisregeling directeuren en adjunct-directeuren van dagscholen voor voortgezet onderwijs, KB van 20 januari 1976, Stb. nr. 29;
- Regeling tot toekenning van een compensatie (over de periode 1963 t/m 1975) in verband met premieheffing A.O.W./A.W.W. aan gewezen personeel bij het kleuter-, lager en voortgezet onderwijs, KB van 20 januari 1976, Stb. nr. 30;
- Regeling tot taakverlichting voor directeuren en adjunct-directeuren van dagscholen voor voortgezet onderwijs, KB van 23 januari 1976, Stb. nr. 55;
- Regeling van reis- en verplaatsingskosten voor personeel bij het leerlingwezen, KB van 3 februari 1976, Stb. nr. 60;
- Salarisregeling voor consultants bij het leerlingwezen, KB van 4 februari 1976, Stb. nr. 61;
- Wijziging van de salarisregeling voor het kleuter- en lager onderwijs, KB van 23 januari 1976, Stb. nr. 72;
- Regeling tot toekenning van kindertoelage aan gewezen personeel bij het

kleuter-, lager en voortgezet onderwijs en het leerlingwezen, dat in het genot is van een ziekte-uitkering, KB van 11 februari 1976, Stb. nr. 77;

- Regeling tot toekenning van jubileumgratificaties bij het kleuter-, lager en voortgezet onderwijs, alsmede het leerlingwezen, KB van 20 januari 1976, Stb. nr. 80;
- Salaris- en formatieregeling voor het niet-onderwijzend personeel aan dag-scholen voor voortgezet onderwijs, KB van 23 februari 1976, Stb. nr. 89;
- Wijziging van de reis- en verplaatsingskostenregeling voor het voortgezet onderwijs, KB van 23 februari 1976, Stb. nr. 90;
- Wijziging van het Bezoldigingsbesluit gemeentelijke handelsavondscholen, KB van 25 februari 1976, Stb. nr. 109.

Deze besluiten betreffen overigens niet alleen de legalisering van maatregelen die in het verleden waren getroffen, maar ook nieuwe regelingen die eerst in de periode 1975-1976 in werking zijn getreden.

Naast dit legaliseringsproject kwamen nog een aantal Koninklijke besluiten tot stand ter legalisering van rechtspositionele maatregelen, die in 1975 waren getroffen, te weten:

- de structurele wijziging van de salarisregeling voor het kleuter- en lager onderwijs;
- de regeling van de positie van de h.t.o.-assistenten;
- een wijziging van de Toelageregeling praktische vorming.

Er werd overigens naar gestreefd, bij nieuwe maatregelen op rechtspositioneel gebied reeds de wettelijke basis tot stand te hebben gebracht op het ogenblik dat de betrokken regeling in werking treedt. In het kader van dit streven kwam in het Georganiseerd overleg onder meer een ontwerp-besluit tot wijziging van het Rechtspositiebesluit W.V.O. (invoeging hoofdstuk I-R) in behandeling, dat naast legalisering van de salarisregeling voor het onderwijzend personeel bij het avond-onderwijs ook voor het eerst een garantieregeling voor dit personeel inhoudt, die aansluit bij het dagonderwijs.

In voorbereiding kwamen:

- een geheel nieuw Rechtspositiebesluit voor het kleuter- en lager onderwijs;
- een herziening van hoofdstuk I-H (ontslagitkeringen) van het Rechtspositiebesluit W.V.O.;
- een rechtspositiereglement ten behoeve van het personeel in dienst van lichamen als bedoeld in artikel B 3 van de Algemene burgerlijke pensioenwet;
- rechtspositionele paragrafen voor de bekostigingsbeschikkingen voor de scholen die deelnemen aan het middenschoolexperiment en voor het proefproject open school;
- een rechtspositieregeling voor de instellingen voor part-time hoger onderwijs.

Uitvoerige circulaire ter toelichting van eerdergenoemde Koninklijke besluiten kwamen eveneens tot stand.

GEORGANISEERD OVERLEG

Ook in dit jaar werd door de Directie rechtspositiezaken veel tijd besteed aan dit overleg. Behandeld werden onder meer:

- De ontslaguitkeringsregelingen voor het rijkspersoneel en het personeel bij het onderwijs, die alle een bepaling bevatten volgens welke geen ontslaguitkering wordt toegekend, als de belanghebbende ter zake van het desbetreffende ontslag aanspraak op een (invaliditeits)pensioen ten laste van het Algemeen burgerlijk pensioenfonds kan doen gelden.

Door deze bepaling kan het voorkomen dat een belanghebbende ter zake van een ontslag recht krijgt op een invaliditeitspensioen dat is gebaseerd op een laag algemeen invaliditeitspercentage, terwijl hij een hogere ontslaguitkering zou hebben genoten indien het A.B.P.-fonds hem niet blijvend ongeschikt had bevonden. In verband daarmee is enige tijd geleden ten behoeve van het rijkspersoneel een regeling getroffen (Stb. 1974, nr. 480) die beoogt in boven- genoemde situatie gedurende maximaal zes maanden een aanvulling op het invaliditeitspensioen te verstrekken.

Voor de daarvoor in aanmerking komende categorieën onderwijspersoneel is een overeenkomstige aanvullende uitkeringsregeling tot stand gebracht die terugwerkt tot 1 september 1974.

- De herziene regeling ten aanzien van de bewijzen van bekwaamheid tot het geven van voortgezet onderwijs, waaromtrent unanieme overeenstemming werd bereikt.

In de vergadering van de Bijzondere commissie, gehouden op 19 juni 1974, was aan de personeelsorganisaties toegezegd dat nader zou worden bezien welke gevolgen de regeling van onderwijsbevoegdheden voor afgestudeerden van de nieuwe lerarenopleidingen zou hebben voor de 'zittende' leraren. Na intensief en minutieus werk is ter zake een ontwerp van wet houdende wijziging van de Overgangswet W.V.O. gereed gekomen.

Ook over de salaire gevolgen van de bedoelde wijziging van de Overgangswet is in de Bijzondere commissie overeenstemming bereikt.

- De procedure voor de aktenweging, voortvloeiende uit het onderzoek naar de onderlinge waardering van de onderwijsakten, werd toegepast op een groot aantal akten en combinaties van akten. Afronding hiervan is binnen afzienbare tijd te verwachten.

Intensief overleg met werkgroepen uit de Bijzondere commissie heeft geleerd, dat de aktenweging ingrijpende gevolgen voor het bezoldigingssysteem kan

hebben. Een en ander zal naast voortgaand overleg nog diepgaande studie vereisen.

Het wordt daarbij steeds duidelijker, dat het gewicht van de opleiding, welke zijn uitdrukking vindt in het aktenbezit, slechts één van de factoren van een bezoldigingssysteem kan zijn.

- Een salarisregeling voor de directeurs en de docenten van de academies van bouwkunst kwam tot stand en is per 1 juli 1976 van kracht geworden. Voor de 'zittende' directeurs en docenten met een regelmatige weektaak werd in goed werkgroepoverleg een aanvullende regeling ontworpen in verband met 'bevriezing' van hun salarissen na 19 januari 1973.
- Bij het bereiken van het akkoord over salarisvoorstellen voor het kleuter- en lager onderwijs op 5 november 1975, werd door de centrales bepleit dat voor de vakleerkrachten in het lager en het buitengewoon onderwijs een aangepaste salarisregeling tot stand zal komen. Aangezien in het onderzoek 'Taak en functie van onderwijsgeveenden' de vakleerkrachten buiten beschouwing zijn gebleven, is een aanvullend onderzoek begonnen. Het overleg over een voorstel, ingediend door de centrales, vindt inmiddels voortgang.
- De positiebepaling van de leraar praktische toepassing bij het hoger technisch onderwijs vroeg langdurig en intensief overleg, hetgeen kon worden afgesloten met volledige overeenstemming. Dit gold ook de overgangsbepalingen die in dit kader voor de h.t.o.-assistenten werden ontworpen.
- Een concept-regeling tijdeenheden muziekonderwijs noopte tot verdergaand overleg.
- De rechtspositionele kanten van de nascholing onderwijsgeveenden vroegen nog uitvoerig overleg. Er werd gewerkt aan een rechtspositionele matrix waar in eerste aanleg een werkgroep van het Georganiseerd overleg zich over heeft gebogen, welk overleg nog niet is afgerond.
- Voor een aantal tijdelijke applicatiecursussen kregen de bepalingen voor toelating het akkoord van het overlegorgaan. Uitvoerige discussie leidde er toe, dat ook N XX-bezitters konden worden toegelaten tot de cursus gezondheidskunde.
- Het rapport 'Onderzoek naar de taak van de leraar in het voortgezet onderwijs' heeft na intensief overleg tussen de personeelsorganisaties en het ministerie geleid tot het instellen van een Begeleidingscommissie. Deze commissie heeft als eerste taak het totstandbrengen van experimenten voor een individueel gespecificeerde weektaak. Duidelijk is gebleken, dat de taakomvang per leraar zeer verschillend is. De vraag rees derhalve op welke wijze in de huidige rechtspositionele regelingen zodanige veranderingen kunnen worden aangebracht, dat de onevenwichtigheden in de leraarstaak naar omvang en naar opbouw kunnen worden vermeden.

Voordat een beperkt aantal scholen aan de experimenten van individueel gespecificeerde taaktoedeling kan beginnen, zal een taaktoedelingsinstrument en een besluitvormingsmodel op de scholen aanwezig moeten zijn. Voor de ontwikkeling hiervan zijn onder meer de organisatiebureaus 'Knight Wegenstein' A.G. en ir. J. Vis B.V. uitgenodigd een bijdrage te leveren.

- De proefregeling Vakbondsfaciliteiten werd voor het cursusjaar 1976-1977 voortgezet; een der centrales stemde hier niet mee in, omdat haar wensen voor een bepaalde organisatie niet ingewilligd konden worden.

- De verminderde instroming bij het m.b.o., als gevolg van het vierjarig worden bij het l.b.o. per 1.8.1975, heeft zich voornamelijk doen gevoelen bij het m.h.n.o., zij het dat landelijk gezien de instroming aldaar hoger is geweest dan aanvankelijk werd verwacht.

Gelet op de ervaringen met de regeling voor het schooljaar 1975-1976 werd besloten voor het h.n.o. ook extra rechtspositionele maatregelen te treffen voor het schooljaar 1976-1977 voor zover althans daar de gevolgen van het 4-jarig worden van het l.b.o. nog zouden doorwerken in het schooljaar 1976-1977, dus voor die scholen voor h.n.o., waar op 1.8.1976 m.h.n.o. voorkwam. Verder zou dit gelden voor die scholen voor l.h.n.o. waar per 1.8.1975 of 1.8.1976 het m.h.n.o.-gedeelte was verdwenen, omdat per die datum de opleiding verzorgende beroepen werd opgeheven.

- De in het kader van de Verplaatsingskostenregeling aan het onderwijspersoneel toe te kennen tegemoetkoming in de reiskosten wegens werkzaamheden aan de dependance van de school waaraan het is aangesteld, alsmede de tegemoetkoming in de reis- en verblijfkosten bij dienstreizen zijn onderwerp van bespreking geweest in het Georganiseerd overleg, waarbij overeenstemming is bereikt.

Voorts kwamen tot stand:

- een faciliteitenregeling voor schoolleiders in het kleuter-, lager en buitengewoon onderwijs;

- het Koninklijk besluit houdende wijziging van het rechtspositiebesluit W.V.O. (invoeging van artikel I-P11a — bezoldiging godsdienstleraar — in het hoofdstuk I-P);

- het Koninklijk besluit houdende wijziging van het verlobbesluit lager onderwijs, het verlobbesluit kleuteronderwijs en het rechtspositiebesluit W.L.W.

De op enige materiële punten aangebrachte wijzigingen in deze regelingen waren noodzakelijke aanpassingen aan de in hoofdstuk VI van het Algemeen rijksambtenarenreglement aangebrachte wijzigingen in de ziektekostenregeling;

- het Koninklijk besluit houdende wijziging van hoofdstuk IV-P van het rechtspositiebesluit W.V.O. Deze wijziging beoogde het rectificeren van enige on-

effenheden in de salarisregeling voor in het bezit van 2 m.o.-A akten zijnde leraren in het voortgezet onderwijs. Deze oneffenheden zijn ontstaan ter zake van de inpassing in de salarisschalen W.V.O.

Een concept-wetsontwerp Wet op het basisonderwijs werd, voor zover het de rechtspositionele facetten van deze concept-regeling betreft, ter bespreking in het Georganiseerd overleg gebracht.

In het kader van de beleidsomvullende maatregelen 1977 werden aan het georganiseerd overleg de volgende beleidsvoornemens voorgelegd:

- vermindering docentenlessen aan academies voor lichamelijke oefening;
- vermindering tijdseenheden bij het hoger sociaal-pedagogisch onderwijs;
- vermindering tijdseenheden bij het cursorisch middelbaar sociaal-pedagogisch onderwijs;
- wijziging voorschriften voor vervanging en waarneming in het voortgezet onderwijs;
- wijziging salariëring kort-tijdelijke leerkrachten in kleuter- en lager onderwijs;
- verhoging groeps grootte in het vormingswerk.

De voorgenomen vermindering van de zgn. vooraanstelling bij de nieuwe lerarenopleidingen vormde eveneens onderwerp van discussie. Hieromtrent alsook omtrent de gemiddelde groeps grootte bij het vormingswerk zou van departementswege nog nadere informatie worden verstrekt. De vijf aan het overleg deelnemende centrales hebben na algemene beschouwingen de hiervoor genoemde voorstellen unaniem afgewezen.

De beleidsnota 'Naar het participatie-onderwijs' geeft aan, dat het niet mogelijk is om de ontwikkeling van betere educatieve voorzieningen voor werkende jongeren buiten de bestaande, op deze jongeren gerichte, werkvormen tot stand te brengen. Het beleid is derhalve gericht op een procesmatige — en door samenwerking tussen partners tot stand te brengen — omvorming van het vormingswerk en het beroepsbegeleidend onderwijs. Deze integratie wordt in niet geringe mate bemoeilijkt door de vele van elkaar afwijkende voorwaarden bij de partners, zoals onder meer de rechtspositie.

Om het veld in de gelegenheid te stellen naar het nieuwe part-time onderwijs toe te groeien is een faciliteitenbeleid ontwikkeld. Dit beleid is reeds meerdere malen onderwerp van bespreking geweest.

Het overleg over de salarisregeling voor het avondonderwijs heeft geleid tot het doen verrichten van een onderzoek om na te gaan of de toegepaste sleutels voor toewijzing van diensten aan het avondonderwijs voldoende zijn.

Naast het eerder genoemde voorstel tot herziening van het hoofdstuk I-H van het Rechtspositiebesluit W.V.O. zijn eveneens voorstellen tot wijziging van de hoofdstukken I-C en I-E van dit besluit (regelende onderscheidenlijk het vakantieverlof

en buitengewoon verlof en het verlof wegens ziekte) ter behandeling in het Georganiseerd overleg ingebracht.

ONDERZOEKINGEN

- Het onderzoek naar de onderlinge waardering van de onderwijsakten is afgesloten. Het eindrapport van dit onderzoek zal in de Bijzondere commissie voor Georganiseerd overleg worden behandeld.
- Het onderzoek naar de taak en de functie van het onderwijzend personeel bij het basis- en kleuteronderwijs is afgesloten. Publikatie van het tweede deelrapport heeft plaatsgevonden. Hierin is gerapporteerd over de resultaten van dat deel van het onderzoek dat tot doel had meer inzicht te verschaffen in de complexiteit van de onderwijsfunctie.
- Het rapport van het onderzoek naar de taak en de functie van de consultants bij het leerlingwezen is verschenen. Ook dit rapport zal in de Bijzondere commissie voornoemd worden behandeld.
- Het rapport van het voorbereidend onderzoek naar de taak en de functie van de vormingsleiders bij de vormingsinstituten voor jongeren is eveneens verschenen. Omtrent de verder te volgen procedure vindt ten departemente nog nader beraad plaats.
- Het overleg met de personeelsorganisaties over het rapport van het onderzoek naar de feitelijke taakinhouden van conciërges, amanuenses en technisch onderwijsassistenten bij het voortgezet onderwijs heeft geleid tot een nieuwe inhoudelijke omschrijving van de taak van deze functionarissen. Het hoofdstuk I-S van het Rechtspositiebesluit W.V.O. (salarisregeling niet-onderwijzend personeel) zal dienovereenkomstig worden gewijzigd.
- De positie van de vakleerkracht bij het lager onderwijs heeft aanleiding gegeven een onderzoek te doen instellen naar de aard en de omvang van de taak in dit onderwijs. Dit door de Vakgroep methoden en technieken van de sub-faculteit psychologie te Leiden uit te voeren onderzoek zal ongeveer 14 maanden in beslag nemen. De resultaten van dit onderzoek zullen in een rapport worden vastgelegd en aan het Georganiseerd overleg ter behandeling worden voorgelegd.
- De in augustus 1975 gestarte regelmatige en systematische registratie van het ziekteverzuim in het kleuter-, het gewoon lager en buitengewoon lager onderwijs alsook in het voortgezet onderwijs verloopt dank zij de medewerking van de 1.000 willekeurig gekozen scholen, die vrijwillig aan dit onderzoek meewerken, zeer bevredigend. Doel van dit onderzoek is meer inzicht te verkrijgen in de aard en de omvang van het ziekteverzuim.
- Ook naar de invalideringsfrequentie in het lager onderwijs wordt een onder-

zoek ingesteld. Een commissie, samengesteld uit vertegenwoordigers van de daarbij betrokken departementen en overheidsinstanties, alsmede van de in het Georganiseerd overleg vertegenwoordigde personeelsorganisaties, begeleidt dit onderzoek.

ALGEMEEN

De hoge werkloosheidscijfers van de afgelopen jaren en de overheidsmaatregelen ter bestrijding van de excessieve werkloosheid hebben er onder andere toe geleid dat meer systematisch dan tot dusver aandacht wordt geschonken aan de werkgelegenheidssituatie voor het onderwijzend personeel. Bij de behandeling van de begroting 1976 is voor het eerst een bescheiden stap gezet in de richting van een meer integrale benadering van de wijzigingen in de werkgelegenheidssituatie van leerkrachten in het voortgezet onderwijs als gevolg van genomen overheidsmaatregelen en de autonome groei van leerlingaantallen.

Mede naar aanleiding van de vragen die dit overzicht opriep, is gewerkt aan een inventarisatie van alle gegevens die voor het beoordelen van werkgelegenheidseffecten van wijzigingen in leerlingaantallen, formatiesleutels e.d. van belang zijn. Van veel waarde zijn hierbij de totaaloverzichten van het bestand van leerkrachten in het onderwijs, ontleend aan het CASO (Commissie automatisering salarisadministratie onderwijs).

Opname van het aktenbezit van de leerkrachten in het CASO-systeem bleek noodzakelijk om per vak en per schoolsoort uitgesplitste overzichten te kunnen samenstellen, hetgeen een voorwaarde is voor het verkrijgen van voldoende inzicht in de werkgelegenheidssituatie van het onderwijzend personeel. Intussen zijn verdere stappen ondernomen die ertoe moeten leiden, dat ook het werkloos onderwijzend personeel die aandacht krijgt die het nodig heeft.

Met het Ministerie van Sociale Zaken is overleg gepleegd over een verbetering van de overzichten van werkloos onderwijzend personeel, die dit ministerie levert (aan de hand van gegevens van de G.A.B.'s). Uit een eerste proefuitdraai van de in de computer opgeslagen gegevens bleken onderverdelingen van het bestand van werkloos onderwijzend personeel naar aktenbezit, soort, regio en richting van de school waarvan afkomstig, mogelijk te zijn. Om werkloos onderwijzend personeel bij het kleuter- en lager onderwijs, alsmede werkloze abituriënten van pedagogische academies en opleidingsscholen voor kleuterleidsters opnieuw of voor het eerst een startmogelijkheid te bieden, is overwogen de TAP-regeling voor deze categorie van personeel van toepassing te verklaren.

In het ter zake gevoerde interdepartementale overleg werden onder de voorwaarde van tewerkstelling in niet-structurele werkverbanden geen principiële belemmeringen aanwezig geacht. In het vlak van de praktische uitvoering zouden bij nadere beschouwing van de problematiek aanpassing van de TAP-regeling en een

ingewikkelde administratieve procedure nodig zijn.

Op grond van deze overwegingen heeft de minister van sociale zaken besloten ten laste van de gelden voor de werkloosheidsbestrijding voor het schooljaar 1976-1977 de aanstelling van een aantal boventallige leerkrachten bij het kleuter- en lager onderwijs mogelijk te maken.

In het voortgezet onderwijs kan een — vooral met het oog op de arbeidsmarktsituatie — meer verantwoorde verdeling van de beschikbare lessen worden bevorderd door het aantal per leraar toegestane overuren te verminderen. Een voorstel hiertoe zal het Georganiseerd overleg worden voorgelegd.

Met het Ministerie van Sociale Zaken werd overleg gepleegd om te komen tot een verbetering en intensivering van de bemiddeling bij het zoeken van onderwijzend personeel naar functies binnen en buiten het onderwijs. In dit kader wordt tevens gestreefd naar een centrale of regionale melding van vacatures voor onderwijzend personeel.

Ter coördinatie van een en ander heeft het Georganiseerd overleg het voornemen een interdepartementale stuurgroep in te stellen, waarin ook vertegenwoordigers van de personeelsorganisaties en van de besturenbonden zullen worden opgenomen.

In het licht van de toename van het ziekteverzuim en de invalidering en in het licht van de werkloosheidsstijging moet het in het onderwijs begonnen experiment vrijwillig vervroegd uittreden van groot belang geacht worden. Aan de begeleiding en de evaluatie van dit experiment wordt grote aandacht besteed.

Het intensieve overleg over onderwijskundige en rechtspositionele zaken en de voorbereiding van dit overleg leggen een zó groot beslag op de deelnemers aan de overlegstructuren, dat wijziging van de hiervoor geldende verlofregeling wenselijk is. Hierdoor kan worden bereikt, dat de personeelsorganisaties hun belangrijke taak in het overleg kunnen vervullen, zonder dat daartoe een onverantwoord beroep behoeft te worden gedaan op de vrije tijd van de betrokkenen.

M 3 Verzorging

LEERPLANONTWIKKELING

De in 1975 opgerichte Stichting voor de leerplanontwikkeling S.L.O. heeft in dit verslagjaar nog niet echt kunnen werken. Wel is langzamerhand zicht gekomen op de werkwijze van dit instituut. Nadat de S.L.O. door de aanneming van een kamermotie betrokken werd in het spreidingsbeleid van de regering, is als vestigingsplaats Enschede gekozen.

De Commissies modernisering leerplan (C.M.L.'s) zullen in hun beleid rekening moeten houden met de nieuwe stichting. Dit heeft gevolgen voor hun taakomschrijving en samenstelling. De medewerkers van de C.M.L.'s worden medewerkers van de S.L.O. Over het voornemen van de minister ook de secretarissen werknemers van de S.L.O. te maken met als standplaats Enschede is veelvuldig overleg gevoerd met de C.M.L.'s en de S.L.O. Over de wijze van overgang van deze medewerkers en de verandering van C.M.L.'s in Adviescommissies voor de leerplanontwikkeling (A.C.L.O.'s) is een advies voorbereid door een werkgroep met vertegenwoordigers van C.M.L.'s, S.L.O. en O. & W.

Ondanks het drukke overleg werkten de C.M.L.'s gestaag door, ook de nieuw opgerichte commissies, en vele commissies publiceerden adviezen. Het langverwachte advies van de Kerngroep maatschappijleer kwam in november van het verslagjaar. De bij het vak betrokkenen zijn uitgenodigd reacties op het hierin voorgestelde leerplan te geven.

Overleg over de instelling van nieuwe C.M.L.'s, zoals voor bouwkunde of besturingstechnologie, werd opgeschort, in afwachting van de nieuwe structuur voor A.C.L.O.'s.

De Adviesgroep leermiddelen (A.L.M.) heeft een advies aan de minister voorbereid. Deze commissie kreeg tot taak advies uit te brengen over criteria die gebruikers van leermiddelen behulpzaam kunnen zijn bij de beoordeling ervan en over de wijze waarop hierover informatie kan worden verstrekt aan scholen en docenten.

Het ontwikkelen van kwaliteitscriteria zal nog een langdurige studie vereisen. De adviesgroep is van mening dat er daarom al begonnen kan worden met een centrale registratie van leerboeken, waarin alle methodes voor alle vakken zijn opgenomen met een korte beschrijving. Dat vergemakkelijkt voor docenten de keuze van een nieuw leerboek.

De Werkgroep documentatie, distributie en voorlichting audiovisuele media (W.A.M.), waarin vertegenwoordigers zitten van media-instituten, de bibliotheekwereld, het Contactorgaan voor de innovatie van het onderwijs (C.I.O.), het Centraal overleg voorlichting audiovisuele media (C.O.V.A.M.) en de schoolradio en -televisie, de Ministeries van C.R.M. en O. & W. heeft een advies uitgebracht met betrekking tot de structurering van deze media.

Schoolbegeleidingsdiensten en landelijke pedagogische centra

In 1976 is het aantal door het Rijk gesubsidieerde schoolbegeleidingsdiensten met twee uitgebreid, te weten in westelijk Noord-Brabant en in de Langstraat, die alle een dienstsubsidie krijgen. De dienst in 's-Hertogenbosch is uitgebreid tot het Gewest 's-Hertogenbosch. Er zijn geen nieuwe dienstsubsidies verstrekt. Het totale aantal door het Rijk gesubsidieerde diensten is daarmee gekomen op 42 diensten met dienstsubsidie en 12 S.B.D.'s met projectsubsidie.

In westelijk Utrecht is een functionaris aangesteld, die door het Rijk gefinancierd wordt, die de mogelijkheden moet bekijken om tot oprichting te komen van een schoolbegeleidingsdienst in dat gebied.

De beleidsnota, die op de in 1975 uitgekomen discussienota Schoolbegeleiding zou volgen, is niet verschenen.

In de voorgenomen subsidiebeschikking, waarover in 1976 met een vertegenwoordiging uit het C.C.O.O. (Centrale commissie voor onderwijsoverleg) en het W.P.R.O. (Werkverband van plaatselijke en regionale onderwijsbegeleidingsdiensten) uitvoerig overleg is gevoerd, zullen de beleidsvoornemens kenbaar worden gemaakt. Op den duur zal de bekostigingsbeschikking worden gevolgd door een wettelijke regeling voor schoolbegeleidingsdiensten en landelijke pedagogische centra.

Met de landelijke pedagogische centra is in 1976 uitgebreid van gedachten gewisseld over hun taken. Over een groot gedeelte van de door de centra geformuleerde taakomschrijving is overeenstemming bereikt. Voor een klein aantal echter zal nog overleg nodig zijn.

M 4 Scholing

ALGEMEEN

In september 1976 werd besloten tot het instellen van een Directie scholing (in oprichting) in het kader van de reorganisatie van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Deze directie werd gevormd door een samenvoeging van de Directie opleiding docenten (o.p.d.) en her- en bijscholing docenten (h.b.d.). Reeds eerder was de Afdeling opleidingen (o.b.k.) van de Directie kleuter- en basisonderwijs (k.b.o.) overgegaan naar de Directie o.p.d.

SCHOLING

Scholing van onderwijsgevendend bij het kleuter- en lager onderwijs (pedagogische academies en opleidingsscholen voor kleuterleidsters) (P.A. en K.L.O.S.).

Vernieuwing en integratie

Voor de opleidingsscholen voor kleuterleidsters en die voor onderwijzers was 1976 een belangrijk jaar. Het eerste advies van de Voorbereidingscommissie voor een geïntegreerde opleiding tot onderwijsgevende in het toekomstige basisonderwijs werd — na overleg in de C.C.O.O. (Centrale commissie voor onderwijsoverleg) — vrijwel volledig opgevolgd door aan een beperkt aantal pedagogische academies en opleidingsscholen voor kleuterleidsters toe te staan een experimenteerplan te ontwikkelen op het gebied van de praktische vorming, de in-service-training, de vakkenclustering en de toetsing en diplomering. Het betreft ontwikkelingsexperimenten die, niet de integratie tot onderwerp hebbend, ongetwijfeld waardevol materiaal zullen leveren voor het nieuwe, geïntegreerde instituut.

De Innovatiecommissie opleidingen kon met een nog niet volledige bemanning in het najaar van 1976 starten met haar werkzaamheden. Zij beperkte zich voorts nog tot adviserend omtrent de ontwikkelingsexperimenten en voorbereiding op haar belangrijkste taak, nl. advisering over de wijze waarop een nieuwe opleiding tot onderwijsgevende in het basisonderwijs kan worden ontwikkeld uit de huidige P.A.'s (pedagogische academies) en KLO's (opleidingsscholen voor kleuterleidsters), waarbij uiteraard het in 1975 gepubliceerde Rapport Lochem III van groot belang is.

Teneinde op landelijk niveau de voorbereiding en uitvoering van de in gang gezette experimenten zo goed mogelijk te coördineren en te bewaken, is als zogenaamde stuurgroep de Coördinatiecommissie opleidingen in oktober 1976 voor het eerst bijeengekomen. In de beginperiode is haar tweede taak, het

dienen als platform waarop de experimenterende opleidingen ervaringen kunnen uitwisselen, meer tot zijn recht gekomen dan haar sturende taak. Het zoeken naar een eigen structuur, het formuleren en kenbaar maken van de door haar noodzakelijk geachte activiteiten heeft veel aandacht geeïst.

Ook de Spreidingscommissie opleidingen is in oktober 1976 met haar werkzaamheden aangevangen. Het ontwerpen van een advies over een spreidingsplan van de nieuwe opleidingen blijkt technisch onderzoek te vergen naar allerlei kwantitatieve aspecten waar thans nog onvoldoende kennis over is. Uiteraard is ook zeer veel overleg noodzakelijk tussen de vertegenwoordigers van de verschillende richtingen en ook binnen de richtingen zelf over onder meer de landelijke noodzakelijk geachte opleidingscapaciteit en de gemiddelde instituutsgrootte.

Toelating

In februari nam de Tweede Kamer der Staten-Generaal de motie-Konings c.s. aan. Hierin werd overwogen:

- dat afgestudeerden aan opleidingsscholen voor kleuterleidsters en pedagogische academies een zodanige opleiding hebben genoten, dat zij ook op vele terreinen buiten het onderwijs werk kunnen vinden;
 - dat een eventuele afremming van de toeloop tot KLOS en P.A. de druk op andere vormen van hoger beroepsonderwijs zal vergroten;
 - dat de KLOS en P.A. relatief goedkope opleidingen zijn;
- en de indieners van de motie waren van mening dat:
- tenminste zolang er geen hogere opleidingen van algemene aard zijn — zoals bedoeld in de Nota hoger onderwijs in de toekomst — een beperking van de toelating tot KLOS en P.A. achterwege dient te blijven, terwijl een intensieve voorlichting zal moeten plaatsvinden over de mogelijkheden en onmogelijkheden van de beroepsuitoefening binnen en buiten het onderwijs;
 - in verband met een en ander een herwaardering zal moeten plaatsvinden van het begrip passende arbeid voor beginnende onderwijzers en kleuterleidsters.

Ten gevolge van deze motie is bij de toelating van studenten tot het eerste leerjaar van de opleidingsscholen voor onderwijzers een ander beleid gevoerd dan in voorafgaande jaren.

Aan de besturen van de bijzondere en de gemeentelijke pedagogische academies werd dit jaar geen advies omtrent de toelating gegeven en de directeuren van de rijksopleidingsscholen kregen niet zoals vorige cursusjaren dringende richtlijnen uit te voeren. Maar aan alle pedagogische academies werd medegedeeld dat een en ander geenszins betekende, dat een grotere behoefte aan onderwijzers zou

zijn ontstaan dan in de prognoses omtrent aanbod en behoefte is berekend. Integendeel; de aandacht werd erop gevestigd dat bij een ongewijzigde bezetting van het eerste leerjaar er in 1979 een belangrijk overschot aan onderwijzers is te verwachten, en wel in hoofdzaak bij het bijzonder onderwijs. Met klem is aan bovenbedoelde besturen verzocht de studenten, die toelating vragen tot hun onderwijsinstituut, op die situatie te wijzen.

In het openbaar onderwijs is, naar voorlopige berekeningen uitwezen, in 1979 nagenoeg een evenwicht tussen aanbod en behoefte te verwachten. Daarbij is te voorzien, dat er in het noorden, oosten en zuiden van het land sprake zou zijn van een overschot en in het westen van een tekort.

Hoewel dus aan het eigen beleid werd overgelaten hoeveel studenten in het eerste leerjaar zouden worden geplaatst is aan de besturen met nadruk verzocht een eventuele vermeerdering van het aantal eerste klassen binnen de thans beschikbare accommodatie te bewerkstelligen, mede gelet op het feit dat de financiële middelen ontbreken om op korte termijn een uitbreiding in de huisvesting tot stand te brengen.

Ook voor de rijksopleidingsscholen gold dat in principe uitbreiding van het aantal eerste klassen slechts met goedkeuring kan worden gerealiseerd en uitsluitend in de bestaande accommodatie.

Per 1 september 1976 werden er in totaal tien eerste klassen meer gevormd dan in 1975. De verdeling hiervan was als volgt:

rijks 11 meer, gemeente 3 meer, neutraal bijzonder 1 meer, protestants-christelijk 2 minder en r.-k. 3 minder.

Het totale aantal leerlingen in het eerste leerjaar steeg met 146 van 9.999 tot 10.145, als volgt verdeeld:

rijks 161 meer, gemeente 63 meer, neutraal bijzonder 26 meer, protestants-christelijk 97 minder en r.-k. 7 minder.

Voor de besturen van de bijzondere en gemeentelijke opleidingsscholen voor kleuterleidsters gold hetzelfde als voor de pedagogische academies. Hier daalde het aantal eerste klassen per 1 september 1976 met 5, terwijl het aantal leerlingen in deze klassen daalde met 214 van 3.789 naar 3.575.

Medische keuring

In het verslagjaar is tijdens overleg met de besturen- en docentenorganisaties van de pedagogische academies en opleidingsscholen voor kleuterleidsters erop aangedrongen de medische keuring van aspirant-leerlingen in de huidige vorm af te schaffen. De keuring van aspirant-leerlingen biedt nl. een te geringe garantie, dat zij ook na beëindiging van hun opleiding voor een betrekking bij het onder-

wijs worden goedgekeurd.

Met de procedure tot wijziging in die zin van de opleidingsbesluiten kleuterleidsters en onderwijzers is een aanvang gemaakt. De opleidingen zullen als de besluiten zijn gewijzigd, worden verzocht de aspirant-studenten erop te wijzen, dat hun gezondheidstoestand van groot belang is voor de toekomstige uitoefening van het beroep van onderwijsgevende. In samenwerking met de organisaties en de Rijksgeneeskundige dienst is een folder vervaardigd, die t.z.t. aan de opleidingen beschikbaar zal worden gesteld, ter uitreiking aan de aankomende studenten. Hierin zijn aanwijzingen opgenomen omtrent de eisen die aan de geestelijke en lichamelijke toestand van de onderwijsgevenenden worden gesteld. Ook wordt erop gewezen dat zij voor benoeming tot onderwijsgevende een medische keuring moeten ondergaan. Een en ander heeft tot doel de aanstaande student ervan te doordringen, dat het voor hem van groot belang is zichzelf een oordeel te vormen over zijn gezondheidstoestand.

Aantal leerlingen en examenresultaten

Het totale aantal leerlingen van de eigenlijke beroepsopleiding van de pedagogische academies bedroeg op 1 september 1976: 37.096, waarvan 17.753 mannelijke en 19.343 vrouwelijke leerlingen.

Het aantal leerlingen van de niet tot de beroepsopleiding behorende h.a.v.o.-afdelingen bedroeg op die datum: 10.899. Van de 90 pedagogische academies hadden op 1 september 1976 er 65 een h.a.v.o.-afdeling.

Aan de eindexamens namen in het verslagjaar 7.099 kandidaten deel. Hiervan slaagden 6.854, ofwel 97%.

Aan de staatsexamens namen 7 kandidaten deel en werden er 2 afgewezen.

Het aantal studerende voor de akte van kleuterleidster bedroeg op 1 september 1976 in totaal 10.747 en voor de akte van hoofdleidster 4.089.

3.062 personen namen deel aan de schoolexamens voor de akte van bekwaamheid als leidster en 10 aan de staatsexamens.

Hiervan slaagden respectievelijk 2.941 en 4.

T.a.v. de hoofdleidstersexamens namen 3.498 kandidaten deel aan het school-examen en 85 aan het staatsexamen. Hiervan slaagden respectievelijk 2.700 en 43.

Scholenplan

In de beschikking van de staatssecretaris van 30 september 1976, waarbij het Plan van scholen 1977-1979 is vastgesteld, zijn verzoeken om opnemng van als-

nog te stichten of reeds bestaande opleidingsscholen voor onderwijzers of kleuterleidsters niet gehonoreerd.

Bij de meeste van deze verzoeken werd de afwijzende beslissing mede gebaseerd op de overweging, dat vermeerdering van het aantal van rijkswege bekostigde opleidingsscholen — anders dan in zeer bijzondere omstandigheden, die in casu niet aanwezig waren — geen overweging verdient juist met het oog op het in gang zijnde proces om te komen tot herstructurering en in verband hiermee tot een verantwoorde spreiding van de opleidingen tot kleuterleidsters en onderwijzers, mede in het licht van een toekomstige integratie van het kleuter- en het lager onderwijs.

Twee verzoekers hebben beroep aangetekend.

Wijziging opleidingsbesluit KLOS

Het Besluit opleiding kleuterleidsters 1968 (Stb. nr. 359, laatstelijk gewijzigd bij Koninklijk besluit van 6 augustus 1975, Stb. nr. 457) is bij Besluit van 21 juni 1976 (Stb. nr. 405) in die zin gewijzigd, dat de vakken gezondheidsleer en kinderverzorging buiten het schriftelijk examen van de afdeling A van de opleidingsschool voor kleuterleidsters zijn gebracht. Hierdoor wordt tegemoet gekomen aan de bezwaren tegen de aard van de schriftelijke opgaven voor deze twee vakken. Door de vrij grote landelijke variatie in keuze van stof en stofbehandeling werden deze opgaven inhoudelijk als vrij oppervlakkig ervaren. Beide vakken blijven wel onder het schoolonderzoek, dat onderdeel van het eindexamen is, vallen.

Tevens is bij deze wijziging de datum van vaststelling door de minister van de dagen waarop het schriftelijk examen wordt afgenomen gewijzigd van 1 februari in 15 september, conform het bepaalde daarover in het Besluit eindexamen v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.

Staatsexamenbesluit volledig bevoegd onderwijzer

Verschenen is het Besluit staatsexamen volledig bevoegd onderwijzer (Koninklijk besluit van 26 mei 1976, Stb. nr. 326).

De Wet van 9 september 1970, Stb. nr. 417, heeft met ingang van 1 januari 1972 aan de dagopleidingsscholen voor onderwijzers een ongedeelde opleiding ingevoerd, waardoor het schoolexamen ter verkrijging van de onderwijzersakte is vervallen. Het staatsexamen ter verkrijging van de akte van bekwaamheid als onderwijzer is op grond van artikel V van de Wet van 9 september 1970, Stb. nr. 417, voor het laatst afgenomen in 1972.

Deze ontwikkelingen maakten het noodzakelijk om een nieuwe staatsexamen-regeling te treffen. Deze regeling voorziet in een staatsexamen, dat uit twee gedeelten bestaat. Het eerste gedeelte van het examen vertoont grote trekken van gelijkenis met het inmiddels vervallen staatsexamen ter verkrijging van de akte van bekwaamheid als onderwijzer, zoals dit was geregeld in het Onderwijzersstaatsexamenbesluit (Stb. 1972, nr. 8) met dien verstande dat dit gedeelte uitsluitend een mondeling en een praktisch examen omvat. Het tweede gedeelte van het examen is gelijk aan het schooleindexamen.

Indien een kandidaat het eerste gedeelte met gunstig gevolg heeft afgelegd, ontvangt hij een verklaring op grond waarvan hij het recht verkrijgt om tot het tweede gedeelte te worden toegelaten. Aan het bezit van deze verklaring is geen onderwijsbevoegdheid verbonden. Heeft een kandidaat het tweede gedeelte van het examen met gunstig gevolg afgelegd, dan ontvangt hij de akte van bekwaamheid als volledig bevoegd onderwijzer.

Remedial teaching

Nadat de Commissie opleiding remedial teacher, onder voorzitterschap van professor dr. F. K. Kieviet, in juni 1974 een rapport had uitgebracht, waarin zij naast een eerste uitwerking van haar opdracht aanbevelingen deed ten aanzien van een nadere bepaling van het werkveld van de commissie, werd in juli 1976 een tweede rapport aan de minister aangeboden. De inhoud van dit rapport was eind 1976 nog niet in de openbaarheid gebracht.

De in 1975 gestarte éénjarige cursussen voor remedial teacher (in Groningen, Utrecht en Nijmegen, elk met 25 cursisten) werden in het verslagjaar afgesloten met eindexamens. De examens werden afgenomen door eigen docenten, onder toezicht van rijksgecommitteerden. 65 kandidaten verkregen het diploma remedial teacher.

In dezelfde plaatsen zijn in september-oktober wederom een drietal éénjarige cursussen aangevangen, eveneens met in totaal 75 cursisten.

De salaris- en rechtspositieregeling voor remedial teacher is nog niet gereed.

Scholing van onderwijsgeevenden voor het voortgezet onderwijs

De nieuwe lerarenopleiding (n.l.o.)

Evenals in 1975 heeft de tweede Kamer der Staten-Generaal in het verslagjaar de nodige aandacht besteed aan de ontwikkeling van de nieuwe lerarenopleidingen. Tijdens de debatten die in maart in de Tweede Kamer werden gehouden,

kon de minister constateren dat over een groot aantal punten overeenstemming bestond. Daarbij noemde hij onder meer:

- de noodzaak van professionalisering van de nieuwe lerarenopleidingen, zowel full-time als part-time, met andere woorden de noodzaak dat in de opleiding de vakinhoudelijke, onderwijskundige en didactische elementen in onderlinge samenhang gericht zijn op het beroep van leraar;
- de eenheid van full-time en part-time opleidingen in de instellingen voor de nieuwe lerarenopleidingen;
- de gelijkwaardigheid van full-time en part-time opleidingen; er mogen geen wezenlijke verschillen bestaan in de beroepsvoorbereiding van leraren;
- het beginsel van de meervoudige bevoegdheid; dit zal ook gelden voor de part-time opleidingen tweede en derde graad. De wijze waarop het beginsel van de meervoudige bevoegdheid in een hoofdvak en verwant bijvak worden uitgewerkt, zal voor de part-time opleidingen in bepaalde opzichten anders kunnen en moeten zijn dan voor de dagopleidingen;
- beperking van het aantal vakkencombinaties bij de part-time opleidingen, althans bij de start;
- het proces van opbouw van nieuwe part-time opleidingen zal gepaard gaan met de beëindiging van bestaande part-time opleidingen, en met een gelijktijdige opbouw van de voorgestelde part-time opleidingen van algemene aard;
- het stellen van bijzondere voorwaarden bij de toelating tot de part-time opleidingen;
- de part-time opleidingen dienen een grote bereikbaarheid te hebben;
- de eenheid van de zgn. C.O.L.- en C.O.L.B.O.-opleidingen;
- de wenselijkheid in 1978 een beperkt begin te maken met dagopleidingen in de technische vakken voor de derde graad;
- de in het ontwikkelingsplan voorgestelde uitbreiding van de n.l.o.'s met een aantal dagopleidingen;
- over het aantal en de spreiding van de nieuwe lerarenopleidingen moet het advies worden ingewonnen van het Overleg plan van scholen, welk advies voor de gehele experimentele periode zal moeten gelden.

Dit advies werd op 22 december aan de minister uitgebracht. Daarin werd aanbevolen drie van de vier ingediende aanvragen toe te staan, te weten die voor een protestants-christelijke opleiding te Zwolle, die voor een r.-k.-opleiding te Sittard en die voor een bijzonder-neutrale te Eindhoven. De ruimte voor deze nieuwe opleidingen diende gevonden te worden door een verlaging van de numerus fixus voor de bestaande opleidingen.

Uitbreiding vakken economische wetenschappen

Gelet op het omvangrijke geheel van de leerstof en mede gelet op de behoeften van de verschillende vormen van onderwijs, werd na overleg met deskundigen,

de studie economische wetenschappen gesplitst in de afzonderlijke vakken economische wetenschappen I en recht en economische wetenschappen II en recht.

Maatschappijleer

De Kerngroep modernisering van het leerplan maatschappijleer voltooide dit jaar haar advies Raamleerplan maatschappijleer. Dit advies is uitgangspunt voor de programmacommissie die het raamleerplan nader zal uitwerken voor de nieuwe lerarenopleidingen. Het is de bedoeling dat in 1977 met opleidingen maatschappijleer aan enige nieuwe lerarenopleidingen wordt begonnen.

Lichamelijke opvoeding

Met het O.O.S.E.L. (Overlegorgaan Samenwerking experimentele lerarenopleidingen), de A.L.O.-overlegraad (A.L.O. = Academie voor lichamelijke opvoeding) en het O.O.D.O. (Overlegorgaan docentenopleidingen) zijn besprekingen gevoerd over de ontwikkeling van opleidingen voor lichamelijke opvoeding tweede graad aan een deel van de n.l.o.'s. De bespreking in het O.O.D.O. zal in de eerste maanden van 1977 worden afgesloten.

Godsdienst

In 1976 werd aangevangen met een r.-k.-opleiding voor leraar godsdienst aan het Moller-instituut. Het is de bedoeling dat het instituut V.L./V.U. in 1977 start met een dergelijke opleiding voor het protestants-christelijk onderwijs.

Verpleegkunde

Met het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne werd overleg gevoerd om te komen tot de mogelijkheid een opleiding te starten voor een bevoegdheid voor verpleegkunde op tweedegraads niveau.

Overleg met besturen

In februari kwam de Stichting O.O.S.E.L. (Overlegorgaan samenwerking experimentele lerarenopleidingen) tot stand, waarin vertegenwoordigers van de besturen van alle n.l.o.'s zitting hebben. Medio 1976 kon daardoor het overleg tussen de Directie opleiding docenten (o.p.d.) en de besturen van de n.l.o.'s worden vervangen door het overleg o.p.d. - O.O.S.E.L., sinds 1 september Scholing - O.O.S.E.L.

Evaluatie-onderzoek

De eerste fase van het evaluatie-onderzoek van de n.l.o.'s werd afgesloten.

De resultaten daarvan zullen begin 1977 gepubliceerd worden. Over de opzet en de inhoud van de tweede fase die tot eind 1977 zal duren, is de overeenstemming met het O.O.S.E.L. bereikt.

Aantal studenten

Het aantal studenten steeg in vergelijking met het cursusjaar 1975-1976 met 2.055 en bedraagt voor het cursusjaar 1976-1977: 11.181. Dit betekent dat er per instituut gemiddeld thans 1.600 studenten staan ingeschreven, waaronder gemiddeld 550 eerstejaars. Een verdere groei in de komende jaren is te verwachten.

Doorstroming naar het w.o.

De Commissie doorstroming nieuwe lerarenopleidingen - wetenschappelijk onderwijs heeft in het najaar advies uitgebracht. Daarin wordt een algemeen kader gegeven voor de vaststelling van het programma, dat de afgestudeerden van de n.l.o. moeten volgen bij de doorstroming naar het w.o. De minister heeft het rapport met een bepaling van zijn standpunt ter zake toegezonden aan de Academische raad en aan het O.O.S.E.L.

M.o.-opleidingen en academies voor lichamelijke opvoeding (a.l.o.'s)

Aan deze opleidingen stonden in de afgelopen jaren de volgende aantallen studenten ingeschreven:

M.o.-instituten	1974-1975	1975-1976	1976-1977
m.o.-A	11.187	11.549	11.864
m.o.-B	3.095	3.351	3.497
m.o.-ongesplitst	3.598	3.833	4.098
Totaal	17.880	18.733	19.459
a.l.o.'s	2.758	2.766	2.662

Met de vertegenwoordigers van de M.O.-overlegraad en de Staatsexamencommissies m.o. werd overleg gepleegd over een herziening van het Reglement examens middelbare akten 1959.

De herziening van het reglement is gericht op het scheppen van de mogelijkheid, dat de docenten van de — uit 's-rijks kas bekostigde — m.o.-opleidingsinstituten, de m.o.-examens afnemen van de cursisten van die opleidingsinstituten. Hiertoe zal het reglement aangevuld moeten worden met enige bepalingen, die de instelling van bijzondere commissies, bestaande uit docenten van het

betrokken m.o.-opleidingsinstituut, mogelijk maken. Er wordt naar gestreefd dat de herziening van het reglement in 1977 gereed zal komen.

C-cursussen (P.A.)

Aantallen

In 1972 zijn maatregelen genomen voor een meer doelmatige en verantwoorde opzet van de C-cursussen. Een aantal cursussen is hierdoor beëindigd.

De plannen voor een geleidelijke beëindiging van de oude opleidingen, gelijke tred houdende met de oprichting van part-time opleidingen voor de tweede en derde graad, aan de nieuwe lerarenopleidingen, verband houdend met de motie-Evenhuis, in maart door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen, konden nog geen doorgang vinden.

Hieronder volgt een overzicht van de aantallen jaargroepen en cursisten van de C-cursussen.

(m.o.-A Nederlands, Frans, Duits, Engels, boekhouden en wiskunde; I.o. Frans, Duits, Engels, Spaans, Esperanto, Fries, handelskennis, wiskunde, lichamelijke oefening, handenarbeid, tekenen, nuttige handwerken, vrouwelijke handwerken, verder: Montessori en algemene muzikale vorming).

	aantal jaargroepen	aantal cursisten
1967	967	8.417
1968	1.033	9.250
1969	1.027	9.509
1970	1.078	10.351
1971	1.127	11.172
1972	980	11.718
1973	788	10.254
1974	686	9.222
1975	678	9.399
1976		

Huishoudkunde I.o.

Uit de examenverslagen blijkt, dat er reeds vele jaren twijfel bestaat over de onderwijskundige waarde van de akte v (huishoudkunde I.o.).

Al verscheidene jaren worden er geen cursussen meer gegeven ter voorbereiding van het desbetreffende examen. De enkele kandidaten, die zich de laatste jaren voor dit examen hebben gemeld, kwamen allen uit de sector van het buitengewoon onderwijs. Voor het geven van het vak huishoudkunde in dit onderwijs

is de akte v echter niet onmisbaar. Er zijn ook andere docenten, die voor dit vak bevoegd zijn, c.q. voor dit vak bevoegd verklaard kunnen worden. Daarom zullen met ingang van het jaar 1977 geen examens meer worden afgenomen voor de akte v. In dat jaar bestaat nog wel een herkansingsmogelijkheid voor die kandidaten, die in 1976 zijn afgewezen.

De beëindiging is reeds aangekondigd bij de oproepen voor het examen in 1975 en in 1976. Er zal nader worden gezien welke bijscholingsmogelijkheden gerealiseerd kunnen worden voor de huidige en toekomstige docenten huishoudkunde in het buitengewoon onderwijs.

Opleiding leraren technische vakken

Het aantal studenten aan de 16 avondscholen, de twee part-time dagopleidingen en de dagschool te Rotterdam bedroeg 5.934 per 1 september 1976. (Op 1 september 1975 was dit aantal 6.560). Bezien wordt of de opnieuw gestructureerde dagopleiding wellicht met een vijfde leerjaar uitgebreid zou moeten worden voor de ontwikkeling van een grotere specialisatie ten behoeve van het onderwijs in het laatste of de twee laatste jaren van het l.t.o.

Experimentele opleiding praktijkopleiders

De evaluatie van deze opleiding kwam in 1976 gereed. Mede op grond van deze gegevens diende besloten te worden over een regularisatie van de experimentele opleiding, en over de vraag of alsdan voor een andere opzet gekozen zou moeten worden in verband met de bereikbaarheid van de opleiding voor zoveel mogelijk praktijkopleiders.

De stuurgroep die het bestuur van het Nederlands genootschap tot opleiding van leraren voor het beroepsonderwijs (N.G.O.L.B.) ten behoeve van deze opleiding in het leven heeft geroepen, besloot voor de beantwoording van deze vraag een studiegroep in te stellen. Deze studiegroep zal in januari 1977 een rapport over haar bevindingen uitbrengen.

Experimentele opleiding leerlingbegeleiders

In het cursusjaar 1976-1977 werd het experiment voortgezet en de capaciteit verdubbeld. Het aantal opleidingsplaatsen bedraagt thans 54. De toelating tot de opleiding is niet langer beperkt tot docenten van scholen die op een of andere wijze betrokken zijn bij het experiment middenschool. Wel worden voor de toelating bepaalde voorwaarden gesteld.

De opleiding wordt verzorgd door het Pedagogisch-didactisch instituut van de rijksuniversiteit te Utrecht en staat onder leiding van dr. N. Deen en drs. D. de Vries.

NASCHOLING

Op 4 maart 1976 werd de Beleidsnota Nascholing van onderwijsgeveenden door de minister aangeboden aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal. In deze nota worden de hoofdlijnen van het te voeren nascholingsbeleid uiteengezet.

De uitwerking van de geformuleerde beleidsvoornemens zal geschieden in dialoog met alle betrokkenen. Daartoe werden op 14 september 1976 twee adviescommissies geïnstalleerd, te weten een adviescommissie nascholing kleuter- en lager onderwijs en een adviescommissie nascholing voortgezet onderwijs.

Deze commissies hebben tot taak de minister te adviseren omtrent de behoeften aan nascholing binnen het kleuter- en lager onderwijs, respectievelijk voortgezet onderwijs, alsmede over de prioriteiten in het door de minister vast te stellen nascholingsplan. De eerste commissievergaderingen hebben op 25 en 26 november plaatsgevonden.

De besprekingen in de Werkgroep algemeen applicatieplan van de Bijzondere commissie voor Georganiseerd overleg over het applicatiebeleid naar aanleiding van het Algemeen applicatieplan werden in 1976 voortgezet.

De lopende applicatie-, her- en bijscholingscursussen werden in het verslagjaar gecontinueerd, met uitzondering van de bijscholing voor eerstegraads bevoegde leraren aardrijkskunde; voortzetting van deze cursus in een volgend jaar is onderwerp van overleg.

Aan het einde van het cursusjaar 1975-1976 konden als resultaat van het met goed gevolg doorlopen van de betreffende applicatiecursus 1.903 bewijzen van bevoegdheid worden uitgereikt, te weten:

- 106 tweedegraads bouwkunde;
- 175 tweedegraads elektrotechniek;
- 105 tweedegraads huishoudkunde;
- 195 tweedegraads textiele werkvormen;
- 192 tweedegraads werktuigbouwkunde;
- 264 derdegraads aardrijkskunde;
- 342 derdegraads biologie;
- 93 derdegraads individueel huishoud- en nijverheidsonderwijs;
- 27 derdegraads muziek;
- 404 derdegraads natuur- en scheikunde.

In Lochem heeft de minister op 22 november 1976 de eerste landelijke bijscholingscursus voor schoolleiders officieel geopend. De cursus, die wordt uitgevoerd door de Gelderse leergangen, mag zich in een zeer grote belangstelling verheugen.

In september 1976 heeft ook de eerste landelijke bijscholingscursus voor kleuterleidsters en onderwijzers, 'Ontwikkeling van schoolwerkplannen' een aanvang genomen, zij het dat deze eerste cursus zowel inhoudelijk als organisatorisch nog een duidelijk experimenteel karakter vertoont.

Verder werd in 1976 met de volgende nieuwe bijscholingsactiviteiten begonnen:

- didactische werken voor h.s.p.o.
- didactische werkvormen voor m.h.n.o./m.s.p.o.
- Fries voor l.o. in Friesland.

De volgende activiteiten werden in de loop van het verslagjaar in voorbereiding genomen:

- tweedegraads applicatie gezondheidkunde
- tweedegraads applicatie omgangskunde
- bijscholing bouwtechniek voor l.b.o.
- bijscholing consumptieve techniek voor l.b.o.
- bijscholing Fries voor k.o. in Friesland
- bijscholing eerstegraads geschiedenis en staatsinrichting
- bijscholing grafische techniek voor l.b.o.
- bijscholing mechanische techniek voor l.b.o.
- bijscholing eerstegraads moderne vreemde talen
- bijscholing eerstegraads Nederlands
- bijscholing docenten Nederlands werkzaam aan p.a.'s/o.k.'s
- bijscholing van onderwijzers en kleuterleidsters die werken met anderstalige leerlingen
- bijscholing in het kader van het innovatieproces middenschool.

In 1976 werd evenals in voorafgaande jaren met betrekking tot de bijscholingscursussen voor talenleraren weer samengewerkt met de British Council, het Goethe-instituut en de Service culturel van de Franse Ambassade en voor het eerst ook met de Ambassade van de Verenigde Staten van Amerika. In het kader van de Raad van Europa namen tien Nederlandse onderwijsgeven den deel aan Duitse, Engelse, Zweedse en Zwitserse nascholingsactiviteiten, terwijl van Nederlandse zijde tien beurzen voor deelname aan Nederlandse nascholingscursussen beschikbaar gesteld werden ten behoeve van, uit landen aangesloten bij de Raad van Europa afkomstige, deelnemers.

N Wetenschappelijk onderwijs

KWANTITATIEVE GEGEVENS

Volgens voorlopige cijfers van het Centraal bureau voor de statistiek bedroeg het totale aantal ingeschrevenen (studenten, universitaire m.o.-studenten, extraneï en toehoorders) in december 1976: 127.669, onder wie 3.072 extraneï. Ten opzichte van december 1975 betekende dat een stijging van 6,3%. Het aantal zogenaamde 'zuivere' w.o.-studenten (dat wil zeggen het aantal ingeschrevenen exclusief de extraneï) steeg van 116.610 in 1975 tot 124.597 in 1976, hetgeen een stijging inhield van 6,8%.

Het aantal eerstejaars studenten w.o.-Nederland (dat wil zeggen degenen die niet eerder aan een instelling van wetenschappelijk onderwijs of interuniversitair instituut ingeschreven zijn geweest) bedroeg 20.069 ten opzichte van 19.040 in december 1975. Dit betekende een toename van 5,4%.

Het totale aantal universitaire m.o.-studenten vertoonde een daling van 2.651 naar 2.555 (= 3,7%).

Studentenaantallen wetenschappelijk onderwijs

	1.12.1975	1.12.1976	verandering ten opzichte van 1975 in %
ingeschreven	120.134	127.669	+ 6,3%
studenten w.o.	116.610	124.597	+ 6,8%
eerstejaars w.o.- Nederland	19.040	20.069	+ 5,4%
studenten universitair m.o.	2.651	2.555	- 3,7%

STUDENTENTOELATING

Evenals in voorafgaande jaren was het in 1976 nodig om de toelating van studenten te beperken tot die studierichtingen, waar zich anders ernstige capaciteitsproblemen zouden voordoen.

Bij de selectie voor toelating tot numerus fixus-studierichtingen is conform het bepaalde in de Machtigingswet inschrijving studenten een stelsel van gewogen loting toegepast. De op 4 november 1975 door de staatssecretaris ingestelde Adviescommissie toelatingscriteria w.o. onder voorzitterschap van prof. dr. E. Warries, welke tot taak heeft te adviseren omtrent de te hanteren toelatingscriteria bij de inschrijving voor numerus fixus-studierichtingen, heeft in het verslagjaar twee adviezen uitgebracht. In februari 1976 bracht de commissie haar eerste advies uit, met betrekking tot de studie jaren 1977-1978 en 1978-1979.

Als voornaamste aanbevelingen met betrekking tot deze periode noemde de commissie:

- het aan uitgelote studenten bekend maken van de lotingskans, die zij feitelijk gehad hebben;
- uitgelote studenten, die met succes na één studiejaar een propedeutisch examen in de studierichting van hun tweede of derde voorkeur hebben afgelegd, bij herhaalde deelname aan de lotingsprocedure één categorie hoger indelen;
- het rechtstreeks toelaten van degenen, die een gemiddeld eindexamencijfer van 8 of hoger hebben behaald en het toepassen van een gewogen loting voor degenen, wier gemiddelde eindexamencijfer lager ligt.

De staatssecretaris leverde op deze aanbevelingen commentaar in zijn brief van 24 mei 1976 HW/AS/T-285.251 aan de voorzitter van de Vaste Commissie voor O. en W. van de Tweede Kamer en tijdens het nadien over deze materie met deze vaste commissie op 16 juni 1976 gevoerde mondelinge overleg. Met de eerste aanbeveling kon de staatssecretaris instemmen, tegen de tweede en de derde aanbeveling had hij overwegende bezwaren.

Het tweede advies van de commissie-Warries, betrekking hebbende op de studiejaren 1979-1980 en volgende, werd in november 1976 uitgebracht.

Voor het studiejaar 1976-1977 is op advies van de Academische raad voor de volgende studierichtingen een numerus fixus vastgesteld: geneeskunde, tandheelkunde, diergeneeskunde, farmacie, biologie en geschiedenis. Bij de studierichtingen farmacie, biologie en geschiedenis bleken, dankzij het grote aantal aspirant studenten dat zich terugtrok, uiteindelijk alle gegadigden toch geplaatst te kunnen worden.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de capaciteit van het eerste studiejaar en het aantal uitgeloten in de studierichtingen geneeskunde, tandheelkunde en diergeneeskunde.

studierichting	capaciteit 1976-1977	aantal uitgeloten per 1.10.1976
geneeskunde	1.897	1.640
tandheelkunde	465	56
diergeneeskunde	175	479

Omdat ook na het tijdstip, waarop de werkingsduur van de Machtigingswet inschrijving studenten afloopt, te weten 31 augustus 1977, verwacht wordt dat toelatingsbeperkingen nodig zullen zijn en daarom ook een wettelijke voorziening met betrekking tot de toelating van studenten tot het wetenschappelijk onderwijs, is bij Koninklijke boodschap van 22 november 1976 bij de Tweede Kamer

ingediend het wetsontwerp 14.260, waarin wordt voorgesteld de werkingsduur van de Machtigingswet te verlengen tot 31 augustus 1979. Ook worden in dat wetsontwerp nog enkele wetswijzigingen van beperkte strekking voorgesteld.

Ingevolge het bepaalde in artikel 77, zesde lid, van de Wet w.o., zijn bij Koninklijk besluit van 8 april 1976, nr. 61, de studierichtingen geneeskunde, tandheelkunde en diergeneeskunde voor onbepaalde tijd aangewezen als studierichtingen, waarvoor de inschrijving van niet-Nederlanders uitsluitend kan plaatsvinden op de grondslag van een door de minister van onderwijs en wetenschappen ten behoeve van die inschrijving telkenjare vast te stellen aantal. Voor het studiejaar 1976-1977 is dit gebeurd door de staatssecretaris bij zijn beschikking van 10 juni 1976, HW/AS/T-286.343. Bij deze beschikking zijn de volgende aantallen vastgesteld:

- studierichting geneeskunde:
voor het eerste cursusjaar 76 en voor het tweede en de daarop volgende cursusjaren 19;
- studierichting tandheelkunde:
voor het eerste cursusjaar 18 en voor het tweede en de daarop volgende cursusjaren 5;
- studierichting diergeneeskunde:
voor het eerste cursusjaar 7 en voor het tweede en de daarop volgende cursusjaren 2.

Het Academisch statuut is gewijzigd bij het Koninklijk besluit van 28 januari 1976, Staatsblad nr. 41, houdende wijziging toegangsvoorwaarden abiturienten h.b.s. en experimentele v.w.o.-scholen tot universitaire examens, alsmede van artikel 135 bis van het Academisch statuut. Voorts is het statuut gewijzigd bij het Koninklijk besluit van 17 augustus 1976, Staatsblad nr. 444. Daarbij is de regeling inzake de toegang tot het doctoraal examen op grond van het bezit van m.o.-akten herzien.

STUDIERICHTINGEN

De voorbereidingen tot oprichting van een nieuwe studierichting welzijnsvraagstukken hebben hun bekroning gevonden in de officiële openstelling van deze experimentele studierichting op 3 november 1976 te Leeuwarden. Deze studierichting is een samenwerkingsexperiment tussen de agogische academie Friesland en de rijksuniversiteit te Groningen.

Op grondslag van artikel 20 van de Wet w.o. is aan de technische hogeschool Twente de studierichting bestuurskunde ingesteld. Daarmee is wat betreft de nagestreefde uitbouw van de T.H.T. in de richting van de maatschappijwetenschap-

pen een belangrijke stap gezet.

In september kwam een voorontwerp van wet tot stand, houdende de wijziging van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs om voor de katholieke hogeschool te Tilburg de mogelijkheid te openen tot de instelling van de faculteit der godgeleerdheid en van de centrale interfaculteit. Het wetenschappelijk theologisch onderwijs in Tilburg gaat nu nog uit van een afzonderlijke Stichting theologische faculteit. Tussen de katholieke hogeschool en de theologische faculteit bestaat al geruime tijd een nauwe samenwerking.

De katholieke hogeschool en de technische hogeschool te Eindhoven hebben beide de wens geuit tot samenwerking op het gebied van de wijsbegeerte. Door het openen van de mogelijkheid tot instelling van een centrale interfaculteit aan de katholieke hogeschool kan aan die wens worden tegemoet gekomen.

Het genoemde voorontwerp is in het najaar voor advies verzonden naar de Academische raad en de Onderwijsraad.

Bij Koninklijk besluit van 23 januari 1976, Staatsblad nr. 33, is krachtens artikel 118 van de Wet w.o. de katholieke theologische hogeschool te Utrecht aangegeven als hogeschool, die ten aanzien van het door haar te verlenen doctoraat en getuigschrift van met goed gevolg afgelegde doctoraal examen in de godgeleerdheid gelijkgesteld is met de rijksuniversiteiten.

HERPROGRAMMERING

Na de afkondiging van de Wet van 12 november 1975, Staatsblad nr. 656 (Herstructurering wetenschappelijk onderwijs) zijn in 1976 de kaders nader uitgewerkt waarbinnen de herprogrammering van het wetenschappelijk onderwijs zich dient af te spelen. Over de krachtens artikel IV van bovengenoemde wet door de ministers uit te vaardigen richtlijnen is in het verslagjaar het overleg voortgezet. Op 20 januari diende de Onderwijsraad de minister van advies inzake een eerste concept van de ministeriële beschikking richtlijnen herprogrammering w.o. ('richtlijnen'). Na ontvangst van dit advies kon op 17 februari een bijgesteld concept van richtlijnen worden toegezonden aan de Vaste commissie voor onderwijs en wetenschappen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, zoals tijdens de behandeling van wetsontwerp 11.281 (herstructurering w.o.) was toegezegd. Dit tweede concept van de richtlijnen vormde onderwerp van bespreking tussen de genoemde vaste commissie en de minister en de staatssecretaris op 10 en 11 maart. Op een aantal punten leidde deze bespreking tot bijstelling van de Beschikking richtlijnen herprogrammering, die vervolgens op 22 maart werd uitgevaardigd onder nummer DGHW/OWWO/OS-282.482 (Staatscourant nr. 61). Het verslag van het mondeling overleg met de Vaste commissie voor onderwijs

en wetenschappen (Kamerstuk 13.600 VIII, nr. 56) werd op 30 maart in de Tweede Kamer der Staten-Generaal aan de orde gesteld, alwaar het na een korte beraadslaging voor kennisgeving werd aangenomen.

Gedurende de rest van de verslagperiode hebben de instellingen van wetenschappelijk onderwijs zich conform de opdracht van de wet en een nadere uitwerking daarvan in de vorm van een door de Academische raad vastgesteld tijdschema intensief beziggehouden met de herprogrammering van de bestaande curricula. Aangezien uit vele berichten bleek dat door een groot aantal faculteiten programmavoorstellen ex artikel IV van de Wet van 12 november 1975, Staatsblad nr. 656 (Herstructurering wetenschappelijk onderwijs) met een totale cursusduur van meer dan vier jaar zouden worden ingediend, die de in datzelfde artikel omschreven toetsingsprocedure dienen te ondergaan, is ten departemente een begin gemaakt met de oprichting van een tijdelijke eenheid die zich uitsluitend met de daaruit voortvloeiende taken zal gaan bezighouden. Ook is voorzien in coördinatie met degenen die zich, op het ministerie en daarbuiten, bezighouden met de voorbereiding van de door de herprogrammering noodzakelijk geworden herziening van het Academisch statuut.

De op grond van de herprogrammering vast te stellen cursusduur en examenprogramma's zullen per studierichting op grond van de artikelen 24 en 24 bis en de artikelen III en IV van bovengenoemde wet in dit statuut moeten worden geregeld.

Na de inwerkingtreding van de Wet van 12 november 1975, Staatsblad nr. 656 (Herstructurering wetenschappelijk onderwijs) zijn in die wet, en ook in de door die wet gewijzigde Wet w.o. en W.U.B. (Wet universitaire bestuurs Hervorming), enkele onvolkomenheden geconstateerd. In verband hiermede is in de loop van het verslagjaar een wetsontwerp ingediend, dat bedoeld is om die onvolkomenheden te verbeteren. Dit wetsontwerp heeft inmiddels geleid tot de Wet van 21 oktober 1976, Staatsblad nr. 610.

In verband met de herstructurering is het Examengeldbesluit van 7 maart 1961, Staatsblad nr. 65, vervangen door het Examenbesluit 1976, waarbij het examengeld voor de ingeschrevenen als student is afgeschaft.

Ook zijn in verband met de herstructurering in de loop van het jaar enkele voorontwerpen van Koninklijke besluiten toegezonden aan de onderscheiden adviesinstanties, te weten een besluit tot wijziging van het Collegegeld- en inschrijvingsbesluit 1974, een besluit tot wijziging van het Uitvoeringsbesluit W.U.B. 1970 en een regeling betreffende het postacademisch onderwijs.

Bij de Wet van 12 mei 1976, Stb. nr. 291, zijn enkele wijzigingen aangebracht in de W.U.B. (Wet universitaire bestuurs hervorming 1970) en in de Wet rijksuniversiteit Rotterdam. Daarbij is in de W.U.B. bepaald dat de instelling van een vakgroep geschiedt bij het faculteitsreglement. Bovendien zijn bij deze wijzigingswet in de W.U.B. enkele artikelen ingevoegd met betrekking tot experimenteerzoeken, die niet zijn gedaan op voorstel van een (sub)faculteitsraad in de zin van de W.U.B. maar op voorstel van een bestuursorgaan binnen de desbetreffende (sub)faculteit dat feitelijk wel de bevoegdheden uitoefent die de W.U.B. aan de (sub)faculteitsraad heeft toebedeeld. Omdat bij de behandeling in de Tweede Kamer van het wetsontwerp 13.561, dat tot deze wijzigingswet heeft geleid, werd verwacht dat het wetsontwerp 13.744 inzake de verlenging van de werkingsduur van de W.U.B. niet tijdig — dat wil zeggen vóór 1 september 1976 — zou kunnen zijn behandeld, is die werkingsduur in het kader van het wetsontwerp 13.561 verlengd tot 1 september 1977.

Het genoemde wetsontwerp 13.744, houdende verlenging van de werkingsduur en wijziging van de Wet universitaire bestuurs hervorming 1970, is bij de Staten-Generaal ingediend bij Koninklijke boodschap van 6 januari 1976. Dit wetsontwerp heeft slechts een beperkte strekking, namelijk om tegelijkertijd met de verlenging van de werkingsduur van de W.U.B., in die wet redactionele wijzigingen aan te brengen en enkele duidelijk aan de dag getreden leemten in die wet aan te vullen. In oktober werd de schriftelijke voorbereiding van de behandeling door de Tweede Kamer afgerond. De openbare beraadslagingen van de Tweede Kamer vonden plaats op 17, 18 en 23 november. Op 23 november is het wetsontwerp onder aanbrenging van enkele amendementen door de Tweede Kamer aanvaard.

In 1976 heeft de Kroon beslist op de beroepen, die door de raden van de universiteiten te Utrecht, Amsterdam en Leiden waren ingesteld tegen de beschikking van de staatssecretaris, waarbij goedkeuring was onthouden aan een aantal bepalingen van de onderscheiden bestuursreglementen. Het beroep dat door de raad van de technische hogeschool te Enschede is ingesteld tegen de onthouding van goedkeuring aan enige bepalingen van het bestuursreglement van die hogeschool was aan het einde van het verslagjaar nog aanhangig.

Op grond van artikel 35 van de W.U.B. heeft de Kroon in het verslagjaar vier maal een vernietiging uitgesproken. Vernietigd werden het besluit van de raad van de rijksuniversiteit te Utrecht om zijn goedkeuring te hechten aan bepalingen in een aantal faculteitsreglementen, waarin de tussentijdse afzetbaarheid van het faculteitsbestuur werd geregeld, het besluit van de raad van de tech-

nische hogeschool te Delft inzake de onderwijsopdracht 'Geschiedenis der techniek' in de onderafdeling der wijsbegeerte en maatschappijwetenschappen, het besluit van de raad van de gemeentelijke universiteit te Amsterdam inzake de bestemming van het Binnengasthuisterrein annex Turfmarktcomplex, en het besluit van de laatstgenoemde universiteitsraad, betrekking hebbende op maatregelen inzake de studentenvoorzieningen en de studentenhuisvesting. Ook heeft de Kroon vier malen een besluit van een universiteits- of hogeschoolraad geschorst.

In de loop van het jaar is op grond van artikel 55 van de W.U.B. drie maal een machtiging verleend voor een experiment met betrekking tot de bestuursorganisatie van een (sub)faculteit. Machtiging werd verleend aan de raad van de afdeling der scheikundige technologie van de technische hogeschool te Eindhoven voor een afwijking van artikel 7, eerste lid, van de W.U.B., aan de raad van de afdeling der bouwkunde van de technische hogeschool te Delft voor een afwijking van artikel 6, eerste en derde lid, van de W.U.B. en aan de raad van deze technische hogeschool voor een afwijking van artikel 6, eerste lid, van de W.U.B. ten behoeve van de tussenafdeling der industriële vormgeving. Afgewezen zijn twee verzoeken om machtiging, nl. die van de raad van de gemeentelijke universiteit te Amsterdam voor onderscheidenlijk de subfaculteit der andragologie en de faculteit der godgeleerdheid. Van de afwijzing van het experimenteelverzoek ten behoeve van de subfaculteit der andragologie heeft de universiteitsraad aan de Kroon herziening gevraagd. Het experimenteelverzoek van de raad van de rijksuniversiteit te Groningen ten behoeve van de subfaculteit der psychologie, dat in november door die raad op enkele punten is aangevuld, was aan het einde van het verslagjaar nog in behandeling.

Op 26 maart is door de Commissie voor de bestuurs Hervorming (commissie-Polak) aan de Kroon rapport uitgebracht waarin verslag werd gedaan van de tweede fase van het inventarisatie-onderzoek naar de mate van invoering van de W.U.B. met als peildatum 1 september 1975. De commissie rapporteerde dat het proces van invoering van de W.U.B. op het middenniveau op de peildatum nog niet was voltooid en de invoering op het basisoniveau niet erg wilde vlotten. In het rapport werden vervolgens een aantal aanbevelingen gedaan, terwijl ook nadere mededelingen werden gedaan over de wijze waarop de commissie voornemens is de evaluatie verder aan te pakken.

ACADEMISCHE RAAD

Ook in het afgelopen verslagjaar hebben de werkzaamheden van de Academische raad zich vooral gericht op zijn taak als adviesorgaan van de instellingen van

wetenschappelijk onderwijs. Zo werden adviezen uitgebracht over de Contourennota en over de Nota hoger onderwijs in de toekomst en het daaraan toegevoegde voorontwerp van wet wederzijdse doorstroming hoger onderwijs. De raad en zijn secties begonnen ook met hun advisering over de in het kader van de herstructurering en herprogrammering van het w.o. voorgelegde programma-voorstellen. De Commissie voorbereiding herprogrammering w.o. van de raad heeft een vijfde werkstuk, over de herziening van het Academisch statuut, uitgebracht.

De werkgroep ad hoc universitair onderzoek van de raad heeft een rapport uitgebracht, getiteld 'Naar een nieuwe organisatie-structuur voor de universitaire wetenschapsbeoefening'. Van belang was ook de herziening van de taak en samenstelling van de Commissie algemene vraagstukken wetenschappelijk onderzoek die in het afgelopen jaar heeft plaatsgevonden.

Van groot belang is het rapport 'De Academische raad belicht', dat de Commissie voor de bestuurs hervorming, de commissie-Polak, op 30 januari uitbracht. Naar mag worden verwacht kan dit rapport aanleiding geven tot een grondige bezinning bij de Academische raad op zijn taken en positie.

De Commissie capaciteitsproblematiek van de Permanente planning commissie van de Academische raad bracht dit verslagjaar het rapport 'Evaluatie Machtigingswet inschrijving studenten' uit. Daarin worden knelpunten geconstateerd in de huidige procedure van totstandkoming van adviezen over numeri fixi en worden aanbevelingen gedaan om deze knelpunten op te heffen. De raad bleek het in zijn vergadering van 26 november in grote lijnen eens met de analyse en de aanbevelingen van de commissie.

STUDIEFINANCIERING

In de op 3 december 1975 verschenen nadere Memorie van antwoord studiefinanciering (zitting 1975-1976, 12.778, nrs. 8 en 9) was reeds bij de inleiding aangegeven, dat ook het studiefinancieringsstelsel betrokken zou worden bij de heroverweging van prioriteiten bij het beleid met betrekking tot de sociale verzekeringen en voorzieningen in het kader van de zgn. 1% operatie op grond van de Nota over de toestand van 's-rijks financiën met betrekking tot de rijksbegroting voor het dienstjaar 1976 (16 september 1975).

Op 9 juni 1976 heeft de Regering de Nota over het te voeren beleid ter zake van de collectieve voorzieningen en de werkgelegenheid aan de Tweede Kamer aangeboden. In vervolg op het gestelde in deze nota met betrekking tot het nieuwe stelsel van studiefinanciering is de Tweede Kamer op 14 juni 1976 de

brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen toegezonden (zitting 1975-1976, 12.778, nr. 10). In deze brief zijn de gevolgen aangegeven van de voorgenomen maatregelen in het kader van de herstructurering van de kinderbijslag en kinderaftrek voor de hoogte van de basisbeurs bij het in werking treden van het nieuwe stelsel van studiefinanciering.

De Bijzondere commissie voor de Nota studiefinanciering van de Tweede Kamer heeft op 20 september 1976 het eindverslag vastgesteld (zitting 1975-1976, 12.778, nr. 11). Aan het einde van het verslagjaar was het antwoord op dit verslag nog in voorbereiding.

PERSENEEL

Bij Koninklijk besluit van 20 januari 1976 kwam een regeling met betrekking tot de toelage en verdere rechtspositie van de benoemde leden van de colleges van bestuur tot stand.

Op 31 augustus zijn richtlijnen uitgevaardigd inzake de taak en bezoldiging van student-assistenten.

Een nieuwe regeling van de organisatie van het landelijk overleg over personeelszaken tussen het departement en de instellingen kreeg haar beslag in de vorm van het Landelijk overleg over personeelszaken met de instellingen van wetenschappelijk onderwijs (O.P.W.O.).

In het O.P.W.O. is, met als doel een betere afbakening van de bevoegdheden bij het overleg over personeelszaken bij het wetenschappelijk onderwijs, ruimte geschapen voor zowel een overleg op bestuurlijk niveau (met de personeelsportefeuillehouders C.v.B.), als voor een overleg op ambtelijk niveau (met de personeelschefs van de instellingen). Het O.P.W.O. is in zekere zin in de plaats getreden van de Coördinatievergadering personeelszaken wetenschappelijk onderwijs. Het onderzoek naar de taken en functie van het wetenschappelijk corps door het Instituut voor toegepaste sociologie en Bakkenist, Spits en Co., waarvan in het vorige Onderwijsverslag is melding gemaakt, is in volle gang. De eerste rapporten betreffende verrichte case-studies werden in de commissie die dit onderzoek begeleidt, besproken.

De eerder vastgestelde hoofdlijnen voor een bijzondere honoreringsregeling voor universitaire medische specialisten werden in het verslagjaar verder uitgewerkt en in een breed interdepartementaal ambtelijk overleg aan de orde gesteld.

Over een deelconcept van een rechtspositiereglement ingevolge artikel 64 van de

W.W.O. werd uitvoerig met de centrales van overheidspersoneel informeel van gedachten gewisseld.

De drie werkgroepen die waren ingesteld met betrekking tot de problemen op het gebied van:

- de toegang tot het wetenschappelijk corps;
 - het rangstelsel voor wetenschappelijke medewerkers;
 - de topstructuur van het wetenschappelijk corps,
- brachten rapport uit.

Mede tegen de achtergrond van deze rapporten werden in de Memorie van toelichting bij de begroting 1977 van O. en W. een aantal beleidsvoornemens geformuleerd, houdende (voorlopige) aanzetten voor bijstellingen in het beleid ten aanzien van het wetenschappelijk corps. Met de uitwerking van deze beleidsvoornemens werd in het verslagjaar een begin gemaakt.

In het kader van het bestuurlijk overleg met de instellingen over personeelszaken w.o. werden drie taakgroepen ingesteld ter bestudering van en advisering over de volgende onderwerpen:

- de organisatie van het personeelsbeleid w.o. (explicitering en zonodig nadere regeling van de verhouding op het gebied van personeelszaken tussen departement en instellingen, tussen de diverse organen binnen de instellingen, e.d.);
- de taakvervulling van het universitaire personeel (aan- en afwezigheidsproblematiek, regeling nevenwerkzaamheden, een en ander op basis van een in het overleg ingebrachte departementale nota);
- de problemen rond de reallocatie van universitaire personeel (ontstaan als gevolg van de noodzaak tot intra- en interuniversitaire herverdeling van personeelsplaatsen en zo mogelijk tot overplaatsing van personeelsleden).

Deel II

Bijzonder gedeelte

*Wetenschappelijke bijdrage over
een actueel onderwijskundig
onderwerp*

Aangezien om technische redenen niet tijdig een auteur benaderd kon worden voor het schrijven van een wetenschappelijke bijdrage over een actueel onderwijskundig onderwerp, komt deze bijdrage in het Onderwijsverslag 1976 te vervallen.

Aangezien een technische wetenschap niet tijds- en plaats-afhankelijk is, kan men er toe overgaan om de wetenschap van de natuur te beschouwen als een wetenschap die in het algemeen van toepassing is op alle landen en alle tijden.

Deel III

*Verslag vanuit de onderwijs-
inspecties over de staat van het
onderwijs in Nederland over
het jaar 1976*

Inspectoraal gedeelte

1 Inspectie kleuteronderwijs

Ongeveer 5.500 kleuterscholen blijken momenteel uitsluitend t.b.v. het kleuteronderwijs te zijn gebouwd, een percentage derhalve van ruim 70%. Voor kleuter- en lager onderwijs zijn ruim 1.250 scholen gebouwd, dit komt neer op ongeveer 15%. Een aantal gebouwen wordt gebruikt t.b.v. het kleuteronderwijs, hoewel zij voor andere doeleinden zijn gebouwd. Dit komt voor in ongeveer 550 gevallen ($\pm 7,5\%$).

In bijna 60% van de gevallen behoort de kleuterschool bij een lagere school, d.w.z. zijn er verbandingen (organisatorisch, bouwkundig dan wel onderwijsinhoudelijk). In ruim 90% van deze gevallen gaan de kleuterschool en de betrokken lagere school uit van hetzelfde bevoegd gezag. T.a.v. de juistheid van de laatste twee gegevens is echter enige voorzichtigheid geboden; enige steekproeven hebben uitgewezen, dat desbetreffende vragen door de betrokkenen niet altijd geheel juist zijn geïnterpreteerd.

Het blijkt, dat ongeveer een kwart gedeelte van de kleuterscholen in houtbouw is uitgevoerd. Het ligt voor de hand te concluderen, dat zowel de steeds sneller vergrijzende woonwijken als de lagere bouwkosten in geval van houtbouw daaraan debet zijn. Voor houtbouw en bouw in steen worden dezelfde rijksvergoedingen getouchéerd.

Ruim 700 kleuterscholen zijn thans nog tijdelijk gehuisvest. Ook dit gegeven moet uiteraard met de nodige voorzichtigheid worden gehanteerd, omdat niet altijd duidelijk is wat precies onder 'tijdelijk' moet worden verstaan.

Het Bouwbesluit kleuteronderwijs bepaalt, dat bij de bouw van kleuterscholen verdiepingbouw zoveel mogelijk dient te worden vermeden. Ongeveer 10% van de gebouwen, waarin kleuteronderwijs wordt gegeven, heeft een of meer op een verdieping gelegen lokalen; hierbij moet evenwel worden bedacht dat het Bouwbesluit kleuteronderwijs dateert van 1957 zodat aannemelijk is dat slechts sporadisch nú nog verdiepingbouw wordt toegepast. In het genoemde percentage zijn bovendien de tijdelijke huisvestingen begrepen en uit een enquête blijkt, dat in nog niet de helft van de gevallen — ergo in slechts ongeveer 300 scholen — metterdaad de op de verdieping gelegen lokalen t.b.v. het kleuteronderwijs worden gebruikt.

Een interessant gegeven is ook de verhouding tussen het aantal scholen, gebouwd vóór 1956 en gebouwd in 1956 of later. Op het gehele scholenbestand levert dit een verhouding op van ongeveer 1 : 4.

Aan 10% van de scholen is een dependance verbonden. In 20% van deze gevallen is meer dan één dependance aan de school verbonden.

De buitenschoolse jeugd en ook honden en/of katten bezittende volwassenen

hebben naar de ervaring leert, kennelijk steeds meer moeite te beseffen, dat de speelplaats van de kleuters primair is bedoeld om te zijn wat het woord aangeeft, nl. een terrein waar de kleuter zijn spel ongehinderd kan beoefenen, d.w.z. niet gehinderd door reliquieën van de agressieve jeugd en van de zojuist genoemde dieren.

In het eerste decennium na de eeuwwisseling werden in de hoofdstad van ons land nog verschillende nieuw gestichte openbare voorbereidende scholen gehuisvest in afgekeurde lagere scholen. Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog in 1940 was het met de huisvesting van de kleuterscholen nog zeer droevig gesteld. Door het afwezig blijven van financiële steun uit de centrale overheidskas was verbetering onmogelijk en in 1945 was het algemene beeld: haveloze gebouwen met een volkomen versleten inventaris. Talloze gebouwen waren bovendien door de oorlogshandelingen zwaar beschadigd. In de na-oorlogse jaren werden de plannen gesmeed voor een totale hervorming van het onderwijs, het kleuteronderwijs daarbij inbegrepen. Er werd gesproken over en gewerkt aan een wettelijke regeling van het 'voorbereidend' onderwijs. In de jaren 1945-1955 had het kleuteronderwijs evenwel nog met grote moeilijkheden te kampen; de behuizing bleef slecht.

De op 1 januari 1956 in werking getreden Kleuteronderwijswet bracht grote verbeteringen met zich mee, ook voor wat de huisvesting van de kleuterscholen betreft. Eind 1957 verscheen het Bouwbesluit kleuteronderwijs, houdende de minimumnorm waaraan de gebouwen voor kleuteronderwijs en hun inrichting moeten voldoen. Uiteraard was en is het nog steeds onmogelijk de bestaande gebouwen aan de thans vigerende voorschriften aan te passen. Een overgangsbepaling maakt het mogelijk ontheffingen van de bestaande voorschriften te verlenen. In de achterliggende jaren hebben echter heel wat aanpassingen aan de nu geldende bepalingen plaatsgevonden.

Tot april 1975 was de bouw en uitbreiding van scholen nog sterk aan banden gelegd door het systeem van de urgentieverklaringen. Deze procedure behoort thans gelukkig tot het verleden. Daarnaast deden zich nogal eens moeilijkheden van financiële aard voor in die zin, dat het de gemeentebesturen dikwijls ontbrak aan de nodige middelen om uitgaven te doen ten behoeve van de bouw van kleuterscholen. Gelukkig is ook daarin verbetering gekomen.

Een belangrijke zorg is nog steeds dat de rijksuitkeringen ten behoeve van het kleuteronderwijs nog niet van dien aard zijn dat de gemeente- en schoolbesturen kleuterscholen kunnen doen bouwen waarbij de kosten volledig door de rijksuitkeringen worden gedekt.

ENIGE GEGEVENS MET BETREKKING TOT DE HUIDIGE HUISVESTING

In de tweede helft van 1976 heeft de Inspectie van het kleuteronderwijs een

enquête ingesteld om gegevens boven water te krijgen m.b.t. de huidige huisvesting van het kleuteronderwijs. Van de 7.729 geënquêteerde scholen is van 280 scholen geen bericht ontvangen. De enquête heeft derhalve betrekking op 7.449 scholen.

Aldus zijn gegevens verkregen omtrent het gebouw, de lokalen, de personeelskamer, de sanitaire voorzieningen, de inrichting, de vloerbedekking en de zonwering.

Het omheinen van de speelplaatsen is een 'must' geworden. In ongeveer 60% van de gevallen is het speelterrein omheind, maar hierbij moet wel worden bedacht dat vele van deze omheiningen ternaauwernood deze benaming verdienen. Veelal is slechts sprake van een voorziening 'op laag niveau', uitsluitend ten doel hebbende de kleuters psychologisch een halt toe te roepen wanneer zij tijdens de schooluren de wens in zich zouden voelen opkomen het schoolterrein te verlaten.

Het Bouwbesluit kleuteronderwijs eist de aanwezigheid van een zandbak. Ruim 95% van de kleuterscholen beschikt over een dergelijke voorziening. Aannemelijk is dat in de gevallen waarin een zandbak ontbreekt sprake is van een slechts zeer tijdelijke huisvesting, waarbij ontheffing van de verplichting om over een zandbak te beschikken is verleend. Ruim 90% van de scholen beschikt over een afzonderlijke berging voor het buitenmateriaal.

In 1976 werd het kleuteronderwijs gegeven in ongeveer 8.600 werklokalen, in ruim 3.000 speellokalen en in ruim 10.000 speelwerklokalen. Ondanks het feit dat in het algemeen aan werk- en speellokalen boven speelwerklokalen de voorkeur wordt gegeven, ziet men duidelijk dat de speelwerklokalen toch de overhand hebben. De krapte op de bouwmarkt in het verleden, de noodzaak om éénklassige kleuterscholen altijd uit één speelwerklokaal te doen bestaan en de angst voor leegstand van lokalen bij daling van het kleuteraantal vormen ongetwijfeld tezamen de oorzaak van het zeer grote aantal speelwerklokalen in ons land.

Het Bouwbesluit kleuteronderwijs noemt de minimum-afmetingen van de lokalen: een werklokaal moet minstens 56 m², een speelwerklokaal ten minste 70 m² en een speellokaal moet ten minste 84 m² groot zijn. Bijna 1.600 werklokalen, ruim 1.400 speelwerklokalen en ruim 1.750 speellokalen blijken niet de vereiste oppervlakte te bezitten; 6% van het totale lokalenbestand bleek in 1976 niet bij het kleuteronderwijs in gebruik te zijn. Ruim 100 lokalen waren geheel buiten gebruik. Meer dan 500 lokalen waren in gebruik bij het lager onderwijs en bijna 100 lokalen waren als peuterspeelzaal in gebruik. Een aantal lokalen was bij andere soorten van onderwijs in gebruik, terwijl de dan nog resterende lokalen onder meer dienden als overblijfruimte, vergaderlokaliteit, creatieve ruimte, bibliotheek en administratieruimte.

In vrijwel alle gevallen beschikken de kleuterscholen over een hoofdleidsters-/personeelskamer. In ongeveer 200 gevallen wordt ten behoeve van het kleuter- en lager onderwijs over één hoofdenkamer beschikt, terwijl in ongeveer 450 gevallen sprake is van een gezamenlijke personeelskamer ten behoeve van het personeel van de kleuterschool en van de lagere school tezamen.

Het Bouwbesluit kleuteronderwijs eist minimaal twee toiletten per werk- dan wel speelwerkklokaal. In ruim 90% van de gevallen is aan deze eis voldaan. In bijna alle kleuterscholen is een afzonderlijk leidsterstoilet aanwezig.

Allereerst is een onderzoek ingesteld naar de soort verwarming in de scholen. In bijna 70% van de scholen treft men een met gas gestookte centrale verwarming aan. In ongeveer 14% van de kleuterscholen bevindt zich een met olie gestookte c.v.-installatie. Bijna 3% van de scholen beschikt over olikachels, terwijl in ruim 14% van de scholen zich gaskachels bevinden.

In de enquêteformulieren waren ook vragen verwerkt met betrekking tot de vloerbedekking in de scholen. Vanwege de grote verscheidenheid in vloerbedekking is het onmogelijk gebleken de verkregen gegevens effectief te verwerken.

Ruim 60% van de kleuterscholen is voorzien van overgordijnen. Bijna 40% van de scholen is voorzien van luxaflex. In vrijwel alle gevallen bevindt de luxaflex zich aan de binnenzijde, d.w.z. in de lokalen. Bij nog geen 100 scholen is de luxaflex aan de buitenzijde bevestigd.

Uit de verkregen gegevens blijkt duidelijk dat in het algemeen gesproken de kwaliteit van de huisvesting van de kleuterscholen zich in stijgende lijn bevindt. De oorzaak daarvan ligt voor de hand; het grote belang van het kleuteronderwijs wordt meer en meer begrepen en men ziet in dat een harmonische ontwikkeling van de kleuter ook in een harmonische omgeving moet plaatsvinden.

De integratie van het kleuteronderwijs en het lager onderwijs staat voor de deur. Wie regelmatig in de scholen komt, bespeurt dat zowel bij het lager onderwijs als bij het kleuteronderwijs nog veel kan worden veranderd in het belang van het kind.

Voor wat de huisvesting van het kleuteronderwijs betreft, ziet men de laatste tijd steeds vaker dat onderdak wordt geboden in het gebouw van de lagere school, evenwel zonder dat de voor het kleuteronderwijs benodigde grotere ruimten en verder geschikte voorzieningen aanwezig zijn.

Het basisonderwijs van straks is inhoudelijk niet de optelsom van het huidige

kleuter- en lager onderwijs. In het basisonderwijs van straks — gegeven aan 4- tot 12-jarigen — zullen ook huisvestingsvarianten moeten worden gevonden, wil het onderwijs goed tot zijn recht kunnen komen.

2 Inspectie basisonderwijs

HET EFFECT OP HET SCHOOLGEBEUREN VAN DE MAATREGELEN, GENOMEN IN HET KADER VAN DE TAAKVERLICHTING VAN DE HOOFDEN DER SCHOLEN.

INLEIDING

a Ontstaan en uitbreiding van de taakverlichting

Bij circulaire van 12 juli 1966, kenmerk LO-322.517, maakte de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen bekend, dat voor het schooljaar 1966-1967 met toepassing van artikel 56, tweede lid, juncto artikel 97 eerste lid van de Lageronderwijswet 1920 rijksvergoeding zou worden verleend voor het salaris van een extra onderwijzer ten behoeve van de scholen voor gewoon lager onderwijs, voortgezet gewoon lager en uitgebreid lager onderwijs, waaraan naast het hoofd elf of meer wettelijk verplichte onderwijzers waren verbonden. Daarmee had het systeem van taakverlichting in het lager onderwijs zijn intrede gedaan. Hierbij moet worden opgemerkt, dat voordien in bijzondere gevallen reeds extra leerkrachten werden toegewezen ten behoeve van de gedeeltelijke of volledige vrijstelling van het schoolhoofd voor wat betreft zijn lesgevende taak.

Reeds jarenlang hadden de organisaties van onderwijsgevers en er bij de regering op aangedrongen, faciliteiten toe te kennen, die de taak van de hoofden zouden kunnen verlichten. De omvang van de ingevoerde regeling was niet zodanig dat verwacht kon worden dat de wens van de organisaties was vervuld. Het zou vijf jaren duren voordat tot uitbreiding van de taakverlichting werd overgegaan.

Met ingang van het schooljaar 1971-1972 werden de scholen, waaraan naast het hoofd zeven of meer verplichte leerkrachten waren verbonden, in de regeling betrokken. Het aantal leerkrachten dat in de begrotingsjaren van 1966 tot en met 1970 voor dit doel jaarlijks werd ingezet bedroeg circa 250. Uitbreiding van de faciliteiten bracht het getal voor het begrotingsjaar 1971 op 354. Voor 1977 wordt het geraamd op 2.002.

Door de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs geldt de regeling vanaf 1968 uiteraard niet meer voor de scholen, die sindsdien tot het voortgezet onderwijs worden gerekend. Sedert 1 augustus 1975 strekt de regeling zich in gelijke mate uit tot de scholen voor kleuteronderwijs.

Uit het hierna volgend overzicht moge de ontwikkeling vanaf 1966 blijken.

Omvang van de taakverlichting aangegeven in schooltijden

Schooljaar	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	enz.	aantal extra leerkrachten per begro- tingsjaar
1966-1967									9	enz.										1966 ± 250
1967-1968									9	enz.										1967 ± 250
1968-1969									9	enz.										1968 ± 250
1969-1970									9	enz.										1969 ± 250
1970-1971									9	enz.										1970 ± 250
1971-1972					2	2	2	2	5	7	9	enz.								1971 354
1972-1973				1	2	2	2	2	5	7	9	enz.								1972 521
1973-1974			1	1	2	2	2	2	5	7	9	enz.								1973 598
1974-1975		1	1	2	2	3	3	3	5	7	9	enz.								1974 748
1975-1976	1	1	1	2	3	3	4	4	7	9	9	9	10	10	11	11	11	12	enz.	1975 1.168
1976-1977	1	2	2	2	3	4	4	5	8	9	9	9	10	10	11	11	11	12	enz.	1976 1.853
																				1977 ± 2.002

Toelichting

Een schooltijd is een ochtend of een middag. Uitgaande van een vijfdaagse werkweek met een vrije woensdagmiddag telt een week derhalve negen schooltijden.

De getallen in de laatste kolom hebben betrekking op de bezoldiging van een leerkracht voor negen schooltijden. Naar schatting zullen dus in 1977 extra leerkrachten voor in totaal 18.018 ($= 2.002 \times 9$) schooltijden worden aangesteld.

b Terminologie

De term 'taakverlichting', die tot augustus 1976 is gehanteerd, heeft tot veel misverstanden geleid. Oorzaak daarvan is, dat bij de invoering richtlijnen met betrekking tot het gebruik van de schooltijden achterwege zijn gebleven. De meeste hoofden van scholen zijn van mening dat de schooltijden hun de mogelijkheid bieden werkzaamheden onder schooltijd te verrichten in plaats van in hun vrije tijd. Een enkel hoofd meent evenwel, dat ze ook voor privé-doeleinden (bijvoorbeeld wekelijks een — halve — vrije dag) gebruikt mogen worden.

De uitbreiding van de taakverlichting per 1 augustus 1976 (circulaire van 25 april 1975, kenmerk RO-138.199), bedoeld als compensatie voor de arbeidstijdverkortings voor het rijkspersoneel per 1 april 1975, maakte de situatie er niet duidelijker op.

Door middel van het ministeriële rondschrijven van 10 augustus 1976, kenmerk KBO/BSO/KO-540.736 werd bekend gemaakt, dat de term 'regeling taakverlichting' vervangen werd door 'regeling taakrealisatie schoolleiding'. Uit deze wijziging zou mogen worden afgeleid dat verwacht wordt dat het hoofd gedurende de schooltijden werkzaamheden voor de school verricht. Over de aard daarvan (onderwijskundige en niet-onderwijskundige activiteiten) wordt geen uitspraak gedaan.

De Katholieke onderwijzersvereniging (Kring Nijmegen - Sectie basisonderwijs) heeft een lovenswaardig initiatief genomen door in 1975 een onderzoek te laten instellen naar een aantal aspecten, die een rol spelen bij de taakverlichting in het lager onderwijs. De resultaten van het onderzoek zijn neergelegd in een rapport, dat in december van dat jaar is verschenen. In hoofdstuk 1 is te lezen, dat de taakverlichting van het schoolhoofd is te beschouwen als een van de instrumenten om de individualisering van het onderwijs te bevorderen. 'Door deze taakverlichting', zo gaat het rapport verder, 'kan het schoolhoofd in het basisonderwijs zich meer met individuele kinderen of groepen van kinderen bezighouden,

en/of de leerkrachten zodanig begeleiden, dat ieder kind afzonderlijk in dit basis-onderwijs meer tot zijn recht komt'.

Dat dit uitgangspunt mede ten grondslag aan het instituut taakverlichting ligt, moet betwijfeld worden. In ieder geval wordt deze mening niet bevestigd door een doelomschrijving van overheidswege.

c Werkwijze

Nu het instituut taakverlichting ruim een tiental jaren bestaat, is het van belang na te gaan wat het effect ervan is op het onderwijsgebeuren. Om dit te onderzoeken, is aan de inspecteurs en inspectrices van het lager onderwijs gevraagd op tweeërlei wijze informatie te verstrekken.

Om inzicht te verkrijgen in de omvang van de taakverlichting, werd in elke inspectie nagegaan hoeveel scholen van de regeling gebruik maakten, over hoeveel schooltijden deze scholen beschikten en in hoeverre vanwege het bevoegd gezag nog extra schooltijden werden toegewezen. De peildatum was 16 oktober 1976. Voor het verzamelen van deze statistische gegevens werd gebruik gemaakt van een vragenformulier.

Vervolgens is de inspecteurs en inspectrices van het lager onderwijs verzocht, gesprekken over het functioneren van de taakverlichting te voeren met ten minste een tiental hoofden van scholen, onder wie zo mogelijk enkele ambulante hoofden, aan de hand van een lijst met negen vragen.

Bij het opstellen van deze vragen is grote hinder ondervonden van het feit, dat een officiële beleidsomschrijving ontbreekt, waaruit richtlijnen voor het gebruik van de schooltijden zouden kunnen worden afgeleid.

De begeleidende rol van het hoofd der school tijdens de schooltijden-taakverlichting neemt in het onderzoek een belangrijke plaats in, omdat deze activiteit van groot belang kan zijn voor onder meer de individualisering en differentiatie in het onderwijs. Er kan immers van een gunstig effect in onderwijskundig opzicht gesproken worden, indien door de begeleidingsactiviteiten van het hoofd een ontwikkeling van het aan de school gegeven onderwijs ten aanzien van de genoemde aspecten waarneembaar is.

Tenslotte zij opgemerkt, dat er van mag worden uitgegaan, dat de ervaringen van de inspecteurs en inspectrices, opgedaan tijdens het normale schoolbezoek, een niet geringe rol hebben gespeeld bij het verstrekken van de informatie.

*a Verdeling van het totale aantal scholen, gebaseerd op het aantal volgens
rijksregeling toegekende lesvrije schooltijden*

A	B	C
Toegekende lesvrije schooltijden volgens rijksregeling (circ. van 10 augustus 1976, nr. KBO/BSO/KO-540.736)	Totale aantal scholen in 63 inspecties	Percentage van het totale aan- tal scholen
0	1.605	18,97
1	1.022	12,08
2	4.045	47,82
3	702	8,30
4	526	6,22
5	163	1,93
8	139	1,64
9	189	2,23
10	40	0,47
11	19	0,22
12	9	0,11
	8.459	

*b Overzicht van het aantal scholen met extra lesvrije schooltijden voor rekening
van bevoegd gezag*

A	D	E
Toegekende lesvrije schooltijden volgens rijksregeling (circ. van 10 augustus 1976, nr. KBO/BSO/KO-540.736)	Aantal scholen met extra lesvrije schooltijden op kosten van bevoegd gezag	Percentage van in kolom B van tabel a vermelde aantal scholen
0	37	2,30
1	46	4,50
2	164	4,05
3	43	6,13
4	60	11,40
5	19	11,66
8	8	5,76
9	4	2,12
10	—	—
11	1	0,53
12	—	—
	382	4,51

c Specificatie van scholen met extra lesvrije schooltijden op kosten van bevoegd gezag

Toegekende lesvrije schooltijden volgens rijksregeling (circa van 10 augustus 1976, nr. KBO/BSO KO-540.736)	A		B										
	Aantal scholen met extra lesvrije schooltijden voor rekening van bevoegd gezag		Specificatie van de in kolom A genoemde aantallen extra schooltijden										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	meer			
0	31	3	1	—	1	—	—	—	1	—			
1	29	3	5	3	1	—	—	3	1	1			
2	12	86	25	4	5	19	6	2	5	—			
3	11	1	2	2	—	25	1	1	—	—			
4	6	5	—	2	13	31	—	—	3	—			
5	19	—	1	17	—	—	—	—	1	—			
6	3	4	—	—	—	—	—	—	—	1			
7	1	—	—	—	1	1	—	—	1	—			
8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
9	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—			
10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Totaal	93	102	34	28	21	76	8	6	12	2			

Dit komt neer op ongeveer 145 extra leerkrachten.

Van de in tabel c genoemde 382 scholen met extra faciliteiten in het kader van de taakverlichting voor hoofden van scholen treft men er 339 aan in de provincies Noord- en Zuid-Holland. Ze zijn vooral geconcentreerd in de gemeenten Amsterdam (193), 's-Gravenhage (74) en Delft (37).

In deze gemeenten worden de volgende regelingen gehanteerd:

Amsterdam

Bij de berekening wordt uitgegaan van het aantal klassen, dat bij het begin van het schooljaar voor vergoeding van salariskosten door het rijk of de gemeente in aanmerking worden genomen

scholen met 1 t/m 4 klassen — 1 schooltijd per week
 scholen met 5 klassen — 2 schooltijden per week
 scholen met 6 klassen — 4 schooltijden per week
 scholen met 7 klassen — 5 schooltijden per week
 scholen met 8 of meer klassen — 9 schooltijden per week

's-Gravenhage

De gemeente stelt extra leerkrachten ter beschikking, op grond van de 28-schaal. Dit houdt in dat het aantal lesvrije schooltijden volgens de rijksregeling door de gemeente wordt aangevuld tot het aantal, dat door toepassing van deze schaal verkregen wordt (per 28 leerlingen 1 lesvrije schooltijd).

Schoolbesturen die verschillende scholen, welke voor deze aanvulling in aanmerking komen, onder hun beheer hebben, krijgen een totaal 'uitgekeerd'. Zij kunnen deze lesvrije schooltijden naar behoefte over al hun scholen verdelen.

Delft

Aantal verplichte leerkrachten	Gemeentelijke regeling
1 t/m 3	2 lesvrije schooltijden
4	2 lesvrije schooltijden
5	2 lesvrije schooltijden
6	4 lesvrije schooltijden
7	4 lesvrije schooltijden
8	5 lesvrije schooltijden
9	6 lesvrije schooltijden
10	6 lesvrije schooltijden
11	7 lesvrije schooltijden
12	9 lesvrije schooltijden

Werkzaamheden van het hoofd van de school tijdens de lesvrije schooltijden

Onderzocht is op welke wijze de lesvrije schooltijden door de hoofden van scholen worden besteed. Onderstaande opsomming geeft een beeld hiervan.

- Het verrichten van administratieve werkzaamheden, zoals opgave van het leerlingenaantal op de teldata en verdere periodieke berichten aan ministerie, inspectie, gemeentebesturen en andere instanties, de leerlingenadministratie, het invullen van statistiekformulieren, afhandeling van de post, het bijhouden van de voorraadadministratie, het doen van bestellingen, het verifiëren van ontvangen bestellingen en nota's, het zich bezighouden met de kinderpostzegelactie en andere acties, het administreren en verzenden van de inhoud van zendingbusjes, het maken van de lesroosters en vele andere zaken;
- het verrichten van conciërge-werkzaamheden, zoals het uitvoeren van kleine reparaties, het onderhouden van aquaria, plantenbakken en voliëres, het aannemen van de telefoon;
- het onderhouden van contacten en het voeren van gesprekken met personen en instanties. Hierbij valt te denken aan het ontvangen van ouders, het bezoeken van zieke leerlingen, het ontvangen van handelsvertegenwoordigers, leden van oudercommissie en schoolbestuur, contacten met inspectie, gemeentebeestuur, schooladviesdienst, schoolarts, schooltandarts, politie, docenten van pedagogische academies en hospitanten;
- het verrichten van type- en stencilwerk, met name van lesmateriaal, schoolkrant en uitnodigingen voor ouderavonden;
- het voorbereiden en organiseren van ouderavonden, schoolreizen, personeelsvergaderingen en eigen lessen;
- het bijhouden van vakliteratuur, het distribueren van bepaalde artikelen aan het personeel, het bestuderen van nieuwe methoden en het verzorgen van de personeelsbibliotheek;
- het begeleiden en instrueren van ouders in het kader van de ouderparticipatie. Vooral moet hier gedacht worden aan de zogenaamde 'leesmoeders' en hulpen in het documentatiecentrum en bij de handwerklessen;
- het begeleiden van kwekelingen en hospitanten;
- het begeleiden van leerkrachten;
- het zich bezighouden met individuele of kleine groepjes leerlingen in het kader van remedial teaching of het afnemen van leesvoorwaardentoetsen en dergelijke zaken;
- het verrichten van correctiewerk;
- het onderhouden van contacten met de kleuterschool in het kader van de integratie.

Het is uiteraard onjuist om uit bovenstaande opsomming de conclusie te trekken,

dat alle hoofden van scholen bovenstaande werkzaamheden verrichten. Opmerkelijk is dat velen alle of bijna alle beschikbare lesvrije schooltijden besteden aan administratieve en conciërgewerkzaamheden en zich nauwelijks bezighouden met de begeleiding van of het richting geven aan het pedagogisch-didactisch gebeuren in de school.

Hoewel verwacht mag worden dat hoofden van grote scholen, die dus meer lesvrije schooltijden hebben, aan het laatste aspect meer aandacht besteden, is dit niet zonder meer het geval. Ook hier komt het zich beperken tot niet direct onderwijskundige werkzaamheden veelvuldig voor.

Naast het ontbreken van een officiële doelstelling van taakverlichting c.q. taakrealisatie, blijkt ook dat velen voor zichzelf geen bewuste invulling hebben gegeven van de beschikbaar gestelde mogelijkheden.

Over het algemeen blijken de maatregelen met betrekking tot de taakverlichting c.q. taakrealisatie erg gewaardeerd te worden, hoewel het een enkele keer voorkomt dat het hoofd van de school zegt dat hij eigenlijk geen behoefte heeft aan de geboden mogelijkheden. Wanneer deze categorie van hoofden de tijd niet met administratie vult, wordt soms de part-time leerkracht gebruikt voor het overnemen van een gedeelte van een grote klascombinatie of wordt deze aangesteld als remedial teacher.

WENSELIJKE BESTEDING VAN DE SCHOOLTIDEN TAAKVERLICHTING

Daar het interessant is na te gaan welk beeld de hoofden van scholen zich hebben gevormd van de achtergronden die een rol hebben gespeeld bij de invoering van de lesvrije schooltijden voor het hoofd van de school, is aan dit aspect de nodige aandacht besteed tijdens de gehouden gesprekken.

Zoals vermeld, ontbreekt een officiële doelstelling. Dit gemis wordt in vele gevallen niet of nauwelijks door een goed overdachte eigen doelstelling opgevuld. Het is dus niet verwonderlijk dat antwoorden op de vraag naar de achtergronden niet altijd vlot worden gegeven.

De indruk overheerst dat de meeste hoofden van scholen de lesvrije schooltijden als een gegeven aanvaarden; slechts een enkeling noemt als achtergrond van de invoering het verkleinen van de achterstand in administratiefaciliteiten ten opzichte van het voortgezet onderwijs, het overwerkt zijn van vele collega's, het tot stand kunnen brengen van een betere communicatie met allerlei personen en instellingen en het kunnen opvangen van veel ziekteverzuim. Bij de vraag naar een wenselijke besteding van de lesvrije schooltijden ontmoet men een tegenstrijdigheid. Enerzijds zijn vele hoofden van mening dat de lesvrije schooltijden op de juiste wijze worden besteed, terwijl men anderzijds, in de loop van het gesprek, toch erkent dat werkzaamheden van onderwijskundige aard meer aandacht dienen te krijgen.

Genoemd worden in dit kader werkzaamheden als:

- het begeleiden van leerkrachten en leerlingen;
- het ontwerpen van meer op de praktijk gerichte leerplannen;
- het doornemen van vakliteratuur;
- het tot een eenheid brengen van het totale pedagogisch-didactisch gebeuren op school.

DISCREPANTIE TUSSEN WERKELIJKHEID EN WENSELIJKHEID

Hoewel er vele uitzonderingen zijn, ontstaat bij het doorlezen van de inspectie-verslagen de indruk, dat de meeste hoofden van scholen zich tijdens de lesvrije schooltijden uitsluitend of voornamelijk bezighouden met administratieve en andere niet-onderwijskundige werkzaamheden. De meer onderwijskundige werkzaamheden krijgen over het algemeen duidelijk minder aandacht, met name de begeleiding van leerkrachten en in iets mindere mate de begeleiding van leerlingen.

De volgende oorzaken zijn daarvoor aan te wijzen:

- een officiële doelstelling van het beschikbaar stellen van lesvrije schooltijden ontbreekt;
- een officiële taakomschrijving van de functie van hoofd der school ontbreekt veelal;
- het hoofd van de school is niet opgeleid voor een modern schoolleiderschap;
- men is bang de goede sfeer op school te verstoren door zich bezig te houden met het gebeuren in andere klassen;
- het hoofd van de school acht de eigen kennis vaak onvoldoende, waardoor hij de zekerheid en het zelfvertrouwen mist om richting te geven aan het pedagogisch-didactisch gebeuren op zijn school;
- het besef ontbreekt dat ook goede leerkrachten begeleid moeten worden wanneer veranderingen worden ingevoerd en wanneer men wil komen tot een pedagogisch-didactische eenheid binnen de gehele school.

Als oorzaak geeft men vaak op het onvoldoende aantal lesvrije schooltijden en het ontbreken van een conciërge. Men kan zich echter afvragen in hoeverre dit een gezocht argument is. Enige doelmatigheid bij administratieve en andere werkzaamheden moet het mogelijk maken dat er tijd overblijft voor wezenlijke zaken.

BEGELEIDING VAN LEERKRACHTEN

In het voorafgaande werd het ontbreken van begeleiding van leerkrachten genoemd. Dit had voornamelijk betrekking op de begeleiding van het totale team met onder andere als doelstelling onderwijskundige veranderingen op gang te brengen en eenheid in het totale schoolgebeuren te bevorderen. Het begeleiden van jonge leerkrachten, teneinde te proberen hen over de eerste moeilijkheden

heen te helpen, komt vaker voor. Deze begeleiding is ook gemakkelijker, althans de begeleiding wordt gemakkelijker geaccepteerd door de leerkracht, omdat deze over het algemeen nog niet van mening is het vak wel te beheersen.

Geconstateerd kan worden, dat in de regel de begeleiding niet volgens een van te voren opgesteld programma geschiedt. Als verontschuldiging voor het ontbreken van een programma wordt aangevoerd, dat er veel wisseling is in het personeelsbestand en dat allerlei onverwachte zaken een planning toch in de war sturen. Men kan zich echter afvragen of het incidentele karakter van begeleiding, wanneer dit althans plaatsvindt, terug te brengen is tot innerlijke weerstanden tegen begeleiding.

Opgemerkt dient nog te worden dat de kwaliteit van de begeleiding erg varieert. Van werkelijke systematische begeleiding met een doeltreffende nabespreking is in enkele gevallen sprake. Onder begeleiding verstaat men echter ook het af en toe de klas binnenlopen (niet zelden met een of ander boodschapje) en dan eens even tussen de rijen doorlopen. Deze laatste vorm en daarmee vergelijkbare vormen van begeleiding verdienen nauwelijks deze naam.

In de regel vindt begeleiding plaats tijdens de lesuren; de duur varieert van een kort ogenblik aanwezig zijn tot het zo nu en dan bijwonen van een les of zelfs het aanwezig zijn gedurende een hele schooltijd. Soms wordt daarbij een les overgenomen met de bedoeling een voorbeeld te geven. Vaker is het hoofd als waarnemer in de klas aanwezig. Vooral wanneer sprake is van een langere aanwezigheid vindt een nabeschouwing plaats, meestal alleen met de betrokken leerkracht. Een enkele maal worden de bevindingen van het hoofd van de school door hem aangegrepen als discussiepunt in de teamvergadering. Het aantal malen dat geen nabespreking plaatsvindt, mag echter bepaald niet verwaarloosd worden. Uit de verslagen blijkt dat leerkrachten het over het algemeen niet afwijzen, het vaak zelfs waarderen, dat het hoofd der school door middel van klassebezoek en een daarop volgende nabespreking de begeleidende taak verricht. Men dient echter wel te bedenken, dat deze mening vooral gebaseerd is op gesprekken met hoofden van scholen. Bovendien zal daar, waar door het personeel de begeleiding wordt afgewezen, deze ook niet vaak voorkomen.

BEGELEIDING VAN LEERLINGEN

Evenals bij de begeleiding van leerkrachten, geschiedt de begeleiding van leerlingen, zo hier sprake van is, in de meeste gevallen niet op vaste tijden en niet volgens een van te voren opgesteld, goed doordacht programma. Uiteraard bestaan ook hier uitzonderingen. Een enkele maal geeft het hoofd van de school te kennen dat de taakverlichter(-ster) één of meer en soms alle schooltijden wordt ingezet als remedial teacher. In deze gevallen komt de leerlingenbegeleiding vaak aanmerkelijk beter tot haar recht.

Dat begeleiding zelden gebeurt op vaste tijden en volgens een vast programma

levert twijfels op over de waarde ervan. Een systematische werkwijze is een eerste vereiste voor een goede begeleiding. Bovendien dient de klasseleerkracht op de hoogte te zijn van de momenten waarop hij één of meer leerlingen moet afstaan voor speciale hulp.

Zowel individuele hulp als groepshulp komt voor, hoewel de eerstgenoemde overheerst. Gelet op het vaak incidentele karakter van de leerlingenbegeleiding en het ontbreken van een systematische werkwijze, is het niet verwonderlijk dat een doeltreffende rapportage over de speciaal te begeleiden leerlingen zeer vaak ontbreekt.

In hoeverre er mondeling inlichtingen worden doorgegeven van het hoofd aan de klasseleerkracht en omgekeerd, wordt niet duidelijk, hoewel verwacht mag worden dat dit in de regel wel gebeurt. Eveneens is in verhouding tot het aantal beschikbare lesvrije schooltijden de aan de begeleiding bestede tijd over het algemeen gering te noemen.

Opmerkelijk is dat uit vele verslagen blijkt dat schoolbegeleidingsdiensten, pedagogische centra en pedagogische academies veelal weinig hulp geven bij de begeleiding van individuele leerlingen. Dit heeft de volgende oorzaken:

- een begeleidingsdienst is niet aanwezig en er kan dientengevolge ook geen steun verleend worden;
- de aanwezige dienst is nog niet ingesteld op het geven van hulp aan individuele leerlingen;
- de hulp wordt door het hoofd van de school niet gevraagd.

Samenvattend kan gesteld worden dat de maatregelen in het kader van taakverlichting c.q. taakrealisatie tot nu toe weinig gevolgen hebben gehad voor doeltreffende hulp aan individuele leerlingen.

BEOORDELING ROL VAN DE PART-TIME LEERKRACHT DOOR HET HOOFD VAN DE SCHOOL

De rol van de part-time leerkracht wordt door de hoofden van scholen zeer verschillend beoordeeld. Opmerkingen variërend van de 'part-time leerkracht functioneert uitstekend' tot 'ze mochten wat mij betreft dit wel afschaffen' worden gehoord. Een positieve beoordeling overweegt echter. De indruk is bovendien dat het aantal positieve beoordelingen gedurende de laatste jaren stijgende is. Daar waar minder positief of zelfs negatief wordt gereageerd, zijn de volgende oorzaken te noemen:

- De vrees bestaat dat de zesde-klassers in onvoldoende mate 'klaar' komen voor het vervolgonderwijs. Dit doet zich vaker voor naarmate het aantal lesvrije schooltijden toeneemt en men dus minder vaak zelf de klas in handen heeft. Een oplossing wordt vaak gevonden, door de part-timer een duidelijk afgebakende taak te geven. Bovendien wordt hierdoor voorkomen dat men herhaaldelijk werkafspraken moet maken.

De afbakening van een taak levert wel eens moeilijkheden op, zeker wanneer een part-time leerkracht slechts gedurende weinig schooltijden aanwezig is. Men kan zich namelijk niet een gehele schooltijd bezighouden met één beperkte taak. Toch kan gezegd worden dat dit systeem de duidelijke voorkeur heeft van de hoofden van scholen.

- Er ontstaat het gevoel dat men de binding met de eigen klas verliest. Dit doet zich vooral voor naarmate men een groter aantal lesvrije schooltijden heeft.
- Er bestaan ordeproblemen bij de part-time leerkracht.

Over de orde van deze leerkrachten wordt zeer uiteenlopend gerapporteerd. Vele hoofden constateren hier absoluut geen probleem, weer anderen hebben dermate slechte ervaringen, dat men besloten heeft niet opnieuw een part-time leerkracht aan te stellen. Een slechte orde van de part-time leerkracht heeft invloed op het eerder genoemde kennisniveau, maar bovendien wordt ervaren dat de sfeer in de klas zodanig verandert dat men ook zelf onder minder plezierige omstandigheden moet lesgeven.

Waar sprake is van ordeproblemen, wijt men dit in de regel aan de volgende oorzaken:

- als part-time leerkracht is een gehuwde onderwijzeres aangesteld, die reeds vele jaren geleden het onderwijs heeft verlaten en bovendien niet eerder ervaring heeft opgedaan in het hoogste leerjaar;
- als part-time leerkracht is iemand aangesteld die pas geslaagd is. Deze leerkracht moet praktische ervaring opdoen onder moeilijker omstandigheden dan normaal het geval is bij de aanstelling als volledige leerkracht in een ander leerjaar;
- het aantal uren waarop men op school aanwezig is, is zo beperkt dat het maken van een goed contact met de klas bemoeilijkt wordt.

Het hoofd van de school tracht de ordeproblemen soms op te lossen door:

- zelf veel aanwezig te zijn in de klas als de part-time leerkracht lesgeeft. Het is duidelijk dat op deze wijze van taakverlichting c.q. taakrealisatie weinig terecht komt;
- de part-time leerkracht aan te stellen in een lager leerjaar, terwijl de leerkracht van het betrokken leerjaar zolang het zesde leerjaar overneemt;
- als hoofd der school zelf een lager leerjaar te nemen, zodat wisseling van leerkrachten beperkt blijft tot dat ene leerjaar. Bovendien is zo de continuïteit van het onderwijs in het veelal belangrijk en kwetsbaar geachte zesde leerjaar gewaarborgd. Deze laatste oplossing wordt in toenemende mate toegepast, met name in grotere steden. Op het platteland schijnen er nog weerstanden tegen te bestaan, omdat men hierdoor iets van zijn gezag als hoofd meent prijs te geven.

De algehele ordeproblematiek van de part-time leerkracht ontwikkelt zich echter in gunstige zin. Uit vele verslagen blijkt dat van ordeproblemen in vergelijking

tot vroegere jaren in afnemende mate sprake is, doordat:

- oplossingen zoals hiervoor genoemd worden toegepast;
- zowel leerkrachten als ouders en leerlingen het instituut part-time leerkracht als normaal gaan ervaren;
- in de loop der jaren zwakke leerkrachten niet zijn herbenoemd, waardoor een selectie heeft plaatsgevonden.

Vermeld dient nog te worden, dat een niet onbelangrijk deel van hoofden van scholen van mening is, dat het aanwezig zijn van een part-time leerkracht in het zesde leerjaar een uitstekende voorbereiding geeft op het systeem van vakleerkrachten, zoals dit bij het voortgezet onderwijs het geval is.

De betrokkenheid van de part-time leerkracht bij het schoolgebeuren wordt over het algemeen zeer goed genoemd. Bij het houden van teamvergaderingen wordt meestal rekening gehouden met de schooltijden, waarop deze leerkracht aanwezig is. Een enkele maal wordt de klacht geuit dat een gehuwde onderwijzeres weinig interesse heeft voor het schoolgebeuren nadat de lessen zijn afgelopen.

AANWEZIGHEID VAN VAKLEERKRACHTEN

Wanneer aan een school vakleerkrachten zijn verbonden, zou dit het hoofd van de school de mogelijkheid kunnen bieden om extra lesvrije schooltijden te creëren, waardoor andere taken verricht kunnen worden.

In de praktijk blijkt dat het aantal aldus ontstane lesvrije schooltijden te verwaarlozen is. In vele gevallen is geen vakleerkracht aanwezig. Wanneer dit wel het geval is, betekent dit in de meeste gevallen dat de hierdoor ontstane lesvrije uren ten goede komen aan de betrokken klassicleerkracht. Wanneer een vakleerkracht aanwezig is in de klas van het hoofd van de school, worden de mogelijkheden vaak beperkt doordat de vakleerkracht slechts een halve klas neemt (b.v. de lichamelijke oefening) of doordat de aanwezigheid van het hoofd bij de les van de vakleerkracht wenselijk is.

De algemene conclusie kan luiden dat de aanwezigheid van een vakleerkracht niet of nauwelijks invloed heeft op het aantal lesvrije schooltijden van het hoofd van de school.

NIET-ONDERWIJSKUNDIGE WERKZAAMHEDEN VERRICHT DOOR DERDEN

Daar bekend was dat de algemene klacht van hoofden van scholen is, dat men zoveel tijd dient te besteden aan administratieve en organisatorische werkzaamheden, is onderzocht of het delegeren van deze laatste taken aan derden voorkomt en zo ja, of dit ook enige invloed heeft op de mate waarin onderwijskundige werkzaamheden worden verricht. Uit de gehouden gesprekken met hoofden van scholen blijkt, dat deze delegatie van werkzaamheden soms voor-

komt, zij het dat deze in de regel van beperkte omvang is. De indruk bestaat dat het vaker voorkomt naarmate de school groter is.

Degenen, die het meest in aanmerking komen om genoemde werkzaamheden over te nemen, zijn de leerkrachten, de conciërge en de ouders. Vooral de laatste groep verricht vaak zeer gewaardeerde assistentie. Naast het verlenen van onderwijskundig gerichte hulp, bestaat deze assistentie onder andere uit het kaften of plastificeren van boeken, het op orde houden van het documentatiecentrum, het verrichten van type- en stencilwerk tot zelfs het bijhouden van de leerlingenadministratie. Aan teamleden worden soms zaken gedelegeerd als het beheren van het fonds voor de schoolmelk en de kas van de schoolreizen, alsmede het bezoeken van een vergadering en andere in aanmerking komende zaken. Hoewel er geen uitdrukkelijk onderzoek is gedaan, is de stellige indruk dat conciërgehulp weinig voorkomt. Interessant is het dat hier en daar de conciërge in W.S.W.-verband (Wet sociale werkvoorziening) zijn intrede heeft gedaan. Het bevoegd gezag betaalt dan slechts een gering deel van de salariskosten.

Uit de verslagen komt de mening naar voren dat het delegeren van niet-onderwijskundige werkzaamheden aan derden vrijwel geen enkel gevolg heeft voor de mate waarin het hoofd onderwijskundige taken verricht. Slechts enkele malen wordt duidelijk aangegeven dat delegatie van werkzaamheden positieve gevolgen heeft gehad voor de onderwijskundige werkzaamheden van het hoofd. De twijfel over het effect van delegatie van werkzaamheden overheerst.

Tenslotte is te vermelden dat vele hoofden van scholen van mening zijn dat de intrede van ouders in de school hun taak heeft verzwwaard. Wat men aan tijd wint door werkzaamheden uit handen te geven, verliest men blijkbaar door de extra werkzaamheden, die noodzakelijk zijn voor de begeleiding van de ouders die hulp bieden.

BEHOEFTE AAN HER- EN BIJSCHOLING MET BETREKKING TOT DE TAAK VAN SCHOOLLEIDERS

De laatste jaren maakt het onderwijs een snelle ontwikkeling door. Het is duidelijk dat daardoor tevens de functie van hoofd der school een andere inhoud krijgt. De traditionele rol van het hoofd bestond voornamelijk uit lesgeven aan een eigen klas, de zorg voor de dagelijkse gang van zaken en het verrichten van administratieve werkzaamheden. Slechts in beperkte mate trad hij op als onderwijskundig leider van zijn school.

Tegenwoordig en in de toekomst worden hogere eisen gesteld aan het vermogen om leiding en richting te geven aan het pedagogisch-didactisch gebeuren in de school. Vandaar dat men zich de vraag kan stellen of het huidige hoofd van de school zich op grond van zijn opleiding en ervaring in staat acht zijn taak als schoolleider te vervullen en of er behoefte is aan her- en bijscholing voor deze functie. Bij de beantwoording van deze vraag dienen de hierboven aangeduide categorieën hoofden van scholen onderscheiden te worden in het hoofd der

school met een traditionele taakopvatting en het hoofd der school met een meer moderne taakopvatting, uiteraard een zeer globale indeling.

De eerste categorie is over het algemeen wel tevreden met de opleiding en ervaring, hoewel wordt toegegeven dat vooral de ervaring het mogelijk maakt de functie naar behoren uit te oefenen. Daar waar al sprake is van wensen op het terrein van onderwijskundige her- en bijscholing, is dit om daardoor beter onderwijs te kunnen geven aan de eigen klas en heeft het minder betrekking op het beter kunnen uitoefenen van de functie van het hoofd der school. Vooral uit deze groep komen opmerkingen als 'her- en bijscholing acht ik niet zo nodig' en 'ik kan me wel redden'.

Opmerkelijk is dat in deze tijd waarin het onderwijs in ontwikkeling is, hetgeen de behoefte aan andere schoolleiderscapaciteiten toch moet doen ontstaan, uit vele verslagen blijkt dat zo vele hoofden van scholen menen vooral op grond van ervaring de functie van hoofd der school naar behoren te kunnen uitoefenen.

Ook in de tweede categorie bestaan enkele malen weinig wensen ten aanzien van de her- en bijscholing en zeer vaak terecht, wanneer dit hoofden betreft, die zich door studie hebben bekwaamd tot modern schoolleider.

Uit de vele verlangens naar her- en bijscholing genoemd door de tweede categorie, blijkt duidelijk dat voor een modern schoolleiderschap de opleiding onvoldoende is. Veelvuldig worden de volgende wensen genoemd naar kennis in management, inkoopbeleid, wetkennis, menswetenschappen, vergadertechniek, methodebeoordeling, samenstellen van schoolwerkplan, remedial teaching, nieuwe didactische werkvormen en nieuwe onderwijsstromingen.

SLOTPMERKING

Nu enerzijds de overheid door middel van het beschikbaar stellen van schooltijden ten behoeve van taakrealisatie het huidige hoofd der school in staat stelt een gedeelte van zijn werktijd te besteden aan het geven van leiding aan de school, maar anderzijds de indruk bestaat, dat het hoofd van de school veelal niet optimaal zijn functie vervult, komt de wens naar voren een opleiding voor de functie van schoolleider te scheppen.

Het is aan te bevelen dat een taakomschrijving van deze functie wordt opgesteld, waarop de doelstellingen van de taakrealisatie worden gebaseerd.

3 Inspectie basisonderwijs in algemene dienst

A Onderwijs aan kinderen van woonwagengewoners

In 1976 werden regelmatig vergaderingen gehouden van de Centrale leerplan commissie. Vanuit deze commissie werd ingesteld de Commissie hulp in huidige situatie.

Onder alle woonwagencentrumscholen werd een enquête gehouden met als belangrijkste vragen: Is er behoefte aan hulp van deskundigen en aan welke hulp denkt men als het antwoord bevestigend is?

In oktober 1976 werd besloten in de C.L.C. vertegenwoordigers op te nemen van de leerkrachten van die basisscholen, die kinderen van woonwagengewoners opnemen.

In 1976 werd de goedkeuring ontvangen voor de benoeming van twee begeleidingsfunctionarissen ten behoeve van het onderwijs aan kinderen van woonwagengewoners bij de Samenwerkende landelijke pedagogische centra (gedet. bij het K.P.C.). Benoemd werden mej. drs. M. Langeveld (m.i.v. 1.4.1976) en de heer G. Peterink (m.i.v. 1.8.1976). Samen met de heer H. Hutjens geven zij inhoud aan de begeleidingstaak t.b.v. het onderwijs aan kinderen van woonwagengewoners.

In 1976 werd besloten dat de afdeling zeer jeugdigen van een woonwagencentrumschool op een nader te bepalen wijze kan blijven voortbestaan indien de kernafdeling van de school wordt opgeheven.

In dit verslagjaar verscheen de Nota 'Begeleiding onderwijs kleine kampen', samengesteld door de heer G. Peterink.

Conclusie: met betrekking tot de begeleiding van het onderwijs aan kinderen van kleine woonwagencentra wordt gesteld dat:

- deze begeleiding een belangrijke taak betekent voor de plaatselijke en regionale schooladvies- en begeleidingsdiensten;
- de begeleiding van het onderwijs aan woonwagenkinderen op kleine 'kampen' niet noodzakelijk een taak van een hoofd van een woonwagencentrumschool of een andere onderwijskundige is. Het wordt veel meer gezien als een samenspel van verschillende functionarissen, werkzaam op het terrein van de welzijnszorg en instellingen of instituten welke tot taak hebben de begeleiding van het onderwijs in al zijn facetten. Een hoofd van een centrumschool kan in dit samenspel een belangrijke, vooral adviserende taak hebben.

Door een werkgroep, ingesteld door het Landelijk woonwagenwerk en waaraan werd deelgenomen door de C.L.C., werd een leescursus voor volwassenen (Handleiding en leesblok) samengesteld. Deze leescursus wordt gebruikt door lesgevers aan volwassenen op woonwagencentra, buurthuizen e.d. en blijkt in de praktijk goed te voldoen.

Met betrekking tot de totstandkoming en de inhoud van de Nota woonwagen-beleid bestond veel belangstelling. Door de C.L.C. werd onder meer tijdens gehouden hoorzittingen van de Bijzondere commissie voor de Nota woonwagen-beleid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal gesteld, dat 'integratie', waar-over zoveel wordt gesproken vaak een twistpunt is tussen de verschillende dis-ciplines op een woonwagencentrum. Duidelijk is gebleken dat er verschillende voorwaarden dienen vervuld te zijn, voordat men die integratie kan verwezen-lijken.

- De pedagogische situatie zal verbeterd moeten worden.
Door geringe exploratiemogelijkheden hebben de woonwagenkinderen een grote achterstand ten opzichte van de kinderen die in gunstige omstandig-heden leven. Die komt tot uiting in:
 - chaotisch denken, handelen en ontmoeten;
 - gebrek aan concentratie;
 - verward taalgebruik.
- De resultaten van enige integratie-experimenten (o.a. Schiedam, Rotterdam/Ridderkerk, Dordrecht, Apeldoorn, Deventer, Hilversum, Amsterdam) moe-ten worden afgewacht en beschreven.

In de Commissie van advies (Ministerie van C.R.M.) en in de Interdepartemen-tale werkgroep woonwagenbeleid was de inspectie vertegenwoordigd.

OVERZICHT VAN HET AANTAL SCHOLEN, LEERLINGEN EN LEER-KRACHTEN VAN HET ONDERWIJS AAN WOONWAGENKINDEREN

In 1976 waren 47 woonwagencentrumscholen werkzaam

- waarvan 5 dependances:
 - 2 openbare, 3 rooms-katholieke
- waarvan 42 zelfstandige scholen:
 - 1 bijz. neutrale, 38 rooms-katholieke, 3 openbare.

De 47 woonwagencentrumscholen waren gevestigd te:

Plaats	zelfst. of dep.	richting	aantal leerkrachten	
			kernafd.	afd. zeer jeugd.
Almelo	z	op.	2	2
Amersfoort	z	r.-k.	4	2
Apeldoorn	z	r.-k.	4	2
Arnhem	z	r.-k.	5	3
Assen	z	op.	3	2
Bergen op Zoom	z	r.-k.	2	1
Breda	z	r.-k.	6	2
Deventer	z	r.-k.	3	2

Plaats	zelfst. of dep.	richting	aantal leerkrachten	
			kernafd.	afd. zeer jeugd.
Dordrecht	z	r.-k.	2	2
Eindhoven	z	r.-k.	6	3
Emmen	z	r.-k.	4	3
Enschede	z	r.-k.	3	2
Goes	d	r.-k.	1	
's-Gravenhage (Leyweg)	z	r.-k.	3	2
's-Gravenhage (Tinaarlostr.)	z	r.-k.	3	2
Groningen	z	op.	4	2
Haarlem	z	r.-k.	2	1
Hardenberg (Lutten)	z	neutr.	2	1
Harderwijk (Hierden)	z	r.-k.	4	2
Heerlen	z	r.-k.	5	3
Helmond (Deurne)	z	r.-k.	6	3
Heemskerk	z	r.-k.	4	2
's-Hertogenbosch	z	r.-k.	5	2
Hilversum	z	r.-k.		1
Hoofddorp	z	r.-k.	4	2
Hoogeveen	z	r.-k.	3	2
Leeuwarden	d	op.	1	
Leiden	z	r.-k.	4	2
Maastricht	z	r.-k.	3	3
Nijmegen	z	r.-k.	5	2
Oss	z	r.-k.	5	2
Oudorp	z	r.-k.	2	2
Roermond (Asenray)	z	r.-k.	2	1
Roosendaal	z	r.-k.	3	2
Rotterdam/Ridderkerk	z	r.-k.	2	2
Schiedam	z	r.-k.	2	1
Sittard	z	r.-k.	5	3
Son	d	r.-k.	1	
Stein	d	r.-k.	2	
Tilburg	z	r.-k.	3	2
Utrecht	z	r.-k.	4	3
Veenendaal/Achterberg	z	r.-k.	2	1
Venlo	z	r.-k.	4	3
Vlissingen	d	op.	2	
Weert	z	r.-k.	4	2
Winterswijk	z	r.-k.	3	2
Zwolle	z	r.-k.	4	3

In 1976 waren 237 leerkrachten (geen boventallige), waarvan 153 voor de kernafdeling en 84 voor de afdelingen zeer jeugdigen aan de woonwagencentrum-scholen verbonden (zieken niet meegerekend).

In 1976 kwamen 39 leerkrachten (geen vakleerkrachten) bij deze vorm van onderwijs en verlieten 44 leerkrachten dit onderwijs.

Aantal schooltijden voor taakverlichting hoofd: 169 schooltijden (35 leerkrachten)

Aantal boventallige onderwijskrachten per 1 januari 1977: 5.

In 1976 waren aan de scholen verbonden:

6 vakleerkrachten lichamelijke opvoeding	38,15 uren per week
17 vakleerkrachten huishoudkunde	82,10 uren per week
29 vakleerkrachten handwerken (k + v)	138,50 uren per week
8 vakleerkrachten handenarbeid	39,30 uren per week
1 vakleerkracht metaalarbeid	3 uren per week
4 vakleerkrachten muziek	8,30 uren per week
3 vakleerkrachten logopedie	24,30 uren per week
1 vakleerkracht godsdienst	1 uur per week
69 vakleerkrachten met totaal	335,45 uren per week

Overzicht van het aantal leerlingen in 1976

jaargemiddelde kernafdelingen		afdelingen zeer jeugdigen	
1976	2.218,6 (— 50,9 i.v.m. ¹⁾ '75)	1.134	(— 32,9 i.v.m. '75)
1975	2.269,5 (— 101,5 i.v.m. '74)	1.166,9	(— 9,1 i.v.m. '74)
1974	2.371 (+ 1 i.v.m. '73)	1.176	(— 27 i.v.m. '73)
1973	2.370 (— 37 i.v.m. '72)	1.203	(+ 18 i.v.m. '72)
1972	2.407 (+ 200 i.v.m. '71)	1.185	(+ 100 i.v.m. '71)
1971	2.207 (+ 76 i.v.m. '70)	1.085	(+ 76 i.v.m. '70)
1970	2.131 (+ 147 i.v.m. '69)	1.009	(+ 86 i.v.m. '69)
1969	1.984 (+ 17 i.v.m. '68)	923	(+ 75 i.v.m. '68)
1968	1.967 (+ 30 i.v.m. '67)	848	(— 7 i.v.m. '67)
1967	1.937	855	

¹⁾ i.v.m. = in vergelijking met

NAAR ANDERE SCHOLEN

Leerlingen, die andere scholen bezoeken m.i.v. het schooljaar 1976-1977.

a door verhuizing van wagen naar woningen: naar	
g.l.o.-school	70 leerlingen
kleuterschool	1 leerling
i.t.o.	1 leerling
i.h.n.o.	2 leerlingen
m.a.v.o.	1 leerling
geen verder onderwijs	9 leerlingen
totaal	84 leerlingen
(87 leerlingen in 1975)	

b vanuit het woonwagencentrum: naar	
m.a.v.o.	3 leerlingen
l.e.a.o.-l.a.v.o.	1 leerling
i.t.o.	17 leerlingen
i.h.n.o.	10 leerlingen
l.t.s.	7 leerlingen
huis- en nijverh. ond.	7 leerlingen
g.l.o.	51 leerlingen
v.bu.o.	2 leerlingen
l.o.m.	1 leerling
c.v.o. (partiële leerpl.)	6 leerlingen
z.m.l.k.	1 leerling
m.l.k.	4 leerlingen
totaal	110 leerlingen
(118 leerlingen in 1975)	

- c eindonderwijs op de woonwagencentrumschool
niet meer naar andere scholen totaal 116 leerlingen
(96 leerlingen in 1975).

B Onderwijs aan kinderen van schippers

In 1976 werden regelmatig vergaderingen gehouden van de Commissie van zes. Vanuit de commissie werd de Commissie informatie, publikatie en voorlichting ingesteld. Deze commissie heeft op zich genomen onder meer de totstandkoming van een brochure over het onderwijs aan de kinderen van schippers. Deze brochure is bestemd voor de ouders en leerkrachten. De commissie geeft tevens medewerking aan de totstandkoming van publikaties over het onderwijs aan kinderen van schippers in verschillende publiciteitsmedia (o.a. Schuttevaer).

De begeleiding van het onderwijs aan kinderen van schippers werd verzorgd door een medewerker van het A.P.S., namens de drie Landelijke pedagogische centra. De begeleidingsfunctionaris werd gesteund door een begeleidings- en planningscommissie.

In het verslagjaar kregen de nieuwe leesvormen bijzondere aandacht. Hieraan werd op verschillende regionale vergaderingen van leerkrachten aandacht besteed. Met betrekking tot de begeleiding werden de wensen, die in het onderwijsveld leven, geïnventariseerd.

Door de begeleidings- en planningscommissie werd een landelijke studie- en discussiedag voor besturen, hoofden en leerkrachten van de scholen voor schip-perskinderen voorbereid.

Op 23 augustus 1976 werd te Noordwijkerhout door de Landelijke pedagogische centra in samenwerking met de Commissie van zes een bijeenkomst georganiseerd voor alle leerkrachten van het onderwijs aan schipperskinderen, alsmede vertegenwoordigers van schoolbesturen en oudercommissies. De behoefte om met elkaar te praten over onder andere de toekomstige ontwikkelingen in het schippersonderwijs, de relatie ouders - school, was bijzonder groot. Op die landelijke bijeenkomst werden de volgende inleidingen gehouden:

- het onderwijs aan schipperskinderen in het verleden, het heden en in de toekomst (P. H. J. M. Janssen, inspecteur basisonderwijs in algemene dienst);
- de toekomstige basisschool en de relatie basisschool - buitengewoon onderwijs (drs. L. Westerburger);
- contacten school - ouders - internaat (mevr. drs. J. S. Ehrhardt-van Doorn).

Door acht discussiegroepen werd uitvoerig gesproken over de volgende vragen:

- 1 Bent u van mening, dat een nadere bezinning op de positie van het schippersonderwijs noodzakelijk is?

Op grond van welke argumenten moeten er wel/geen veranderingen plaatsvinden?

- 2 Als er veranderingen zullen moeten plaatsvinden, in welke richting zullen deze veranderingen dan moeten gaan?
- 3 Als er veranderingen plaatsvinden in de richting van het opnemen van schipperskinderen in het gewone basisonderwijs, aan welke voorwaarden zal het basisonderwijs dan moeten voldoen?
- 4 Als er ter ondersteuning van de veranderingen experimenten zullen plaatsvinden, aan wat voor soort experimenten wordt dan gedacht?

De inleidingen en conclusies van de discussiegroepen zijn onderwerp van besprekingen in landelijke en regionale werkgroepen.

In 1976 verscheen het rapport 'Als het getij keert', in aansluiting op het rapport 'Vaste grond tussen wal en schip' (1975), Vakgroep sociale pedagogiek, rijksuniversiteit Utrecht). In het rapport 'Als het getij keert' is aandacht geschonken aan de taak en vorm van een begeleidingsorgaan voor internaten voor schipperskinderen.

In de loop van het verslagjaar werden de werkzaamheden met betrekking tot de inventarisatie van activiteiten, die plaatsvinden ten behoeve van de schipperskleuters, voortgezet.

In 1976 werd het Experiment Groningen voortgezet. Met grote interesse is door velen kennis genomen van en gesproken over problemen die zich in deze plaatselijke situatie voordoen. Duidelijk is gebleken dat de plaatselijke situatie van twee aan elkaar grenzende scholen die op basis van een integratieproject gaan fuseren een unieke situatie is. Hoewel dit project niet is opgezet om als voorbeeld

te dienen voor andere plaatsen, kunnen andere schoolteams zeker hun voordeel doen met de ervaringen en uitkomsten van dit project.

Aan het einde van het verslagjaar kwam een Nota 'Knelpunten onderwijs aan kinderen van schippers' tot stand. In deze nota wordt geconstateerd m.b.t.

a toekomst en visie op het onderwijs aan kinderen van schippers; dat een totstandkoming van deze visie bevorderd dient te worden. Met betrekking tot de school voor schipperskinderen zal de noodzaak van deze school moeten worden aangetoond en zullen de voorwaarden waaraan deze school moet voldoen moeten worden vastgesteld.

Met betrekking tot de gewone lagere school zal moeten worden aangetoond de mogelijkheid dat deze school op verantwoorde wijze het schipperskind kan opvangen en zullen ook de voorwaarden die hiertoe dienen te worden vervuld moeten worden vastgesteld.

b huisvestingsproblematiek; dat de opvoeding van het schipperskind betreft zowel huisvesting en verzorging als onderwijs. M.b.t. deze problematiek zal een totstandkoming van overleg en samenwerking tussen de organisaties die huisvesting en onderwijs van het schipperskind behartigen moeten worden bevorderd.

c milieu; dat zowel het ouderlijk als het gezinsvervangend milieu (internaatsmilieu en pleeggezinnen) consequenties hebben voor de onderwijssituatie van het schipperskind.

Met betrekking tot het ouderlijk milieu is gebleken, dat het kind naar school komt in een achterstandssituatie en m.b.t. het internaatsmilieu is gebleken dat het kind zich in een situatie bevindt van groepsopvoeding. Belangrijk is gebleken o.a. het niet of onvoldoende aanwezig zijn van een klankbord en het ontbreken van de motiverende ondersteuning van de ouders. Als gevolg hiervan doen zich emotionele problemen voor, die de ontwikkeling nadelig kunnen beïnvloeden.

Duidelijk is gebleken dat het opheffen van de geconstateerde achterstanden een belangrijk proces is dat veel tijd vraagt. Het direct plaatsen van een schipperskind op een g.l.o.-school, zonder voorafgaand kleuteronderwijs zal sterk remmend werken op zijn ontwikkeling. Het onderwijs moet mede gericht zijn op het opheffen van de geconstateerde beperkingen. De relatie school - ouders dient te worden een relatie school - ouders - internaat.

d onvoldoende of geen kleuteronderwijs; dat het schipperskind over het algemeen de mogelijkheid heeft gemist om de onder c gesignaleerde achterstand door middel van kleuteronderwijs te verminderen. Gevolgen zijn onder meer het wegvallen van de voorwaardenvervullende factor voor het leerproces; het zeer beperkt zijn van het sociale element van de opvoeding en het ontbreken van basisvaardigheden en -begrippen.

Er dienen speciale maatregelen te worden getroffen om de schipperskleuters

voldoende op te vangen. Algemeen wordt aangenomen dat dit direct plaatsen van kinderen op een g.l.o.-school zonder speciale maatregelen niet in het belang van het kind is en moet worden ontraden.

- d integratiemogelijkheden; dat een beduidend aantal schipperskinderen zonder kleuteronderwijs rechtstreeks naar een g.l.o.-school gaat en dat deze kinderen naast plaatsing op het internaat ook in het onderwijs aan een geheel vreemde sfeer moeten wennen. Tevens werd geconstateerd dat er weinig bekend is over de aantallen, resultaten en moeilijkheden van de opvang van schipperskinderen op g.l.o.-scholen.

Hierover zal meer bekend moeten worden en nagegaan moet worden of en zo ja, onder welke voorwaarden schippersscholen walkinderen kunnen toelaten in verband met een integratiebevordering. Een regeling m.b.t. de mogelijkheid van het aantrekken van extra-leerkrachten t.b.v. de g.l.o.-scholen, die schipperskinderen opvangen, dient tot stand te komen. Een volledig onderzoek naar mogelijkheden tot een verantwoorde integratie is noodzakelijk.

- f wet op het basisonderwijs; dat tijdig dient te worden vastgesteld welke de consequenties zijn voor de schippersscholen van de invoering van één wet, die zowel het huidige kleuter- als lager onderwijs zal regelen alsmede welke maatregelen in het belang van het kind dienen te worden genomen. Hierbij zal onder meer veel aandacht moeten worden besteed aan de leeftijd van het kind, de leerplicht en eventuele uitzonderingen en aan de schoolweerbaarheid van het kind.

In deze nota is verder aandacht besteed aan:

- de relatie van de Commissie van zes tot het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen (beleidsafdeling, inspectie, door het ministerie ingestelde overlegorganen) alsmede tot andere organisaties (o.a. vakorganisaties en huisvestingsorganisaties);
- de wenselijkheid te komen tot een Nota onderwijs bijzondere groepen;
- wenselijke veranderingen van het Besluit buitengewoon onderwijs m.b.t. de leerlingenschaal (o.a. in verband met de aanvangsklas);
- het gaan naar voortgezet onderwijs;
- moeilijkheden, die zich voordoen op kleuter- en g.l.o.-scholen, die kinderen van schippers toelaten;
- de begeleiding van deze onderwijssoort;
- de leerkrachten van de schippersscholen;
- informatie en voorlichting over het schipperskind aan kleuter- en g.l.o.-scholen;
- de noodzaak om tot een intensieve en goed geregelde samenwerkingsvorm tussen de scholen, de ouders en de internaten te komen.

OVERZICHT VAN HET AANTAL SCHOLEN, LEERLINGEN EN LEERKRACHTEN VAN HET ONDERWIJS AAN KINDEREN VAN SCHIPPERS

In 1976 waren 18 scholen voor kinderen van schippers werkzaam

— waarvan 2 dependances (openbare)

— waarvan 16 zelfstandige scholen:

3 openbare

9 prot.-chr.

4 rooms-katholieke.

De 18 scholen voor onderwijs aan kinderen van schippers waren gevestigd te:

Plaats	zelfst. of dep.	richting	aantal leerkrachten	
			kernafd.	afd. zeer jeugd.
Amsterdam, Sam. v. Houtenstr.	z	p.-c.	3	
Amsterdam, Amstelveenseweg	z	r.-k.	4	
Amsterdam, v/h Droogbak ligplaatsond.	d	op.	1	
Arnhem	z	r.-k.	5	
Dordrecht	z	p.-c.	10	
Groningen (+ afd. ligpl.ond.)	z	op.	10	2
Krimpen a/d IJssel	z	p.-c.	6	
Leeuwarden	z	p.-c.	3	
Lemmer	d	op.	2	
Maasbracht	z	p.-c.	4	
Nijmegen	z	r.-k.	9	
Oud-Gastel	z	r.-k.	3	
Rotterdam (Grondherenstraat + ligplaatsond.)	z	op.	6	
Rotterdam, Nozemanstraat	z	p.-c.	7	
Terneuzen	z	op.	4	
Vreeswijk	z	p.-c.	10	
Wemeldinge	z	p.-c.	3	
Zwolle	z	p.-c.	11	

In 1976 waren 104 leerkrachten, waarvan 101 voor de basisschool en 3 voor de afdeling zeer jeugdigen, verbonden aan het ligplaatsonderwijs, verbonden aan de scholen voor onderwijs aan kinderen van schippers (zieken niet meegerekend).

In 1976 waren aan de scholen verbonden:

9 vakleerkrachten gymnastiek	42,25 uren per week
13 vakleerkrachten handwerken	83,30 uren per week
1 vakleerkracht zwemonderwijs	0,30 uren per week
2 vakleerkrachten logopedie	16,0 uren per week

2 vakleerkrachten muziek	13,30 uren per week
1 vakleerkracht katechese	2,15 uren per week
28 vakleerkrachten met totaal	158,10 uren per week

In 1976 kwamen 9 leerkrachten (geen vakleerkrachten) bij deze vorm van onderwijs en verlieten 8 leerkrachten dit onderwijs.

Aantal schooltijden voor taakverlichting hoofd: 56 schooltijden (17 leerkrachten).
Aantal boventallige onderwijskrachten per 1.1.1977: 9 (niet taakverlichting hoofd).

Overzicht van het aantal leerlingen in 1976

Ligplaatsonderwijs

gemiddeld aantal leerlingen over het tijdvak 1.1.1976 t/m 15.9.1976

53,77 leerlingen (over 1975: 47,45 leerlingen)

32,5 leerlingen, zeer jeugdigen (over 1975: 34,49 leerlingen).

Onderwijs aan kinderen van schippers

gemiddeld aantal leerlingen over 1976

1.913,5 leerlingen (over 1975: 1.933 leerlingen).

In 1976 kwamen 219 leerlingen op de scholen voor onderwijs aan kinderen van schippers, die geen kleuteronderwijs hadden gevolgd (over 1975: 215 leerlingen).

NAAR ANDERE SCHOLEN

Leerlingen, die andere scholen bezoeken m.i.v. het schooljaar 1976-1977 naar:

l.e.a.o.-l.a.v.o.	11 leerlingen
v.w.o.	1 leerling
h.a.v.o.	10 leerlingen
m.a.v.o.	75 leerlingen
v.w.o.-h.a.v.o.	14 leerlingen
v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.	23 leerlingen
h.a.v.o.-m.a.v.o.	35 leerlingen
binnenvaartschool	3 leerlingen
l.t.s.	65 leerlingen
huishoud- en nijverheidsonderwijs	46 leerlingen
i.t.o.	4 leerlingen
i.h.n.o.	3 leerlingen
land- of tuinbouwschool	3 leerlingen
g.l.o.	107 leerlingen

andere schippersschool	6 leerlingen
rijdende school	3 leerlingen
z.m.l.k.-school	2 leerlingen
school voor s.h.-kinderen	2 leerlingen
b.o.-school	4 leerlingen
school voor debielen	1 leerling
havenvakschool	1 leerling
kleuterschool	1 leerling
l.o.m.-school	6 leerlingen

Totaal 426 leerlingen
 (over 1975: 393 leerlingen)

Eindonderwijs: 7 leerlingen (over 1975: 12 leerlingen).

C Onderwijs aan kinderen van kermisexploitanten

Het onderwijs aan de kinderen van kermisexploitanten vroeg in 1976 aandacht voor:

- a accommodatie
- b organisatie Stichting rijdende scholen
- c onderwijs op de rijdende scholen
- d reisplan
- e kleuteronderwijs
- f situatie scholen op de winterstaanplaatsen
- g aansluiting voortgezet onderwijs
- h Br. Everardus Witte-stichting.

ad a

In 1976 werden twee rijdende scholen vervangen door een nieuwe verbeterde accommodatie. Bij de vijf rijdende scholen zijn in 1976 gekomen de Koningin Julianaschool (nr. 6) en de Prins Bernhardschool (nr. 7).

ad b

Een nieuwe organisatievorm werd in 1976 gerealiseerd. De directeur van de stichting heeft afscheid genomen. Zijn taak is overgenomen door de heer R. Bakker, hoofd van een van de scholen, die voor het gehele onderwijs aan kinderen van kermisexploitanten als coördinator optreedt.

ad c

In 1976 werd vooral aandacht besteed aan:

- een rekenactiveringsprogramma;
 - het aanvankelijk leesonderwijs.
- In de bijeenkomsten van de leerkrachten werd verder aandacht besteed aan:
- de Contourennota;
 - de derde schooltijd;
 - creatieve vorming;
 - rapportage en beoordeling van de leerresultaten van de leerlingen.

ad d

Het reisplan voor het seizoen 1976 werd samengesteld door een commissie, die bestond uit vertegenwoordigers van de vakorganisaties voor kermisexploitanten, de maatschappelijk werkdeskundige t.b.v. de kermisexploitanten, de hoofden van de rijdende scholen en de coördinator.

ad e

Een door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen ingestelde commissie beraadde zich over de onderwijsproblematiek van het kind van de kermisexploitant. Uit deze commissie vormde zich een werkgroep, die zich bezighield met de mogelijkheden voor de kleuters. Door deze werkgroep is het initiatief genomen tot de samenstelling van een cursus voor de ouders van de kleuters. Aan het einde van het verslagjaar verscheen de eerste aflevering van 'Kleutercarroussel' voor kinderen van kermisexploitanten. Deze cursus is tot stand gekomen door samenwerking van de Stichting rijdende scholen en de Broeder Everardus Witte-stichting.

ad f

In Bergen op Zoom is gedurende de winterperiode een goede wisselwerking ontstaan tussen een rijdende school en een neutraal bijzondere school.

ad g

De door het ministerie ingestelde commissie (onder e. genoemd) beraadde zich in 1976 over de onderwijsproblematiek van het kind van de kermisexploitant in het algemeen en over het kleuteronderwijs en mogelijkheden tot aansluiting met het voortgezet onderwijs in het bijzonder.

ad h

In 1976 groeide het aantal leerlingen, dat door bemiddeling van de Broeder Everardus Witte-stichting op een internaat werd geplaatst, van waaruit een school voor g.l.o. of een school voor onderwijs aan kinderen van schippers werd gezocht. De stichting nam samen met de Stichting rijdende scholen een initiatief om te komen tot een cursus voor de ouders van kleuters (Kleutercarroussel). In 1976 gaf de stichting in enige gevallen financiële steun voor het aanschaffen van studieboeken t.b.v. leerlingen, die het voortgezet onderwijs bezoeken.

OVERZICHT VAN HET AANTAL SCHOLEN, LEERLINGEN EN LEERKRACHTEN VAN HET ONDERWIJS AAN KINDEREN VAN KERMIS-EXPLOITANTEN

In 1976 waren zeven rijdende scholen voor kinderen van kermisexploitanten werkzaam

School	winter-standpl.	zelfst. of dep.	richting	aantal leerkrachten reisreiz. winterreiz.	
Prinses Beatrixschool	Leeuwarden	z	bijz.	2	2
Prins Bernhardschool	Bergen op Zoom	z	bijz.	1	1
Prinses Christinaschool	Apeldoorn	z	bijz.	1	1
Prinses Ireneschool	Amsterdam	z	bijz.	2	2
Koningin Julianaschool	Heerlen	z	bijz.	1	2
Prinses Margrietschool	Apeldoorn	z	bijz.	2	2
Prins Willem-Alexandersch.	Groningen	z	bijz.	1	1

Overzicht van het gemiddeld aantal leerlingen in 1976

Prinses Beatrixschool	20,3 leerlingen
Prins Bernhardschool	16,3 leerlingen
Prinses Christinaschool	14,7 leerlingen
Prinses Ireneschool	17,9 leerlingen
Koningin Julianaschool	12,6 leerlingen
Prinses Margrietschool	32 leerlingen
Prins Willem-Alexanderschool	12 leerlingen

totaal 125,8 leerlingen

(in 1975: 110,5 leerlingen).

VAKLEERKRACHTEN

In 1976 was aan een school verbonden: 1 vakleerkracht handwerken met 1½ uur per week.

NAAR ANDERE SCHOLEN

Leerlingen, die andere scholen bezoeken m.i.v. het schooljaar 1976-1977 naar:

g.l.o.-scholen	3 leerlingen
m.a.v.o.	1 leerling
huishoudschool	7 leerlingen
l.e.a.o.-l.a.v.o.	1 leerling

totaal 12 leerlingen

(in 1975: 18 leerlingen).

Eindonderwijs: 0 leerlingen (in 1975: 1 leerling).

Mutaties leerkrachten (geen vakleerkrachten) reisseizoen
2 leerkrachten vertrokken en 4 leerkrachten bijgekomen.

Taakverlichting hoofd: 6 leerkrachten — 14 schooltijden.

In 1976 (1.1.1977) waren 10 leerkrachten (waarvan 10 in vaste dienst) verbonden aan de scholen voor onderwijs aan kinderen van kermisexploitanten.

4 Inspectie speciaal onderwijs

OUDERPARTICIPATIE IN HET SPECIAAL ONDERWIJS

Zoals bij vele vormen van onderwijs kent ook het speciaal onderwijs ouderparticipatie. Naast wat er in het algemeen onder verstaan kan worden is er bij de relatie ouders van een kind met problemen en een school voor speciaal onderwijs steeds sprake van een accentuering van bepaalde elementen van dit begrip en veelal van een extra dimensie.

De inspectie heeft een onderzoek ingesteld naar de mate waarin ouderparticipatie op de scholen voor speciaal onderwijs plaatsvindt en dit gecompleteerd door het afnemen van een aantal interviews met hoofden van scholen en met voorzitters van oudercommissies van de scholen. Noch het een noch het ander pretendeert een gedegen onderzoek te zijn naar de mate waarin en de wijze waarop ouderparticipatie voorkomt. Het geeft hoogstens tendenties en indicaties aan.

Het begrip 'ouderparticipatie' zou men voor het speciaal onderwijs als volgt kunnen omschrijven:

'Het actief betrokken zijn van ouders bij behandeling, begeleiding, opvoeding en onderwijs aan hun gehandicapte kinderen, zowel in het algemeen als op handelingsniveau'. Hoewel er ten aanzien van aard, omvang en intensiteit van de ouderparticipatie bij de reguliere vormen van onderwijs vele punten van overeenkomst zijn met die bij het speciaal onderwijs, lijkt het zinvol globaal weer te geven, welke specifieke factoren een positieve of negatieve invloed kunnen uitoefenen, in vergelijking met het reguliere basisonderwijs. Opgemerkt dient te worden, dat de aard en het aantal van de positieve of negatieve factoren geen waarde-oordeel inhouden over de wenselijkheid van ouderparticipatie.

FACTOREN MET EEN NEGATIEVE BEÏNVLOEDING

1 Scholen voor speciaal onderwijs zijn vrijwel nooit echte buurtscholen.

Gevolgen

- Voor de ouders is actieve deelname tijdrovend en met betrekking tot de gezinssituatie vaak onmogelijk. Wanneer de ouders op handelingsniveau gaan meefunctioneren, wordt er niet alleen veel vrije tijd opgeëist, maar ook de tijdsindeling is niet altijd gunstig, omdat bij het speciaal onderwijs doorgaans meerdere personen bij de behandeling betrokken zijn. Arts, psycholoog, logopedist(e) c.a. zijn meestal niet full-time aan de school verbonden, waardoor men nog meer rekening moet houden met de tijdsindeling. De lange reistijden en het vaak weer vóór de middagpauze op tijd thuis willen zijn in verband met de opvang van andere kinderen zijn een rem op deze vorm van participatie.
- Het leefklimaat kan van invloed zijn op de belevingssituatie. Het vertrouwde en daardoor veilige leefklimaat wordt verstoord. Vele kinderen gaan op

jeugdige leeftijd plotseling naar de grote stad. Dan moeten de ouders van de ene op de andere dag mee gaan leven in situaties, die onbekend zijn. De school is geen school meer in de vertrouwde betekenis.

- Het onvermijdelijke gemis van regelmatig mondeling contact werkt bij emotionele conflicten frustrerend. Het is niet mogelijk 'even' het kind naar school te brengen of af te halen. Hierdoor mist men de kans, dat er een mogelijkheid ontstaat om in een, vaak vluchtig contact met het personeel van de school zijn hart te luchten. Altijd is er die afspraak nodig en moet die lange afstand overbrugd worden, waardoor ieder probleem vaak langer dan gewenst onopgelost blijft. De ligging van de school wordt daardoor als één van de veroorzakers van het probleem gezien, omdat juist in directe, persoonlijke contacten, bij emotioneel geladen problemen, de oplossing van, of het praten over deze problemen vaak de aanzet kunnen vormen voor meerdere contacten.

2 De beperktere schoolkeuze geeft ten aanzien van de schoolbevolking:

- grotere spreiding van het milieu;
- grotere verscheidenheid in levensovertuiging.

Deze factoren leveren voor de ouderparticipatie vaak problemen op. Vooral groepsactiviteiten worden bemoeilijkt. Vaak ontstaat er een groepseenheid op grond van het feit, dat alle ouders eenzelfde probleem hebben, namelijk het probleem van een kind, dat naar het speciaal onderwijs moet. Met groot enthousiasme zet de groep zich vaak in om ervan te maken wat ervan te maken valt, maar als de participatie omvangrijker en breder wordt, moeten de taken verdeeld worden. Dan komen vaak teleurstellingen, omdat men een taak toebedeeld krijgt, waarvoor men zich niet geschikt acht. Men beoordeelt elkaar naar uiterlijk en afkomst, omdat het 'vreemden' zijn.

De grote verscheidenheid in levensovertuiging wordt misschien niet zo zeer door de ouders als ongunstig ervaren, maar voor de school kan een intensieve ouderparticipatie daardoor wel meer problemen gaan geven. Er moet rekening worden gehouden met ouders, die een onvrijwillige keuze deden, niet alleen al naar de vorm van onderwijs, maar ook op grond van hun levensovertuiging.

3 De vaak ook nog buiten het bepaalde type school voor speciaal onderwijs voorkomende verscheidenheid in zowel lichamelijke als geestelijke handicaps kunnen, vooral aanvankelijk, een terughoudende opstelling veroorzaken. Voordat ouders actief kunnen worden binnen het schoolgebeuren, dient meestal eerst de periode van gewenning en herkenning ten opzichte van de school doorgemaakt te worden. Men weet niet alleen niet precies wat er gedaan wordt, maar ook de schoolbevolking is een onherkenbare verzameling van probleemkinderen. Het duurt wel even, voordat men uit de, met enige terughoudendheid, gedane observatie van kinderen weer de herkenning van het normale vindt.

4 De confrontatie met de doorgaans zelf nog niet verwerkte aanvaardingsproblematiek van het 'anders-zijn' van het eigen kind met die van andere ouders. Ook hierin spelen zich processen af, die veel tijd vragen. De eerste contacten van ouders onderling worden vaak buiten de school gelegd. In het veilige, vrijblijvende contact met andere ouders kan men de wereld enigszins verkennen. Door te praten over de problematiek van anderen kan men zijn eigen problemen beter onderkennen. Men durft en kan nog niet direct participeren in het grotere geheel. Er is een aarzeling, een zekere drempelvrees.

5 De didactische en therapeutische handelwijzen zijn moeilijker en de ouders betreden een onbekend terrein, althans nog onbekender, dan dat zij zich uit eigen ervaring uit hun schooltijd kunnen herinneren. Vooral de assistentie bij onderwijsactiviteiten, die betrekking hebben op de leerprocessen, geeft vaak problemen. Geen wonder, ook in het reguliere onderwijs is dit onderdeel niet het gemakkelijkst.

Duidelijk waarneembaar bij het speciaal onderwijs betreft het hier de scholen, die overwegend bevolkt worden door orgaangestoorde kinderen. De gespecialiseerde aanpak zal ook de assistentie van ouders op dit punt bemoeilijken.

6 Er is tijd nodig, voordat de school als de juiste schoolkeuze wordt ervaren. Het is begrijpelijk, dat een onvrijwillige keuze een zekere reactie oproept. Menige ouder ziet in de noodgedwongen schoolkeuze een zekere afstand doen van gekoesterde verwachtingen. Men kan er zich moeilijk mee verzoenen. Pas wanneer de positieve invloeden van een school op een kind gaan inwerken, worden deze ouders nieuwsgierig en kan een bereidheid tot deelname gestimuleerd worden.

7 De angst voor het niet kunnen beheersen van emotionele problemen werkt remmend aan beide kanten van de relatie. De verschillende aspecten van de ouderparticipatie worden hierdoor sterk beïnvloed. Men kan hieruit wel de voorzichtigheid billijken, waarmee men de ouderparticipatie in het speciaal onderwijs tegemoet treedt. Er worden aan de teams van de scholen geen geringe eisen gesteld. Wanneer men tekort schiet, kan dit grote gevolgen hebben voor het kind. Vele ouders zitten zo vol met de problemen van hun eigen kind, dat, vooral tijdens bijeenkomsten in grote groepen, een algemene problematiek zelden met succes aan de orde komt. Steeds weer probeert men dan uitspraken uit te lokken, die betrekking hebben op het eigen individuele geval. Hoe tactvol de leiding ook zal proberen de discussie in gekozen banen te leiden, ze ontkomt vaak niet aan het gevoel, dat de opzet in een niet-gewenste richting gaat. Hierdoor kan een zekere onvrede ontstaan, waardoor de animo voor deelname afneemt.

8 Schuldgevoelens belemmeren de openheid van de relatie.

Het actief betrokken worden eist een openheid van beide kanten. Medehandelen kan eerst tot zijn recht komen, wanneer men er vooral ten opzichte van opvoedingssituaties van overtuigd is, dat er ook eerlijk en daadwerkelijk meegehandeld kan worden. De bereidheid om mee te handelen komt niet altijd voort uit het inzicht van de noodzakelijkheid. Dit wordt ook veelal belemmerd, doordat slechts één van de ouders meedoet. De betrokkenheid van de ouders komt nog te vaak van de kant van de moeder. Door haar sterke emotionele betrokkenheid zoekt zij daadwerkelijk de beste hulp voor haar kind en wil zij er ook alles voor doen. Ze groeit naar andere inzichten en opvoedkundige handelingen, hetgeen binnen de huwelijksrelatie weer conflictstof kan aandragen, indien de ouderparticipatie eenzijdig blijft functioneren.

9 Bij sommige vormen van speciaal onderwijs en met name die met veel leerlingen uit wat wel genoemd wordt de zwak-sociale milieus gaat het betrekken van ouders bij het schoolgebeuren vaak erg moeizaam, omdat deze ouders veelal minder aanspreekbaar zijn en duidelijk weinig belangstelling hebben voor het wel en wee van hun kind.

FACTOREN, DIE POSITIEF WERKEN

1 De grote zorg omtrent opvoeding en toekomst van het kind dwingen de ouders als het ware tot een nauwere schoolrelatie. Plaatsing van een kind op een school voor speciaal onderwijs is het gevolg van een probleem, dat blijkbaar niet volgens gangbare methoden opgelost kan worden. Tijdens de opvoeding ziet men zich gesteld voor moeilijkheden, waarvoor ervaring en kennis vereist worden. Dit kan veel minder in de kleine kring verkregen worden. Men voelt, dat men hulp moet halen. Niet dat men er onmiddellijk voor open staat, maar informatie kan hier gaan leiden tot participatie.

2 De individuele benadering van de problemen versterkt de relatie. De individuele aanpak van het kind heeft bij het speciaal onderwijs steeds op de voorgrond gestaan. Bij de individuele behandeling ontstaat vanuit de school de behoefte aan informatie. Bij de meeste vormen van dit onderwijs is het huisbezoek een integrerend onderdeel van het werk. Deze contacten kunnen uitnodigend werken. Ook onderzoeken en het uitbrengen van een verslag van teambesprekingen doen de ouders de gang naar school maken, en deze activiteiten helpen vele ouders over de drempel van afwachten naar handelen.

3 De toelatingsprocedure eist contact, tijd en overleg met ouders, waardoor de basis voor de relatievorming gunstig beïnvloed kan worden. Het wordt in dit verband door hoofden van scholen voor speciaal onderwijs wel eens betreurd, dat de aanmeldingen minder rechtstreeks zijn dan vroeger het geval was. Voor-

dat de ouders de gang naar de school maken, zijn er op een ander niveau al veel gesprekken geweest. Men is al een beetje uitgepraat en uitgedacht en heeft zich al een mening gevormd. Het minder spontane en vrijblijvende advies zou dan belemmerend werken in verband met de relatievorming tot de school, en in dit geval kan deze positieve factor negatief worden.

4 De deelname in de lichamelijke verzorging werkt stimulerend. Men houdt zich meer bezig met het probleem van het lichamenlijk welzijn en in verband hiermede ook met de lichamelijke verzorging. Er is wat directer medisch toezicht en, door de andere en langdurige opvang, ook wat meer noodzaak om zich hiermee bezig te houden. Er wordt door de school deelgenomen aan een meestal specifiek ouderlijke taak. Juist deze deeltaak kan een gezamenlijk handelen bevorderen.

5 Het karakter van het onderwijs noopt tot ontplooiing van activiteiten, op een breder terrein, waarbij betrokkenheid vereist is. Er zijn vaak veel activiteiten, die tot doel hebben de sociale integratie te bevorderen. Eveneens zijn er ook minder schoolse activiteiten. Hierbij is veel hulp en medewerking nodig en de hulp valt meestal ook onder de activiteiten, waarbinnen een groot aantal ouders kan participeren.

Indien men bij het speciaal onderwijs ouders actief wil betrekken op handelingsniveau, zal men erop bedacht moeten zijn, dat naast de reeds genoemde problemen, er ook bij ieder type school nog weer totaal nieuwe uitgangspunten ten aanzien van deze materie gehanteerd moeten worden. Dit tekent zich af in de antwoorden, die op verschillende vragen uit de enquête werden gegeven. Zo zien we, dat op de vraag betreffende de eisen die men aan ouders, die participeren, dient te stellen van de kant van het onderwijs aan zeer moeilijk opvoedbare kinderen vooral eigenschappen als evenwichtigheid, motivatie en niet te emotioneel reageren hoog genoteerd staan, terwijl bij het onderwijs aan zeer moeilijk lerende kinderen het goed contact met de kinderen kunnen maken en de betrokkenheid speciale wensen zijn. Bij de scholen voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden vindt men de kennis van zaken, het consequent zijn, de positieve instelling en de zelfkritiek belangrijk.

Ten aanzien van de eisen, die gesteld worden aan de leerkrachten, is men vrij eensgezind. Belangrijk is, dat zij openstaan voor andere meningen en dat hun werk een openheid biedt. Ze moeten een groot aanpassingsvermogen hebben en iets willen delegeren. De bereidheid tot samenwerken en openstaan voor kritiek zijn noodzakelijk. Naast een niet-autoritaire houding moeten de leerkrachten zich nimmer door de 'inmenging' bedreigd gaan voelen.

Uit de interviews bleek, dat er zich bij de invoering van de ouderparticipatie niet veel problemen voordeden, wel tijdens de voortgang van dit proces. De volgende moeilijkheden werden gesignaleerd:

- de te grote betrokkenheid bij het eigen kind; door onvoldoende distantie van die problemen konden ouders niet mee-functioneren;
- men begreep elkaar niet, men verstond elkaars taal niet;
- de selectie van ouders en de taakverdeling was moeilijk;
- de organisatie was niet goed; er waren te weinig taken, waardoor de animo afnam;
- de continuïteit van het werk vormde een probleem, vooral bij de streekscholen.

VERANTWOORDING EN UITKOMSTEN VAN DE ENQUÊTE

In december 1976 werd een kleine enquête gehouden onder de hoofden van scholen voor speciaal onderwijs. Op de officiële statistiekformulieren van 1975-1976 stonden weliswaar enkele vragen over ouderparticipatie, doch voor een jaarverslag waren meer gerichte vragen nodig die bovendien meer gedetailleerd moesten zijn. Hoewel de inzendingstermijn zeer kort was, kwamen de formulieren van 764 of 93% van de 824 scholen binnen de gestelde tijd binnen, zodat de uitkomsten als zeer representatief aangemerkt kunnen worden.

Voor een goed begrip van de onderstaande tabellen is het nodig te weten hoe de twaalf inspectiegebieden over Nederland verdeeld zijn. De aantallen scholen zijn die van 31 december 1976.

Inspectie	I —	Groningen en Friesland, 67 scholen
Inspectie	II —	Drenthe en Overijssel, 77 scholen
Inspectie	III —	Gelderland, zonder de Betuwe en Nijmegen, 75 scholen
Inspectie	IV —	Oosthelft van de provincie Utrecht, de Betuwe, Nijmegen en omgeving, 70 scholen
Inspectie	V —	Noord-westelijk, oostelijk en zuid-oostelijk Zuid-Holland en de westhelft van de provincie Utrecht, de stad Utrecht inbegrepen, 73 scholen
Inspectie	VI —	Den Haag, Delft en het Westland, 60 scholen
Inspectie	VII —	Rijnmondgebied en de Zuidhollandse eilanden, 66 scholen
Inspectie	VIII —	Amsterdam en het Gooi, 62 scholen
Inspectie	IX —	Noord-Holland, zonder Amsterdam en het Gooi, 73 scholen
Inspectie	X —	Zeeland en westelijk Noord-Brabant, 65 scholen
Inspectie	XI —	Oostelijk Noord-Brabant, 72 scholen
Inspectie	XII —	Limburg, 64 scholen.

Totaal Nederland: 824 scholen.

Vraag a luidde:

'Is er een oudercommissie/oudercomité aan de school verbonden'

Gebied	ja	nee	% ja	% nee	aantal ingezonden formulieren
Inspectie I	39	21	65	35	60
Inspectie II	57	20	74	26	77
Inspectie III	33	31	52	48	64
Inspectie IV	40	27	60	40	67
Inspectie V	41	18	69	31	59
Inspectie VI	45	14	76	24	59
Inspectie VII	38	28	58	42	66
Inspectie VIII	46	13	78	22	59
Inspectie IX	60	9	87	13	69
Inspectie X	42	23	65	35	65
Inspectie XI	39	29	57	43	68
Inspectie XII	23	28	45	55	51
Totaal	503	261	66	34	764

Twee derde van de scholen kent dus een vorm van ouderorganisatie. Gelderland en Limburg zijn uitschieters met meer dan 10% verschil naar beneden, het gebied van Den Haag en de gehele provincie Noord-Holland springen naar voren met een percentage dat 10% of meer boven het landelijk gemiddelde ligt. Globaal gesproken zou men kunnen stellen dat de verstedelijkte gebieden een hoog percentage hebben, de landelijke gebieden, met name die waar een groot aantal inrichtingsscholen zijn, een lager percentage.

Vraag b luidde:

'Hebben ouders, al dan niet in georganiseerd verband, inspraak bij benoeming van hoofd en/of personeel van de school'

Gebied	ja	nee	% ja	% nee	aantal ingezonden formulieren
Inspectie I	19	41	32	68	60
Inspectie II	25	52	32	68	77
Inspectie III	17	47	27	73	64
Inspectie IV	16	51	24	76	67

Inspectie V	20	39	34	66	59
Inspectie VI	8	51	14	86	59
Inspectie VII	5	61	8	92	66
Inspectie VIII	12	47	20	80	59
Inspectie IX	26	43	38	62	69
Inspectie X	20	45	31	69	65
Inspectie XI	18	50	26	74	68
Inspectie XII	6	45	12	88	51
Totaal	192	572	25	75	764

Uit het bovenstaande blijkt duidelijk dat de inspraak bij benoemingen ver achterblijft bij de vorming van oudercommissies. De daar geconstateerde voorsprong van de stedelijke gebieden is eerder een achterstand geworden. Alleen Noord-Holland (zonder Amsterdam en het Gooi) springt naar voren met een getal dat 13% hoger ligt dan het landelijk gemiddelde. Zeer laag zijn de grote steden van Zuid-Holland en de provincie Limburg.

Omdat de aantallen per inspectiegebied en per activiteit vaak zeer gering waren, zijn in de twee volgende tabellen alleen de totalen voor Nederland vermeld. Duidelijk blijkt dat activiteiten als het voorbereiden van bepaalde festiviteiten, het meegaan met excursies of schoolreisjes, het inzamelen van gelden, die men zou kunnen bestempelen als 'ouderparticipatie avant la lettre', een hoge frequentie hebben. Alle overige werkzaamheden blijven daar ver bij achter.

Vraag c luidde:

'Welke van de onderstaande activiteiten worden door de ouders verricht'.

Door velen worden de bij deze vraag genoemde activiteiten nog niet als ouderparticipatie aangemerkt omdat het zgn. hand- en spandiensten betreft die op zichzelf genomen weinig met het assisteren bij het geven van onderwijs te maken hebben.

Soorten activiteiten	aantal malen vermeld	% van 764
bijeenbrengen van gelden voor leer- en hulpmiddelen	247	32
regelmatig bijwonen van lessen (niet het assisteren bij lesgeven)	121	16
bijhouden van de administratie	13	2
vervaardigen van leermiddelen	173	23
schoonmaken	18	2

Soorten activiteiten	aantal malen vermeld	% van 764
koffie zetten	74	10
opzetten van bepaalde festiviteiten	430	56
karweitjes die verband houden met het onderhoud van de school	171	22
begeleiden van kinderen naar zwembad of gymzaal	123	16
meegaan met excursies of schoolreisjes	367	48
houden van toezicht op de speelplaats	8	1
assisteren of toezicht houden bij de gemeenschappelijke maaltijd	16	2

Vraag d luidde:

'Bij welke van de hieronder genoemde onderwijsactiviteiten wordt door de ouders assistentie verleend'.

Uit de getallen blijkt dat aan deze activiteiten, die alle direct of indirect verband houden met het assisteren bij het geven van onderwijs door veel minder ouders wordt deelgenomen dan aan de zgn. hand- en spandiensten. Dit komt overeen met de ervaring, dat menig schoolteam het moeilijk vindt voor deze wijze van samenwerking met de ouders een goede vorm te vinden.

Soorten activiteiten	aantal malen vermeld	% van 764
opzetten en bijhouden van documentatiecentrum	119	16
hulpverlenen aan leerlingen bij het zoeken naar informatie	41	5
hulp bij de zgn. leervakken:		
lezen of niveau-lezen	108	14
rekenen of niveau-rekenen	25	3
taal	24	3
hulp bij expressievakken:		
muziek en zang	8	1
tekenen	9	1
handenarbeid	87	11
zgn. hobby's	46	6
diversen	72	9

Uit het verslag blijkt dat ouderparticipatie in het speciaal onderwijs 'en route' is. In sommige sectoren is men een heel eind gevorderd op deze weg, in andere sectoren is men nog maar net begonnen.

Ook tussen de scholen onderling lopen de zaken waarin, en de wijze waarop participatie door ouders plaatsvindt sterk uiteen. Dit is logisch, begrijpelijk en goed omdat scholen en ouders gezamenlijk niet verder moeten gaan dan wat in hun situatie aan mogelijkheden ligt. Een te snel invoeren en te omvangrijk participatie-pakket kan de relatie ouders - school ernstig schaden en er is dan maar één categorie die daarvan de dupe wordt en dat zijn de leerlingen. En juist deze leerlingen met problemen zijn gebaat bij een evenwichtige en rustige relatie tussen school en gezin.

Dit is geen pleidooi tegen ouderparticipatie, integendeel. Als ergens de noodzaak en de grote betekenis van samenwerking tussen school en gezin een voorwaarde moet zijn, dan is dit het geval in het speciaal onderwijs. Juist omdat dit zo gevoelig ligt, is behoedzaamheid en zorgvuldig handelen noodzakelijk maar wel in een samen op weg zijn naar een goede relatie tussen school en gezin waardoor meer invloed van ouders op het gebeuren in de school voor de toekomst verzekerd is.

Overzicht per 16.6.1976

soort school	aantal leerkrachten			aantal leerlingen				
	openb.	r.-k.	p.-c.	n.b.	openb.	r.-k.	p.-c.	n.b.
doven	29	106	59	69	263	147	506	398
slachthorenden	71	84	30	119	304	581	716	880
afd. spraakgebr.						141	63	225
spraakgebrekkigen	19	—	—	—	19	239	—	—
blinden	—	32	33	25	90	—	222	164
slachtzindenden	—	21	16	27	64	—	181	230
lich. gebrekkigen	81	154	45	133	413	760	1.423	1.166
langdurig zieken	8	58	21	28	115	64	598	307
ziekelijke kinderen	64	31	—	40	135	905	426	1.174
epileptici	—	22	15	—	37	—	202	117
debielen	757	1.048	611	73	2.489	10.055	14.333	319
afd. imbecielen						413	8.231	1.039
imbecielen	146	223	138	70	577	1.607	2.471	328
inrichtingen z.z.	—	98	17	15	130	—	1.492	780
z.m.o.k.	48	137	102	86	373	516	1.060	1.393
inst. kinderbescherming	—	17	—	2	19	—	1.375	913
pedologische inst.	28	17	8	23	76	293	208	25
l.o.m.	537	749	384	260	1.930	7.074	9.961	81
Totaal	1.788	2.797	1.479	970	7.034	22.795	33.980	10.406
							18.073	85.254

5 Inspectie middelbaar algemeen voortgezet onderwijs

HET M.A.V.O.-PROJECT

Voorgeschiedenis

Nadat staatssecretaris dr. A. Veerman in 1974 in de Tweede Kamer der Staten-Generaal het sein op groen had gezet, konden in datzelfde jaar daadwerkelijke voorbereidingen voor het M.a.v.o.-project worden getroffen. Voorafgaand daaraan was de aan dit project ten grondslag liggende gedachte — geconcipeerd door coördinerend inspecteur voor het m.a.v.o., dr. J. G. L. Ackermans — vanaf 1971 aanhoudend onderwerp van bespreking geweest in de zgn. M.a.v.o.-conferenties te Lochem. De aanleiding hiertoe lag in de bezorgdheid die werd gevoeld, doordat de centrale opdracht, welke het m.a.v.o. is beschoren binnen het voortgezet onderwijs, mede door het wegwijnen van de driejarige afdeling, op de tocht dreigde te komen staan. Deze bezorgdheid werd met name gedeeld door de m.a.v.o.-organisaties, de Directie a.v.o. en de toenmalige M.a.v.o.-inspectie.

Doelstelling

Een werkgroep, onder voorzitterschap van drs. J. G. L. Ackermans, bracht in 1972 een rapport uit, waarin de volgende doelstelling voor het M.a.v.o.-project werd geformuleerd: 'Het ontwikkelen van hulpmiddelen voor docenten, waardoor zij in staat worden gesteld door middel van differentiatie van leerstof én didactiek hun leerlingen aan het einde van een vierjarige cursus te kunnen brengen tot een eindexamen, waarbij zij uit twee niveaus kunnen kiezen'.

Deze doelstelling draagt een tweetal hoofdkenmerken, nl. een structureel-organisatorisch en een onderwijs-inhoudelijk. Structureel-organisatorisch leidt het project naar een integraal vierjarige opleiding, waarbij de leerling per vak kan kiezen uit een tweetal examenniveaus, welke in beginsel gelijk zijn aan de huidige niveaus van m.a.v.o.-3 en m.a.v.o.-4. Voor alle kandidaten zal het examen zes vakken omvatten.

Onderwijs-inhoudelijk wordt — als impliciete voorwaarde voor de verwerkelijking van de weg naar dit geprofileerde examen — gestreefd naar een heroriëntering op didactische en methodische middelen die kan leiden tot meer individualiserend werken in heterogene groepen. Binnen het M.a.v.o.-project heeft men in beginsel gekozen voor het model van differentiatie binnen klasseverband. In dit model zal in ruimere mate niveaudifferentiatie en in geringere mate of in het geheel niet tempodifferentiatie tot uitdrukking komen.

Het M.a.v.o.-project kent een aantal principiële uitgangspunten:

- het project moet worden gezien als een ontwikkelings- en een verspreidingsproject. Het is dus binnen het kader van de bestaande wetgeving dienstbaar aan het fungerend onderwijs, terwijl de uitkomsten mettertijd bedoeld zijn

voor overdracht op alle scholen voor m.a.v.o.

- deze scholen zijn daarbij vergaand autonoom. Het project streeft naar optimalisering hiervan door de professionalisering van de leraren te bevorderen. Binnen de beperkingen van wettelijke kaders is de school zelf verantwoordelijk voor de inrichting van het onderwijs. Men spreekt in dit verband van de relatief autonome school;
- ten dienste van het project is een fasering in de tijd gepland, waarbinnen het mogelijk moet blijven de gang en het tempo naar bevind van zaken bij te stellen. Daarom spreekt men van een open planning;
- het project wordt ontwikkeld binnen de context van andere bestaande ontwikkelingen in het onderwijs. Tegen deze achtergrond moet een voortdurende evaluatie van dit ontwikkelingsproces mede elke gedachte aan 'eilandvorming' voorkomen.

Opzet

Met ingang van 1 augustus 1975 is een vijftiental scholen voor m.a.v.o. — alle met een afdeling m.a.v.o.-3 — gestart in een voorbereidende fase. Volgens plan zouden per 1 augustus 1976 twaalf van deze scholen de status van experimenteerschool verwerven. Onder invloed van een aantal interne factoren zijn dit metterdaad elf scholen geworden. In deze experimenteerscholen worden — elk op eigen wijze — schoolwerkplannen ontwikkeld, die het mogelijk moeten maken, de voorgenomen projectdoelstelling te verwezenlijken. De experimenteerscholen zullen daartoe een gerichte begeleiding ontvangen.

Vervolgens zal worden nagegaan, in hoeverre men in scholen die niet als experimenteerschool van optimale begeleidingsfaciliteiten profiteren, deze schoolwerkplannen operationeel kan maken. Dit gebeurt vooreerst in 36 à 37 volgscholen en in een later stadium in de overige m.a.v.o.-scholen. Daarbij wordt vanzelfsprekend aan deze volgscholen en andere scholen ruimte geboden om — vanuit hun autonomie — alternatieven voor hun aangeboden schoolwerkplannen te formuleren.

Differentiatie binnen klasverband vraagt bezinning op de totale conceptie van het schoolwerkplan. Daarom vangt het M.a.v.o.-project binnen de deelnemende scholen aan met het tweede leerjaar.

Nevensstaand schema geeft een globaal overzicht van de fasering van het M.a.v.o.-project in de komende jaren.

Soort school	aug. 1975	aug. 1976	aug. 1977	aug. 1978	aug. 1979	aug. 1980	aug. 1981	aug. 1982
experimenterescholen	voorbereiding		uitvoering					
volgelingen		voorbereiding		uitvoering				
overige scholen			voorbereiding		uitvoering			

De eerste geprofileerde examens worden op de experimenterescholen, de volgelingen en de overige scholen respectievelijk afgenomen in 1980, in 1981 en 1982.

Organisatie

De leiding en de bewaking van de voortgang van het project is in handen gegeven van een stuurgroep, die op 9 april 1975 door de staatssecretaris van onderwijs werd ingesteld. Deze stuurgroep — onder voorzitterschap van drs. J. G. L. Ackermans, als zodanig op persoonlijke titel benoemd — is samengesteld uit de volgende geledingen:

M.a.v.o.-verband	3 leden
Algemene vereniging van schoolleiders	1 lid
Nederlands genootschap van leraren	1 lid
Besturenbonden	1 lid
Vereniging van Nederlandse gemeenten	1 lid
De experimenterescholen, verdeeld naar directeuren, leraren, besturen en ouders	4 leden
Stichting voor de leerplanontwikkeling	1 lid (vacature)
Landelijke pedagogische centra	3 leden
Inspectie a.v.o.	1 waarnemer
Inspectie l.b.o.	1 waarnemer
Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen	1 waarnemer

Taken van de stuurgroep zijn:

- het coördineren van voorbereidende en uitvoerende werkzaamheden;
 - het adviseren van de minister inzake beleid en inhoud;
 - het leiden en bewaken van de voortgang;
 - het ontwerpen van een meerjarenplanning,
- voor zover deze taken het M.a.v.o.-project betreffen.

Het project wordt uitgevoerd door de Vereniging de samenwerkende landelijke pedagogische centra. Deze vereniging beschikt daarbij over een aantal vakproductiegroepen en een onderwijskundige staf.

Op 1 augustus 1976 waren vakproductiegroepen gevormd voor de elf bestaande examenvakken bij het m.a.v.o., alsmede voor de vier expressievakken, waarin momenteel experimentele eindexamens worden afgenomen. Elk van de vakproductiegroepen bestaat uit een vakdidacticus en één of twee vakdocenten uit het m.a.v.o. De vakproductiegroepen hebben in beginsel tot taak, per vak materiaal te ontwikkelen, dat de leraren in de scholen in staat moet stellen, de doelstelling van het M.a.v.o.-project te verwezenlijken. Het ligt voor de hand, dat hierin tevens een vaardigheidsontwikkeling c.q. -verbetering is begrepen, die het zelfstandig ontwerpen van gedifferentieerd leermateriaal beoogt.

De onderwijskundige staf bestaat momenteel uit een projectleider en een zestal full-time onderwijskundige medewerkers.

Zij hebben tot taak:

- het begeleiden en coördineren van de vakproductiegroepen;
- het begeleiden van de experimenteer- en volgscholen;
- het tussentijds evalueren van de voortgang van het project.

Uit het bovenstaande mag worden afgeleid, dat de scholen worden begeleid volgens een zgn. schoollijn en een zgn. vakkenlijn.

Het secretariaat van het M.a.v.o.-project is ondergebracht bij het Katholiek pedagogisch centrum te 's-Hertogenbosch.

De experimenteerscholen

Per schrijven AVO/MAVO-608.799 I d.d. 31 mei 1976 deelde staatssecretaris De Jong Ozn. aan 11 scholen mee, dat zij met ingang van 1 augustus 1976 de status van experimenteerschool voor het M.a.v.o.-project zouden verwerven. Aan de selectie van het 15-tal scholen, waaruit deze experimenteerscholen zijn voortgekomen, had de Inspectie a.v.o. een jaar tevoren binnen korte termijn in belangrijke mate medewerking verleend. Het experiment omvat thans de volgende scholen:

de gemeentelijke school voor m.a.v.o. 'Almelo'	te Almelo
de school voor chr. m.a.v.o., Leusderweg 30	te Amersfoort
de katholieke m.a.v.o.-school 'Amstelland'	te Amsterdam
de chr. m.a.v.o.-school	te Dokkum
de chr. school voor m.a.v.o.	te Dronten
de scholengemeenschap m.a.v.o.-l.a.v.o. 'Johanna Westermanschool'	te Den Haag

de chr. scholengemeenschap m.a.v.o.-l.t.s.-l.h.n.o. 'Zuidwest Friesland'	te Koudum
de r.-k. scholengemeenschap lyceum-h.a.v.o.-m.a.v.o. 'Bonaventura-Kijckenborg'	te Leiden
de r.-k. m.a.v.o.-school 'Roncalli'	te Rotterdam
de St.-Jozefschool voor m.a.v.o.	te Tilburg
de rijks scholengemeenschap atheneum-h.a.v.o.- m.a.v.o. 'Prof. Zeeman'	te Zierikzee

De volgscholen

Bij circulaire AVO 76-50 d.d. 9 september 1976 opende de staatssecretaris de mogelijkheid tot aanmelding als volgschool in het kader van het M.a.v.o.-project. Er meldden zich 74 scholen. Op 10 november kon de stuurgroep aan de staatssecretaris advies uitbrengen omtrent de aan te wijzen scholen. Aan dit advies lagen wederom per school de adviezen van de inspectie ten grondslag. De staatssecretaris maakt omstreeks 1 februari 1977 de lijst van scholen openbaar, welke per 1 augustus 1977 de status van volgscholen zullen verwerven.

Evaluatie

Het behoort tot de taak van de onderwijskundige staf om de voortgang van het project te evalueren. Dit beoogt een actueel verloop van het experiment. Daarnaast bestaat behoefte aan een objectieve wetenschappelijke evaluatie, waarbij vooral de uitkomsten van het project — zowel onderweg als bij de beëindiging — moeten worden bestudeerd. Een dergelijk evaluatie-onderzoek moet tevens basismateriaal opleveren ten dienste van de tussentijdse en de finale besluitvorming.

De stuurgroep heeft contacten gelegd met het Instituut voor toegepaste sociologie en met het Research instituut voor toegepaste psychologie om voorstellen voor een objectief wetenschappelijk evaluatieplan te formuleren. Deze voorstellen zullen in het begin van 1977 aan de staatssecretaris van onderwijs worden voorgelegd.

Verspreiding

Het M.a.v.o.-project wordt mede gekenmerkt door een open planning. Daaruit kan worden afgeleid, dat de wijze waarop uiteindelijk de resultaten van het project in bredere kring zullen worden verspreid in de aanvangssituatie van dit moment nog niet gedetailleerd kan worden aangegeven.

Wel wordt met een aantal criteria rekening gehouden:

— de verspreiding moet planmatig verlopen;

- de veranderingen die daartoe in het leerproces zullen optreden vergen onderwijskundige begeleiding van de docenten;
- deze noodzakelijke veranderingen vergen tijd en zijn gediend met een overdracht, die zoveel mogelijk een persoonlijk karakter draagt;
- de verworvenheden van het project moeten 'en route' voortdurend worden getoetst aan de feitelijke onderwijssituatie;
- de experimenteerscholen dragen daarbij medeverantwoordelijkheid;
- de volgscholen en de overige scholen moeten de ruimte hebben om eerder ontwikkeld materiaal toepasbaar te maken in hun eigen situatie.

Het M.a.v.o.-project kan pas wezenlijk geslaagd heten, wanneer zowel de structureel-organisatorische als de onderwijshoudelijke aspecten ervan werkelijkheid zijn geworden.

6 Inspectie algemeen voortgezet onderwijs en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs

NIEUWE ONTWIKKELINGEN

Nederlands

De in 1974 ingestelde Commissie modernisering moedertaalonderwijs (C.M.M.) heeft, na een periode van voorbereiding, op velerlei terrein activiteiten ontplooid. Kenmerkend daarvoor zijn de begrippen longitudinaliteit (aansluiting tussen voorafgaand en volgend onderwijs) en latitudinaliteit (aspecten van taalgebruik bij andere vakken). De instellingsbeschikking van de C.M.M. legt nadruk op werken voor kleuter- en basisonderwijs, maar door deze perspectieven in de lengte en de breedte is alle werk van de C.M.M. van belang voor het voortgezet onderwijs.

Rechtstreeks gericht op algemeen voortgezet onderwijs zijn de werkzaamheden ten behoeve van gericht schrijven en van eindexamens.

In 1973 werd het experiment met het 'alternatieve opstel' in het v.w.o. beëindigd (zie de Onderwijsverslagen van 1971 en 1974). Daarna nam de C.M.M. de verdere begeleiding en uitbreiding ter hand onder de naam 'Gericht schrijven', die tot uitdrukking brengt dat niet alleen het eindprodukt, het opstel, van belang is, maar de gehele werkwijze die daartoe leidt. In 1975 konden ook h.a.v.o.-scholen zich voor deelneming aanmelden. Dat had tot gevolg dat het getal van 34 v.w.o.-scholen die aan het eindexamen 1976 deelnamen, in 1977 zal zijn uitgegroeid tot 72 (56 v.w.o.-scholen en 16 h.a.v.o.-scholen) en in 1978 tot 88 (63 v.w.o.-scholen en 25 h.a.v.o.-scholen). In 1976 publiceerde de C.M.M. een 'Handleiding voor gericht schrijven, ontwikkeld uit ervaringen in scholen voor v.w.o.'.

In oktober 1975 werd 'Gericht schrijven' ook als project voor m.a.v.o.- en l.b.o.-scholen aangekondigd. In drie achtereenvolgende jaren zal een groep van zes m.a.v.o.-scholen en acht l.b.o.-scholen de toepassingsmogelijkheden van 'Gericht schrijven' in hun onderwijs onderzoeken. De werkvorm is erop gebaseerd dat lezen, luisteren, spreken en schrijven niet als op zichzelf staande activiteiten onderwezen dienen te worden, maar als aspecten van één gerichte bezigheid. Voor de eerste lichting (eindexamen 1978) meldden zich 120 scholen aan. Een bulletin 'Gericht bericht', waarvan inmiddels twee afleveringen verschenen, brengt verslag uit over de werkzaamheden.

De afschaffing, in 1973, van de tweede correctie van het eindexamenopstel en de aankondiging van de ontwikkeling van nieuwe toetsvormen voor schrijfvaardigheid, luistervardigheid en tekstbegrip leidden tot intense bezinning op vorm en functie van het eindexamen. Om een goed beeld ervan te krijgen hoe de meningen lagen, verzocht het departement in 1975 de C.M.M. advies uit te brengen over de examenproblematiek, zowel op korte als op lange termijn. Het C.M.M.-advies op korte termijn concentreerde zich op de opstelcorrectie: meervoudig

globale correctie, uit te voeren door een jury van vier docenten, desnoods twee, werd het meest betrouwbaar en valide geacht. Het advies op de lange termijn, aanmerkelijk breder van opzet en na langdurig overleg tot stand gekomen, kwam in 1976 grotendeels gereed.

Een belangrijke vraag is of publikatie van dit advies de discussie nieuwe impulsen zal geven, of dat de belangstelling van de docenten zich verplaatst. In 1976 werden de resultaten gepubliceerd van een onderzoek naar de behoefte aan bijscholing. De meeste docenten hebben taalbeheersing (luisteren en spreken nog meer dan begrijpend lezen) bovenaan hun verlanglijst staan. Dan volgen literatuuronderzoek en jeugdliteratuur en pas op de twaalfde plaats de examenproblematiek.

De Oriëntatiebijeenkomst moedertaalonderwijs van de Sectie Nederlands van 'Levende Talen' weerspiegelen deze veranderende belangstelling. In 1975 werd aandacht geschonken aan beoordeling van schrijfprodukten en aan taalbeschouwing, in 1976 aan jeugdlectuur en jeugdboeken en aan praten en luisteren.

Toch stonden de ontwikkelingen t.a.v. het examen niet stil. In september 1975 verscheen een rapport Tekstbegrip Nederlands v.w.o. op het centraal schriftelijk eindexamen. Een werkgroep van medewerkers van C.I.T.O., C.P.S., K.P.C., de Katholieke universiteit Nijmegen en verschillende v.w.o.-scholen pleitte daarin, op grond van vergelijkende toetsen op verschillende scholen, voor een eindexamen tekstbegrip door middel van deels meerkeuzevragen en deels open vragen, waaronder één of enkele samenvattingsopdrachten. Het rapport werd onder alle v.w.o.-docenten verspreid.

In 1976 werd het C.I.T.O. in de gelegenheid gesteld een project Open vragen te doen uitvoeren, voor vakken die met open vragen examineren, waaronder Nederlands. Onder auspiciën van de C.V.O. (Commissie vaststelling opgaven) zullen de vakmedewerkers de problematiek van de open vragen bestuderen en adviezen over de examenopgaven verstrekken.

Spaans

Met ingang van het cursusjaar 1975-1976 begon aan negen dagscholen voor m.a.v.o.-h.a.v.o.-v.w.o. een experiment 'Spaans als keuze — tevens eindexamen-vak'. Met ingang van het cursusjaar 1976-1977 kwamen hier acht avondscholengemeenschappen bij.

Voorwaarden voor deelneming aan het experiment zijn, evenals bij Russisch:

- de scholen aanvaarden de begeleiding door de Commissie leerplan Spaans;
- het onderwijs wordt gegeven door een bevoegde leraar;
- de eindexamenkandidaten dienen, naast Spaans, nog één van de moderne vreemde talen Frans, Duits of Engels als examenvak te kiezen.

Zoals ook bij Russisch, wordt door de Commissie leerplan Spaans een leergang

speciaal voor het Nederlandse onderwijs samengesteld. Voor de bij het experiment betrokken leraren hebben geregeld bijeenkomsten plaats, waar ervaringen met de leergang worden besproken. In 1979 zal het eerste experimentele eind-examen m.a.v.o. worden afgenomen.

De belangstelling voor het vak Spaans is groot, zoals blijkt uit een door de commissie in 1973 gehouden enquête (zie *Levende talen*, 300 p., 464-466). Dat niettemin slechts negen dagscholen zich voor het experiment meldden, is toe te schrijven aan het harde feit dat geen extra leraarlessen worden toegekend wanneer een nieuw vak als keuzemogelijkheid aan de bestaande examenvakken wordt toegevoegd. (In het cursusjaar 1975-1976 waren 288 leerlingen bij het experiment betrokken, in 1976-1977 323 leerlingen). Tevens speelt een rol dat schoolleiders en docenten vrezen dat het bieden van Spaans als keuzevak de positie van met name de leraar Frans ongunstig zal beïnvloeden. Als derde factor geldt voor dagscholen, dat de vakkenpakketkeuze uiteraard meer dan op de avondscholen mede bepaald wordt door de ouders, die kennelijk nog steeds meer vertrouwen hebben in de beproefde trits Frans, Duits en Engels.

Russisch

Het project Russisch als eindexamen-keuzevak in het v.w.o. en h.a.v.o. op basis van de Experimentenwet 1971 is op 1 augustus 1976 zijn zesde jaar ingegaan. Vijf scholen nemen momenteel aan het experiment deel. Het eindexamen Russisch v.w.o. werd op 20 mei 1976 voor het eerst afgenomen; de kopgroep bestond uit 10 leerlingen van twee scholen. In 1977 zullen 36 leerlingen op vier scholen eindexamen doen, onder wie enkele h.a.v.o.-leerlingen. Met de daarop volgende eindexamengroep van 56 leerlingen zijn alle deelnemende scholen van begin tot einde in het experiment betrokken.

Van het eindexamen 1976 is verslag gedaan in CITO-memo nr. 188 wat betreft het centraal schriftelijk examen en in het jaarverslag van de Commissie leerplan Russisch augustus 1975-1976 wat betreft het schoolonderzoek. Ook in 1977 zullen waarnemers van de C.L.R. de schoolonderzoeken bijwonen.

Niet alleen het eindpunt, juist ook de voortgang van het onderwijs wordt intensief beschouwd. Docenten en vakdidactici komen tweewekelijks bijeen om praktijkervaring en theoretische deskundigheid uit te wisselen. Gegevens zijn voorts beschikbaar van diagnostische toetsen, die tijdens de gehele basis cursus (klas 2 t/m 4) worden afgenomen. Deze toetsen zijn tot stand gekomen in samenwerking tussen C.L.R. en C.I.T.O.; ze toetsen de schriftelijk receptieve vaardigheid. Onder begeleiding van het C.I.T.O. wordt thans gewerkt aan de ontwikkeling van luistertoetsen en toetsen gericht op de schriftelijk produktieve vaardigheid, alsmede tekstbegriptoetsen voor de bovenbouw.

Natuurkunde

De door de Commissie modernisering leerplan natuurkunde (C.M.L.N.) uitgebrachte adviezen over nieuwe leerplannen natuurkunde in het algemeen voortgezet onderwijs hebben geleid tot wijzigingen in de eindexamenprogramma's natuurkunde die in de circulaire AVO 76-38 (d.d. 6 augustus 1976) aan de scholen zijn medegedeeld.

De eerste eindexamens volgens de nieuwe programma's zullen voor het m.a.v.o.-3, m.a.v.o.-4 en h.a.v.o. worden afgenomen in 1978 en voor het v.w.o. in 1979.

De regionale centra in Goes, Rotterdam en Utrecht en de twee reizende centra voor stralingsgevaarlijke proeven voorzien in een behoefte. In het bijzonder geldt dit voor de toegevoegde functie van de keuring van de in de scholen aanwezige radio-actieve bronnen. In het cursusjaar 1975-1976 werden ongeveer 9.000 leerlingen afkomstig van een 150-tal scholen bereikt. Het aantal aanvragen overtreft nog steeds de mogelijkheden.

De Projectgroep leerpakket ontwikkeling natuurkunde (P.L.O.N.) beproefde in de cursus 1975-1976 in vijf m.a.v.o.-scholen een leerpakket voor de tweede klas m.a.v.o. Dit pakket werd na evaluatie herschreven en in de cursus 1976-1977 opnieuw getoetst in de tweede klassen van tien m.a.v.o.-scholen. Ook in enkele tweede klassen h.a.v.o. wordt met dit materiaal gewerkt. In deze cursus wordt bovendien een leerpakket voor de derde klas m.a.v.o. in vijf scholen voor het eerst aan de praktijk getoetst.

Scheikunde

Het basisprogramma-v.w.o. van de Commissie modernisering leerplan scheikunde (C.M.L.S.) kwam tot een afsluiting. In samenwerking met deskundigen van buiten de C.M.L.S. werd nog verder gewerkt aan een aantal bijzondere onderwerpen. Aan de minister is een advies voor een leerplan voor de derde klasse v.w.o. aangeboden.

In het nieuwe programma voor het h.a.v.o. werd een aanvang gemaakt met thema-onderwijs. De eerste ervaringen zijn positief geweest. Daarnaast zullen enkele tot nu toe nieuwe onderwerpen, zoals bijvoorbeeld entropie, in het programma geïntroduceerd worden. Voorbereidingen werden getroffen voor het eerste h.a.v.o.-eindexamen 1977 op de scholen die volgens het C.M.L.S.-experiment werken.

De verandering van aard van de eindexamens scheikunde voor de niet-experimenterende scholen wordt allengs duidelijker. De nieuwe stijl van de v.w.o.-examens vindt in het veld waardering.

In augustus 1975 werden de scheikunde-experimenten van de C.M.L.S. uitgebreid tot het m.a.v.o. Aan het m.a.v.o.-experiment nemen tien scholen deel. De eerste ervaringen in de scholen met het ontworpen leerplan m.a.v.o. kunnen

positief worden genoemd. In het leerplan is een grote plaats ingeruimd voor het practicum. Dit wordt door de leerlingen zeer gewaardeerd en werkt ook duidelijk motiverend. Met name valt dit te constateren bij leerlingen die weten dat zij het vak toch niet als examenvak zullen kiezen.

Het programma voor het vierde leerjaar m.a.v.o., waarmee in 1976 werd gestart, heeft een min of meer thematische opzet. In nauwe samenwerking tussen de aan het experiment deelnemende leraren en de C.M.L.S. wordt het ontworpen leerplan aan de hand van de opgedane ervaringen bijgesteld. Evenals bij het h.a.v.o. worden bij het m.a.v.o. voorbereidingen getroffen voor het eindexamen van de eerste C.M.L.S.-leerlingen in 1977.

Opgemerkt moet nog worden dat de organisatie van het practicum van de m.a.v.o.-leraren een grote inzet vraagt en bij aaneensluitende lessen vaak aanleiding geeft tot tijdverlies. Twee van de deelnemende scholen beschikken in het kader van het Experiment amanuenses m.a.v.o.-l.b.o. over een amanuensis. Duidelijk is gebleken dat pas hierdoor optimale voorwaarden voor het welslagen van de gewenste modernisering aanwezig zijn.

OPVANG SURINAAMSE LEERLINGEN

In het verslagjaar en in de maanden onmiddellijk daaraan voorafgaand werd ook het v.w.o./a.v.o. geconfronteerd met problemen ontstaan door de stroom van rijksgenoten uit Suriname die zich in Nederland vestigden. Met name in de steden met grote concentraties van deze rijksgenoten heeft men op korte termijn ad-hoc-oplossingen moeten en ook kunnen vinden.

Het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen heeft extra lessen ter beschikking gesteld, die, gebruikt als hulplessen, het wegwerken van de in vele gevallen geconstateerde achterstand beoogden. De bovengenoemde ad-hoc-oplossingen verschilden van regio tot regio. In Amsterdam bijvoorbeeld worden, naast het gebruik van de hulplessen, sluisklassen gevormd waarin de leerlingen gedurende 1 tot 3 maanden konden verblijven. In deze tijd vond de determinatie plaats. In aansluiting hierop werden zij geplaatst in het reguliere onderwijs. In Den Haag hebben de scholen met behulp van de hun toegewezen hulplessen de opvang zelf ter hand genomen. Om afzonderlijke faciliteiten vroegen de leerlingen die zich bij hun komst of kort daarna voor één van de Nederlandse v.w.o./a.v.o.-examens zagen geplaatst. Een commissie uit de inspectie heeft zich met deze problematiek beziggehouden en advies uitgebracht. Met name bij de moderne vreemde talen kwamen aansluitingsproblemen aan het licht, omdat in Suriname het accent vooral op de Spaanse taal valt en de Duitse en de Franse taal in mindere mate worden onderwezen.

De staatssecretaris bood daarna middels een circulaire de mogelijkheid voor deze leerlingen een afwijkend vakkenpakket samen te stellen. Vermindering van het aantal vakken werd echter niet toegestaan. De duur van deze maatregel werd

beperkt tot de examenjaren 1976 en 1977.

EXAMENRESULTATEN

Ook dit jaar heeft de Directie a.v.o. een onderzoek laten instellen naar de resultaten van de eindexamen v.w.o., h.a.v.o. en m.a.v.o.-4 in het eerste tijdvak. Dit onderzoek strekte zich uit over 100 v.w.o.-dagscholen, waarvan er 50 uit de Randstad en 50 daarbuiten gekozen zijn; 100 h.a.v.o.-dagscholen (niet verbonden aan een pedagogische academie) met 50 scholen in de Randstad en 50 scholen daarbuiten; 120 m.a.v.o.-4-dagscholen, 60 in de Randstad en 60 daarbuiten; alle 67 h.a.v.o.-afdelingen, verbonden aan een pedagogische academie, niet gesplitst naar Randstad en daarbuiten.

Gezien het beperkte aantal m.a.v.o.-scholen met een driejarige afdeling (± 400) en hun gering aantal examenkandidaten (± 6.000), dat wil zeggen gemiddeld 15 leerlingen per school, zal het onderzoek naar de resultaten van de examens m.a.v.o.-3 het laatst afgerond worden.

In het onderzoek, verricht door de Directie a.v.o., zijn evenals vorig jaar de vakken Frans, Duits en Engels buiten beschouwing gelaten. De gegevens van deze vakken, wat betreft het centraal schriftelijk examen (c.s.e.), afgelegd door alle kandidaten voor deze vakken, zijn ontleend aan C.I.T.O.-publikatie nr. 41.

M.a.v.o.-4

Het belangstellingspercentage voor de verschillende vakken bij de examens m.a.v.o.-4 in 1975 en 1976 wordt vermeld in onderstaande tabel.

vak	% in 1976	% in 1975
Nederlands	100	100
Frans	26	26
Duits	70	68
Engels	98	97
Geschiedenis	—	54*
Aardrijkskunde	—	47*
Wiskunde	44	45
Natuurkunde	27	28
Scheikunde	40	41
Biologie	58	59
Handelskennis	35	34

* deelneming c.s.e. vrijwillig

Uit deze gegevens valt af te leiden dat de vakken aardrijkskunde en geschiedenis elk door $\pm 50\%$ van de kandidaten gekozen worden, aannemende dat de belangstelling voor deze vakken ongeveer gelijk verdeeld is. Vergelijkt men deze belangstellingspercentages met die van vorige jaren, dan blijven ze praktisch constant, want de afwijking bedraagt niet meer dan 1 à 2%, hetgeen vermoedelijk binnen de nauwkeurigheid van de steekproef zal liggen.

De gegevens betreffende het examen van de 120 m.a.v.o.-4-scholen zijn vermeld, wat betreft de behaalde cijfers, afgerond in gehele procenten, in tabel I. Uit deze cijfers die bekend zijn uit het onderzoek van de Directie a.v.o. gesplitst naar scholen in de Randstad en daarbuiten, vergeleken met de cijfers uit 1975, is het volgende percentage onvoldoende cijfers voor de verschillende vakken vermeld in tabel II.

Voor alle vakken blijkt dat de eigen docenten in het schoolonderzoek de examen-kandidaten hoger waarderen dan bij het c.s.e. Heel opmerkelijk is dat de leerlingen van de scholen in de Randstad voor alle vakken, zowel bij schoolonderzoek (s.o.) als c.s.e., in hun resultaten ten achter blijven bij hun medeleerlingen buiten de Randstad.

De vakken wiskunde en natuurkunde blijken de twee moeilijkste vakken te zijn; zowel in de beoordeling bij het s.o. alsook bij het c.s.e. komt dit tot uitdrukking. De overige vakken geven zeer redelijke uitkomsten.

H.a.v.o.

De leerlingen die een h.a.v.o.-school, al dan niet opgenomen in een scholengemeenschap a.v.o., bezoeken, stellen op een andere wijze hun examenpakket samen dan de leerlingen die op een h.a.v.o.-afdeling van een pedagogische academie plaats nemen.

Het belangstellingspercentage luidt als volgt:

vak	1976	1976	1976	1975	1975	1975
	totaal	niet p.a.	p.a.	totaal	niet p.a.	p.a.
Nederlands	100	100	100	100	100	100
Frans	32	—	—	32	—	—
Duits	62	—	—	62	—	—
Engels	98	—	—	98	—	—
Geschiedenis	—	—	—	50	—	—
Aardrijkskunde	—	—	—	53	—	—
Wiskunde	—	46	30	45	45	31
Natuurkunde	—	29	16	27	29	16
Scheikunde	32	35	18	33	35	17

Biologie	47	43	60	48	44	61
Economie	—	34	19	32	33	19
Handelsrekenen	—	19	10	18	18	10

De gegevens over alle h.a.v.o.-scholen en -afdelingen worden door het C.B.S. eerst medio 1977 gepubliceerd. Voor de vakken met examens in meerkeuzevorm leveren de gegevens van het C.I.T.O. een goede indicatie. Van een grote verschuiving in de belangstelling voor de examenvakken is geen sprake.

De cijfers die behaald zijn voor schoolonderzoek (SO), centraal schriftelijk examen (S) en als eindcijfer (E) zijn in twee tabellen ondergebracht; de eerste tabel heeft betrekking op de gegevens betreffende de h.a.v.o.-scholen volgens de steekproef van 100 scholen, de tweede tabel betreft alle 67 h.a.v.o.-afdelingen verbonden aan een p.a. — tabel Va en tabel Vb.

Met de gegevens waarover de Directie a.v.o. beschikte in 1975 en 1976, uitgesplitst naar h.a.v.o.-afdelingen verbonden aan een p.a. en h.a.v.o.-scholen, zowel in als buiten de Randstad, is een overzicht samengesteld over de percentages onvoldoende cijfers, tabel VI.

De resultaten bij het schoolonderzoek steken gunstig af bij de resultaten van het centraal schriftelijk examen.

Het aantal voldoende cijfers voor het vak Nederlands blijft boven 90%. In de scholen gelegen in de Randstad scoren de examenkandidaten bij het schoolonderzoek dezelfde of iets ongunstiger resultaten, bij het c.s.e. ongunstiger resultaten dan hun collega's in de buitengewesten. In 1976 zijn de eindcijfers voor alle vakken, met uitzondering van het vak wiskunde, zeer aanvaardbaar te noemen.

Ten aanzien van de h.a.v.o.-afdelingen, verbonden aan een pedagogische academie, blijkt uit het laatste overzicht dat de resultaten t.o.v. die van de h.a.v.o.-scholen opnieuw wat ongunstiger zijn, zij het niet in die mate als in 1975.

V.w.o.

In de volgende tabel is het belangstellingspercentage voor de verschillende vakken bij de examens v.w.o. in 1975 en 1976 vermeld.

vak	% in 1976	% in 1975
Nederlands	100	100
Latijn	21	20
Grieks	13	14

Frans	30	36
Duits	54	52
Engels	98	98
Geschiedenis	—	—*
Aardrijkskunde	—	—*
Wiskunde I	69	71
Wiskunde II	17	21
Natuurkunde	50	52
Scheikunde	51	51
Biologie	44	—
Economische wetenschappen I en recht	49	48
Economische wetenschappen II en recht	14	11

* deelneming c.s.e. vrijwillig

De belangstelling voor de vakken geschiedenis en aardrijkskunde tezamen is circa 90%, hoewel dit in verband met de mogelijkheid om een achtste vak te kiezen bij het examen v.w.o. minder nauwkeurig is te bepalen.

Ten opzichte van 1975 is een verschuiving merkbaar bij de keuze van de examenvakken. De belangstelling voor Duits neemt toe en die voor Frans af; de exacte vakken worden minder gekozen, terwijl de belangstelling voor de economische vakken stijgende is.

In gehele procenten omgerekend zijn de gegevens betreffende de resultaten van het examen in tabel III vermeld.

Uit alle ter beschikking staande gegevens zijn de percentages onvoldoende cijfers af te leiden, opnieuw gesplitst naar scholen in de Randstad en daarbuiten, aangevuld met de gegevens van 1975 — tabel IV.

Aan de hand van deze cijfers is het duidelijk dat de uitslag van het schriftelijk examen voor alle vakken veel minder gunstig is dan de resultaten bij het schoolonderzoek. De percentages onvoldoende cijfers voor deze beide onderdelen van het examen lopen wel heel sterk uiteen bij sommige vakken, zie bijvoorbeeld Nederlands, klassieke talen, wiskunde II en economische wetenschappen en recht I meer dan een factor 3.

Het feit dat bij de klassieke talen de normen niet bindend voorgeschreven waren, heeft in de Randstad sterker afwijkende gevolgen gehad dan daarbuiten. Een dergelijke grote afwijking is nauwelijks aanvaardbaar te noemen, temeer daar bij vele vakken de resultaten van de examenkandidaten, woonachtig buiten de Randstad, nagenoeg gelijk zijn aan die van hun (Hollandse) medekandidaten, of gunstiger.

De resultaten bij het c.s.e. zijn redelijk evenwichtig te noemen, waarbij voor Nederlands en de moderne vreemde talen de beste prestaties geleverd zijn. De overige vakken hebben vergelijkbare percentages onvoldoende cijfers die minder onderlinge verschillen vertonen dan in 1975.

TABEL I

M.a.v.o.-4

Cijfers van 120 scholen

Vak	Ne		Fa		Du		En		Wi		Nae (Na)		Nat (Sk)		Bi		Hk	
	SO	S	E	S	S	S	S	S	SO	S	SO	S	SO	S	SO	S	SO	S
1.0 - 1.4																		
1.5 - 2.4																		
2.5 - 3.4																		
3.5 - 4.4																		
4.5 - 5.4																		
5.5 - 6.4																		
6.5 - 7.4																		
7.5 - 8.4																		
8.5 - 9.4																		
9.5 - 10.0																		

Opmerking:

De cijfers voor Frans, Duits en Engels zijn landelijke gegevens

SO = cijfer schoolonderzoek

S = cijfer centraal schriftelijk examen

E = eindcijfer

TABEL II

M.a.v.o.-4

Percentage onvoldoende cijfers

Vak	Ne		Fa		Du		En		Wi		Nae (Na)		Nat (Sk)		Bi		Hk	
	SO	S	E	S	S	S	S	S	SO	S	SO	S	SO	S	SO	S	SO	S
Jaar																		
1976																		
in Randstad	6	10	5	—	—	—	—	—	31	46	37	27	57	43	19	35	29	12
1976																		
in Randstad	4	7	3	—	—	—	—	—	21	42	30	20	47	31	18	31	23	10
1976 Totaal	4	9	4	18	19	23	25	441	33	24	51	37	18	33	25	12	247	15
1975 Totaal	4	6	3	20	18	24	24	35	28	24	39	30	16	30	21	9	15	10

Opmerkingen:

1) Voor de vakken wiskunde, schellkunde en handelskennis worden zowel opgegeven in de vorm van meerkeuzevragen als in de vorm van open vragen aan de examenkandidaten voorgelegd.

De cijfers voor het schriftelijk examen (S) is het rekenkundig gemiddelde van de cijfers behaald voor deze beide onderdelen.

Volgens de C.I.T.O.-gegevens waren in 1976 de resultaten voor het meerkeuzevragen:

wiskunde 31 % onvoldoende cijfers

schellkunde 28 % onvoldoende cijfers

handelskennis 26 % onvoldoende cijfers

De conclusie is dat voor wiskunde en schellkunde het open werk slechter gemaakt is dan het meerkeuzevragen; voor handelskennis is dit juist andersom.

2) Volgens de C.I.T.O.-gegevens was het resultaat van het meerkeuzevragen (S) biologie 19 %, onvoldoende cijfers, berekend over alle examenkandidaten.

De meerkeuzevragen voor de vakken wiskunde, schellkunde en handelskennis zijn te vinden in de bijlage bij de examenopgaven.

TABEL III

V.w.o.

Cijfers van 100 scholen

Vak	Ne	La	Gr	Fa	Du	En	We	Wt	Na	Sk	Bi	Ee	Et
Cijfer	SO S E	SO S E	SO S E	SO S E	SO S E	SO S E	SO S E	SO S E	SO S E	SO S E	SO S E	SO S E	SO S E
1,0 — 1,4		1	1	1	1	1	2	1					
1,5 — 2,4		3	3	3	3	2	7	5	3	2	1	4	3
2,5 — 3,4		9	1	2	2	6	13	11	4	8	3	14	6
3,5 — 4,4	2		1	3	1	2	6	3	1	6	1	1	1
4,5 — 5,4	3	4	1	8	2	4	16	9	12	13	19	17	9
5,5 — 6,4	12	18	5	16	9	12	25	13	8	20	15	23	19
6,5 — 7,4	24	35	18	28	32	17	30	20	28	31	29	35	28
7,5 — 8,4	46	38	23	36	40	34	30	26	31	20	28	27	31
8,5 — 9,4	23	14	15	18	27	22	18	13	12	17	13	20	27
9,5 — 10,0	4	1	7	5	3	9	8	5	6	10	7	5	6

Opmerking:

De cijfers voor Frans, Duits en Engels zijn landelijke gegevens

TABEL IV

V.w.o.

Percentage onvoldoende cijfers

Vak	Ne	La	Gr	Fa	Du	En	We	Wt	Na	Sk	Bi	Ee	Et
Jaar	SO S E	SO S E	SO S E	SO S E	SO S E	SO S E	SO S E	SO S E	SO S E	SO S E	SO S E	SO S E	SO S E
1976													
in Randstad	4	16	5	4	24	9	—	—	19	34	24	15	31
buiten													
Randstad	3	12	4	4	34	11	7	32	15	—	—	—	—
1976 Totaal	3	14	4	4	29	11	6	28	11	17	15	20	37
1975 Totaal	4	11	4	6	11	4	6	18	7	19	17	17	23

Opmerking:

1) Deze gegevens zijn niet bekend

TABEL Va

H.A.V.O. (geen p.a.)

Cijfers van 100 scholen

[illegible]

1) De gegevens over Frans, Duits en Engels betreffen alle h.a.v.o.-scholen en alle h.a.v.o.-afdelingen

TABEL Vb

H.a.v.o.

Cijfers van 67 h.a.v.o.-afdelingen van pedagogische academies

[illegible]

TABEL VI

H.a.v.o.

Percentage onvoldoende cijfers

Vak	Ne		Fa		Du		En		Wi		Sk				Bi				Ec				Hr			
	SO	S	E	S	S	S	SO	S	SO	S	SO	S	E	SO	S	E	SO	S	SO	S	E	SO	S	SO	S	E
1976 in Randstad (geen p.a.)	7	20	9	—	—	—	30	57	41	30	25	24	25	31	26	11	22	13	19	20	16	25	35	29		
1976 buiten Randstad (geen p.a.)	6	16	6	—	—	—	30	57	44	27	22	22	25	28	24	12	17	12	15	19	15	18	29	21		
1976 Totaal (geen p.a.)	7	18	8	20 ¹⁾	14 ¹⁾	25 ¹⁾	30	58	43	28	24	23	25	29	25	12	19	13	16	19	15	21	31	25		
1976 Totaal (alleen p.a.)	4	19	7	20 ¹⁾	14 ¹⁾	25 ¹⁾	30	71	53	23	32	25	21	30	23	20	27	20	21	29	23	17	36	25		
1975 Totaal (geen p.a.)	7	9	5	19 ¹⁾	18 ¹⁾	24 ¹⁾	34	51	42	30	38	32	24	43	33	13	13 ²⁾	13	15	23	14	21	32	26		
1975 Totaal (alleen p.a.)	4	9	4	19 ¹⁾	18 ¹⁾	24 ¹⁾	30	62	48	27	47	35	21	48	34	12	24 ²⁾	12	21	28	22	18	37	24		

Opmerkingen:

- 1) Uit de gegevens verstrekt door het C.I.T.O. is het verschil tussen h.a.v.o.-scholen en h.a.v.o.-afdelingen van de pedagogische academies niet aangebracht, zodat hier dezelfde percentages worden vermeld
- 2) De deelneming aan het examen biologie was in 1975 vrijwillig

TOELICHTING

Ne	—	Nederlands	We	—	wiskunde I
Fa	—	Frans	Wt	—	wiskunde II
Du	—	Duits	Na	—	natuurkunde
En	—	Engels	Sk	—	scheikunde
La	—	Latijn	Nee	—	natuur- en scheikunde I
Gr	—	Grieks	Niet	—	natuur- en scheikunde II
Wi	—	wiskunde	Bi	—	biologie

Hk	—	handelskennis
Hr	—	handelsrekenen
Ec	—	economie
Ee	—	economische wetenschappen I en recht
Et	—	economische wetenschappen II en recht

7 Inspectie lager technisch onderwijs

HET EXPERIMENT MECHANISCHE TECHNIEK

In 1976 hebben de 12 experimenterende scholen getracht verder vorm en inhoud te geven aan het verbrede derde leerjaar in de nieuwe opleiding mechanische techniek. Daartoe is op basis van een inventarisatie binnen de experimenterende scholen gewerkt aan de leerstofinhoud voor de gehele tweejarige bovenbouw. Tevens zijn aan de hand van een didactisch model een aantal voorbeeldlessen ontwikkeld.

De ervaringen opgedaan in het tweede leerjaar zijn geëvalueerd en in het voorjaar 1976 zijn de ervaringen uitgedragen naar andere scholen in een aantal voorlichtingsbijeenkomsten.

Vanaf de aanvang van het schooljaar 1976-1977 is het experiment voortgezet in het vierde leerjaar, terwijl het onderwijs in het derde leerjaar meer werd geconcretiseerd.

Een interimverslag over de ervaringen in het derde leerjaar werd in het najaar 1976 gepubliceerd.

Volop werd nog gewerkt aan de uitvoering van de opdracht die de stuurgroep van de Coördinatiecommissie technisch onderwijs bij de aanvraag van het experiment ontving. Naar verwachting zal het experiment in 1978 kunnen worden afgesloten.

HET EXPERIMENT CONSUMPTIEVE TECHNIEK

De Commissie consumptieve techniek heeft in het najaar 1976 het experiment consumptieve techniek afgerond met een evaluatierapport. Hierin is getracht antwoord te geven op een aantal vragen te weten:

- 1 Hoe kan de integratie van het consumptieve aspect in het tweede jaar worden gerealiseerd?

Indien wordt uitgegaan van de veronderstelling, dat in het tweede leerjaar uitsluitend algemene vakken worden gegeven en dat de beroepenoriëntatie in het kader van algemene technieken aan de orde moet komen, behoort het consumptieve element (huishoudelijke redzaamheid binnen de algemene technieken) een plaats te hebben. Het uitgangspunt voeding, aangereikt als leerstofsuggestie vanuit het experiment consumptieve techniek, past in deze gedachtenontwikkeling.

Enerzijds zullen de scholen zonder een afdeling consumptieve techniek bij gebrek aan outillage en 'know-how' niet in staat blijken aandacht te schenken aan het consumptieve element, anderszijds zullen de vakscholen voor consumptieve techniek onvoldoende mogelijkheden hebben om in het kader van algemene technieken aandacht te schenken aan technieken buiten de consumptieve sector. Samenwerking met andere scholen voor l.b.o. is de enige oplossing om de algemene technieken in de volle breedte te ontwikkelen.

- 2 Op welke wijze kan de consumptieve bovenbouw op een algemene tweejarige onderbouw worden gerealiseerd en in welk leerjaar moeten differentiaties worden aangebracht?

De mening, dat het derde leerjaar voor de afdeling consumptieve techniek een algemeen consumptief karakter moet hebben is een duidelijke conclusie van de experimenteerscholen. Gelet op de maatschappelijke ontwikkelingen en de motivatie van de leerlingen wordt de mogelijkheid van differentiatie in het vierde leerjaar evenals een algemeen consumptieve opleiding in dit leerjaar voorgestaan.

- 3 Op welke wijze kan de doorstroming naar het m.b.o. en het leerlingwezen worden verbeterd?

In beginsel zou iedere leerling met een diploma consumptieve techniek (zonder differentiatie) door de landelijke leerlingstelsels toelaatbaar moeten worden geacht tot het tweede leerjaar van de vervolgopleiding.

Omtrent leerlingen, die binnen een vakdifferentiatie een C-programma hebben gevolgd, moet in overleg met de landelijke leerlingstelsels en andere participanten worden gezien, waar de leerlingen in een opleiding in het vervolgonderwijs kunnen starten. De ontwikkeling van een C-programma voor praktijk consumptieve techniek is vooralsnog onvoldoende duidelijk om over de wenselijkheid en de realiseerbaarheid een definitief oordeel uit te kunnen spreken.

De noodzaak van zowel vaktechnische als onderwijskundige bijscholing van 'zittende' docenten is evident; het Nederlands genootschap tot opleiding leerkrachten in het beroepsonderwijs heeft een bijscholingscursus in voorbereiding.

ALGEMENE BEROEPENVOORBEREIDING I.T.O.

Het Project algemene beroepenvoorbereiding zal in 1977 met een eindrapport worden afgesloten. Er mag worden verwacht, dat dan meer bekend zal zijn omtrent de wijze waarop de algemene beroepenvoorbereiding zal moeten worden gestructureerd. Om dit goed op zijn merites te kunnen beoordelen, zal meer bekend moeten zijn omtrent het inhoudelijke van en de aanpak voor deze experimentele opleiding binnen het i.t.o.

Vooruitlopend op de definitieve eindrapportage en de aankondigingen in de vierde rapportage in aanmerking nemend, lijkt de algemene beroepenvoorbereiding niet uitsluitend een i.t.o.-zaak te zijn; wellicht mag worden verondersteld, dat deze aangelegenheid het gehele individuele beroepsonderwijs betreft.

HET EXPERIMENT BOUWTECHNIEK

In het afgelopen kalenderjaar namen nog 21 scholen aan het experiment vierjarige bouwtechniek deel.

Een van de voornaamste werkzaamheden is geweest het bijstellen van het leerplan in verband met de veranderde opzet van het experiment naar aanleiding van het nieuwe Besluit l.b.o./l.a.v.o. en de daaruit voortvloeiende ontwikkelingen. De wijzigingen betroffen in de eerste plaats het algemeen worden van het tweede leerjaar, een leerjaar dat niet meer afdelingsgericht is. Daarnaast heeft men gezien de ervaringen binnen het experiment gekozen voor een flexibel leerplan voor de bovenbouw.

Vooral in het derde leerjaar worden mogelijkheden geschapen voor drie groepen van leerlingen nl. een groep die doorstroomt naar m.b.o. en diensgevolge het meest gediend is met een verbrede opleiding bouwtechniek, zelfs in het derde en het vierde leerjaar; een groep waarvoor nog geen duidelijke keuze vastligt en die in het derde leerjaar verbreed en in het vierde leerjaar gedifferentieerd wordt opgeleid; een groep leerlingen die reeds vroegtijdig in het derde leerjaar hun keuze bepaald hebben en waarvoor het hoofddaccent, ook reeds in het derde leerjaar, op de door hen gekozen differentiatie wordt gelegd.

Tenslotte werd nog de vraag ter discussie gesteld of het handhaven van het onderdeel afwerkingstechniek binnen de afdeling bouwtechniek een zinvolle zaak zal blijken te zijn. In het komende kalenderjaar zullen hierover verdergaande en definitieve besluiten dienen te worden genomen.

HET EXPERIMENT THEORETISCH TECHNISCHE OPLEIDING

Voor het eindexamen t.t.o. werd ex art. 29, lid 7, W.V.O. ontheffing verleend. Het aantal deelnemende scholen werd uitgebreid tot 26. Naast het eindexamen t.t.o. namen 14 scholen, 64 leerlingen, deel aan het volledige staatsexamen m.a.v.o.-4. Er slaagden 46 leerlingen of 72%. Aan het m.a.v.o.-4-examen namen tevens 137 t.t.o.-leerlingen deel, te weten 57 kandidaten voor 3, 31 kandidaten voor 4 en 49 kandidaten voor 5 vakken. De resultaten waren in het algemeen bevredigend.

HET EINDEXAMEN L.T.O.

De helft van het aantal l.t.o.-scholen liet de leerlingen examen afleggen volgens het nog gangbare l.t.o.-eindexamenbesluit. De andere helft volgde de regels van het Eindexamenbesluit l.b.o. Van de mogelijkheid om examen te doen volgens twee programma's, werd blijkens de verslagen zeer spaarzaam gebruik gemaakt. Het aantal kandidaten dat voor een tweede diploma examen deed was, zoals gebruikelijk, vrij groot. Deze tweede diploma's betreffen op een heel enkele uitzondering na, een vakgebied dat een differentiatie is binnen een verbrede afdeling.

8 Inspectie middelbaar technisch onderwijs

HER- EN BIJSCHOLING LERAREN M.T.O.

De in 1974 gestarte vakgerichte applicatiecursussen als vervolg op de in voorgaande jaren gegeven 'schakelcursussen m.t.o.', werden in het begin van het jaar 1976 afgesloten. De verwachting, dat reeds na het eerste cursusjaar een duidelijke selectie had plaatsgevonden, is uitgekomen.

In januari 1976 konden voor de vakrichting bouwkunde 105 diploma's, voor de afdeling elektrokunde 174 diploma's en voor de afdeling werktuigbouwkunde 191 diploma's worden uitgereikt. Ten opzichte van de in februari 1974 aanwezige aantallen cursisten voor bouwkunde, elektrotechniek en werktuigbouwkunde van respectievelijk 128, 228 en 270, bedraagt het geslaagdenpercentage respectievelijk 82%, 76% en 71%.

In augustus 1976 werden opnieuw tweedegraads-applicatiecursussen bouwkunde, elektrotechniek en werktuigbouwkunde gestart. Vooraf werden door de programmacommissies de programma's aan de hand van de opgedane ervaringen incidenteel bijgesteld. Het aantal toetsen werd tot twee toetsen per leerjaar teruggebracht. Het aantal toegelaten cursisten bedroeg in oktober 1976 voor de afdelingen bouwkunde, elektrotechniek en werktuigbouwkunde respectievelijk 173, 343 en 242.

STUURCOMMISSIE M.T.O.

De commissie vergaderde op 29 januari, 26 februari, 22 april, 20 mei, 17 juni, 26 augustus, 15 september, 14 oktober en 9 december 1976.

BUDGETTAIRE AANPASSINGEN IN HET M.T.O.

De eind 1975 door de delegaties van het Driebonden-contact, de N.F.O., de Unie van m.t.o.-verenigingen en de V.M.T.S. genomen besluiten om hun werkzaamheden in de stuurcommissie op te schorten, werden na 26 januari 1976 ingetrokken. Op deze datum vond er een 'laatste overleg' plaats tussen de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen en het Actiecomité tegen de bezuinigingen in het m.t.o. Hierbij werd overeengekomen, dat, zolang de nieuwe structuur voor overleg met onderwijsorganisaties nog niet is ingevoerd, de staatssecretaris steeds met het Georganiseerde m.t.o.-'interimoverleg' overleg zal plegen.

De werkzaamheden van de stuurcommissie werden op 29 januari hervat.

BESLUIT M.T.O.

Als gevolg van de getroffen budgettaire aanpassingen van het m.t.o. achtte de commissie het noodzakelijk zich te bezinnen op de mogelijke consequenties van de lessenverminderingen voor de in het concept-besluit m.t.o. voorkomende

minimumlessentabellen. Nadat een groot deel van de vergadering van 29 januari en vrijwel de gehele vergadering van 22 april aan het onderwerp werd gewijd, stelde de commissie op laatstgenoemde datum een aanvullend advies voor de staatssecretaris op. In deze aanvulling op het eerder gegeven advies betreffende de inrichting van het m.t.o. werden de minimumlessentabellen aangepast. De consequenties betroffen vermindering van het minimumaantal lessen voor Engels, Duits of andere vreemde taal tot 5, maatschappijleer tot 1 en voor lichamelijke oefening tot 3.

Het advies betreffende de toelating tot het m.t.o. werd vooralsnog ongewijzigd gelaten.

AVOND-M.T.O.

Betreffende deze vorm van m.t.o. werd in september 1976 een advies voor de inrichting ervan opgesteld en aan de staatssecretaris aangeboden. In december adviseerde de commissie de staatssecretaris het avond-m.t.o. niet onder te brengen bij de nieuwe Directie onderwijs aan volwassenen.

DOORSTROMING L.B.O.-M.A.V.O.-M.B.O.

Eind augustus 1976 ontving de stuurcommissie van de staatssecretaris het verzoek om vóór 1 september daaraan volgend commentaar te leveren op het concept-doorstromingsregeling l.b.o.-m.a.v.o.-m.b.o. Het was voor de commissie onmogelijk om in die korte tijd deze vraag te behandelen. In oktober werd het gevraagde commentaar opgesteld en kort daarop aan de staatssecretaris toegezonden.

De commissie nam hetzelfde standpunt in als in 1975, hetgeen betekent dat ze vooralsnog voorstander blijft van toelating tot het m.t.o. op basis van een diploma l.b.o. met vier vakken, te weten wiskunde, natuurkunde, vreemde taal en Nederlands op c-niveau. Verandering van deze basis kan alleen, wanneer de doelstellingen van het m.t.o. worden aangepast en er faciliteiten worden verleend om verschillen in vooropleiding te kunnen opvangen.

STRUCTUURRAPPORT M.T.O.

In oktober 1976 besloot de stuurcommissie tot het opstellen van een rapport over de huidige en toekomstige structuur van het m.t.o. De heren Roelofs en Rutten namen op zich om samen met het secretariaat van de commissie een schrijfgroep te vormen, die een eerste concept zal opstellen.

OVERLEG MET GEORGANISEERD M.T.O.

In december adviseerde de stuurcommissie de staatssecretaris om zo spoedig mogelijk het formele overleg met het Georganiseerd m.t.o. tot stand te brengen.

SAMENSTELLING

In de samenstelling van de commissie kwamen de volgende wijzigingen:
In mei 1976 trad als lid en vice-voorzitter af de heer A. J. van Haasteren (V.M.T.S.). Als plaatsvervangend lid namens deze organisatie trad de heer H. Chef d'Hotel af. In de plaats van genoemde heren werden benoemd de heren Ir. J. D. Speckmann als lid en P. L. Berbée als plv. lid. In augustus 1976 trad, wegens pensionering, de heer S. Visser af, lid van de commissie namens het departement. Hij werd zowel op het ministerie als in de commissie opgevolgd door de heer J. E. Kruiff. Eveneens in augustus trad de heer Dr. D. H. Groen van het Driebonden-contact af. In zijn plaats werd benoemd de heer F. E. Colpaert.

STAGES IN DE PRAKTIJKTijd

In februari 1976 formuleerde de commissie haar antwoord op de door een werkgroep 'Stages' gestelde vragen.
Het concept-antwoord werd opgesteld door de Subcommissie plaats, duur en inrichting van de praktijktijd. Als uitgangspunt koos deze subcommissie het eindrapport betreffende de plaats, duur en inrichting van de praktijktijd, uitgebracht in 1974. Een en ander werd aangevuld met gegevens, verkregen d.m.v. een enquête welke werd gehouden onder enkele m.t.s.-en.

AANSLUITING M.T.O.-H.T.O.

Het in november 1975 ontvangen tweede rapport van de Commissie ad-hoc aansluiting m.t.o.-h.t.o. is in de vergadering van de stuurcommissie op 29 januari 1976 besproken. De stuurcommissie betreurde de tegenstelling tussen de delegaties van resp. de Stuurcommissie h.t.o. en de Stuurcommissie m.t.o. en besloot ter bespreking daarvan de eerstgenoemde stuurcommissie voor een gezamenlijke plenaire vergadering uit te nodigen. Deze commissie bleek daartoe niet bereid te zijn.

In april besloot de Stuurcommissie m.t.o. het tweede rapport aan de staatssecretaris aan te bieden, daarbij onder de aandacht brengend dat zij het standpunt van de eigen delegatie in de commissie ad-hoc volledig deelde.

VERRUIMING TOELAATBAARHEID M.B.O.

In juni 1976 ontving de commissie van de staatssecretaris het verzoek zich te bezinnen op verruiming van de toelaatbaarheid tot het m.b.o. en daarbij in overweging te nemen het invoeren van een A- en B-niveau in de opleiding.

In september van het verslagjaar werd op deze brief gereageerd. In deze reactie heeft de commissie in eerste instantie om aanvullende gegevens gevraagd. Ver-

volgens wordt aangevoerd dat ter verbetering van het rendement in de scholen het invoeren van een bedrijfstechnische studierichting (vakkendifferentiatie) dient te worden bestudeerd en bij wijze van experiment dient te worden ingevoerd. In een later stadium kan niveau-differentiatie worden overwogen.

ONDERZOEK NAAR DOELSTELLINGEN M.T.O.

Het onderzoek naar de doelstellingen van het m.t.o. door een onderzoeksgroep van de Afdeling onderwijskunde van de T.H.T. werd in 1976 voortgezet. In de loop van het jaar trok de heer Rutten zich als waarnemer van de stuurcommissie uit de klankbord-structuur terug en werden de heren Schenk en Sloots de definitieve afgevaardigden. Het onderzoek werd uitgebreid met een probleemanalyse van de beginsituatie van m.t.s.'ers.

De onderzoeksgroep verwacht in het voorjaar van 1977 te kunnen rapporteren. De in 1976 uitgebrachte rapporten betreffen o.a. de plaats en duur van de stages in het m.t.o. en een longitudinaal loonbaanonderzoek onder afgestudeerde m.t.s.'ers.

ONTWIKKELING VAN DE DIFFERENTIATIE IN HET M.T.O.

In april 1975 heeft de Stuurcommissie m.t.o. zich in een tweedaagse bijeenkomst bezonnen op de verdere ontwikkelingen van het m.t.o. als deel van het gehele middelbaar beroepsonderwijs; de Contourennota was toen nog niet verschenen. Het resultaat van de bijeenkomst was tweeledig:

- 1 de invoering van een aantal gelijkwaardige differentiaties maakt een verbrede instroom mogelijk;
- 2 de invoering van een korte beroepsgerichte opleiding naast de huidige vierjarige opleiding.

De grote uitval binnen de huidige m.t.o.-opleidingen was oorzaak dat aan de invoering van een groter aantal differentiaties hoge prioriteit werd toegekend. Onder auspiciën van de Vereniging van middelbare technische scholen (V.M.T.S.) is daarom een Studiecommissie differentiatie gevormd waarin zitting hadden gedelegeerden van de V.M.T.S., Nederlandse federatie van onderwijsgevendens, Driebonden-contact, Unie van m.t.o.-verenigingen en Inspectie m.t.o.

UITGANGSPUNTEN

Om de leerlingen zo goed mogelijk voor te bereiden op hun maatschappelijk functioneren moet het onderwijsveld zich aanpassen aan optredende veranderingen in zowel de maatschappij als in het onderwijs zelf en anticiperen op maatschappelijke ontwikkelingen. Voor het m.t.o. zijn in dit verband het meest relevant:

- a de veranderingen bij de instroom;
- b het verminderen van het rendement;
- c de veranderingen in de wensen en/of eisen van het bedrijfsleven.

ad a

De veranderingen bij de instroom zijn o.a. een gevolg van:

- de invoering van een geprofileerd lager beroepsonderwijs-eindexamen;
- het niet meer direct kunnen doorstromen naar het hoger beroepsonderwijs van een middelbaar algemeen vormend onderwijs-abituriënt;
- maatschappelijke veranderingen die tot gevolg hebben dat de vraag naar meer en 'hoger' onderwijs toeneemt, maar ook dat het onderwijs in het leven van de leerlingen een andere plaats inneemt dan in het verleden.

ad b

Het percentage uitvallers is te groot geworden, zeker voor wat betreft de lager technisch onderwijs-abituriënten.

ad c

In het bedrijfsleven constateert men:

- het 'breder' worden van het werkterrein van het middenkader;
- de sterk toenemende vraag naar meer praktisch gericht middenkader;
- de vraag naar commercieel-technisch opgeleid middenkader neemt toe.

Er mag worden aangenomen dat deze ontwikkelingen zich nog zullen voortzetten. Daarnaast mag worden verwacht dat in de toekomstige industrie de behoefte aan technisch hoogwaardig personeel groter zal zijn dan thans ('speerpunten-industrie').

VOORSTELLEN

Vakkendifferentiatie; hieronder wordt verstaan een differentiatie waarbij de leerlingen binnen een afdeling worden ingedeeld in groepen, die verschillende vakken of groepen van vakken volgen, maar die een gelijkwaardig eindniveau bereiken.

Veel leerlingen die voldoen aan de thans geldende eisen van toelating, boeken in de huidige opleiding geen succes. De commissie is van mening dat een groot gedeelte van die groep het m.t.o.-eindniveau kan halen, als het m.t.o. kiest voor nieuwe opleidingsvormen die beter inspelen op de mogelijkheden van de desbetreffende groep leerlingen. Een dergelijke gedifferentieerde aanpak zou naar mening van de commissie een vakkendifferentiatie moeten zijn. De commissie heeft de overtuiging dat niveaudifferentiatie niet nodig is om het aantal uitvallers in belangrijke mate te beperken en niet wenselijk is in verband met de maatschappelijke herkenbaarheid en de erkenning van de m.t.s.'er. De commissie

wenst over te gaan tot invoering, binnen de afdelingen, van drie 'richtingen' te weten:

- de theoretisch-technische (t.t.) richting, die veel overeenkomst zal vertonen met de huidige opleiding in het m.t.o.;
- de commercieel-technische (c.t.) richting, waarvan bij het aanbieden van de leerstof de methoden en didactische werkvormen weinig zullen afwijken van die in de theoretisch-technische richting, maar die daarvan zal verschillen voor wat betreft de vakken;
- de bedrijfstechische (b.t.) richting, waarin bij het aanbieden van de leerstof zal moeten worden gewerkt met andere dan thans in het m.t.o. gehanteerde methoden en didactische werkvormen en waarin de praktijk, practica en tekenvakken centraal zullen staan.

Tijdsduur-differentiatie; een differentiatie waarbij de leerlingen worden ingedeeld in groepen, die in opleidingen van verschillende duur een gelijkwaardig niveau bereiken. Voor de categorie extra-begaafden is er binnen dit onderwijstype geen speciale aandacht.

Zeker een deel van de leerlingen zou een zwaarder leerstofpakket kunnen verwerken of in een opleiding van korte duur het m.t.o.-eindniveau kunnen bereiken. De commissie is van mening dat voor deze categorie leerlingen, afhankelijk van het aanbod, binnen het m.t.o. een tweejarige opleiding zou kunnen worden opgezet. Wel vindt de commissie dat een mogelijke oplossing voor deze categorie eerst in een later stadium aan de orde moet worden gesteld. Op korte termijn moet alle aandacht worden gericht op verwezenlijking van de vakkendifferentiatie in de drie genoemde richtingen.

Niveaudifferentiatie; hieronder wordt verstaan een differentiatie waarbij de leerlingen worden ingedeeld in groepen, die een verschillend eindniveau bereiken.

Er is een duidelijke tendens dat vele leerlingen langer voor hen geschikt onderwijs wensen te volgen, om zich in volledig dagverband en op basis van leerrecht beter voor te bereiden op de maatschappij. Thans kunnen leerlingen met een l.t.s.-diploma twee kanten op:

- men kan gaan werken en een opleiding onder leerovereenkomst volgen,
- of doorstuderen aan een of andere vorm van m.b.o.

In verband met een mogelijke leerplichtverlenging zal een grotere groep leerlingen uit het l.b.o. gaan deelnemen aan een tweede onderwijscyclus. Voor deze groep zal het 'doe-aspect' dé motivatie zijn. Onder invloed van de ontwikkelingen in de maatschappij zal een behoefte ontstaan aan een vorm van beroepsopleiding tussen de twee genoemde opleidingsmogelijkheden voor de l.t.s.-abituriënt.

de commissie sluit niet bij voorbaat uit dat de m.t.s.-en hun werkerterrein uitbreiden en dat de begrenzing wordt doorbroken die voortvloeit uit de huidige doelstellingen van het m.t.o.

Het antwoord op de vraag of het m.t.o. zal moeten overgaan tot het bieden van opleidingen van verschillend niveau, zal moeten worden bepaald door weging van voor- en nadelen van vestiging van de gewenste nieuwe opleiding bij het l.t.o. of het m.t.o. Bij een eerste weging kwam de commissie tot de conclusie dat bij vestiging van de opleiding aan het l.t.o. de meeste voordelen en de minste nadelen zijn verbonden.

De nieuwe opleiding richt zich op functies van eenvoudige aard die niet als 'middenkaderfuncties' worden aangeduid. Noch de omschrijving in de Contourennota, noch elders geformuleerde omschrijvingen laten daarover enige twijfel bestaan. Er zal een beroepsopleiding in volledig dagonderwijs moeten worden geboden aan iedere leerling, die na het behalen van het 'geprofileerde' diploma van een der zeven afdelingen van het l.t.o. nog enige jaren in het technisch dagonderwijs wenst te studeren.

Binnen praktische grenzen zal de bedoelde opleiding aan iedere individuele leerling de mogelijkheid moeten bieden om zich effectief voor te bereiden op een beroepsuitoefening.

Na het l.t.o., waar de technische aspecten in de programma's in belangrijke mate de algemene vorming van de leerling beogen, zal de nieuwe opleiding de leerlingen moeten voorbereiden, opleiden en trainen op de praktische vaardigheden. Het 'hoe' zal daarbij meer aandacht moeten krijgen dan het 'waarom'.

De methoden en didactische werkvormen, die momenteel in het m.t.o. worden toegepast, zullen in vele gevallen ongeschikt blijken te zijn voor het onderwijs in de nieuwe opleiding.

TOELICHTING OP DE VOORGESTELDE RICHTINGEN

Twee aspecten zijn uitvoerig besproken.

- Op basis van aanleg en/of belangstelling en kennis, per afdeling differentiëren in drie richtingen vanaf het begin van de opleiding, waarbij per richting bij het aanbieden van de leerstof, de meest geschikte methode en didactische werkvorm wordt gekozen;
- differentiëren per afdeling in drie richtingen na twee leerjaren. Verschillen in ingangsniveau per leerlingengroep per vak worden zoveel mogelijk genivelleerd met extra uren. Aan het einde van het tweede leerjaar dient elke leerling een 'minimum programma' te hebben verwerkt.

DETERMINATIE

De beide gezichtspunten overwegende is de commissie tot de opvatting gekomen dat de keuze uit de theoretisch-technische en de commercieel-technische richting zou moeten plaatsvinden na het tweede leerjaar.

De keuze uit de theoretisch-technische en commercieel-technische richting ener-

zijds en de bedrijfstechnische richting anderzijds, zal moeten plaatsvinden na een determinatieperiode van maximaal een jaar. Deze periode is noodzakelijk zolang het voorafgaande onderwijs niet voldoende duidelijkheid geeft (het ontbreken van dossierdiploma's). Als het dossierdiploma een feit zal zijn, kan daarop worden gedetermineerd en is een periode hiervoor waarschijnlijk niet meer noodzakelijk.

BEDRIJFSTECHNISCHE RICHTING

De voorgestelde bedrijfstechnische richting appelleert aan de 'doe-aanleg' van zowel een deel van de m.a.v.o.-abituriënten als aan een deel van de l.t.o.-abituriënten.

Voor beide categorieën zal deze richting rendement verhogend werken. Tevens komt ze tegemoet aan de veranderde eisen met betrekking tot 'middenkader'. De bedrijfstechnische richting geeft ook de mogelijkheid tot verbreding van het m.t.o. Zij is zeker geschikt voor l.t.o.-abituriënten met onder andere technische vakken op c-niveau in hun examenpakket.

EINDNIVEAU

De vakkendifferentiatie door middel van de drie richtingen voert de leerlingen naar een gelijkwaardig eindniveau. Ten aanzien van het begrip 'niveau van een leerling' hebben de ideeën zich de laatste jaren ontwikkeld van normen die kunnen worden gesteld aan kennis, tot normen die kunnen worden gesteld aan zowel kennis als vaardigheid en attitude van een leerling. Ook in het bedrijfsleven wordt het 'niveau van een werknemer' bepaald. De norm die hiervoor wordt gesteld is meestal afhankelijk van de mate waarin inspanning (zowel geestelijke als lichamelijke), verantwoordelijkheid en spanning kunnen worden verdragen. Hieruit moge blijken dat het vaststellen van een 'niveau' minder absoluut is dan men zou kunnen denken naar aanleiding van het eerder geschrevene.

In het verslagjaar is reeds het overleg met de Directie l.m.b.o. begonnen om de eerste aanzet te geven tot invoering van de voorgestelde innovatie.

9 Inspectie lager huishoud- en nijverheidsonderwijs

ALGEMEEN

De scholen voor lager huishoud- en nijverheidsonderwijs beleefden in dit verslagjaar een moeilijke periode. Tot aan het schooljaar 1975-1976 had de overschakeling van het driejarige naar het vierjarige l.h.n.o. zich immers geleidelijk en vanaf het eerste leerjaar voltrokken. De scholen hadden zich primair kunnen richten op de ontwikkeling van het onderwijs in het eerste en het tweede leerjaar.

Omtrent deze ontwikkeling werd veelvuldig in een regionaal kader door de scholen met elkaar overleg gepleegd. Hier en daar bestonden in den lande reeds enkele jaren regionale overleggroepen, maar in het schooljaar 1974-1975 stond op instigatie van de L.P.C.-werkgroep modelontwikkeling 4-jarig l.h.n.o. een landelijk netwerk van drie regio's, elk omvattende ca. 15 subregio's van 12 tot 20 scholen. In deze regio's werken vakgroepen voor nagenoeg alle vakken. Het overleg had zich tot aan het begin van het schooljaar 1975-1976 in hoofdzaak gericht op de ontwikkeling van de onderbouw van het vierjarig l.h.n.o., dat wil zeggen op de leerstofontwikkeling, uitwisseling van ervaringen met betrekking tot de toepassing van de door de L.P.C.-werkgroep modelontwikkeling uitgegeven units enz. Bij het in zicht komen van het nieuwe eindexamen moesten de vakgroepen het onderwerp van hun overleg — naar veler mening voortijdig — wijzigen in beraad omtrent de problematiek van de bovenbouw l.h.n.o. en met name het eindexamen 1976. Dit betekende soms dat weer andere docenten in het regio-overleg betrokken werden.

De Inspectie l.h.n.o. heeft geconstateerd dat een zeer grote meerderheid van de scholen voor l.h.n.o. deelneemt aan — vaak veelvuldig en intensief — regionaal overleg. Het is verheugend op te merken dat de wil om samen te werken in ruime mate bij de scholen aanwezig is. In het algemeen is men bereid om gezamenlijk het vierjarige l.h.n.o. een duidelijk en verantwoord profiel te geven. De plotselinge overschakeling van overleg rond de leerplanontwikkeling van nog maar amper het derde leerjaar, naar kwesties met betrekking tot de regeling van het schoolonderzoek voor het examen in 1975-1976, vormde echter zowel voor de directies als voor de docenten een zware belasting. Voor het schoolonderzoek moesten in een kort tijdsbestek per vak ten minste twee of drie toetsen worden ontworpen. Daarbij diende men voor de ontwikkeling van de toetsen ter uitvoering van een C-programma uit te gaan van programma's, die maar in weinige gevallen zelf ontwikkeld en doordacht waren. Meestal waren deze programma's ontleend aan modellen van de L.P.C.-werkgroep modelontwikkeling 4-jarig l.h.n.o. en vaak moest men zelfs uitgaan van een goedgekeurd programma dat van een andere school werd overgenomen. De B-programma's werden in de meeste gevallen onder deze omstandigheden slechts afgeleid van de C-programma's.

De regionale samenwerking met betrekking tot de uitvoering van de diverse examenprogramma's bleef vooralsnog veelal beperkt tot afspraken met betrekking tot de formele aangelegenheden rond het examen. Verschillen in accommodatie, in de gehanteerde lessentabellen en in de gebezigde leermethoden, waren, behalve bij sommige al langer functionerende regio's, obstakels voor een verdergaande samenwerking. Overigens is in de eerste helft van dit verslagjaar toch vaak nader overleg gevoerd, dat resulteerde in afspraken omtrent de lessentabellen voor de bovenbouw en omtrent de gebezigde leerboeken. Mede na beraad tussen de betrokken directies slaagden vele vakgroepen erin tot meer eenheid te komen.

De inspectie heeft voorts opgemerkt dat bij de aanvang van het nieuwe schooljaar 1976-1977 de vakgroepen zich na de opgedane ervaringen vaak gingen richten op verbetering van de uitvoering van de goedgekeurde C-programma's en op vernieuwing van de gehanteerde B-programma's. De scholen konden daarbij nog geen gebruik maken van ministeriële richtlijnen. De door de minister goedgekeurde C-programma's zullen behalve in 1976 ook nog dienst doen bij de examens in 1977 en 1978.

De scholen hebben zich beijverd hun daarvoor geschikt geachte kandidaten waar enigszins mogelijk minstens voor twee vakken te examineren volgens een C-programma, zodat zij zonder ontheffing van de gestelde toelatingseisen konden doorstromen naar het middelbaar huishoud- en nijverheidsonderwijs en het middelbaar sociaal-pedagogisch onderwijs. De resultaten die behaald zijn voor het examen in de centraal geëxamineerde vakken zullen door de inspectie aan een nadere beschouwing worden onderworpen. Daarbij zal met name ook aandacht worden besteed aan het vak wiskunde. Dit vak is nieuw voor het l.h.n.o.; het dringt nog slechts langzaam door; er is een groot tekort aan bevoegde wiskundeleraars en wellicht mede daardoor hebben de scholen nog op grote schaal, zeker in de bovenbouw, rekenen in hun leerplan opgenomen.

Opgemerkt wordt dat vele scholen thans stelselmatig zijn begonnen met de vernieuwing van hun tot dusverre gehanteerde leerplan. Nadat medio 1975 de voorbereiding daartoe door de Landelijke pedagogische centra ter hand was genomen, konden van januari tot april 1976 dertig begeleidingsdocenten worden opgeleid. Hun taak houdt in dat voor vrijwel alle vakken (waaronder begrepen het vak maatschappelijke en beroepsvorming van het l.h.n.o.) door middel van vakgroepbijeenkomsten de docenten hulp krijgen met betrekking tot:

- het formuleren van doelstellingen (het hanteren van het raamleerplan);
- differentiatie (zowel voor wat betreft gevarieerde werkvormen als het werken met niveaus);
- de toetsingsmogelijkheden.

Deze begeleiding is in het najaar van 1976 begonnen. Hiermee is de vierde fase ingetreden van het Project modelontwikkeling 4-jarig l.h.n.o. Terwijl voorheen

de ontplooidde activiteiten een louter landelijk karakter hadden, wordt in deze fase een gedecentraliseerde methode van werken gevolgd. De begeleidingsdocenten assisteren de scholen bij het op gang brengen van hun ontwikkelingsproces. In drie bijeenkomsten richt men zich, onder begeleiding, voor groepen van ongeveer 30 scholen op de ontwikkeling van een schoolwerkplan voor de eigen school.

Naast de bovenvermelde begeleiding zijn landelijk wederom twee soorten cursussen georganiseerd, te weten een cursus differentiatie, voorheen geheten werken met groepen, en een cursus construeren en hanteren van toetsingsinstrumenten. Bij alle cursussen kon men zich bedienen van de binnen het Project 4-jarig l.h.n.o. ontwikkelde raamleerplannen. Per augustus 1976 kwamen de resterende delen van de raamleerplannen voor de bovenbouw gereed.

Bij 150 scholen heeft de inspectie op het einde van dit verslagjaar een enquête ingesteld naar de mate waarin gebruik is gemaakt van de in het kader van het Project 4-jarig l.h.n.o. door de Landelijke pedagogische centra aangeboden diensten.

HET EINDEXAMEN VIERJARIG L.H.N.O. 1976

Op het moment van afsluiting van dit verslag waren de gegevens van 32 scholen nog niet beschikbaar. Voor de overige 552 scholen luiden de resultaten als volgt: 28.292 eindexamenkandidaten, waarvan 26.938 geslaagd, ofwel 95,2%. Er werden 1.354 kandidaten afgewezen (4,8%) en 185 kandidaten kwamen in aanmerking voor een herexamen.

I.H.N.O.

In het schooljaar 1976-1977 werd op drie h.n.o.-scholen voor het eerst begonnen met een i.h.n.o.-afdeling. Er waren in dit schooljaar 206 i.h.n.o.-afdelingen werkzaam met in totaal 17.861 leerlingen. De bezetting was als volgt:

4.663 leerlingen in het eerste leerjaar

5.170 leerlingen in het tweede leerjaar

4.558 leerlingen in het derde leerjaar

1.277 leerlingen in het vierde leerjaar met volledig dagonderwijs

2.193 leerlingen in het vierde leerjaar met part-time onderwijs.

Voor het i.h.n.o. zijn door vakproductiegroepen units ontwikkeld voor een aantal vakken; voor de resterende vakken gebruiken de docenten algemene l.h.n.o.-units, maar deze zijn naar de mening van de inspectie slechts ten dele geschikt voor het i.h.n.o.

Bij de in het najaar van 1976 gestarte gedecentraliseerde begeleiding van de

modelontwikkeling van het Project 4-jarig i.h.n.o. kon te weinig aandacht worden besteed aan het i.h.n.o.

BEGELEIDING VAN DE I.H.N.O.-LEERLINGEN

In 1976 werden de subsidiebedragen voor test en begeleiding van de leerlingen van het individueel beroepsonderwijs in belangrijke mate verhoogd. Dit is zeker toe te juichen, maar het streven blijft de begeleiding te doen plaatsvinden door schoolbegeleidingsdiensten. Behalve het voordeel dat de te geven begeleiding door de schoolbegeleidingsdiensten meer multi-disciplinair kan zijn, zullen deze begeleidingsdiensten kunnen beschikken over meer gegevens van de leerlingen gedurende de periode op de basisschool, hetgeen de begeleiding ten goede zal kunnen komen.

TEAMLEIDING I.H.N.O.

De vergaderingen van de teamleiders i.h.n.o., welke regelmatig in regionaal verband plaatsvinden, blijken in een behoefte te voorzien. Gesprekspunten, die regelmatig aan de orde kwamen zijn:

- examen van i.h.n.o.-leerlingen;
- begeleiding en beoordeling van de praktijk;
- plaats van het vak maatschappelijke en beroepsvorming in de opleiding;
- toekomstmogelijkheden van de leerlingen van het i.h.n.o.

BIJSCHOLING VAN DOCENTEN I.H.N.O.

In september-oktober 1976 werd het examen van de bijscholingscursus voor docenten bij het i.h.n.o. afgenomen aan de vier scholen met N-akte opleidingen, waar de cursus thans gegeven wordt. Het aantal geslaagden was:

in Eindhoven	18
in 's-Gravenhage	18
in Groningen	13
in Utrecht	44.

Aangezien de N-akte-opleidingen aan bedoelde scholen worden beëindigd, is het niet wel mogelijk dat de bijscholingscursussen voor i.h.n.o.-docenten aan deze scholen verbonden blijven. Besprekingen zijn dan ook gaande om het beheer en de organisatie van de cursussen over te dragen aan de nieuwe leraren-opleiding (n.l.o.); hiermee wordt bereikt, dat de initiële opleiding van de docenten en de daarop aansluitende noodzakelijke applicatie in één hand blijft.

Ten behoeve van de docenten die vóór 1975 het diploma van de bijscholingscursus voor i.h.n.o.-docenten behaalden, werd een aanvullende cursus voor het

vak maatschappelijke en beroepsvorming georganiseerd, te geven in het schooljaar 1976-1977. Deze cursussen worden gegeven aan de vier opleidingsscholen waaraan ook de bijscholingscursussen voor i.h.n.o.-docenten zijn verbonden. Er hebben zich ruim 200 docenten voor deze cursussen opgegeven. Het is de bedoeling deze docenten beter uit te rusten voor de lessen maatschappelijke en beroepsvorming bij het i.h.n.o. en voor het begeleiden van de praktijk. Vanaf 1975 is de leerstof van de aanvullende cursus in de primaire bijscholingscursus opgenomen.

ONDERZOEK S.V.O.

Door de rijksuniversiteit te Leiden werd een voorstel ingediend voor onderzoek in het individueel beroepsonderwijs. Hoewel door de Stichting voor onderzoek van het onderwijs (S.V.O.) wel goedkeuring werd gegeven aan dit project, bleken er echter in dit begrotingsjaar geen gelden aanwezig te zijn om een aanvang te maken met het onderzoek.

10 Inspectie middelbaar huishoud- en nijverheidsonderwijs

KWANTITATIEVE GEGEVENS

Nadat 1975 een geringe instroom in het m.h.n.o. gekend heeft, zijn de aantallen eerstejaars leerlingen van de afdelingen waartoe de leerlingen met een gekwalificeerd diploma l.b.o. (in dit geval meestal l.h.n.o.) toelaatbaar zijn, weer ongeveer op het oude niveau gekomen. Van deze leerlingen zijn er ongeveer 2.000 afkomstig van het m.a.v.o.

afdeling	1974	1976
inrichtingsassistente (inas)		
interim alg. schakelopleiding	6.794	7.433
kinderverzorging/jeugdverzorging (k.v./j.v.)	4.634	4.418
kostuumnaaien (k.n.)	1.408	1.093
vooropleiding hoger beroepsonderwijs (v.h.b.o.)	1.361	1.911
totaal	14.197	14.855
oriëntering verzorgende beroepen (o.v.b.)	4.065	
	18.262	

Van deze categorie leerlingen, die voorheen een vierde leerjaar voortgezet onderwijs in de o.v.b. volgden, is zeker een deel rechtstreeks naar de opleiding voor een verzorgend beroep gegaan, een klein gedeelte heeft de interim algemene schakelopleiding gekozen, terwijl er ook een groep geen dagonderwijs meer volgt.

De bezetting van alle afdelingen en cursussen m.h.n.o. is als volgt:

Afdeling	aantal (werkende)		aantal leerlingen					
	afdelingen		1e jaar		2e jaar		3e jaar	
	75/76	76/77	75/76	76/77	75/76	76/77	75/76	76/77
oriëntering verzorgende beroepen (o.v.b.)	41	—	617	—	—	—	—	—
inrichtingsassistente (inas)	121	143	1.451	—	5.969	1.190	—	—
interim alg. schakelopleiding	—		—	7.433	—	—	—	—
kinderverzorging/jeugdverzorging (k.v./j.v.)								
2-jarige opleiding	97	116	2.882	1.606	3.760	2.410	—	—
3-jarige opleiding	—	—	—	2.812	—	—	—	—
kostuumnaaien (k.n.)	75	63	248	1.093	1.231	232	—	—
couture (ct.)	32	34	517	543	—	—	—	—
vormingsklasse (v.k.)	125	126	4.796	4.535	—	—	—	—
vooropleiding hoger beroepsond. (v.h.b.o.)	21	22	492	1.911	1.330	452	979	1.510

Afdeling	aantal		aantal leerlingen					
	(werkende)		1e jaar		2e jaar		3e jaar	
	afdelingen		afdelingen		afdelingen		afdelingen	
	75/76	76/77	75/76	76/77	75/76	76/77	75/76	76/77
huishoudkundige voor in- richtingen (h.v.i.)	14	—	—	—	284	—	—	—
huishoudkundige m.b.o.-c.d.	17	23	435	697	240	289	—	300
apothekersassistent (a.a.)	13	13	1.201	1.253	1.345	1.363	—	—
doktersassistent (d.a.)	4	4	161	187	144	141	—	—
tandartsassistent (t.a.)	2	2	52	71	25	56	—	—
totaal	562	546	12.852	22.141	14.328	6.133	979	1.810

GEWIJZIGD KARAKTER VAN DE INSTROOM TEN GEVOLGE VAN HET VIERJARIG WORDEN VAN HET I.B.O.

De verlenging van de vooropleiding voor wat betreft de instroom uit het I.B.O. betekent zeker een kwalitatieve wijziging. Er is echter over het effect daarvan in het m.h.n.o. nog weinig te zeggen. Enkele objectieve gegevens kunnen wel vermeld worden, namelijk dat de docenten geconfronteerd worden met een veel grotere heterogeniteit van het genoten onderwijs van de instromende leerlingen. Hadden tot vorig jaar alle toegelaten I.h.n.o.-leerlingen examen gedaan op T-niveau in Nederlands, rekenen en het merendeel ook in de Engelse taal en in de overige examenvakken, thans is niet alleen de variatie in examenvakken (behalve het verplichte Nederlands) groter geweest, maar ook speelden de verschillende examenprogramma's (B en C) die per vak gehanteerd zijn een rol. Tegenover het probleem voor de docenten van de grotere verscheidenheid in vooropleiding lijkt een voordeel dat de leerlingen een jaar ouder zijn, waardoor in het algemeen de gerichtheid op een bepaald beroep duidelijker is en de leerbereidheid groter.

INHOUDELIJKE VERANDERINGEN TEN GEVOLGE VAN HET VIERJARIG I.B.O.

De aanpassing aan de genoemde grotere verscheidenheid van vooropleiding van de leerlingen en de aanpassing van de leerstof van de betrokken afdelingen m.h.n.o. wordt vanuit de werkgroep m.h.n.o. gecoördineerd aangepakt. Daarvoor zijn faciliteiten beschikbaar gesteld. De activiteiten richten zich op:

- leerstofaanpassing en -ontwikkeling van enkele gemeenschappelijke vakken van de afdelingen interim algemene schakelopleiding, kinderverzorging/jeugdverzorging, kostuumnaaien en m.b.o.-huishoudkunde;
- bijscholing van de docenten ter zake van de differentiatieproblematiek in het m.h.n.o.

Wat dit laatste betreft is het evident dat de docenten veel meer dan andere

jaren geconfronteerd zijn met het zich altijd voordoende vraagstuk van aansluiting op het genoten onderwijs. Daardoor wordt bij de docenten in het m.h.n.o. de behoefte aan bijscholing op het gebied van de interne niveaudifferentiatie scherp gevoeld, iets wat de vraag naar en de openheid voor de desbetreffende bijscholing in positieve zin zal beïnvloeden. Er doet zich hierbij echter naast het financiële probleem ook het probleem voor van het vinden en bereid vinden van bekwame docenten om deze nascholing te verzorgen.

Zoveel mogelijk worden de genoemde activiteiten uitgevoerd in het kader van de bestaande overleg- c.q. begeleidingsgroepen van de betrokken afdelingen.

HERSTRUCTURERING M.H.N.O.

Voorbereiding

De Beleidsnota m.h.n.o./m.s.p.o. nieuwe stijl is op 23 februari 1976 aangeboden aan de Tweede Kamer van de Staten-Generaal. Hoewel de Stuurgroep m.h.n.o./m.s.p.o. in oktober 1975 geïnstalleerd was en haar werk voortvarend heeft aangepakt, hetgeen uitmondde in een eerste advies, moest toch deze eerste stuurgroep vanwege de reacties in het C.C.O.O. plaats maken voor een stuurgroep met een andere taak en samenstelling.

Het verslagjaar is al weer voorbij vóór de nieuwe stuurgroep volledig bemand is, zodat zij pas in januari 1977 een aanvang zal nemen. Dat de herstructurering hiervan vertraging ondervindt, is duidelijk en het is de vraag of het elan en de motivatie om het grote project mee aan te pakken niet eronder lijdt.

In november 1976 is aan de scholen de mogelijkheid geboden zich aan te melden voor deelneming aan de projectfase van de herstructurering. Door zeer veel m.h.n.o.- en m.s.p.o.-scholen is hiervan gebruik gemaakt. De selectie van en de advisering over deze aanmeldingen zal een eerste taak zijn van de nieuwe stuurgroep.

Ontkoppeling van L.h.n.o. - Koppeling aan m.s.p.o.

Bij de voorbereiding van de herstructurering van met name het m.h.n.o. was vanaf het begin bekend dat het samengaan in één school c.q. scholengemeenschap van diverse niveaus van onderwijs zoals dat in het h.n.o. regel is, moeilijkheden opleverde. In principe wordt dan ook een ontkoppeling van L.h.n.o. en m.h.n.o. nagestreefd, die al in enkele gevallen is gerealiseerd. De ervaringen zijn positief. Een volledig doorvoeren van deze ontkoppelingen lijkt echter niet in het nabije verschiep te liggen. Sommige scholen zijn te klein om de operatie zo uit te voeren dat de twee ontkoppelde delen een afzonderlijk leven kunnen gaan leiden.

In het kader van de beleidsvoornemens wordt voor het m.h.n.o. het m.s.p.o. de

partner; nog slechts hier en daar worden toenaderingen tussen deze twee verwante onderwijsvormen signaleerd.

TOELATINGSVOORWAARDEN M.H.N.O. PER 1 AUGUSTUS EN LATER

Niet alleen het vierjarig worden van het gehele l.b.o., ook de nieuwe examen-opzet voor deze vorm van onderwijs maakt een wijziging nodig van de formulering van de mogelijkheden voor vervolgonderwijs die voor geslaagden van het l.b.o. open staan.

Het overleg over en de vaststelling van de eisen voor toelaatbaarheid tot de diverse m.b.o.-opleidingen bleek zo tijdrovend, dat de berichtgeving aan de scholen te laat was. Het merendeel van de leerlingen kon bij de keuze van hun examenpakket geen rekening houden met de nieuwe eisen. De m.h.n.o.-scholen wilden deze aspirant-leerlingen daarvan niet de dupe laten zijn en vroegen in groten getale goedkeuringen aan de Inspectie m.h.n.o. voor ontheffing van de gestelde eisen.

SCHOLENPLANZAKEN M.H.N.O.

In het vorige verslag is over het Scholenplan 1976-1977-1978 voor wat betreft de 48 nieuwe m.h.n.o.-afdelingen het een en ander opgemerkt. Het toewijzen van nieuwe afdelingen m.h.n.o., terwijl deze vorm van onderwijs al ruim, naar de mening van de inspectie over het algemeen al te ruim, is vertegenwoordigd, vervult haar met zorg. In meerdere gevallen is de bezetting van nieuw toegewezen afdelingen gegaan ten koste van al bestaande afdelingen in de naaste omgeving. Het inspelen op de in volle ontwikkeling zijnde opleidingen door de nieuwe, veelal kleine afdelingen is een moeilijk proces, dat in verband met de invoering van het opnieuw gestructureerde m.h.n.o./m.s.p.o. misschien slechts voor enkele jaren vrucht afwerpt.

Op het Scholenplan 1977-1978 staan in totaal 12 afdelingen m.h.n.o. met het jaartal 1977, terwijl er nu praktisch geen afdelingen m.h.n.o. zonder jaartal meer voorkomen. Deze 12 zijn als volgt verdeeld: 5 huishoudkunde, 3 k.v./j.v., 3 interim algemene schakelopleiding en 1 vormingsklas.

DE OPLEIDINGEN M.H.N.O.

Ook in het m.h.n.o. werd per 1 augustus 1976 het aantal wekelijkse lessen, voor zover hoger, teruggebracht tot 30. Voor enkele afdelingen bleek een aanpassing van de lessentabel nodig, waarover de Werkgroep m.h.n.o. geadviseerd heeft.

Opleiding oriëntering verzorgende beroepen

Mede als gevolg van het vierjarig worden van het l.h.n.o. en alle ontwikkelingen

binnen het m.h.n.o. is de afdeling o.v.b. per augustus 1976 beëindigd. Begonnen in 1961 onder de naam vooropleiding verzorgende beroepen, in 1968 gewijzigd in oriëntering verzorgende beroepen, heeft deze opleiding, aanvankelijk experimenteel gestart aan 17 scholen met 328 leerlingen, in de 15 jaar van haar bestaan 28.408 leerlingen geteld, verdeeld over een groeiend aantal scholen dat in 1973 tot 102 was gegroeid. Het aantal leerlingen bereikte in het schooljaar 1974-1975 het maximum van 4.065. In totaal behaalden 23.918 meisjes en 36 jongens het diploma.

De doelstelling is volgens de examenverslagen uitstekend bereikt. Van de geslaagden waren steeds rond de 80% van plan een opleiding voor een verzorgend beroep te volgen. Dat ondanks dit duidelijke succes tot opheffing besloten is, heeft diverse redenen. Door het vierde leerjaar l.h.n.o. zijn de gediplomeerden daarvan voor het merendeel niet meer te jong om rechtstreeks naar opleidingen voor een verzorgend beroep te gaan, terwijl de voorlichting over bereikbare beroepsopleidingen in dit leerjaar een goede plaats heeft en bij de iets oudere leerlingen tot beter resultaat kan komen. Bovendien heeft de interim algemene schakelopleiding doelstellingen waarin die van de o.v.b. zijn opgenomen.

Opleiding inrichtingsassistente

De afdeling inrichtingsassistente heeft in 1975 voor de laatste maal leerlingen toegelaten. Deze leerlingen zullen in 1977 examen doen. De tweeledige doelstelling van deze opleiding wordt overgenomen door twee afdelingen: de afdeling huishoudkunde (m.b.o.-c.d.) neemt de huishoudelijk gerichte beroepsvorming voor haar rekening, de interim algemene schakelopleiding bereidt voor op in-service en part-time opleidingen in de gezondheids- en welzijnssector.

Opleiding interim algemene schakelopleiding

Deze afdeling is per 1 augustus 1976 gestart aan 143 scholen met in totaal 7.418 leerlingen. Vanaf najaar 1975 is de inhoudelijke ontwikkeling ervan ter hand genomen door een daartoe ingestelde Projectgroep inas-opleiding nieuwe stijl (P.I.O.N.). Door de Lochemse werkgroep m.h.n.o. is geadviseerd over de noodzakelijke wijzigingen in het Besluit m.h.n.o. en het Eindexamenbesluit m.h.n.o.

De doelstelling van deze opleiding is als volgt geformuleerd:

Jongeren, die onvoldoende mogelijkheden hebben voor het door hen gewenste beroepsonderwijs in dagopleidingsverband en daarnaast te jong zijn om geplaatst te worden als leerlingen van een in-service-opleiding in de gezondheidssector en in de welzijnssector, de gelegenheid te bieden om in dagopleidingsverband onderwijs te volgen, waardoor:

— het kennis- en vaardigheidsniveau in algemene zin wordt verhoogd;

— de maatschappelijke vorming wordt verdiept;
— de oriëntatie in de gezondheidssector en de welzijnssector wordt uitgebreid. De opleiding heeft een variabele cursusduur: 1 jaar, 16 maanden of 2 jaar. De 1-jarige cursus kent geen praktijktijd. Het onderwijs is zodanig ingericht dat alle leerlingen tenminste een kernprogramma wordt geboden, ongeacht de duur van de opleiding. Het voldoen aan de exameneisen van het kernprogramma geeft recht op het diploma van de interim algemene schakelopleiding. Het civiel effect van het diploma wordt uitgedrukt in de toelaatbaarheid tot de part-time m.b.o.-opleidingen: inrichtingswerk, cultureel werk, sociale dienstverlening, arbeidsmarktpolitiek en personeelsbeleid, tot de cursussen apothekers-, dokters- en tandartsassistent, alsmede tot de in-service-opleidingen in de gezondheidssector, te weten de opleiding ziekenverpleging A, ziekenverpleging B en de opleiding Z-verpleegkunde.

De P.I.O.N. heeft o.a. examenprogramma's ontwikkeld. Een centrale commissie ter vaststelling van de opgaven en richtlijnen is haar werkzaamheden begonnen en zal de opgaven vaststellen van het centraal geregeld gedeelte van het examen 1977, gebaseerd op het kernprogramma.

P.I.O.N. gaat door met haar werk, daar een groot aantal problemen voortkomende uit de totstandkoming van een opleiding met een geheel nieuwe doelstelling, moet worden opgelost.

Opleiding kinderverzorging/jugendverzorging

In februari 1976 werd de mogelijkheid geopend om, met toepassing van artikel 25 van de Wet op het voortgezet onderwijs per 1 augustus 1976, naast of in plaats van de tweejarige opleiding, een driejarige opleiding k.v./j.v. in te voeren. Hiermee wordt in de opleiding k.v./j.v. een praktijkleerperiode geïntroduceerd, waardoor meer aandacht kan worden besteed aan scholing in de praktijk, ter ondersteuning van en in samenwerking met de theorie, dan bij de tweejarige opleiding het geval is. Voor de indeling van de praktijk tijdens het tweede en derde leerjaar is gekozen voor het volgende model:

2e leerjaar: 10 weken praktijk/15 weken school/15 weken praktijk;

3e leerjaar: 10 weken school/15 weken praktijk/15 weken school.

Van de 115 opleidingen werden er per 1 augustus 1976 81 driejarig, 12 daarvan kozen zowel voor het twee- als voor het driejarig model; 34 opleidingen bleven tweejarig.

De besluitvorming op de scholen over het al dan niet driejarig worden is mede beïnvloed door het aantal beschikbare praktijkplaatsen. Hierover is veel regionaal overleg gevoerd.

Door de Commissie modernisering leerplan beeldende vorming vindt ontwikkeling van de inhoud van het vak handenarbeid plaats, onder andere is begonnen met het opstellen van een deelraamplan en is een voorstel voor het schoolonder-

zoek opgesteld. Ook door de Commissie modernisering moedertaalonderwijs vinden vanaf maart 1976 activiteiten plaats ten behoeve van de opleiding k.v./j.v.

In het kader van de (deel)-activiteiten voor de verschillende m.h.n.o.-opleidingen werd in oktober 1976 een Vakgroep kinderverzorging en opvoeding geformeerd die zich met de leerstofaanpassing en ontwikkeling in verband met het vierjarig geworden l.b.o. bezighoudt; daarnaast doet deze vakgroep suggesties hoe de praktijk-leerperiode een bijdrage kan leveren aan de doelstelling van het vak kinderverzorging en opvoeding ten aanzien van de voorbereiding, de begeleiding en de terugkoppeling.

Opleiding kostuumnaaien en couture

In het kader van de deelactiviteiten van de verschillende m.h.n.o.-opleidingen zijn de werkzaamheden vermeld in het Onderwijsverslag van 1975 vanaf augustus 1976 gecontinueerd. Deze activiteiten kunnen zich, gezien de beschikbare faciliteiten, niet uitstrekken tot andere vakken dan het vak naaldvakken, hoewel de scholen er dringend behoefte aan hebben.

Vooropleiding hoger beroepsonderwijs

In 1976 werd het experiment dat onder leiding van de Landelijke pedagogische centra staat verder ontwikkeld. Een groot aantal vakken wordt nu op het gewenste niveau geëxamineerd. Voor enkele vakken wordt nog niveau-verhoging nagestreefd.

Leerlingen van het derde leerjaar worden sinds 1974 in de gelegenheid gesteld twee maal per jaar examen af te leggen. De ervaringen opgedaan in 1976 wijzen in een positieve richting. Aan het optimaliseren van het functioneren van deze opzet besteedt de experimenteleiding de grootst mogelijke aandacht.

In 1975 overheersten kwantitatief de leerlingen met m.a.v.o.-4-vooropleiding, dit vanwege de geringe instroom vanuit het l.b.o. Gevreesd werd voor oneigenlijk gebruik van het v.h.b.o. door m.a.v.o.-gediplomeerden voor wie de normale doorstromingsmogelijkheid naar h.a.v.o. geblokkeerd bleek. Teneinde te voorkomen dat de primaire doelstelling van het v.h.b.o., te weten een doorstromingsweg naar h.b.o. te bieden voor l.b.o.-gediplomeerden, in het gedrang zou komen, is in 1976 door de Inspectie m.h.n.o. een voorzichtig goedkeuringsbeleid gevolgd met betrekking tot de ontheffing van de toelatingsvoorwaarden voor m.a.v.o.-gediplomeerden.

Opleiding huishoudkundige voor inrichtingen

In verband met de afbouw van deze opleiding wordt aan de 16 leerlingen, die

in juni 1976 werden afgewezen, nog eenmaal de gelegenheid geboden om het examen over te doen.

Van deze regeling maken negen leerlingen gebruik.

Opleiding huishoudkunde (m.b.o.-c.d.)

Ondanks moeilijke omstandigheden, dat wil zeggen zonder professionele begeleiding, werden de landelijke activiteiten die in het vorig verslag werden vermeld, voortgezet. In het afgelopen jaar is een tijdelijke oplossing gevonden voor het probleem van het ontbreken van een projectmedewerker. De voor deze medewerker beschikbare verlofeenheden zijn verdeeld over drie personen, namelijk twee part-time landelijk werkende onderwijskundigen (docenten van een school) en enkele eenheden voor de voorzitter van de begeleidingscommissie.

Er werd besloten dat de inpassing van de inas-deelstelling te weten de huishoudelijk gerichte beroepsvorming, zeker tot stand zou moeten komen. Omdat een overhaaste invoering onverantwoord zou zijn, werd echter als ingangsdatum 1 augustus 1977 in plaats van 1 augustus 1976 voorgesteld.

Een concept-examenreglement en een concept-eindexamenprogramma is aan de minister aangeboden. Met een aantal wijzigingen van departementale zijde is dit reglement aan de scholen gezonden. Door docenten samen met de landelijk werkende onderwijskundigen wordt gewerkt aan de totstandkoming en bijstelling van onderwijs- en examenprogramma's.

De in het vorige verslag aangekondigde cursus voor docenten in het vak 'leiding en organisatie' werd gegeven aan de T.H. Twente. Evenals verleden jaar, toen de negen scholen die per 1 augustus 1976 met een afdeling huishoudkunde konden starten direct betrokken werden bij de ontwikkelingen in de m.b.o.-huishoudkunde, zijn ook nu de vijf scholen die per 1 augustus 1977 kunnen beginnen, al zoveel mogelijk ingeschakeld bij de landelijke activiteiten.

Opleiding apothekersassistent(e)

In deze opleiding hebben zich in het verslagjaar geen nieuwe ontwikkelingen voorgedaan. In afwachting van de projecten herstructurering m.h.n.o./m.s.p.o. en van de herziening van de wetgeving rondom het examen, gaat alles zijn oude, niet steeds toe te juichen gang.

Opleiding doktersassistent(e)

De samenwerking tussen de cursussen verloopt, nu het experiment is afgelopen, grotendeels in het kader van de voorbereiding van het centraal geregelde gedeelte (schriftelijk en praktisch) van het examen.

De praktijkleerperiode wordt thans ook deels doorgebracht in ziekenhuizen,

gezondheidscentra enz. en deze instellingen willen de gediplomeerden gaarne in dienst nemen.

Het aantal geslaagden bedroeg 131.

Opleiding tandartsassistent(e)

In 1976 zijn de eerste examens afgenomen volgens een door de besturen ingediende en door het ministerie goedgekeurde regeling. In de Commissie van gecommitteerden had o.a. de hoofdinspectie van de volksgezondheid voor de tandheelkunde zitting. Het diploma kon aan 34 kandidaten worden uitgereikt. De problemen rond de praktijkleerperiode konden nog niet alle worden opgelost, hoewel de bereidheid tot medewerking van de kant van de tandheelkundige faculteiten zeer goed was.

11 Inspectie lager middenstandsonderwijs en lager economisch en administratief onderwijs

ALGEMEEN

Het economisch en administratief onderwijs is op alle niveaus nog steeds volop in beweging.

Ook in 1976 moesten de leden van het inspectiecollege weer aandacht besteden aan zeer vele, vaak sterk uiteenlopende zaken in de sectoren lager, middelbaar en hoger. Dat het bezoek aan de scholen daardoor in het gedrang kwam werd ten zeerste betreurd.

De onzekerheid ten aanzien van de op korte termijn te verwachten reorganisatie van de inspectie bemoeilijkt het maken van plannen, ook op korte termijn.

Via de Contactcommissie i.e.a.o. en de pedagogische centra werd op velerlei gebied steun aan de scholen verleend.

Tussen de beleidsafdeling en de inspectie bestond een goede samenwerking. Het eindexamen vergde zeer veel tijd van de inspecteur, belast met de regeling hiervan.

De gebouwenpositie is nog steeds zeer zorgelijk en voor vele besturen en directies een bron van voortdurende ergernis; het onderwijsproces heeft te lijden van slechte huisvesting.

Bij het ter perse gaan was het verslag over het lager middenstandsonderwijs nog niet ontvangen.

12 Inspectie middelbaar middenstandsonderwijs en middelbaar economisch en administratief onderwijs

De Stuurcommissie m.e.a.o., de Begeleidingscommissie m.e.a.o.-m.m.o. en de Adviesgroep e.a.o. van de pedagogische centra hebben elk op hun terrein studie gemaakt van onderscheiden zaken die het m.e.a.o. raken. In al deze commissies werd door leden van het inspectiecollege meegewerkt.

De Stuurcommissie m.e.a.o. bracht aan de staatssecretaris zijn interimrapport uit; zeer vele reacties kwamen binnen die vaak waardevolle bouwstenen opleverden voor het definitieve rapport dat in het najaar van 1977 zal verschijnen. De Begeleidingscommissie m.e.a.o.-m.m.o. bestudeerde de samenhang van deze twee schoolsoorten.

De Werkgroep avond-m.e.a.o. adviseerde inzake de certificatenregeling. De eerste eindexamens bij het avond-m.e.a.o. werden afgenomen, zowel het volledig m.e.a.o.-examen als via de deeltcertificatenregeling.

Ook dit jaar bleek weer dat de scholen beslist het niveau dat in de laatste jaren werd bereikt willen handhaven; de inspectie waardeert dit ten zeerste.

De Stuurcommissie m.e.a.o. besteedde op verzoek van het ministerie aandacht aan de mogelijkheden van een eenvoudige vorm van m.e.a.o. met een kortere cursusduur.

Bij het ter perse gaan was het verslag over het middelbaar middenstandsonderwijs nog niet ontvangen.

13 Inspectie middelbaar sociaal-pedagogisch onderwijs

Het door de Inspectie sociaal-pedagogisch onderwijs uit te oefenen toezicht werd op 1 januari 1976 uitgebreid met de hogere beroepsopleidingen voor logopedie en op 1 augustus 1976 met het middelbaar part-time onderwijs voor arbeidstherapie.

Met de logopedische opleidingen heeft de inspectie veelvuldig overleg gepleegd over de inrichting van het onderwijs, hetgeen ertoe heeft geleid dat op korte termijn een voorstel voor een leerplan aan de minister van onderwijs en wetenschappen ter goedkeuring kon worden aangeboden.

Bij de aanvang van het cursusjaar 1976-1977 is dit voorstel geëffectueerd. Tijdens het verslagjaar werd eveneens een aanvang gemaakt met het overleg omtrent een nieuw eindexamenreglement voor deze opleidingen.

Ook voor de overige tot het sociaal-pedagogisch onderwijs behorende schoolsoorten heeft de inspectie in 1976 zeer veel aandacht besteed aan herziening van richtlijnen voor het samenstellen van leerplannen voor o.a. de sociale academies. Over een ontworpen concept-voorstel wordt thans nader overleg gevoerd.

In 1974 is de opmerking gemaakt dat een principiële benadering reeds was ingeluid door het rapport van de Structuurcommissie m.h.n.o./m.s.p.o. Het valt te betreuren dat de feitelijke uitvoering nog niet heeft plaatsgevonden, waardoor de organische samenhang van onderwijsvoorzieningen op het gebied van opleidingen voor beroepen in de gezondheidszorg achterwege blijft. Dientengevolge bestaat in de gezondheidszorg nog steeds een onduidelijke beeldvorming, terwijl veel leerlingen geen dagopleiding van hun keuze kunnen volgen.

14 Inspectie leerlingwezen

KWANTITATIEVE EN KWALITATIEVE PROBLEMEN

Reeds in het vorige verslagjaar werd een daling geconstateerd t.a.v. het aantal leerlingen met betrekking tot het leerlingwezen.

Uit een op verzoek van de inspectie door de regionale organen samengesteld overzicht blijkt dat het aantal leerlingen in hun werkgebied, dat per 1 november 1976 met een leerovereenkomst het algemeen en op het beroep gericht onderwijs volgde, verder is gedaald tot 45.358 (voor primaire en voortgezette opleidingen samen). Een nauwkeurige verdeling naar deze beide categorieën kon nog niet worden verkregen.

De onvoldoende handvaardigheid waarover abiturienten van het lager beroeps-onderwijs bij hun intree in de maatschappij naar het oordeel van het bedrijfsleven beschikken, beïnvloedt duidelijk het kwalitatieve element van het merendeel der leerlingstelselopleidingen. Het bedrijfsleven ziet er zich derhalve voor geplaatst eerst zelf zijn jeugdige werknemers het vakkundig verrichten van basis-handelingen bij te brengen. Dit heeft ertoe geleid dat steeds minder jongeren als werknemer onder leerovereenkomst worden aangetrokken, waardoor abiturienten van het l.b.o. in toenemende mate met werkloosheid worden geconfronteerd.

Mede als gevolg hiervan kiezen meer en meer gediplomeerden van het l.b.o. hetzij voor een langer verblijf op de school — daarbij gebruikmakend van de mogelijkheden die artikel 5 van het Besluit l.b.o./l.a.v.o. en artikel 31 van het Eindexamenbesluit l.b.o. hun bieden, hetzij voor doorstroming naar het middelbaar beroepsonderwijs. Wanneer deze gang van zaken mocht doorzetten, zullen wegen moeten worden gevonden waarlangs de leerlingenstroom naar de opleidingen volgens het leerlingwezen zowel kwantitatief als kwalitatief weer in positieve richting kan worden geleid.

IN-SERVICE-TRAINING CONSULENTEN

Het experimenteel project in-service-training voor consulenten van het leerlingwezen (I.S.T.) wordt uitgevoerd door het Pedagogisch centrum beroepsonderwijs bedrijfsleven (P.C.B.B.) te 's-Hertogenbosch op verzoek van de drie personeelsorganisaties (A.B.O.P., Bernardus, P.C.O.), het Centraal orgaan van de landelijke opleidingsorganen van het bedrijfsleven (C.O.L.O.) en het Centraal orgaan van de regionale organen (C.O.R.O.).

In 1973 heeft de overheid de benodigde middelen beschikbaar gesteld om het project voor te bereiden en te starten. In het tweede semester van 1974 werd aangevangen met de eerste cyclus, waaraan 64 consulenten, verdeeld over twee groepen van elk 32 man, hebben deelgenomen. De groepen zijn bekend geworden onder de aanduiding Groep-Noordwijkerhout en Groep-Vught.

Op 29 september van het verslagjaar werd aan de deelnemers van de eerste cyclus in een daartoe door het bestuur van het P.C.B.B. speciaal georganiseerde bijeenkomst in het Jaarbeurscongrescentrum te Utrecht, het deelnemerscertificaat uitgereikt.

In het tweede semester van 1975 was de tweede cyclus begonnen, te weten de groepen Rotterdam en Beekbergen, elk eveneens 32 man sterk. Alle groepen waren zorgvuldig heterogeen samengesteld zowel naar de leeftijd van de deelnemers als naar aard en omvang van de erbij betrokken landelijke organen van het leerlingwezen.

De vereiste externe evaluatie werd in gang gezet en uitgevoerd door een onderzoeksgroep vanuit de Katholieke universiteit te Nijmegen, met de opdracht mogelijke effecten ten gevolge van deze I.S.T. op de deelnemers op te sporen en te bepalen binnen de begrippen aard en omvang.

De uitvoerder van het experimenteel project, het P.C.B.B., wordt terzijde gestaan door een begeleidingscommissie waarin zitting hebben vertegenwoordigers van Bernardus, de A.B.O.P., het P.C.O., het C.O.L.O., het C.O.R.O. en de Inspectie van het leerlingwezen, alsmede stafmedewerkers van het P.C.B.B. en de projectleiders.

Gezien het feit dat de tweede cyclus in 1977 afloopt, heeft de begeleidingscommissie reeds de nodige aandacht geschonken aan de gewenste continuïteit van deze I.S.T. ná 1977, als het experimenteel project beëindigd is en de overheid suggesties van de betrokkenen verwacht.

CURSUSSEN VOOR JEUGDIGE WERKLOZEN

Op basis van de beleidsvoornemens die de ministers van sociale zaken en van onderwijs en wetenschappen in hun Notitie over de jeugdwerkloosheid d.d. 19 maart 1976 hebben geformuleerd, is aan het einde van het cursusjaar 1975-1976 aan de streekscholen verzoekt, voor het daaropvolgende cursusjaar medewerking te verlenen aan het inrichten van een aantal experimentele cursussen voor jeugdige werklozen.

Het lag aanvankelijk in de bedoeling dat slechts een beperkt aantal streekscholen voor dit experiment in aanmerking zou komen; na overleg met alle streekscholen werd evenwel besloten in principe elke streekschool in de gelegenheid te stellen dergelijke cursussen aan te vragen.

De zeer korte tijd van voorbereiding t.b.v. de onderwijskundige inhoud van deze cursussen en het veelvuldig overleg voor de noodzakelijke samenwerking met de gewestelijke arbeidsbureaus (G.A.B.) hebben tot gevolg gehad dat aan de scholen de mogelijkheid is geboden na 1 oktober van het verslagjaar met dit onderwijs een aanvang te maken.

Overzicht deelneming aan cursussen voor jeugdige werklozen

Teldatum	aantal scholen dat de cursus- sen verzorgt	soorten cursussen			
		aantal		aantal	
		1e cat. m. dipl.	leerlingen	2e cat. z. dipl.	leerlingen
25.10.1976	12	12	122	10	129
06.12.1976	19	19	212	18	131
31.12.1976	19	19	240	18	165

Toelichting:

scholen = het aantal streekscholen dat toestemming heeft gekregen een aanvang te maken met de verzorging van dit onderwijs.

cursus 1e cat. = voor jeugdigen met uitsluitend m.a.v.o., h.a.v.o. of v.w.o.:

- ingeschreven als werkzoekende bij het G.A.B.;
- in het bezit van diploma m.a.v.o., h.a.v.o. of v.w.o.;
- ouder dan zestien jaar;
- jonger dan drieëntwintig jaar.

cursus 2e cat. = voor jeugdigen zonder diploma uit de eerste cyclus van het voortgezet onderwijs:

- ingeschreven als werkzoekende bij het G.A.B.;
- niet in het bezit van enig diploma uit het voortgezet onderwijs;
- ouder dan zestien jaar;
- jonger dan drieëntwintig jaar.

Per 31 december van het verslagjaar hebben 124 leerlingen de cursussen weer verlaten; van hen zijn er zeven onderwijs in volledig dagschoolverband gaan volgen en hebben 45 een betrekking aanvaard. Het gemiddelde percentage meisjes-leerlingen is 34.

Verwacht mag worden dat in het resterende deel van het cursusjaar 1976-1977 het aantal scholen en het aantal leerlingen nog zullen toenemen.

DOORSTROMING VANUIT L.B.O. EN M.A.V.O. NAAR LEERLINGWEZEN

Mede als gevolg van het vaststellen van het Examenbesluit l.b.o. en de daarvan te verwachten consequenties voor de scholen voor beroepsbegeleidend onderwijs is in eerste instantie een commissie ingesteld, bestaande uit leden van de Stichting georganiseerd schoolwezen beroepsonderwijs (G.S.O.) en leden van het Centraal overleg beroepsbegeleidend onderwijs (C.O.B.O.).

In een later stadium is in overleg met de Stichting centraal orgaan van de Landelijke opleidingsorganen van het bedrijfsleven (C.O.L.O.) een gezamenlijke nota verschenen welke als inleiding heeft gediend voor het onder eindredactie van het G.S.B. uitgegeven 'Vademecum', waarin richtlijnen voor toelating tot de primaire opleidingen in het kader van het leerlingwezen zijn vermeld. Deze richtlijnen zijn tot stand gebracht op basis van een goede bereidheid tot medewerking van de landelijke organen van het leerlingwezen.

Daarnaast mag vermeld worden dat ter voorbereiding van de samenstelling van het Vademecum de hierbovengenoemde organisaties onderling overleg hebben gepleegd. Ook heeft overleg plaats gehad met de onderwijsdirecties van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen en de inspecties van het beroeps- onderwijs, het algemeen voortgezet onderwijs en het leerlingwezen. Het resultaat van dit overleg is geweest dat de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen het Vademecum per circulaire onder de aandacht van de scholen voor m.a.v.o. en l.b.o. heeft gebracht. Verwacht mag worden dat het Vademecum telkenjare zal worden bijgesteld.

15 Inspectie onderwijs en vorming werkende jongeren

VORMINGSWERK VOOR JEUGDIGEN

Algemene situatie

De teruggang van deelname aan het vormingswerk voor jeugdigen heeft zich voortgezet. Hiervoor worden onder meer als oorzaken genoemd: de invoering van een vierde leerjaar in het l.b.o., de langere deelname aan het dagonderwijs, de ontduiking van de partiële leerplicht op menige plaats in het land en de toename van de jeugdwerkloosheid.

Het antwoord op de vraag of de vormingsinstituten er in de huidige ontwikkelingsfase al voldoende in zijn geslaagd — al dan niet in samenwerking met het b.b.o. — zodanige en ruim gedifferentieerde vormingsprogramma's aan te bieden en uit te voeren dat ze adequaat beantwoorden aan de behoeften en wensen van de werkende jongeren, kan in het algemeen pas na enige jaren ervaring en evaluatie worden gegeven.

Voor de opbouw van het nieuwe part-time onderwijs voor deze groep jongeren is overigens niet als eerste de kwantitatieve spreiding van vormingsinstituten beslissend, maar eerder het aanbod van kwalitatief hoogwaardige programma's. Het blijft echter geboden dat de educatieve voorzieningen zoveel als mogelijk is binnen regionaal verband in voldoende mate beschikbaar zijn. Daarbij is het van het grootste belang dat de verworvenheden van ruim 25 jaar vormingswerk ten nutte blijven, niet alleen van het te ontwikkelen part-time onderwijs, maar dat zij op aangepaste wijze ook zullen kunnen bijdragen aan de vernieuwing van het totale onderwijs.

Tot deze verworvenheden behoren onder meer het aankweken van een persoonlijke weerbaarheid en mondigheid, de bevordering van solidariteit in de samenleving, de bijzondere aandacht voor de ontwikkeling van het creatieve handelen, de aandacht voor menselijke waarden, zowel in beroep als werk, als in gezin en vrije tijd, alsmede voor sociale en politieke bewustwording. Evenzeer moet tot deze verworvenheden worden gerekend de wijze van programmeren die het vormingswerk kenmerkt en waarbij wordt uitgegaan van de persoonlijke behoeften van de deelnemers. De persoonlijke situatie van de jongeren en hun mogelijkheden staan centraal, vormen als het ware de rode draad die door het educatief proces heenloopt. Een educatief programma dat in overleg met de deelnemer wordt opgesteld, verloopt procesmatig en is niet 'produkt'-gericht: niet het eind-examen is alles bepalend maar eerder de weg waarlangs en de wijze waarop de jongeren aan hun leer- en leefbehoeften kunnen voldoen. Door een rijke schakeling van keuzepakketten trachten de vormingsinstituten hierin te voorzien. Dit vraagt een grote mate van flexibiliteit van de vormingsleiders die zich bij voortduring dienen te bezinnen op de vraag of en in hoeverre hun eigen deskundigheden moeten worden aangepast (aangevuld) opdat de staf als geheel permanent

over voldoende gedifferentieerde deskundigheid beschikt.

Het zou dan ook zeer te betreuren zijn als ten gevolge van de voortgaande terugloop van het aantal deelnemers en de daaruit voortvloeiende onzekerheid van eigen functioneren binnen het vormingswerk juist ervaren vormingsleiders hun toekomst elders gaan zoeken en niet langer beschikbaar zijn bij de opbouw van het nieuwe part-time onderwijs. Een tendens hiertoe valt waar te nemen. Anderzijds stelt de inspectie met waardering vast, dat er ook de nodige vormingsleiders zijn die, geïnspireerd door hun idealen en op basis van hun ervaring, zich willen blijven inzetten voor de nieuwe ontwikkelingen.

PROGRAMMA-ONTWIKKELINGEN

Het vormingswerk voor jeugdigen kent zoals uit het bovenstaande valt af te leiden naar zijn aard geen vooraf omschreven, algemeen geldende programma-inhoud noch een vast begin- en eindniveau van vaardigheden en kennis, waaraan de deelnemers zouden moeten voldoen. Het verstrekt daarentegen wel gegevens van de situatie waarin de deelnemers zelf verkeren en tracht zoveel mogelijk op basis van hun behoefte en mogelijkheden een bijdrage te leveren tot hun persoonlijke ontplooiing.

Bij de opzet en uitvoering van vormingsprogramma's heeft de vormingsleider daarom minder vaste steunpunten dan de leerkrachten bij het andere voortgezet onderwijs. Ook is het vormingswerk door deze kenmerken voor buitenstaanders minder duidelijk.

Om de doelstelling en de kwaliteit van de vormingsprogramma's zoveel mogelijk te waarborgen en de vormingsleiders bij hun taak te ondersteunen kent artikel 42 van het Besluit vormingswerk voor jeugdigen de bepaling, dat de landelijke organisatie onder goedkeuring van de minister, de Onderwijsraad gehoord, voorschriften geeft omtrent de inrichting en de uitvoering van de vormingsprogramma's. (Zie hierover het Onderwijsverslag 1974, blz. 339/340).

In de praktijk is gebleken, dat de vormingsleiders naast deze programmavoorschriften behoefte hadden aan een verdergaande steun bij hun programmerings-taak. Ontwikkelingen in de afgelopen jaren zoals de instelling van de jongeren die onder de partiële leerplicht vallen en programma-opzetten tezamen met het beroepsbegeleidend onderwijs zijn hieraan zeker niet vreemd. Vanuit een der landelijke organisaties, te weten de Landelijke organisatie vormingswerk voor werkende jongeren, is thans een ontwikkelingsmodel ten behoeve van de programmering in het vormingswerk ontworpen en met behulp van de aangesloten vormingsinstituten voor een eerste toepassing in de praktijk klaargemaakt. Op basis van de praktijkervaringen kan het model nog worden aangepast en verbeterd. Dit ontwikkelingsmodel wordt aangeduid met 'Stappenschema'. Het beschrijft achtereenvolgens de verschillende stappen die kunnen worden onder-

nomen om een programma voor te bereiden en tot uitvoering te brengen. Het vertrekt vanuit het algemene doel van een vormingsinstituut, geeft aan hoe men vervolgens binnen dat kader tot een toespitsing op doelen en deeldoelen van een programma kan komen, hoe daaruit deeldoelen voor een specifieke groep van deelnemers kunnen voortvloeien met een verfijning naar werkdoelen en hoe op basis van de beginsituatie van die groep en de mogelijkheden waarover het vormingsinstituut beschikt de activiteit/het leerproces programmatisch qua inhoud, werkuren, middelen, groeperingsvormen en evaluatiemethode verder gestalte kan krijgen.

De inspectie meent, dat een ontwikkelingsmodel als dit t.b.v. de programmering voor de uitvoering van het vormingswerk de nodige betekenis kan hebben. Ook zal het, wanneer men het heeft leren toepassen, het leggen van programmatische verbindingen met het beroepsbegeleidend onderwijs vergemakkelijken.

VORMINGSWERK VOOR JONGE VOLWASSENEN

De oprichting van V.J.V.-instituten is, met name in oostelijk Nederland, nogal eens het gevolg van initiatieven van vormingsinstituten voor jeugdigen, waar een deel van de cursisten aan het einde van de (meestal éénjarige) cursus belangstelling toont voor voortzetting van deelname aan vormingswerk. In werktijd is dit over het algemeen niet meer mogelijk, omdat de desbetreffende jeugdigen niet meer partieel leerplichtig zijn en hun werkgever geen verder vrij-af wil geven voor het bezoeken van het vormingswerk overdag. Omdat veelal geen of onvoldoende adequate voorzieningen aanwezig zijn om deze ex-cursisten met vormingsprogramma's op te vangen, ligt de oprichting van een eigen V.J.V.-instituut dan voor de hand. Om dat te verwezenlijken moeten ook andere gegadigden voor V.J.V.-werk erbij betrokken worden, anders is het aantal deelnemers te gering.

Steeds meer werden groepen jonge huisvrouwen in het V.J.V.-werk betrokken. Er blijkt in die categorie veel belangstelling te bestaan om met behulp van deskundige vormingsleiding, te praten over wederzijdse ervaringen als jonge huisvrouw, om daardoor beter zicht en greep op de eigen specifieke situatie te krijgen. De gespreksonderwerpen hebben zowel te maken met de directe ervaringen (opvoeding en onderwijs, man - vrouw - verhouding, het wonen, goede voeding enz.) als met de maatschappelijke context van het gezin en de huisvrouw (vrouwenemancipatie, alternatieve gezinsvormen, deelname aan de maatschappij door werk of politiek, criminaliteit enz.). Deze groepen hebben, vooral in nieuwe stadswijken, ook een isolement-doorbrekende functie, terwijl ze tevens kunnen leiden tot het bevorderen van gewenst geachte voorzieningen (oppasregelingen, peuterspeelzaal, andere wijkvoorzieningen e.d.).

Verder blijkt er vaak de wens te leven om kennis- en vaardigheidsvergroten-
de programmapunten in te voegen (taalontwikkeling, gezinsbudgettering, e.h.b.o.,
creativiteitsontwikkeling), overigens zonder dat dit tot specifieke onderwijspro-
gramma's leidt. De geschetste ontwikkeling geschiedt tot nu toe dan ook los
van de 'moeder-m.a.v.o.'-groei, hoewel er waarschijnlijk wel gemeenschappelijke
oorzaken zullen bestaan voor deze te waarderen toegenomen belangstelling voor
vorming en ontwikkeling.

In het verslagjaar werd door het V.J.V. veel aandacht gegeven aan het verder
ontwikkelen van de gedachten over de plaats binnen de nieuwe educatieve voor-
zieningen (Open school, educatieve netwerken). Er werden zowel landelijke
als regionale discussiedagen en series vergaderingen aan gewijd. De indruk
bestaat, dat de meeste V.J.V.-instituten instemmen met het landelijke beleid, dat
een duidelijke inschakeling van de V.J.V.-instituten in deze nieuwe ontwikke-
lingen voorstaat. Men ziet een eigen plaats voor specifiek vormingswerk, gericht
op werkende jonge volwassenen met in het algemeen een betrekkelijk geringe
vooropleiding, waarbij zowel persoonsontplooiing op creatief en expressief gebied
als op het terrein van kennis en ontwikkeling in de programma's aan de orde
komt; een en ander in het kader van een emancipatieproces voor deze categorie
jonge volwassenen, ook in maatschappelijk opzicht.

16 Inspectie algemene dienst ontwikkelingshulp

Er heeft een werkbezoek plaatsgevonden

- aan Opper-Volta, in verband met de voorbereiding van een project voor de Stichting van een 'cellule de construction' bij het Ministerie van Onderwijs, een pedagogisch centrum en de bouw van eenvoudige basisscholen;
- aan Costa Rica, in verband met een project mobiele eenheden, ten behoeve van onder meer landbouwvoorlichting en het ontwikkelen van audio-visuele media;
- aan Indonesië, in verband met de voorbereiding van een project voor de inrichting van een aantal technische scholen.

Aan de Directie internationale technische hulp en het Ministerie van Buitenlandse Zaken werden adviezen uitgebracht over mogelijke nieuwe projecten in diverse concentratielanden, zowel wat betreft mankracht, inventaris, 'fellowships' en leerstof.

Er is een goede samenwerking met het Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse zaken, de Dienst ontwikkelingssamenwerking Suriname en de Stichting Nederlandse vrijwilligers.

Diverse 'fellows' zijn begeleid tijdens hun stages in Nederland.

Met verschillende Nederlandse instanties wordt overleg gepleegd over specifieke leerstof en leermiddelen voor ontwikkelingslanden.

In het kader van het medefinancieringsprogramma van de Centrale voor bemiddeling van ontwikkelingsprogramma's (C.E.B.-E.M.O.), de Interkerkelijke coördinatie commissie ontwikkelingsprojecten (I.C.C.O.) en de Stichting Nederlandse organisatie voor internationale bijstand (N.O.V.I.B.) is over een aantal onderwijsprojecten een onderwijskundig en bouwtechnisch advies aan de Directie internationale technische hulp uitgebracht.

Er vindt een regelmatige correspondentie plaats met door Nederland uitgezonden deskundigen in Azië, Afrika en Latijns-Amerika; eveneens met onderwijsautoriteiten te Suriname en de Nederlandse Antillen.

17 Inspectie Nederlandse scholen in het buitenland

BASISONDERWIJS

Gedurende het jaar 1976 waren de gevolgen van de in de loop van 1975 doorgevoerde reorganisatie van de in West-Duitsland gelegerde strijdkrachten nog steeds merkbaar bij de rijks basisscholen. De school in Hessisch Oldendorf werd uiteindelijk op 1 augustus opgeheven. De school in Rinteln loopt geleidelijk leeg en zal waarschijnlijk in 1978 worden opgeheven. De school in Stolzenau kon de leerlingen, die als gevolg hiervan toestroomden, niet meer huisvesten. De kleuterschool werd afgesplitst en kreeg de beschikking over een nieuw afzonderlijk gebouw. De school in Blomberg kampt eveneens met ruimtegebrek. Plannen tot uitbreiding van het schoolgebouw zijn ontworpen en zullen waarschijnlijk in de loop van 1977 uitgevoerd worden.

Op 31 december 1976 was de bezetting van de scholen als volgt:

Plaats	aantal leerlingen		aantal leerkrachten		
	l.o.	k.o.	l.o.	k.o.	part-time
Bergen	158	52	5	2	2/9
Blomberg	306	108	10	5	9/9
Borgholzhausen	77	23	3	1	1/9
Bramsche	382	112	12	4	10/9
Rheine	68	21	3	1	1/9
Rinteln	63	26	3	1	1/9
Schöppingen	83	54	3	2	2/9
Stolzenau	284	106	8	3	5/9
Tetelrath	69	25	3	1	1/9
Zeven	390	125	12	4	10/9
Totaal	1.880	652	62	24	12
Casteau	44	—	2	—	—

Voor de basisscholen in de B.R.D.¹⁾ is het van groot belang dat tijdens dit verslagjaar door de minister van onderwijs en wetenschappen de beslissing werd genomen om aan de onderwijsbegeleidingsdienst te Enschede de onderwijskundige begeleiding op te dragen van het kleuter- en lager onderwijs. Vanaf 1 januari 1977 zal in nauw overleg met de leerkrachten een werkplan opgesteld worden dat na goedkeuring door de desbetreffende deskundigen op het ministerie op 1 augustus daaropvolgend zal worden uitgevoerd.

In de loop van 1976 is voorts door de goede zorgen van de minister van

¹⁾ Bundesrepublik Deutschland.

defensie een schoolartsdienst voor de Nederlandse scholen in de B.R.D. tot stand gekomen en onmiddellijk in functie gegaan. De schoolartsdienst Groep Oost-Groningen te Veendam en de Provinciale Groninger stichting voor de geestelijke gezondheidszorg te Groningen zullen hun werkzaamheden verrichten t.b.v. de schoolgaande jeugd in Zeven en Bergen.

De schoolartsdienst Kring Nijmegen te Nijmegen en de Stichting voor de geestelijke gezondheidszorg te Arnhem zullen dit doen in de overige scholen. Door deze beide maatregelen, die met grote instemming door leerkrachten en ouders begroet zijn, beschikt het basisonderwijs in de B.R.D. thans over dezelfde ondersteuning en begeleiding als de scholen in Nederland.

De schoolgebouwen werden in het afgelopen jaar behoorlijk onderhouden. Meubilair en leer- en hulpmiddelen werden naar Nederlandse normen op peil en in goede staat gehouden.

De samenwerking met de ouders was goed. De overal aanwezige oudercommissies waren levendig betrokken bij het wel en wee van hun scholen.

Overigens vond het onderwijs normaal en op bevredigend niveau voortgang gedurende het kalenderjaar 1976.

VOORTGEZET ONDERWIJS

Het totale aantal leerlingen aan de Nederlandse rijksscholen voor voortgezet onderwijs in West-Duitsland per 1 januari 1976 bedroeg 625 (tegen 666 per 1 januari 1975). Per 1 januari 1977 was dit aantal 599. Het aantal leerkrachten in een volledige weektaak per 1 januari 1977 bedroeg 44 (tegen 43 per 1 januari 1976).

Onderstaand schema geeft een overzicht van de verdeling van leerlingen en leerkrachten over de vijf scholen

Plaats	aantal leerlingen per 1.1.1976	aantal leerkrachten per 1.1.1976	aantal leerlingen per 1.1.1977	aantal leerkrachten per 1.1.1977
Bergen	41	5	38	5
Blomberg	120	9	113	9
Bramsche	195	12	196	12
Stolzenau	94	7	94	8
Zeven	175	10	158	10
Totaal	625	43	599	44

Blomberg

Medio september verhuisde de schoolbevolking van Hessisch Oldendorf naar

Blomberg. Op 16 november werd het nieuwe gebouw van de Nederlandse rijksschool voor voortgezet onderwijs te Blomberg door de staatssecretaris van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen officieel geopend.

EXAMENS

De resultaten bij de examens 1976 waren als volgt:

m.a.v.o.-4		
Plaats	aantal deelnemers	geslaagd
Bergen	5	5
Blomberg	13	11
Bramsche	26	22
Stolzenau	7	7
Zeven	16	13
Totaal	67	58

l.e.a.o. (C-niveau)		
Plaats	aantal deelnemers	geslaagd
Blomberg	3	3
Bramsche	3	3
Stolzenau	2	2
Totaal	8	8

VERGELIJKING EXAMENRESULTATEN

m.a.v.o.-4

Uit het volgende schema blijkt hoe de gemiddelde examenresultaten van de vijf Nederlandse rijksscholen in Duitsland zich verhouden tot het landelijk gemiddelde van alle m.a.v.o.-scholen in Nederland. Het betreft hier de behaalde score bij het schriftelijk examen m.a.v.o.-4 (1976) m.b.t. die vakken, waarvoor de examenopgaven tot stand kwamen in samenwerking met het C.I.T.O. (Centraal instituut voor toetsontwikkeling). De opgaven waren gesteld in de zgn. meerkeuzevorm.

Vak	aantal kandidaten	gemiddelde score	alle m.a.v.o.- scholen in Ned. gem. score
Frans	18	36,5	35,5
Duits	58	41,4	34,9
Engels	56	29,2	29,9
Scheikunde	38	13,0	13,4
Wiskunde	35	19,4	17,9
Biologie	35	24,8	24,7
Handelskennis	18	21,8	23,1

Opmerking:

Bij de moderne talen was het maximaal aantal toe te kennen punten 50, voor scheikunde 20, voor wiskunde 30, voor biologie 40 en voor handelskennis 40. De behaalde punten (scores) werden omgezet in cijfers.

NIVEAUBEWAKING

Door regelmatige contacten met gelijksoortige schooltypen in Nederland, door het bezoeken van belangrijke voorlichtingsconferenties en het volgen van bijscholingscursussen blijven de Nederlandse rijksscholen in West-Duitsland op de hoogte van het vereiste onderwijsniveau. Van belang moet het contact met de rijksscholengemeenschap v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. te Coevorden in dit verband worden geacht, welke school al sinds 1968 op verzoek van de toenmalige staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen de begeleiding van de scholen in Duitsland op zich heeft genomen.

TOELATING

De beslissingen over de toelating tot het brugjaar worden genomen door de toelatingscommissies die elk jaar door het ministerie worden benoemd.

Op speciaal daartoe belegde ouderavonden wordt met de ouders van de leerlingen van de zesde klas van de basisschool gesproken over de toelating tot de scholen voor voortgezet onderwijs.

De beslissing tot toelating is gebaseerd op:

- de uitslag van een op de basisschool afgenomen schoolvorderingentoets;
- het advies van het hoofd van de basisschool;
- het advies van de psychologische dienst van Land- of Luchtmacht.

Verder wordt er zoveel mogelijk rekening gehouden met de wens van de ouders. Aangezien er in West-Duitsland voor de kinderen van de in Duitsland gelegerde

militairen alleen de mogelijkheid van Nederlands onderwijs bestaat aan de Nederlandse rijksscholen voor voortgezet onderwijs, is het in feite zo, dat alle lagere-school-verlaters tot deze scholen worden toegelaten. Toelating als zodanig is dan ook eigenlijk in dit opzicht geen probleem. Wel blijft het een probleem dat kinderen, die in Nederland geopteerd zouden hebben voor een vorm van individueel lager beroepsonderwijs, een niet voor hen passend onderwijs vinden. Desondanks trachten de scholen in deze gevallen een enigszins aangepast onderwijs te geven.

DOORSTROMING

Bij de doorstroming van leerlingen met het diploma m.a.v.o.-4 of l.e.a.o. naar scholen in Nederland deden zich geen problemen van betekenis voor. De opnemende scholen volgden de advisering van de directeurs der scholen in Duitsland. Dit gold ook voor de doorstroming van h.a.v.o.- en atheneumleerlingen naar het vierde leerjaar van resp. h.a.v.o. en atheneum in Nederland. Twee m.a.v.o.-gediplomeerden, twee leerlingen na het derde leerjaar h.a.v.o. en twee leerlingen na het derde leerjaar atheneum stroomden door naar een Duits gymnasium; twee l.e.a.o.-gediplomeerden werden geplaatst op een Duitse Landwirtschaftsschule.

VORMEN VAN ONDERWIJS

De vijf scholen in West-Duitsland omvatten de volgende vormen van onderwijs:

- atheneum (t/m het derde leerjaar);
- h.a.v.o. (t/m het derde leerjaar);
- m.a.v.o.-4.

De scholen in Bergen, Blomberg, Bramsche en Stolzenau leiden tevens op voor het l.e.a.o.-diploma. De school in Zeven biedt aan leerlingen, die geen m.a.v.o. kunnen volgen, de gelegenheid tot het volgen van onderwijs dat aansluiting wil geven op het onderwijs in klas 3 van scholen voor l.b.o. in Nederland. Zo gingen van de elf leerlingen, die dit onderwijs, dat vergelijkbaar is met de tweejarige onderbouw van het l.b.o., volgden, vijf naar het derde leerjaar l.h.n.o. in Nederland, twee naar het derde leerjaar l.e.a.o. in Nederland en twee naar een Duitse huishoudschool.

BEROEPSGERICHTE ACTIVITEITEN

Aan de school te Zeven werd met medewerking van militaire zijde t.b.v. de kinderen van de tweejarige onderbouw l.b.o. aandacht geschonken aan beroepsgerichte activiteiten. Gedurende een aantal uren per week werden de leerlingen zowel theoretisch als praktisch wegwijs gemaakt in magazijnbeheer, autotech-

niek, elektriciteitsleer, metaalbewerking, de 'grote keuken'. De verschillende afdelingen van de militaire basis verleenden hieraan medewerking onder supervisie van een leraar-coördinator. Het is de bedoeling dat de leerlingen hierdoor in staat gesteld worden t.z.t. bewuster te kiezen tussen de vormen van l.b.o., die ze in Nederland willen volgen.

Ook in Stolzenau ontvingen de leerlingen van het tweede leerjaar l.e.a.o. een soortgelijke oriëntering op bovengenoemde terreinen. In samenwerking met het personeel van de Cadi-winkel deden de leerlingen van het derde en vierde leerjaar l.e.a.o. winkel- en magazijnervaring op.

LERAREN

Ook in dit jaar bezochten leraren onderwijs- en studiedagen in Nederland voor de onderscheiden vakken. Ter voorkoming van het isolement moeten deze activiteiten als noodzakelijk worden beschouwd.

Een begin kon worden gemaakt met de organisatie van applicatiecursussen voor de natuurwetenschappelijke vakken in Bramsche. De leraren zullen hierdoor in staat worden gesteld hun vakkennis te vergroten en op de hoogte te blijven van het niveau van het door hen te geven onderwijs. Hoewel tot dusver ook werd deelgenomen aan bijscholingscursussen in Nederland, bleef deze deelname vanwege de grote afstand te zeer beperkt.

ALGEMEEN

Ruime aandacht werd door de scholen besteed aan de zgn. para-scolaire activiteiten, zoals werkweken, excursies, concert- en schouwburgbezoek, sportdagen. Aan alle scholen was er regelmatig contact met de ouders over schoolvorderingen, studie- en beroepskeuze. Oriëntering op studie en beroep werd tevens gegeven door gewestelijke arbeidsbureaus uit Nederland.

In 1976 bleek het moeilijker dan voorheen tijdig in bestaande vacatures te voorzien. De oorzaak van deze optredende problematiek bij de personeelsbezetting is niet duidelijk. Het toeval heeft hier mogelijkserwijs en hopelijk een rol gespeeld.

18 Inspectie hoger technisch onderwijs

Zoals ook in andere sectoren van het onderwijs, werd eveneens door de Vereniging van hogere technische scholen in Nederland in samenwerking met de Vereniging van scholen voor hoger economisch en administratief onderwijs op 1 en 2 april een conferentie gehouden te Hapert ter bespreking van de Contourennota en de Nota hoger onderwijs in de toekomst.

De zeer geanimeerde discussies hebben geleid tot een tweetal commentaren op de hierboven genoemde ministeriële nota's, die door de Vereniging van hogere technische scholen in Nederland, de Vereniging van scholen voor hoger economisch en administratief onderwijs en de Vereniging van hogere zeevaartscholen in Nederland gezamenlijk in mei 1976 aan de minister zijn aangeboden.

Ten aanzien van de democratisering binnen het h.t.o. kan worden gezegd, dat deze niettegenstaande de moeilijkheden, die hier en daar optreden toch geleidelijk voortgang heeft. Eveneens wordt binnen het h.t.o. gestaag gewerkt aan de ontwikkeling naar een meer flexibel onderwijssysteem dan het vanouds gebruikelijke jaarklassensysteem. Aangezien het h.t.o. niet beschikt over onderwijskundige bureaus, is een en ander geheel afhankelijk van de goede wil en mogelijkheden van directies en docenten. De inspectie doet haar best aan deze ontwikkelingen enige richting te geven, doch kan niet verhoeden dat verschillen optreden.

Ook de toewijzing van tijdseenheden, die nog gebaseerd is op het oude jaarklassensysteem, oefent een grote remmende werking uit op de ontwikkeling naar een flexibeler onderwijs, waarin de student meer kans krijgt zich in de hem passende richting te ontwikkelen en de school meer gelegenheid wordt geboden het programma aan te passen aan de wensen van de maatschappij. Vooral t.a.v. het avond- en part-time onderwijs in het hoger beroepsonderwijs acht de inspectie het zeer dringend noodzakelijk te komen tot een meer flexibel systeem. Het is in de huidige beroepsuitoefening onontkoombaar dat men in bepaalde richtingen, eventueel bijzondere onderwerpen, nog verder studeert. Dit moet dan in overzichtelijke, niet te lang durende, deelcursussen kunnen geschieden. Men mag nu niet meer eisen dat iemand — naast de uitoefening van een beroep — nog jaren lang, onafgebroken, veertien of meer uren per week lessen volgt.

In dit verband zij opgemerkt, dat de wijzigingen die zich in de maatschappij voltrekken vraag doen ontstaan naar anders gerichte of aanvullende opleidingen, hetgeen bij de schoolbesturen de wens doet opkomen het programma van hun school uit te breiden met nieuwe afdelingen, differentiaties van bestaande afdelingen en/of nieuwe cursussen. Zo zijn de laatste jaren cursussen gestart op het gebied van computerkunde en milieukunde, alsmede bedrijfskundige differentiaties van bestaande afdelingen. In het verslagjaar bleek belangstelling voor medische techniek, planologie en kartografie, alsmede verdere uitbreiding van de bedrijfskunde in het h.t.o.

Inzake de scholenbouw is voor het verslagjaar te melden dat op 16 juni de

eerste paal werd geslagen voor de bouw van een nieuw complex ten behoeve van de Stichting voor hoger beroepsonderwijs voor West-Brabant te Breda.

Op 22 juni vond op de verkeersacademie te Tilburg de uitreiking plaats van de eerste diploma's door de heer Mr. Van Vollenhoven.

In augustus ging de afdeling chemische techniek aan de christelijke h.t.s. te Hilversum van start.

In Vlissingen kwam men tot een samenwerking tussen de h.t.s. en de opleiding van fysiotherapeuten, die in het gebouw van de h.t.s. kon worden gehuisvest.

Met de rijksgecommitteerden werd nader overleg gepleegd teneinde te komen tot een regelmatig landelijk overleg ten behoeve van een beter algemeen overzicht van het niveau van de verschillende opleidingen.

In de ontwikkeling van het laboratoriumonderwijs zijn in dit verslagjaar een aantal gesprekstheema's aan de orde geweest. De positie van de m.b.o.-opleidingen, alsmede die van de h.b.o.-A opleidingen, zijn onderwerp van discussie.

De discussie rond het m.b.o. wordt mede bepaald door de problematiek van de doorstroming van l.b.o. naar m.b.o., terwijl de discussie met betrekking tot de positie van het h.b.o.-A bepaald wordt door het niveau van deze opleiding in relatie tot het niveau van de m.b.o.-opleiding, alsmede de plaats van het hoger onderwijs in de toekomst.

Met betrekking tot de hoger natuurwetenschappelijke opleiding (h.n.w.o.) kan geconstateerd worden, dat uit het onderwijsveld aandrang wordt uitgeoefend tot uitbreiding van het aantal experimentele opleidingen. Van de zijde van het ministerie is hieraan tot dusver geen gevolg gegeven, omdat men nog de verdere ontwikkeling van de reeds bestaande experimenten wil afwachten en — evenals de inspectie — nog een oordeel moet vormen over de plaats van deze opleidingsvorm in het geheel van het hoger beroepsonderwijs, mede gelet op toekomstige ontwikkelingen in het hoger beroepsonderwijs. In deze ontwikkelingsgang van het laboratoriumonderwijs dient ook de stage genoemd te worden. T.a.v. de doelstelling bestaan verschillende opvattingen, zoals gebleken is bij de gedachtenvorming rondom het reeds genoemde h.n.w.o. en h.b.o.-A. De inspectie is van oordeel, dat de stage een essentieel onderdeel is van de beroepsopleiding, die — gelet op de doelstelling van de stage — als praktijkleerperiode onder verantwoordelijkheid van de school in de toekomstige beroepsomgeving van de student moet worden doorgebracht. De stage heeft in deze opvatting een andere doelstelling dan de afstudeerfase.

In het verslagjaar is een oplossing gevonden voor de opleidingsproblematiek te Rotterdam. In deze regio waren de ziekenhuizen tot dusver genoodzaakt om een deel van het laboratoriumpersoneel zelf op te leiden. In overleg met de labora-

toriumschole te Rotterdam en Delft is een mogelijkheid geschapen om deze opleidingen onder te brengen in schoolverband. Uitbreiding van het Van 't Hoff-instituut te Rotterdam zal in de toekomst de mogelijkheid bieden voldoende abiturienten af te leveren om in de behoeften te voorzien. Met deze regeling zijn nagenoeg alle particuliere laboratoriumopleidingen, waarvan de examinering onder auspiciën van de S.A.L. (Stichting ter behartiging van de vorming tot assiserend laboratoriumpersoneel) werd uitgevoerd, verdwenen. De omschakeling van ongesubsidieerd naar door de overheid gesubsidieerd laboratoriumonderwijs is hiermede voltooid.

Het onderwijs in de computerkunde in laboratoriumscholen heeft zich in dit verslagjaar sterk ontwikkeld. Een aantal laboratoriumscholen is in het time-sharing-systeem van de hogere technische scholen opgenomen. Aan de leerplan-ontwikkeling van dit vak zal op korte termijn veel aandacht moeten worden geschonken. De ervaring die hiermee in het h.t.o. is opgedaan kan van groot nut zijn voor het laboratoriumonderwijs. In dit verband is de aanwezigheid van een landelijke coördinator/informateur voor de inspectie van grote betekenis.

Het overleg van de inspectie met de rijksgecommitteerden voor de laboratoriumscholen heeft o.a. geleid tot een discussie t.a.v. de problematiek met betrekking tot onderlinge vergelijking van de onderscheiden onderwijsniveaus aan de laboratoriumscholen. Gestreefd zal worden naar een systeem dat hiertoe de mogelijkheid biedt. Uit dit overleg is duidelijk geworden, dat de tijd die de gecommiteerden aan het werk kunnen besteden marginaal is.

In het verslagjaar is een aanzet gemaakt om te komen tot sanering van het relatief grote aantal onbevoegd gegeven lessen in het laboratoriumonderwijs. De inspectie hoopt door nader overleg met betrokken scholen, alsmede door nadere analyse van de knelpunten en hieruit voortvloeiende maatregelen, te komen tot opheffing van de problematiek.

Ten behoeve van het landelijk op te zetten bevolkingsonderzoek naar het vroegtijdig signaleren van baarmoederhalskanker is, in overleg met de Inspectie voor de volksgezondheid, een regeling ontworpen die voorziet in de opleiding van het daartoe benodigde laboratoriumpersoneel. Een vijftal laboratoriumscholen, gevestigd in daartoe geschikte regio's, hebben hieraan hun medewerking gegeven. In dit kader wordt in de stage van zowel h.b.o.-A als m.b.o.-opleidingen, naast de gebruikelijke onderwerpen, extra aandacht besteed aan dit facet van het laboratoriumonderzoek. In de daartoe aangewezen ziekenhuislaboratoria zijn speciaal hiervoor instructeurs aangesteld ten laste van het bovenvermelde bevolkingsonderzoek.

In dit verslagjaar werd op 19 maart het nieuwe schoolgebouw van de laboratoriumschool, het Bakhuis Rozenboominstituut te Beverwijk, geopend. Hierbij kan worden aangetekend, dat dit de eerste laboratoriumschool is, die hier de

beschikking heeft gekregen over een permanente huisvesting. In dit verband dient te worden vermeld, dat verschillende laboratoriumschoolen onder zeer ongunstige condities zijn gehuisvest. De inspectie constateert dit met grote zorg. In de zeer nabije toekomst dient met voorrang geschikte huisvesting van een aantal laboratoriumschoolen te worden bevorderd.

In dit verslagjaar is men ook met een nieuwe laboratoriumschool begonnen. Het betreft hier de school voor laboratoriumpersoneel te Emmen, waarvan de opening plaatsvond op 17 augustus 1976.

19 Inspectie hoger middenstandsonderwijs en hoger economisch en administratief onderwijs

Het aantal scholen voor h.e.a.o. nam met één toe door de opening van een school in Breda aan de h.t.s. aldaar.

Aan de ontwikkeling van de leerplannen, gestart door de inmiddels opgeheven Stuurcommissie h.e.a.o., werd voor bepaalde vakken verder gewerkt.

De Begeleidingscommissie ontwikkeling h.e.a.o. begon met haar werkzaamheden; gedacht wordt aan uitbreiding van het h.e.a.o. met nieuwe afdelingen resp. differentiaties.

De examens, door de scholen individueel verzorgd, liepen nogal uiteen, zowel in de breedte als in de diepte. Enige samenwerking tussen de scholen zou wellicht aanbeveling verdienen.

Bij het ter perse gaan was het verslag over het hoger middenstandsonderwijs nog niet ontvangen.

20 Inspectie hoger sociaal-pedagogisch onderwijs

Een overleggroep bestaande uit vertegenwoordigers van de beide hogere opleidingen voor verplegenden, van de inspectie en van de instellingen voor de gezondheidszorg heeft zich beraden op de toekomst van deze opleidingen. Zij heeft voorstellen gedaan voor de ontwikkeling van een opleiding die een voorbereiding zal bieden aan het hoger leidinggevend kader in de gezondheidszorg, op basis van een multi-disciplinaire instroom binnen de gezondheidszorg. De overleggroep heeft daarbij gedacht aan een ontwikkeling in het kader van het toekomstig hoger onderwijs.

In het verslagjaar heeft een inspectorale werkgroep een advies uitgebracht met betrekking tot de herstructurering van de hogere beroepsopleiding fysiotherapie. In het hoger beroepsopleiding, toegankelijk voor bezitters van het h.a.v.o.-diploma, functioneren thans negentien hogere beroepsopleidingen voor fysiotherapie en een viertal voor de verpleging, terwijl een tweetal scholen in het Scholenplan 1977-1979 is opgenomen. Het ziet ernaar uit dat de belangstelling voor de hogere beroepsopleiding in de verpleging nog sterk zal groeien. Vele studenten kunnen niet worden geplaatst.

Inmiddels wordt de inspectie in toenemende mate geconfronteerd met moeilijkheden. Naar de mening van de inspectie vloeien deze moeilijkheden voor een groot gedeelte voort uit het feit dat men onvoldoende in staat is geweest tot inspelen op een veranderende maatschappelijke situatie. Het lijkt gewenst hieraan in dit verslag een korte beschouwing te wijden.

De gezondheidszorg is een belangrijke sector van het maatschappelijke leven. De sociale en economische betekenis daarvan komt eerst in de laatste jaren in het licht te staan. In belangrijke mate kan men spreken van een gesloten sector: beroepsbescherming, beroepsethiek, gedragscode en gedragspatronen hebben in sterke mate het gezicht van de gezondheidszorg bepaald. De opleidingen voor beroepen in de gezondheidszorg hebben traditioneel, met uitzondering van de academische studies, geheel of voor een groot gedeelte plaatsgevonden binnen het arbeidsveld; de leerlingen hebben de status van werknemers.

Lange tijd heeft men gemeend dat juist voor deze beroepen — en voor de verpleging in het bijzonder — een opleiding in het kader van functie-uitoefening binnen de gegeven gezagsverhoudingen de enig juiste zou zijn. Het is verheugend dat deze opvatting thans terrein verliest. Daar dragen enerzijds ontwikkelingen in de gezondheidszorg zelf toe bij, anderzijds wordt ook meer gehoor gevonden voor de stelling dat opleiding van jeugdigen in psychisch sterk belastende situaties niet mogelijk is zonder schade aan te richten, zowel voor de betrokkenen als voor de patiënten.

In de Volksgezondheidsnota 1966 is een eerste aanzet gemaakt tot overdracht van opleidingen aan het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Bij de inwerkingtreding van de W.V.O. in 1968 werden zij echter nog uitdrukkelijk

van de werking van de wet uitgezonderd. Ten gevolge van versnellingen in de maatschappelijke ontwikkeling en duidelijk gewijzigd behoeftenpatroon in het arbeidsveld, ontstaan nu in toenemend aantal en omvang scholen buiten het arbeidsveld. De inspectie moet constateren dat noch het arbeidsveld, noch het onderwijs op de daaruit voortvloeiende problemen is voorbereid. De belangrijkste worden hieronder aangeduid.

a Problemen in de gezondheidszorg

Nadat de eerste opleidingsfase in de school doorlopen is, voltrekt een tweede deel van de opleiding zich uiteraard in samenwerking met de 'praktijkinstellingen' (ziekenhuizen, verpleegtehuizen, instellingen voor maatschappelijke gezondheidszorg e.a.). De leerling komt echter in een geheel andere positie in deze instellingen dan voorheen en dit vereist veranderingen in de wijze van denken over leerlingen en leerprocessen. Die denkwijze is echter gefixeerd door bestaande bekostigingsregelingen. Zo is bijvoorbeeld de bezetting van fysiotherapie-afdelingen mede bepaald door de veronderstelling dat leerlingen een aantal behandelingen voor hun rekening nemen als waren zij reeds bekwaam daartoe. De praktijkleerperiode is uiteraard onderdeel van het leerplan van de scholen. Of deze gerealiseerd kan worden hangt af van de medewerking van de instellingen op basis van vrijwilligheid. Het komt voor dat deze medewerking aan de realisatie van leerdoelen slechts wordt toegezegd indien daar een zekere arbeids-capaciteit tegenover staat, zoals avond-, nacht- of weekenddienst, vervanging wegens vakantie e.d. Het kan daardoor moeilijk, zo niet onmogelijk worden het leerproces doeltreffend te structureren.

De leerlingen dienen in de instellingen een adequate begeleiding te ontvangen. De bijscholing van gediplomeerden voor dit doel kan slechts mondjesmaat geschieden en is naar aantal onvoldoende. De leerlingen worden door het tijdens de opleiding gewekte verwachtingspatroon vaak teleurgesteld. Noch de bekostiging van de praktijkleertijd, noch de bijscholing van de begeleiders, noch de positie van de leerling in de instelling zijn adequaat geregeld. Men zou kunnen zeggen dat de maatschappelijke ontwikkelingen met betrekking tot het onderwijs de gezondheidszorg hebben overrompeld.

b Problemen in het onderwijs

In het onderwijs zijn de moeilijkheden niet wezenlijk anders. Ook het onderwijs kent een administratief regelwerk dat ontstaan is in een voorafgaande periode en derhalve niet is aangepast aan de specifieke noden en behoeften van deze nieuwe schooltypen.

De inspectie meent ervoor te moeten pleiten dat binnen het kader van de wet aangepaste rechtspositionele en andere regelingen worden getroffen, evenals dit

geschied is voor andere typen van onderwijs met een sterk afwijkend eigen karakter.

Daarnaast zullen ook, gezien de bijzonder snelle ontwikkelingen, voor deze scholen met voorrang maatregelen moeten worden getroffen. Daarbij wordt onder meer gedacht aan de zorg voor de opleiding van leraren in de centrale vakken verpleegkunde en fysiotherapie — een opleiding die tot nu toe geheel ontbreekt. Voorts aan regelingen die het mogelijk maken in de overgangsperiode bekwame mensen zonder specifieke lerarenopleiding aan te trekken — d.w.z. dat zij uit andere functies kunnen overstappen zonder financiële en rechtspositionele nadelen.

In de opleidingen voor de gezondheidszorg is een op de persoon van de leerling gerichte begeleiding van eminent belang. Zowel de bekostiging daarvan als de opleiding of bijscholing van het personeel dient geregeld te worden, waarbij rekening wordt gehouden met het eigen karakter van de opleiding en van het beroep.

De inspectie is van mening dat de stichting van scholen van een geheel nieuw type een grondige voorbereiding vereist. Immers, de opzet en de uitvoering van een leerplan is een zaak van studie en wel in het toekomstige teamverband. Daartoe bestaat voor op het scholenplan geplaatste scholen in feite geen gelegenheid. Ook een deskundige externe onderwijskundige begeleiding gedurende de eerste jaren komt niet voor bekostiging in aanmerking. De leerplanontwikkeling wordt daardoor voor een belangrijk deel overgelaten aan het toeval en de improvisatie, met alle gevolgen van dien.

De combinatie van de hierboven omschreven interne en externe problematiek leidt tot ontevredenheid en spanningen onder docenten en studenten. De inspectie heeft zich, waar nodig en mogelijk, ingezet bij het voorkomen of oplossen van deze spanningen. De oorzaken daarvan zijn echter vooral van structurele aard en dienen in overleg tussen beide departementen, scholen en arbeidsveld te worden opgelost.

Uit de bovenstaande regels komt een beeld naar voren, dat enigszins eenzijdig gekleurd is door problemen en spanningen. Dit geldt voor de initiële hogere beroepsopleidingen. De voortgezette en de hogere opleidingen bevinden zich — afgezien van overeenkomstige rechtspositionele problemen — in rustiger vaarwater, zij het dat de capaciteit van deze opleidingen onvoldoende is om aan de behoeften van het arbeidsveld te kunnen voldoen.

De inspectie wil tenslotte gaarne haar waardering uitspreken voor de grote toewijding en inzet van directies en staven van de opleidingsinstituten om tot een optimale onderwijssituatie te geraken en moeilijkheden van structurele, ruimtelijke of personele aard het hoofd te bieden.

21 Inspectie kunstonderwijs

De in 1975 gesignaleerde ontwikkelingen in het kunstonderwijs beeldende vormgeving continueerden zich in het jaar 1976. In het overleg tussen de academies voor beeldende kunsten via hun vereniging, de V.A.B.K., bleef de plaats van het kunstonderwijs in het komende onderwijsbestel, zoals aangegeven in de Nota 'Hoger onderwijs in de toekomst', een belangrijk discussiepunt. De meningen bleven echter verdeeld; enerzijds onderschrijft men de gestelde noodzaak van samenwerking tussen h.b.o.-instituten uit verschillende sectoren, anderzijds acht men een coöperatie van conservatoria, academies voor beeldende kunsten, theaterscholen en zo mogelijk de academies voor bouwkunde van belang.

De V.A.B.K. (Vereniging van academies voor beeldende kunstonderwijs), de V.L.O.M. (Vereniging landelijk overleg muziekvakinstellingen) en de V.L.O.T. (Vereniging landelijk overleg theateronderwijs) onderhielden dan ook permanent onderling contact; de Centrale raad van de academies voor bouwkunde hield zich nog afzijdig. Hoewel men zich vanuit de V.A.B.K. uitsprak voor de wenselijkheid van een eigen wettelijk kader voor het kunstonderwijs, groeide het besef dat men daardoor ook het gevaar kan vergroten van een isolement van het kunstonderwijs en van de kunst in de maatschappij.

De noodzaak van een regionale of landelijke onderwijskundige samenwerking tussen de academies voor beeldende kunsten werd binnen de V.A.B.K. gesteld; een aantal instituten kampt immers met afdelingen met een te klein studentenbestand. Mede doordat de opvattingen binnen de academies omtrent de onderwijskundige doelstellingen van de respectieve afdelingen (studierichtingen) pluri-form zijn, werden de in 1975 ontworpen plannen betreffende die onderwijskundige samenwerking in 1976 nog niet gerealiseerd. De discussie spitste zich toe op de vraag waar de studerenden het meest mee gediend zijn: een integratie van de verschillende vakgebieden in de studies binnen een instituut of een specialisatie per academie in een regionaal of landelijk samenwerkingsverband. De samenwerking in dezelfde academie tussen dag- en (gelijkwaardig) avondonderwijs liet in het algemeen veel te wensen over. Het part-time onderwijs in deze sector is nog te veel afhankelijk van de voorzieningen voor het full-time onderwijs met alle consequenties van dien. Mede doordat een wettelijke regeling voor dit partieel onderwijs ontbreekt, kampte de academie te Leeuwarden, de enige academie waar men alleen part-time onderwijs geeft, met grote problemen.

Hoewel alle Lochemse werkgroepen al in 1975 hun werkzaamheden afsloten, stond de staatssecretaris de Lochemse werkgroep 'partieel beroepsonderwijs in de beeldende kunsten' toe haar overleg te continueren, zodat zij de haar in maart 1975 gestelde taak redelijkerwijze kon vervullen.

De afsluitende vierdaagse conferentie, die de werkgroep hield, leverde een eindrapport op dat in het voorjaar 1977 de staatssecretaris zal worden aangeboden.

De ontwikkelingen in de relevante beroepspraktijk en in het onderwijs maakten bijstelling van de leerplannen van de academies noodzakelijk. Het horizontaal vakoverleg was daarbij van groot belang, evenals de samenspraak die de instituten, het departement en de inspectie onderhielden. Opmerkelijk is dat men nu de al eerder gesignaleerde aandacht die men besteedt aan het aanbrengen van de noodzakelijke vakmatige 'terzakekundigheid' nu in sterkere mate ook uitdrukt in de formulering van de leerplannen. Typerend is bovendien dat men in het algemeen de studie naar de natuur een belangrijke plaats in het onderwijsproces geeft. Vooral in de leerplannen van de studies van de zgn. gebonden vormgeving werden, de beroepspraktijk taxerende, verschuivingen aangebracht. Een veelal nog hechtere studie-ordening met verplichtingen voor studerende en docerende werd als noodzakelijk gevoeld. Hoewel men in het kunstonderwijs geen presentieplicht kent, resulteerde een en ander in een frequentere aanwezigheid van de studenten.

Het door de filmacademie in 1975 ontwikkelde nieuwe leerplan, waarin de video/t.v.-vormgeving een gelijkwaardige plaats kreeg naast de filmvormgeving, leidde tot een onderwijsordening in dit instituut die door alle betrokkenen als functioneel werd ervaren ook in relatie tot de ontwikkelingen in de vakpraktijk. De groter wordende behoefte van de maatschappij en het onderwijs aan video-vormgevers was een bepalende factor bij de ontwikkeling van het nieuwe leerplan.

Binnen de afdelingen architectonische vormgeving werd, mede onder invloed van ontwikkelingen elders met betrekking tot afspraken in E.E.G.-verband inzake de titelbescherming van architect, de vraag weer actueel aan welke minimumeisen het studieprogramma moet voldoen voor wat betreft de specialisatie interieur-architectuur.

In de studies publiciteitsvormgeving kreeg de audio-visuele vormgeving meer aandacht. Er dient voor gewaakt te worden dat men de student in deze studierichting slechts een beperkte informatie en training geeft; de filmacademie heeft immers de taak film- en videovormgevers van het hoogste niveau op te leiden, de vakstudies fotografische vormgeving aan de academie te Amsterdam en Breda o.a. die voor de multi-screen vormgeving.

De vormgeving in metalen en kunststoffen ging zich meer concentreren op ontwerpen in het vlak van de industriële vormgeving. Een juiste taakafbakening tussen de desbetreffende vakafdelingen aan de academies voor beeldende kunsten en de academies voor industriële vormgeving te Eindhoven is dringend gewenst. Een en ander eveneens in relatie tot de industriële studies vormgeving in het wetenschappelijk onderwijs.

Onder invloed van de ontwikkelingen in de techniek en de beroepspraktijk werd in de afdelingen plastische vormgeving meer gebruik gemaakt van kunststoffen. Het vormgeven kreeg daardoor een bredere scala aan mogelijkheden door de

materiaaleigen vormsoorten.

Voor al in de 'vrije' studierichtingen (waaronder de grafische vormgeving) kreeg de zeefdruk veel belangstelling als uitdrukkingsmiddel en beleefde de lithotechniek een renaissance.

In de afdelingen monumentale vormgeving zette de eerder gesignaleerde tendens zich voort: de studenten toonden, de beroepspraktijk taxerende, veel belangstelling voor specialisaties in het raakvlak met de architectonische vormgeving. Daarnaast manifesteerde zich een toenemende belangstelling voor de monumentale schilderkunst.

De studies fotografische vormgeving werden, mede onder invloed van de ontwikkelingen in de technische mogelijkheden en de toepassing van fotografische uitdrukkingsmiddelen, geconfronteerd met de noodzaak van bijstelling van de leerplannen. De opmerkingen van de rijksgecommitteerden bij de eindexamens waren daarbij van constructief belang.

In de studies modevormgeving werden, mede onder invloed van de ontwikkelingen in de beroepspraktijk, elementen van de textiele vormgeving ingevoerd en werd meer aandacht besteed aan vormgeving ten dienste van theaterproducties. De afdeling modevormgeving van de academie Minerva te Groningen werd omgezet in een afdeling textiele vormgeving.

Hoewel de studenten (voor een aantal specialisaties) voor de voorbereiding op de beroepsuitoefening gediend zijn met een goede informatie over, en training met de kunststoffenverwerking, werd ook in dit jaar door hen te weinig gebruik gemaakt van de centrale kunststoffenwerkplaats te Delft. Organisatorische en financiële factoren speelden daarbij een rol. Opdat een cursus in de werkplaats voor de studenten aantrekkelijk, rendabel en functioneel passend in hun studie is, werden voorstellen ontwikkeld met het doel de docenten aan de instituten inzicht te geven in de mogelijkheden van de kunststofverwerking in een vormgevend proces, zodat zij in staat zijn in het onderwijs als voorbereiding op een bezoek aan de werkplaats te Delft de student de nodige basiskennis aan te reiken.

Evenals in het vorige verslagjaar had men ook in dit jaar grote moeite voor alle daarvoor in aanmerking komende studenten een stageplaats te vinden. Voor de studenten van de zgn. vrije richtingen moest men in vrijwel alle academies de stage intern nabootsen, hoewel de ruimtelijke voorzieningen daartoe niet aanwezig zijn. Deze problematiek was een belangrijk punt van discussie in de verschillende horizontale vakbesprekingen; men informeerde elkaar en zocht oplossingen, die veelal gevonden werden.

Hoewel de ooit ontwikkelde plannen voor coördinatie van de basisstudies ook dit jaar nog niet gerealiseerd werden, was de samenwerking tussen de academies wel zo groot, dat meer studenten na een basisstudie zonder problemen aan een

ander instituut een vakstudie konden beginnen. In dit verband was de continuerings van de grote stroom van informatie tussen de instituten via de V.A.B.K.-krant voor alle betrokkenen van groot belang.

De slechte huisvesting van een aantal academies (te Utrecht, Breda, Groningen en Eindhoven) confronteerden docenten en studenten met problemen die een goede voortgang van het onderwijs belemmerden: de dislocaties veroorzaakten een desorganisatie van het onderwijs, een deel van de beschikbare ruimten is volstrekt ongeschikt voor het geven van dit onderwijs. Ondanks de moeilijkheden hield men het onderwijs 'op gang', daartoe ook geïnspireerd door het inzicht dat men heeft op nieuwbouw of verbouw binnen een aantal jaren.

Het aantal studerende aan de academies voor beeldende kunsten steeg voor het dagonderwijs met 7,34% en voor het avondonderwijs met 5,38%. In de vakstudies dagonderwijs steeg vooral het aantal studenten in de afdelingen schilderkunst en grafische kunst, monumentale vormgeving en textiele vormgeving. Het aantal studenten in de andere afdelingen bleef ongeveer gelijk, met uitzondering van de afdeling architectonische vormgeving, waar het aantal studenten sterk terugliep.

De ontwikkeling van het studentenbestand van het avond-vakonderwijs gaf een iets ander beeld te zien: de belangstelling voor de studies schilderkunst en grafische kunst, monumentale vormgeving, plastische vormgeving, publiciteitsvormgeving en modevormgeving steeg; die voor de studies vormgeving in metaal en kunststoffen en architectonische vormgeving daalde, terwijl het aantal studenten in de studies industriële vormgeving en keramische vormgeving gelijk bleef.

De samenwerking tussen de academies voor bouwkunde via de Centrale raad was in het jaar 1976 zo mogelijk nog intensiever dan in de voorafgaande jaren. In de dialoog tussen de Centrale raad, de zgn. commissie-Van Tol, het departement en de inspectie was vooral de plaats van de academies in het hoger onderwijs in de toekomst een belangrijk discussiepunt. Zowel de Centrale raad, als de commissie-Van Tol reageerden dan ook schriftelijk op de door de minister in de zgn. Hot-nota geformuleerde voorstellen ten aanzien van de ordening van het hoger onderwijs in de toekomst.

Daar de academies een opleiding van het hoogste niveau verzorgen (de afgestudeerde kan als architect in de registers van de B.N.A. (Bond van Nederlandse Architecten) worden ingeschreven en wordt door de vakgemeenschap als inzetbaar in eenzelfde scala van taken beschouwd als die waarin de T.H.-afgestudeerde kan functioneren) is een belangrijk punt in de discussies tot welk programmatype het onderwijs aan deze instituten gerekend moet worden.

Rekening houdend met de ontwikkelingen in het onderwijs, het voorgestelde beleid en de belangen van de studenten wordt overwogen de studies aan de academies (nu zes part-time jaren) te verkorten zodat de weg via de vereiste vooropleiding en T.H.-studie even lang is als die via h.a.v.o., h.t.s. en academie, wanneer men stelt dat full-time en part-time studies zich in cursusduur verhouden als 1 : 2. Daar nu voor de toelating tot de studies een afgeronde h.t.s.-studie of een met een goed gevolg afgelegde zgn. B-toets vereist is, kan een verkorting van de studie ook gevonden worden door bijvoorbeeld studenten uit een lager niveau in de h.t.s.-studie toe te laten. In beide gevallen zullen de leerplannen gewijzigd moeten worden.

Na een daartoe strekkend verzoek werd door de academies begonnen aan een herformulering van de leerplannen ten dienste van de bepaling van de voorzieningen en de duidelijkheid van het onderwijs voor de binnen- en buitenwacht. Een studie-ordering in drie perioden over (nu nog) zes jaren, waarin de student na elke studiefase tenminste getoetst wordt op kennis en vaardigheden zoals die in E.E.G.-verband bepaald zijn als minimumvoorwaarden, is in elk leerplan aanwezig. Verwacht mag worden dat de zes academies in het voorjaar van 1977 hun nieuwe leerplannen gereed hebben en deze nog voor het begin van de nieuwe cursus aan de staatssecretaris kunnen aanbieden.

Ook in 1976 werd een dialoog met de beroepspraktijk onderhouden via de vertegenwoordiging van beroepsorganisaties zoals de B.N.A. en de B.N.S.¹⁾ in de Centrale raad en via de studenten die verplicht zijn tijdens hun studie in de vakpraktijk van voldoende niveau werkzaam te zijn. Doordat de studie complementair is op de dagelijkse vakpraktijk van de studerende, wordt het desbetreffende onderwijs in de gelegenheid gesteld c.q. gedwongen snel te reageren op veranderingen in de beroepspraktijk en de maatschappij. Mede als gevolg daarvan waren in 1976 belangrijke punten op de agenda van de Centrale raadsvergaderingen: de verhouding tussen opleiding en werkkring van de studenten, de samenwerking met de T.H. te Delft en te Eindhoven, de veranderingen in de takenkaders waarin de architect in de maatschappij kan en/of moet functioneren en de mogelijkheid van een directe inschakeling van het onderwijs bij de oplossing van vragen op het gebied van architectuur en stedenbouw, die vanuit de maatschappij worden gesteld.

Het studentenbestand van de academies bleef ongeveer even groot: totaal 880 studenten. Tot de studies werden 168 kandidaat-studenten in 1976 toegelaten; 101 daarvan hadden een h.t.s.-studie met goed gevolg afgesloten, 67 legden de zgn. B-toets af.

¹⁾ Bond van Nederlandse stedenbouwkundigen

De huisvesting van de academies voor bouwkunde is over het algemeen redelijk tot zeer goed. De academie te Rotterdam heeft uitzicht op een dringend noodzakelijke verbouwing die is toegezegd; de academie te Groningen beschikt over een gebouw dat nu gerestaureerd wordt.

Het door de B.N.A. ingestelde architectenexamen werd ook in 1976 gehouden. Voorbereidingen voor het in 1977 te houden examen werden getroffen, een nieuw examenreglement werd ontworpen en door de Architectenraad goedgekeurd.

In 1976 startte de Reinwardt-academie, school voor museummedewerkers, te Leiden in een noodgebouw met 48 studenten. Het experimentele leerplan zal in overleg met departement en inspectie de komende jaren telkenjare worden bijgesteld op basis van de onderwijservaringen die men opdoet. De studie over drie jaren leidt de student op voor o.a. verschillende functies in de musea in Nederland.

Zoals verwacht werd, is de belangstelling voor dit hoger beroepsonderwijs zeer groot, zowel vanuit het voorbereidend onderwijs als vanuit de museumwereld. Doordat noch in Nederland noch in West-Europa een vergelijkbare opleiding bestaat, zullen directie en docenten in de komende jaren veel 'pionierswerk' moeten verrichten.

22 Inspectie nautisch onderwijs

DE LERARENOPLEIDING

Het overleg om te komen tot een opleiding tot leraar in de vakken binnenvaartkunde en visserijkunde heeft nog niet tot resultaat geleid. Mede gezien de technische ontwikkelingen in de binnenvaart en in de visserij bestaat er aan voornoemde lerarenopleidingen een grote en duidelijke behoefte.

HET ZEEVAARTONDERWIJS

Het hoger zeevaartonderwijs

De stuurcommissie, die de experimentele opleidingen volgens de h.t.s.-structuur begeleidt, heeft in haar tweedaagse zitting in september de opleidingen geëvalueerd.

Voorgesteld is:

- de experimentele fase te beëindigen;
- het aantal opleidingen volgens de h.t.s.-structuur uit te breiden en wel aan de hogere zeevaartschool te Vlissingen;
- de traditionele BS- en BM-opleidingen af te bouwen.

Het middelbaar zeevaartonderwijs

De besprekingen om driejarige opleidingen tot het voorlopig diploma als scheepswerktuigkundige (VD) af te sluiten met een schoolexamen voor het diploma A als scheepswerktuigkundige, hebben nog geen resultaat gehad.

Opnieuw konden de opleidingen voor de kleine handelsvaart nieuwe stijl wegens te geringe aanmeldingen niet starten. Het voorstel van de inspectie om deze studie ook te kunnen aanvangen zonder de eis van vaartijd vooraf, heeft bij het bedrijfsleven nog geen gehoor gevonden.

Overigens is in de stuurcommissie gepleit voor een herstructurering van het middelbaar zeevaartonderwijs. De besprekingen hierover zullen in 1977 plaatsvinden tussen de betrokken partijen, te weten:

- het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen;
- het Ministerie van Verkeer en Waterstaat;
- de Koninklijke Nederlandse Redersvereniging;
- de Federatie van Zeevarenden;
- vertegenwoordigers van het onderwijsveld.

Het lager zeevaartonderwijs

Door de verlenging van de leerplicht en de teruglopende conjunctuur is de

bezetting van de beide eenjarige opleidingen in het verslagjaar goed geweest. De bezetting van de vierjarige opleiding laat nog steeds te wensen over. Toch bestaat er op de vloot behoefte aan goed opgeleid personeel. Er bestaan echter geen directe aanwijzingen, dat het aantal Nederlandse scheepsgezellen ten opzichte van de buitenlanders toeneemt; wel kan — als de herstructurering van het middelbaar zeevaartonderwijs ingang vindt — een positieve invloed verwacht worden op de toename van het aantal jonge Nederlanders, dat direct na het basisonderwijs een nautische opleiding wil gaan volgen.

HET VISSERIJ-ONDERWIJS

De nieuwe structuur van het visserij-onderwijs, te weten: de gecombineerde opleiding tot stuurman/werktuigkundige voor de visserij, de zgn. SW-opleidingen, is verder uitgebouwd. Met de voortschrijding van de uitbouw van de nieuwe structuur zullen de opleidingen oude stijl dienen te worden afgebouwd.

De leerlingen van de huidige tweede klassen zullen in het schooljaar 1977-1978 als eersten het derde leerjaar aan de vierjarige opleidingen gaan volgen. Dit impliceert, dat eerst in 1978 de vierjarigheid van dit soort lager beroepsonderwijs voltooid zal zijn.

Op 19 mei is het nieuwe visserij-instructievaartuig 'Koningin Juliana' door Hare Majesteit gedoopt en officieel in bedrijf gesteld.

Op 21 december is het nieuwe schoolgebouw van de school voor de zeevisvaart in Den Helder door staatssecretaris dr. G. Klein officieel geopend.

HET BINNENVAARTONDERWIJS

Ondanks het met een zekere regelmaat aan de orde zijn van 'knelpunten' in de binnenvaart neemt de bezetting van binnenvaartscholen licht toe.

De r.-k. binnenvaatschool — nu te Rotterdam gevestigd — zal per 1 augustus 1977 verhuizen naar Mook.

De eenjarige middelbare opleiding voor de binnenvaart zal in 1977 omgezet worden in een driejarige opleiding, waarvan het laatste jaar een stagejaar is onder toezicht van de school.

Volgens dezelfde structuur zal in 1977 de middelbare baggeropleiding te Delfzijl een aanvang nemen.

DE HAVEN- EN VERVOEROPLEIDINGEN

In 1977 zal de afdeling technisch-administratief onderwijs aan de haven- en vervoerschool 'Prof. Rutten' beginnen.

Aan de middelbare haven- en vervoerschool 'Jan Backx' is het eerste leerjaar van de vierjarige opleiding aangevangen. Het laatste leerjaar van deze opleiding is een stagejaar onder toezicht van de school.

23 Inspectie opleidingsscholen voor kleuterleidsters

Het beroep van kleuterleidster mag zich de afgelopen jaren verheugen in een toenemende belangstelling. Dat is opnieuw gebleken in het verslagjaar. De aantallen gegadigden om toegelaten te worden tot een opleidingsschool voor kleuterleidster overtroffen verre de plaatsingsmogelijkheden, zodat vrijwel alle scholen ertoe moesten overgaan een selectie toe te passen. Niemand is hier gelukkig mee, aangezien men niet de beschikking heeft over een selectiemethode die garandeert, dat men werkelijk de meest geschikten heeft toegelaten.

Daarnaast neemt het aantal aanvragen toe van abiturienten, die niet over de vereiste vooropleiding beschikken. In vele gevallen moest op deze aanvragen negatief worden gereageerd, aangezien, zoals reeds boven is signaleerd, veel gegadigden die wél over de voorgeschreven toelatingspapieren beschikten, niet konden worden geplaatst.

Opnieuw moet worden geconstateerd dat op vrijwel alle opleidingsscholen met grote inzet van alle betrokkenen wordt gewerkt. Opnieuw overigens ook, dat bij herhaling docenten — en vaak zijn het steeds dezelfde docenten — hun lesstaak moeten onderbreken, omdat verwacht wordt dat ze deelnemen aan cursussen, conferenties, studiedagen e.d. Hoe nuttig al deze activiteiten ook mogen zijn, te vaak wordt de regelmatige voortgang van het onderwijs erdoor gestagneerd. Het lijkt nuttig en mogelijk, naar wegen te zoeken waardoor de leerlingen zo weinig mogelijk nadeel van een en ander ondervinden.

Steeds vaker blijkt er op bepaalde terreinen een begin van samenwerking tussen vele opleidingsscholen voor kleuterleidsters en pedagogische academies te komen. Veelal ligt deze samenwerking op het terrein van de praktische vorming, maar ook op gemeenschappelijke vakgebieden heeft men elkaar meer in het oog. Zo is er in het begin van het jaar een door het Christelijk pedagogisch studiecentrum georganiseerde tweedaagse conferentie gehouden voor neerlandici, verbonden aan pedagogische academies en opleidingsscholen voor kleuterleidsters, waarvoor uit beide kampen grote belangstelling bestond. Daarnaast is door de Directie her- en bijscholing van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen een bijscholingscursus voor docenten-Nederlands aan pedagogische academies en opleidingsscholen voor kleuterleidsters begonnen; ook de Commissie modernisering moedertaalonderwijs is hierbij betrokken.

Veel onvrede bestaat bij de opleidingsscholen voor kleuterleidsters over de materiële achterstelling die men meent te constateren; vooral door de contacten met pedagogische academies wordt men zich hier meer van bewust.

In het voorjaar is de eerste paal geslagen voor een nieuwe prot-chr. opleidingschool te Vlaardingen; in het najaar hebben twee scholen een andere huisvesting betrokken: de gemeentelijke opleidingsschool te Meppel nam toen officieel een door het gemeentebestuur van Meppel verbouwde school in gebruik, de neutraal

bijzondere opleidingsschool te Emmen kreeg de beschikking over een fraai nieuw schoolgebouw.

Vermeld dient te worden dat dit de eerste nieuw gebouwde opleidingsschool voor kleuterleidsters is met een eigen en eigentijdse gymnastiekzaal.

Een zevental opleidingsscholen voor kleuterleidsters werd aangewezen om deel te nemen aan de zogenoemde Ontwikkelingsexperimenten; twee scholen beginnen aan het experiment praktische vorming, eveneens twee treffen voorbereiding voor het experiment vakkenclustering, terwijl een drietal opteerde voor het experiment in-service-training hoofdakke. Met betrekking tot de huidige opleiding voor hoofdleidster moet worden geconstateerd, dat de reeds vele jaren bestaande wrevel tegen deze opleiding voortduurt. Sommigen blijven in woord en geschrift ijveren voor een betere hoofdakke-opleiding, ook al mag binnen redelijke tijd verwacht worden, dat de gehele opleiding zal worden vernieuwd. Anderen, teleurgesteld door de vergeefse pogingen die zijn aangewend om tot een betere voorbereiding op de hoofdakke te komen, zijn in een zekere berusting vervallen, menend, dat het in dit stadium niet meer mogelijk is nog verandering in de opleiding tot hoofdleidster te bewerkstelligen. Immers, met wat marginale wijzigingen is men er niet. Het voornaamste bezwaar dat allerwegen tegen de huidige opleiding bestaat, is, dat men niet werkelijk bezig is zich voor te bereiden op de toekomstige taak van hoofdleidster, terwijl dat wel door de aanduiding wordt gesuggereerd. Veelal betekent de opleiding niet meer dan hier en daar wat verdiepen en uitbreiden van wat gekend moest worden voor het examen-kleuterleidster; voor Nederlands komt er nog bij enige kennis van en inzicht in de literatuur voor jonge kinderen (alsof deze kennis niet nodig zou zijn om te kunnen functioneren als leidster) en dan wordt men geacht voldoende theoretisch voorbereid te zijn, maar in de praktijk wil dat zeggen, dat men leiding moet kunnen geven aan een team, dat men contacten moet kunnen leggen en onderhouden met anderen, buiten de eigen kring, met ouders, met collega's van het lager onderwijs, met medewerkers van de schoolbegeleidingsdiensten, dat men vergaderingen moet kunnen leiden, in discussie kunnen treden, leidsters-in-opleiding kunnen begeleiden, administratieve taken kunnen vervullen, op niveau kunnen corresponderen en al die andere taken kunnen vervullen die impliciet behoren tot de functie van hoofdleidster. Weliswaar poogt men hier en daar iets te doen binnen de mogelijkheden van wet en besluit, maar in de praktijk komt daar weinig van terecht.

Daar is deze part-time opleiding te kort voor, terwijl men bovendien gebonden is aan het in het opleidingsbesluit voorgeschreven examenprogramma.

De vrijstellingsregeling die in het Besluit opleiding kleuterleidster 1968 genoemd wordt, bepaalt, dat de hoofdaktekandidaat die is afgewezen bij een in het volgend jaar opnieuw af te leggen examen voor eenmaal vrijgesteld is van het

onderzoek in het vak waarvoor het eindcijfer zes of hoger was behaald. De laatste jaren moet bij verschillende examens worden geconstateerd, dat een toenemend aantal kandidaten deze faciliteitenregeling op een andere wijze gaat gebruiken dan oorspronkelijk in de bedoeling lag. Men bereidt zich dan namelijk niet meer voor op drie vakken, maar op twee, met het doel voor deze twee vakken een vrijstelling te behalen. Het daarop volgend jaar wordt dan examen gedaan in het ontbrekende vak. Men kan erover twisten, of hier sprake is van een oneigenlijk gebruik van het vrijstellingsartikel, veel reëler is het feit, dat een kandidaat zich meldt om geëxamineerd te worden voor het 'derde' vak, terwijl ze er zich niet op heeft voorbereid. Het spreekt vanzelf, dat een dergelijke situatie voor examinerator en kandidaat uiterst onaangenaam is en dat de verplichte examentijd dan zeer traag verstrijkt. Intern overleg om een oplossing voor dit probleem te vinden, heeft niet tot resultaat geleid.

Het beeld van de staatsexamens leidster en hoofdleidster blijft al jaren gelijk. Er bestaat geen opleiding voor het staatsexamen leidster en dat is merkbaar aan de zeer onvoldoende voorbereiding op dit examen met als voorspelbaar gevolg, dat het percentage afgewezenen zeer hoog is. Min of meer is dat ook het geval met het staatsexamen voor hoofdleidster, zij het dan ook, dat de werkelijke aantallen bij dit examen aanzienlijk hoger liggen. Opvallend hierbij is, dat sommigen niet op de hoogte zijn van de examenprogramma's. Dat voor het afnemen van deze examens vrijwel altijd met succes een beroep kan worden gedaan op de beschikbare leraren, stemt tot voldoening.

24 Inspectie opleidingsscholen voor onderwijzers

INTRODUCTIE

De inspectie heeft de laatste jaren in haar verslaggeving bijzondere aandacht besteed aan een aantal belangrijke aspecten van de opleiding. Zo kwamen, al dan niet na een algemeen gedeelte, aan de orde: het moedertaalonderwijs (1975), de democratisering van de opleiding en de rol die de onderwijskunde in de opleidingen speelt (1974) en het onderwijs in de zaakvakken (1972). Op deze lijn voortgaande heeft de inspectie getracht in haar jaarverslag over 1976 een beeld te schetsen van de stand van zaken bij de expressievakken in de opleiding.

BEELDENDE FORMING

Het is een goede zaak dat de vakken tekenen en handvaardigheid in de opleiding meer en meer als aspecten van een breder vormingsgebied gezien worden, namelijk dat van de beeldende vorming. De Commissie modernisering leerplan beeldende en audiovisuele vorming heeft in de jaren 1974 en 1975 veel aandacht besteed aan de doelstellingen die op dit ruimere vormingsgebied gesteld kunnen worden. In het tweede rapport van de commissie, dat in maart 1976 verscheen, wordt het resultaat van dit doelstellingsonderzoek als volgt samengevat:

'De doelstellingen, welke worden nagestreefd in agogische processen (zowel in de binnenschoolse als in de buitenschoolse situatie) zijn:

- ontplooiing van het individu;
- zijn sociale ontwikkeling;
- zijn cultureel-maatschappelijke bewustwording.

Als onderdeel van de kunstzinnige vorming levert de beeldende vorming als agogisch-didactisch begeleid proces van beeldend bezig zijn aan deze doelstellingen een wezenlijke bijdrage.

De beeldende vorming is gericht op de volgende algemene doelstelling: het kunnen opdoen van ervaringen op het gebied van de visuele en tactiele omgeving en meer specifiek op:

- het uitdrukking kunnen geven aan de werkelijkheid van het individu en zijn situatie (o.m. zijn emotionele, affectieve, sociale, culturele werkelijkheid) door middel van het doen ontstaan van beelden en vormen;
- het vermogen beelden en vormen te doen ontstaan, die een communicatieve betekenis en waarde hebben;
- het vermogen om beelden van zichzelf en anderen te interpreteren en te beoordelen;
- het vermogen om verbanden te leggen en te hanteren tussen enerzijds het beeldend gebied en anderzijds uitdrukkingvormen buiten het gebied van het beeldende en vormende, alsmede cultureel-maatschappelijke verschijnselen in het algemeen;
- het kritisch-evaluerend kunnen benaderen van de visuele en tactiele omgeving.

Deze ervaringen met de visuele en tactiele omgeving worden opgedaan in een voortdurende wisselwerking tussen de produktieve en de reflectieve beeldende vorming.

In de doelstellingen past, dat er zowel individueel als in groepen gewerkt wordt. In de agogische processen dient ruimte te zijn voor zowel een projectmatige als een vakdisciplinaire aanpak'.

Aan het totstandkomen van deze (voorlopige) doelstellingen hebben zowel docenten tekenen als docenten handenarbeid en handwerken van pedagogische academies in grote overeenstemming samengewerkt. Het blijkt dat op steeds meer opleidingen de docenten van de sector beeldende vorming in goede samenwerking gemeenschappelijke leerplannen opbouwen.

Ook met de in de doelstellingen genoemde projectmatige aanpak wordt bij verschillende opleidingen geëxperimenteerd.

De beeldende vorming op de pedagogische academie dient gestalte te geven aan deze vorming binnen de vakken tekenen, handenarbeid en handwerken. De vakken handenarbeid en handwerken zijn bij de Wet op het voortgezet onderwijs van 1967, Staatsblad nr. 387 samengevoegd onder het begrip handvaardigheid. Het Besluit opleiding onderwijzers van 5 juli 1968 sluit hierbij aan en noemt binnen de beeldende vorming de vakken tekenen en handvaardigheid, waarbij het vak handvaardigheid dan verder gesplitst wordt in handvaardigheid A en handvaardigheid B. Handvaardigheid A is een andere naam voor het vak handenarbeid. Handvaardigheid B is de naam voor een combinatie van de vakken handenarbeid en handwerken.

In de basistabel voor de eerste leerkring van de onderwijzersopleiding worden voor tekenen 160 uren en voor handvaardigheid eveneens 160 uren opgegeven. In feite betekent dit dat aan elk van de vakken tekenen en handvaardigheid in de eerste leerkring twee wekelijkse uren worden besteed. De student(e) kiest voor handvaardigheid A of voor handvaardigheid B. Indien hij (zij) in de eerste leerkring de lessen handvaardigheid A gevolgd heeft, krijgt hij (zij) aan het einde van de cursus de bevoegdheid handenarbeid (aantekening r). Heeft hij (zij) de lessen handvaardigheid B gevolgd, dan krijgt hij (zij) zowel de bevoegdheid handwerken als de bevoegdheid handenarbeid (aantekening k + r). Op de moeilijkheden die deze structuur oplevert, wordt nog nader teruggekomen.

TEKENEN

Voor het vak tekenen dient de student een vrij uitvoerig programma af te werken. Het betreft hier voor een deel eigen vaardigheid in het tekenen, zowel op papier als op het bord, voor een ander deel theoretische kennis.

De theorie omvat beginselen en werkwijzen van de tekendidactiek en -methodiek; de ontwikkeling van het kindertekenen en de meest voorkomende verschijnselen

bij de kindertekening. Bovendien wordt nog enige bekendheid met de beeldende kunst gevraagd.

Van groot belang is verder het oefenen in de praktijk van het lesgeven aan leerlingen van de oefenscholen.

Het is een verheugend verschijnsel dat steeds meer tekendocenten betrokken worden bij de begeleiding van de studenten in de praktijk. Deze betrokkenheid geldt niet alleen het eigen vak, maar ook de mogelijkheden voor integratie van het tekenen met andere schoolvakken. Uit de werkstukken, die door de derdejaars studenten over hun praktijk op de lagere school worden gemaakt, blijkt met hoeveel enthousiasme en toewijding er juist aan dit onderdeel van het tekenen wordt gewerkt.

Voor de in de doelstelling genoemde benodigde wisselwerking tussen productieve en reflectieve beeldende vorming is in de meeste opleidingen veel aandacht. Meer dan vroeger wordt het tekenwerk van de studenten zelf en het werk van hun leerlingen op de lagere school systematisch en grondig besproken; ook de kunstbeschouwing speelt hierbij een duidelijke rol.

Uit de verslagen van de gecommiteerden blijkt echter wel dat inzicht in de kunstbeschouwing in vele gevallen niet de sterkste kant van de studenten is. Overigens is dat wel verklaarbaar, omdat de meeste studenten met een minimale bagage aan kennis op dit gebied bij de opleidingen binnenkomen en er in het toch al zware programma van de opleiding niet veel tijd voor het vak kunstgeschiedenis-kunstbeschouwing is uitgetrokken. Op vele opleidingen wordt een uitweg voor dit probleem gevonden door het geven van lessen in kunstgeschiedenis-kunstbeschouwing bij het vak kennis van het culturele en maatschappelijke leven. Veelal wordt dit vak dan ook mede door de tekenleraar gegeven. Een begrijpelijke oplossing, die echter het gevaar in zich bergt dat de kunstbeschouwing daardoor te eenzijdig op de beeldende kunst wordt gericht.

Zoals op zovele vakgebieden binnen de opleiding, wordt ook bij het vak tekenen de docent gehandicapt door de grote diversiteit aan opvattingen over de didactiek van het vak. Het kost de docent en de student bijzonder veel tijd kennis te nemen van de verschillende richtingen. Bij het gegeven gebrek aan tijd binnen de werkroosters van de pedagogische academie is het gevolg dikwijls dat de student in verwarring wordt gebracht. Aan de andere kant ontstaat de noodzaak zich meer bewust tegenover de verschillende meningen op te stellen en dat kan bevorderend werken voor het eigen inzicht. Overigens is er bij de docenten een stijgende behoefte aan onderling contact over de didactiek van het vak. Er is een grote belangstelling voor de regiobijeenkomsten, die door de verschillende vakorganisaties worden georganiseerd.

De gewijzigde tentamenregeling die per 1 september 1974 is ingegaan heeft bij het examen en de tentamens voor het vak tekenen in het algemeen nog niet veel verandering teweeg gebracht. Een groot gedeelte van de studenten werkt nog

steeds met de tentamenregeling van vóór 1 september 1974. Een duidelijk voorbeeld hiervan is de wijze van het toetsen van het bordschetsen als onderdeel van het examenprogramma tekenen. Op bijna alle pedagogische academies wordt nog steeds examen afgenomen in het onderdeel bordschetsen.

De student richt zich op het vervaardigen van een vrij uitvoerige bordschets die is voorbereid op papier. Vaak vertonen deze tekeningen een sterk traditioneel beeld en een zekere verstarring, terwijl het bordschetsen, zoals dat door de student beheerst dient te worden, vrij en spontaan behoort te zijn. De a.s. onderwijsgevende moet vlot met het krijt kunnen werken tijdens de les. Dit vlotte schetsen zou vooral ook gebruikt moeten worden bij het geven van les in andere vakken en het toetsen hiervan zal bij een tentamenvorm meer kansen krijgen.

Wat de verslagen van de gecommiteerden betreft, deze zijn in het algemeen zeer gunstig. In de meeste verslagen klinkt een grote waardering door voor de docent, die kans ziet in de hem toegemeten tijd een zo hoog niveau te bereiken. Ook over de toewijding van de studenten wordt in het algemeen zeer lovend gesproken.

HANDVAARDIGHEID

De vele werkvormen bij het vak handenarbeid en het grote aantal technieken bij het vak textiele werkvormen maken dat er voor een goede vorming op het terrein van de handvaardigheid veel tijd nodig is. In principe zou elk der drie vakken tekenen, handenarbeid en handwerken dienen te beschikken over een wekelijks blok van minimaal twee lessen, zoals dat bij tekenen het geval is. De didactiek, de gehele opbouw en organisatie van de desbetreffende lessen vragen daarom. Een dergelijke roostersituatie is slechts mogelijk indien men bereid is de ruimte in de marge van de basistabel voor deze vakken te benutten, maar dat gaat dan wel ten koste van andere vakken waarvoor soortgelijke overwegingen gelden.

De academies wringen zich in allerlei bochten om noodoplossingen voor dit roosterprobleem te vinden. Er wordt gewerkt met roosters van één uur per week voor elk der vakken handenarbeid en handwerken, met blokroosters van twee lesuren per veertien dagen en met semester- en trimesterroosters, waarbij de vakken handenarbeid en handwerken worden afgewisseld, zodat elk van beide vakken slechts gedurende een gedeelte van het studiejaar aandacht krijgt. Het komt ook voor dat in het eerste leerjaar alleen textiele werkvormen en in het tweede leerjaar alleen handenarbeid wordt gegeven, een situatie die voor de harmonische ontwikkeling van beide vakken niet gunstig is. In enkele gevallen, vooral in de tweede leerkring, komt het voor dat de lerares textiele werkvormen de studenten (onbevoegd) moet begeleiden bij het handenarbeiddeel van het B-programma, binnen de haar toegewezen tijd. Hier wreekt zich ook het feit

dat 'handvaardigheid' als één vak in de basistabel is opgevoerd. Het is dan ook begrijpelijk dat men in de sector van de beeldende vorming met verlangen uitziet naar mogelijkheden tot herstructurering, zoals die in het rapport van de werkgroep belast met het ontwerpen van een opleiding tot onderwijsgevend in het basisonderwijs van 4- tot 12-jarigen wordt gesuggereerd.

TEXTIELE WERKVORMEN

De inspectie prijst zich gelukkig met de ontwikkeling van het vak 'handwerken' naar het vak 'textiele werkvormen'. Was het vak 'nuttige handwerken voor meisjes' toegespitst op de technische verwerking en bewerking van textiel en op het nuttigheidsaspect, bij textiele werkvormen wordt het accent meer gelegd op de expressieve kant, zoals dat ook het geval is bij de overige expressievakken. Bij textiele werkvormen wordt zowel ruimtelijk als in het platte vlak gewerkt met uitsluitend textiele materialen, hetzij van natuurlijke, hetzij van synthetische oorsprong. De vele technieken, mogelijk met textiele materialen, zijn beslist niet als 'nieuwe werkvormen' toegevoegd aan de reeds bekende werkvormen van het vak handenarbeid. De textiele werkvormen nemen dan ook een geheel eigen plaats in binnen de cluster 'beeldende vorming'.

Voor het vak textiele werkvormen zijn de leraressen in het bezit van een specifiek op het nijverheidsonderwijs gerichte bevoegdheid. Slechts enkele studenten van de leraressenopleiding h.h.n.o. hebben gehospiteerd aan pedagogische academies. Veel leraressen verbonden aan de P.A.'s hebben de gelegenheid aangegrepen de tweejarige applicatiecursus tweede graad te volgen. Maar ook deze bijscholing heeft niets uit te staan met de specifieke taak van docenten aan pedagogische academies. Het is duidelijk dat in eerste instantie het instellen van een goed geprogrammeerde eerstegraads-bevoegdheid textiele werkvormen hier een oplossing kan bieden. Zolang dit nog niet is gerealiseerd, zal een bijscholing van docenten, speciaal voor de pedagogische academies, noodzakelijk zijn.

De gewijzigde tentamenregeling die per 1 september 1974 is ingegaan, heeft specifiek voor de expressievakken consequenties gehad. Bij de huidige tentamenregeling moet de leerstof die in de tentamens wordt getoetst qua omvang en kwaliteit gelijkwaardig zijn aan de stof die in het examen wordt getoetst.

HANDENARBEID

Het programma handvaardigheid A (handenarbeid) is uitgebreider dan het programma-onderdeel I-a (handenarbeid) van het programma voor handvaardigheid B. Toch krijgen de studenten dezelfde bevoegdheid als zij gedurende de twee jaren van de eerste leerkring de lessen van het A-programma of de lessen van het B-programma gevolgd hebben. Ook hier wrekt zich het feit dat hand-

vaardigheid als één vak in de basistabel is geplaatst.

De inspectie is niet gelukkig met de formulering van het examenprogramma voor handenarbeid. In dit programma is sprake van 'opgaven op het terrein van de vlakke en/of ruimtelijke werkvormen'. Het vak handenarbeid onderscheidt zich echter van het vak tekenen juist op het punt van het twee- of driedimensionale werken. Het eigene van het vak handenarbeid behoort zich te manifesteren in het ruimtelijk vormen. Het eigene van het vak tekenen ligt in het werken in het platte vlak. De wens tot herstructurering van de programma's voor de vakken binnen de cluster beeldende vorming is dan ook evident.

Het onderdeel toegepaste arbeid van het handvaardigheid-A-programma is vaak zeer traditiegebonden. Hoewel in het onderdeel I-a (handenarbeid) van het B-programma de toegepaste handenarbeid niet wordt gevraagd, wordt 'het uitwerken van één of meer opgaven, waarbij bepalend moet zijn de gerichtheid op de lessen in de basisschool' in vele gevallen wél als zodanig vertaald.

De docenten verrichten hun taak met veel toewijding. De samenwerking van de docenten binnen de cluster van de beeldende vorming is reeds vermeld. Het merendeel van de docenten is in het bezit van de bevoegdheid voortgezette studie handenarbeid en in steeds grotere mate ook van het staatsdiploma handvaardigheid B (hetgeen echter niets te maken heeft met het vak handvaardigheid B uit het Besluit O.O.). Uit het bovenstaande moge blijken dat de vakken, behorende tot de groep handvaardigheid, in het algemeen bevoegd gegeven worden.

De opmerking, gemaakt bij het vak tekenen over de verslagen van de gecommiteerden, geldt evenzeer voor het vak handenarbeid. Ook hier heeft men in het algemeen grote waardering voor de toewijding van de docenten en wordt het niveau gerelateerd aan de beperkte opleidingstijd.

STUDENTEN

Studenten afkomstig van scholen die niet aan het experiment eindexamens in de vakken tekenen, handenarbeid of textiele werkvormen hebben meegewerkt, komen de pedagogische academie binnen met een minimum aan kennis en zeker aan ervaring op het gebied van genoemde vakken. Zij hebben slechts op summiere wijze kennis gemaakt met de beeldende vorming. De docenten van de P.A. moeten dan ook veelal bij het nulpunt beginnen en veel aandacht en tijd besteden aan de eigen vorming van de student. Anders is het gesteld bij studenten afkomstig van h.a.v.o.-scholen die wel aan het genoemde experiment hebben meegewerkt. Zij komen op aanzienlijk hoger niveau binnen. Deze situatie vraagt van de docent een aanpassing van zijn didactiek die meestal gevonden wordt in een meer gedifferentieerde aanpak.

Dit probleem kennen we ook bij andere vakken na de invoering van de examenpakketten. Het verschil met de beeldende vorming is echter wel extreem groot

omdat het aantal uren in de minimumtabel van het a.v.o. voor deze vakken zo klein is. In de toekomst zal over dit probleem zeker veel overleg nodig zijn.

Over de belangstelling van de student voor de beeldende vorming valt in het algemeen niet te klagen. Er is een behoorlijke motivatie.

De keuze van de studenten voor handvaardigheid A (handenarbeid) of voor handvaardigheid B (handenarbeid én textiele werkvormen) valt vaak gunstig uit voor het B-programma. Ook mannelijke studenten nemen hieraan deel. In de periode 1971-1976 is het percentage van studenten dat voor handvaardigheid B koos toegenomen van 10,4% tot 16,29%.

DE BEGELEIDING

De docenten in de vakken tekenen, handenarbeid en textiele werkvormen worden in steeds sterkere mate ingeschakeld bij de begeleiding van de studenten in de praktijk. De situatie is echter nog voor verbetering vatbaar. Ten eerste omdat niet alle studenten deze zo nodige begeleiding ontvangen. Ten tweede omdat de materialen die nodig zijn bij een oefening niet in de leerschool aanwezig zijn of voor deze les niet beschikbaar worden gesteld. In de meeste gevallen wordt de oplossing gevonden door materialen van de pedagogische academie te gebruiken, hetgeen ten koste gaat van het budget van de onderwijzersopleiding. Ten derde omdat de lessen textiele werkvormen niet alleen door klasse-onderwijzeressen gegeven worden, maar ook door vakonderwijzeressen, veelal in het bezit van een andere bevoegdheid en werkende met andere doelstellingen.

De begeleiding door de docent heeft een duidelijk waarneembaar gunstig effect op het functioneren van de student in de praktijk. De opleiding van de docenten eerste graad voor de vakken tekenen en handvaardigheid (handenarbeid) besteedt meer aandacht dan voorheen aan de pedagogische kant van deze vakken. De gunstige invloed hiervan op de beeldende vorming in het algemeen en op doorwerking via de pedagogische academies naar de lagere school is merkbaar. Het werken vanuit gemeenschappelijke gedachten over de beeldende vorming heeft duidelijk invloed op het functioneren van de studenten in de praktijkscholen.

Boeiende resultaten van samenwerking met docenten in andere dan genoemde vakken vallen te bespeuren zowel op de pedagogische academies als in de praktijkscholen.

Kwantitatieve gegevens over de begeleiding bij de expressievakken vindt de lezer aan het einde van het verslag over de opleidingsscholen.

DE ACCOMMODATIE

Nu de integratie van de vakken handenarbeid, tekenen en textiele werkvormen zich steeds verder ontwikkelt, vragen deze vakken ook om accommodatie die

meer is aangepast aan deze nieuwe situatie. Op veel pedagogische academies liggen de lokalen nog ver uiteen, vaak op verschillende verdiepingen en dit werkt de integratie beslist niet in de hand. Bij slechts enkele opleidingsinstituten zijn de vaklokalen voor handenarbeid, tekenen en textiele werkvormen in elkaars directe omgeving gesitueerd. Bij nieuwbouw gaat men tegenwoordig uit van de noodzaak tot concentratie van de lokalen voor de vakken tekenen, handenarbeid en handwerken.

ACTIVITEITEN VAN DE INSPECTIE

Ook in het verslagjaar 1976 heeft de inspectie een aantal leerplannen nauwkeurig bestudeerd en daarna met het voltallige personeel van de betrokken pedagogische academies besproken. In de sectiebespreking beeldende vorming is steeds gewezen op het belang van de onderlinge samenwerking van de docenten beeldende vorming bij het samenstellen van o.m. de leerplannen, de tentamenregeling en de examenregeling.

Het bleek in het verslagjaar soms noodzakelijk dat de inspecteurs, belast met het toezicht op de vakken tekenen, handenarbeid en textiele werkvormen, besprekingen voerden met de directie en de docenten beeldende vorming van de betrokken pedagogische academie over de verdeling van de leerstof over tentamen en examen.

NAWOORD

Het is uit dit verslag wel duidelijk geworden dat de inspectie met de huidige situatie van de beeldende vorming op de pedagogische academie in het algemeen niet gelukkig is. Het samensmelten van de vakken handenarbeid en handwerken tot 'handvaardigheid', zoals dat zich aftekent in het concept voor de Wet op het basisonderwijs, zou volkomen logisch zijn, indien dit niet tot consequentie had dat door het comprimeren van de beschikbare tijd de studenten niet meer toekomen aan een normale rustige studie voor dit combinatievak.

Wij kunnen met vreugde constateren dat de ontwikkeling naar textiele werkvormen een goede zaak is. Dat mannelijke studenten zich steeds meer voor dit vak interesseren, is een gunstige ontwikkeling. Dat door gebrek aan tijd, ondanks volledige inzet van docenten en studenten, nauwelijks een goed niveau kan worden behaald, vervult de inspectie met grote zorg. Het is begrijpelijk dat men in de sector van de beeldende vorming met verlangen uitziet naar mogelijkheden tot herstructurering van deze sector binnen het geheel van de overige vakken en vakkenclusters. In hoeverre dit verlangen gerealiseerd wordt zal de toekomst leren.

De kwaliteit van de opleidingsresultaten beweegt zich in stijgende lijn. Dit blijkt uit indrukken tijdens de schoolbezoeken, uit de ontwikkeling der leerplannen en tenslotte uit de schriftelijk vastgelegde oordelen van gecommitteerden. Waren een tiental jaren geleden de klachten in de examenverslagen overvloedig, thans vertolkt 88% van de verslagen een positief oordeel (71% goed, 17% voldoende) en slechts 12% constateert een teveel aan tekortkomingen (7% matig en 5% slecht). Uiteraard moet in aanmerking worden genomen dat het oordeel van de gecommitteerden zich thans beperkt tot de kandidaten die muziek als speciale didactische studie kiezen (gedurende de laatste zes jaren 18 tot 20%), maar zeer veel verslagen geven ook per academie in de achtereenvolgende jaren een indruk van kwaliteitsstijging. Nochtans blijven de klachten over de toestand van het muziekonderwijs in de lagere school talrijk. Sinds ongeveer een decennium geleden een onderzoek van het rijksschooltoezicht¹⁾ naar de stand van zaken met betrekking tot de expressievakken (uitgezonderd de dans, die vrijwel niet voorkwam) werd ingesteld, schijnt de toestand nog weinig veranderd. Tal van verslagen en leerplannen spreken over moeite die men heeft met de kwaliteit van de muzikale expressie in de oefenscholen. 'Vaak was het moeilijk voor de kandidaten om hun principes op de hopenescholen te verwezenlijken, daar vaak weinig of helemaal niets aan muzikale vorming werd gedaan; of daar een muzikles alleen maar bestond uit het onnozel meezingen of meeschreeuwen van een grammofoonplaat van Bennie Vreeden'. 'Hoewel er de laatste jaren enige verbetering te bespeuren valt, is het met de muzikale vorming in ons land toch nog steeds droevig gesteld'. (Uit een leerplan van een pedagogische academie). Ook op andere wijze manifesteert zich de zwakke positie van de muziek en wel in de snel groeiende behoefte aan begeleiding van de onderwijzers. Nu de schoolbegeleidingsdiensten op het terrein van de expressievakken nog weinig (kunnen) doen, wordt in deze behoefte, zo goed als het kan, voorzien door het toenemende aantal muziekscholen dat op verzoek de begeleiding ter hand neemt. In korte tijd werden het er ruim een derde van de 150, en hun aantal neemt nog steeds toe²⁾. Een gelukkige ontwikkeling is hierbij het samenspel tussen begeleidende muzikadviseurs en muziekdocenten van de pedagogische academies, zodat initiële opleiding en begeleiding, c.q. nascholing, meer en meer trachten op één golfteug te komen. Een enkele maal zijn pedagogische academie, schoolbegeleidingsdienst en muziekschool in een door antagonisme en concurrentie gekleurde situatie terechtgekomen. Bundelen van de schaarse vakdeskundigheid verdient verre de voorkeur.

¹⁾ Onderwijsverslag 1968

²⁾ Rapport 'Naar een samenhangend beleid inzake de muzikale basisvorming', door de Stichting overleg muziekonderwijsinstellingen in Nederland (S.O.M.)

Ook het Rapport omtrent de plaatsbepaling van de muzikale basisvorming d.d. 14 juni 1976, waaraan onder meer de Ministeries van O. en W. en van C.R.M. medewerkten, beveelt een structurele samenhang aan tussen de beide educatieve systemen op muzikaal vormingsgebied. Muziek blijft voor de onderwijzers een moeilijk vak, mede door zijn technische voorwaarden. Op zijn minst nog lange tijd zal blijvende begeleiding van de afgestudeerden nodig zijn. Uit een recent onderzoek (Onderwijsverslag 1975) van het rijksschooltoezicht op het lager onderwijs blijkt onder meer dat voor de zaakvakken veel vaker werkplannen worden opgesteld en gebruikt dan voor de expressievakken, bijvoorbeeld voor rekenen in 21,66% van de gevallen, voor muziek slechts in 2,50%. Het lijkt nuttig dat de opleidingen zich nuchter op deze realiteit instellen. Dat vereist echter wel voortdurende, geconcentreerde en gezamenlijke bezinning op efficiënte werkwijzen vanuit zakelijk geformuleerde doelstellingen.

In samenwerking tussen inspectie, C.M.L. muziek en Directie her- en bijscholing wordt getracht een nascholingsproces voor p.a.-docenten op gang te brengen. Want ook voor muziek geldt dat er geen opleiding tot p.a.-docent bestaat.

De ontwikkeling wordt nog bemoeilijkt:

- doordat de opleiding schoolmuziek nog erg zoekende is naar haar optimale vorm; er worden nog veelvuldig tekortkomingen gesignaleerd;
- door het hoge percentage onbevoegde muziekdocenten; in de openbare sector is dat 16%, in de r.-k. sector 14%, in die van de prot.-chr. pedagogische academies 31%; de onbevoegd gegeven lessen bedragen resp. 8,5%, 11,5% en 19,5%.

Er is evenwel in het — qua opvattingen over de functie van muziek zeer uiteenlopende — opleidingsveld duidelijk beweging te constateren:

- een beperkt aantal leerplannen vertoont nog een traditionele opbouw, beperkt tot zingen, van waaruit men binnen een nauw pad strikt rechtstreeks toewerkt naar de formules van het examenprogramma. 'Naar een eenvoudig muzikaal rijbewijs, meer niet', vermeldt een leerplan;
- in andere instituten heeft men het aangedurfd zich te gaan bewegen in de ruimte die een wat ruimer uitleg van het examenprogramma verschaft. Formuleringen als opleiden tot 'hulp aan het kind bij het ontdekken van zijn muzikale Umwelt', of 'het kind helpen zijn weg te vinden in de doolhof van het tegenwoordige muzikaanbod', drukken uit dat het dan gaat om een proces van inleven in onze muziekcultuur. Een enkele pedagogische academie trekt uit dit streven duidelijke consequenties ten aanzien van de totale muzikale sfeer binnen de school, alsook van de muziekcultuur erbuiten. Het gaat er in deze academies om: 'te ontdekken hoe fijn het is te zingen, spelen en dansen — in deze vormen zijn talenten te uiten' (leerplan prot.-chr. pedagogische academie). Expliciet wordt vermeld dat het deelnemen aan korpsen, koren en andere muziekgroepen wordt toegejuicht. Zelfs bestaat er

de plicht drie schoolconcerten en twee gewone concerten bij te wonen (helemaal consequent zou zijn dit uit te breiden tot ballet en het deelnemen aan dansgroepen).

Aan het andere uiteinde staan de leerplannen die gebaseerd zijn op maatschappijkritische opvattingen als die van Konrad Boehmer. 'Het muziekonderwijs op de basisschool is nog teveel een wereldje op zichzelf. We moeten ons meer (maar dan wel kritisch) gaan oriënteren op de gang van zaken in het gehele muziekonderwijs (en dus in de maatschappij)'.

'Een muziekdidactiek moet helpen ons los te weken uit een diep ingevreten muzikale conditionering, die ons van jongs af aan wordt opgedrongen door de bestaande media — t.v., radio, grammofoon- en concertpraktijk. En die velen van ons tot al te willige barok-, Beethoven- of popconsumenten heeft gemaakt'. Andere pedagogische academies stoppen juist 'pop' of 'soul' in hun programma, uitgaande van het beginsel: aanvangen waar ze zijn.

Wanneer de kritische zin wordt gericht op bijvoorbeeld twee lijnrecht tegenover elkaar staande theorieën over de ontwikkeling van de kinderstem als enerzijds die van François Dieleman en anderzijds die van Annie Lange-laar en Willem Gehrels, blijven we nog dicht bij het didactische P.A.-huis. Met 'een muzikles behoeft geen zangles te zijn' kan men van harte instemmen, echter niet wanneer dit — zoals een enkele keer het geval is — ertoe leidt dat de zangdidactische prestaties niet meer het nu eenmaal formeel geëiste examenniveau halen.

Ook een aantal didactische opvattingen is binnen de hierboven aangeduide polen duidelijk in beweging:

- het bewegen als didactisch hulpmiddel, al dan niet expliciet uitgekristalliseerd tot ritmiek — een enkele maal wordt onder ritmiek verstaan het klappen van ritmen; een wel uiterst magere opvatting —, komt steeds meer voor. In ongeveer 20% van de leerplannen wordt het vermeld;
- het creatief maken van klankstukken neemt toe, meer en meer ook met gebruik van grafische notatie, die immers stimulerend kan zijn voor het gebruik van de vrije, creatieve ruimte;
- het gebruik van een taperecorder als reflectiemiddel op zelf voortgebracht geluid, c.q. muziek komt voor, al is het nog zeldzaam;
- het opnemen van inleidingen tot de muziekcultuur en/of tot de muziekgeschiedenis in het leerplan voor muziek breidt zich uit. Het wordt dan ook meer en meer onlogisch dat in het examenprogramma de kunstgeschiedenis alleen genoemd wordt bij het vak tekenen. Vaak ook ontfermt de kennis van het culturele en maatschappelijke leven zich over de muziekgeschiedenis;
- een belevingsvolle weg tot het ingroeien in de muziekcultuur kan het deelnemen aan een schoolkoor of aan een instrumentale muziekgroep zijn. Opvallend is in dit verband dat de instrumenten die de blokfluit moeten ver-

vangen of aanvullen zich veelal nog beperken tot het Orff-instrumentarium, al nemen de andere snel toe. De ervaring leert duidelijk dat muziekbeoefenen tevens de groei van het muzikdidactisch inzicht versnelt;

- een groeiend, maar nog klein aantal leerplannen richt de didactische blik ook tot buiten het muziekvak, als zij als doelstelling vermelden: de gerichtheid op integratie met andere vakken. Voorbeelden daarvan zijn in de leerplannen opgenomen opdrachten tot het uitwerken van 'een muziekles (of project) vanuit of als inleiding op een onderwerp uit de biologie, de aardrijkskunde, de geschiedenis' of van 'een verhaalmuziekles'.

DANSEXPRESSION EN DRAMATISCHE EXPRESSION

In het rapport over de nieuwe onderwijsopleiding — Rapport van de werkgroep belast met het ontwerpen van een opleiding tot onderwijsgevend in het basisonderwijs van 4- tot 12-jarigen, 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1975 — worden dansexpression en dramatische expression als nieuwe expressievakken geïntroduceerd, als mogelijkheid om het traditionele patroon te doorbreken. Een toenemend aantal pedagogische academies gebruikt de ruimte in het urenpakket tot voorzichtig vooruitlopen op de ontwikkeling.

Dramatische expression staat in bijna een derde van de P.A.'s in het leerplan, maar blijkt desondanks vaak niet te worden gegeven. Soms, maar lang niet altijd, is er een nauwe binding met het vak Nederlands. Tot een examenprocedure, toegevoegd aan de in het B.O.O. voorgeschrevene en analoog aan die der andere 'differentiatie-expressievakken' heeft dit nog niet geleid.

Wel is dat het geval in enkele pedagogische academies, waar het vak dans-expression is ingevoerd als extra keuzevak, voorzien van een leerplan en een examenprogramma gelijkwaardig aan die der andere vakken.

De dans is een te lang verwaarloosd expressiegebied, alsmede een welkome aanvulling in de bewegingsopvoeding van die kinderen — de velen — die in het sterk op prestatie gerichte traditionele gymnastiekonderwijs niet aan hun trekken komen. Waar deze nieuwere expressiegebieden in de P.A. worden verkend, zijn ze nog nauwelijks ingepast in de structuur. Dikwijls worden aspecten ervan ingebouwd in andere vakgebieden, maar dan niet steeds op de meest logische wijze. Zo kan volks- of kinderdans, als het voorkomt, vaker onder de muziek worden aangetroffen (ongeveer 20%) dan onder de lichamelijke oefening. Hetzelfde geldt — in nog sterkere mate — voor 'bewegingsexpression' (geen voorbeeld van vage begripsvorming). Een ernstig bezwaar is dat de noodzakelijke vakdeskundigheid daarvoor dikwijls ontbreekt. Merkwaardig is dat soms een muziekprogramma als integratievorm met gymnastiek jazzgymnastiek vermeldt of dans en beweging, terwijl dan in het corresponderende gymnastiekprogramma de aanvullende vermelding ontbreekt. Een paar dramaprogramma's noemen als werkmiddel 'ritme' en zelfs 'bewegingsexpression met muziek' of

'bewegen op muziek'. Het is niet duidelijk op grond van welke bevoegdheden, c.q. bekwaamheden, dergelijke activiteiten plaatsvinden binnen de desbetreffende vakken. In een jonge ontwikkeling zijn zulke zaken te begrijpen, op de lange duur zijn zij echter niet toe te laten. Voor dans moet met name alleen al op grond van de fysieke risicofactor beunhazerij voorkomen worden. Temeer waar er nu een aantal goed opgebouwde docentenopleidingen (vierjarige dagopleidingen) voor dansexpressie en voor dramatische expressie bestaan, lijkt de tijd gekomen om orde op deze zaken te stellen.

BUDRAGE KENNIS VAN HET CULTURELE EN MAATSCHAPPELIJKE LEVEN TOT DE EXPRESSIE

Bij het proces tot ingroei in het culturele leven kan de achtergrondfunctie van het vak culturele en maatschappelijke vorming van zeer veel belang zijn. Binnen een aantal pedagogische academies zijn voortreffelijke voorbeelden te vinden van goed samenspel tussen cuma en expressievakken. De aandacht is echter wat onevenredig verdeeld. Ruim zestig procent van de cuma-leerplannen behelst een vorm van kunstbeschouwing. Voor meer dan vijftig procent wordt deze gewijd aan beeldende kunst. Voor muziek bedraagt dit percentage slechts bijna tien; film, toneel en cabaret vindt men in enkele, danskunst in één van de leerplannen. Soms lijken de keuzen nogal toevallig. Wanneer een k.c.m.l.-programma vermeldt de studie van ontstaan en ontwikkeling van een film en een cabaret, kan men zich afvragen waarom niet ergens analoog gehandeld wordt ten aanzien van bijvoorbeeld een symfonie of een choreografie.

Al behoort muziekbeschouwing nog tot de uitzonderingen, in enkele k.c.m.l.-leerplannen komt zij voor, wat dan natuurlijk een positieve uitwerking heeft op de muziekdidactiek. Met name daar waar zij als opdrachten vermelden 'muziek analyseren', 'zelf ontwerpen van klankstructuren', 'analyseren van bestaande muziek met behulp van grafieken' e.d.

De brug wordt het duidelijkst geslagen waar een k.c.m.l.-leerplan als doelstelling vermeldt hulp aan student (en kind) bij het worden tot 'deelnemer aan het kunstzinnig gebeuren'.

BEGELEIDING DER EXPRESSIEVAKKEN IN DE PRAKTIJK VAN HET LESGEVEN

De docenten voor de expressievakken worden in toenemende mate ingeschakeld bij de begeleiding van de studenten in de praktijk. In totaal 17,3% van de beschikbare begeleidingsuren zijn in 1976 aan de genoemde docenten opgedragen. Men kan zich afvragen of dit een evenredig deel is.

Voor de verschillende vakken en schoolrichtingen liggen de percentages als volgt:

	tekenen	handvaar- digheid	muziek	totaal
Rijks				
Gemeentelijk	4,1	7,2	4,5	15,8
Neutraal-bijzonder				
Prot.-christelijk	4,3	7,0	4,4	15,7
Rooms-katholiek	4,4	8,5	6,3	19,2
Totaal	4,3	7,7	5,4	17,3

Opvallend is de voor de vakken handvaardigheid en muziek gunstiger verhouding in de rooms-katholieke pedagogische academies. Deze is niet te verklaren uit grotere percentages studenten die in de r.-k. p.a.'s deze vakken zouden kiezen, zoals het volgende overzicht aantoont.

Onderstaand overzicht geeft voor het in 1976 aangevangen cursusjaar de percentages studenten die de desbetreffende vakken hebben gekozen.

	tekenen	handvaar- digheid	muziek	totaal
Rijks				
Gemeentelijk	18,89	36,74	16,57	72,20
Neutraal-bijzonder				
Prot.-christelijk	18,13	32,67	20,97	71,77
Rooms-katholiek	18,74	30,70	21,17	70,61
Totaal	18,60	33,13	19,71	71,44

Een ernstig probleem blijkt — met name voor muziek — het vinden van kwalitatief aanvaardbare oefenklassen. Voor dans en drama is deze opgave nog moeilijker. De student brengt niets mee, en in de lagere school vindt hij niets, een moeilijk te doorbreken vicieuze cirkel. Dat het begeleiden van studenten een vakbekwaamheid vraagt, waarin de opleiding van docenten tot dusverre niet voorziet, geldt hier niet minder dan voor andere vakken.

Verwezen wordt naar het verslag van de Landbouwhogeschool te Wageningen in hoofdstuk IV van dit Onderwijsverslag.

Landbouwonderwijs

De Landbouwhogeschool te Wageningen heeft in 1951 een aantal wijzigingen aangebracht in het onderwijs. Het aantal studenten is toegenomen van 1.100 in 1950 tot 1.200 in 1951. Het aantal docenten is toegenomen van 100 in 1950 tot 110 in 1951.

Jaar	Aantal studenten	Aantal docenten
1950	1.100	100
1951	1.200	110

De Landbouwhogeschool te Wageningen heeft in 1951 een aantal wijzigingen aangebracht in het onderwijs. Het aantal studenten is toegenomen van 1.100 in 1950 tot 1.200 in 1951. Het aantal docenten is toegenomen van 100 in 1950 tot 110 in 1951.

De Landbouwhogeschool te Wageningen heeft in 1951 een aantal wijzigingen aangebracht in het onderwijs. Het aantal studenten is toegenomen van 1.100 in 1950 tot 1.200 in 1951. Het aantal docenten is toegenomen van 100 in 1950 tot 110 in 1951.

De Landbouwhogeschool te Wageningen heeft in 1951 een aantal wijzigingen aangebracht in het onderwijs. Het aantal studenten is toegenomen van 1.100 in 1950 tot 1.200 in 1951. Het aantal docenten is toegenomen van 100 in 1950 tot 110 in 1951.

26 Inspectie hoger huishoud- en nijverheidsonderwijs 21

OPLEIDING KINDERVERZORGING EN OPVOEDING

In het begin van het verslagjaar waren er zes opleidingen kinderverzorging en opvoeding, terwijl op het Plan van scholen 1976-1977-1978 drie nieuwe opleidingen waren opgenomen die in augustus 1976 konden starten, namelijk te 's-Gravenhage (p.-c.), Haren (n.b.) en Zwolle (p.-c.).

Het inschuiven van nieuwe opleidingen in het project veroorzaakte soms wat vertraging, mede daardoor was de voortgang van het project niet altijd duidelijk zichtbaar.

In de loop van 1976 hebben de drie nieuwe opleidingen in bepaalde mate geparticipeerd in het project en besloten werd deze het karakter van 'volg scholen' te geven.

In de maand januari van het verslagjaar vond een conferentie plaats inzake de stage van de k. en o.-opleiding. Het werd steeds duidelijker dat de hoogste prioriteit diende te worden verleend aan het bereiken van een gemeenschappelijke mening omtrent de identiteit van de k. en o.-opleiding. Ten behoeve hiervan werd in maart 1976 een enquête gehouden en in april daaropvolgend verscheen een Nota 'Aanloop tot identiteitsbepaling k. en o.'. Bij het beëindigen van het verslagjaar is de discussie rondom het derde concept-voorstel nog niet afgesloten.

STUDENTENBESTAND K. EN O.-OPLEIDING PER 1 AUGUSTUS 1976

		1e jaars	2e jaars	3e jaars	4e jaars
Amsterdam	n.-b.	181	140	150	110
Eindhoven	r.-k.	100	56	28	—
's-Gravenhage	r.-k.	78	60	—	—
's-Gravenhage	p.-c.	74	—	—	—
Haren	n.-b.	73	—	—	—
Leeuwarden	p.-c.	89	64	25	—
Maastricht	r.-k.	88	44	—	—
Rotterdam	n.-b.	126	74	70	71
Zwolle	p.-c.	87	—	—	—
Totaal		896	438	273	181

OPLEIDING TOEGEPASTE HUISHOUDWETENSCHAPPEN (T.H.W.)

De experimentele fase van de opleiding t.h.w. aan de academie Diedenoort te Wageningen is per 1 augustus 1976 afgesloten. Het eindverslag zal begin 1977 worden aangeboden.

Een onderzoek naar de functie-eisen en naar de plaatsingsmogelijkheden van afgestudeerden kwam medio 1976 gereed.

Het onderzoek dat onder auspiciën van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen en het Directoraat-generaal voor de arbeidsvoorziening van het Ministerie van Sociale Zaken werd gehouden was beperkt van omvang. Harde conclusies zijn nog niet te trekken. Wel blijkt dat, wil men de opleiding voor wat betreft het aantal afgestudeerden enigszins afstemmen op de arbeidsmarkt, voorzichtigheid ten aanzien van het aantal toe te laten studenten is geboden.

Het studentenbestand van de academie Dierenoort was per 1 augustus 1976: 68 eerstejaars, 38 tweedejaars, 32 derdejaars en 34 vierdejaars; 24 studenten behaalden in 1976 het diploma.

Aan de rijkscholengemeenschap Nieuw Rollecat te Deventer nam per 1 augustus 1976 een tweede opleiding t.h.w. een aanvang met 40 eerstejaars leerlingen. Teneinde een optimale samenwerking tussen beide opleidingen te bevorderen, werd bij ministeriële beschikking per 1 augustus 1976 een Coördinatiecommissie t.h.w. in het leven geroepen onder voorzitterschap van mevrouw prof. drs. C. W. Visser, Wageningen.

OPLEIDINGEN DIËTETIEK

Opleiding diëtiste

De (oude) eenjarige opleiding voor diëtiste werd in studiejaar 1975-1976 voor het laatst gegeven in 's-Gravenhage en Heerlen. Het totale aantal ingeschreven studenten was per 1 augustus 1975 41. Hiervan hebben 39 studenten met gunstig gevolg het examen afgelegd.

Opleiding diëtetiek

Het Project diëtetiek, onder leiding van de Landelijke pedagogische centra, gestart in het cursusjaar 1972-1973, verloopt voorspoedig. In het verslagjaar heeft centraal gestaan onder meer de inrichting en de structuur van de opleiding, waarbij gekozen werd voor een selectiefase van een jaar; het propedeutisch jaar, en een selectievrije fase van drie jaar: de diplomafase. Ook de praktijkleerperiode werd kritisch onderzocht en zowel naar vorm als inhoud aangepast.

Onder auspiciën van het Instituut voor toegepaste voorlichtingskunde werden enkele bijscholingscursussen, gericht op de training in gesprekstechniek gegeven voor de docenten communicatie en voorlichtingskunde.

Ter bevordering van de samenhang w.o. - h.b.o. werden twee samenwerkingsprojecten opgezet. Een project in samenwerking met de rijksuniversiteit Groningen met betrekking tot de programma-onderdelen pathologie en anatomie/fysiologie kwam in 1976 gereed; een project in samenwerking met de landbouw-

hogeschool Wageningen met betrekking tot de programma-onderdelen communicatie en voorlichtingskunde startte in 1976.

In het studiejaar 1975-1976 zijn aan vier van de vijf opleidingen voor de eerste maal examens afgenomen. Van de 153 examenkandidaten behaalden 132 kandidaten het diploma.

Het studentenbestand was per 1 augustus 1976:

	1e jaars	2e jaars	3e jaars	4e jaars
Amsterdam	90	60	49	40
's-Gravenhage	98	49	43	43
Groningen	52	29	31	—
Heerlen	54	43	43	37
Nijmegen	121	54	63	35
Totaal	415	235	229	155

DOCENTENOPLEIDINGEN

N-akte opleidingen

De geleidelijke beëindiging van de leraressenopleidingen voor de akten N XII, N XIX, N XX, N XXI, Na, Nd en Ns vond in dit verslagjaar voortgang. Per 1 augustus 1976 werden geen studenten meer toegelaten tot enige opleiding.

In het cursusjaar 1976-1977 kon bij alle instituten voor de nieuwe lerarenopleiding een dagopleiding voor de akten van bekwaamheid voor de derde en de tweede graad worden gevolgd voor het vak textiele werkvormen. Overeenkomstige opleidingen voor het vak huishoudkunde konden worden gevolgd aan zes instituten, voor het vak gezondheidskunde aan vijf en voor omgangskunde aan drie daarvan.

Nascholing van docenten

Voor de tweejarige tweedegraads applicatiecursus huishoudkunde voor 'zittende' docenten in het bezit van de akte N XIX of N XII melden zich altijd nog meer cursisten aan dan er geplaatst kunnen worden. Daarom moet bij de toelating geloot worden volgens een regeling die besproken is in het Georganiseerd overleg.

In juli eindigden de cursussen te Amsterdam en Heerlen. Aan resp. 18 en 16 cursisten — van de 20 waarmee alle cursussen aanvangen — werd een diploma van de tweedegraads applicatiecursus uitgereikt. Per 1 augustus kon te Amsterdam, Rotterdam en Utrecht met een nieuwe cursus, elk met 20 cursisten, wor-

den begonnen. In Deventer, Eindhoven, Groningen en Rotterdam begon per 1 augustus het tweede jaar van de cursus 1975-1977. De deelname bedroeg respectievelijk 21, 19, 20 en 20.

Voor docenten in het bezit van de akte N XVII of N XVIII is in de zomer- en herfstvakantie een bijscholingscursus georganiseerd met als thema's: ecologie van het wonen en civiele dienst groothuishouding. Hiervoor werd onder meer medewerking verkregen van de Vakgroep wonen van de landbouwhogeschool te Wageningen. Beide onderdelen werden door 40 docenten gevolgd. Het volgende jaar zal de bijscholingscursus moeten worden herhaald, omdat de aanmelding het aantal beschikbare plaatsen verre overtrof.

Nadat de applicatiecursus textiele werkvormen tweedegraads was gestart in januari 1974 met 316 cursisten, ving in januari 1975 het tweede studiejaar aan met 198 cursisten, die deze zomer allen slaagden. In september 1976 is een nieuwe tweejarige cursus met totaal 301 cursisten gestart in dezelfde plaatsen, nl. Amsterdam, Arnhem, Groningen en Tilburg.

Evenals vorig jaar werd op acht scholen het examen van de éénjarige aanvullende cursus textiele werkvormen derdegraad gehouden. Van de 321 cursisten namen er 271 deel aan het examen. Hiervan slaagden 248 cursisten. In het schooljaar 1976-1977 zal deze cursus, oorspronkelijk opgezet voor studenten van de akten Na en Nd, voor het laatst gegeven worden.

Gelijktijdig met deze cursus is op dezelfde scholen een bijscholingscursus textiele werkvormen derdegraad gestart onder verantwoordelijkheid van de Directie her- en bijscholing docenten van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Tot deze cursussen kunnen toegelaten worden docenten die in het bezit zijn van één van de akten Na, Nd, No, Nq, Nr of Ns en akte u.

Met ingang van het schooljaar 1976-1977 heeft de Commissie bijscholing h.n.o./m.s.p.o. haar werkzaamheden moeten beëindigen omdat geen subsidie meer beschikbaar werd gesteld. De commissie heeft vele jaren bijscholingscursussen georganiseerd en doen uitvoeren voor de docenten van de beide genoemde onderwijssoorten. Bij het beëindigen van haar taak sprak de commissie er haar zorg over uit dat het nog niet duidelijk was op welke wijze de bijscholingsactiviteiten in de toekomst gecontinueerd zouden kunnen worden.

De voortzetting van een aantal cursussen die in het schooljaar 1975-1976 werden gegeven, maar waarmee nog niet alle belangstellenden konden worden bereikt, werd gewaarborgd voor het schooljaar 1976-1977, doordat hiervoor subsidie werd verstrekt aan de Landelijke pedagogische centra. Dit betrof de volgende cursussen:

- werken met groepen in onderwijsleersituaties;
- construeren en hanteren van toetsingsinstrumenten, beide bestemd voor do-

centen, werkzaam in het l.h.n.o.;

— begeleiding praktijktijd m.h.n.o.

De cursus teamleid(st)er i.h.n.o. werd beëindigd, evenals die voor adjunct-directie bijscholing.

De door de Directie her- en bijscholing docenten van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen ingestelde programmacommissie voor de applicatiecursus kantoor- en winkelpraktijk was in het begin van het verslagjaar zover gevorderd met de voorbereidingen voor de vierde cursus dat hiermee in augustus kon worden begonnen. In dertien plaatsen schreven in totaal ongeveer 250 cursisten voor deze cursus in. De leerstof werd, in vergelijking met die van de voorafgaande cursussen, geheel herzien.

Door de Directie lager- en middelbaar beroepsonderwijs van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen werd aan zeventien scholen extra audio-visuele apparatuur beschikbaar gesteld voor een talenvaklokaal. De docenten Engels die hiermee gingen werken kregen een gecompriëerde bijscholing onder auspiciën van de Directie h.b.d.

Tegen het einde van het verslagjaar kon een aanvang worden gemaakt met een aantal bijscholingscursussen, die tien avonden omvatten voor docenten werkzaam bij het m.h.n.o. en m.s.p.o. Deze bijscholingscursussen, georganiseerd door de Directie h.b.d. betroffen de vakgebieden beeldende vorming (op zeven plaatsen met 138 cursisten), huishoudelijke vorming (op negen plaatsen in het land met 220 cursisten), agogische vorming (op tien plaatsen met 246 cursisten) en maatschappelijke oriëntatie (twee plaatsen met 41 cursisten).

OPLEIDINGEN IN HET KADER VAN HET LEERLINGWEZEN

Algemeen

Ook in het cursusjaar 1976-1977 vertoonden de leerlingenaantallen nog de consequenties van de invoering van het vierjarig l.b.o.; met name het aantal tweedejaars leerlingen was daardoor lager dan normaal. Het aantal h.n.o.-scholen waaraan cursussen in het kader van het leerlingwezen zijn verbonden is 52. Ook dit jaar werden weer enkele cursussen van h.n.o.-scholen overgebracht naar streekscholen. Tweedagenprogramma's werden, op enkele uitzonderingen na, nog uitgevoerd 'in eigen beheer'; zij betreffen voornamelijk keuzeprogramma's.

Vakopleiding confectie-industrie (v.o.c.)

Nog slechts twee van de 23 v.o.c.-cursussen zijn verbonden aan h.n.o.-scholen. Het aantal ingeschreven leerlingen voor de cursus 1975-1976 was ongeveer 750; voor de cursus 1976-1977 werden 800 cursisten toegelaten. Het aantal aangesloten bedrijven is — waarschijnlijk mede ten gevolge van de tijdelijke bijdrage-regeling van het Ministerie van Sociale Zaken — gestegen van 103 in 1975-1976 tot 135 in 1976-1977. De goedkeuring van de totaalprogramma's voor vijf tweejarige opleidingen ten behoeve van de confectie-industrie wordt begin 1977 verwacht.

Opleidingen in het kappersvak

In het schooljaar 1975-1976 waren 2.811 leerlingen ingeschreven voor de primaire opleiding (2.681 leerlingen dameskappen en 130 leerlingen herenkappen) en 1.670 leerlingen voor de voortgezette opleiding. In 1976-1977 waren de aantallen 2.245 leerlingen voor dameskappen, 240 leerlingen voor herenkappen en 1.442 leerlingen voor de voortgezette opleiding. De cursussen waren verbonden aan 32 h.n.o.-scholen (waarvan vier in samenwerking met het vormingswerk), zeven streekscholen en drie samenwerkingsprojecten.

De vaststelling van nieuwe totaalprogramma's voor de primaire opleidingen voor dameskappen en herenkappen voor de voortgezette opleiding kan in 1977 worden tegemoet gezien. Een totaalprogramma voor de opleiding kapster/beautynette is nog in behandeling.

Opleidingen verzorgende en dienstverlenende beroepen (o.v.d.b.)

Aantal leerlingen in het schooljaar 1975-1976:

Gezinshelpsters - 235, geëxamineerd 211, gediplomeerd 203.

Verzorgingsassistentes - eerstejaars 147, tweedejaars 577; geëxamineerd 570, gediplomeerd 553.

Aantal leerlingen in het schooljaar 1976-1977:

Gezinshelpsters - 402.

Verzorgingsassistentes - eerstejaars 858, tweedejaars 98.

De cursussen worden aan 37 scholen gegeven, waarvan 25 h.n.o.-scholen, 8 streekscholen en 4 samenwerkingsprojecten/streekcentra.

De opleiding verzorgingsassistentes verkeert sedert augustus 1975 in de bijzondere omstandigheid dat het praktijkgedeelte van de opleiding zodanig ontworpen is dat formeel van een leerlingstatus kan worden gesproken. Nóg verkeert men in een proefperiode, tijdens welke zal moeten blijken of inderdaad ook materieel aan de voorwaarden van een leerlingstatus kan worden voldaan. Aan het Peda-

gogisch centrum beroepsonderwijs bedrijfsleven (P.C.B.B.) is opdracht gegeven rapport dienaangaande uit te brengen. De taak van de consultants van de Stichting O.V.D.B.¹⁾ is in verband hiermee zeer verzwaaard; onder meer zijn de contacten met de instellingen waar de praktijkopleiding plaatsvindt sterk toegenomen en geïntensiveerd.

In het verslagjaar werd een totaalprogrammacommissie ten behoeve van de opleiding gezinshelpster ingesteld met de opdracht na te gaan of en op welke wijze de opleiding gezinshelpster zou kunnen worden ingebouwd in de opleiding voor verzorgingsassistente. 'Inbouw' betekent een belangrijke onderwijskundige verbetering, te weten verlenging van de opleiding van één tot twee jaar — waarvan het eerste jaar een oriëntatie biedt in ten minste drie werkvelden in de gezondheids- en welzijnssector, waaronder ook de gezinsverzorging — waardoor de beroepskeuze door de leerling meer verantwoord kan geschieden. De totaalprogrammacommissie heeft intussen een positief advies uitgebracht. Naast goedkeuring van het totaalprogramma door de minister van onderwijs en wetenschappen is ook medewerking van het Ministerie van C.R.M. noodzakelijk, zijnde de subsidiegever voor de instellingen voor gezinsverzorging waarin de leerlingen de praktijkopleiding volgen. De overeenstemming met het Ministerie van C.R.M. is nog niet zodanig, dat invoering van het nieuwe voorgestelde programma per 1 augustus 1977 mogelijk zal zijn.

Door de Stichting O.V.D.B. en de Landelijke stichting opleidingen in het bejaardenwerk werd in principe overeenstemming bereikt over samenwerking. Daarbij wordt gestreefd naar integratie van de opleiding bejaardenhelpster voor beneden 18-jarigen in de opleiding tot verzorgingsassistente en naar het gezamenlijk ontwikkelen van andere opleidingen in het kader van het leerlingwezen, voor zover liggend op het terrein van het bejaardenwerk. De uitwerking van deze overeenkomst tot samenwerking zal in het komende jaar moeten plaatsvinden.

INSPECTIEZAKEN

Inspectie leerlingwezen meisjes

Reeds in 1971 werd een aanvraag ingediend voor uitbreiding van de inspectie ter bevordering van een meer intensieve en meer gerichte aandacht voor opleidingen ten behoeve van meisjes in het kader van het leerlingwezen. Medio 1975 werd goedgekeurd dat de Inspectie leerlingwezen daartoe met een inspecteur/-trice wordt uitgebreid, hetgeen in 1976 wordt geëffectueerd. Begin 1977 zal de Inspectie leerlingwezen meisjes, welke tot heden was opgedragen aan de Inspectie h.n.o., geheel kunnen worden overgedragen aan de Inspectie leerlingwezen. Ook in verband met de herstructurering van het rijksschooltoezicht werd de overdracht urgent. Van harte hoopt de Inspectie h.h.n.o. dat deze overdracht

¹⁾ Stichting opleiding verzorgende en dienstverlenende beroepen

de opleiding van meisjes in het kader van het leerlingwezen ten goede zal komen.

Reorganisatie inspectie

Ook in 1976 heeft de voorbereiding op de herstructurering van de gehele inspectie veel tijd en aandacht gevraagd, zowel individueel als in groepsverband. Sterker dan in 1975 komt, nu de definitieve en diep-ingrijpende veranderingen dichterbij komen, het persoonlijk aspect van wat te gebeuren staat zowel bij de inspectieleden als bij hun bureaumedewerkers in de aandacht.

Inspectieconferentie Lunteren

In 1976 is in het kader van voorbereiding op de nieuwe rol van de inspectie de derde conferentie van de Inspectie h.n.o. gehouden over de problematiek van onderwijsdoelstellingen, waarbij vooral het evalueren het belangrijkste aspect was. Deze bijscholing heeft aan haar doel beantwoord.

Commentaar op de Contourennota

In 1976 is de bestudering van de Contourennota voortgezet. Deze heeft geleid tot het inzenden van een gezamenlijk commentaar en tot groei van inzicht in de veelzijdige problematiek van onderwijsvernieuwing.

Buitenlandse contacten

Een inspectielid h.n.o. heeft het dertiende congres van de Fédération internationale de l'économie familiale, van welke federatie het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen lid is, als vertegenwoordigster van het ministerie bijgewoond. Het congres werd gehouden in juli 1976 te Ottawa, Canada. Het thema van het congres: 'Life, not just survival', was goed uitgewerkt en de inleidingen voor ieder onderdeel gaven veel stof voor discussies.

Een ander inspectielid h.n.o. was betrokken bij de organisatie van de bilaterale studieconferentie, vervolgonferentie van York (september 1975) te Noordwijkerhout van 21-27 maart 1976. Studie-onderwerpen waren onder meer ontwikkeling, vernieuwing en begeleiding van het voortgezet onderwijs.

Addendum

STUURGROEP INSPECTIE SCHOLENGEMEENSCHAPPEN A.V.O./L.B.O./-L.B.O.

INLEIDING

Dit is de eerste keer dat in een Onderwijsverslag mededelingen worden gedaan over de scholengemeenschap a.v.o.-l.b.o. Een aantal van deze scholengemeenschappen functioneert reeds vanaf ongeveer 1968. Niet alleen de toeneming in aantal, maar vooral de meer institutionele aandacht en zorg voor deze schoolvormen leidden tot afzonderlijke beschrijving. Anders gezegd: de opbouw van het beleid ten aanzien van het a.v.o.-l.b.o. dient ook in het Onderwijsverslag verantwoord te worden.

KORTE HISTORISCHE NOTITIES

Op basis van artikel 19 van de W.V.O. kunnen besturen van categoriale scholen overeenkomen een scholengemeenschap aan te gaan, die dan onder één bevoegd gezag en één directeur (rector) functioneert.

De docenten van de ingebrachte componenten worden in de nieuwe scholengemeenschap benoemd, nadat — zo wordt steeds geadviseerd — zorgvuldig de rechtspositionele aspecten tijdig voor de fusie zijn onderzocht en vastgelegd. Bij die voorbereiding behoort ook de positiebepaling van de nieuwe directie.

In de aanvang werden de scholengemeenschappen a.v.o.-l.b.o. ervaren als zeer bijzondere of zelfs als enigszins revolutionaire schooltypen. De traditie had immers gezorgd voor een duidelijke scheidslijn tussen a.v.o. en l.b.o. Die scheiding manifesteerde zich ook in de van de W.V.O. afgeleide maatregelen van bestuur, waarin lessentabellen voor a.v.o. resp. l.b.o. werden gepresenteerd, die 'recht deden' aan het als vanzelfsprekend ervaren bestel van de twee onderwijswerelden. Er was dan ook verwondering, toen de a.v.o.-l.b.o.-pioniers startten. Welke argumenten waren er voor de structuurdoorbreking? Eenduidigheid was er aanvankelijk zeker niet. Soms golden onderwijskundige, soms sociale motieven; ook werden er scholengemeenschappen gesticht om wat op het eerste gezicht opportunistische redenen leken.

De W.V.O., hoewel categoriaal van opzet, althans in hoofdzaak en zeker wat betreft de twee sectoren a.v.o. en l.b.o., biedt toch de ruimte om via scholengemeenschappen meer recht te doen aan de samenhang van onderwijsvormen. Categorialiteit kan een belemmering zijn voor juiste determinatie en doorstroming. Leerlingen die het l.b.o. binnenkomen na de lagere school, kunnen vrijwel nooit zonder tijdverlies nog eens het a.v.o. bereiken, als hun schoolprestaties daarheen zouden wijzen; noch methodisch, noch qua lessentabellen zijn a.v.o. en l.b.o. in het brugjaar op elkaar afgestemd. Zo kan het zijn dat leerlingen in een onverantwoorde selectie gekomen zijn.

Leerlingen die na de lagere school naar het m.a.v.o. zijn gegaan en die na het brugjaar naar l.b.o. worden verwezen, kunnen deze determinatie als minder

acceptabel ervaren dan wanneer hun binnen een scholengemeenschap a.v.o.-l.b.o. — als er althans een goede leerlingenbegeleiding tot stand gebracht is — de l.b.o.-zijde geadviseerd wordt.

De erkenning van het belang van een breder vormingsaanbod in intellectueel, manueel en affectief opzicht geldt voor velen in de a.v.o.-l.b.o.-sector ook als een gewichtig onderwijskundig argument.

De meningsvorming in deze sector laat een opvallende ontwikkeling zien: de zgn. één-school-gedachte wint duidelijk veld. De voorstanders van deze opvatting menen dat de leerlingen van een scholengemeenschap a.v.o.-l.b.o. (meestal m.a.v.o.-l.b.o.) ook in hun examenafsluiting zouden mogen kiezen uit de beschikbare vakken van de scholengemeenschap. Zo zouden pakketten met bijvoorbeeld m.a.v.o.-vakken én l.b.o.-vakken samengesteld kunnen worden op basis van aanleg, belangstelling en nadere studiekeuze van de leerlingen. Een nota, waarin deze problematiek besproken wordt, is aan de staatssecretaris aangeboden.

De structuuroorbreking a.v.o.-l.b.o. kan ook sociale motieven hebben; in theorie is dat evident, in de praktijk is daar een doelgericht schoolbeleid voor vereist, dat in een grondige voorbereidingsfase een beroep doet op de inzet van de docenten en hun bereidheid tot oorspronkelijkheid van denken over onderwijs. Er wordt wel opgemerkt dat maar al te vaak scholengemeenschappen a.v.o.-l.b.o. gesticht worden op grond van de wens kleine categoriale scholen te redden. In sommige gevallen is dat ook zo. Het beleid is erop gericht om ook dan te pogen voldoende onderwijskundige waarde voor de scholengemeenschap te behalen.

HET BELEID

Als belangrijk beleidsaspect geldt: er wordt van het ministerie en van de inspectie uit, noch van de Contactcommissie a.v.o.-l.b.o., uit stelselmatig tot het aangaan van scholengemeenschappen gestimuleerd. Deze scholengemeenschappen ontstaan door initiatieven van het veld. Bieden ze zich aan als nieuwe schoolvorm, dan behoren ze uiteraard de aandacht van de overheid en van de verzorgende instituten te krijgen. A fortiori geldt dit voor de scholengemeenschappen a.v.o.-l.b.o., omdat er veel onderwijskundige, maar ook administratief-juridische problemen op te lossen zijn. Het is duidelijk dat deze toch wel nieuwe creatie in ons onderwijs ermee gediend is dat van meet af aan doordenking van de extra mogelijkheden plaats heeft. Het werken van de basis uit is daarbij het gehanteerde principe. Dit beginsel geldt ook voor het Coördinatieproject a.v.o.-l.b.o., dat de scholengemeenschappen in een structuur wil brengen, die onderlinge informatie omtrent verworven technieken en vormgeving mogelijk maakt. Er is in dit project sprake van continue overdracht tijdens de rit door middel van clustervorming. Zo kan elke scholengemeenschap uitmaken wat haar onder-

wijskundige draagkracht is. De praktijk moet uitwijzen of dit systeem van onderlinge dienstverlening in geleidelijke ontwikkeling de verwachte effecten heeft. De meeste scholengemeenschappen beginnen hun integratiewerkzaamheden met één brugjaar. Na verloop van enige 'oefenjaren' gaan vele scholen over op een tweejarige geïntegreerde periode, waarin differentiatie het antwoord moet geven op de verschillende behoeften en mogelijkheden van de leerlingen. Uiteraard vergt dit een grote inzet en een beheersing van aangepaste werkvormen. In de Contactcommissie a.v.o.-l.b.o. werken vertegenwoordigers van de besturen-bonden, het Directeurenconvent, de docentenorganisaties, de pedagogische centra en de inspectie samen om de belangen van het a.v.o.-l.b.o. te dienen. Administratief is de departementale afdeling a.v.o./a.v.b. verantwoordelijk. De inspectie coördineert het toezicht in een Stuurgroep inspectie a.v.o.-l.b.o./l.b.o., terwijl regionaal de inspectieleden van de onderscheiden colleges in clusters samenwerken. Deze inspectiestuurgroep onderhoudt het contact met de Werkgroep scholengemeenschappen ten departemente.

NUMERIEKE GEGEVENS

Scholengemeenschappen, waarin m.a.v.o. met één of meer componenten beroepsonderwijs

- 12 scholengemeenschappen m.a.v.o.-(l.)h.n.o.
- 3 scholengemeenschappen m.a.v.o.-l.t.o.
- 4 scholengemeenschappen m.a.v.o.-l.e.a.o.
- 8 scholengemeenschappen m.a.v.o.-l.t.o.-(l.)h.n.o.
- 3 scholengemeenschappen m.a.v.o.-l.t.o.-(l.)h.n.o.-l.e.a.o.
- 1 scholengemeenschap m.a.v.o.-l.t.o.-(l.)h.n.o.-l.l.o.
- 1 scholengemeenschap m.a.v.o.-l.t.o.-l.e.a.o.-l.a.v.o.
- 3 scholengemeenschappen m.a.v.o.-l.t.o.-l.e.a.o.
- 1 scholengemeenschap m.a.v.o.-l.t.o.-l.l.o.
- 1 scholengemeenschap m.a.v.o.-l.a.v.o.-l.e.a.o.-l.m.o.
- 2 scholengemeenschappen m.a.v.o.-l.a.v.o.-l.e.a.o.

Scholengemeenschappen waarin v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. met één of meer componenten beroepsonderwijs

- 3 scholengemeenschappen v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-l.t.o.-(l.)h.n.o.-l.e.a.o.
- 2 scholengemeenschappen v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-l.t.o.-(l.)h.n.o.
- 1 scholengemeenschap h.a.v.o.-m.a.v.o.-l.t.o.-(l.)h.n.o.
- 1 scholengemeenschap h.a.v.o.-m.a.v.o.-(l.)h.n.o.
- 1 scholengemeenschap h.a.v.o.-m.a.v.o.-(l.)h.n.o.-l.a.v.o.
- 1 scholengemeenschap h.a.v.o.-m.a.v.o.-l.e.a.o.

SCHOLENGEMEENSCHAPPEN VOOR LAGER BEROEPSONDERWIJS

Het aantal besturen van scholen voor l.b.o. dat tot het inzicht komt, dat ver-

breiding van het opleidings- en vormingsaanbod meer mogelijkheden biedt voor de categorie leerlingen, die de onder hun bevoegd gezag staande scholen bevolkt, neemt hand over hand toe.

Het aantal in december 1976 geregistreeerde scholengemeenschappen met twee of meer l.b.o.-componenten bedroeg 92, terwijl over de vorming van meer dan 20 scholengemeenschappen voor l.b.o. besprekingen aan de gang zijn.

Specificatie van werkende scholengemeenschappen voor l.b.o. en hun componenten

- 36 scholengemeenschappen l.t.o.-(l.)h.n.o. *
- 4 scholengemeenschappen l.t.o.-(l.)h.n.o.-l.e.a.o.
- 3 scholengemeenschappen l.t.o.-(l.)h.n.o.-l.a.v.o.
- 1 scholengemeenschap l.t.o.-(l.)h.n.o.-l.e.a.o.-l.a.v.o.
- 3 scholengemeenschappen l.t.o.-(l.)h.n.o.-l.l.o.
- 1 scholengemeenschap l.t.o.-l.e.a.o.
- 1 scholengemeenschap l.t.o.-l.e.a.o.-l.l.o.
- 5 scholengemeenschappen l.t.o.-l.l.o.
- 1 scholengemeenschap l.t.o.-l.a.v.o.
- 1 scholengemeenschap l.t.o.-s.w.k.-** -l.a.v.o.
- 21 scholengemeenschappen (l.)h.n.o.-l.e.a.o.
- 3 scholengemeenschappen (l.)h.n.o.-l.a.v.o.
- 1 scholengemeenschap (l.)h.n.o.-l.e.a.o.-l.m.o.
- 2 scholengemeenschappen (l.)h.n.o.-l.e.a.o.-l.l.o.
- 3 scholengemeenschappen (l.)h.n.o.-l.l.o.
- 1 scholengemeenschap l.e.a.o.-l.a.v.o.
- 1 scholengemeenschap l.e.a.o.-l.a.v.o.-l.m.o.-m.m.o.
- 1 scholengemeenschap l.e.a.o.-l.m.o.
- 3 scholengemeenschappen l.e.a.o.-l.m.o.-m.m.o.

—
92

Leefde bij zeer velen, die zich op enigerlei wijze bij het l.b.o. betrokken voelden, reeds het inzicht dat geïntegreerd onderwijs de leerling het meeste over een breed vlak kan bieden, de discussies over de Contourennota (middenschool) zullen er het hunne toe bijdragen en reeds bijgedragen hebben, de belangstelling voor onderwijsintegratie te doen toenemen. In het veld kan men een steeds krachtiger pleidooi horen voor het stimuleren van autonome op integratie gerichte ontwikkelingen binnen de scholengemeenschappen naast de geïnitieerde middenschoolexperimenten.

* (l.)h.n.o. = lager of lager en middelbaar h.n.o.

** s.w.k. = school voor scheepswerktuigkundigen.

De meeste scholengemeenschappen voor l.b.o. hebben zich aangesloten bij het in 1974 opgerichte Convent scholengemeenschappen l.b.o., dat nauwe relaties onderhoudt met het Driebonden-contact beroepsonderwijs. In het convent komt alles ter tafel over het wel en wee dezer scholengemeenschappen en vandaaruit worden gesignaleerde knelpunten en vraagstukken aan het ministerie en de inspectie voorgelegd. Een projectgroep uit het convent werkt aan een 'rapport betreffende de beschrijving van het gemiddelde proces dat zich voordoet bij de vorming en het doen functioneren van een scholengemeenschap', met materiële steun van het ministerie.

Het ministerie brengt de problematiek op de agenda van de ambtelijke Projectgroep l.b.o., waarin de inspectie is vertegenwoordigd. De inspectie krijgt de vraagstukken ter tafel in of via de Stuurgroep inspectie scholengemeenschappen a.v.o.-l.b.o.-l.b.o. (S.I.S.G.A.L.L.), waar, zoals uit de naamgeving blijkt, ook de problematiek van scholengemeenschappen a.v.o.-l.b.o. ter sprake komt. De S.I.S.G.A.L.L. is gevormd uit onder meer de voorzitters van vijf regionale clusters van inspectieleden, die het toezicht van rijkswege uitoefenen op o.m. scholengemeenschappen a.v.o.-l.b.o. en l.b.o.-l.b.o. Deze clusters 'filteren' de problemen uit en rond deze scholengemeenschappen naar de S.I.S.G.A.L.L., die zijn adviezen bij het ministerie brengt.

Ministerie en veld, vertegenwoordigd door onderwijsorganisaties, ontmoeten elkaar in de nieuwe (januari 1977 geïnstalleerde) Adviesgroep l.b.o., die adviezen zal moeten uitbrengen over l.b.o.-vraagstukken aan de bewindslieden. De inspectie heeft daar een waarnemersfunctie.

De scholengemeenschappen l.b.o. streven als eerste doel na de harmonisering van de onderbouw, omdat alleen daar het onderwijs, na het eerste volledig algemeen jaar, een oriëntatie over een breed veld van beroepen dient te geven. Daarin kan een scholengemeenschap voorlopen op de categoriale school, vanwege het bredere pakket van keuzemogelijkheden dat men kan bieden ten aanzien van de opleidingen in de bovenbouw. Bij deze integratie is een belangrijk aspect, dat die l.b.o.-schoolsoorten, die voornamelijk meisjes dan wel jongens als hun bevolking kennen, nu, in coëducatie, beide in de geïntegreerde eerste en tweede klassen zien en bij een aantal scholengemeenschappen, waar mogelijk bij bepaalde vakken, ook in de hogere klassen. Frappant is steeds weer te vernemen, dat deze coëducatie van gunstige invloed wordt geacht op het gedragspatroon van beide sexen.

De inspectie tracht vanuit haar taakstelling een inzicht te krijgen in de aanpak door de scholengemeenschappen van het nastreven der integratieve doelstellingen. Daarbij komen als vanzelf de zich daarbij voordoende vraagstukken aan het licht. De inspectieleden hebben zich met een serie vragen, onder de naam 'evaluatieschema' tot de onder hun toezicht staande scholengemeenschappen

gericht om aan de hand van dit schema de aanpak door te lichten en daarbij dan die aanpak, waar nodig en gewenst met adviezen stuur en richting te geven. Dat er knelpunten zijn, waarvan een aantal uiterst urgent, is bekend uit een enquête, die hiernaar werd gehouden in 1975 door de Werkgroep inspectie onderwijs scholengemeenschappen l.b.o., waarin de inspectie aan het ministerie de in het veld gesignaleerde problematiek van de scholengemeenschappen l.b.o. voorlegde (deze W.I.O.-l.b.o. activiteiten zijn nu ondergebracht bij de Projectgroep l.b.o.).

Enige van de voornaamste knelpunten zijn:

- dislocatie (twee of meer categoriale scholen zijn samengegaan — waar zijn de geïntegreerde klassen onder te brengen — vaklokalen — lesroosterproblemen);
- inrichtingsvoorschriften, uitvoeringsregelingen enz. (vooralsnog vallen de samengegane schoolsoorten onder de voorschriften van de categoriale scholen);
- faciliteiten (illustratief is, dat voor het Convent van scholengemeenschappen l.b.o. een rede werd gehouden onder de titel: Is het een straf om een scholengemeenschap te zijn? De faciliteiten voor scholengemeenschappen zijn doorgaans minder dan die men als categoriale scholen tezamen zou hebben gehad).

Naast deze meer praktische zijn de voornaamste onderwijskundige problemen:

- harmonisatie lessentabellen in de onderbouw (er wordt ook gestreefd naar zoveel mogelijk harmonisatie in de bovenbouw);
- harmonisatie leerstofinhoud van vakken die dezelfde naam hebben;
- (bij)scholing docenten met name om met niveaudifferentiatie te kunnen werken, om de leerling nog meer mogelijkheden te kunnen geven (een stap naar verdere individualisering);
- bevoegdheidsproblemen;
- problemen rond leer- en hulpmiddelen;
- gewenste hulp van buiten in de vorm van meer begeleiding bij de ontwikkeling en hulp binnen de scholengemeenschap in de vorm van schooldecaan (begeleiding keuze leerlingen, voorlichting naar binnen en buiten);
- verschillen in gemiddelde bezetting en lessentabellen voor i.h.n.o., i.t.o. en i.l.o.

De integratie was tot nu toe voornamelijk gericht op die leerlingen in het l.b.o. die niet in aanmerking behoefden te komen voor het individueel beroepsonderwijs. De integratie van het individueel beroepsonderwijs komt nu te meer aan de orde gezien de mogelijkheden van het in 1976 verschenen Eindexamenbesluit l.b.o., dat de gelegenheid biedt examens af te nemen op drie niveaus. Daarvan sluit het A-niveau het meeste aan op de mogelijkheden van de i.b.o.-leerling. Het is dienstig de integratie van de vormen van individueel beroepsonderwijs in de vorm van kleine experimenten te helpen bevorderen.

Instellingen van wetenschappelijk onderwijs

Verslag van de staat van het onderwijs aan de Nederlandse universiteiten en hogescholen over het jaar 1976

1 Rijksuniversiteit te Leiden

De voorstellen van de verschillende faculteiten inzake de herprogrammering zullen, op weg naar de Academische raad, in januari 1977 aan de Universiteitsraad worden voorgelegd, waarbij deze bij de voorstellen commentaar zal geven ten behoeve van de Academische raad en de minister van onderwijs en wetenschappen. Het verloop van het herprogrammeringsproces kan door de minister beschouwd worden als een testcase met betrekking tot het vermogen en de bereidheid van de instellingen van wetenschappelijk onderwijs nieuwe ontwikkelingen op het terrein waarop zij thans al specifieke verantwoordelijkheid dragen, te bevorderen. Uit het verloop van het proces zal de maatschappij een indruk krijgen, die mede een stempel zal drukken op de rol die het wetenschappelijk onderwijs wordt gegund in het hoger onderwijs van de toekomst en daarmee op de ontwikkelingsmogelijkheden die aan de instellingen worden geboden.

In verband hiermee wordt ook gedacht aan het intensiveren c.q. vestigen van informele contacten met besturen en directies van andere instellingen die op het gebied van het hoger onderwijs werkzaam zijn en in de omgeving van Leiden zijn gevestigd, met als doel meningsvorming over onderlinge relaties op gang te brengen.

Ten aanzien van het onderzoekbeleid wil de universiteit bijzondere aandacht geven aan twee aspecten. In de eerste plaats wordt er veel belang aan gehecht dat, voortbouwend op hetgeen binnen de faculteiten reeds is ontwikkeld, een bewuste beleidscyclus tot stand komt met betrekking tot het onderzoek binnen iedere (inter)faculteit, met als doel de kwaliteits- en voortgangsbewaking naast prioriteitenstelling te bevorderen. In de tweede plaats verdient de financiering van het onderzoek aandacht met name de wijze waarop deze plaatsvindt zowel binnen de universiteit als op landelijk niveau.

Bij het besturen van de universiteit wordt, vooral sinds meerjarenplanning wordt bedreven, steeds meer de noodzaak ervaren betere beleidskaders tot stand te brengen met het oog op het personeelsbeleid ten aanzien van het wetenschappelijk personeel. Activiteiten worden in gang gezet om een inbreng te kunnen leveren bij het ontwerpen van maatregelen met betrekking tot de oplossing van problemen inzake instroming en doorstroming van wetenschappelijke medewerkers en de topstructuur wetenschappelijk corps. Een en ander zal niet geheel los gezien kunnen worden van de ontwikkelingen in de toekomst in en rondom het hoger onderwijs.

Ook ten aanzien van het ruimtelijk beleid moet in Leiden nog veel werk verzet worden. Het zgn. Witte Singel/Doelenplan beoogt in het begin van de tachtiger jaren ruimtelijke knelpunten van de faculteiten der letteren en godgeleerdheid, de centrale interfaculteit, de interfaculteit der aardrijkskunde en prehistorie en

de universiteitsbibliotheek structureel op te heffen. Voorts is van grote betekenis de beslissing die de regering zal nemen over de nieuwbouw van het academisch ziekenhuis.

De meerjarenafspraken 1976-1979 zijn erop gericht dat (met uitzondering van de geneeskunde) aan het einde van de planperiode in iedere studierichting de voorziene vraag naar onderwijs volledig of bijna volledig wordt gehonoreerd. Dit houdt niet in dat in de aan 1979 voorafgaande jaren numeri fixi geheel achterwege zullen kunnen blijven. Hierbij moet tevens gekeken worden naar de middelenontwikkelingen en naar de per studierichting mogelijk maximale gezonde groei.

Opleiding en wetenschapsbeoefening zijn nauw verweven in de voorbereiding van dissertaties. De Leidse universiteit streeft naar vergroting van het aantal daadwerkelijk gerealiseerde promoties, met behoud van kwaliteit en met een verkorting van de voorbereidingsperiode.

Het bestuur van de Leidse universiteit is van oordeel dat het totale proces tot herprogrammering van het universitair onderwijs in voortdurende confrontatie met de door de bepaalde middelenhoeveelheid geschapen randvoorwaarden dient te geschieden. Ter voorbereiding hiervan is in de afspraken 1976-1979 een apart herprogrammeringsbeding opgenomen.

De prioriteiten van het universiteitsbestuur ten aanzien van het bouwbeleid zijn neergelegd in de Nota huisvestingsbeleid 1975-1978. Voor een bijgewerkte versie worden thans voorbereidingen getroffen.

Het aantal ingeschreven eerstejaars studenten bleef iets achter bij de verwachtingen. Vooral bij de faculteit der rechtsgeleerdheid en bij de studierichting wiskunde werden minder studenten ingeschreven. Bij de faculteit der letteren en der sociale wetenschappen moesten daarentegen de eerstejaars aantallen worden verhoogd, bij de eerstgenoemde faculteit zelfs aanzienlijk. Het aantal ingeschreven studenten bedroeg in het verslagjaar 13.405. In de verslagperiode vonden ruim honderddertig promoties plaats.

2 Rijksuniversiteit te Groningen

In de rede, gehouden ter gelegenheid van de opening van het academisch jaar, memoreert de rector magnificus het feit, dat de universiteit het derde jaar onder de W.U.B. heeft volgemaakt. Niet alleen intern, maar ook door de Commissie voor de bestuurs hervorming werd gezien in hoeverre de W.U.B. functioneert. De commissie gaf in haar rapporten een enigszins pessimistische visie, maar de rector is van mening, dat de situatie niet zo somber is.

Het afgelopen jaar werden aan deze universiteit vijf faculteitsreglementen goedgekeurd en de overige zullen zeker dit jaar volgen. Een aantal faculteiten functioneert in feite al geheel volgens de W.U.B., ook op vakgroepsniveau. Het is een typisch verschijnsel, dat veel faculteiten meer waarde hechten aan het feitelijk functioneren dan aan het administratief geheel afhandelen van de procedure. Het is niet te verwachten dat de optimale verhoudingen in drie of vijf jaren zijn gevonden. Het samenspel tussen Universiteitsraad en het College van bestuur en meer nog tussen faculteiten en Universiteitsraad vertoont nog tekenen van onvolwassenheid, zodat zo nu en dan een conflictueuse situatie kan ontstaan. Een evenwicht tussen de Universiteitsraad en het College van bestuur zal mettertijd wel worden bereikt als de polarisatie tussen beide is opgeheven. Veel belangrijker echter dan dit evenwicht is een fundamentele visie op de tegenstelling tussen het deskundigheidsbeginsel en het betrokkenheidsprincipe. De rector meent dat de kinderziekten van de W.U.B. eerder samenhangen met een gebrek aan evenwicht in deze laatste tegenstelling dan met de eerder genoemde polarisatie.

Sprekende over het onderzoek in de hedendaagse universiteit, citeert de rector T.S. Kuhn als deze beweert, dat in de wetenschap de praktijk geenszins is, dat onderzoekers constant bezig zijn met het toetsen en weerleggen van bestaande theorieën (paradigma's) om deze te vervangen door betere, meer algemeen geldende. Veeleer is het zo, dat bestaande theorieën en methoden als geldig worden beschouwd en toegepast op concrete problemen. Onderzoek wordt — in wat Kuhn de gewone wetenschap noemt — gekarakteriseerd als het oplossen van puzzels. Daarnaast onderscheidt Kuhn de revoluties — het omverwerpen van een paradigma. Uiteraard veel zeldzamer verschijnselen, die echter voor een werkelijke stap voorwaarts van oneindig meer belang zijn.

Er bestaat een traditionalisme als gevolg van het beoefenen van gewone wetenschap. De keuze van de problemen wordt gegeven door de bestaande theorieën. Men kan het een wetenschapper niet kwalijk nemen dat hij oplosbare problemen kiest. Dat betekent wel, dat het kader van het onderzoek bepaald is. De gevestigde onderzoeker zal het theoretisch bolwerk bewust of onbewust verdedigen en de student daarin initiëren. Zo wordt een traditie van de wetenschap gevestigd, die onder meer tot gevolg heeft dat er gesloten gemeenschappen ontstaan, sterk homogeen naar binnen, maar afgesloten naar buiten. In het proces van initiëring van de student in de tempel van de paradigma's past een zekere

hiërarchie en het verzet daartegen. Dit verzet is niet van recente datum, al treedt het in de periode van de W.U.B. wat meer aan het licht.

Daarnaast bestaat er nog een gevaar, dat in de gewone wetenschap schuilt, en wel de ontaarding in pseudo-wetenschap. Een vrij frequent voorkomende variant is die, waarbij ongeacht de uitkomst van een experiment de theorie wordt bevestigd. Maar de pseudo-wetenschapsvorm, waarin de theorie bevestigd wordt, ongeacht de uitkomst van waarnemingen, kan maatschappelijk kwalijke vormen aannemen in de bevestiging van vooroordelen.

Gegeven het feit, dat de gewone wetenschap nu eenmaal het normale patroon vormt, is het zaak de schaduwzijde te onderkennen. Pseudo-wetenschap resulteert uit gemakzucht, maar ook uit overbelasting bij het onderwijs. Toevloed — ook in Groningen — van te grote aantallen studenten en inkrimping van het programma werken dit zeer in de hand. Noch docenten, noch studenten krijgen onder deze omstandigheden de tijd voor een redelijke reflectie, op wat zij eigenlijk doen — en dan ligt de weg naar pseudo-wetenschap wijd open. Universiteiten, regering en parlement staan hier voor een aantal gewichtige beslissingen, zoals de toelatingsbeperkingen van studenten en ook de herprogrammering.

De rijksuniversiteit te Groningen werd tijdens het verslagjaar bezocht door 14.450 studenten, waarvan 2.465 eerstejaars.

3 Gemeentelijke universiteit te Amsterdam

Het verslagjaar stond in het teken van de herprogrammering, een gevolg van de Wet herstructurering wetenschappelijk onderwijs, waarmee voornamelijk wordt beoogd de cursusduur en de inschrijvingsduur voor de doctorale examens te beperken. De wet schrijft voor dat alle studierichtingen hiertoe voorstellen dienen te ontwikkelen, waarbij aangepaste onderwijsprogramma's moeten worden beschreven.

De Universiteitsraad stelde reeds de elementen voor de beoordeling van herprogrammeringsvoorstellen vast. In deze elementen, die vooral beoogden een proces van onderwijsvernieuwing in gang te zetten, werden ook twee belangrijke uitgangspunten voorgeschreven:

- grote aandacht voor een correcte procedure, waarbij alle betrokkenen in een studierichting (docenten, studenten en ook afgestudeerden) gehoord werden;
- omdat in de toekomst de inschrijvingsduur van de studenten beperkt zal zijn, werd aan de studierichtingen verzocht de programma's zodanig op te zetten en zodanige maatregelen te treffen dat verwacht mag worden dat het merendeel van de studenten de studie binnen de voorgeschreven inschrijvingsduur kan voltooien. Op deze wijze werd een nieuw element toegevoegd aan de verantwoordelijkheid van de universiteit en de docenten.

Om het proces van de onderwijsvernieuwing te stimuleren werden aan verschillende faculteiten zgn. herprogrammeringsplaatsen (tijdelijke formatieplaatsen) ter beschikking gesteld. Voor 1 oktober 1976 moesten voorstellen bij het College van bestuur worden ingediend; het merendeel van de studierichtingen slaagde daarin.

College van bestuur en Universiteitsraad toetsten de voorstellen aan de bovengenoemde elementen en volgens de wettelijke procedure zijn de voorstellen daarna aan de Academische raad voorgelegd.

De universiteit mocht dan gebukt gaan onder de operatie herprogrammering, de subfaculteit scheikunde worstelde bovendien nog met de inkrimpingsproblematiek. Op grond van de gehanteerde normen heeft de subfaculteit relatief een te grote personeelsbezetting ten opzichte van het aantal studenten. Het College van bestuur vond een inkrimping van 6% van het personeelsbestand per jaar noodzakelijk. Het Subfaculteitsbestuur werd verzocht plannen dienaangaande te ontwerpen. Uitgangspunt zou dienen te zijn zodanige inkrimpingsplannen voor de verschillende personeelscategorieën op te stellen dat een behoorlijke arbeidsorganisatie voor onderwijs en onderzoek gewaarborgd zou blijven. Het Subfaculteitsbestuur diende in het verslagjaar de plannen in, die een inkrimping van 2% behelsden. De Universiteitsraad besliste uiteindelijk dat deze inkrimping voldoende zou zijn om de problemen het hoofd te bieden.

In het verslagjaar heeft de Universitaire onderzoekcommissie een interimrapport uitgebracht aan het College van bestuur, met daarin twee belangrijke onder-

werpen:

- aanbevelingen aan sub(inter)faculteiten om betere voorwaarden te scheppen voor het verrichten van onderzoek;
- een aanbeveling aan het College van bestuur om mede hiertoe richtlijnen op te stellen voor een meer uniforme beschrijving van onderzoekprogramma's.

Een voorstel voor een nieuwe studierichting Byzantinologie en nieuw Grieks is bij het departement ingediend. In het kader van de landelijke taakverdeling en concentratie van studierichtingen ligt het in de bedoeling dat alleen de universiteit van Amsterdam en de rijksuniversiteit te Groningen een dergelijke studierichting zullen hebben.

Bij de opening van het academisch jaar 1976-1977 hield minister Trip een rede, getiteld 'Universiteiten onmisbaar voor overheidsbeleid'. Twee vragen vormden zijn uitgangspunt: 'Heeft de universitaire sociale wetenschap een boodschap aan het overheidsbeleid?' en 'Heeft het overheidsbeleid een boodschap aan het sociaal-wetenschappelijk onderzoek dat aan universiteiten wordt verricht?'

Twee eredocoraten werden verleend. Prof. dr. H. Freudenthal, emeritus hoogleraar aan de rijksuniversiteit te Utrecht, kreeg een doctoraat honoris causa in de wiskunde en natuurwetenschappen. Prof. dr. G. Katona, hoogleraar aan de universiteit van Michigan, ontving een eredocoraat in de economische wetenschappen.

In november van het verslagjaar reikte de rector magnificus de 20.000-ste collegekaart uit aan een eerstejaars studente in de psychologie. Het was voor het eerst dat bij een Nederlandse universiteit dit aantal werd bereikt. In oktober van het verslagjaar stonden bij de universiteit van Amsterdam 20.734 studenten ingeschreven. (In april 1977 was dit aantal al weer toegenomen tot 21.344). Bij dit aantal dienen nog te worden opgeteld 228 toehoorders en 430 extranei. Het aantal promoties bedroeg in het verslagjaar 130.

4 Rijksuniversiteit te Utrecht

De rijksuniversiteit te Utrecht was in het verslagjaar gastvrouw voor verschillende internationale conferenties. Genoemd kunnen worden het symposium voor echografie; de conferentie over het thema 'bloeddruk en hersenbeschadigingen', georganiseerd door het Rudolf Magnus instituut; de 'internationale dag voor het wiskunde-onderwijs' ter gelegenheid van het emeritaat van prof. dr. H. Freudenthal en het jaarcongres van de Parapsychological association.

De resultaten van de astronomische Nederlandse satelliet (ANS) kregen internationale bekendheid, vooral door de ontdekking van enorme energie-explosies in verzamelingen oude sterren.

De vijf erepromoties tijdens de indrukwekkend bezochte dies-bijeenkomst op 26 maart zullen levendig in de herinnering blijven. De volgende eredoctoraten werden verleend:

in de faculteit der godgeleerdheid aan drs. C. Aalders;

in de faculteit der rechtsgeleerdheid aan Sir G. Gray-Fitzmaurice;

in de faculteit der wiskunde en natuurwetenschappen aan prof. dr. D. Chapman en aan de heer P. Zonderwijk;

in de faculteit der sociale wetenschappen aan prof. dr. R. M. Koentjaraningrat. Een zesde erepromotie kon niet bij de dies-viering plaatsvinden, wegens afwezigheid van de promovenda, mw. prof. dr. M. A. B. Brazier. Deze promotie geschiedde bij de viering van het academisch jaar.

Het beeld van de gewone promoties verschilt weinig van dat van het vorige jaar. Het totale aantal van 147 bleef gelijk, terwijl ook de verdeling over de faculteiten niet essentieel gewijzigd werd. De faculteit der wiskunde en natuurwetenschappen had weer, met 80 promoties, verreweg het grootste aandeel; dan kwamen de faculteiten der geneeskunde en die der letteren met 25 en 24 promoties, terwijl de overige faculteiten onder de 10 bleven.

Er was één dubbelpromotie. Misschien zal een novum op het gebied van de vormgeving meer navolging krijgen. In de faculteit der letteren promoveerde de heer W. R. Veder op een dissertatie in briefkaartformaat, bestaande uit een mapje met micro-fiches. Hiermede werden anderhalve ton aan zetkosten en drie jaar zettijd tot een fractie daarvan gereduceerd met als resultaat een betaalbare en onbeperkt reproduceerbare publikatie.

Ook in Utrecht constateert men dat dikwijls meer aandacht wordt gegeven aan het onderwijs dan aan het onderzoek. Dit komt in de eerste plaats omdat in wezen de postentoeijzing en de reallocaties berusten op curriculumprofielen en standaardprogramma's, waardoor het onderzoek nu nog te veel één van de afgeleiden is van het onderwijs. Maar in de tweede plaats wordt veeleisend beslag gelegd op de aandacht van universiteiten voor het onderwijs vanuit het ministerie.

Wellicht komt de zaak meer in balans, nu naast de twee grote onderwijsnota's van het ministerie ook de in februari voltooide discussienota van de Werkgroep ad hoc universitair onderwijs (W.U.O.) van de Academische raad en de discussienota Sectorraden van de minister van wetenschapsbeleid besproken en beadviseerd zullen moeten worden. De onderwijsnota's houden zich onvermijdelijk meer bezig met structuren dan met het onderwijs zelf.

Het is evident dat goede docenten de goede studenten kunnen laten uitgroeien tot excellente onderzoekers. Daarvoor moeten hoge eisen gesteld worden aan de kwaliteiten van de docent. Het is een goede zaak dat op initiatief van de Bestuurscommissie voor opvoering van de doelmatigheid en voor onderwijsvernieuwing door de Afdeling onderzoek en ontwikkeling van onderwijs een zo efficiënt mogelijk model is ontwikkeld voor een docententrainingscursus. Misschien kan, nadat de experimenten daarmee zijn voltooid, deelname aan deze cursus verplicht worden gesteld voor alle nieuw aangestelde docenten die niet of nog niet goed genoeg kunnen doceren. Daarnaast zou het probleem van de evaluatie van het gegeven onderwijs moeten worden geanalyseerd.

Ook de kwantitatieve problemen aan de rijksuniversiteit te Utrecht zijn ernstig. Bij veel studierichtingen breidt het studentenaantal zich gestadig uit en de staf daarentegen niet voldoende; nog steeds, na jaren van capaciteitsproblemen en numeri fixi, is het wachten op adequate beleidinstrumenten die een onderlinge samenhang tussen studentenprognose, studenteninstroom, capaciteitsbepaling en middelentoewijzing mogelijk maken.

De rijksuniversiteit te Utrecht werd in het verslagjaar door 19.065 studenten bezocht, waarvan 3.259 eerstejaars.

5 Vrije universiteit te Amsterdam

In het afgelopen jaar waren er aan de vrije universiteit te Amsterdam 11.554 studenten ingeschreven (in december van het verslagjaar 11.635, waarvan 1.824 eerstejaars); er werden niet minder dan 2.370 examens afgelegd en er vonden 47 promoties plaats. Om deze score te maken waren er aan deze universiteit ongeveer 4.000 mensen in touw, waarin begrepen de 700 student-assistenten; om de universiteit te doen functioneren was er een bedrag van 210 miljoen gulden nodig.

Een aantal reeds jaren binnen de universiteit aan de gang zijnde processen heeft zich in het verslagjaar voortgezet, zoals:

- de democratisering, waarbij verder inhoud moet worden gegeven aan het zelfbestuur van de universiteit volgens het W.U.B.-model; binnen de universiteit zijn ongeveer 1.400 personen belast met bestuursverantwoordelijkheid in raden en besturen, waarvan ongeveer 250 studenten; in deze aantallen zijn niet meegerekend de bemanningen van commissies en de adviserende leden van raden en besturen;
- het, in het kader van het functioneren van de doelstelling, zoeken van een nieuwe solidariteit in de externe en interne relaties, samenhangend ook met de zich aandienende nieuwe levensstijl.

Verblijdend is het feit dat het aantal studierichtingen waarvoor een toelatingsbeperking geldt ook dit jaar weer is afgenomen. Voor het studiejaar 1974-1975 gold een numerus fixus voor acht studierichtingen, voor het studiejaar 1975-1976 voor zeven studierichtingen en voor het studiejaar 1976-1977 slechts voor vier studierichtingen, te weten geneeskunde, tandheelkunde, biologie en geschiedenis.

In het afgelopen jaar werd een begin gemaakt met de coördinatie van plannen die rijzen voor de herdenking van het 100-jarig bestaan van deze universiteit in 1980 door een voorlopig coördinatiecomité te vormen. Gestreefd wordt naar een goed samenspel van de betrokken bestuursorganen, in het bijzonder ten aanzien van de activiteiten, die het bestuur van de Vereniging voor wetenschappelijk onderwijs op gereformeerde grondslag al heeft ondernomen in verband met het 100-jarig bestaan van de vereniging, dat aan het eeuwfeest van de universiteit voorafgaat.

Ten aanzien van de bestuursregeling van de vrije universiteit Amsterdam kan vermeld worden, dat momenteel, na jarenlang overleg met de minister van onderwijs en wetenschappen, de concepten tot stand zijn gekomen voor Regelen en Bestuursreglement en dat deze de Universiteitsraad gepasseerd zijn, zodat verwacht mag worden dat binnenkort binnen deze universiteit de nieuwe reglementen zullen gelden.

Inmiddels is de vrije universiteit samen met de stichtingsbesturen van de katholieke universiteit te Nijmegen en de katholieke hogeschool te Tilburg nog in overleg met de staatssecretaris over de toepassing van artikel 42 van de W.U.B., waarin van de besturen van de bijzondere instellingen wordt gevraagd regelen vast te stellen betreffende de inrichting van het bestuur van de instelling met inachtneming van het bepaalde van de W.U.B. voor zover de eigen aard van de bijzondere instelling zich daartegen niet verzet.

In het besturen van de universiteit vroegen twee zaken vooral de aandacht. In de eerste plaats de continuïteit van bestuur: het merkwaardige feit deed zich voor, dat op 1 september alle leden van de Universiteitsraad en alle leden van het College van bestuur aftredend waren. Door voor één keer af te wijken van de doorgaans geldende zittingsduur voor een aantal zetels in de raad en in het college is de verbreking van de continuïteit in het topbestuur voorkomen. In de tweede plaats bestond er grote zorg rond het bemannen van raden en besturen. Er dient zorg te worden besteed aan het ontwikkelen van bestuurlijke kwaliteiten van leden van de Universitaire gemeenschap en aan het bevorderen van het opstellen van lang-zichtplannen in dit verband.

Door de Universiteitsraad is in overeenstemming met het College van bestuur en het College van decanen een vaste universiteitscommissie voor onderwijs en onderzoek ingesteld. Deze commissie fungeert als algemeen adviesorgaan en als coördinerend orgaan voor het behandelen van onderwijs- en onderzoeksvragen binnen de universiteit. De bemanning van deze commissie bestaat uit vertegenwoordigers van de genoemde raad en beide colleges.

Inzake het wetenschappelijk onderzoek kan nog vermeld worden dat van de 114 formatieplaatsen die als uitbreiding aan de bestaande formatie in het verslagjaar aan deze universiteit waren toegewezen er 30 exclusief zijn gereserveerd voor onderzoektaken. Van deze 30 plaatsen zijn er 10 toegevoegd aan de reeds bestaande zgn. universitaire beleidsruimte — waardoor deze op een totaal van 20 plaatsen kwam — terwijl de resterende 20 extra plaatsen zijn ondergebracht in de zgn. onderzoekpool die naar rato is verdeeld over de faculteiten.

In verband met bouwkundige en ruimtelijke zaken wijst de vrije universiteit de overheid met de grootste nadruk op de plicht om op zo kort mogelijke termijn voor 1977 en de daarop volgende jaren de noodzakelijke financiering te garanderen onder meer inzake het academisch ziekenhuis.

In de sector van het welzijn voor de studenten zijn twee belangrijke zaken aan de orde, waarbij het universiteitsbestuur direct is betrokken. In de eerste plaats is er verandering op til bij de studentenhuysvesting omdat de regering geen uit-

zoneringspositie wil handhaven voor de universitaire studenten. In de tweede plaats is er van overheidszijde verhoging van de financiële druk te verwachten op het budget van de restauratieve voorzieningen en de studenten-eetafels. In contact met de regering over deze zaken is in beide gevallen erop gewezen dat het welzijn van de studenten een punt van aanhoudende zorg dient te blijven van de universiteit.

6 Technische hogeschool te Delft

In het vorige verslagjaar werd de verwachting uitgesproken dat in het nieuwe studiejaar in het Onderwijs contactorgaan (O.C.O.) een discussie zou worden gevoerd over de Onderwijskundige dienst (O.D.), die in dit orgaan, de ontmoetingsplaats van afdelings-onderwijscommissies en de Hogeschoolraadscommissie onderwijs, onderwerp werd van uitvoerige besprekingen. Ook in het College van decanen en de Hogeschoolraad werd over de O.D. gediscussieerd.

In de Nota 'Taak en plaats van de onderwijskundige dienst binnen de organisatie van de technische hogeschool te Delft', voorbereid door het Bureau onderwijs en onderzoek met het oog op te voeren discussies, werd opgemerkt, dat sinds de oprichting van de O.D. een aantal veranderingen zijn opgetreden, zoals de invoering van de W.U.B., de aanstelling van onderwijsadviseurs, de opheffing van de Raad voor onderwijskundige zaken. Deze geven aanleiding tot een bespreking over taak en plaats van de Onderwijskundige dienst.

Het College van bestuur maakte aan de Hogeschoolraad onder meer kenbaar, dat zowel de centrale functie van de O.D., alsook de centrale benadering via de onderwijsadviseurs kennelijk in een behoefte voorzien.

In augustus 1976 nam de Hogeschoolraad het besluit dat het beleid van de Onderwijskundige dienst door deze raad zal worden vastgesteld. Tevens werd het College van bestuur verzocht een dienstreglement op te stellen.

Het beschikbaar stellen van middelen uit de beleidsruimte t.b.v. aanvragen voor onderwijskundige projecten is een bescheiden aanzet tot de inschakeling van de Onderwijskundige dienst. Verder is de toegankelijkheid van de afdelingen verbeterd door de regelmatige en intensieve contacten met de afdelings-onderwijsadviseurs, waarvan het aantal in de verslagperiode van vier tot vijf toenam.

Aan de voorlichting van docenten over onderwijskundige dienstverlening en daarbij behorend onderzoek werd een belangrijke bijdrage geleverd door het mede organiseren van het nationaal congres 'Onderwijsresearch en praktijk', dat in januari 1976 werd gehouden, door de minister van onderwijs en wetenschappen werd geopend en waar ruim 800 docenten, studenten en onderwijsresearch-medewerkers bijeenkwamen.

De aandacht werd vooral gericht op het actuele probleem van de herprogrammering, op kostenbesparende onderwijsmethoden en op onderwijstechnologie. De O.D. heeft in nauwe samenwerking met het Centraal bureau onderzoek wetenschappelijk onderwijs (C.B.O.W.O.) van de Academische raad inhoudelijk en organisatorisch een belangrijke bijdrage tot het welslagen van het congres geleverd.

Gereed kwam ook een in eigen regie gemaakt voorlichtingsprogramma op videoband over de didactische aspecten van mediagebruik.

Een nieuwe activiteit is de ondersteuning van het mediaonderwijs in de afdeling bouwkunde, met als doel studenten vertrouwd te maken met de mogelijkheden

van het gebruik van audio-visuele media. Het audio-visueel centrum ontving een toenemend aantal opdrachten voor televisieregistraties.

De sectie statistiek stelde prognoses op ten aanzien van studentenaantallen en gaf basismateriaal aan de Werkgroep planning van de Academische raad voor haar eigen prognose. De Sectie onderzoek en ontwikkeling bereidde zich voor op een nieuwe activiteit in bouwkunde t.b.v. de stedenbouwkundige studiegroepen. Voor de studietijdmeting is thans in samenwerking met de onderwijsadviseur van de afdeling elektrotechniek een algemene registratie- en verwerkingsmethode ontwikkeld.

Van belang is dat een aanzet kon worden gegeven aan de geautomatiseerde verwerking van studentengegevens. Voor onderzoeken van beperkte omvang werpt dit reeds vruchten af.

De audio-visuele apparatuur kon verder worden aangevuld met onder meer een video-recorder en een telecine-eiland; daarmee kunnen film- en diabeelden via een camera rechtstreeks op videotape worden overgebracht.

In het verslagjaar werd de technische hogeschool te Delft door 9.974 studenten bezocht, waarvan 1.489 eerstejaars.

7 Landbouwhogeschool te Wageningen

Een van de hoogtepunten in het verslagjaar van de landbouwhogeschool te Wageningen was de viering van het 100-jarig bestaan van het landbouwonderwijs, het landbouwonderzoek en de landbouwvoorlichting. De opening van de feestelijkheden had plaats in aanwezigheid van H.M. de Koningin op 12 februari 1976.

In maart 1976 vonden verkiezingen plaats voor de studentengeleding van de Hogeschoolraad en voor alle geledingen van de Faculteitsraad. In beide raden boekte de groep Studentenoverleg 1973 winst van één zetel. Het personeel van het hogeschoolbureau, de bibliotheek en het rekencentrum werd het actief en passief kiesrecht voor de Faculteitsraad toegekend. Dit was mogelijk vanwege de unieke Wageningse situatie waarin de hogeschool slechts één faculteit omvat. Zodoende konden ongeveer driehonderd personen van het technisch en administratief personeel, die in voorafgaande jaren waren uitgesloten bij de verkiezing van de faculteitsraadsleden, er alsnog bij betrokken worden.

Ter voorbereiding van de vergaderingen van de Hogeschoolraad wordt de voorzitter van de raad bijgestaan door de Agendacommissie, die is samengesteld uit de geledingen van de raad. Sinds januari 1976 pleegt de Agendacommissie overleg met het College van bestuur over zaken die de raad en het college betreffen.

In het verslagjaar werd veel aandacht besteed aan de opnamecapaciteit van de hogeschool. Uit prognoses kon worden afgeleid, dat het aantal aanmeldingen voor een eerste inschrijving per 1 september 1976 misschien groter zou zijn dan de onderwijscapaciteit, die de hogeschool heeft voor deze studentenaanwas. De voornaamste factor hierbij is de personele bezetting van de betrokken vakgroepen.

De Faculteitsraad besloot op 20 januari 1976 het College van bestuur te laten weten dat de opnamecapaciteit van de N-propedeuse zou moeten worden gesteld op maximaal 895 studenten en voor de B-propedeuse op maximaal 65. Voor de capaciteitsproblemen van negen vakgroepen moesten noodmaatregelen worden genomen. Daarom werden op korte termijn aan de betrokken vakgroepen formatieplaatsen toegekend. Daarmee werd de uiterste grens bereikt. In de daarna gehouden vergadering van de Hogeschoolraad werd het besluit van de Faculteitsraad, dat als advies bedoeld was, ten dele overgenomen. De raad besloot de N-propedeuse open te houden voor alle studenten die zich zouden aanmelden en meende dat alleen voor de biologiepropedeuse een grens moest worden aangegeven. De Academische raad adviseerde de minister het getal van 70 aan te houden voor de opnamecapaciteit in de biologie. De minister besloot conform. De hogeschool werd in het verslagjaar bezocht door 4.450 studenten, waarvan 990 eerstejaars.

Op 1 januari 1976 droeg de landbouwhogeschool het Centrum voor landbouwkundig onderzoek in Suriname (CELOS) over aan de Surinaamse regering. De landbouwhogeschool en de universiteit van Suriname sloten een overeenkomst ten behoeve van een verdere samenwerking.

In het verslagjaar promoveerden aan de landbouwhogeschool 21 personen, waarvan 2 het predicaat 'met lof' kregen toegekend. Zij waren als volgt verdeeld:

- 7 promovendi in de sector wiskunde, natuurkunde, scheikunde en biologie;
- 9 promovendi in de sector plantenteelt en veeteelt;
- 4 promovendi in de sector bodem en techniek en biotechnologie;
- 1 promovendus in de sector sociale en economische wetenschappen.

Vergeleken met het voorafgaande jaar kwam er een opleving in de bouwactiviteiten. Naast de oplevering van het laboratorium voor waterzuivering en enkele kleinere werkterreinen vond rond de jaarwisseling de oplevering van de stallen (proefaccommodatie) bij Zodiac plaats. Daaraan voorafgaande werd ook het kantoor- en laboratoriumgebouw van Zodiac met succes aanbesteed, zodat de bouw inmiddels met grote voortvarendheid is gestart. (Zodiac is de naam voor het zoötechnisch complex in Wageningen-West).

Verder draagt het Bureau bouwzaken in opdracht van het Instituut voor luchtkartering en aardkunde te Enschede zorg voor de bouw van het internationaal bodemkundig museum in Wageningen.

Het bekende hotel De Wereld werd grondig verbouwd; de oplevering vond plaats in mei 1976. Het gebouw is inmiddels officieel in gebruik genomen.

Talrijk waren de kleinere werken door de landbouwhogeschool rechtstreeks opgedragen en soms ook in eigen beheer uitgevoerd, zoals de nieuwe huisvesting van de afdeling O. en W. en van de afdeling voorlichting; de inrichting van de kelders van veevoeding en natuur- en weerkunde; de bouw van het arboretumgebouw; de afdeling bouwzaken zelf verhuisde naar een andere huisvesting; de brand in het transitorium veroorzaakte zeer aanzienlijke schade die tijdens de herstelwerkzaamheden veel ongerief veroorzaakte.

Met spoed werd gewerkt aan de voorbereiding van de volgende bouwprojecten waarvoor de beslissingen reeds genomen waren:

- het programma van eisen van Biotechnion-II, aangevuld met het centrum kleine proefdieren, is in het stadium van eindoverleg met het ministerie;
- het programma van eisen van de sporthal is ingediend; het project is zodanig voorbereid, dat de bouw snel kan starten na ontvangst van de goedkeuringen;
- een geheel nieuw project, verbouwing van het oude gebouw van plantenveredeling, is bij het ministerie ingediend; de voorbereiding is zeer ver gevorderd;
- het programma van eisen voor een nieuwe centrale bibliotheek kwam in juli 1976 gereed en zal ter goedkeuring worden voorgelegd.

Verder wordt gewerkt aan een nieuwe telefooncentrale en een nieuwe kas voor Tropische plantenteelt en entomologie.

Het voormalige secretariaat Tropen werd omgezet in het Bureau buitenland. Over de contacten met Suriname betreffende het CELOS werd hierboven reeds gerapporteerd.

Een ander buitenlands centrum van de landbouwhogeschool is gevestigd in Ivoorkust. Op dit Centre Néerlandais te Adiopodoumé verblijft een onderzoeker die het beheer van het centrum en het begeleiden van praktijkstudenten combineert met eigen onderzoek. Goede contacten worden onderhouden met de universiteit van Abidjan en met regeringsinstanties van Ivoorkust.

Een multi-disciplinair experiment (met de bodem als bindend element) te Kisii in Kenia is belangrijk. In nauw contact met het Ministerie van Landbouw van Kenia en de afdeling bodemkunde van de universiteit van Nairobi wordt hier met praktijkstudenten uit verschillende vakgroepen een nader onderzoek gedaan naar de bodem-gebruiksmogelijkheden. Een bodemkaart van de streek rond Kisii zal deel uitmaken van een systematische bodemkaart die momenteel van geheel Kenia wordt gemaakt. Het secretariaat van de begeleidingscommissie berust bij het Bureau buitenland. Dit bureau vormt de verbindingsschakel tussen de vakgroepen van de landbouwhogeschool die betrokken zijn bij projecten in het kader van het Programma voor universitaire ontwikkelingssamenwerking enerzijds en de NUFFIC anderzijds. Aangezien de hogeschool bij een twintigtal projecten van deze aard betrokken is, zijn er aan de administratieve begeleiding van deze projecten voor het bureau vele werkzaamheden verbonden.

Het Bureau onderzoek van onderwijs aan de landbouwhogeschool beoogt de kwaliteitsverbetering en de doelmatigheidsverhoging van studie en onderwijs aan de hogeschool. Het draagt hieraan bij door het verrichten van onderwijskundig onderzoek en onderwijskundige experimenten, in samenwerking met docenten en studenten. Er vond onder meer een onderzoek in de propedeuse plaats, dat voortkwam uit het faculteitsbesluit om niet meer drie doch negen propedeutische programma's aan te bieden. Bovendien werd een afname van doceer- en studeervoldoening verondersteld toen een studierendement van ongeveer 50% was geconstateerd. Uit dit onderzoek bleek o.a. dat de docenten een aantal wenselijke onderwijs-leerdoelen nauwelijks gerealiseerd zagen; met name het verwerven van een wetenschappelijke en kritische instelling. Bovendien schatten de docenten van de N-propedeuse de benodigde thuisstudie per vak op 2,7 uur, de NM-docenten op 3,5 uur per week; dit is een netto studiebelasting van 44 uur, terwijl 40 uur is gecontracteerd. Als belangrijkste oorzaken voor het te lage studierendement noemen de docenten de massaliteit van het onderwijs en het niet op de juiste momenten studeren. Het ontbreekt de studenten evenwel niet aan voorkennis of geschiktheid. Men acht 80% van de aankomende studenten ge-

schikt voor de studie aan de landbouwhogeschool.

Voorts is met enkele vakgroepen aangetoond, dat zelfstudiesystemen voor studenten en docenten tijd sparen en het studierendement doen toenemen. Het onderwijsexperiment bij bodemfysica is er een geslaagd voorbeeld van. De desbetreffende sub-vakgroep brengt het zelf-instructieve leerpakket uit als internationale uitgave voor het hoger onderwijs, in samenwerking met de afdeling 'Improvement teaching methods' van Unesco.

Sinds het zelfstandig worden van het Rekencentrum in 1971 is er een periode geweest die zich kenmerkte door stormachtige ontwikkelingen voor wat het computergebruik betreft.

Zo vond ook de overgang plaats van de Control Data 3200 op het moderne DEC-10 computersysteem. Vertegenwoordigers van het Rekencentrum waren ten nauwste betrokken bij de steeds intensiever wordende samenwerking tussen de universitaire rekencentra. Het voornaamste overleg op landelijk niveau vond nog plaats via de coördinatievergadering universitaire rekencentra en de daaronder ressorterende werkgroepen.

Een steunpunt voor de groene sectoren van de landbouwhogeschool is ongetwijfeld het Proefbedrijf Flevo-land (ir. A. P. Minderhoudhoeve). Dit 247 hectare grote proefbedrijf geeft de mogelijkheden voor talrijke proefnemingen ten behoeve van onderwijs en onderzoek indien daartoe in Wageningen onvoldoende faciliteiten bestaan.

Van de 41 proefnemingen vielen er 13 in de sector veehouderij, 25 in de sector akkerbouw en 3 waren van algemene aard.

De gegevens van het op het bedrijf gelegen meteorologisch weerstation Flevo-land (M.W.F.), ingericht door de Vakgroep natuur- en weerkunde, worden ook door onderzoekers en studenten gebruikt.

In het verslagjaar brachten zeven studenten van de hogeschool en vijf van een hogere landbouwschool een deel van hun praktijktijd op het proefbedrijf door. Zes studenten verrichtten een doctoraal-onderzoek en één student maakt gebruik van gegevens van op het bedrijf lopende proefnemingen voor zijn doctoraalscriptie. Het onderzoek van de vakgroep natuur- en weerkunde leidt naar een dissertatie.

De faculteit kende in het verslagjaar 23 studierichtingen, waarvan 21 waren opgenomen in het Academisch Statuut.

Daarnaast is er een experimenteerrichting (moleculaire wetenschappen) en een vrije studierichting (milieuhygiëne).

Per studierichting bestaat er een Richtingsonderwijscommissie (R.O.C.) die de richting vertegenwoordigt tegenover de Faculteitsraad en zich beraadt over aanlegenheden met betrekking tot het onderwijs. In het verslagjaar werden de werkzaamheden van de R.O.C.'s voor een groot deel bepaald door de herpro-

grammering van de studieprogramma's.

In het verslagjaar is de eerste Wageningse bioloog afgestudeerd. De studierichting biologie is in 1970 als 22ste studierichting binnen de faculteit ingesteld, gelijkwaardig maar door haar Wageningse signatuur niet gelijk aan de biologieopleidingen aan de andere instellingen van wetenschappelijk onderwijs.

Zoals gezegd kent de faculteit twee studierichtingen die nog niet in het Academisch Statuut zijn opgenomen, nl. milieuhygiëne en moleculaire wetenschappen. De raad was van mening dat beide richtingen zo spoedig mogelijk moeten worden opgenomen. Het College van bestuur werd verzocht daartoe de nodige stappen te ondernemen.

Ten aanzien van het onderzoek kan worden opgemerkt dat juist in een faculteit als die der landbouwwetenschappen, waarin het onderzoek zich uitstrekt van algebraïsche systemen met partiële structuur tot een sociologische benadering van boerenbewegingen, de onderzoekresultaten niet zonder meer vergelijkbaar zijn. Ze zijn immers uit ver uiteenliggende disciplines afkomstig en kunnen ook nog verschillen in aard (fundamenteel/toegepast) en doel (vrij/onderwijsgebonden/maatschappelijk dienstbaar).

In het verslagjaar is een begin gemaakt met de gedachtenvorming binnen de faculteit over de wijze waarop de belangrijke stroom van onderzoekprogramma's tussen de vakgroepen en de Faculteitsraad in goede banen kan worden geleid. De Vaste commissie voor wetenschapsbeoefening zag het onderzoek liever niet langer uitsluitend afgeleid van de onderwijsstaak. Zij deed daarom de aanbeveling te zorgen voor een aparte administratieve verantwoording van personele en materiële middelen voor het onderzoek en zij achtte het gewenst dat er een inhoudelijk onderzoekbeleid zou komen, dat in eerste instantie zou moeten worden opgezet als het stelsel van commentaren op de onderzoekprogramma's van de vakgroepen. Daarnaast nemen medewerkers van de landbouwhogeschool ook deel aan landelijk overleg over de coördinatie van het onderzoek, kwaliteitsbewaking door projectbeoordeling en advisering over op te zetten programma's met betrekking tot de faculteit der landbouwwetenschappen. Een zeer groot deel van de onderzoekinspanning wordt verricht door de merendeels jonge medewerkers die een promotie-onderwerp bestuderen. In het verslagjaar waren 220 promoties in voorbereiding, terwijl 21 promoties plaatsvonden.

Aan de landbouwhogeschool te Wageningen, die uiteraard vele buitenlandse contacten en bindingen heeft, werden in het verslagjaar 354 doctoraal examens afgelegd (50 oude stijl en 304 nieuwe stijl).

Het land- en tuinbouwonderwijs heeft in de afgelopen jaren een stormachtige ontwikkeling doorgemaakt.

De lagere land- en tuinbouwschool kreeg een volledig vierjarig programma. In dit programma gaat het niet alleen om kennis en inzicht, maar ook om praktische bekwaamheid.

Hand- en vakvaardigheidsonderwijs vormen een onderdeel van een evenwichtig onderwijsprogramma.

Het leerlingstelsel werd in de agrarische bedrijfstakken ingevoerd. De landbouw-winterscholen werden middelbare landbouwscholen en kregen volledige twee- en driejarige programma's, die de middelbare tuinbouwscholen reeds hadden. Er werden praktijkscholen gesticht voor de aanvulling van het onderwijs op de landbouwscholen en voor bepaalde gespecialiseerde opleidingen.

Er kwam een overlegstructuur met de landbouw- en werknemersorganisaties, schoolbesturen, docentenorganisatie en directeuren tot stand. Tevens werd een flexibele organisatie gevormd voor de vormgeving en vernieuwing van de inhoud van het onderwijs, bestaande uit een groot aantal werkgroepen van docenten met medewerking van de pedagogische centra. Die werkgroepen vormen ook de kernen voor een intensieve bijscholing van de docenten.

Twee belangrijke ontwikkelingen hebben de vormgeving en uitbouw van het lager landbouwonderwijs bepaald, nl. de technische ontwikkelingen in de landbouw en de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs. Toen manifesteerde zich de groei naar meer samenhang in het lager beroepsonderwijs, onder meer door de invoering van het brugjaar.

In 1973 werd voor de vijf categorische vormen van het lager beroepsonderwijs één inrichtingsbesluit gerealiseerd, hetgeen tot een verdere harmonisatie leidde. (Brugjaar werd tweejarige brugperiode, zgn. onderbouw; doorstroming na het tweede leerjaar en een vierjarige cursusduur.)

Daarop aansluitend is gereedgekomen voor het gehele lager beroepsonderwijs een eindexamenbesluit, waarbij eveneens een zekere harmonisatie heeft plaatsgevonden.

In de huidige situatie zijn er 130 lagere landbouwscholen. Meer dan 20.000 leerlingen ontvangen hun vorming en onderwijs in:

- land- en tuinbouwscholen die zich richten op de werkers op de produktiebedrijven in land- en tuinbouw en die regelmatig zijn gespreid over het gehele land. De traditionele vakrichtingen worden, mede onder invloed van een tweetal experimenten onder leiding van de pedagogische centra, verdiept en uitgewerkt tot bredere sectoren, nl. plantverzorging en diervverzorging. Bij de experimenten wordt er vooral op gelet, dat het vermeerderen van kennis en inzicht bij deze leerlingen blijft geschieden via manuele vaardigheden;
- stedelijke tuinbouwscholen waar het beroepsoriënterend programma is opgebouwd uit elementen van bloementeel, aanleg en onderhoud van tuinen en groenvoorzieningen en bloemsierkunst;
- zelfstandige scholen voor levensmiddelentechnologie, verbonden aan land-

en tuinbouwscholen als afdelingen, omdat een al te vroege keuze van de leerlingen naar een beroepenveld in deze sector niet gewenst is. Daardoor wordt nu voor land- en tuinbouw en levensmiddelentechnologie een gemeenschappelijk programma verzorgd in de onderbouw;

- lagere bosbouwtechnische school te Apeldoorn, die een zeer karakteristiek gebied van het onderwijsveld bestrijkt, waarbij ook een lichamelijke geschiktheid voor het toekomstig werk van veel betekenis is.

Goede ervaringen worden opgedaan wanneer de lagere landbouwschool is opgenomen in een scholengemeenschap. Met een betere ontplooiing van de leerlingen voor ogen, is destijds gekozen voor het verbinden van de afdelingen voor individueel landbouwonderwijs (i.l.o.) (sinds 1973 vierjarig) aan de lagere landbouwscholen.

Er bestaan verschillende typen middelbaar agrarische scholen:

- middelbare landbouwscholen;
- middelbare tuinbouwscholen;
- middelbare bosbouw- en cultuurtechnische school;
- middelbare scholen voor levensmiddelentechnologie.

In Nederland zijn, redelijk gespreid, 31 middelbare landbouwscholen. Het leerprogramma voor de ± 4.200 leerlingen richt zich zowel op de veehouderij als op de landbouw-plantenteelt. Sommige scholen besteden in samenwerking met de praktijkscholen extra aandacht aan de dierveredeling. In Groningen is een scholengemeenschap tot stand gekomen tussen een middelbare landbouwschool en een school voor middelbaar economisch en administratief onderwijs.

Bij de 12 middelbare tuinbouwscholen met hun ± 3.300 leerlingen vindt men iets van de lokale kleur (van de streek van vestiging) terug in de onderwijsprogramma's. Dit is duidelijk waarneembaar bij de scholen te Boskoop, Aalsmeer, Lisse, Tiel en De Lier, waar respectievelijk de boomteelt, de bloemteelt, de bollenteelt, de fruitteelt en de groenteteelt onder glas een belangrijke plaats innemen bij de beroepsgerichte vakken. Op sommige andere scholen kan onderwijs gevolgd worden in de bloemsierkunst of aanleg en onderhoud van tuinen en groenvoorzieningen. De tuinbouwschool te Rijswijk is alleen toegankelijk voor vrouwelijke leerlingen. Aan de middelbare tuinbouwscholen te Frederiksoord en te Utrecht is verbonden een eenjarige dagopleiding in de landschapsverzorging, groenvoorziening en recreatie.

De in Velp gevestigde middelbare bosbouw- en cultuurtechnische school geeft een driejarige beroepsopleiding, gericht op technisch-organisatorische functies in de bosbouw- of de cultuurtechniek. De school werd in het verslagjaar door 250 leerlingen bezocht.

In Boxtel heeft de middelbare landbouwschool een afdeling levensmiddelentechnologie. In Bolsward is ook een middelbare school op dit gebied gevestigd. Deze scholen hebben een programma dat niet gericht is op het agrarisch bedrijf, maar op de agrarische industrie. De opleiding duurt vier jaar, inclusief een praktijk-

jaar. Het totale aantal leerlingen voor deze sector bedroeg in het verslagjaar 150. In een drietal gemeenten zijn middelbare land- en tuinbouwscholen gevestigd. Het gaat hier niet om een mengvorm van land- en tuinbouwonderwijs, maar het betreft scholengemeenschappen van landbouwscholen en tuinbouwscholen.

Het hoger beroepsonderwijs in ons land kent 10 instellingen voor hoger agrarisch onderwijs. Zij leiden op voor een grote verscheidenheid van functies in de sfeer van de landbouw, de tuinbouw en de bosbouw; ook voor diverse werkkringen bij diensten o.a. organisaties en bedrijfsleven verbonden aan de land- en tuinbouw; en tenslotte bij landinrichting, terrein- en milieubeheer; in tuin- en landschapsarchitectuur en in de levensmiddelentechnologie.

Vanaf 1974 hebben alle hogere agrarische scholen een vierjarige opleiding gekregen, ook de landbouwscholen in engere zin, die voordien nog driejarig waren. De studieprogramma's zijn nu op dezelfde wijze gestructureerd, zodat er drie studiefasen worden onderscheiden:

- een eenjarige, min of meer eenvormige propedeuse;
- een ingenieurs-I-fase van 1½ jaar;
- een ingenieurs-II-fase of afstudeerfase, ook van 1½ jaar.

De bezitters van het diploma van een hogere agrarische school zijn gerechtigd de titel 'ing.' voor hun naam te voeren.

In het landbouwonderwijs heeft het leerlingwezen zijn plaats gevonden bij de bosbouw, bij de land- en tuinbouw en in de levensmiddelenindustrie gedurende tien jaren. Daarnaast kent het landbouwonderwijs vele praktijkscholen die hun nut ten volle hebben bewezen.

Van groot belang zijn ook de tuinbouwvakscholen. Het doel van deze vorm van cursorisch onderwijs is om leerlingen van 18 jaar en ouder die werkzaam zijn in de tuinbouw, een theoretische en praktische scholing te geven die gericht is op de sector waarin zij dagelijks werken.

Naast het vakonderwijs in de dienstverlenende tuinbouw kunnen onder meer genoemd worden de vakschool bloemsierkunst en de hoveniersvakschool.

8 Katholieke universiteit te Nijmegen

Op 15 oktober vond de dies-viering van de katholieke universiteit te Nijmegen plaats, tijdens welke viering aan kardinaal Alfrink het eredoctoraat in de faculteit der godgeleerdheid werd toegekend. Op die dag kwam eerst het Stichtingsbestuur in een gewone vergadering bijeen, waarna het de kardinalen Willebrands en Alfrink mocht ontvangen. Daarna vond de plechtige viering plaats in de Grote of St.-Stevenskerk.

In het verslagjaar kwam het College van bestuur tweewekelijks in besloten vergadering bijeen, zulks zowel ter voorbereiding van de maandelijkse vergaderingen van de Universiteitsraad, alsook in verband met de uitoefening van het dagelijks bestuur over de universiteit. De besluitenlijst van het College van bestuur werd overgelegd aan de Universiteitsraad, die in het verslagjaar elf maal bijeenkwam.

Naast het landelijk overleg vragen talrijke activiteiten binnen de universiteit de volle aandacht. Dit geldt onder meer voor:

- de voorstellen tot oprichting van nieuwe studierichtingen;
- de vormgeving van het katholiek studiecentrum;
- de oprichting van het sociaal agogisch trainingscentrum;
- de formulering van de eerste contouren van het personeelsbeleid;
- de verfijning van uitgangspunten en methoden voor verdeling van de middelen.

De laatste vijftien jaren nam het aantal studenten aan deze universiteiten toe met $\pm 300\%$. Het universitaire personeelsbestand is in dezelfde periode gestegen met eveneens 300% . Rekening moet worden gehouden met vestiging en uitbouw van een aantal nieuwe studierichtingen. De vraag in welke studierichtingen zich kwantitatief de grootste uitbreidingen van de formatie voordeden, werd in sterke mate beantwoord op basis van een student/staf-ratio. Van de belangen van de wetenschapsbeoefening als zodanig is meestal geen zelfstandige invloed uitgegaan op de personele expansie.

Een numerus fixus zal in de nabije toekomst ten principale alleen gelden voor programma's voor specifieke beroepen zonder noemenswaardige substitutiemogelijkheden, zoals geneeskunde, tandheelkunde en diergeneeskunde. In verband met de stijging van het aantal studenten zal de universiteit bij volledige doorwerking van de herstructurering additionele taken moeten uitoefenen.

Bij de overdracht van zijn rectoraat op 5 januari 1976 heeft prof. mr. F. J. F. M. Duynstee onder meer opgemerkt, dat de eenheid van de universiteit het best gediend is door onwankelbare handhaving van het wetenschappelijk niveau bij benoemingen. Voorts, dat de Nijmeegse universiteit op wetenschappelijk gebied, meestal naar behoren, niet zelden excellent heeft gewerkt. In verband met de rol

van de universiteit als eenheid ten opzichte van de beoefening der wetenschap verdient met grote waardering melding te worden gemaakt van het opzetten van een onderzoekspool, waarvoor de universiteit dank is verschuldigd aan de professoren Dymanus en Crul.

In de Nijmeegse universiteit levert de faculteit der wiskunde en natuurwetenschappen een model voor een beleid dat deugdelijk is zowel vanuit wetenschapsbeoefening als vanuit doelmatigheid van onderwijs. Vanaf het begin is hier de kwaliteit van het wetenschappelijk onderzoek primair geweest. De middelen zijn hier niet zozeer verdeeld naar rato van studentenaantallen, doch veeleer naar rato van onderzoekbelangen. Vanuit onderzoeksstandpunt is deze vanuit vier secties opgebouwde faculteit één instituut met beheerste differentiatie van streng afgebakende op langere termijn ontwikkelde zwaartepunten. In korte tijd verwierf deze faculteit zich aldus een internationale faam, mede door de doorbraak van de traditionele scheiding tussen de facultaire wetenschapsgebieden. Projectonderwijs in de goede wetenschappelijke zin is hier van meet af aan het kenmerk van het na-kandidaatsonderwijs geweest.

In het verslagjaar werden aan de katholieke universiteit te Nijmegen, die bezocht werd door 14.093 studenten, waarvan 2.574 eerstejaars, 89 doctoraten verleend.

9 Katholieke hogeschool te Tilburg

Bij de opening van het studiejaar citeerde de rector magnificus in zijn rede een passage uit de regeringsnota Hoger onderwijs in de toekomst, die de volgende conclusie inhoudt:

de naam hogeschool wordt voorgesteld in de toekomst te gebruiken voor de nieuwe instellingen van hoger onderwijs, hetgeen tot gevolg heeft dat de huidige hogescholen te Delft, Eindhoven, Enschede, Tilburg en Wageningen de naam universiteit zullen krijgen. De nota betoogt dus, dat in de toekomst het hoger onderwijs twee typen van onderwijsinstellingen zal moeten kennen: universiteiten en hogescholen. De hogescholen nieuwe stijl zouden moeten worden gevormd uit samenvoegingen van huidige instellingen van hoger beroepsonderwijs.

De rector signaleert de voorzichtigheid waarmee de nota is opgesteld. De conclusie behoeft nl. niet te luiden, dat o.m. Tilburg de status van universiteit zal verkrijgen. Het perspectief voor de thans bestaande hogescholen wordt op zeer voorzichtige wijze verwoord. Volgens de rector wordt de universiteit in de nota te eenzijdig benaderd als instelling van onderwijs, waarbij belangrijke andere functies z.i. niet tot hun recht komen.

De grondslag voor het toekomstige onderscheid tussen universiteiten en hogescholen ligt in de onderwijsprogramma's, die worden onderscheiden in vier typen:

type 1: voorbereiding van wetenschappelijke onderzoekers;

type 2: voorbereiding voor andere beroepen waarvoor een wetenschappelijke vorming vereist is;

type 3: voorbereiding voor specifieke, meer op toepassing van wetenschappelijke kennis gerichte beroepen;

type 4: programma's die in beginsel een algemene toepasbaarheid hebben.

In de universiteiten zullen voornamelijk de programma's van de typen 1 en 2 worden verzorgd, terwijl de onderwijsprogramma's van de typen 3 en 4 in het algemeen in de hogescholen een plaats zullen krijgen.

De H.B.O.-raad heeft in een eerste commentaar de nota afgewezen en erop aangedrongen dat de bewindslieden nota en bijlagen opnieuw in studie nemen. De reden is het nagenoeg ontbreken van uitgangspunten van onderwijskundige aard en het feit, dat de visie in de nota al te zeer wordt beheerst door kosten- en beheersmatige overwegingen. Voorts is de raad van mening dat het veranderingsproces dient aan te vangen met een analyse van de gehele programmatische inhoud van het huidige hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs. Door middel van een dergelijke analyse is de relatie tussen onderwijs en onderzoek in de diverse programma's vast te stellen.

De rector vindt aanknopingspunten in de Wet op het wetenschappelijk onderwijs en de Wet universitaire bestuurs hervorming voor twee elementen, die traditioneel het beeld van de universiteit hebben bepaald nl.:

— het internationale karakter en het internationaal georiënteerd zijn van elke universiteit;

— het wetenschappelijk onderzoek.

Het internationale karakter van de universiteit is o.m. te constateren in de samenstelling van het studentenbestand.

In de stukken van een conferentie van Europese rectores magnifici, die dit jaar in München werd gehouden, bleek dat in het studiejaar 1974-1975 in Nederland 112.500 studenten waren ingeschreven, waarvan 1.950 vreemdelingen (= 1,7%). Natuurlijk ondervindt de toegang van vreemdelingen aan de universiteiten belemmeringen, zoals de *numerus clausus*, het gebrek aan informatie, de moeilijkheid van de vreemde taal. Het internationaal georiënteerd zijn van een universiteit vloeit noodzakelijkerwijs voort uit de aard zelf van de wetenschapsbeoefening, die niet aan lands- of taalgrenzen gebonden is.

Zo is ook de katholieke hogeschool te Tilburg lid van de Association internationale des universités en van de Fédération internationale des universités catholiques.

Het uitgangspunt in de nota, te weten de onderwijsprogramma's, acht de rector bij lange na niet volledig, gelet op de specifieke verstrengeling van onderwijs en onderzoek, die de plaats van de universiteiten in onze samenleving bepaalt. In het reeds eerder genoemde type 1 kan het onderzoek een plaats krijgen, maar de vraag blijft of wetenschapsbeoefening zich laat vertalen tot het opleiden van wetenschappelijke onderzoekers. Het universitaire onderwijs wordt immers gekenmerkt door het feit dat het gegeven wordt door docenten, die voortdurend met onderzoek bezig zijn en dat staat los van de vraag of dat onderzoek al dan niet direct in het onderwijsprogramma past.

Op korte termijn kan een voorontwerp van wet tegemoet worden gezien, dat ten aanzien van deze hogeschool een regeling bevat met betrekking tot de faculteit der godgeleerdheid en de centrale interfaculteit. Men denkt er bovendien aan bij deze zelfde gelegenheid het wettelijke type 'economische hogeschool' te vervangen door een 'hogeschool voor maatschappij- en geesteswetenschappen', die dan naast de thans reeds in Tilburg aanwezige faculteiten ook de faculteit der godgeleerdheid en een centrale interfaculteit kan omvatten.

De wijsbegeerte die altijd een belangrijke plaats in de Tilburgse faculteiten heeft ingenomen, is zich meer dan vroeger gaan richten op methodologische vraagstukken, die vanuit diverse vakwetenschappen opkomen. In het licht van deze ontwikkeling zal de inrichting van een centrale interfaculteit niet alleen voor de wijsgeren, maar ook voor alle in de hogeschool aanwezige faculteiten van betekenis zijn.

De rector signaleert verder het feit dat de katholieke signatuur van de hogeschool ter discussie is gesteld. Hij is van mening, dat de katholieke hogeschool te Tilburg door thans te deconfessionaliseren op zijn minst voorbarig handelen zou. Als bovendien de signatuuordiscussie niet valt los te maken van de discussie over wetenschapsbeoefening, dan moet deze hogeschool zich ook haar beperkte

omvang realiseren. Bovendien wordt algemeen erkend, dat bij vragen als deze de centrale interfaculteit een belangrijke rol speelt. De oriëntering van de vak-disciplines op mens en maatschappij is voor deze hogeschool juist argument om naar een centrale interfaculteit te streven.

De positie van een faculteit der godgeleerdheid is binnen iedere universiteit, maar zeker binnen een universiteit met katholieke signatuur, een zeer delicate, zeker wanneer deze faculteit effectus ecclesiasticus heeft. Niettemin is haar aanwezigheid onmiskenbaar van betekenis bij de behandeling van fundamentele vragen inzake wetenschap, signatuur en katholieke signatuur.

Aan de hogeschool waren 39 vreemdelingen als studenten ingeschreven, waarvan 23 afkomstig uit landen buiten Europa. Dat is van het totaal ingeschrevenen (3.822) een percentage van 1,02%. Het totale aantal ingeschreven studenten inclusief de theologische faculteit bedroeg 4.064. Er waren 618 eerstejaars studenten.

Het corps hoogleraren en lectoren in actieve dienst omvatte inclusief de theologische faculteit 93 leden.

In het verslagjaar vonden aan de hogeschool te Tilburg elf promoties plaats, waarvan vijf in de economische faculteit en zes in de sub-faculteit van de sociaal-culturele wetenschappen. Het totale aantal in Tilburg gepromoveerden bedraagt thans 163, waarvan 128 economen, 29 sociologen en 6 juristen.

Het totale aantal afgestudeerden (doctoraal examen) bedraagt sinds de oprichting van de hogeschool 3.939. Daarbij zijn dan ook geteld zij, die in de periode 1927-1938 aan de r.-k. handelshogeschool afstudeerden (99).

10 Technische hogeschool te Eindhoven

Bij de opening van het studiejaar stelde de rector magnificus in zijn rede onder meer vast, dat het bezig zijn met de W.U.B. de afgelopen jaren het zicht op de buitenwereld en de grote universitaire problemen wel eens verduisterd heeft. Zoveel energie is gaan zitten in het veranderen van de bestuurlijke organisatie, het instellen van vakgroepen, het schrijven en bespreken van nieuwe reglementen, het oplossen van opkomende conflicten en het overleggen in steeds maar nieuwe overlegstructuren, dat onvoldoende tijd overbleef de veranderingen in de samenleving te verwerken. Men komt tot de constatering dat de capaciteit van de universiteiten niet op dezelfde schaal kan worden uitgebreid als tien jaar geleden, dat de afgestudeerden moeilijker een baan vinden en dat het aantal academische werklozen toeneemt.

Het streven naar gelijke kansen voor iedereen vormt een van de belangrijkste krachten die onze samenleving willen veranderen.

De Wet herstructurering wetenschappelijk onderwijs is voor het begin van het vorige cursusjaar door het parlement aangenomen. Alle studierichtingen zijn op de voorgeschreven wijze voorstellen aan het voorbereiden. Vóór 1 oktober zullen de zeven studierichtingen van de technische hogeschool te Eindhoven aanvragen voor een 5-jarige cursusduur op tafel leggen. De research-aantekening en de opleiding tot assistent-onderzoeker komen volgens de rector te weinig uit de verf, omdat er te weinig stimulansen tot ontwikkeling van deze nieuwe mogelijkheden zijn gegeven. Het landelijk zwaartepuntenbeleid en het overige wetenschapsbeleid zijn te laat van de grond gekomen om de studierichtingen vertrouwen te geven dat op deze wijze aan het wetenschappelijk onderzoek aandacht besteed kan blijven.

De rector meent dat uitbreiding en verbetering van het h.t.s.-onderwijs zeer belangrijk is. Ook het overstappen van h.t.s.-studenten aan het einde van het eerste of tweede studiejaar naar een t.h.-studie, de aanbeveling aan t.h.-studenten om aan het einde van het eerste studiejaar aan een h.t.s. verder te studeren, zijn goede voorstellen uit de Nota 'Hoger onderwijs in de toekomst'.

Gelukkig bestaan er vanuit de technische hogeschool te Eindhoven de afgelopen vijf jaar goede relaties met de h.t.s.-en uit de omgeving. De aansluiting van de h.t.s.-en aan het Rekencentrum is daarvan een voorbeeld. Een ander voorbeeld is het gezamenlijk overleg tussen h.t.s.- en t.h.-docenten over het wiskundeprogramma in het eerstejaars curriculum; dit heeft reeds tot concrete resultaten geleid.

In de technische hogeschool te Eindhoven is een discussie op gang gekomen in de Hogeschoolraad, in de Vaste commissie voor onderwijs en onderzoek en het College van decanen en met de voorzitters van de onderzoekcommissies uit de afdelingen, over de vraag of men zich reeds zou kunnen voorbereiden op een landelijk zwaartepuntenbeleid. Concentratie van onderwerpen, afspraken met

andere instellingen en een leerstoelenbeleid zouden hiervoor gebruikt kunnen worden. Er is nog maar een eerste begin gemaakt met dit onderwerp; het zal ook de komende jaren in de belangstelling van de hogeschool blijven staan, vooral wanneer het landelijk beleid gestalte begint te krijgen.

Ook de technische hogeschool te Eindhoven houdt zich bezig met de problemen van de selectiemomenten. Het ziet ernaar uit dat het selectieve karakter van de secundaire opleiding steeds meer gaat verdwijnen; de gevolgen van de 'Mammoetwet' (W.V.O.) en de plannen voor de middenschool en de bovenschool wijzen daarop. De selectie bij binnenkomst of die tijdens het eerste jaar zullen dus steeds belangrijker moeten worden en het is goed, dat de universiteiten hieraan meewerken. Selectie bij binnenkomst kennen alleen de h.b.o.-instellingen; de universiteiten kunnen alleen voor de numerus-fixus-vakken met het lotingssysteem bij binnenkomst selecteren. Voor het overige zijn de universiteiten aangewezen op selectie tijdens het eerste jaar en het is nodig dat zij dit blijven hanteren. Ook het beleid van de technische hogeschool te Eindhoven, die in het verslagjaar werd bezocht door 4.210 studenten, waarvan 700 eerstejaars, zal zich toespitsen op de genoemde selectie.

11 Technische hogeschool te Enschede

In het vorige verslag werd reeds gemeld dat de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen toestemming verleende tot de instelling van een experimentele studierichting in de bestuurskunde. Bij de aanvang van het studiejaar 1976-1977 is deze nieuwe studierichting met 98 studenten gestart. Daarnaast wordt met de zusterhogescholen voortdurend overlegd over de wijze waarop het aan de hogeschool toegewezen zwaartepunt bio-technieken vorm kan worden gegeven.

Op de 15e dies natalis van de hogeschool vond een audio-visuele presentatie plaats over de gebeurtenissen in het verstreken jaar. Prof. dr. G. A. Blauw stelde in zijn rede dat naar zijn mening de hogeschool bij uitstek geschikt is om een onafhankelijke opleiding tot informatica-ingenieur in te stellen. De diesrede luidde tevens de festiviteiten van de viering van het derde lustrum in. Centraal in deze viering stond een tweedaags symposium over 'Beheer van technologische ontwikkelingen, noodzaak en mogelijkheden'.

De opleving in de aanmelding van eerstejaars studenten zette zich verder door. In 1976 meldden zich 496 eerstejaars studenten. Het totale aantal ingeschreven studenten bedroeg 2.356.

De centrale bibliotheek kreeg een terminal-aansluiting ten behoeve van de documentaire informatievoorziening.

De in uitzicht gestelde verkorting van studieduur in het kader van de herstructurering van het wetenschappelijk onderwijs vergde veel aandacht. De scherpe tweedeling tussen het wetenschappelijk onderwijs en de hogere beroepsopleidingen zal in de toekomst vervagen. Er vindt overleg plaats over de wederzijdse overstapmogelijkheden.

Nog niet geheel duidelijk is wat voor de hogeschool de consequenties zullen zijn van de — inmiddels zeker geworden — komst van de Stichting voor de leerplanontwikkeling en de eventuele komst van een instituut voor onderwijstechnologie naar Twente.

Een verzoek tot huisvesting van de S.L.O. op het terrein van de hogeschool kon helaas niet worden gehonoreerd.

De onzekerheid over de lerarenopleiding (zgn. tweede- en derdegraads bevoegdheid) in Twente kwam ook in het verslagjaar niet tot een oplossing.

In het verslagjaar werden 232 baccalaureaatsdiploma's en 161 ingenieursdiploma's uitgereikt en vonden 10 promoties plaats.

In februari 1976 bracht de Stuurgroep informatica technische hogeschool Twente het rapport Experimentele studierichting informatica uit. De discussie over deze

studierichting kon in het verslagjaar nog niet worden afgerond.

Een evaluatie van het eerstejaaronderwijs 1974-1975 leerde, dat er een discrepantie moest worden geconstateerd tussen het eerste en het tweede studiejaar. In dat cursusjaar verdween — mede onder invloed van de herstructurering wetenschappelijk onderwijs — de algemene propedeuse en viel het eerstejaars-onderwijs voortaan rechtstreeks onder de verantwoordelijkheid van elk der afdelingen.

In oktober 1976 berichtte de staatssecretaris, dat naast het baccalaureaatsexamen het kandidaatsexamen kan worden afgelegd. De vervanging van het baccalaureaatsexamen door het kandidaats zal geleidelijk kunnen geschieden, zodat studenten die zich thans nog voorbereiden op het baccalaureaat deze studie op de gewijzigde wijze kunnen voortzetten. Mettertijd zal evenwel ook deze mogelijkheid die de hogeschool tot een bijzondere stempelde, verdwijnen.

Ten aanzien van de ontwikkeling van de hogeschool in de toekomst, zullen de grote lijnen worden getrokken en de zwaartepunten worden aangewezen door een nader in te stellen adviescommissie lange-termijn-ontwikkeling (A.L.T.O.).

In het verslagjaar is het nog niet gelukt een nieuw campusreglement vast te stellen, waarmee iedere betrokkene kan instemmen. In november verscheen een evaluatierapport dat de opgedane ervaringen weergeeft. Het bleef ook dit jaar mogelijk aan tal van studenten van het hoger beroepsonderwijs huisvesting te bieden op de campus. Verder maakten verschillende verenigingen en scholen gebruik van de accommodatie op het terrein. Als gevolg van verdere kostenstijging moest wel de kamerhuur worden verhoogd.

Twee sportvelden — voor de aanleg waarvan gelden beschikbaar waren uit het zgn. aanvullende werkenfonds —, aangelegd voor het gebruik door verenigingen uit de regio, konden voor het eerst in gebruik worden genomen.

Het aantal personeelsleden nam gedurende het verslagjaar toe van 1.410 tot 1.472. In dit bestand zijn ook opgenomen de student- en research-assistenten. In plaats van de 1.229 formatieplaatsen waarop de hogeschool rekende, stond de staatssecretaris er 1.217 toe.

In januari 1976 vond de jaarlijkse industriedag plaats. Het thema luidde 'Wat verwachten de maatschappij en de industrie in de komende vijftien jaar van een technische hogeschool?'. De keuze van dit onderwerp hield ook verband met het reeds genoemde verder in het jaar te vieren derde lustrum van de hogeschool.

Aan de hogeschool werden verschillende congressen gehouden, o.a. de vijfde International conference on numerical methods on fluid dynamics.

12 Rijksuniversiteit te Rotterdam

De rede, waarmee de rector magnificus van de Erasmusuniversiteit te Rotterdam het academisch studiejaar opende, gaf een beeld van de problemen waarmee deze universiteit voor en tijdens het verslagjaar geconfronteerd werd. De universiteit heeft ook een gevarieerd verleden. In 1913 werd de Nederlandse handels-hogeschool opgericht, die in 1938 veranderde in de Nederlandse economische hogeschool met de faculteit der economische wetenschappen. In 1963 werd de juridische faculteit opgericht, alsmede de sociale faculteit. Drie jaar later vond de oprichting plaats van de medische faculteit Rotterdam, bevattende de faculteit der geneeskunde, die onder meer de taken overnam van de Stichting klinisch hoger onderwijs.

Toen kwam het belangrijke jaar 1973, waarin de fusie plaatsvond van de Nederlandse economische hogeschool met de medische faculteit Rotterdam tot Erasmusuniversiteit Rotterdam. Tegelijk werd in dat jaar de Centrale interfaculteit met als studierichting de wijsbegeerte opgericht. De rector heeft in zijn bovenvermelde rede als leidraad het gezegde: *qui vitat molam vitat farinam* — wie de molen mijdt krijgt geen meel. Hij staat stil bij het 'maalproces' van de universiteit gedurende het verslagjaar. Dit proces verliep niet altijd even succesvol en de kwaliteit van het 'meel' heeft daaronder wel moeten lijden.

De uitbouw van de universiteit schiep vele problemen. De rector behandelt uitvoerig de geschiedenis van de Commissie ter voorbereiding van een studierichting geschiedenis, ingesteld in 1975 door het College van bestuur in overleg met de Universiteitsraad.

Ook bleek bij de behandeling van de Academische raad van de problematiek van de *numerus fixus*, dat zonder het instellen van een zevende studierichting geschiedenis in september van het verslagjaar, een *numerus fixus* ook voor studenten in dit vakgebied onvermijdelijk was. De universiteit kon aanbieden en meende na rijp beraad dit ook verplicht te zijn, om voor het komende studiejaar ruim 100 studenten in de geschiedenis in te schrijven. Een en ander werd bij deze uitbouw van de universiteit echter niet gerealiseerd.

Een ander probleem deed zich voor t.a.v. de faculteit der geneeskunde. Teneinde tot een eerlijke verdeling van de beschikbare middelen te komen, was van overheidszijde een model ontworpen op grond waarvan berekeningen konden worden uitgevoerd. De staatssecretaris bepaalde dat een korting op grond van deze berekeningen beperkt moest blijven tot 1% per jaar van de totale personeelssterkte van een instelling. De Erasmusuniversiteit diende aldus in 1976 een kleine 20 personeelsplaatsen, hoofdzakelijk ten koste van de faculteit der geneeskunde, in te leveren. Daartegenover stond dat aan andere onderdelen van deze universiteit op grond van bijzondere overwegingen in totaal ongeveer 10 plaatsen zouden worden toegewezen. Eind 1975 moest worden vastgesteld dat het teveel aan personeelsleden dat de faculteit der geneeskunde zou bezitten ongeveer 280 bedroeg. Een inkrimping van deze faculteit in 1976 was dan ook niet meer te ontgaan. De faculteit is bezig 16 personeelsplaatsen in te leveren,

een pijnlijk proces. Er is ook een lichtzijde. De universiteit als geheel is door de overheid na ampele gesprekken voor het verslagjaar op de nullijn gezet. Dat houdt in, dat voor de reeds lang bestaande knelpunten in de economische faculteit, de juridische faculteit en voor een begin van de tweede pijler der centrale interfaculteit personeelsplaatsen beschikbaar kwamen.

De leidraad weer opnemende meent de rector magnificus, dat in het verslagjaar aan de Erasmusuniversiteit is gezwogen in een tredmolen, maar niet zozeer om te malen, dan wel om de allerergste schade aan de molen te voorkomen.

Aan de uitbouw van deze universiteit die door 6.714 studenten werd bezocht, waarvan 994 eerstejaars, zal men met kracht blijven werken en aangezien de uitbouw niet zal gelukken via het verwerven van verdere fondsen van overheidswege, zal de moeilijke weg van interne reorganisatie bewandeld moeten worden.

13 Rijksuniversiteit te Maastricht

Met de hoop in het volgende jaar een vierde gebouw te kunnen betrekken is de rijksuniversiteit te Maastricht tijdens het verslagjaar gevestigd in drie locaties. In het hoofdgebouw bevinden zich de ruimten voor de bestuurlijke organen van de universiteit en van de faculteit der geneeskunde. De begane grond wordt grotendeels in beslag genomen door het studielandschap. Daar kunnen de studenten zich individueel of in groepen met behulp van de daar voorhanden literatuur, audio-visuele en andere hulpmiddelen aan de studie wijden. Bovendien zijn er de grote aula, het trefcentrum en de reprografische afdeling. Verder zijn in het hoofdgebouw huisvestingen voor de audio-visuele groep, voor het decanaat van de faculteit der geneeskunde en voor enkele stafafdelingen en centrale diensten. Tevens zijn er te vinden de bibliotheek, het Skills-laboratorium en andere afdelingen.

In het biomedisch centrum, dat ook provisorium wordt genoemd, bevinden zich de laboratorium- en onderzoekruimten van de faculteit der geneeskunde. Verder is er een aantal capaciteitsgroepen gevestigd. Tenslotte zijn er ook capaciteitsgroepen gevestigd in het psychomedisch streekcentrum.

Op 24 september 1975 werd in het Staatsblad de Wet rijksuniversiteit Limburg gepubliceerd. Ook nu de universiteit een wettelijke grondslag heeft gekregen, blijft zij voorsnog een bijzondere plaats innemen in de totaliteit van het wetenschappelijk onderwijs. Daarvoor is een drietal oorzaken aan te wijzen:

- 1 de Wet op het wetenschappelijk onderwijs en de Wet universitaire bestuurshervorming zijn op een instelling die betrekkelijk klein is en die nog volop in ontwikkeling is, niet volledig toepasbaar;
- 2 de ontwikkelde concepties op het gebied van onderwijs, onderzoek en deelname aan de gezondheidszorg, alsmede het organisatorische kader waarbinnen de werkzaamheden zich voltrekken (matrix management), vereisen de nodige ruimte voor vernieuwing, ontwikkeling en experiment;
- 3 onderzoek en experiment moeten bovendien de mogelijkheid hebben buiten de strikte grenzen van het wetenschappelijk onderwijs te treden, teneinde in het gehele veld van het hoger onderwijs te zoeken naar onderlinge afstemming van wetenschappelijk onderwijs en hoger beroepsonderwijs.

Op deze gronden zullen er voor deze universiteit voorlopig regelingen nodig blijven voor die elementen, die afwijking van de bestaande wettelijke kaders vereisen. Deze regelingen worden getroffen in een tweetal algemene maatregelen van bestuur. Deze vinden hun basis in de Wet rijksuniversiteit Limburg, die als *lex specialis* reeds enigermate is toegesneden op de bijzondere situatie van deze universiteit.

De Universiteitsraad van de rijksuniversiteit te Maastricht telt 18 leden. Deze worden gekozen uit het wetenschappelijk personeel (5), het niet-wetenschappelijk personeel (5) en de studenten (5). Drie leden maken geen deel uit van de universitaire gemeenschap. De eerste universiteitsraad werd door de Kroon benoemd

op basis van in juni 1976 gehouden informele verkiezingen. Voor 1 september 1977 zullen er formele verkiezingen voor een nieuwe raad gehouden worden. Het College van bestuur van de universiteit bestaat uit drie leden. Tot leden van het eerste College van bestuur zijn door de Kroon benoemd de drie leden van het voormalige bestuursoverleg van de Commissie voorbereiding medische faculteit Maastricht. Te zijner tijd zal het college bestaan uit de rector magnificus, een lid dat door de Universiteitsraad wordt gekozen uit het wetenschappelijk corps en een lid dat door de Kroon wordt benoemd na overleg met de Universiteitsraad.

Het College van decanen bestaat uit vijf leden. De rector magnificus en de decaan van de faculteit der geneeskunde maken uit de aard van hun functie van dit college deel uit. De drie overige leden worden gekozen door de Faculteitsraad van de faculteit der geneeskunde. Het College van decanen geeft advies aan de Universiteitsraad en aan het College van bestuur over de organisatie en de coördinatie van onderwijs en onderzoek en de daarmee in verband staande gezondheidszorgactiviteiten. De Universiteitsraad is verplicht het College van decanen te horen bij het goedkeuren van de cursusduur en bij het vaststellen van de richtlijnen van de organisatie van onderwijs en onderzoek. Ook kent het College van decanen doctoraten en eredoctoraten toe.

De rector magnificus tenslotte wordt door de Kroon benoemd uit een voordracht, die door het College van decanen, na overleg met de Universiteitsraad, is opgemaakt. Hij is tevens voorzitter van het College van decanen en hij maakt deel uit van het College van bestuur.

De Faculteitsraad van de faculteit der geneeskunde, die voor het eerst in juli 1976 werd gekozen, telt twaalf leden: zes uit het wetenschappelijk personeel, drie uit het niet-wetenschappelijk personeel en drie studenten. Het faculteitsbestuur, dat belast is met de behartiging van de dagelijkse gang van zaken in de faculteit en het door de Faculteitsraad vastgestelde beleid uitvoert, bestaat uit vijf leden, die door de Faculteitsraad al dan niet uit zijn midden zijn gekozen.

De Faculteitsraad stelt voor elk der drie hoofdtaken van de faculteit, te weten onderwijs, onderzoek en facultaire gezondheidszorgactiviteiten, een beleidsadviescommissie in.

Om haar taken naar behoren te kunnen vervullen heeft de faculteit der geneeskunde gekozen voor een organisatiestructuur die afwijkt van de kaders die elders worden gehanteerd. Kern en uitgangspunt van die structuur is, dat de activiteiten door de faculteit ontwikkeld projectmatig van karakter zijn en ook als zodanig moeten worden georganiseerd. Onder een project wordt dan verstaan een geheel van doorgaans multidisciplinaire activiteiten, die erop zijn gericht binnen een bepaalde tijd een nauwkeurig omschreven resultaat te bereiken.

De noodzakelijke samenwerkingsverbanden lijken het beste georganiseerd te kunnen worden in een matrix-organisatiestructuur, waarin de activiteiten die de faculteit onderneemt geschieden in projecten met een eigen projectleider. De stafleden die volledig of gedeeltelijk in projecten worden ingezet, hebben als thuisbasis de capaciteitsgroep. Dit is een groep van facultaire medewerkers die een zelfde tak van wetenschap beoefenen of die althans op een zelfde toepassingsgebied werkzaam zijn. De capaciteitsgroep levert de mankracht die voor het uitvoeren van projecten nodig is.

De faculteit der geneeskunde van de rijksuniversiteit te Maastricht ontleent haar bestaansrecht aan het streven naar betere landelijke spreiding van wetenschappelijk onderwijs, maar daarnaast vooral aan de mogelijkheden die zij heeft ingrijpend te experimenteren met vorm en inhoud van de medische opleiding. Enkele duidelijk vastgelegde uitgangspunten staan daarbij voorop, zoals probleemoriëntatie, zelfwerkzaamheid, voortgangsevaluatie en attitude-ontwikkeling. Daarnaast worden bij het onderwijs op ruime schaal audio-visuele hulpmiddelen aangewend, waarvan vele worden vervaardigd door de eigen audio-visuele groep, die ondergebracht is bij de stafafdeling onderwijsontwikkeling en onderwijsresearch.

Tot de medische opleiding behoort ook het aanleren van een aantal vaardigheden (skills) die de arts bij de uitoefening van zijn beroep nodig heeft. Het gaat daarbij om handvaardigheden, maar ook om gespreksvaardigheden, die aangeleerd worden in het Skills-laboratorium met gebruikmaking van simulatiemodellen, simulatiepatiënten en audio-visuele hulpmiddelen.

Het reeds eerdergenoemde studielandschap is een ruimte waarin de studenten kunnen werken en leermiddelen aanwezig zijn, die aansluiten bij de aan de orde zijnde studieblokken, waarin een studiejaar is verdeeld.

De in december 1975 aanvaarde Wet rijksuniversiteit Limburg gaat ervan uit dat in Maastricht naast de faculteit der geneeskunde een algemene faculteit zal worden ontwikkeld, hetgeen voor de hand ligt, sinds ervoor was gekozen dat er in Maastricht niet een medische hogeschool maar een universiteit zou komen. In het verslagjaar is het nog niet duidelijk geworden hoe zo'n algemene faculteit er in feite uit zal zien. Wel is vaak beklemtoond, dat zij een fundamentele bijdrage zal moeten leveren aan een in brede kring gewenst geachte herstructurering en vernieuwing van het hoger onderwijs.

Vanuit deze gedachte zijn zich geleidelijk enkele taakvelden voor de nieuwe faculteit gaan aftekenen. De belangrijkste taak zal zijn het geven van onderwijs aan studenten die te zijner tijd aan deze faculteit een doctoraal examen wensen af te leggen.

Voordat echter met het geven van onderwijs begonnen kan worden, zal eerst onderwijskundig onderzoeks- en ontwikkelingswerk moeten plaatsvinden om

onderwijsprogramma's te kunnen opstellen, die een antwoord van voldoende wetenschappelijk niveau en maatschappelijke relevantie te bieden hebben op nauwkeurig vastgestelde en gespecificeerde behoeften. Daarnaast wordt deze faculteit ook gezien als een centrum voor uitwerking van nieuwe ontwikkelingen in het hoger onderwijs, waarbij gedacht wordt aan samenwerkingsexperimenten tussen hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs met het doel op den duur tot betere onderlinge afstemming van deze te geraken.

Krachtens de Wet op het wetenschappelijk onderwijs dient iedere faculteit der geneeskunde te beschikken over een academisch ziekenhuis. Dit wordt essentieel geacht voor wetenschappelijk geneeskundig onderwijs en onderzoek en voor het vervullen van de facultaire taken op het gebied van de gezondheidszorg.

In de Wet rijksuniversiteit Limburg wordt er dan ook van uitgegaan dat aan deze universiteit een dergelijk ziekenhuis verbonden zal zijn. Het zal de genoemde taken gaan ontwikkelen, voor wat de gezondheidszorg betreft, rekening houdende met de in de regio Zuid-Limburg bestaande voorzieningen en uitgaande van de noodzaak tot samenwerking, liefst in M.R.C.-verband, met de aldaar aanwezige instellingen (M.R.C. = medisch regionaal centrum).

De behoefte aan ziekenhuisvoorzieningen bleek in Maastricht geheel gedekt door het ziekenhuis St.-Annadal. Met het bestuur van dit ziekenhuis is door het Rijk overleg gepleegd over de vraag of men genegen was eraan mee te werken, dat St.-Annadal geleidelijk zou worden omgebouwd tot academisch ziekenhuis Maastricht. Het bestuur bleek daartoe bereid, met instemming van de medische staf van het ziekenhuis.

De academisering van dit ziekenhuis heeft vooral ook gevolgen voor de rechtspositie van het aldaar werkzame personeel. Na uitvoerig overleg zijn nadere waarborgen voor de rechtspositie vastgelegd.

De rijksuniversiteit te Maastricht werd in het verslagjaar door 146 studenten bezocht, waarvan 44 eerstejaars.

Deel V

Commissies

Lijst van commissies die werkzaam zijn op een van de onderwijsgebieden

Nieuwste	Onderwijsgebied
1999	- - - - -
1998	- - - - -
1997	- - - - -
1996	- - - - -
1995	- - - - -
1994	- - - - -
1993	- - - - -
1992	- - - - -
1991	- - - - -
1990	- - - - -
1989	- - - - -
1988	- - - - -
1987	- - - - -
1986	- - - - -
1985	- - - - -
1984	- - - - -
1983	- - - - -
1982	- - - - -
1981	- - - - -
1980	- - - - -
1979	- - - - -
1978	- - - - -
1977	- - - - -
1976	- - - - -
1975	- - - - -
1974	- - - - -
1973	- - - - -
1972	- - - - -
1971	- - - - -
1970	- - - - -
1969	- - - - -
1968	- - - - -
1967	- - - - -
1966	- - - - -
1965	- - - - -
1964	- - - - -
1963	- - - - -

Inhoudsopgave

	blz.
I ALGEMEEN	365
Staten-Generaal	365
Spelling	368
Diversen	371
II MINISTERIE	381
A Algemeen	381
Bouwzaken onderwijs	381
Studiefinanciering	384
Internationale betrekkingen	386
B Voortgezet onderwijs	393
Algemeen voortgezet onderwijs en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs	393
Leerplanontwikkeling	397
Lager en middelbaar beroepsonderwijs (LMBO)	431
Lager technisch onderwijs (LMBO/LTO)	431
Middelbaar technisch onderwijs (LMBO/MTO)	433
Middelbaar middenstandsonderwijs; middelbaar economisch en administratief onderwijs (LMBO/MEL)	436
Leerlingwezen (OVWJ/LW)	441
Hoger beroepsonderwijs (HBO)	443
Hoger technisch onderwijs (HBO/HOT)	443
Hoger middenstandsonderwijs; hoger economisch en administratief onderwijs (HBO/MEL)	445
Hoger sociaal-pedagogisch onderwijs (HBO/SPO)	446
Kunstonderwijs (HBO/KUO)	447
Nautisch onderwijs (HBO/NAUT)	448
Hoger huishoud- en nijverheidsonderwijs (HBO/HHNO)	449
C Diensten onderwijs en inspectie (DI)	450
Arbeidsvoorwaardenbeleid (DI/AB)	450
Automatisering (DI/AUT)	455
Verzorging (DI/VG)	459
Scholing (DI/SC)	475
D Wetenschappelijk onderwijs	490

TOELICHTING

Hierna volgt een lijst van commissies, die werkzaam zijn op een van de onderwijsgebieden. De indeling loopt zoveel mogelijk parallel met de hoofdstukken van het algemeen gedeelte van dit verslag.

De lijst werd afgesloten mei/juni 1977.

I ALGEMEEN

STATEN-GENERAAL

1976/1977:

Vaste Commissie voor Onderwijs en Wetenschappen der Eerste Kamer

- datum van instelling : ingesteld per buitengewone zitting in 1967, bij Besluit van de Kamer
- voorzitter : dr. J. W. van Hulst,
Oosterpark 33, Amsterdam — 1005
tel.: 020 — 93 94 58
- plv. voorzitter : drs. C. A. Koopman
Oranjelaan 69, Alkmaar
tel. woonhuis: 072 — 1 45 44
kantoor: Universiteit van Amsterdam
tel.: 020 — 5 25 42 65
- secretaris : mr. G. J. Ploos van Amstel (plv. griffier),
Neuhuyskade 5, 's-Gravenhage
tel. woonhuis: 070 — 24 84 33
- taak : de commissie heeft tot taak:
de behandeling van alle wetsontwerpen het onderwijs betreffende en
de behandeling van de begroting van onderwijs en wetenschappen.

Vaste Commissie voor Wetenschapsbeleid en Wetenschappelijk Onderwijs der Eerste Kamer

- datum van instelling : 24 augustus 1971
- voorzitter : mr. J. Th. de Vreeze
van Limburg Stirumplein 1, Utrecht — 2502
tel.: 030 — 51 62 82
- plv. voorzitter : dr. L. M. de Rijk
Hoge Woerd 83, Leiden — 2404
tel. woonhuis: 071 — 13 43 63
tel. kantoor: 071 — 12 51 45 (Instituut)
- secretaris : mr. G. J. Ploos van Amstel (plv. griffier)
tel.: 070 — 24 84 33

- taak : de commissie heeft tot taak:
de behandeling van alle wetsontwerpen het wetenschaps-
beleid en wetenschappelijk onderwijs betreffende en
de behandeling van de begroting van onderwijs en weten-
schappen.

Vaste Commissie voor Onderwijs en Wetenschappen der Tweede Kamer

- voorzitter : mr. J. W. Masman
Dennenweg 9
Zuna (post Nijverdal)
tel.: 05480 — 27 16
- ondervoorzitter : mevr. drs. N. Smit-Kroes
Onderlangs 1
Rotterdam
tel.: 010 — 11 22 18
- griffiers : mr. J. P. Mulder
Weissenbruchstraat 40
's-Gravenhage
tel.: 070 — 24 66 43
mevr. mr. L. C. Kist-Verstegen
Alexander Gogelweg 29, flat Zorgvliet
's-Gravenhage
tel.: 070 — 60 32 85
- taak : de commissie is bevoegd tot:
- a) het onderzoeken van de bij de Kamer ingekomen ontwerpen der algemene en suppletoire begrotingswetten — tenzij de Kamer anders besluit — alsmede, voor zover het Presidium onderscheidenlijk de Kamer daartoe besluit, van andere ontwerpen van wet en van andere in haar handen gestelde stukken;
 - b) het bevorderen van een geregelde gedachtenwisseling met de Regering, daaronder begrepen het vragen van inlichtingen, het overleggen met deze over al datgene, waaromtrent de Regering met haar in overleg wenst te treden, en het uitbrengen van verslag omtrent haar bevindingen, voor zover zij dit ter voorlichting van de Kamer nodig acht.

Vaste Commissie voor het Wetenschapsbeleid der Tweede Kamer

- voorzitter : drs. D. J. D. Dees
Zandberglaan 7
Breda
tel.: 076 — 14 96 85
- ondervoorzitter : A. J. Hutschemaekers
Kapellerlaan 177
Roermond — 5400
tel.: 04570 — 1 24 17
kantooradres:
Landbouwhuis — Roermond — 5400
tel.: 04750 — 1 41 51
- griffiers : mevr. mr. L. C. Kist-Verstegen
Alexander Gogelweg 5, flat Zorgvliet 29
's-Gravenhage
tel.: 070 — 60 32 85
mr. J. P. Mulder
Weissenbruchstraat 40
's-Gravenhage
tel.: 070 — 24 66 43
- taak : de commissie is bevoegd tot:
- a) het onderzoeken van de bij de Kamer ingekomen ontwerpen der algemene en suppletoire begrotingswetten — tenzij de Kamer anders besluit — alsmede, voor zover het Presidium onderscheidenlijk de Kamer daartoe besluit, van andere ontwerpen van wet en van andere in haar handen gestelde stukken;
 - b) het bevorderen van een geregelde gedachtenwisseling met de Regering, daaronder begrepen het vragen van inlichtingen, het overleggen met deze over al datgene, waaromtrent de Regering met haar in overleg wenst te treden, en het uitbrengen van verslag omtrent haar bevindingen, voor zover zij dit ter voorlichting van de Kamer nodig acht.

Ten aanzien van de

Vaste Commissies voor Onderwijs en Wetenschappen en voor het Wetenschapsbeleid der Tweede Kamer wordt het volgende opgemerkt.

Datum van instelling:

In het zittingsjaar 1948—1949 was op voorstel van de toenmalige voorzitter der Tweede Kamer ingesteld: de Vaste Commissie voor Onderwijs en Wetenschappen.

Met ingang van 28 september 1971 werd deze gesplitst in:

de Vaste Commissie voor Onderwijs en

de Vaste Commissie voor Wetenschapsbeleid en Wetenschappelijk Onderwijs.

Met ingang van het zittingsjaar 1973 werd in september/oktober 1972 de samenstelling der vaste commissies als volgt:

de Vaste Commissie voor Onderwijs en Wetenschappen en

de Vaste Commissie voor het Wetenschapsbeleid.

SPELLING

Nederlands-Belgische woordenlijstcommissie (Nederlandse delegatie)

- datum en nummer van
instelling/beschikking : besch. OKW: 27.3.1947
Kabinet nr. 964 I
- voorzitter : dr. B. C. Damsteegt (RU, Leiden)
Fagelstraat 44
Leiden
tel.: 071 - 15 48 64
(Talenlaboratorium: 071 - 14 11 61)
- secretaris : drs. J. M. van der Horst
(HW/OZB/GS, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
de respectieve regeringen van advies te dienen over:
a) de samenstelling van een woordenlijst, ten gebruike bij de
voornaamwoordelijke aanduiding en het bezigen van de
genitiefvormen;
b) de schrijfwijze van de bastaardwoorden;
c) de schrijfwijze van historische namen en
d) de schrijfwijze van de Nederlandse aardrijkskundige na-
men
- rapport : 'Groene boekje' 1954:
Woordenlijst van de Nederlandse taal, samengesteld in op-
dracht van de Nederlandse en de Belgische regering.
Ongewijzigde herdruk (mei 1975).

**Commissie van advies inzake de schrijfwijze van de Nederlandse taal
(vaste commissie)
(Wet van 14.2.1947, Stb. H. 52, art. 5)**

datum en nummer van
instelling/beschikking : K.B.: 29.10.1947, nr. 59

voorzitter : prof. dr. A. A. Weijnen (KU, Nijmegen)
Merellaaan 9
Malden
tel.: 080 — 58 06 34

secretaris : dr. A. G. de Man
Zeestraat 3
Elburg
tel.: 05250 — 23 56

taak : de commissie brengt op verzoek van de minister van O & W
advies uit omtrent uitvoering en toepassing en omtrent ont-
werpen tot wijziging van de wet van 14.2.1947, Stb. H 52; zij
kan zich eigener beweging met voorstellen betreffende aan-
gelegenheden, gelegen op het hiervoor genoemde terrein, tot
de minister wenden.

rapporten e.d. : incidentele adviezen, b.v.:
in 1954 (betr. 'Groene boekje');
in 1958 (betr. rapport van de commissie-Damsteegt);
in 1966 (betr. rapport van de Bastaardwoordencommissie).
Adviezen aan de Commissie voor de spelling van buiten-
landse aardrijkskundige namen (CBAN).

Commissie voor de spelling van buitenlandse aardrijkskundige namen (CBAN)

- datum en nummer van beschikking : besch. O & W: 7.6.1968
kenmerk: DGW nr. 158.414
- voorzitter : prof. dr. F. J. Ormeling
(ITC - International training centre for aerial survey -
Internationaal instituut voor luchtkartering en aardkunde;
Enschede, Boulevard 1945, nr. 144, tel.: 053 - 32 72 72)
- secretaris : dr. D. P. Blok
Ankeveensepad 7
Nederhorst den Berg
tel.: 02945 - 15 38
(Kon. Ned. Akademie van Wetenschappen)
Keizersgracht 569-571
Amsterdam
tel.: 020 - 23 46 98
- taak : de commissie heeft tot taak:
*Met inachtneming van eventuele richtlijnen betreffende de internationale standaardisatie van aardrijkskundige namen, die in het kader van de Economische en Sociale Raad van de Verenigde Naties tot stand komen:
1) richtlijnen voor te stellen voor het gebruik en de spelling van moderne buitenlandse aardrijkskundige namen;
2) een inventaris op te maken van algemeen gebruikelijke Nederlandse vormen van buitenlandse aardrijkskundige namen, alsmede van Nederlandse namen voor een aantal internationale geografische objecten'.
- rapport e.d. : Lijst van landennamen (november 1973).
In overleg met minister Van Kemenade werd besloten dat de lijst aan enige Belgische deskundigen zou worden voorgelegd, opdat er op dit punt met België overeenstemming zou zijn.
Na het aanbrengen van enige meestal kleinere veranderingen kon men wederzijds akkoord gaan met het resultaat.
Op 22 juni 1977 heeft de commissie de 'Lijst van landennamen' aan minister dr. J. A. van Kemenade aangeboden. Met deze aanbieding voltooide de commissie een deel van haar opdracht.
In het eindrapport van de CBAN zullen ook namen van buitenlandse steden, rivieren enz. behandeld worden.
De minister van onderwijs en wetenschappen zal het deelrapport over de landen om advies voorleggen aan de Vaste Commissie van advies inzake de schrijfwijze van de Nederlandse taal.
Deze commissie zal onder meer adviseren over de vraag wanneer en door wie de 'Lijst van landennamen' zal worden gepubliceerd.

DIVERSEN

Rijkscommissie voor vaderlandse geschiedenis

's-Gravenhage, Bleijenburg 7, tel.: 070 - 64 78 00

data van

instelling : ingesteld bij Koninklijk Besluit,
ondertekend door de minister van onderwijs, kunsten en
wetenschappen van 1902,
ontbonden per 1 januari 1937 en opnieuw ingesteld bij
Koninklijk Besluit van 9 augustus 1948 (Stb. 18)

voorzitter : prof. dr. F. W. N. Hugenholtz

secretarissen : dr. B. A. Vermaseren
drs. K. Kooijmans

taak : de commissie heeft tot taak:

A. de minister van O & W voorstellen te doen en desge-
vraagd of uit eigen beweging advies uit te brengen om-
trent:

- 1a. het voortzetten van reeds in bewerking zijnde en het
verzorgen van nieuwe bronnenpublicaties in de reeks
van 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën;
- b. het verlenen van steun aan bewerkers van andere
bronnenpublicaties betreffende de vaderlandse ge-
schiedenis;
2. het steunen van de uitgave van geschriften over on-
derwerpen uit de vaderlandse geschiedenis, die geen
bronnenpublicaties zijn;
3. het vervaardigen en beheren van copieën van bron-
nenmateriaal, dat voor de vaderlandse geschiedenis
van belang is;
4. het opdragen van historische onderzoeken in bin-
nen- en buitenland of het verlenen van rijkssubsidiën
tot dat doel;
5. het uitgeven van een Bulletin der Commissie;
6. het leggen van een band tussen het archiefwezen en
de geschiedschrijving;
7. andere onderwerpen betreffende de vaderlandse ge-
schiedenis.

B. de uitvoering te bevorderen van de door de minister van
onderwijs en wetenschappen goedgekeurde voorstellen;

C. wetenschappelijk toezicht uit te oefenen op het Bureau
der Rijkscommissie voor Vaderlandse Geschiedenis;

D. het vaststellen van algemene regelen voor het bewerken
van 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën, welke de
goedkeuring behoeven van de minister van onderwijs en
wetenschappen.

publicaties e.d. : Jaarverslagen.

Rijkscommissie voor geodesie

Delft, Thijsseweg 11, tel.: 015 — 13 32 22

datum van
instelling

: ingesteld bij Koninklijk Besluit,
ondertekend door de minister van onderwijs, kunsten en
wetenschappen en de minister van defensie, van 5 oktober
1937 (Stb. 52).

voorzitter

: prof. ir. G. J. Bruins

secretaris

: prof. ir. W. Baarda

taak

: de commissie heeft tot taak:
de minister van onderwijs en wetenschappen en de minister
van defensie te adviseren over vraagstukken van weten-
schappelijke of praktische aard op geodetisch gebied. Hier-
toe wordt ook gerekend de kartografie.
Verder onderhoudt de commissie nationale en internationale
contacten op geodetisch en landbouwkundig gebied.

publicaties

: Jaarverslagen (t/m 1973-1975)

Periodiek:

Publications on Geodesy, New Series.

Commissie van overleg onderwijs/volksgezondheid (COOV)

- datum instelling : 21.5.1960 (OKW en SoZa)
- datum en nummer
beschikking : nr. 36.383 I Onderafdeling SPO (O & W)
d.d. 21.5.1960
- voorzitter : mr. J. de Vries,
hoofd Afd. Medische beroepen en Opleidingen (Ministerie
van Volksgezondheid en Milieuhygiëne)
- vice-voorzitter : mr. F. G. Jansen (LMBO, van O & W)
- secretaris : mevrouw J. P. Deelman-Gunters (Ministerie van Volksge-
zondheid en Milieuhygiëne)
Dr. Reyersstraat 8-12
Leidschendam
tel.: 070 — 20 92 60
- vertegenwoordigers
van O & W : mr. F. G. Jansen (LMBO)
G. J. Buikema (LMBO)
dr. H. J. Weustink (HW/J)
B. P. M. Sytsema (HBO)
mw. C. M. A. Koenraads (coördinerend inspectrice h.n.o.)
mw. B. van Riel-Daams (inspectrice s.p.o.)
C. A. R. Graamans (inspecteur s.p.o.)
- taak : de commissie heeft tot taak:
interdepartementaal overleg onderwijs/volksgezondheid.
- rapport : Aanbevelingen voor de vierjarige hogere beroepsopleiding
voor verplegenden.
Eindrapport betreffende de structuur van de hogere oplei-
dingen in de gezondheidszorg (1971).

Interdepartementale commissie voor de kernenergie (ICK)

- datum van instelling : 24.2.1964 (Ec. Zaken en O & W)
- nummer van de beschikking : WJA nr. 664/255
- voorzitter : ir. W. C. Rey (Ec. Zaken)
- secretaris : mr. H. A. de Groot
Koninginnelaan 12
Rijswijk
tel.: 070 - 98 21 85
- taak : de commissie heeft tot taak:
de interdepartementale voorbereiding van het door de ministers te voeren beleid tot de vreedzame toepassing van de kernenergie.

Commissie verkeerskunde

- datum : eerste vergadering 2.12.1965.
de commissie is niet departementaal
- voorzitter : —
- secretaris : W. A. Vervoort
(NIRIA, 's-Gravenhage, tel.: 070 - 55 68 00)
zitting heeft o.a.: inspectie h.t.o.
- plv. secretaris : ing. W. Stegeman
- taak : de commissie heeft tot taak:
beraad over een adequate opleiding verkeerskunde voor leraren h.t.o., research stedenbouw en planologie en vele aanverwante taken.
- rapport : 1) Een rapport d.d. 21.7.1966 aangeboden aan de minister.
2) Een rapport 'Onderwijs in de verkeerskunde', d.d. 27.3.1975 aangeboden aan de minister van O & W.

Interdepartementale commissie voor ruimte-onderzoek en ruimtetechnologie

- datum van instelling : ingesteld ingevolge besluit van de Ministerraad van 4 maart 1966
- voorzitter : dr. E. van Spiegel (directeur-generaal voor wetenschapsbeleid, O & W)
Insulindeweg 12
Delft
tel.: 015 - 13 15 48
- secretaris : F. Schuddeboom (Ministerie van Economische Zaken)
Bezuidenhoutseweg 30
's-Gravenhage
tel. 070 - 81 40 61
- taak : de commissie heeft tot taak:
de interdepartementale voorbereiding van het door de Regering te voeren beleid met betrekking tot het ruimte-onderzoek, de ruimtetechnologie, alsmede de praktische toepassingen voor vreedzame doeleinden.

Coördinatiecommissie vakantiespreiding bedrijfsleven en onderwijs

- datum en nummer van beschikking : besch. ministers SoZa en O & W: 28.9.1966
kenmerk: AV nr. 53.843 (SoZa)
- voorzitter : mr. A. B. Raven (SoZa)
- secretaris : mr. J. van Dooyeweert (SoZa)
- adjunct-secretaris : mr. F. G. Wijnstra (SoZa)
- taak : de commissie heeft tot taak:
advies uit te brengen aan de ministers van sociale zaken en van onderwijs en wetenschappen omtrent de coördinatie van bedrijfsleven en onderwijs, ten einde te geraken tot een zo effectief mogelijke vakantiespreiding.
- opmerking : In de commissie zijn vertegenwoordigd:
de minister van sociale zaken,
de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen,
de staatssecretaris van economische zaken,
de Vereniging van Nederlandse Gemeenten,
de Stichting van de Arbeid,
de Stichting voor Recreatie en
de Vereniging van Schoolbesturen.
- rapport : 1) Een rapport, april 1967.
2) Een rapport in april 1974, waarin een vakantieschema voor 1975.
3) Een rouleringsschema voor 1976 en volgende jaren, Staatsuitgeverij, 31 blz.

Studiecommissie wettelijk depot (Lange Voorhout 34, 's-Gravenhage)

- datum van instelling : 8 april 1970, geïnstalleerd door de minister van O & W
- datum en nummer van beschikking : besch. O & W: 12.3.1970
kenmerk: nr. 191.383
- voorzitter : dr. C. Reedijk,
bibliothecaris van de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage
- secretaris : dr. A. W. Willemsen,
Koninklijke Bibliotheek
Lange Voorhout 34
's-Gravenhage
tel.: 070 - 64 49 20
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) het instellen van een onderzoek naar de wenselijkheid en mogelijkheid van de invoering van een wettelijk depot van publikaties, daarbij aandacht schenkende aan vorm en omvang van een zodanig depot;
 - 2) het opstellen van een voorontwerp van wet en van daarbij behorende ontwerp-besluiten, indien de uitkomst van het onderzoek daartoe aanleiding geeft;
 - 3) het uitbrengen van advies over het verzamelen van Nederlandse publikaties, gepubliceerd vóór invoering van een wettelijk depot; buitenlandse publikaties, geschreven door Nederlanders of handelende over Nederland; Nederlandstalige publikaties, gepubliceerd buiten Nederland;
 - 4) het uitbrengen van advies over de bibliografische bewerking van de gedeponeerde c.q. aangekochte publikaties.
- De commissie bestaat uit vertegenwoordigers uit de sectoren van uitgevers, boekdrukkers, boekhandelaars en bibliothecarissen uit het wetenschappelijk bibliotheekwezen.
- rapporten : 1) Eerste rapport, d.d. 1 juni 1971 aangeboden aan de minister van O & W.
2) Tweede rapport, d.d. 15 december 1972 aangeboden aan de minister van O & W.
Deze rapporten zijn niet gepubliceerd.

Commissie bibliografisch onderzoek

- datum van instelling : 21 februari 1974,
geïnstalleerd door de staatssecretaris van wetenschappen
- datum en nummer
van instellingsbrief : kenmerk DGWO/OZWO nr. 243.244 d.d. 21.2.1974
- voorzitter : dr. C. Reedijk
bibliothecaris van de Koninklijke Bibliotheek te 's-Graven-
hage
- secretaris : mevr. M. J. Schiltman
Koninklijke Bibliotheek
Lange Voorhout 34
's-Gravenhage
tel.: 070 — 64 49 20
- taak : de commissie heeft tot taak:
het beheer en de besteding van een eenmalige subsidie van
f 500.000,— voor het op gang brengen en begeleiden van het
onderzoek zoals bedoeld in het Tweede rapport van de
Studiecommissie wettelijk depot, op 15 december 1972 uit-
gebracht aan de minister van O & W.
- rapporten e.d. : Een discussienota, juni 1976.

Interdepartementaal overleg voor het wetenschapsbeleid

- datum : september 1966
- voorzitter : dr. E. van Spiegel, directeur-generaal voor wetenschaps-
beleid (O & W)
- secretaris : drs. C. H. Stefels, plv. directeur-generaal voor wetenschaps-
beleid (O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
het overleg over aangelegenheden van algemeen wetenschaps-
beleid en over de samenwerking tussen de regering en de
Raad van Advies voor het Wetenschapsbeleid.

Interdepartementale voorbereidingscommissie betaald educatief verlof

datum van instelling : 2 december 1974

datum en nummer
van beschikking

: 2.12.1974

kenmerk: nr. 25.467

Directoraat-generaal voor algemene beleidsaangelegenheden
Directie Arbeidsverhoudingen

geïnstalleerd door de minister van sociale zaken, mede na-
mens de minister van onderwijs en wetenschappen en de
staatssecretaris van cultuur, recreatie en maatschappelijk
werk

voorzitter

: mr. A. B. Raven (SoZa)

lid en

vertegenwoordiger
van O & W

: A. H. Koelink (OVWJ)

secretaris

: mr. F. G. Wijnstra (SoZa)

taak

: de commissie heeft tot taak:

- a. het formuleren van uitgangspunten van beleid ten aan-
zien van betaald educatief verlof;
- b. het uitwerken van voorstellen tot verdere ontwikkeling
van betaald educatief verlof, zoals de eventuele instelling
van een stuurgroep.

Commissie bevordering plaatselijke educatieve netwerken (CBPEN)

- datum van instelling : 23 juni 1975,
geïnstalleerd door de staatssecretaris van CRM, mede namens de ministers van O & W en van SoZa
- nummer van beschikking : kenmerk: U nr. 1095 Afd. SB/VR
d.d. 25.6.1975
- voorzitter : dr. K. H. Roessingh,
wetenschappelijk hoofdmedewerker,
Instituut voor Wetenschap der Andragogie, Amsterdam
- secretaris : drs. G. van Enkevort,
Breestraat 61
Amersfoort
tel.: 033 - 3 03 71
- wnd. secr. : drs. G. R. J. Kusters (HBO, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
de ministers van CRM, van O & W en van SoZa te adviseren over de ontwikkeling van plaatselijke educatieve netwerken.
- opmerking : Onder plaatselijke educatieve netwerken worden verstaan: lokale of regionale structuren voor onderwijs, scholing en vorming van volwassenen, waarin enige taken ter bevordering van de permanente educatie doelmatig en in onderlinge samenhang worden vervuld.
Binnen de taakopdracht wordt bijzondere aandacht besteed aan:
- a) de samenhang tussen de verschillende werkvormen in het buitenschoolse educatieve werk en de samenhang van dit buitenschoolse educatieve werk en het schoolonderwijs;
 - b) de taak van de gemeente en provincie bij de totstandkoming van een samenhangend plan van educatieve en andere sociaal-culturele voorzieningen;
 - c) het ontwikkelen van criteria voor de inhoud en de wijze van totstandkoming van deze plannen;
 - d) het ontwikkelen van plannen en werkwijzen om personen en groepen te activeren tot het deelnemen aan onderwijs en vorming met prioriteit voor degenen die onvoldoende ontplooiingskansen hebben gehad;
 - e) de wijze waarop bestaande voorzieningen kunnen medewerken aan het educatieve netwerk en of en in hoeverre, aanpassing van deze voorzieningen mogelijk is.
- rapporten ed.d. : 1) Eerste advies,
'Problemen en prioriteiten bij de voorbereiding van educatieve netwerken',
uitgegeven door de Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, mei 1976, 43 blz.
2) 'Contact met de praktijkontwikkelingen als voorberei-

ding en ondersteuning van adviezen;
uitwerking van het eerste advies'.
uitgegeven door de Staatsuitgeverij, 1976, 35 blz.

- 3) Tweede advies,
'Door planning tot educatieve netwerken:
een afbakening van verantwoordelijkheden en functies'.
April 1977. 119 blz.
uitgegeven door de Staatsuitgeverij, juli 1977.

II MINISTERIE

A ALGEMEEN

BOUWZAKEN ONDERWIJS

Werkgroep scholenbouw

- datum : in opdracht van de staatssecretaris voor de eerste maal bijeengeroepen: 26.1.1968
- voorzitter : M. H. C. Fakkert
directeur Bouwzaken Onderwijs (O & W)
- secretaris : vacature
- taak : de werkgroep, die de status heeft van een commissie, heeft tot taak:

De werkgroep is belast met het op verzoek of eigener beweging uitbrengen van adviezen over opzet en inrichting van nieuwe schoolgebouwen voor het voortgezet onderwijs en de aanpassing van bestaande schoolgebouwen, waarbij de onderwijskundige desiderata op economische en harmonische wijze worden omgezet in:

- een lokalenplan (zults als basis voor de vaststelling van het te vergoeden bouwvolume);
- een meer uitgewerkt programma van eisen;
- gedetailleerde en gemotiveerde voorwaarden waaraan afzonderlijke les- en overige ruimten moeten voldoen.

Tevens is de werkgroep belast met de zorg voor het evalueren van de mede op grond van haar adviezen in de praktijk verkregen resultaten, en met het ter zake uitbrengen van aanvullende of bijstellende adviezen.

- adviezen :
- 1) Eerste interimadvies, 20.1.1969
inzake:
lokaleplan voor m.a.v.o.-schoolgebouwen.
 - 2) Tweede interimadvies, 27.2.1970
inzake:
 - 1) de afmetingen van bouw- en sportterreinen;
 - 2) de afmetingen van les- en nevenruimten;
 - 3) de vergoeding volgens vast-bedrag-methode;
 - 4) lokaleplan voor l.h.n.o.-schoolgebouwen.
 - 3) Derde interimadvies, januari 1971
inzake:
lokaleplan voor l.t.o.-schoolgebouwen.
 - 4) Vierde interimadvies, 15.6.1972
waarin de richtlijnen voor het samenstellen van scholen voor het v.w.o., het h.a.v.o. en de scholengemeenschappen v.w.o., h.a.v.o. en/of m.a.v.o. zijn opgenomen.
In 1973 werden aan de staatssecretaris aangeboden:
 - 5) Herziene versie van het advies betreffende de richtlijnen voor het samenstellen van het lokaleplan voor een l.h.n.o.-schoolgebouw, zoals opgenomen in het Tweede interimadvies van de werkgroep.
 - 6) Rapport subcommissie mediathiek/gemeenschapsruimte.
 - 7) Rapport accommodatie handvaardigheid.
 - 8) Rapport lesruimten natuurkunde en scheikunde voor het m.a.v.o.
 - 9) Rapport naaldvaklokaal voor het l.h.n.o.

Commissie overleg scholenbouwplan voortgezet onderwijs

- datum van de
installatie : 14 oktober 1975,
geïnstalleerd door de staatssecretaris, drs. K. de Jong Ozn.
- datum en nummer
van beschikking : besch. 31.7.1975
kenmerk: O en A/ EFF/2/75075
- voorzitter : M. H. C. Fakkert (O & W)
- vice-voorzitter : drs. A. Sierat (O & W)
- secretaris : drs. A. C. J. Jansen (O & W) } (Directie Bouwzaken
Onderwijs)
- taak : de commissie heeft tot taak:
De commissie beraadt zich over het in het desbetreffende jaar voorliggende concept-scholenbouwplan, dat betrekking heeft op voorbereiding en realisering van schoolgebouwen in de sector van het voortgezet onderwijs voor de komende vier jaren. Ook toekomstige plannen kunnen in het overleg worden betrokken, evenals een verdere harmonisering en eventueel bijstelling van het systeem van de urgentie-criteria. Tenslotte kan de commissie al datgene in de beraadslaging betrekken, dat ter zake van de voorbereiding van de onderwerpelijke beleidsbeslissing dienstig wordt geacht.
- publicaties : Scholenbouwplan voor de jaren 1976, 1977, 1978 en 1979. (februari 1976).
(Nieuw) Concept-vierde scholenbouwplan met een advies voor de jaren 1977 t/m 1982. (juni 1977).

Commissie onderwijskundige aspecten van de scholenbouw (COAS)

- datum van instelling : 10 februari 1977,
geïnstalleerd door de staatssecretaris van O & W,
drs. K. de Jong Ozn.
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 10.2.1977
kenmerk: BO nr. 286.320
- voorzitter : Th. G. A. Hoogbergen
rector Peelland College
Derpsestraat 30
Deurne
tel.: 04930 - 21 23
- secretaris : C. C. Rockx
Nieuwe Rielseweg 8d
Goirle
tel.: 013 - 34 15 53
- waarnemers
van O & W : J. H. van den Honert (BO)
drs. W. van Oosterom (VO/VP)
- taak : de commissie heeft tot taak:
- a) na te gaan wat de onderwijskundige aspecten van de scholenbouw zijn, met name ten aanzien van de interne educatieve structuur en de interne relationele aspecten;
 - b) van haar bevindingen een rapport op te stellen;
 - c) advies uit te brengen over eisen, welke door de overheid gesteld kunnen worden t.a.v. de scholenbouw.
- bepalingen : De commissie beperkt haar taak tot scholen voor voortgezet onderwijs, uitgezonderd het hoger beroepsonderwijs, het vormingswerk en scholen voor de opleiding van onderwijzend personeel.
- De commissie legt de staatssecretaris een door hem goed te keuren werkplan voor.
- De commissie verricht haar werk in overleg met de commissie, die de schoolgrootte bestudeert.
- De commissie rapporteert binnen twee jaar na de datum van haar instelling aan de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen.
- De bescheiden van de commissie worden, als de commissie haar werkzaamheden heeft beëindigd, overgedragen aan het archief van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen.

STUDIEFINANCIERING

Beroepscommissie rijksstudietoelagen

- datum van instelling : 11 april 1969,
ingesteld bij beschikking van de minister van O & W
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 11.4.1969,
kenmerk: RS nr. 81.932
- voorzitter : mr. W. H. van der Laan,
notaris te Groningen
Westersingel 31, tel.: 050 - 12 58 69
- plv. voorzitter : drs. E. B. M. de los Santos, Groningen
- secretaris : P. Verhoeven (Centrale Directie Studiefinanciering, van O
& W)
tel.: 050 - 23 27 26
- adviseur w.o.-
aangelegenheden : dr. J. Kiers,
studie-adviseur TH, Delft
(huisadres:
J. van Ostadelaan 18
Naarden
tel.: 02159 - 4 05 22)
- adviseur h.b.o.-
aangelegenheden : R. D. Meyer
adjunct-directeur van 'Academie Minerva',
Ac. v. Beeldende Kunsten
Schoolholm 23
Groningen
tel.: 050 - 12 43 60
(huisadres:
Hoofdweg 119
Harkstede
tel.: 05904 - 571)
- taak : de commissie heeft tot taak:
in die gevallen die door de belanghebbenden worden voor-
gelegd, na te gaan of bij de berekening van de rijksstudie-
toelagen de bestaande normen op de juiste wijze zijn toe-
gepast.
De uitslag van dit onderzoek zal aan de minister en aan de
betrokkenen worden medegedeeld.

Dienstcommissie van de centrale directie studiefinanciering

datum van instelling : 10 december 1974
datum en nummer van beschikking : besch. O & W: 10.12.1974
kenmerk: OW/PZ nr. 786.999
voorzitter : ir. J. Porsius (DSF, van O & W)
plv. voorzitter : G. Hendriks (DSF, van O & W)
secretaris : mr. A. W. Venstra (DSF, van O & W)

taak : deze commissie is ingesteld:
gelet op de artikelen 123 tot en met 129 d van het Algemeen Rijksambtenarenreglement - ARAR - (blz. 69 t/m 72 a),
en
gehoord de Bijzondere Commissie van Overleg.

INTERNATIONALE BETREKKINGEN

Commissies van advies en Gemengde commissies ter uitvoering van culturele verdragen

Commissie van advies inzake de uitvoering van het cultureel verdrag tussen Nederland en de Arabische Republiek Egypte, Nederlandse delegatie

voorzitter : prof. mr. dr. J. Brugman, Leiden
secretariaat : Centrale Afd. IB, Ministerie van CRM,
Rijswijk, Steenvoordelaan 370,
tel.: 070 - 94 92 33.

Commissie van advies inzake de uitvoering van het Nederlands-Grieks cultureel verdrag

voorzitter : prof. dr. F. L. Bastet, Oegstgeest
secretariaat : Centrale Afd. IB, Ministerie van CRM,
Rijswijk, Steenvoordelaan 370,
tel.: 070 - 94 92 33.

Commissie van advies inzake de uitvoering van het Nederlands-Indonesisch cultureel verdrag Nederlandse delegatie

voorzitter : prof. dr. A. Teeuw, Leiden
secretariaat : Centrale Directie IB, Ministerie van O & W,
's-Gravenhage, Nieuwe Uitleg 1,
tel.: 070 - 74 27 42.

Deze commissie heeft vier subcommissies, hierna genoemd:

Subcommissie Nederlands en literatuurvoorziening

voorzitter : dr. C. Nagtegaal, Voorschoten
secretariaat : Centrale Directie IB, Ministerie van O & W,
's-Gravenhage, Nieuwe Uitleg 1,
tel.: 070 - 74 27 42.

Subcommissie wetenschappelijk (en ander) onderwijs

voorzitter : prof. dr. A. Teeuw, Leiden
secretariaat : Centrale Directie IB, Ministerie van O & W,
's-Gravenhage, Nieuwe Uitleg 1,
tel.: 070 - 74 27 42.

Subcommissie voorlichting en kunst

voorzitter : R. Nieuwenhuys, Amsterdam
secretariaat : Centrale Afd. IB, Ministerie van CRM,
Rijswijk, Steenvoordelaan 370,
tel. 070 - 94 92 33.

Subcommissie maatschappelijk welzijn

voorzitter : dr. G. Hendriks, Rijswijk
secretariaat : Centrale Afd. IB, Ministerie van CRM,
Rijswijk, Steenvoordelaan 370,
tel. 070 - 94 92 33.

Commissie van advies inzake de uitvoering van het Nederlands-Iraans cultureel verdrag

voorzitter : prof. dr. C. A. O. van Nieuwenhuysen, 's-Gravenhage
secretariaat : Centrale Directie IB, Ministerie van O & W,
's-Gravenhage, Nieuwe Uitleg 1,
tel. 070 - 74 27 42.

Commissie van advies inzake de uitvoering van het Nederlands-Mexicaans cultureel verdrag

secretariaat : Centrale Afd. IB, Ministerie van CRM,
Rijswijk, Steenvoordelaan 370,
tel.: 070 - 94 92 33.

Commissie van advies inzake de uitvoering van het Nederlands-Tunesisch cultureel verdrag

voorzitter : dr. D. G. Jongmans, Naarden
secretariaat : Centrale Directie IB, Ministerie van O & W,
's-Gravenhage, Nieuwe Uitleg 1,
tel.: 070 - 74 27 42.

**Commissie van advies inzake de uitvoering van het Nederlands-Turks cultureel verdrag
Nederlandse delegatie**

voorzitter : H. F. van den Hoven, Rotterdam
secretariaat : Centrale Afd. IB, Ministerie van CRM,
Rijswijk, Steenvoordelaan 370,
tel.: 070 - 90 76 00.

**Commissie van advies en coördinatie ten dienste van de culturele betrekkingen tussen
Nederland en Zuid-Afrika**

voorzitter : prof. dr. G. W. Ovink, Amsterdam
secretariaat : Centrale Directie IB, Ministerie van O & W,
's-Gravenhage, Nieuwe Uitleg 1,
tel.: 070 - 74 27 42.

**Gemengde commissie ter uitvoering van het Nederlands-Belgisch cultureel verdrag,
Nederlandse delegatie**

voorzitter : drs. L. J. M. van de Laar, Bergen op Zoom
secretariaat : Centrale Directie IB, Ministerie van O & W,
's-Gravenhage, Nieuwe Uitleg 1,
tel. 070 - 74 27 42.

Deze commissie heeft vier subcommissies, hierna genoemd:

**Nederlands-Belgische subcommissie voor effectus civilis,
Nederlandse delegatie**

voorzitter : prof. dr. H. H. Janssen, 's-Gravenhage
secretariaat : Ch. H. Ferguson (O & W)
's-Gravenhage, Nieuwe Uitleg 1,
tel.: 070 - 74 14 15.

Nederlands-Belgische subcommissie voor de Neerlandistiek in het buitenland

voorzitter : prof. dr. H. Schultink (RU, Utrecht)
secretariaat : Centrale Directie IB, Ministerie van O & W,
's-Gravenhage, Nieuwe Uitleg 1,
tel.: 070 - 74 27 42.

**Nederlands-Belgische subcommissie voor uitwisseling op het gebied der muziek,
Nederlandse delegatie**

voorzitter : J. van den Boogert, Blaricum
secretariaat : Centrale Afd. IB, Ministerie van CRM,
Rijswijk, Steenvoordelaan 370,
tel.: 070 - 94 92 33.

**Nederlands-Belgische subcommissie voor het volksontwikkelingswerk, jeugd- en jongerenwerk en cultureel grensverkeer,
Nederlandse delegatie**

voorzitter : G. H. L. Schouten, Arnhem
secretariaat : Centrale Afd. IB, Ministerie van CRM,
Rijswijk, Steenvoordelaan 370,
tel.: 070 - 94 92 33.

**Gemengde commissie ter uitvoering van het Nederlands-Duits cultureel verdrag,
Nederlandse delegatie**

voorzitter : mr. P. W. A. G. Cort van der Linden, Wassenaar
secretariaat : Centrale Directie IB, Ministerie van O & W,
's-Gravenhage, Nieuwe Uitleg 1,
tel.: 070 - 74 27 42.

**Gemengde commissie ter uitvoering van het Nederlands-Bulgaars cultureel verdrag,
Nederlandse delegatie**

voorzitter : mr. A. M. I. H. Baeten, Maastricht
secretariaat : Centrale Afd. IB, Ministerie van CRM,
Rijswijk, Steenvoordelaan 370,
tel.: 070 - 94 92 33.

Deze commissie heeft één subcommissie, hierna genoemd:

**Subcommissie voor uitwisseling van jongeren met Duitsland,
Nederlandse delegatie**

voorzitter : dr. J. Verhoeve, Wassenaar
secretariaat : Centrale Afd. IB, Ministerie van CRM,
Rijswijk, Steenvoordelaan 370,
tel.: 070 - 94 92 33.

**Gemengde commissie ter uitvoering van het Nederlands-Frans cultureel verdrag,
Nederlandse delegatie**

voorzitter : S. de Gorter, Parijs
secretariaat : Centrale Afd. IB, Ministerie van CRM,
Rijswijk, Steenvoordelaan 370,
tel.: 070 - 94 92 33.

**Gemengde commissie ter uitvoering van het Nederlands-Hongaars cultureel verdrag,
Nederlandse delegatie**

voorzitter : mr. P. W. A. G. Cort van der Linden, Wassenaar
secretariaat : Centrale Directie IB, Ministerie van O & W,
's-Gravenhage, Nieuwe Uitleg 1,
tel.: 070 - 74 27 42.

**Gemengde commissie ter uitvoering van het Nederlands-Italiaans cultureel verdrag,
Nederlandse delegatie**

voorzitter : mevr. drs. J. F. Schouwenaar-Franssen, Bilthoven
secretariaat : Centrale Directie IB, Ministerie van O & W,
's-Gravenhage, Nieuwe Uitleg 1,
tel.: 070 - 74 27 42.

**Gemengde commissie ter uitvoering van het Nederlands-Luxemburgs cultureel
verdrag,
Nederlandse delegatie**

voorzitter : drs. L. J. M. van de Laar, Bergen op Zoom
secretariaat : Centrale Directie IB, Ministerie van O & W,
's-Gravenhage, Nieuwe Uitleg 1,
tel.: 070 - 74 27 42.

**Gemengde commissie ter uitvoering van het Nederlands-Noors cultureel verdrag,
Nederlandse delegatie**

voorzitter : mevr. dr. A. van Marken (RU, Groningen)
secretariaat : Centrale Afd. IB, Ministerie van CRM,
Rijswijk, Steenvoordelaan 370,
tel.: 070 - 94 92 33.

**Gemengde commissie ter uitvoering van het Nederlands-Pools cultureel verdrag,
Nederlandse delegatie**

voorzitter : mr. P. W. A. G. Cort van der Linden, Wassenaar
secretariaat : Centrale Afd. IB, Ministerie van CRM,
Rijswijk, Steenvoordelaan 370,
tel.: 070 - 94 92 33.

**Gemengde commissie ter uitvoering van het Nederlands-Roemeens cultureel verdrag,
Nederlandse delegatie**

voorzitter : jhr. mr. M. P. M. van Karnebeek, 's-Gravenhage
secretariaat : Centrale Directie IB, Ministerie van O & W,
's-Gravenhage, Nieuwe Uitleg 1,
tel.: 070 - 74 27 42.

**Gemengde commissie ter uitvoering van het cultureel verdrag tussen Nederland en
de Sowjet-Unie,
Nederlandse delegatie**

voorzitter : mr. P. W. A. G. Cort van der Linden, Wassenaar
secretariaat : Centrale Directie IB, Ministerie van O & W,
's-Gravenhage, Nieuwe Uitleg 1,
tel.: 070 - 74 27 42.

**Gemengde commissie ter uitvoering van het Nederlands-Tsjechoslowaaks cultureel
verdrag,
Nederlandse delegatie**

voorzitter : mr. P. W. A. G. Cort van der Linden, Wassenaar
secretariaat : Centrale Afd. IB, Ministerie van CRM,
Rijswijk, Steenvoordelaan 370,
tel.: 070 - 94 92 33.

**Gemengde commissie ter uitvoering van het cultureel verdrag tussen Nederland en
het Verenigd Koninkrijk,
Nederlandse delegatie**

voorzitter : prof. dr. A. G. H. Bachrach, Oegstgeest
secretariaat : Centrale Afd. IB, Ministerie van CRM,
Rijswijk, Steenvoordelaan 370,
tel.: 070 - 94 92 33.

**Gemengde commissie ter uitvoering van het Nederlands-Zuidslavisch cultureel
verdrag,
Nederlandse delegatie**

voorzitter : jhr. mr. M. P. M. van Karnebeek, 's-Gravenhage
secretariaat : Centrale Afd. IB, Ministerie van CRM,
Rijswijk, Steenvoordelaan 370,
tel.: 070 - 94 92 33.

DIVERSEN, *chronologisch*

Nationale UNESCO-commissie

- datum van instelling : 28.5.1947, ingesteld bij K.B.
(Stcrt. nr. 107, 6 juni 1947)
- voorzitter : mevr. dr. M. A. M. Klompé
Smidswater 5
's-Gravenhage
tel.: 070 - 60 60 80
- vice-voorzitter : prof. dr. E. Zürcher
Oosteinde 16
Warmond
tel.: 01711 - 1 11 53
(RU, Leiden
tel.: 071 - 12 66 37
Gem. Universiteit, Amsterdam).
- secretariaat : drs. G. Strasser (IB, van O & W)
Thorbeckelaan 360
's-Gravenhage
tel.: 070 - 74 12 84/74 16 09
- taak : de commissie heeft tot taak:
te fungeren als contactorgaan tussen de Organisatie van de
Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur
en het Nederlandse volk.
- publicaties e.d. : Jaarverslagen.
Mededelingenblad, verschijnt zes maal per jaar.

Nederlands-Belgische contactcommissie uitwisselingen inspecteurs en hoofden van scholen basisonderwijs

- instelling : in 1972
- voorzitter : van de Nederlandse afdeling:
E. Steenberg
plv. directeur-generaal voor het basisonderwijs (PDGBO,
van O & W)
- secretariaat : Centrale Directie IB, Ministerie van O & W,
's-Gravenhage, Nieuwe Uitleg 1,
tel.: 070 - 74 27 42.
- taak : de commissie heeft tot taak:
het verzekeren van de continuïteit van de Belgisch-Neder-
landse ontmoetingen van deskundigen op het gebied van
het kleuter- en basisonderwijs.

Coördinatiecommissie voor internationale culturele betrekkingen (CICB) (Buitenlandse Zaken, CRM, O & W)

- datum van beschikking : besch. 8 december 1967
(Stcrt.: 17.1.1968, nr. 12, blz. 5)
- voorzitter : mr. P. W. A. G. Cort van der Linden, Wassenaar
- secretariaat : H. Boissevain, Ministerie van Buitenlandse Zaken,
's-Gravenhage, Plein 23,
tel.: 070 - 61 49 41
- taak : de commissie heeft tot taak:
het ontwerpen en voorstellen van beleidslijnen voor de internationale culturele betrekkingen, het verzekeren van de vereiste coördinatie bij de vaststelling en uitvoering van het beleid, en het toetsen van de door de bevoegde ministeries ingebrachte voorstellen op hun congruentie met de uitgestippelde beleidslijnen.
Van de bijeenkomsten wordt een kort verslag gemaakt, waarvan aan de leden der coördinatiecommissie en aan de door hen vertegenwoordigde ministers afschrift wordt gezonden.

Coördinatiecommissie internationale betrekkingen (CIB)

- datum en nummer
van instelling
en besluit : 28 mei 1974,
bij besluit van de minister
nr. ORG/EFF - 2 nr. 74044
- voorzitter : J. A. van Boven,
plaatsvervangend secretaris-generaal (PSG I, van O & W)
- secretaris : mr. F. J. van der Dussen (IB, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
1) de commissie bevordert de onderlinge afstemming van het beleid met betrekking tot internationale zaken;
2) de commissie bevordert binnen het ministerie de onderlinge informatie over internationale zaken;
3) de commissie neemt jaarlijks de uitgaven voor internationale samenwerking die ten laste van de begroting van O & W komen voor wat betreft hun samenhang in beschouwing en rapporteert haar bevindingen aan de minister van O & W.

B VOORTGEZET ONDERWIJS

ALGEMEEN VOORTGEZET ONDERWIJS EN VOORBEREIDEND WETENSCHAPPELIJK ONDERWIJS

Centrale commissie voor onderwijsoverleg (CCOO)

datum van instelling : 5 juni 1972,
geïnstalleerd door de minister van onderwijs en weten-
schappen

voorzitter : de minister van O & W, dr. J. A. van Kemenade

secretaris : dr. C. J. Ydema (AZ/RA van O & W)

taak : de commissie heeft tot taak:

het verkrijgen van een goed samenspel met de direct bij het onderwijs betrokkenen, teneinde een goede samenwerking in het beleid te kunnen aanbrengen. Dit geldt ten aanzien van:

- 1) de begroting van de uitgaven voor het onderwijs en de wetenschappen;
- 2) de uitbouw van de onderwijsvoorzieningen;
- 3) de vereiste structurele veranderingen in het onderwijs, met name t.a.v. de interactie van het kleuteronderwijs met het basisonderwijs en t.a.v. geïntegreerd onderwijs voor 12- tot 15-jarigen;
- 4) problemen die voortvloeien uit de complexiteit en de massaliteit, waaraan personele en materiële aspecten verbonden zijn.

rapporten e.d. : 1) Verslagen van vergaderingen.
2) Een rapport van een commissie bestaande uit vier CCOO-leden, in overleg met andere leden.

opmerking : In 1975 is het plan geopperd deze commissie op te heffen. In plaats hiervan zou een Centrale Overlegraad (COR) worden gevormd, met daarnaast vijf sectorraden. (Persbericht O & W, 5 juni 1975, nr. 13).

Tijdens een openbare commissie-vergadering van de Vaste Commissie voor Onderwijs en Wetenschappen uit de Tweede Kamer d.d. 14 juni 1976 ter bespreking van de Structuurnota ('Naar een structuur voor de ontwikkeling en vernieuwing van het primair en secundair onderwijs', 1975, 96 blz., Kamerstuk 13.432) heeft dit plan vastere vorm gekregen. In de loop van 1977 zal de CCOO worden opgeheven. De COR komt ervoor in de plaats, voor een proefperiode van twee tot drie jaar, met vijf sectorraden voor:

- 1) het primair onderwijs (4- tot 12-jarigen);
- 2) het secundair onderwijs (12- tot ± 18-jarigen);
- 3) het onderwijs en de vorming aan werkende jongeren;
- 4) de scholing van onderwijsgeevenden;
- 5) het tweedewegonderwijs.

(Bron: Uitleg, weekblad van het Departement van Onderwijs en Wetenschappen, nr. 467 d.d. 14 juli 1976).

Contactcommissie scholengemeenschappen a.v.o.-l.b.o.

- datum van instelling : 7 maart 1974
- datum en nummer van beschikking : besch. DGV nr. 4975 d.d. 21 oktober 1973
- voorzitter : A. Petersen
inspecteur a.v.o.
Roerdomplaan 4
Sneek
tel.: 05150 - 1 32 66
- vice-voorzitter : H. J. Evers, ing.,
adjunct-hoofdinspecteur van het voortgezet onderwijs in
algemene dienst (l.b.o.)
Bonairelaan 1
Amersfoort
tel.: 033 - 1 22 31
- vice-voorzitter : mevr. mr. B. C. M. J. Twaalfhoven
hoofdinspectrice van het voortgezet onderwijs in algemene
dienst (l.b.o. en m.b.o.)
Laan van Vollenhove 3227
Zeist
Postbus 1004
tel.: 03404 - 2 28 66, toestelnr. 242
- secretaris : mevr. drs. H. van der Vliet
inspectrice a.v.o.
Burggravenlaan 6
Leiden
tel.: 071 - 12 69 76
- adjunct-secretaris : C. Renzenbrink (LMBO/LTO/1, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
- a) contacten te leggen en te onderhouden met de besturen van de scholengemeenschappen a.v.o.-l.b.o., of met de door deze besturen aan te wijzen vertegenwoordigers;
 - b) het inventariseren van mogelijkheden tot geïntegreerd onderwijs in de scholengemeenschappen m.a.v.o.-l.b.o.;
 - c) het bevorderen van onderwijskundige integratie in de onder a) bedoelde scholengemeenschappen, die daarvoor naar zijn oordeel in aanmerking komen en de staatssecretaris te adviseren over de voorwaarden waaronder en de wijze waarop deze integratie kan plaatsvinden;
 - d) het onderzoeken van de mogelijkheden van aanvragen voor onderwijskundige (deel-)experimenten onderscheidenlijk vooronderzoek ten behoeve van de ontwikkeling van geïntegreerd onderwijs in scholengemeenschappen m.a.v.o.-l.b.o.;
 - e) de haar opgedragen werkzaamheden te vervullen in samenwerking waar mogelijk met de landelijke pedagogische centra.

Commissie analyse voortgezet onderwijs (CAVO)

datum van instelling : 5 maart 1976,
geïnstalleerd door de staatssecretaris, drs. K. de Jong Ozn.

datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 3.3.1976
kenmerk: DGVO nr. 7251

voorzitter : drs. J. Nagelsmit,
oud-rector van het Simon Stevin College te 's-Gravenhage

secretaris : F. H. M. Remhs
R. Bootstraat 96
Edam
tel.: 02993 - 12 93

waarnemers van het
Ministerie van O & W : drs. M. C. Onneweer te Voorschoten
drs. W. H. Weekenborg te Nootdorp

leden uit het
Rijksschooltoezicht : H. P. A. Kneepkens
coördinerend inspecteur l.t.o.
Vughterstraat 307
's-Hertogenbosch
tel.: 073 - 13 34 79
mevr. C. M. A. Th. Koenraads
adjunct-hoofdinspectrice van het voortgezet onderwijs in
algemene dienst (m.b.o.)
Baronielaan 69
Breda
tel.: 076 - 14 23 54

taak : de commissie heeft tot taak:

- 1) de ontwikkelingen die gaande zijn op het terrein van het voortgezet onderwijs, zoals het fungeert onder de Wet op het voortgezet onderwijs, te weten: het v.w.o., h.a.v.o., m.a.v.o., l.b.o. en m.b.o., te signaleren, te analyseren en na te gaan waar en waardoor waardevolle ontwikkelingen worden belemmerd of tot staan gebracht en waar nodig, initiatieven uit de onderwijswereld op te vangen en te vertalen tot aanbevelingen aan het Ministerie en aan het onderwijsveld;
- 2) geregeld verslag uit te brengen van de werkzaamheden.
- 3) Haar rapporten en andere publikaties zullen in principe openbaar zijn.

publikaties e.d. : **CAVO-kroniek**

Wanneer men op een bepaald werkgebied tot een definitieve afronding is gekomen, wordt een brochure uitgegeven met de daarin verwerkte informatie, de slotconclusies en aanbevelingen.

Adviescommissie brugklasonderwijs a.v.o.-l.b.o./l.a.v.o.

- datum van instelling : 21 april 1976,
geïnstalleerd door de staatssecretaris van O & W,
drs. K. de Jong Ozn.
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 15.4.1976
kenmerk: DGVO nr. 7264
- voorzitter : drs. Ph. W. Scheen
Loosdrechtseweg 17
Hilversum
tel.: 035 - 1 58 26
- secretaris : mr. R. D. Bekker (LMBO/I, van O & W)
Nieuwe Uitleg 1
's-Gravenhage
tel.: 070 - 74 27 42/74 12 14
- taak : de commissie heeft tot taak:
het adviseren over de wijzigingen, die in ieder geval in de
Wet op het voortgezet onderwijs en/of in de ter uitvoering
van deze wet gegeven voorschriften zouden moeten worden
aangebracht, teneinde betere doorstromingsmogelijkheden
te scheppen voor leerlingen die de brugklas van het
m.a.v.o. of van het l.b.o./l.a.v.o. met succes hebben door-
lopen.
Daarnaast zal de commissie ook aandacht moeten besteden
aan de brugklasproblemen van het v.w.o.-h.a.v.o.
- rapport : (Eind) Rapport,
Aangeboden aan de staatssecretaris van O & W,
20 januari 1977.

LEERPLANONTWIKKELING, VAKKEN, *chronologisch*

Commissie modernisering leerplan wiskunde

datum van instelling : 9 juli 1961,
geïnstalleerd door de staatssecretaris van O & W

datum en nummer
van beschikking : besch. OKW: 12.6.1961
kenmerk: VHMO nr. 157.069 III

voorzitter : prof. dr. H. Freudenthal, Utrecht

secretaris : drs. E. J. Wijdeveld

p/a Instituut Ontwikkeling Wiskunde Onderwijs
Tiberdreef 4
Utrecht/Overvecht
tel.: 030 - 61 16 11

taak : de commissie heeft tot taak:
gelet op de ontwikkelingen in doelstellingen en in didactiek en methodiek, het wiskunde-onderwijs in studie te nemen en van advies te dienen o.a. inzake experimenten en heroriëntatie der leraren t.a.v. nieuwe ontwikkelingen in de wiskunde. Deze commissie is onderverdeeld in diverse subcommissies.

rapporten e.d. : 1) Een rapport, 1964.
2) Een interimrapport, 1966.
3) Een interimrapport, met discussienota, mei 1967.
4) Toelichting op leerplan wiskunde, april 1968.
5) a. Een rapport over de wenselijkheid en mogelijkheid van het invoeren van computerwiskunde in het onderwijs voor m.a.v.o., h.a.v.o. en v.w.o., 1968.
(verslag experiment computerkunde, 1970),
en
b. Een rapport over de wenselijkheid van het invoeren van statistiek in het onderwijs voor m.a.v.o., h.a.v.o. en v.w.o., 1968 (okt.).
6) Toelichting leerplan wiskunde van de m.a.v.o., onderbouw h.a.v.o. en onderbouw v.w.o., mei 1969.
7) Toelichting op het leerplan wiskunde van de bovenbouw van het v.w.o.
Wiskunde I: analyse en statistiek
Wiskunde II: meetkunde met vectoren,
september 1970.
8) Leerplan wiskunde/statistiek voor scholen voor h.e.a.o., april 1971.
De subcommissie wiskunde en informatica bij het hoger beroepsonderwijs (WIHBO), onderdeel van de Commissie modernisering leerplan wiskunde en ingesteld 17 september 1970 door de directeur-generaal voor het onderwijs, heeft drie leerplannen ontworpen:

9) 'Leerplan voor het hoger informaticaonderwijs'.
M.i.v. 1 augustus 1971 is deze opleiding verbonden aan het Instituut voor hoger beroepsonderwijs te Eindhoven en aan de Scholengemeenschap voor hoger textiel en hoger economisch en administratief onderwijs te Enschede.

10) 'Leerplan voor de bedrijfsinformatica-afdeling'.
M.i.v. 1 september 1973 verbonden als nieuwe afdeling 'de bedrijfsinformatica' aan h.e.a.o.-scholen te Amsterdam en 's-Gravenhage.

11) 'Leerplanrapport informatica en wiskunde bij het h.t.o.'

In de verslagjaren 1970-1971, 1971-1972, 1972-1973, 1973-1974, 1974-1975 zijn veel publikaties en rapporten van de CMLW in samenwerking met het IOWO verschenen, o.a.:

In 1970-1971:

Contactblad 'Computerkunde IOWO' nrs. t/m 14.

In 1971-1972:

Wiskobas-Bulletin, eerste jaargang nrs. 1, 2/3 en 4.

Contactblad 'Computerkunde IOWO', nrs. 16 t/m 19.

In 1972-1973:

Interimrapport 'Cijferen anno 2000'.

Introductierapport van de leerplancommissie wiskunde/statistiek voor het m.e.a.o./m.m.o. (LPC/IOWO)

Interimrapport van de leerplancommissie Informatica voor het m.e.a.o.

Rapport van de apparatuurcommissie hoger informatica onderwijs.

Wiskobas-Bulletin, tweede jaargang nrs. 1 t/m 6.

In 1973-1974:

Wiskobas-Bulletin, derde jaargang nrs. 1 t/m 6.

Contactblad 'Computerkunde IOWO' nrs. 20 t/m 25.

HIO-rapport. (hoger informatica onderwijs)

BIO-rapport. (bedrijfsinformatica opleiding)

In 1974-1975:

Wiskobas-Bulletin, vierde jaargang.

Nadere inlichtingen zijn verkrijgbaar bij de secretaris:
drs. E. J. Wijdeveld, Tiberdreef 4, Utrecht/Overvecht,
tel.: 030 - 61 16 11.

Commissie modernisering leerplan natuurkunde

- datum van instelling : 3 mei 1965,
geïnstalleerd door de staatssecretaris van O & W
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 2.4.1965
kenmerk: VHMO nr. 269.590
- voorzitter : drs. G. H. Frederik,
wetenschappelijk hoofdmedewerker Fysisch Laboratorium
Pieter Breughelstraat 43
Utrecht
tel.: 030 - 51 07 98
- secretaris : dr. W. P. J. Lignac
postbus 12091
Grunder 400
Amsterdam-Bijlmermeer
tel.: 020 - 99 07 59
kantooradres:
Laan van Vollenhove 3227
Zeist
Postbus 369
tel.: 03404 - 2 28 66
- taak : de commissie heeft tot taak:
de modernisering van het natuurkunde-onderwijs bij het voortgezet onderwijs, in het bijzonder het v.h.m.o., in studie te nemen en van advies te dienen omtrent leerplannen, experimenten en heroriëntatie der docenten op de nieuwe methodiek en didactiek.
- rapporten e.d. : 1) Eerste interimrapport, omschrijving leerplan natuurkunde (maart 1969), bestaande uit vijf delen:
1) basisonderwijs;
2) kweekschool;
3) onderbouw h.a.v.o.;
4) bovenbouw h.a.v.o.;
5) bovenbouw v.w.o.
- 2) 'Rapport 1974',
bestaande uit zeven delen en twee bijlagen, t.w.:
deel I Algemeen overzicht
deel II Basisonderwijs
deel III Kweekschoolonderwijs
deel IV M.A.V.O.
deel V H.A.V.O.
deel VI V.W.O.
deel VII Voorstel examenprogramma's
m.a.v.o.-3, m.a.v.o.-4,
h.a.v.o. en v.w.o.

Bijlage 1 Geamendeerd Interimrapport 1969, Onderbouw
Bijlage 2 Naamlijst van alle medewerkers.

Nadien nog diverse activiteiten: adviezen en discussienota's
(niet gepubliceerd).

3) Werkplan voor natuurkunde en mechanica ten behoeve
van het I.t.o. (1976) 141 blz.

Commissie modernisering leerplan moderne vreemde talen

- datum van instelling : 10 februari 1966,
geïnstalleerd door de staatssecretaris van O & W
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 21.1.1966
kenmerk: VHMO nr. 294.207
- opmerking : In december 1971 vond een ingrijpende herstructurering van
de commissie plaats.
- voorzitter : dr. J. A. van Ek (RU, Utrecht)
- secretaris : drs. G. Smit,
coördinerend inspecteur a.v.o.
Hinthamereinde 72-74
's-Hertogenbosch
tel.: 073 - 14 21 77
- taak : de commissie heeft tot taak:
gelet op de ontwikkelingen in de opvattingen omtrent de
doelstellingen van het onderwijs in de moderne vreemde ta-
len en omtrent de methodiek en didactiek daarvan, de mo-
dernisering van het onderwijs in de talen, in het bijzonder
ten behoeve van het voorbereidend wetenschappelijk onder-
wijs, het h.a.v.o. en het m.a.v.o., in studie te nemen en van
advies te dienen inzake leerplannen, experimenten en maat-
regelen ter heroriëntatie der docenten op de nieuwe metho-
diek en didactiek.
- rapporten : 1) Eerste interimrapport, 1968.
(V.W.O.-post, aflevering 5, januari 1968).
2) Tweede interimrapport, januari 1972.
(betr.: informaties over de ontwikkeling van de luister-
toetsen).
3) Informatiebulletin nr. 1, april 1972.
4) Vergelijkend onderzoek op het gebied van de thans in de
Westeuropese landen bestaande leerplannen voor het
onderwijs in de moderne vreemde talen (1974) (Brochu-
re 1).
5) Informatiebulletin nr. 2, oktober 1974 (30 blz. 's-Herto-
genbosch).
Informatie over activiteiten: ontwikkeling luistervaardig-
heidstoetsen; project schrijfvaardigheid; project vocabu-
laireafbakening; plannen her- en bijscholing eerstegraads
docenten; taakuitbreiding tot beroepsgericht onderwijs
(ontwikkeling leerplan m.t.s.).
Overzicht relaties en contacten, en samenstelling com-
missie.
6) Nota aanzet voor de ontwikkeling van een onderwijs-
leerplan moderne vreemde talen in het bijzonder met be-
trekking tot de taalvaardigheid. 1977.
Verkrijgbaar bij de Staatsuitgeverij.
In de loop van het verslagjaar is door deze commissie
meegewerkt aan diverse publikaties in tijdschriften e.d.
7) Leergang Grieks. 327 blz., losbladig. 1977.

Commissie modernisering leerplan klassieke talen

- datum van instelling : 21 november 1967,
geïnstalleerd door de staatssecretaris van O & W
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 27.10.1967
kenmerk: AVO nr. 336.450
- voorzitter : prof. dr. C. M. J. Sicking, Oegstgeest
- secretaris : drs. W. Holtland
Hinthamereinde 72-74, 's-Hertogenbosch
tel.: 073 - 14 21 77
Nicolaas Witsenkade 32
Amsterdam
- taak : de commissie heeft tot taak:
gelet op de ontwikkelingen omtrent de doelstellingen van het onderwijs in Grieks en Latijn, alsmede omtrent de methodiek en didactiek, de modernisering van het onderwijs in Grieks en Latijn ten behoeve van het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs in studie te nemen en van advies te dienen inzake leerplannen, eindexamenprogramma's, experimenten en maatregelen ter heroriëntatie der docenten op de nieuwe methodiek en didactiek.
- rapporten e.d. : 1) Kleine Mededelingen in 'Lampas'
(Tjeenk Willink-Noorduyn N.V., Uitg.,
Industrieweg 1, Culemborg)
- 2) Interimrapport en verslagen,
hieronder genoemd (alleen de rapporten zijn officieel).
- 1) Eerste interimrapport over de doelstellingen van het onderwijs in Grieks en Latijn
(gepubliceerd in Lampas, tijdschrift voor Nederlandse classici, 1e jaargang nr. 1, juli 1968, p. 63);
- 2) Tweede interimrapport bevattende voorstellen voor een nieuw eindexamenprogramma voor Grieks en Latijn
(Lampas, 1, 2, oktober 1968, p. 166);
- 3) Verslag van de door de commissie belegde bijeenkomst met alle classici te Utrecht op 23 november 1968
(Lampas, 1, 4, april 1969, p. 342);
- 4) Derde interimrapport over Latijnse taal en inleiding in de antieke cultuur op athenaea en h.a.v.o.-scholen
(Lampas, 2, 1, juli 1969, p. 63);
- 5) Vierde interimrapport over het experiment met mondelinge examens over gelezen stof
(Lampas, 2, 1, juli 1969, p. 68);
- 6) Vijfde interimrapport over de experimentele examens in 1969;
(Lampas, 2, 4, april 1970, p. 408);
- 7) Examens gelezen stof, tien voorbeelden van opga-

ven voor een mondeling examen

(Lampas, 3, 1, juli 1970, p. 83);

- 8) Verslag van de door de commissie gehouden enquête over de inrichting van het onderwijs, de lesentabellen en de gebruikte leergangen, gevolgd door een onderzoek inzake de toekomstige werkgelegenheid voor de classici

(Lampas, 3, 2, oktober 1970, p. 179);

- 9) Memorandum bevattende een inventarisatie van de problemen, zowel van principiële als van praktische aard, het onderwijs in de klassieke talen betreffende en de wegen die kunnen leiden tot oplossing daarvan

(Lampas, 4, 1, september 1971, p. 37);

- 10) Leerpsychologie en leergangen Grieks en Latijn, een studie verricht in opdracht van de commissie door haar medewerker drs. D. Tj. Sieswerda

(Lampas, 4, 1, september 1971, p. 82);

- 11) Verslag van de experimenten met een nieuwe vorm van eindexamen voor de klassieke talen in de jaren 1968 tot en met 1971 en informatie betreffende het eindexamen in 1974

(wordt niet in Lampas, doch afzonderlijk gepubliceerd);

- 12) Verslag van de werkzaamheden van de commissie gedurende het tijdvak november 1967 tot maart 1970

(1e – 50e vergadering der commissie);

- 13) Verslag van de werkzaamheden van de commissie gedurende het tijdvak maart 1970 tot 31 augustus 1971 (51e – 75e vergadering);

- 14) Diverse adviezen aan leraren.

- 15) Verslag van de werkzaamheden en plannen van de commissie in het tijdvak 1972/1973

— van afdeling I (toetsings- en examenproblematiek):

een discussienota is in voorbereiding.

— van afdeling II (Latijn):

twee publikaties van de Werkgroep Leermiddelen; een brochure over de functie van een basiswoordenlijst is gezonden aan v.w.o.-scholen; een enquête is gehouden over grammaticale basisgegevens.

— van afdeling III (Grieks):

onderwerp: het zelf vervaardigen van een leergang zoveel mogelijk volgens de moderne linguïstische inzichten.

— van afdeling IV (communicatie met de instructie van docenten).

Communicatie wordt onderhouden met:

VCN (Vereniging van Classici in Nederland)

PAV-kringen (PAV = postacademiale vorming)
CITO (Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling).
De onder 15) genoemde activiteiten zijn uitvoerig omschreven in: Lampas, tijdschrift voor Nederlandse classici, 6e jaargang, nr. 4/5, december 1973 (blz. 437 t/m 451).

Publikaties in Lampas,
Tijdschrift voor Nederlandse classici
in de periode 1.1.1975 - 1.7.1976

- 16) Lampas 8, 1 februari 1975
pag. 53-95
'De inleidingen van de Conferentie Noordwijkerhout'
p. 53 F. J. P. Verbrugge Algemene Inleiding
p. 65 C. M. J. Sicking Het beleid van de CML klassieke talen
p. 77 P. H. Schrijvers Vragen over teksten
p. 95 H. Bedaux-Brokmeier Nawoord
- 17) Lampas 8, 2 juni 1975
pag. 168-172
'Mededeling van de Commissie modernisering leerplan klassieke talen en de Commissie Vakgroep/Didactiek van de VCN'
p. 168 W. Holtland en C. A. van der Oord
Verslag van de vergaderingen van de VCN-kringen over de Discussienota CSE in augustus en september 1974
(CSE = Centraal schriftelijk examen)
p. 174-177
'Mededeling van de Commissie modernisering leerplan klassieke talen'
p. 174 D. Tj. Sieswerda
Verslag der groepsdiscussie tijdens de conferenties te Noordwijkerhout
(november 1974)
- 18) Lampas 9, 1 februari 1976
p. 114 - 120 'Conferentie beginonderwijs'
p. 114 P. Verhoeven Conferentie beginonderwijs
(12-13 september 1975)
p. 116 G. F. Sloothaak Eerste reactie
p. 117 H. E. Steller Tweede reactie

Andere uitgaven in 1975:

- 19) Overzicht van de voorschriften en bepalingen met betrekking tot de eindexamens en staatsexamens Latijn en Grieks, zoals deze luiden per 1 oktober (1975, 59 blz., tabellen)
(verkrijgbaar bij het secretariaat van de commissie: Hinthamereinde 72-74 te 's-Hertogenbosch).
- 20) Basiswoordenlijst Latijn
(leerboek, 274 blz.; verkrijgbaar bij de Staatsuitge-

verij, Christoffel Plantijnstraat 2, 's-Gravenhage).

21) Lampas 9. 4/5; september 1976

p. 338 P. Verhoeven 'Doelstellingen'

22) Lampas 10. 2; mei 1977

p. 150 D. Tj. Sieswerda

'Mededelingen van de CMLKT'

Commissie modernisering leerplan scheikunde

datum van instelling : 14 mei 1968,

geïnstalleerd door de staatssecretaris van O & W

datum en nummer

van beschikking : besch. O & W: 6.5.1968

kenmerk: A.V.O. nr. 356.283

voorzitter

: dr. D. P. den Os, 's-Gravenhage

plv. voorzitter

: prof. dr. C. L. van Panthaleon

baron van Eck

Ansbalduslaan 50

Waalre

tel.: 04904 - 34 84

secretaris

: drs. J. Hoogeveen

huisadres:

Saturnushof 22

Maarn

tel.: 03432 - 26 09

kantooradres:

Laan van Vollenhove 3227

Zeist

Postbus 283

tel.: 03404 - 2 57 20/2 28 66

taak

: de commissie heeft tot taak:

de modernisering van het onderwijs in de scheikunde ten behoeve van het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs, het h.a.v.o. en het m.a.v.o. in studie te nemen en van advies te dienen inzake:

a. het leerplan alsmede het eindexamenprogramma aan de scholen voor v.w.o., h.a.v.o. en m.a.v.o.;

b. de wenselijkheid in een aantal scholen te experimenteren met een leerplan, dat afwijkt van het vigerende, waarbij de daaraan verbonden consequenties voor de eindexamens van de betrokken scholen moeten worden gezien;

c. de maatregelen, die genomen moeten worden om de in functie zijnde docenten in de gelegenheid te stellen zich te oriënteren t.a.v. de ontwikkeling van methodiek en didactiek van het onderwijs in de scheikunde.

Verder is de CMLS gevraagd aandacht te schenken aan de integratie van natuurwetenschappelijke vakken.

rapporten e.d.

- : 1. Interimrapport 1968-1969.
(Publikatie van het Ministerie van O & W, uitgegeven door de Staatsuitgeverij te 's-Gravenhage.)
2. Tweede interimrapport 1970-1973.
(Publikatie van het Ministerie van O & W, uitgegeven door de Staatsuitgeverij te 's-Gravenhage), met bijlagen betreffende:
 - a. de werkzaamheden van de CMLS;
 - b. de plaats van de chemie in het Nederlandse onderwijs;
 - c. de heroriëntering van alle docenten in de chemie;
 - d. het deelexperiment v.w.o. van de CMLS;
 - e. het deelexperiment 'Moderne organische chemie'.
3. Artikelen in het Chemisch Weekblad, orgaan van de Koninklijke Nederlandse Chemische Vereniging, Burnierstraat 1 te 's-Gravenhage, uitgave van de Stichting Uitgeverij Sigma Chemie te 's-Gravenhage.
4. Artikelen in Faraday, orgaan van de Nederlandse Vereniging voor Onderwijs in de Natuurwetenschappen (Joh. Braakensiekstraat 145 te Schiedam), uitgave van Wolters/Noordhoff te Groningen.
5. Publikaties in O-4, uitgave van de Contactgroep O-vier, secretariaat: S.V.O., Postbus 9501 te 's-Gravenhage.
6. Rapport van het symposium 'Chemical Education in Europe, New Approaches', Madrid 1975.
7. Experimentele leergangen chemie (leerlingenteksten en docentenhandleidingen) voor de 3e, 4e, 5e en 6e klas v.w.o.
8. Idem voor de 3e en 4e klas h.a.v.o.
9. Idem voor de 3e klas m.a.v.o.
10. Advies aan de minister van O & W, aangeboden oktober 1976. 'Leerplan scheikunde voor 3-VWO'. Staatsuitgeverij, februari 1977.

Commissie modernisering leerplan biologie

- datum van instelling : 21 januari 1971,
geïnstalleerd door de staatssecretaris van O & W
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 11.1.1971
kenmerk: AVO/J nr. 450.707
persbericht nr. 2494
- voorzitter : dr. G. J. H. Bennink
Matthijs Tinxgracht 10
Edam
tel.: 02993 - 16 23
(GU, Amsterdam
tel.: 020 - 92 73 66)
- secretaris : dr. J. P. D. W. Payens
Huis te Landelaan 384
Rijswijk
tel.: 070 - 98 24 22
kantooradres:
Laan van Vollenhove 3227
Zeist
Postbus 291
tel.: 03404 - 2 28 66
m.i.v. 1.10.1977
tel.: 053 - 84 08 40 (Enschede)
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) de staatssecretaris te adviseren over leerplannen voor biologie voor al het niet-universitaire onderwijs, met uitzondering van de lerarenopleiding;
 - 2) voorstellen te doen over de ontwikkeling van middelen, die nodig zijn om het onderwijs dat in de leerplannen wordt aangegeven, te verwezenlijken;
 - 3) van advies te dienen over de ontwikkeling en begeleiding van experimenten ter toetsing van leerplannen en leermiddelen;
 - 4) zich te bezinnen op de maatregelen die genomen kunnen worden om docenten in de biologie in de gelegenheid te stellen zich ten aanzien van de ontwikkeling van methodiek en didactiek van het biologie-onderwijs te oriënteren.
- rapporten e.d. : 1) Proeftoetsen voor de voorbereiding en de invoering van schriftelijke eindexamens biologie in m.a.v.o.-, h.a.v.o.- en v.w.o.-scholen.
2) Syllabus voor de vierde proeftoets biologie. (1972).
3) Syllabus voor de vijfde proeftoets biologie. (1973).
4) Handboek praktische biologie ('HABOB'). (1972)
5) Eindtoetsen voor m.a.v.o.-3, m.a.v.o.-4, h.a.v.o. en v.w.o., afgenomen 28 maart 1974.

- 6) Bulletin voor docenten in de biologie (verschijnt tweemaandelijks), uitgave van de Biologische Raad, de Commissie modernisering leerplan biologie, de Commissie voor de Natuurbeschermingseducatie, de Pedagogische Studiecentra, Didactische en Pedagogische Instituten en de Vereniging van Leraren in de Biologie.

Publikaties in 1975:

- 7) Vingeroefening 1: Vogels in de winter,
C. A. Bleijerveld, C. Both en drs. P. J. Teernstra.
- 8) Eenheid bij verscheidenheid,
drs. F. J. van Oostrum.
- 9) Syllabus ter ondersteuning van het biologie-onderwijs,
speciaal voor de hoogste leerjaren ter voorbereiding
van het eindexamen biologie voor m.a.v.o.,
drs. F. J. van Oostrum, met foto's van drs. A. de Boer
en tekeningen van Elisabeth Fluyt.
- 10) Wandplaten t.b.v. het biologie-onderwijs.

opmerking

- : Omstreeks juli/augustus 1977 zullen vier rapporten worden uitgebracht.

Commissie modernisering leerplan maatschappijleer

- datum van instelling : 26 januari 1971,
geïnstalleerd door de staatssecretaris van O & W
(persbericht O & W nr. 2497)
- voorzitter : prof. dr. J. A. Ponsioen, Boskoop
- secretariaat : mr. drs. A. G. Besier
Borssenburg 24
Amstelveen
tel.: 020 - 41 55 54
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) de modernisering van het onderwijs in de maatschappijleer ten behoeve van het voortgezet onderwijs te bestuderen en de staatssecretaris te adviseren over de leerplannen voor dit vak;
 - 2) van advies te dienen over de maatregelen die genomen kunnen worden om docenten de gelegenheid te geven zich te oriënteren ten aanzien van de ontwikkeling van methodiek en didactiek van het onderwijs in de maatschappijleer.
- rapporten e.d. : 1) Een verslag in 1971.
2) Een discussienota in 1972, betr.: de huidige stand van theorievorming over het vak maatschappijleer.
3) Advies algemeen Onderwijsleerplan Maatschappijleer (februari/mei 1975).

De commissie werd opgeheven in juni 1975.

In juni 1975 werd de commissie opgevolgd door de Kerngroep Commissie modernisering leerplan maatschappijleer.

Voorzitter: prof. dr. G. Kuiper Hzn.

rapporten van de kerngroep:

- 1) Raamleerplan maatschappijleer, advies uitgebracht door de Kerngroep Commissie modernisering leerplan maatschappijleer.
Dit rapport is op 11 november 1976 door minister dr. J. A. van Kemenade voor publikatie vrijgegeven.
Staatsuitgeverij, november 1976
Reacties in te dienen vóór 1 maart 1976.
(Deel I: Doelstellingen maatschappijleer.
Deel II: Leerinhoud maatschappijleer.
Deel III: Leerplanontwikkeling).
- 2) 'Maatschappijleer op orde',
voorstel voor een raamleerplan maatschappijleer voor scholen voor voortgezet onderwijs.
Samengesteld: februari - augustus 1976.
Staatsuitgeverij, november 1976.

Commissie leerplan Russisch

- datum van instelling : 9 februari 1971,
geïnstalleerd door de staatssecretaris van O & W
(persbericht O & W nr. 2509)
- datum en nummer
van beschikking : 9.2.1971
kenmerk: besch. AVO nr. 447.458 I
- voorzitter : prof. J. A. M. C. Carpay
- secretaris : drs. J. Pama
Zuilenstraat 9
Utrecht
tel.: 030 - 31 63 43 en kantoonnr.: 020 - 5 25 30 70
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) de staatssecretaris van advies te dienen inzake leerplannen en ev. eindexamenprogramma's voor de Russische taal aan scholen voor voortgezet onderwijs;
 - 2) de wenselijkheid te onderzoeken in een aantal scholen experimenten op te zetten om leerplannen betreffende het onderwijs in de Russische taal uit te proberen;
 - 3) opzet en begeleiding van de onder 2) genoemde experimenten.
- rapporten e.d. : 1) Het leerplan Russisch (januari 1971)
(was reeds samengesteld eer de commissie officieel was geïnstalleerd).
Hierin vervat:
Het eerste leerjaar van de cursus voor de tweede klas van het v.w.o./h.a.v.o., als experiment ingesteld op twee scholengemeenschappen, t.w. in Zeist en Deventer (augustus 1971).
- 2) Eindexamenprogramma v.w.o. voor 1976 en volgende jaren (1971).
 - 3) Brochure 'Russisch op school' (augustus 1972), waarin o.m. een kort overzicht van het onderwijs in het Russisch in diverse Westeuropese landen en een verslag van het onder 1) genoemde experiment.
 - 4) Jaarverslagen 1972/1973, 1973/1974 en 1974/1975.
 - 5) Leergang Russisch, in vier delen; basiscursus v.w.o. t/m klas 4.
 - 6) Uitbreiding van de Leergang Russisch met twee delen voor de hoogste klassen.
 - 7) Brochure 'Russisch op school; experiment Russisch op h.a.v.o. en v.w.o.', 1976, 16 blz.
(verkrijgbaar bij de Staatsuitgeverij te 's-Gravenhage).

Commissie modernisering leerplan geschiedenis en staatsinrichting

- datum van instelling : 28 november 1972,
geïnstalleerd door de minister van O & W
mr. C. van Veen
- datum en nummer
van beschikking : besch. OP nr 20.169
- voorzitter : prof. dr. D. J. Roorda
- secretaris : C. M. H. Bosch
kantooradres:
Bloemendaalseweg 190 a
Overveen
tel.: 023 - 25 76 02
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) de modernisering van het niet-universitaire onderwijs in geschiedenis en staatsinrichting in studie te nemen, alsmede de methodiek en de didactiek van dit onderwijs;
 - 2) advies uit te brengen over:
 - leerplannen voor geschiedenis en staatsinrichting, waarbij ook moet worden gelet op de ontwikkelingen die gaande zijn bij aanverwante vakken;
 - de ontwikkeling van middelen om het in de leerplannen aangegeven onderwijs te realiseren;
 - ontwikkeling en begeleiding van experimenten van kadertrainingen. Dit heeft betrekking op de oriëntatie van docenten over de ontwikkeling van de methodiek en de didactiek in geschiedenis en staatsinrichting.
 - 3) Verder moet advies worden uitgebracht over de mogelijkheid van integratie van delen van de leerplannen voor geschiedenis en staatsinrichting, en delen van de leerplannen voor andere vakken.
 - 4) Voorts ligt het in de bedoeling dat de commissie een werkprogramma opstelt, dat zich uitstrekt over drie tot vijf jaar.
- opmerking : Er zijn zes subcommissies.
- rapporten e.d. : 1) Een rapport ('Mededelingen van de CMLGS'), 1973/1974.
- 2) Een rapport ('Mededelingen van de CMLGS'), 1975. 'Uitgangspunten voor het onderwijs in de staatsinrichting'.
 - 3) 'Het eerste geschiedenisonderwijs'. 1977. (Staatsuitgeverij)
 - 4) 'Geschiedenis in het m.a.v.o., h.a.v.o. en v.w.o.'. 1977 (Staatsuitgeverij).
 - 5) 'Geschiedenis in het lager beroepsonderwijs'. 1977 (Staatsuitgeverij).

Commissie modernisering leerplan elektrotechniek en elektronica

- datum van instelling : 29 november 1972,
geïnstalleerd door de minister van O & W,
mr. C. van Veen
- nummer van de
beschikking : besch. OP nr. 20.682
- voorzitter : prof. ir. B. van Dijl (TH, Eindhoven)
- secretaris : ir. P. J. van Engelshoven
Wilhelminapark 21, postbus 758
Tilburg
tel.: 013 - 42 60 38
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) het ter hand nemen van de longitudinale leerstofontwikkeling van het onderwijs in de elektrotechniek en de elektronica, zowel voor het lager, het middelbaar en het hoger beroepsonderwijs, als voor het leerlingwezen;
 - 2) het bevorderen van de leerplanontwikkeling in de elektrotechniek en in de elektronica, krachtens de bestaande onderwijswetten;
 - 3) het uitbrengen van advies, op het gebied van niet-wetenschappelijk onderwijs in de genoemde vakken, over:
 - a) de leerplannen en eindexamenprogramma's op de verschillende niveaus;
 - b) de maatregelen, die genomen kunnen worden om in een aantal scholen en opleidingen te experimenteren met leerplannen, welke afwijken van de vigerende, waarbij de daaraan verbonden gevolgen voor de eindexamens van deze scholen en opleidingen moeten worden bezien;
 - c) de maatregelen, die genomen kunnen worden om in functie zijnde leraren en leermeesters in de gelegenheid te stellen zich te heroriënteren aangaande de ontwikkelingen in het vakgebied, alsmede de methodiek en didactiek en de toepassing van didactische hulpmiddelen bij hun onderwijs;
 - d) de eisen, waaraan de toekomstige leraar zal moeten voldoen en de taken, die deze leraar bij het onderwijs in de elektrotechniek en elektronica krijgt te vervullen.
 - 4) De commissie dient bij haar advisering rekening te houden met de werkzaamheden en resultaten van de landelijke inspecturale stuurcommissies en werkgroepen, die zijn belast met de advisering omtrent de uitwerking van de bestaande onderwijswetgeving.
 - 5) De commissie dient haar activiteiten af te stemmen op de door een eventueel in te stellen stuurcommissie voor leerplanontwikkeling aan te geven algemene kaders en richtlijnen en tevens rekening te houden met de

ontwikkelingen op internationaal gebied inzake de leerplanontwikkeling voor het onderwijs in de elektrotechniek en de elektronica.

- 6) De commissie dient inzake de ontwikkeling van toetsen samen te werken met het Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling.
- 7) De commissie dient, aansluitend bij de vele initiatieven, die in de verschillende onderwijssectoren reeds ontplooid zijn, bestaande en nog te ondernemen activiteiten te coördineren.
- 8) De commissie dient bij de samenstelling van haar werkprogramma voorrang te verlenen aan de modernisering van het onderwijs in de elektrotechniek en de elektronica bij het lager technisch onderwijs en het middelbaar technisch onderwijs.
- 9) In verband met de bevordering van de samenhang tussen het hoger technisch onderwijs en het technisch wetenschappelijk onderwijs dienen — zolang het hoger technisch onderwijs nog onder het niet-wetenschappelijk onderwijs ressorteert — de adviezen ten aanzien van modernisering van het hoger technisch onderwijs in samenwerking met de betrokken afdelingen van de technische hogescholen te worden samengesteld.

Er zijn vier werkgroepen, t.w. voor:

- a) 'Doelstellingen van Onderwijs'
- b) 'Experimenten en Didactische Methodieken'
- c) 'Heroriëntering Leraren en Leermeesters'
- d) 'Leerplanontwikkeling'.

- adviezen in 1973 : 1) CMLEE aanbeveling nr. 1 betreffende de basiscursussen elektronica, speciaal voor leraren elektrotechniek bij het l.t.o.
- 2) CMLEE aanbeveling nr. 2 betreffende een voortgezette cursus elektronica, speciaal voor leraren elektrotechniek bij het m.t.o.
- 3) CMLEE aanbeveling nr. 3 voor een tweedegraads applicatiecursus elektrotechniek.
- 4) CMLEE aanbeveling nr. 7 inzake afzonderlijke afdelingen elektronica bij het m.t.o.
- 1974 : Jaarverslag 1974. (30 blz.)
- 1975 : 1) Verslag van het tweedaagse symposium over: de plaats, functie en werkwijze van de doelstellingen- en leerplanontwikkeling in het kader van onderwijsvernieuwing en innovatie (110 blz.) (17 en 18 maart 1975)
- 2) Verslag tweedaagse studieconferentie 'Doelstellingen en leerplanontwikkeling'. Helmond, 10 en 11 maart 1975
- 3) CMLEE-commentaar op het concept VMTS-leerplan elektrotechniek

(uitgave oktober 1974)

- 4) Aanbeveling nr. 11, inzake de inrichting van een informatiecentrum ten behoeve van het onderwijs in de elektrotechniek
- 5) Strategie en werkplan van het CMLEE-leerplanontwikkelingsproject ten behoeve van het I.t.o.-E
- 6) Instructie voor de leraar bij het ontwikkelen van concrete doelstellingen
- 7) Verslag IFIP-conferentie
Marseille, 1-5 september 1975
- 8) Verslag van een TH-stage over het ontwerpen van een procedure ter inventarisering van het vakgebied elektrotechniek
- 9) Verslag eerste Nomenclatuurdag
Eindhoven, 5 november 1975
- 10) Verslag tweede dagse werkconferentie
Vught, 8 en 9 december 1975
- 11) CMLEE-advies inzake de intermediaire doelstellingen bij het I.t.o.-E.

opmerking : Op verzoek zijn bij het secretariaat verkrijgbaar:
Concept-begroting 1975
CMLEE-commentaar op de SLO-discussienota
(SLO = Stichting voor de Leerplanontwikkeling)
CMLEE-aanbeveling nr. 8 her- en bijscholing 'speciale onderwerpen uit de elektronica'
Interne nota voorstel leerplanontwikkeling
(CMLEE-besluiten 4 t/m 8)
Verslag conferentie 'Frontiers in Education'
(Londen 15-19 juli 1974)
Discussiestuk concept formulering van intermediaire doelstellingen I.t.s. afdeling elektrotechniek
Toelichting bij discussiestuk
Antwoordformulier bij discussiestuk
Taakomschrijving werkgroep heroriëntering en opleiding leraren en leermeesters.
Ook de onder 1) t/m 11) genoemde adviezen, aanbevelingen en verslagen zijn op verzoek verkrijgbaar bij het secretariaat.

- 1976 :
- 1) Instructie voor de leraar bij het ontwikkelen van concrete doelstellingen (fase 2, project leerplanontwikkeling t.b.v. de I.t.s.-afdeling elektrotechniek).
archiefnummer: 751125-WGD.
 - 2) WGD-B concept hoofdindeling van het vakgebied E + concept enquête.
 - 3) Stage verricht aan THE, getiteld:
'Het systematisch definiëren van termen uit de elektrische energietechniek'.
oktober 1976,
archiefnummer: EH. 76.S.107.

- 4) Aanvraag BBO-coördinatoren bij de SLO + concept-strategie voor BBO over monteursopleiding.
- 5) Toets beginsituatie I.t.s.-E-leerling derde leerjaar.
archiefnummer: 760903-0-WGE + bijlagen.
- 6) Toets beginsituatie I.t.s.-E-leerling vierde leerjaar.
archiefnummer: 760901-1-WGE + bijlagen.
- 7) Advies inzake de nieuwe lerarenopleiding elektro-techniek (2e en 3e graads bevoegdheid).
archiefnummer: 760701-0-P.
- 8) Aanbeveling over bijscholingscursus gebruik meet-apparatuur.
Verkrijgbaar bij: het Nederlands Genootschap tot opleiding van leraren voor het beroepsonderwijs te Ede, postbus 355.
- 9) Besluit tot instelling van de werkgroep 'Computer-kunde'.
archiefnummer: 760113-8.1-P.
- 10) Verslag 2-daagse studieconferentie n.a.v. de Contourennota 'Contouren van een toekomstig onderwijsbestel'.
archiefnummer: 761103-0-P.
- 11) Tekst lezing prof. dr. L. F. W. de Klerk, J. B. M. van Mook en ir. P. J. van Engelshoven t.g.v. directeuren-vergadering Chr. Beroepsonderwijs te Utrecht.
1 oktober 1976.
- 12) Leerplanontwikkeling in de praktijk
Beknopte samenvatting van inleidingen voor stage-leraren technische wetenschappen en beroepspraktijk, in het kader van het Belgisch-Nederlands cultureel verdrag.
archiefnummer: 760928-0-WGD
- 13) Informatiebulletins nr. 1 en 2.
resp. februari en november.
- 14) Brief aan drs. Th. M. E. Liket van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen inzake ACLO's Beroeps-onderwijs. (ACLO-Adviescommissie leerplanontwikkeling)
archiefnummer: 761222-0-DB.
- 15) Landelijk verslag van de eerste en tweede regionale werkbijeenkomst in het kader van het project leerplanontwikkeling ten behoeve van de I.t.s.-afdeling elektrotechniek.
archiefnummer: resp. 761130-0-WGD en 761214-0-WGD.
- 16) De leerstofunits I.t.o.:
Unit E1 I, Elektriciteit in het dagelijks leven + aanwijzingen voor de leraar;
Unit E1 II, Het serie- en parallel schakelen van toestellen + aanwijzingen voor de leraar;

Unit E1 III, Arbeid en vermogen van elektrische toestellen + aanwijzingen voor de leraar.

Unit EM I, Eenvoudige lichtschakelingen in een huisinstallatie + aanwijzingen voor de leraar.

In samenwerking met werkgroep elektrotechniek KPC - 's-Hertogenbosch.

- 17) Publikatie betreffende de richtlijnen bij het concept eindexamenbesluit l.b.o., ten behoeve van het onderwijs aan de afdeling elektrotechniek van de l.t.s. (A-, B- en C-programma's).
archiefnummer: 760526-0-P.

- 18) Leerplan voor de afdeling elektrotechniek van het m.t.o.

In samenwerking met de VMTS-leerplancommissie elektrotechniek.

Bureau VMTS, postbus 2475 te Utrecht.

- 19) Toelichting op de algemene maatregel van bestuur - eindexamenprogramma, afd. elektrotechniek.

In samenwerking met de VMTS-leerplancommissie tot stand gekomen.

Aanvragen bij Bureau VMTS, postbus 2475 te Utrecht.

- 20) Concept vakwerkplan Energieomzetting voor het eerste leerjaar van het m.t.o.

september 1976,

VMTS-bureau, postbus 2475 te Utrecht.

- 21) Onderwijsleerplan studievak elektrokunde. Lerarenopleiding 3e graads sector.

Verkrijgbaar bij: Het Nederlands Genootschap tot opleiding van leraren voor het beroepsonderwijs te Ede, postbus 355.

- 22) Onderwijsleerplan studievak elektrotechniek. Lerarenopleiding 3e graads sector.

Verkrijgbaar bij: het Nederlands Genootschap tot opleiding van leraren voor het beroepsonderwijs te Ede, postbus 355.

Belangstellenden kunnen deze publikaties aanvragen bij het bureau CMLEE of bij de betreffende instantie.

Commissie leerplan Spaans

- datum van instelling : besch. O & W van 17 januari 1973
- voorzitter : prof. dr. H. T. Oostendorp
(RU, Groningen)
Cort van der Lindenlaan 1
Groningen
tel.: 050 - 26 02 28/11 58 76
- secretaris : drs. J. Hallebeek
H. van Nassaulaan 19
Mook (L.)
tel.: 08896 - 26 36
- secretariaat-adres : Hinthamereinde 72-74
's-Hertogenbosch
tel.: 073 - 14 21 77
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) de minister te adviseren over de leerplannen en eindexamenprogramma's voor de Spaanse taal;
 - 2) op een aantal scholen experimenten te begeleiden met leerplannen
- rapporten e.d. : Een brochure: 'Spaans in het voortgezet onderwijs', (Argumenten voor en informatie over een nieuw eindexamen-keuzevak in het voortgezet onderwijs), mei 1975.

Commissie modernisering moedertaalonderwijs

- datum van instelling : 24 januari 1974,
geïnstalleerd door de minister van O & W,
dr. J. A. van Kemenade
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 7.1.1974
kenmerk: OP nr. 24.224
- voorzitter : drs. C. N. Bolle, Haren (Gr.)
- secretaris : drs. A. J. Kamer
Pernambucolaan 7, Overveen
tel.: 023 - 25 33 66
kantooradres:
Hinthamereinde 72-74
's-Hertogenbosch
tel.: 073 - 14 21 77
- taak : de commissie heeft tot taak:
de minister te adviseren over de vernieuwing van het
moedertaalonderwijs bij het kleuteronderwijs, basisonder-
wijs en voortgezet onderwijs (inclusief het participatie-
onderwijs).
In 1965/1976:
Er zijn thans zeven subcommissies:
1) de subcommissie 'frictie schooltaal - milieutaal'
2) de subcommissie 'latitudinaliteit'
3) de subcommissie 'aansluiting l.o. - v.o.'
4) de subcommissie 'eindexamen m.a.v.o. - h.a.v.o. - v.w.o.'
5) de subcommissie 'longitudinaal literatuuronderwijs'
6) de externe subcommissie 'verplicht Fries'
7) de externe subcommissie 'taalonderwijs in het beroeps-
onderwijs'.
Tevens zal de voortgang van de werkzaamheden van de
subcommissies bewaakt worden door een stuurgroep, in
samenwerking met het dagelijks bestuur.
- rapporten e.d. : In juli 1974 is de externe subcommissie 'Verplicht Fries'
ingesteld, die de minister moest adviseren over de invoering
van het vak Fries in het gewoon lager onderwijs in
Friesland. Deze subcommissie heeft begin 1975 haar
eindrapport uitgebracht.
1) Handleiding gericht schrijven,
ontwikkeld in scholen voor v.w.o. en h.a.v.o. (1975)
2) Advies op korte termijn over de examenproblematiek
(niet gepubliceerd) (1975)
3) Advies op lange termijn over de examenproblematiek
(1976)
(wordt gepubliceerd door de Staatsuitgeverij onder de
titel:
'Advies over het eindexamen Nederlands in het v.w.o.,

het h.a.v.o. en het m.a.v.o.'

omstreeks eind juni 1977)

- 4) Een discussienota
'School en dialect', 23 blz. (febr. 1976)
- 5) Bulletin 'Gericht Bericht',
viermaandelijks verslag van de voortgang van het
'Project gericht schrijven in m.a.v.o. en l.b.o.' (vanaf
1976)
- 6) 'Werken met boeken',
een discussienota over literatuur-onderwijs aan kinderen
tot twaalf jaar (febr. 1977)
Verkrijgbaar bij de Staatsuitgeverij.
- 7) CMM-Berichten
Verschenen zijn de nrs. 1 t/m 17.
Later opgevolgd door:
'Verslag van werkzaamheden in de commissie', in O & W
Mededelingen.
- 8) 'Taal, op school wat anders dan thuis (?)', een globale
verkenning van de onderwijsproblemen die zich
voordoen door de verschillen tussen de taal van de
school en de taal van het thuismilieu van de leerlingen.
's-Hertogenbosch (april 1977)
Deze discussienota, die niet op grote schaal verspreid
wordt, dient als materiaal voor een symposium, te
houden op 29 sept. en 21 okt. 1977 te Amsterdam.
- 9) Advies over het indexamen Nederlands in het v.w.o.,
het h.a.v.o. en het m.a.v.o.
's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1977, 46 blz.
- 10) Tweetaligheid, verslag van een studiereis naar Zweden,
1977. 69 blz., grafn., lit. opg., schema's, tabellen.

Commissie modernisering leerplan economische wetenschappen en recht

- datum van instelling : 6 november 1974,
geïnstalleerd door de minister van O & W,
dr. J. A. van Kemenade
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 1.11.1974
kenmerk: OP/V3 nr. 27.857
- voorzitter : prof. dr. H. de Haan (RU, Groningen)
Nolenslaan 26
Groningen
tel.: 050 - 12 22 88
- secretaris : mr. G. van Dijk
Roemer Visscherstraat 45
Arnhem
tel.: 085 - 61 60 20
- taak : de commissie heeft tot taak:
de modernisering van het niet-universitaire onderwijs in
economische wetenschappen en recht in studie te nemen
en van advies te dienen inzake:
a. leerplannen economische wetenschappen en recht,
waarbij rekening wordt gehouden met de ontwikkelingen
die gaande zijn bij verwante vakken;
b. de ontwikkeling van middelen om het in de leerplannen
aangegeven onderwijs te realiseren;
c. de ontwikkeling en begeleiding van experimenten en
kadertrainingen, waaronder de oriëntatie van de in
functie zijnde docenten met betrekking tot de ontwik-
keling van de methodiek en de didactiek in het onderwijs
in economische wetenschappen en recht;
d. mogelijkheden van integratie van delen van de leerplan-
nen voor economische wetenschappen en recht en delen
van de leerplannen voor andere vakken.
- rapporten e.d. : Jaarverslag 1975.

Commissie modernisering leerplan lichamelijke oefening

- datum van instelling : 12 november 1974,
geïnstalleerd door de minister van O & W,
dr. J. A. van Kemenade
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 1.11.1974
kenmerk: OP/V3 nr. 27.743
- voorzitter : prof. dr. K. Rijdsdorp
Laan van Meerdervoort 691
's-Gravenhage
tel.: 070 — 30 56 47
- secretaris : M. P. Schouten
Rechthuisstraat 34
Haarlem
tel.: 023 — 26 65 20
kantooradres:
Houtweg 12
's-Gravenhage
tel.: 070 — 46 97 17
- taak : de commissie heeft tot taak:
de modernisering van het onderwijs in de lichamelijke
oefening in studie te nemen en van advies te dienen inzake:
a. leerplannen lichamelijke oefening, waarbij rekening
wordt gehouden met de ontwikkeling die gaande is bij
verwante vakken;
b. de ontwikkeling van middelen om het in de leerplannen
aangegeven onderwijs te realiseren en te toetsen;
c. de ontwikkeling en de begeleiding van experimenten en
kadertrainingen, waaronder de oriëntatie van de in
functie zijnde docenten met betrekking tot de
ontwikkeling van de methodiek en de didactiek in het
onderwijs in de lichamelijke oefening;
d. de mogelijkheden van integratie van delen van de leer-
plannen voor lichamelijke oefening en delen van de
leerplannen voor andere vakken.
- publicaties : 1) 'Proeve van model inrichting leerplan',
maart/april 1976.
2) Leerplan in beweging,
verslag van werkzaamheden, november 1976 (79 blz.)
3) Leerplan in beweging,
eindverslag van werkzaamheden, augustus 1977.
Deel 1. Uitgangspunten voor leerplanontwikkeling.
4) Leerplan in beweging,
eindverslag van werkzaamheden, augustus 1977.
Deel 2. Onderzoeksrapport 'Wat zegt de leerling
ervan?'
5) Leerplan in beweging,
eindverslag van werkzaamheden, augustus 1977.
Deel 3. Overige adviezen.

Commissie modernisering leerplan gezondheidskunde en omgangskunde

- datum van instelling : 5 februari 1975,
geïnstalleerd door de minister van O & W,
dr. J. A. van Kemenade
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 5.2.1975
kenmerk: OP/V3 nr. 28.988I
- voorzitter : drs. J. A. M. van Hamelen te Vleuten,
consulent Gezondheidsvoorlichting en -opvoeding bij de
Stichting Nationaal Centrum voor Kruiswerk
- secretaris : drs T. J. Steur
Bosuillaan 62
Bilthoven
kantooradres:
Postbus 452
Zeist
tel.: 03404 - 2 28 66
- taak : de commissie heeft tot taak
- 1) de ontwikkeling en vernieuwing van het niet-universitair onderwijs van de vakgebieden gezondheidskunde, omgangskunde en veiligheid en hygiëne in studie te nemen. Dit geldt eveneens voor de methodiek en didactiek in de aanverwante vak- en vormingsgebieden;
 - 2) advies uit te brengen over leerplannen voor de betreffende vak- en vormingsgebieden;
 - 3) advies uit te brengen over de ontwikkeling van middelen om het in de leerplannen aangegeven onderwijs te verwezenlijken en te toetsen.
- rapporten e.d. : Eerste advies aan de minister van O & W, met betrekking tot de bevoegdheden gezondheidskunde en omgangskunde voor docenten in het l.b.o., m.h.n.o., m.s.p.o., a.v.o./v.w.o.; september 1976. (18 blz)

Commissie modernisering leerplan muziek

- datum van instelling : 17 april 1975,
geïnstalleerd door de minister van O & W,
dr. J. A. van Kemenade
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 11.4.1975
kenmerk: OP/V3 nr. 29.567
- voorzitter : mr. E. Brautigam
burgemeester van Uithoorn
Raadhuisstraat 18
Uithoorn
- wnd. voorzitter : J. de Man,
directeur van het Amsterdams Conservatorium,
Bachstraat 5
Amsterdam
tel.: 020 - 73 03 03
- secretaris : H. J. van den Brink
Voorschoterweg 19
Valkenburg (Z.-H.)
tel.: 01718 - 1 57 71
kantooradres:
Houtweg 12
's-Gravenhage
tel.: 070 - 46 97 17

taak : de commissie heeft tot taak:

- 1) de modernisering van het niet-universitair onderwijs in de muziek in studie te nemen, waarbij een longitudinale opzet tot ontwikkeling gebracht dient te worden en waarbij vooral moet worden gelet op de samenhang tussen het muziekonderwijs in de kleuterschool, de lagere school en de scholen voor voortgezet onderwijs (incl. het onderwijs aan werkende jongeren);
- 2) in studie te nemen en van advies te dienen inzake:
 - a. leerplannen muziek, waarbij rekening wordt gehouden met de ontwikkeling die gaande is bij verwante vakken;
 - b. de ontwikkeling van middelen om het in de leerplannen aangegeven onderwijs te realiseren en te toetsen;
 - c. de ontwikkeling en de begeleiding van experimenten en kadertrainingen, waaronder de oriëntatie van de in functie zijnde docenten met betrekking tot de ontwikkeling van de methodiek en didactiek in het onderwijs in de muziek;
 - d. de mogelijkheden van integratie van delen van de leerplannen voor muziek en delen van de leerplannen van andere vakken;
- 3) bij haar advisering rekening te houden met de standpun-

- ten van de 'Coördinatiegroep Commissies modernisering leerplan expressievakken en lichamelijke oefening', die zal worden samengesteld uit leden van de Commissie modernisering leerplan voor de expressievakken en die voor de lichamelijke oefening;
- 4) bij haar advisering voor zover mogelijk rekening te houden met de werkzaamheden van andere departementale of door de rijksoverheid geautoriseerde commissies, werkgroepen of instanties op het gebied van organisatie, bestudering, begeleiding en dienstverlening van (aan) de onderwijsontwikkeling en -vernieuwing;
- 5) rekening te houden met wijziging van de taakomschrijving van de commissie, met de oprichting van de Stichting voor de Leerplanontwikkeling.

rapporten e.d.

: Eerste rapport, uitgebracht aan de minister van O & W, nov. 1976.

Commissie modernisering leerplan aardrijkskunde

- datum van instelling : 22 april 1975,
geïnstalleerd door de minister van O & W,
dr. J. A. van Kemenade
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 22.4.1975
kenmerk: OP/V3 nr. 29.594
- voorzitter : dr. J. J. C. Piket (KU, Nijmegen)
St.-Annalaan 418, Nijmegen
tel.: 080 - 55 16 09
- secretaris : drs. K. Battenberg (leraar MO)
prof. J. W. Dieperinklaan 26, Utrecht
tel.: 030 - 71 67 30
p/a Bilderdijschool, Regentesselaan 70
Utrecht
tel.: 030 - 71 38 80
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) gelet op de ontwikkeling in de opvattingen omtrent de doelstelling van het niet-universitaire onderwijs in aardrijkskunde, alsmede omtrent de methodiek en de didactiek hiervan, de modernisering van het onderwijs in aardrijkskunde in studie te nemen en van advies te dienen inzake:
 - a. leerplannen aardrijkskunde, waarbij rekening wordt gehouden met de ontwikkeling die gaande is bij verwante vakken;
 - b. de ontwikkeling van middelen om het in de leerplannen aangegeven onderwijs te realiseren en te toetsen;
 - c. ontwikkeling en begeleiding van experimenten en kadertrainingen, waaronder de oriëntatie van de in functie zijnde docenten met betrekking tot de ontwikkeling van de methodiek en de didactiek in het onderwijs in aardrijkskunde;
 - d. mogelijkheden van integratie van delen van leerplannen voor aardrijkskunde en delen van leerplannen van andere vakken;
 - 2) a. bij haar advisering rekening te houden met de standpunten van de 'Coördinatiegroep CML's mens- en maatschappijwetenschappen', die zal worden samengesteld uit leden van de Commissie modernisering mens- en maatschappijwetenschappen;
 - b. bij haar advisering voor zover mogelijk rekening te houden met de werkzaamheden van andere departementale of door de rijksoverheid geautoriseerde commissies, werkgroepen of instanties op het gebied van organisatie, bestudering, begeleiding en dienstverlening van (aan) de onderwijsontwikkeling en -vernieuwing;

- 3) er mede rekening te houden dat de taakomschrijving van de commissie in verband met de oprichting van de Stichting voor de Leerplanontwikkeling (SLO), in overleg met de commissie, zal worden gewijzigd.

publicatie : Jaarverslag 1975-1976 (1977).

Commissie modernisering leerplan dans, mime en drama

datum van instelling : 22 mei 1975,
geïnstalleerd door de minister van O & W,
dr. J. A. van Kemenade

datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 29.4.1975
kenmerk: OP/V3 nr. 29.606 I

voorzitter : prof. dr. J. van Riemsdijk te Amsterdam

secretaris : mevr. drs. H. J. T. Riedijk-Visser
Houtweg 12
's-Gravenhage
tel.: 070 — 46 97 17

taak : de commissie heeft tot taak:

- 1) gelet op de ontwikkeling in de opvattingen omtrent de doelstelling van het niet-universitair onderwijs in dans, mime en drama als aspect van de kunstzinnige vorming, alsmede omtrent de methodiek en de didactiek hiervan, de modernisering van het onderwijs in dans, mime en drama in studie te nemen en van advies te dienen inzake:
 - a. leerplannen dans, mime en drama, waarbij rekening wordt gehouden met de ontwikkeling, die gaande is bij verwante vakken;
 - b. de ontwikkeling van middelen om het in de leerplannen aangegeven onderwijs te realiseren en te toetsen;
 - c. de ontwikkeling en begeleiding van experimenten en kadertrainingen, waaronder de oriëntatie van de in functie zijnde docenten met betrekking tot de ontwikkeling van de methodiek en de didactiek in het onderwijs in dans, mime en drama;
 - d. mogelijkheden van integratie van delen van leerplannen voor dans, mime en drama en delen van de leerplannen van andere vakken;
- 2) a. bij haar advisering rekening te houden met de standpunten van de 'Coördinatiegroep Commissies modernisering leerplan expressievakken en lichamelijke oefening', die zal worden samengesteld uit leden van de Commissie modernisering leerplan voor de expressievakken en die voor de lichamelijke oefening;

b. bij haar advisering, voor zover mogelijk, rekening te houden met de werkzaamheden van andere departementale of door de rijksoverheid geautoriseerde commissies, werkgroepen of instanties op het gebied van organisatie, bestudering, begeleiding en dienstverlening van (aan) de onderwijsontwikkeling en -vernieuwing;

3) er rekening mede te houden dat de taakomschrijving van de commissie in verband met de oprichting van de Stichting voor de Leerplanontwikkeling (SLO), in overleg met de commissie, zal worden gewijzigd.

rapporten e.d.

- : 1) Jaarverslag 1975.
- 2) Deelnota nascholing dramatische vorming (12 blz) (1976)
- 3) Een Commentaar op de Nota Lochem III, een werkgroep, belast met het ontwerpen van een opleiding tot onderwijsgeveende in het basisonderwijs voor vier- tot twaalfjarigen. (1976)

Commissie modernisering leerplan beeldende en audio-visuele vorming

- datum van instelling : 26 juni 1975,
geïnstalleerd door de minister van O & W,
dr. J. A. van Kemenade
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W
kenmerk: OP/V3 nr. 30.165
- voorzitter : prof. dr. G. Th. M. Verhaak
Dorpsplein 19
Weurt
tel.: 08897 - 16 20
- secretaris : drs. W. A. Keuzenkamp
Houtweg 12
's-Gravenhage
tel. 070 - 46 97 17
- taak : de commissie heeft tot taak:
de modernisering van het onderwijs in de beeldende en
audio-visuele vorming in studie te nemen en van advies te
dienen inzake:
a. leerplannen beeldende en audio-visuele vorming, waarbij
rekening wordt gehouden met de ontwikkeling die gaande
is bij de verwante vakken;
b. de ontwikkeling van middelen om het in de leerplannen
aangegeven onderwijs te realiseren;
c. de ontwikkeling en begeleiding van experimenten en
kadertrainingen, waaronder de oriëntatie van de in func-
tie zijnde docenten met betrekking tot de ontwikkeling
van de methodiek en de didactiek in het onderwijs in de
beeldende en audio-visuele vorming;
d. mogelijkheden van integratie van delen van de leerplan-
nen voor beeldende en audio-visuele vorming en delen
van de leerplannen van andere vakken.
- rapport : 1) Eerste rapport, januari 1975
van de op 10 sept. 1974 geïnstalleerde Commissie
modernisering beeldende vorming (besch. O & W:
7.8.1974, nr. OP/V3-27.016)
(een verantwoording)
bestaande uit:

Inleiding

- I. Werkwijze van de commissie
- II. Doelstelling beeldende vorming
- III. Kort overzicht van de behandelde kwesties in de
subcommissies
- IV. Adviezen die door de CMLBV zijn uitgebracht
- V. Korte- en lange-termijnplanning
- VI. Contacten met het werkveld
- VII. Bijlagen A t/m E.

2) Tweede rapport, maar 1976. (een verslag en evaluatie) bestaande uit:

Inleiding

Werkwijze, doelstelling en kort overzicht der behandelde zaken van de Afdeling Beeldende Vorming en van de Afdeling Audio-visuele Vorming.

Bijlagen 1 t/m XXIII.

3) Deelraamplannen handvaardigheid/handenarbeid m.a.v.o. 1 t/m 3 of 1 t/m 4. 1977. 42 blz.

OPMERKING BIJ DE LEERPLANONTWIKKELING

Bij beschikking van de minister van onderwijs en wetenschappen d.d. 27 april 1977, kenmerk: DI/VG/2590, werd besloten de commissies modernisering leerplan op te heffen en deze te vervangen door adviescommissies voor de leerplanontwikkeling (ACLO's).

Er is ingesteld een adviescommissie voor de leerplanontwikkeling voor elk van de hierna genoemde vak- of vormingsgebieden:

- 1 aardrijkskunde
- 2 beeldende vorming
- 3 biologie
- 4 dans, mime en drama
- 5 Duits
- 6 economische wetenschappen en recht
- 7 electrotechniek en electronica
- 8 Engels
- 9 Frans
- 10 geschiedenis en staatsinrichting
- 11 gezondheidskunde en omgangskunde
- 12 huishoudkunde
- 13 klassieke talen
- 14 lichamelijke oefening
- 15 maatschappijleer
- 16 moedertaal
- 17 muziek
- 18 natuurkunde
- 19 Russisch
- 20 scheikunde
- 21 Spaans
- 22 wiskunde

De adviescommissies hebben, ieder voor het vak- of vormingsgebied waarop zij werkzaam zijn, tot taak:

- a) het gevraagd en ongevraagd adviseren van de Bestuursraad van de SLO (Stichting voor de Leerplanontwikkeling) over zaken het werkteurien van de SLO betreffende;
- b) het gevraagd en ongevraagd adviseren van de minister over zaken het werkteurien van de SLO betreffende;

- c) het op schriftelijk verzoek van de minister of van de Bestuursraad van de SLO adviseren aan derden over zaken het werkteerein van de SLO betreffende;
- d) het adviseren van de minister of, met zijn instemming, van andere ministers en/of organisaties over zaken die verband houden met leerplanontwikkeling.

In een door de Bestuursraad van de SLO vast te stellen reglement, dat de goedkeuring van de minister behoeft, wordt de relatie tussen en de onderlinge werkwijze van de Bestuursraad en het bureau van de SLO enerzijds en de adviescommissies anderzijds nader geregeld. In het reglement wordt tevens geregeld op welke wijze de adviezen van de adviescommissies aan de Bestuursraad van de SLO worden openbaar gemaakt.

Voorts is er een artikel over de benoeming, de herbenoeming en het ontslag der voorzitters en leden.

Tevens is er een artikel waarin het door incidentele personen bijwonnen van vergaderingen is geregeld (b.v.: leden der inspectie en vertegenwoordigers uit het onderwijs- en verzorgingsveld).

Zij hebben in de vergadering een raadgevende stem.

Ten aanzien van het uitbrengen en publiceren van adviezen geldt het hierna volgende.

- 1) De adviezen van de adviescommissies aan de minister worden door de adviescommissie in afschrift toegezonden aan de Bestuursraad van de SLO.
Zij worden zo spoedig mogelijk vanwege de minister openbaar gemaakt op een door hem te bepalen wijze.
- 2) De adviezen van de adviescommissies aan de Bestuursraad van de SLO worden door de adviescommissie in afschrift toegezonden aan de minister.

De adviescommissies zenden jaarlijks vóór 1 maart aan de minister en aan de Bestuursraad van de SLO een verslag over de werkzaamheden van de adviescommissie in het afgelopen kalenderjaar. De minister kan aanwijzingen geven omtrent de wijze van verslaglegging.

Aan elke adviescommissie wordt door de Bestuursraad van de SLO een secretaris ter beschikking gesteld.

Deze beschikking kan worden aangehaald als 'Beschikking instelling adviescommissies voor de leerplanontwikkeling'.

Zij treedt in werking met ingang van 1 mei 1977 en wordt met de bijbehorende toelichting bekend gemaakt in de Nederlandse Staatscourant.

De beschikkingen resp. gewijzigde beschikkingen van de minister onderscheidenlijk de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen, waarbij de tot 1 mei 1977 werkzame commissies modernisering leerplan (CML's) werden ingesteld, worden ingetrokken.

LAGER EN MIDDELBAAR BEROEPSONDERWIJS (LMBO)

Lager technisch onderwijs (LMBO/LTO)

Outillagecommissie voor het lager technisch onderwijs

- datum van instelling : 18 april 1972,
geïnstalleerd door de secretaris-generaal,
mr. M. D. van Wolferen
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 13.3.1972
kenmerk: TBO/B nr. 524.500
- voorzitter : vacature
- plv. voorzitter : ing. H. J. Evers
adjunct-hoofdinspecteur van het voortgezet onderwijs in
algemene dienst (l.b.o.)
Bonairelaan 1
Amersfoort
tel.: 033 — 1 22 31
- secretaris : T. van den Berg (LMBO/OT, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
te adviseren omtrent goed te keuren plannen en
begrotingen voor de inrichting van de onderwijsruimten ten
behoefte van het lager technisch onderwijs, op grond van
onderwijskundige, technische, onderhoudskundige, veilig-
heidstechnische en financiële overwegingen.
- opmerking : Er zijn acht subcommissies, t.w.:
bouwtechniek
mechanische techniek
elektrotechniek
installatietechniek
motorvoertuigentechniek
grafische techniek
consumptieve techniek
lichamelijke oefening
- Van deze subcommissies is
voorzitter:
C. Knoester (LMBO/LTO, van O & W)
secretaris:
T. van den Berg (LMBO/OT, van O & W)
- publicatie e.d. : Circulaires basisinventarisijsen, medio mei (jaarlijks).

Begeleidingscommissie vierjarig L.B.O.

- bestaande uit : I. de adviesgroep l.b.o.
II. de ambtelijke projectgroep l.b.o.
- datum van instelling : 24 maart 1977,
- datum en nummer van beschikking : besch. O & W: 24.3.1977,
kenmerk: LMBO nr. 317.608
- voorzitter van de begeleidingscommissie (tevens van de ambtelijke projectgroep ad II) : L. F. Venderbos,
plaatsvervangend directeur LMBO (O & W)
- secretaris (tevens ad II) : W. F. Wijsman (LMBO, van O & W)
- adjunct-secretaris (tevens ad II) : B. Kollen (LMBO, van O & W)
- taken : I. de adviesgroep l.b.o. heeft tot taak:
- a. na te gaan welke problemen zijn ontstaan bij de uitvoering van het Besluit l.b.o./l.a.v.o. en het Eindexamenbesluit l.b.o., welke algemene voorzieningen daartoe nodig zijn en het onderhouden daartoe van contacten met de ambtelijke projectgroep l.b.o. en met het onderwijsveld;
 - b. na te gaan voor welke onderwijskundig wenselijke ontwikkelingen in de diverse vormen van lager beroepsonderwijs, met name ook in de scholengemeenschappen l.b.o., algemene voorzieningen nodig zijn met het oog op de herstructurering en harmonisatie van het lager beroepsonderwijs en daartoe voorstellen te doen aan de ambtelijke projectgroep l.b.o.;
- II. de ambtelijke projectgroep l.b.o. (geïnstalleerd op 8.1.1976 door de PDGVO, de heer J. Th. Schelfhout) heeft tot taak:
- a. na overleg met de adviesgroep l.b.o. advies uit te brengen aan de minister van landbouw en visserij en aan de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen inzake de oplossing van problemen welke zijn ontstaan bij de uitvoering van het Besluit l.b.o./l.a.v.o. en het Eindexamenbesluit l.b.o.;
 - b. na overleg met de adviesgroep l.b.o. advies uit te brengen aan de minister van landbouw en visserij en aan de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen inzake onderwijskundig wenselijke ontwikkelingen in de diverse vormen van lager beroepsonderwijs, met name ook in de scholengemeenschappen l.b.o. en de algemene voorzieningen, welke daartoe nodig zijn met het oog op de herstructurering en harmonisatie van het lager beroepsonderwijs.

Stuurcommissie middelbaar technisch onderwijs

- datum van instelling : 16 februari 1972,
geïnstalleerd door de
directeur-generaal voor het onderwijs,
inspecteur-generaal van het onderwijs
dr. A. de Jong
- voorzitter : A. J. W. Rommes,
adjunct-hoofdinspecteur van het voortgezet onderwijs in
algemene dienst (m.b.o. en h.b.o.)
Oorsprongpark 4
Utrecht
tel.: 030 - 31 93 76
- vice-voorzitter : H. J. Dreef
Namenstraat 71
Breda
tel.: 076 - 87 55 50
- secretaris : ing. J. Schenk
inspecteur nautisch onderwijs
Bachmanstraat 16
's-Gravenhage
tel.: 070 - 46 11 65
m.i.v. januari 1977:
A. J. M. P. Geerts
stafmedewerker bureau VMTS
CNV-gebouw
Ravellaan 1
Utrecht
tel.: 030 - 94 10 41, toestel 229
Postbus 2475
- taak : de commissie heeft tot taak:
onderwijskundige ontwikkelingen van het m.t.o. te signa-
leren en te bestuderen;
nader gespecificeerd:
a) het verzamelen en coördineren van informatie uit het
m.t.o.;
b) het signaleren, respectievelijk in studie nemen van de
onderwijskundige ontwikkeling van het m.t.o.;
c) het gevraagd of ongevraagd uitbrengen van advies aan
de minister.
- opmerking : De Stuurcommissie m.t.o. heeft een subcommissie ingesteld,
geheten: Subcommissie 'plaats, duur en inrichting praktijk-
tijd'.
- adviezen e.d. : 1) Een voorlopig advies over de situatie en de inrichting
van m.t.s.-en met specifieke vakrichting werd medio
1972 aan de minister van O & W gegeven.
2) Begin 1973 werd opnieuw advies verstrekt over de in-

- richting van de m.t.s.-en met specifieke vakrichtingen.
- 3) Examenregeling m.t.o. voor 1974-1975 (1973).
(circulaire).
 - 4) Advies voor het Ontwerp Examenbesluit m.t.o. (1973).
 - 5) Regeling leerplan motorvoertuigentechniek (advies aan de minister) (1973).
 - 6) Rapport Subcommissie 'plaats, duur en inrichting praktijktijd', aangeboden door de Subcommissie aan de Stuurcommissie m.t.o., 11 april 1974.
 - 7) Overzichten van de werkzaamheden 1973, 1974, 1975 en 1976.
 - 8) In februari 1976
aan de werkgroep stages van O & W,
voorzitter: J. Th. Schelfhout,
plaatsvervangend inspecteur-generaal voortgezet onderwijs (met uitzondering van de opleidingsscholen voor kleuterleidsters en de opleidingsscholen voor onderwijzers):
Een antwoord op ter zake van doelstellingen van stages, de taak van de school daarin, gestelde vragen. Als uitgangspunt koos de 'Subcommissie plaats, duur en inrichting van de praktijktijd' het Rapport (april 1974), genoemd onder punt 6. (niet gepubliceerd)
 - 9) In april 1976
aan de staatssecretaris van onderwijs, drs. K. de Jong Ozn:
Het Tweede Rapport over de aansluiting m.t.o. - h.t.o.
(door Commissie ad hoc aansluiting m.t.o. - h.t.o.)
 - 10) In april 1976
aan de staatssecretaris van onderwijs:
Een aanvulling op het advies inzake het Inrichtingsbesluit m.t.o. (veranderingen van de minimum lessentabel in verband met bezuiniging, met name het aantal lessen voor Engels, Duits of een andere vreemde taal tot 5, voor maatschappijleer tot 1 en voor lich. oefening tot 3).
(niet gepubliceerd)
 - 11) In september 1976
aan de staatssecretaris van onderwijs:
Een antwoord op vragen betreffende verruiming toelaatbaarheid m.b.o.
(niet gepubliceerd)
 - 12) In september 1976
aan de staatssecretaris van onderwijs:
Een advies betreffende de inrichting van het avond-m.t.o.
(niet gepubliceerd)

Rapport wordt verwacht in het voorjaar van 1977.

- 13) In oktober 1976
is besloten tot het opstellen van een rapport over de
huidige en toekomstige structuur van het m.t.o. (thans
nog niet gereed, mei 1977).
- 14) In november 1976
aan de staatssecretaris van onderwijs:
Een commentaar op concept-regeling doorstroming
l.b.o./m.a.v.o. — m.b.o.
(niet gepubliceerd)
- 15) In december 1976
aan de minister van onderwijs en wetenschappen:
(Ongevraagd) is het advies gegeven om de avond-m.t.o.
niet onder te brengen bij de Directie VO/OV
(niet gepubliceerd)
- 16) In december 1976
aan de staatssecretaris van onderwijs:
(Ongevraagd) is advies gegeven om overleg met
georganiseerd m.t.o. tot stand te brengen.
(niet gepubliceerd)

In 1977 komen aan de orde:

- differentiatie bij het m.t.o.
- examenbesluit m.t.o.
- regeling van de dealexamen
- extraneus-regeling
- deeltcertificaten-regeling
- onderzoek naar de doelstellingen m.t.o.
- studierichtingen in het m.t.o.
- teamteaching
- codering vakken en daarmee verbonden adequate
bevoegdheden
- concept-besluit avond-m.t.o.

Middelbaar middenstandsonderwijs;

Middelbaar economisch en administratief onderwijs (LMBO/MEL)

Begeleidingscommissie scholengemeenschappen M.E.A.O. en M.M.O.

- datum van instelling : 29 januari 1973,
geïnstalleerd door de plv. directeur-generaal van het
onderwijs,
de heer J. Th. Schelfhout
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 5.12.1972
kenmerk: MEL nr. 197.646
- voorzitter : dr. H. A. Schuring
inspecteur e.a.o.
Baronielaan 69
Breda
tel.: 076 - 13 01 70
- plv. voorzitter : B. H. de Jong
directeur gem. scholengemeenschap
voor m.e.a.o. - m.m.o. te Utecht
Catharijnesingel 62
Utrecht
tel.: 030 - 31 70 24
- secretaris : F. C. van Rhijn (LMBO/MEL/2, van O & W)
- projectleider : drs. F. Spanjerberg
p/a Algemeen Pedagogisch Studiecentrum
Buitenveldertselaan 106
Amsterdam - Buitenveldert
tel.: 020 - 44 18 15
- taak : de commissie heeft tot taak:
contacten te leggen en te onderhouden met de besturen en
directies van scholengemeenschappen m.e.a.o.-m.m.o. en de
mogelijkheden te onderzoeken van gemeenschappelijk
onderwijs binnen die scholengemeenschappen.
Verder moeten zij steun verlenen aan de onderwijskundige
integratie en de minister adviseren over de voorwaarden
voor integratie.
- rapporten : 1) Eerste interimrapport (1973).
2) Rapport: 'Aanbeveling bij het aangaan van een
scholengemeenschap' (maart 1974).
(verkrijgbaar bij de secretaris:
F. C. van Rhijn
Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen
Nieuwe Uitleg 1
's-Gravenhage
tel.: 070 - 74 22 98).
3) Werkplan 1975-1976.
4) Werkplan 1976-1977.

Stuurcommissie ondernemersonderwijs voor de handel in het midden- en kleinbedrijf

- datum van instelling : 30 mei 1973,
geïnstalleerd door de staatssecretaris van O & W (SO),
dr. A. Veerman
- datum en nummer
van besluit : besluit O & W: 9.5.1973
kenmerk: MEL/1 nr. 245501
- voorzitter : drs. A. G. Hilbrink,
inspecteur middenstandsonderwijs
Frankenstraat 3
's-Gravenhage
tel.: 070 - 55 37 81
- secretaris : G. A. Dempfer
- adj.-secretaris : mevr. M. J. de Klein-Demper
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) het verzamelen en coördineren van informatie uit het ondernemersonderwijs voor de handel in het midden- en kleinbedrijf, voor zover het volledig dagschool-onderwijs betreft;
 - 2) het signaleren en bestuderen van onderwijskundige ontwikkelingen in het ondernemers (dagschool) onderwijs;
 - 3) het onderhouden van contacten met organisaties en commissies die werkzaam zijn op het terrein of de aangrenzende gebieden van het ondernemers (dagschool) onderwijs voor de handel in het midden- en kleinbedrijf;
 - 4) het al dan niet op aanvraag uitbrengen van advies aan de minister van O & W.
- rapporten e.d. : A. Een Werkverslag 1974.
Hierin worden genoemd:
- 1) Nota SCO 74/40
(reactie op het Eindexamenbesluit LBO), 1974.
 - 2) Nota SCO 74/66
(reactie op het Interimrapport van de Begeleidingscommissie MEAO-MMO, 1973), 1974
 - 3) Rapport keuzevakken MMO, 1974.
Samengesteld door de Subcommissie Keuzevakken MMO.
 - 4) Eindrapport keuzevakken MMO, 1976.
Samengesteld door de Subcommissie Keuzevakken MMO.
- B. Een Werkverslag 1975.
Hierin worden genoemd:
- 1) Rapport moderne vreemde talen 1975.
Samengesteld door de Subcommissie voor

Duits/Engels.

2) Nota SCO 75/97.

(Discussienota Doelstellingen m.m.o.)

C. Een Werkverslag 1976.

Hierin worden genoemd:

1) Nota SCO 76/40 van 3 mei 1976.

(Eindrapport Keuzevakken m.m.o.).

2) Nota Doelstellingen m.m.o. van aug./sept. 1976.

3) Nota SCO 76/184 van 30 november 1976.

(Voorstellen verruiming toelaatbaarheid m.m.o.; praktische m.d.s.).

Stuurcommissie middelbaar economisch en administratief onderwijs

- datum van instelling : 6 juli 1973
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 6 juli 1973
kenmerk: MEL/2 nr. 255.744
- voorzitter : drs. H. H. Ensing,
coördinerend inspecteur e.a.o.
Van Kinsbergenplein 27
Haarlem
tel.: 023 - 24 32 46
- plv. voorzitter : dr. H. A. Schuring
inspecteur e.a.o.
Baronielaan 69
Breda
tel.: 076 - 13 01 70
- secretaris : F. C. van Rhijn,
(LMBO/MEL/2, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) het informeren van de minister van onderwijs en wetenschappen inzake onderwijskundige problemen van het middelbaar economisch en administratief onderwijs;
 - 2) het adviseren van de minister van O & W ten behoeve van de regeling van de onderwijskundige inrichting van het m.e.a.o.
- onderwerpen ter bestudering en advies :
- bevorderen van de ontwikkeling van het m.e.a.o.; bezinning op de inrichting van het onderwijs (eventueel toevoegen van nieuwe vakken, vormen van nieuwe studierichtingen) en het eindexamen (schoolonderzoek, tentamens, omvang);
 - onderzoek naar de plaats van het m.e.a.o. (contact met het bedrijfsleven) en de aansluitingsmogelijkheden l.b.o., m.e.a.o., h.b.o.;
 - bezinning op de situatie van het m.e.a.o. in scholengemeenschappen en de verhouding t.o.v. de bestuurscholen, het avond-m.e.a.o. en het leerlingwezen;
 - onderzoek t.a.v. de rechtspositionele aspecten (salarissen directeurs, bevoegdheden docenten);
 - onderzoek m.b.t. de materiële aspecten (scholenbouw, inventaris).
- rapporten e.d. :
- 1) Een discussienota, maart 1975 (niet officieel gepubliceerd).
 - 2) Een Interimrapport middelbaar economisch en administratief onderwijs,

maart 1976;
aangeboden aan de staatssecretaris, mei 1976.

- 3) Een Nota, 15 november 1976
(voorstellen verruiming toelaatbaarheid m.e.a.o.; 2-jr.
opleiding).

LEERLINGWEZEN (OVWJ/LW)

Contactcommissie beroepsbegeleidend onderwijs

- datum van instelling : 1 april 1969,
geïnstalleerd door de staatssecretaris van O & W
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 17.3.1969
kenmerk: LW nr. 510.504
- voorzitter : ing. J. P. C. M. van Broeckhuijsen
inspecteur leerlingwezen
St.-Christoffelstraat 4
Roermond
tel.: 04750 - 1 77 86
- secretaris : J. Volwerk
Verwerstraat 13
's-Hertogenbosch
tel.: 073 - 12 40 11
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) het onderhouden van contacten met de besturen van de scholen voor beroepsbegeleidend onderwijs, die toestemming hebben verkregen om te experimenteren met nieuwe leerplannen;
 - 2) het verder helpen ontwikkelen en het coördineren van deze leerplannen;
 - 3) het bestuderen van de aspecten die met de leerplannen te maken hebben;
 - 4) het doen van voorstellen met betrekking tot de geleidelijke introductie van de verkregen inzichten bij het leerlingwezen als geheel;
 - 5) de staatssecretaris van advies te dienen met betrekking tot het werkteerein van de commissie;
 - 6) het uitbrengen van een jaarverslag.
- rapporten e.d. : Eerste jaarverslag 4 maart 1971 aangeboden aan de staatssecretaris van O & W.
Het verslag over de jaren 1971 t/m 1975 is in februari 1976 aangeboden aan de minister van O & W.

Adviescommissie partiële leerplicht

- datum van instelling : 15 september 1971,
geïnstalleerd door de minister van O & W,
mr. C. van Veen
- datum en nummer
van beschikking : 14.9.1971
kenmerk: OVWJ nr. 231.305
- voorzitter : ing. J. P. C. M. van Broeckhuijsen,
inspecteur leerlingwezen
St.-Christoffelstraat 4
Roermond
tel.: 04750 - 1 77 86
- secretaris : mr. J. N. M. Richelle (OVWJ, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) de minister van onderwijs en wetenschappen van advies te dienen over de aanwijzing krachtens de Leerplichtwet 1969 van instellingen waar onderwijs of vorming wordt gegeven;
 - 2) de minister te adviseren over verzoeken van bedrijfs-cursussen om erkenning krachtens de Leerplichtwet 1969 en over de voorschriften die daarbij te pas komen;
 - 3) criteria op te stellen, waaraan de verzoeken om aanwijzing of erkenning moeten worden getoetst.
- rapporten e.d. : Diverse adviezen in de loop van 1972, 1973, 1974, 1975.

Deze commissie werd opgeheven bij beschikking van de minister van onderwijs en wetenschappen, d.d. 4 augustus 1976, nr. OVWJ/J-407.385, Stcrt. 1976, nr. 210.

HOGER BEROEPSONDERWIJS (HBO)

Hoger technisch onderwijs (HBO/HTO)

Commissie assisterend laboratoriumpersoneel/analisten

- datum van instelling : ingesteld bij beschikking van staatssecretaris van O & W en staatssecretaris van SoZa: 27.7.1966;
de installatie vond plaats: 4.8.1966
- datum en nummer van beschikking : besch. O & W en SoZa: 27.7.1966
kenmerk: NO/A nr. 440.201-176.019
- voorzitter : drs. J. B. M. Laauwen
Dunantstraat 6
Geleen
tel.: 04494 - 4 25 58
- secretaris : drs. P. J. M. Schols
HBO-Raad
Rivervismarkt 2
's-Gravenhage
tel.: 070 - 62 49 51
- taak : de commissie heeft tot taak:
1) zich te beraden over de verschillende richtingen in de opleiding voor analist en overig assisterend laboratoriumpersoneel én over de diplomering;
2) te adviseren omtrent de behoefte aan en de spreiding van de opleidingen.
- rapporten : Interimrapporten 1966, 1967, 1969 en 1970.
- advies : Hoger Natuurwetenschappelijk Onderwijs (april 1973).
- rapport : Doelstelling en structuur h.n.w.o. (hoger natuurwetenschappelijk onderwijs), april 1975.

Begeleidingscommissie inzake experimenteel H.N.W.O. (hoger natuurwetenschappelijk onderwijs)

- datum van instelling : 20 januari 1975,
geïnstalleerd door de staatssecretaris van O & W,
dr. G. Klein
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 20.1.1975
kenmerk: TBO/HTO nr. 553.915
- voorzitter : vacature
- secretaris : drs. J. van der Vinne
Hoofdstraat 39
Zuidhorn
tel.: 05940 — 26 57
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) het voorlopig leerplan hoger natuurwetenschappelijk onderwijs te toetsen aan de praktijk van het onderwijs;
 - 2) in gemeenschappelijk overleg aan de Commissie assiterend laboratoriumpersoneel/analisten voorstellen te doen ten aanzien van de uitvoering en met betrekking tot nodig geachte wijzigingen ten aanzien van het leerplan van het eerste leerjaar h.n.w.o.;
 - 3) voorstellen te doen met betrekking tot het te ontwerpen vervolgleerplan voor het tweede tot en met het vierde leerjaar;
 - 4) bij deze voorstellen in haar overwegingen en beschouwingen te betrekken de ontwikkeling naar een hoger onderwijs nieuwe stijl.

Hoger middenstandsonderwijs;

hoger economisch en administratief onderwijs (HBO/MEL)

Begeleidingscommissie ontwikkeling hoger economisch en administratief onderwijs

- datum van instelling : 16 juni 1976,
geïnstalleerd door de staatssecretaris van O & W,
dr. G. Klein
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 29.6.1976
kenmerk: HW/OS nr. 286.817
- voorzitter : drs. P. A. M. Reijnders
inspecteur h.e.a.o.
Wipstrikerlaan 55
Zwolle
tel.: 05200 - 3 38 49
- secretaris : J. E. A. M. Lelyveld (HW/OS, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) het uitwerken van een aantal voorstellen gedaan door de projectgroep 'uitbouw h.e.a.o.' op zowel onderwijskundig, rechtspositioneel als financieel en organisatorisch terrein, die moeten leiden tot verdieping en vernieuwing van het hoger economisch en administratief onderwijs;
 - 2) het op basis van de uitgewerkte en goedgekeurde voorstellen laten aanvangen van een aantal experimenten aan daartoe aan te wijzen scholen voor h.e.a.o. en wel met ingang van 1 augustus 1977;
 - 3) het gedurende de uitvoerende fase begeleiden, coördineren en evalueren van deze experimenten.

Begeleidingscommissie voor opleidingen voor het inrichtingswerk

- datum van instelling : 20 februari 1976,
geïnstalleerd door de staatssecretaris van O & W, mede
namens de staatssecretaris van Justitie
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 20.2.1976
kenmerk: HBO/B- nr. 602.261
- voorzitter : dr. P. A. de Ruyter
(VU, Amsterdam)
- secretaris : mevr. H. Manders-Kieft (Justitie)
- vertegenwoordiger
O & W : J. J. E. van Dooremaal (HBO/SPO)
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) de realisering en coördinatie te bevorderen van beroeps-
opleidingen voor de (semi) residentiële hulpverlening
in al haar facetten;
 - 2) het begeleiden, het adviseren en het scheppen van voor-
waarden voor de optimale ontwikkeling van de
opleidingen voor het inrichtingswerk tegen de
achtergrond van de behoefte van cursisten, opleiding en
praktijk.

Commissie herziening wettelijke positie academies van bouwkunst

- datum van instelling : 8 februari 1972,
geïnstalleerd door dr. A. J. Piekaar,
(toenmalig) directeur-generaal voor de wetenschappen
(O & W)
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 21.1.1972
kenmerk: DGW/AZW nr. 215.297
- voorzitter : prof. ir. J. van Tol,
hoogleraar in de stedenbouwkunde aan de TH Delft
Hazelaarstraat 2
Alphen aan den Rijn
tel.: 01720 - 7 33 08
tel.: 010 - 82 55 66
- secretaris : W. J. Neerings (HBO/HTO/1, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
van advies te dienen over de plaats van de academies van
bouwkunst in het onderwijsbeleid en in verband daarmee
te adviseren over de meest gewenste structuur van de
opleiding tot architect en stedenbouwkundige.
- adviezen : 1) Een tussentijds advies van 7 december 1972, over 'Ver-
ticale doorstroming van h.b.o. naar w.o.'
2) Een tussentijds advies van 2 juli 1973 over
'Voorontwerp wet ontwikkeling hoger onderwijs'.

Stuurcommissie experimenten nautisch onderwijs

- datum : niet officieel geïnstalleerd;
eerste bespreking 19.1.1971
- voorzitter : dr. A. de Jong,
adviseur van de directeur-generaal voor wetenschapsbeleid
- vice-voorzitter : A. F. Ouwehand,
wnd. hoofdinspecteur nautisch onderwijs
Bachmanstraat 16
's-Gravenhage
tel.: 070 - 46 35 61/46 11 65
- secretaris : W. E. Burgemeestre (O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
het begeleiden en evalueren van de experimentele opleidingen volgens de h.t.s.-structuur voor stuurlieden en scheepswerktuigkundigen.
- opmerking : De Stuurcommissie experimenten nautisch onderwijs heeft een aantal commissies en werkgroepen ingesteld met de opdracht zich te beraden over specifieke aspecten van het experiment (de leerstof, het praktijkjaar en het takenboek, de examens, het aanvullend onderwijs, de schoolbegeleiding, de voorlichting).
- advies : Een advies,
uitgebracht aan de staatssecretarissen van onderwijs en wetenschappen en van verkeer en waterstaat, 1976.

Coördinatiecommissie T.H.W. (toegepaste huishoudwetenschappen)

- datum van instelling : 19 oktober 1976,
geïnstalleerd door de staatssecretaris van O & W,
dr. G. Klein
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 19.10.1976
kenmerk: HBO/HHNO nr. 611047
- voorzitter : mevr. prof. drs. C. W. Visser
(LH, Wageningen)
Hesselink van Suchtelenweg 7
Wageningen
tel.: 08370 - 1 33 60
- secretaris : —
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) het bevorderen van de coördinatie op terreinen waar deze noodzakelijk is:
 - het (gevraagd of ongevraagd) doen van aanbevelingen met betrekking tot samenstelling en inhoud van het leerprogramma;
 - het regelmatig onderhouden van onderlinge contacten, het uitwisselen van gegevens en ervaringen met betrekking tot de opleiding, zomede de evaluatie daarvan;
 - het bewerkstelligen van een rationele taakafbakening op het gebied van de differentiaties in de opleiding;
 - het doen van voorstellen (en de uitvoering daarvan) ten aanzien van gemeenschappelijke activiteiten, zoals studentenacquisitie, voorlichting, uitgave van folders/prospectussen, selectie en plaatsing van studenten, stageproblematiek;
 - 2) het nastreven van activiteiten welke in overeenstemming zijn met de beoogde samenwerking tussen het h.b.o. enerzijds en het w.o. anderzijds.

C DIENSTEN ONDERWIJS EN INSPECTIE (DI)

ARBEIDSVOORWAARDENBELEID (DI/AB)

Commissie aktenbeleid

- datum van instelling : 9.6.1969
- voorzitter : mr. H. J. Dalmijn (DI/AB, van O & W)
- secretaris : L. W. F. van Hoesel (DI/AB, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
het verrichten van onderzoek naar de zwaarte van een
aantal akten die onderwijsbevoegdheid geven, om zich
nader te kunnen beraden op de waardering van die akten in
het nieuwe salarissysteem.
- rapport : Onder verantwoordelijkheid van de commissie is een
Interimrapport 'Aktenweging' uitgebracht van een
onderzoek naar de waardering van onderwijsakten in het
voortgezet onderwijs, welk onderzoek werd verricht door
de vakgroep Methoden en technieken van de Subfaculteit
der RU te Leiden. Het Interimrapport werd 26.2.1975
aangeboden aan de minister van O & W. (Staatsuitgeverij,
220 blz., maart 1975).

Bijzondere commissie voor overleg in zaken betreffende de rechtspositie van het onderwijspersoneel

datum van instelling	: ingesteld ingevolge K.B. van 19 januari 1970 (Stb. 13) (Besluit G.O. — onderwijs), herziening van het K.B. van 20 december 1958 (Stb. 618)
voorzitter	: mr. J. de Bruyn (Bureau DGDI, van O & W)
plv. voorzitter	: C. Barnhoorn (Dir. AB, van O & W) tevens voorzitter van de afdelingen
plv. voorzitter	: voor Landbouw en Visserij: mr. J. H. M. Nas
secretaris	: mw. mr. N. H. Hemmes z.n. De Klerk
adjunct-secretaris	: vacature
adjunct-secretaris	: J. F. J. de Sonnaville (DI/AB, van O & W)
adjunct-secretaris	: mevr. J. E. Zwaan-van Nielen (DI/AB, van O & W)
taak	: de commissie heeft tot taak: georganiseerd overleg in zaken betreffende de rechtspositie van het onderwijspersoneel.

Er zijn zeven afdelingen, n.l. voor:

- 1) het onderwijzend personeel werkzaam bij het kleuter- en basisonderwijs en het buitengewoon onderwijs;
- 2) het onderwijzend personeel werkzaam bij het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs, het hoger algemeen voortgezet onderwijs en het middelbaar algemeen voortgezet onderwijs;
- 3) het onderwijzend personeel werkzaam bij het lager beroepsonderwijs en het lager algemeen voortgezet onderwijs;
- 4) het onderwijzend personeel werkzaam bij het middelbaar en hoger beroepsonderwijs;
- 5) het niet-onderwijzend personeel werkzaam bij de onder 1 t/m 4 genoemde takken van onderwijs;
- 6) het personeel verbonden aan de organen voor het leerlingwezen;
- 7) het onderwijspersoneel werkzaam bij de vormingsinstituten.

Begeleidingscommissie inzake het onderzoek naar de functie en de taak van het onderwijzend personeel bij het basis- en kleuteronderwijs

- datum van instelling : 22 januari 1971
voorzitter : mr. J. de Bruyn (Bureau DGDI, van O & W)
secretaris : —
- taak : de commissie heeft tot taak:
het begeleiden van een onderzoek, opgedragen aan een tweetal onderzoeksbureaus, naar de taak en de functie van de kleuterleidster, de hoofdleidster, de onderwijzer en het schoolhoofd bij het basis- en kleuteronderwijs, teneinde op basis van de uit het onderzoek verkregen resultaten voor deze groep de juiste plaats vast te stellen in een samenhangend geheel van salarisvoorzieningen bij het onderwijs.
- rapport e.d. : Het onderzoek is eind 1974 afgesloten.
In 1975 verscheen Deelrapport 1. (11 september 1975), getiteld:
'Functies en taken van onderwijsgeveenden', verkrijgbaar bij de Staatsuitgeverij.

Begeleidingscommissie inzake het onderzoek naar de functie en de taak van de consulent bij het leerlingwezen

- datum van instelling : 24 februari 1971
voorzitter : J. L. J. Toelen (DI/AB, van O & W)
secretaris : L. W. F. van Hoesel (DI/AB, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
het onderzoek, dat aan een onderzoeksbureau is opgedragen, te begeleiden. Onderzocht zullen worden de functie en de taak van de consulent en van de hoofdconsulent bij het leerlingwezen, teneinde op basis van de uit het onderzoek verkregen resultaten voor deze groep de juiste plaats vast te stellen in een samenhangend geheel van salarisvoorzieningen bij het onderwijs.
- rapporten e.d. : Rapporten, uitgebracht door Malotaux en Partners B.V., organisatie-adviseurs te Bilthoven, en verschenen in december 1976, getiteld:
'Functies en taken van consulenten in het leerlingwezen' (vier delen):
I. Hoofdttekst (331 blz.)
II. Appendix (443 blz.)
III. Bijlagen (447 blz.)
IV: Samenvatting (98 blz.)
Verkrijgbaar bij de Staatsuitgeverij.

Begeleidingscommissie inzake het onderzoek naar de functie en de taak van de vormingsleider bij de vormingsinstituten voor jeugdigen

- datum van instelling : 21 december 1972
- voorzitter : mr. H. H. Dalmijn (DI/AB, van O & W)
- secretaris : drs. L. W. van Herpen (DI/AB, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
het begeleiden van een onderzoek, opgedragen aan een tweetal onderzoekbureaus, naar de functie en de taak van de vormingsleider, de adjunct-directeur en de directeur werkzaam bij de vormingsinstituten, daarbij uitgaande van het Besluit vormingswerk voor jeugdigen.
- rapport e.d. : Het voorbereidend onderzoek is in de tweede helft van 1975 afgesloten met een rapport.
Rapport, uitgebracht aan de minister van O & W door de Stichting Instituut voor toegepaste sociologie te Nijmegen, in samenwerking met de Nederlandse Organisatiekring te Utrecht.
Titel: 'Het vormingswerk voor jeugdigen, een oriënterend onderzoek naar het functioneren van het vormingswerk voor jeugdigen'. (medio 1976).

Begeleidingscommissie inzake het onderzoek naar het ziekteverzuim bij het onderwijspersoneel

- datum van instelling : juni 1975
- voorzitter : C. Barnhoorn (Dir. AB, van O & W)
- secretaris : drs. L. W. van Herpen (DI/AB, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
het begeleiden van het onderzoek naar het ziekteverzuim bij het onderwijspersoneel; het onderzoek wordt verricht door de Vakgroep Methoden en Technieken van de Subfaculteit Psychologie van de Rijksuniversiteit van Leiden en zal zich voorshands uitstrekken over de schooljaren 1975/1976 en 1976/1977.
- rapport : Zo spoedig mogelijk na elk schooljaar.

Begeleidingscommissie inzake het onderzoek naar de functie en de taak van de vakleerkrachten bij het lager onderwijs

datum van instelling : 5 december 1975
voorzitter : C. Barnhoorn (Dir. AB van O & W)
secretaris : drs. Th. A. A. Gloudemans (DI/AB, van O & W)

taak : de commissie heeft tot taak:
het begeleiden van een onderzoek naar de functie en de taak van de vakleerkrachten bij het lager onderwijs. Het onderzoek wordt verricht door de Vakgroep Methoden en Technieken van de Subfaculteit Psychologie van de Rijksuniversiteit te Leiden.

rapport : Het onderzoek moet in 1977 gereed zijn.
Rapportage eind 1977.

AUTOMATISERING (DI/AUT)

Commissie automatisering salarisadministratie onderwijs (CASO)

- data en nummers van
instelling/beschikkingen : besch. O & W: 5.7.1967
kenmerk: ABD nr. 705, in werking: 1.8.1967
installatie: 17.1.1968;
beschikking ABD ingetrokken: 1.7.1970
en vervangen door ORG-1800 I
- voorzitter : ir. P. D. D. van Waardhuizen
directeur van de Centrale Directie Organisatie en
Automatisering (OA, van O & W)
- secretaris : C. A. M. Klein (OA/ORG, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
de minister van onderwijs en wetenschappen desgevraagd
of eigener beweging van advies te dienen omtrent alle
aangelegenheden betreffende automatisering der salarisad-
ministratie bij het onderwijs en contact te onderhouden
met de daarbij betrokken instellingen.
- rapporten e.d. : Jaarverslagen 1968 t/m 1973.
- Deze commissie is opgeheven bij
Besluit OA/ORG/2 nr. 77.077,
m.i.v. 25 augustus 1977.*

Technische commissie automatisering salarisadministratie onderwijs (TASO)

data en nummers van
instellingen/
beschikkingen

: besch. O & W: 5.7.1967
kenmerk: ABD nr. 706 (Stcrt. 147)
in werking: 1.8.1967,
installatie: 17.1.1968.
Beschikking ABD ingetrokken: 16.4.1970
en vervangen door ORG/AUG/6073
(in werking getreden: 1 april 1970), nadien gewijzigd door
ORG/AUT/10832 (in werking 1.5.1973)
Bij beschikking van 16.4.1970
nr. ORG/AUT/6111, 18 mei 1973 vervangen door
ORG/AUT/10832, werden de leden benoemd

voorzitter

: W. J. R. Holl (OA/Aut, van O & W)

secretaris

: A. Stuijzand (OA/Aut, van O & W)

wnd. secretaris

: J. J. Verhaar (OA/Aut/3, van O & W)

taak

: De TASO is belast met de administratief-technische voorbereiding van de door het Rijks Computercentrum te verrichten werkzaamheden inzake de ontwikkeling en de aanpassing van de automatisering salarisadministratie onderwijs.

Zij neemt daarbij de door de Commissie automatisering salarisadministratie onderwijs (CASO) uitgebrachte adviezen in acht, voor zover de minister van onderwijs en wetenschappen niet anders bepaalt.

De TASO brengt jaarlijks vóór 1 maart aan de minister schriftelijk verslag uit van haar werkzaamheden over het afgelopen kalenderjaar.

rapporten e.d.

: Jaarverslagen 1968 t/m 1973.

*Deze commissie is opgeheven bij
Besluit OA/ORG/2 nr. 77.077,
m.i.v.: 25 augustus 1977.*

Centrale commissie automatisering onderwijsinformatie (CCAO)

datum van instelling : 21 oktober 1975,
geïnstalleerd door de minister van O & W

datum en nummer
van beschikking : besch. O & W 27.6.1975
kenmerk: ORG/EFF/2 nr. 75051

voorzitter : mr. M. D. van Wolferen,
secretaris-generaal van het Ministerie van O & W

secretaris : Chr. Klomp (OA/CCAO, van O & W)

taak : de commissie heeft tot taak:

- a) Het voeren van overleg over de automatisering van de onderwijsinformatie tussen het Ministerie van O & W, de besturenorganisaties en de gemeenten en over de te stellen prioriteiten daarbij, mede gelet op de lopende projecten.
- b) Het formuleren van een programma voor die automatiseringsprojecten, waarvoor een gezamenlijke aanpak wordt overeengekomen. Deze automatiseringsprojecten zullen — waar mogelijk — passen in een geïntegreerd stelsel van deelsystemen gebaseerd op een totaalplan.
- c) Het coördineren van die automatiseringsprojecten, waarvoor een gezamenlijke aanpak kan worden gevonden om een zodanige afstemming van ontwikkelingen te realiseren dat een optimale uitwisseling van kennis, ervaring en informatie wordt verzekerd.
- d) Het initiëren van het voor- en toepasbaarheidsonderzoek t.b.v. de gezamenlijke automatiseringsprojecten.
- e) Het oprichten van projectgroepen voor het realiseren van deze gezamenlijke automatiseringsprojecten. Het vaststellen van de taken en samenstelling van deze projectgroepen. De projectgroepen zijn verantwoordelijk verschuldigd aan de CCAO en rapporteren regelmatig aan de CCAO.
- f) Het vaststellen van het beheer, de financiering en het toezicht op de uitvoering van de projecten, voor zover dit niet in strijd komt met wettelijke of andere voorschriften op deze gebieden.
- g) Het opstellen van regels voor de beschikbaarheid van de informatie ten behoeve van zowel de overheid als de betrokkenen en de onderwijsorganisaties, voor de bescherming van de gegevens, voor waarborgen ter verzekering van de privacy en waar nodig voor een voorziening in adequaat overleg voor een juiste interpretatie van de informatie.
- h) Het adviseren over de definitieve structuur van de CCAO.

publicaties e.d. : De projecten ADION en EUDISED.
Fase. Informatiebulletin Centrale commissie automatisering
onderwijsinformatie, 1 (1976) nr. 1.

ADION — Automatisering Documentaire Informatievoorziening Onderwijs Nederland

EUDISED — European Documentation and Information System for Education

Doel van ADION: alle onderwijs-literatuurgegevens in Nederland onder te brengen in één geautomatiseerd systeem.

opmerking : Bij Besluit OA/ORG/2 nr. 77.077, is m.i.v. 25 augustus 1977 ingesteld:
de Centrale commissie CCAO/CASO.

Commissie planprocedure

- p>
- datum van instelling : 31 mei 1965,
op initiatief van de staatssecretaris,
geen beschikking, niet officieel geïnstalleerd.
De eerste bespreking vond plaats: 18.2.1966
- wnd. voorzitter : drs. F. Th. Swarte (SchoP, van O & W)
- secretaris : mevr. drs. F. C. de Jong-Nijman (SchoP, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
het opbouwen van een, door bij de planprocedure betrok-
ken te hanteren, plannings-instrumentarium ter wille van
een zo doelmatig mogelijke uitvoering van de zgn. plan-
procedure in het kader van de W.V.O.
- rapporten e.d. : 1) Gegevens t.b.v. het Interimscholenplan 1968-1969
voor het h.a.v.o.,
februari 1967.
- 2) Gegevens t.b.v. het Eerste Scholenplan 1970-1971-
1972, ingevolge art. 65 van de Wet op het Voortgezet
Onderwijs (2 delen),
september 1967.
- 3) Gegevens t.b.v. het scholenplan 1971-1972-1973,
ingevolge art. 65 van de Wet op het Voortgezet
Onderwijs (2 delen),
september 1968.
- 4) Spreidingskaarten van scholen voor voortgezet
onderwijs per 1 januari 1968 (beperkte oplaag in
koffer-vorm), maart 1969.
- 5) Gegevens t.b.v. het scholenplan 1972-1973-1974,
ingevolge art. 65 van de Wet op het Voortgezet
Onderwijs (2 delen),
juli 1969.
- 6) Gegevens voor het scholenplan 1973/'75 (2 delen),
juli 1970.
- 7) Gegevens voor het scholenplan 1974/'76 (2 delen),
juli 1971.
- 8) Gegevens voor het scholenplan 1975/'77 (2 delen; deel
I: Verantwoording; deel II: Tabellen),
juli 1972.
- 9) Gegevens voor het scholenplan 1976-1978,
in 1973.
- 10) 'Opvattingen van de ouders over de levensbeschouwe-
lijke richting van een op te richten school voor voort-
gezet onderwijs',
april 1974.
- 11) Gegevens voor het scholenplan 1977-1979,
in 1974.

12) Gegevens voor het scholenplan 1978-1980,
in 1975.

13) Gegevens voor het scholenplan 1979-1981,
in september 1976.

Exemplaren van deze uitgaven kunnen schriftelijk of
telefonisch worden aangevraagd bij de secretaris van de
COMMISSIE PLANPROCEDURE,
Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen,
Nieuwe Uitleg 1, 's-Gravenhage
tel.: 070 - 74 14 11.

Commissie onderwijskundige experimenten (COE)

- datum van instelling : maart 1972
- voorzitter : dr. W. Voster (DI/VG, van O & W)
- secretaris : drs. N. ten Kate (DI/VG, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
de beoordeling van de concept-subsidieaanvragen voor onderwijskundige experimenten.
De commissie is samengesteld uit ambtelijke leden en uit medewerkers van de Stichting voor Onderzoek van het Onderwijs.
De getroffen (nog niet definitieve) regeling houdt in, dat de voorbereiding van de afdoening van subsidie-aanvragen voor onderwijskundige experimenten voortaan in nauw overleg tussen het ministerie en de SVO plaatsvindt. De beslissing berust bij de minister, nadat hij de Onderwijsraad heeft gehoord.
- adviezen : diverse adviezen, o.m. betr. de experimentele onderwijsvoorzieningen werkende jongeren, en over het project Engels in het basisonderwijs, het project Gedifferentieerd Onderwijs ('IN 83') en de vervolg-aanvraag van het Innovatieproject Amsterdam.
In 1974:
diverse adviezen, o.m. betr. de voortgang van een aantal lopende experimenten, zoals het project Gedifferentieerd Onderwijs (GEON), het Innovatieproject Amsterdam, het project Engels in het basisonderwijs.
- opmerking : De COE heeft zich ook bezonnen op de voorbereiding van experimenten geïntegreerd kleuter- en basisonderwijs en experimenten middenschool.
De COE ontwikkelde concept-experimenteerplannen. De voorbereiding van deze experimenten werd in 1973 overgedragen aan de Innovatiecommissie basis- en middenschool.
In 1974 en 1975:
Aandacht werd geschonken aan nieuwe subsidieaanvragen, o.m. ten behoeve van het PLON-project van de Comm. modernisering leerplan natuurkunde, het Rotterdams brugklasproject, het project onderwijs en sociaal milieu in Rotterdam (OSM-project).
In 1976:
De activiteiten die in het kader van deze commissie tot stand zijn gekomen, zullen worden voortgezet. Het is de bedoeling dat de COE als zodanig zal worden opgeheven.
Ten departemente wordt nagedacht over de vraag hoe deze activiteiten in de toekomst begeleid zullen worden. De gedachten gaan daarbij uit naar de opgerichte Hoofddirectie Beleidsontwikkeling en Planning binnen het DGBO en het DGVO.

Innovatiecommissie basisschool (ICB)

- datum van instelling : 20 december 1973,
geïnstalleerd door de minister van O & W,
dr. J. A. van Kemenade
- datum en nummer
van beschikking : K.B.: 20.12.1973
kenmerk: DGI/S nr. 181.273.2/J
- voorzitter : M. Baaijens,
directeur van de sectie kleuter- en basisonderwijs van het
Christelijk Pedagogisch Studiecentrum
- secretaris : mr. R. J. Houwing
Schimmelpenninckstraat 72
Amersfoort
kantooradres:
Laan van Vollenhove 3227
Zeist
tel.: 03404 - 2 28 66
- taak : de commissie heeft tot taak:
- a) het nader uitwerken van de beleidsdoelen van de beoogde vernieuwing en het voorleggen van voorstellen dienaangaande aan de minister;
 - b) het, op grond van het onder a) vermelde, opstellen van de uitgangspunten voor het landelijk experimenteerplan, in overleg met de experimenteerscholen;
 - c) het, na goedkeuring door de minister van de uitgangspunten, in b) bedoeld, in samenwerking met het bevoegd gezag van de experimenteerscholen, uitwerken van een landelijk experimenteerplan, dat als kader zal dienen voor het bevoegd gezag van de experimenteerscholen, waarbinnen de door hen opgestelde schoolwerkplannen zullen moeten functioneren. Dit landelijk experimenteerplan dient in de tijd gezien faseringen te bevatten;
 - d) het adviseren aan de minister omtrent een goede ondersteuning van de scholen bij het opstellen van hun experimenteerschoolwerkplannen;
 - e) het toetsen van de door de scholen ontworpen schoolwerkplannen aan het landelijk experimenteerplan en het adviseren aan de minister met betrekking tot de goedkeuring van deze schoolwerkplannen;
 - f) het, na overleg met het bevoegd gezag van de scholen, doen van voorstellen aan de minister ten aanzien van de samenstelling en de taakstelling van begeleidingsgroepen, die deze scholen bij de realisering van de experimenten ten aanzien van onderwijsmaterialen, werkmethoden en samenwerkingspatronen ten dienste

zullen staan, alsmede ten aanzien van de onderzoeksgroepen die enerzijds onderzoek ten behoeve van de experimenteerscholen verrichten en anderzijds de wetenschappelijke evaluatie van het experiment tot taak hebben;

- g) het adviseren aan de minister omtrent de wijze waarop de evaluatie van de experimenten dient te geschieden;
- h) het doen van voorstellen ten aanzien van een diffusieplan voor de verdere voortgang en uitbreiding van de experimenten, voor de toepassing van de resultaten op andere scholen, voor een zo goed mogelijke informatie van alle betrokkenen over de voortgang en de resultaten van de vernieuwing en voor een geleidelijke invoering van de vernieuwde onderwijs(deel)structuur in het Nederlandse onderwijsbestel.

Samenvatting: het adviseren aan de minister over de opzet, de voortgang en de resultaten van de experimenten basisschool.

Over deze adviezen zal de minister overleg voeren met de overlegorganen van het onderwijsveld. Mede op grond daarvan zal hij telkens zijn beleid ten aanzien van de vernieuwingsprocessen bepalen.

Er wordt naar gestreefd zowel door middel van de basisschool als door middel van de middenschool meer kinderen meer kansen op meer vorming te geven.

De Innovatiecommissie basisschool is een onafhankelijke adviescommissie (niet departementaal).

adviezen en
discussiestukken

- : 1) Eerste advies (juni 1974)
(de keuze van de scholen waarmee in augustus 1974 de voorbereidingen tot de samenwerkingsexperimenten kleuter- en lager onderwijs een aanvang kunnen nemen).
- 2) Tweede advies (12 maart 1975)
(‘Op weg naar een basisschool’)
uitgegeven door de Staatsuitgeverij, mei 1975.
- 3) Derde advies (juni 1976)
betr. de rol van de traditionele vernieuwingsscholen en het innovatieproces basisschool.
- 4) Vierde advies (augustus 1976)
betr. de ontwikkeling van schoolwerkplannen en de samenwerkingsexperimenten.
- 5) Vijfde advies (augustus 1976)
betr. plan voor activering van het innovatieproces basisschool.
- 6) Zesde advies (21 april 1977)
betr. experimenten funderend onderwijs.

I Eerste discussiestuk (dec. '75) 34 blz.

II Tweede discussiestuk (mei '76) 33 blz.

III Derde discussiestuk (okt. '76) 24 blz.

IV Samenvatting van de reacties op het Eerste discussiestuk. (mei '76) 16 blz.

De discussiestukken zijn geschreven door de Commissie ad hoc basisschool – buitengewoon onderwijs.

Voorzitter: L. Westenburger.

V Vierde discussiestuk

'Discussiestuk innovatieplan basisonderwijs' (16 mei 1977) verkrijgbaar bij de Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, 1977. 86 blz.

Voorzitter: M. Baaijens.

Innovatiecommissie middenschool (ICM)

datum van instelling : 20 december 1973,
geïnstalleerd door de minister van O & W,
dr. J. A. van Kemenade

datum en nummer
van beschikking : K.B.: 20.12.1973
kenmerk: DGI/S nr. 181.273.1/J

voorzitter : drs. H. J. Jacobs,
directeur van het Algemeen Pedagogisch Studiecentrum

secretaris : W. F. Pardieck
2e Jan Steenstraat 75 II
Amsterdam
tel.: 020 - 44 28 66
kantooradres:
Laan van Vollenhove 3227
Zeist
tel.: 03404 - 2 28 66
m.i.v. 1 juli 1977: (BOP, van O & W)
tel.: 070 - 46 97 60

taak : de commissie heeft tot taak:

- a) het nader uitwerken van de beleidsdoelen van de beoogde vernieuwing en het voorleggen van voorstellen dienaangaande aan de minister;
- b) het, op grond hiervan, opstellen van de uitgangspunten voor het landelijk experimenteerplan, in overleg met de experimenteerscholen;
- c) het, na goedkeuring door de minister van deze uitgangspunten, in samenwerking met het bevoegd gezag van de experimenteerscholen, uitwerken van een landelijk experimenteerplan. Dat plan zal als kader dienen voor het bevoegd gezag van de experimenteerscholen waarbinnen de door hen opgestelde schoolwerkplannen zullen moeten functioneren. Dit landelijk experimenteerplan dient in de tijd gezien faseringen te bevatten;
- d) het adviseren aan de minister omtrent een goede ondersteuning van de scholen bij het opstellen van hun experimenteerschoolwerkplannen;
- e) het toetsen van de door de scholen ontworpen schoolwerkplannen aan het landelijk experimenteerplan en het adviseren aan de minister met betrekking tot de goedkeuring van deze schoolwerkplannen;
- f) het, na overleg met het bevoegd gezag van de scholen, doen van voorstellen aan de minister ten aanzien van de samenstelling en de taakstelling van de begeleidingsgroepen. Deze begeleidingsgroepen zullen deze scholen bij de realisering van de experimenten ten aanzien van

de onderwijsmaterialen, werkmethode en samenwerkingsspatronen ten dienste staan. Datzelfde geldt voor de onderzoeksgroepen die enerzijds onderzoek ten behoeve van de experimenteerscholen verrichten en anderzijds de wetenschappelijke evaluatie van het experiment tot taak hebben;

- g) het adviseren aan de minister omtrent de wijze waarop de evaluatie van de experimenten dient te geschieden;
- h) het doen van voorstellen ten aanzien van een diffusieplan voor de verdere voortgang en uitbreiding van de experimenten, voor de toepassing van de resultaten op andere scholen, voor een zo goed mogelijke informatie van alle betrokkenen over de voortgang en de resultaten van de vernieuwing en voor een geleidelijke invoering van de vernieuwde onderwijs(deel)structuur in het Nederlandse onderwijsbestel.

Samenvatting:

de minister van advies te dienen over de opzet, de voortgang en de resultaten van de experimenten middenschool.

Over deze adviezen zal de minister overleg voeren met de overlegorganen van het onderwijsveld. Mede op grond daarvan zal hij telkens zijn beleid ten aanzien van de vernieuwingsprocessen bepalen.

Er wordt naar gestreefd zowel door middel van de basis-school als door middel van de middenschool meer kinderen meer kansen op meer vorming te geven.

De Innovatiecommissie middenschool is een onafhankelijke adviescommissie (niet departementaal).

rapporten e.d.

- 1) Eerste advies inzake het innovatieplan middenschool, aangeboden aan de minister van O & W, mei 1974.
- 2) Advies 1 a, aanvulling op het eerste advies inzake het innovatieplan middenschool en Tweede advies inzake het innovatieplan middenschool: 'Contactscholenkeuze', 1975.
- 3) Derde advies inzake het innovatieplan middenschool: 'Coördinatie en planbewaking'. (23 december 1974) gepubliceerd 1975.
- 4) Vierde advies inzake het innovatieplan middenschool: 'Eerste aanwijzing van experimenteer- en resonansscholen'. (10 april 1975.)
- 5) Vijfde advies inzake het innovatieplan middenschool: 'Uitbreiding van het aantal scholen voor het cursusjaar 1976-1977 dat direct betrokken is bij het innovatieproces'. (29 oktober 1975.)
- 6) Zesde advies inzake het innovatieplan middenschool:

'Schoolexperimenteerplannen 1976'. (13 februari 1976.)

- 7) Zevende advies inzake het innovatieplan middenschool: 'Tweede aanwijzing van experimenteer- en resonansscholen'. (12 maart 1976.)
- 8) Achtste advies inzake het innovatieplan middenschool: 'Het innovatieproces middenschool op langere termijn'. (15 september 1976.)
- 9) 'Adviezen betreffende ondersteuning in het innovatieproces middenschool'. Aangeboden aan de minister van O & W, oktober 1976. Uitgegeven door de Staatsuitgeverij te 's-Gravenhage, februari 1977.
- 10) Advies over experimenten funderend onderwijs, 21 april 1977.

I Voor en achter middenschool, Informatie voor contactscholen over de middenschool (1). Uitgegeven door de Staatsuitgeverij te 's-Gravenhage, 1974.

II. Voor en achter middenschool, Informatie voor contactscholen over de middenschool (2). Uitgegeven door de Staatsuitgeverij te 's-Gravenhage, 1974.

III. Voor en achter middenschool, Samenvatting rapportage contactscholenfase 1974-1975 (3). Uitgegeven door de Staatsuitgeverij te 's-Gravenhage, 1976.

Commissie prognose kleuter- en basisonderwijs (KBO)

- datum van instelling : begin 1974,
geformeerd op initiatief van de
Directie Onderwijsvernieuwing en Planning,
niet officieel geïnstalleerd
- voorzitter : drs. F. Th. Swarte (SchoP, van O & W)
- secretaris : A. T. Tielman (SchoP, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) het ontwikkelen van een duidelijk gefaseerde en voor iedereen controleerbare en eventueel aanvechtbare prognosetechniek t.a.v. de te verwachten aantallen leerlingen en leerkrachten bij het kleuter- en basisonderwijs en het buitengewoon onderwijs op middellange en lange termijn;
 - 2) het scheppen van een meer blijvend kader waarbinnen alle ter zake belanghebbenden — overheid en particuliere organisaties — in onderlinge samenwerking tot een gemeenschappelijk prognoseresultaat zullen komen;
 - 3) het overleggen over het tot stand brengen van overeenstemming over de methodiek, de uitgangspunten en veronderstellingen van de prognose;
 - 4) het gepresenteerde prognosemateriaal periodiek — liefst jaarlijks — bij te stellen en te verfijnen.
- Samenvatting van de taak:
het o.m. op grond van prognoses omtrent kleuters en leerlingen in resp. het kleuter-, basis- en buitengewoon onderwijs naast elkaar brengen van een prognose van het aanbod van kleuterleidsters en onderwijzers/ressen en van een prognose van de behoefte aan kleuterleidsters en onderwijzers/ressen.
- rapport : 1) Een rapport, getiteld:
'Vraag en aanbod kleuterleidsters en onderwijzers/onderwijzeressen 1974-1978, een voorlopige prognostische verkenning', in november 1974. Publikatie 1.
- 2) Een rapport, getiteld:
'Vraag en aanbod kleuterleidsters en onderwijzers/onderwijzeressen, 1975-1981', in september 1976. Publikatie 2.
- 3) Een rapport, getiteld:
'Gedetailleerde gegevens ontwikkelingen kleuter- en basisonderwijs',
verschenen: 29 juli 1977. Publikatie 3.
(Dit rapport bevat een specificatie van een aantal gegevens en wel naar denominatie — openbaar, protestants-christelijk, rooms-katholiek en overig bijzonder onderwijs — en naar regio).

Commissie open school (COS)

- datum van instelling : 25 juni 1974,
geïnstalleerd door de minister van O & W,
dr. J. A. van Kemenade
- adres van de commissie: Dr. H. Colijnstraat 204,
Rijswijk (Z.-H.)
tel.: 070 - 99 73 68
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 25.6.1974
kenmerk: DG1/S nr. 266.742/J
- nr. van persbericht
O & W : nr. 3079, 10 december 1973
- voorzitter : dr. G. H. Veringa,
oud-minister van onderwijs en wetenschappen
voorzitter van TELEAC
Frans Halskade 95
Rijswijk
tel.: 070 - 98 60 03
- vice-voorzitter : drs. H. Loevendie,
secretaris van het stichtingsbestuur van de Katholieke
Hogeschool te Tilburg,
voorzitter van de onderwijscommissie van de SER
(= Sociaal-Economische Raad)
Bezuidenhoutseweg 60
's-Gravenhage
tel.: 070 - 81 43 41
- secretaris : drs. C. J. Snijders
Geertekerkhof 8
Utrecht
tel.: 030 - 31 52 53
- taak : de commissie heeft tot taak:
de ministers van O & W en van CRM voorstellen te doen
over structurering, organisatie, planning en financiering van
de open school.
- opmerking : Met een open school wordt een instelling bedoeld, die
gebruik kan maken van schriftelijke lessen, van radio,
televisie en andere audiovisuele middelen, en die op
verscheidene plaatsen in het land de cursisten afzonderlijk
of in groepsverband kan begeleiden.
De open school geeft onderwijs dat aansluit op de lagere
school. Zij is bestemd voor personen die het volledig dag-
onderwijs achter de rug hebben, dan wel onderwijs willen
volgen, dat in de plaats treedt van het volledig
dagonderwijs.
De open school besteedt daarnaast aandacht aan vormings-

en ontwikkelingswerk voor zowel jongeren als volwassenen uit alle bevolkingsgroepen.

adviezen en andere
publikaties

- 1) Eerste advies, 'Uitgangspunten en prioriteiten'.
(Aangeboden aan de minister van O & W en aan de minister en staatssecretaris van CRM.)
Uitgegeven door de Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, april 1975.
- 2) Tweede advies, 'De drie proefprojecten nader gezien'.
(Aangeboden aan de minister van O & W en aan de minister en staatssecretaris van CRM.)
Uitgegeven door de Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, februari 1976.
- 3) Derde advies, aangeboden aan de bewindslieden 10 december 1976.
'De structurering van multi-mediale volwasseneneducatie; een voorlopige schets'.
Uitgegeven door de Staatsuitgeverij, 1977, 107 blz.
(Voorlopig advies over de structurering en organisatie van de Open School, dat op grond van opgedane ervaringen in de proefprojecten en eventueel als gevolg van reacties van belanghebbenden en anderen bijgesteld zal kunnen worden. Een definitief advies over dit onderwerp zal de bewindslieden geruime tijd voor de afloop van de proefprojecten - 1 augustus 1977 - bereiken.).
- 4) Advies, maart 1977,
van de Commissie Open School én
de Commissie ontwikkeling hoger onderwijs,
getiteld:
'Open Hoger Onderwijs, Advies tot oprichting van een Open Universiteit',
aangeboden aan de bewindslieden van onderwijs en wetenschappen en van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk.
De op 17 maart 1977 ingestelde Voorbereidingscommissie Open Universiteit zal de voorstellen nader uitwerken.
- 5) 'De organisatie van het onderzoek op korte termijn'.
's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1977, 57 blz.
september 1977.
- 6) 'Naar een open school voor volwassenen' (tekst: L. Vellekoop).
's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1977, 27 blz.

Innovatiecommissie participatie-onderwijs (ICP)

datum van instelling : 16 oktober 1975,
geïnstalleerd door de minister van O & W

bekend gemaakt in : Staatscourant nr. 203 van
21 oktober 1975

voorzitter : dr. M. A. J. M. Matthijsen,
coördinator van de sector onderzoek van het onderwijs aan
het SISWO (Stichting interuniversitair instituut voor
sociaal-wetenschappelijk onderwijs).

secretaris : mr. G. J. van Eyk

comm.-adres : Onderwijscentrum Zeist
Laan van Vollenhove 3227
3700BA - Zeist
tel.: 03404 - 2 28 66
Postbus 1006

taak : de commissie heeft tot taak:

- 1) de ontwikkeling van het participatie-onderwijs te bevorderen door hierover voorstellen te doen aan de minister,
- 2) het principe van het participerend leren verder uit te werken om een bijdrage te leveren aan de vernieuwing van het gehele onderwijs voor de 16- tot 18-jarigen.

Uitvoeriger taakomschrijving:

- 1) de ontwikkeling van het participatie-onderwijs te bevorderen door het doen van voorstellen e.q. door het uitbrengen van adviezen met betrekking tot deze ontwikkeling aan de minister; zij doet dit op basis van de beleidsuitgangspunten en het beleidsperspectief, zoals deze met betrekking tot die ontwikkeling zijn of zullen worden vastgesteld;
- 2) a. — het nader uitwerken van de beleidsdoelen, die ten grondslag liggen aan het participatie-onderwijs;
— het nader uitwerken van het principe van het participerend leren, mede als bijdrage tot de vernieuwing van het gehele onderwijs ten behoeve van de 16- tot 18-jarigen;
b. het formuleren van de uitgangspunten voor een landelijk innovatieplan, waarin de planmatige ontwikkeling van de onderwijsvernieuwing over de gehele breedte van ten minste het vormingswerk en het beroepsbegeleidend onderwijs/leerlingwezen wordt ondersteund door de resultaten van de experimenten, die gericht zijn op de ontwikkeling van het participatie-onderwijs;
c. het, na goedkeuring van de uitgangspunten genoemd onder b, opstellen van een uitgewerkt innovatieplan voor de ontwikkeling van de onderwijsleercompo-

ment, de praktijkopleidingscomponent en de maatschappijcomponent van het participatie-onderwijs.

3) Dit uitgewerkte innovatieplan omvat ten minste:

- a. voorstellen voor een landelijk experimenteerplan, dat als kader kan dienen voor de onderwijskundige experimenten participatie-onderwijs (dieptestrategie);
- b. voorstellen voor een ontwikkelingsplan, dat als landelijk kader kan dienen voor ten minste de instituten voor vormingswerk voor jeugdigen, de scholen voor beroepsbegeleidend onderwijs en de organen van het leerlingwezen in de onderscheiden fasen van het integratieproces (dieptestrategie);
- c. alsmede voorstellen met betrekking tot de voorwaarden waaraan ten behoeve van een goed verloop van het innovatieproces moet worden voldaan met name op het gebied van de informatieverstrekking en informatie-uitwisseling, de faciliteiten, de nascholing en de verzorgingsstructuur.

4) Met betrekking tot de door haar uit te brengen voorstellen en adviezen pleegt de commissie tijdig overleg met vertegenwoordigers van de betrokken instituten, scholen, organen en experimenten.

De commissie adviseert de minister met betrekking tot de goedkeuring van de experimenteerplannen en doet voorstellen met betrekking tot de formulering, de wijziging en de aanvulling van de richtlijnen ten behoeve van de tweedagenprogrammering.

adviezen

- : 1) Eerste advies,
aan de minister van O & W, 1976 (september)
'Hoofddijnen van een innovatieplan'.
- 2) Tweede advies,
aan de minister van O & W, 1977 (mei)
'De stimuleringsstrategie'
(uitwerking van de voorstellen in het eerste advies).
- 3) Beleidsnotitie inzake het Eerste advies
'Hoofddijnen van een innovatieplan'.
1977. 7 blz.

Commissie situering en spreiding m.h.n.o.-m.s.p.o.

- datum van instelling : 29 oktober 1975,
geïnstalleerd door de staatssecretaris van O & W
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 13.10.1975
kenmerk: OP/P 3 nr. 30819
- voorzitter : drs. F. Th. Swarte (SchoP, van O & W)
- secretaris : mevr. drs. F. C. de Jong-Nijman (SchoP, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) het ontwikkelen van criteria voor het situeren en spreiden van het m.h.n.o./m.s.p.o. nieuwe stijl, die betrekking hebben op:
 - het aantal opleidingen; dit aantal opleidingen dient gerelateerd te zijn aan het aantal leerlingen dat dit onderwijs wenst te volgen, alsmede aan de maatschappelijke behoefte aan afgestudeerden van de betreffende opleidingen;
 - de omvang van de opleidingsinstituten, die bepaald zal worden door de gewenste diversificatie van opleidingen m.h.n.o./m.s.p.o. nieuwe stijl, binnen één opleidingsinstituut;
 - 2) het aan de hand van de ontwikkelde criteria aanwijzen van plaatsen voor vestiging van m.h.n.o./m.s.p.o. nieuwe stijl.

Commissie schoolgrootte voortgezet onderwijs

- datum van instelling : 24 augustus 1976
geïnstalleerd door de staatssecretaris O & W,
drs. K. de Jong Ozn
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 13.8.1976
kenmerk: OP P/1 nr. 34.616
- voorzitter : drs. J. G. L. Ackermans
oud-coördinerend inspecteur m.a.v.o., Nijmegen
- secretaris : drs. M. Melissen (VO/BOP, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) na te gaan wat de invloed is van de schoolgrootte op het welbevinden en de ontplooiingsmogelijkheden van de leerling in de school, waarbij zij zowel onderwijskundige, sociaal-psychologische als school-organisatorische aspecten in aanmerking neemt;
 - 2) advies uit te brengen over de optimale c.q. de meest gewenste omvang van scholen, gezien vanuit de verschillende aspecten.
- opmerking : De commissie beperkt haar taak tot scholen voor voortgezet onderwijs, uitgezonderd het hoger beroepsonderwijs en scholen voor de opleiding van onderwijzend personeel.
(Binnen drie jaar een rapport).

Commissie structuur van de part-time-opleidingen leraren

- datum en nummer van beschikking : de commissie is ingesteld bij brief van 25 oktober 1972, kenmerk OPD nr. 474
- voorzitter : dr J. L. P. Brants (O & W),
Directeur van de Directie Opleiding Docenten
thans: algemeen hoofdinspecteur,
tevens plaatsvervangend inspecteur-generaal van het onderwijs (kleuteronderwijs, lager onderwijs, buitengewoon onderwijs, opleidingsscholen voor kleuterleidsters, opleidingsscholen voor onderwijzers)
- secretaris : drs. N. J. Dersjant (DI/SC, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
advies uit te brengen over:
1) de cursusduur van de part-time-opleidingen;
2) de structuur van de opleiding;
3) de toelating;
4) de organisatie van de praktische onderwijskundige voorbereiding.
- advies : Een advies, april 1975.
(Advies inzake de inrichting van part-time-opleidingen leraren tweede en derde graad, de cursusduur van deze opleiding, de toelating en de organisatie van de onderwijskundige voorbereiding; aangeboden aan de minister van O & W, april 1975.)

Commissie opleiding remedial teacher

- datum van instelling : 21 november 1973,
geïnstalleerd door de heer drs. K. Lub (O & W; Directie KBO)
- datum en nummer van beschikking : besch. O & W: 21.8.1973
kenmerk: KBO/OGK/1 — nr. 480.279
- voorzitter : dr. F. K. Kieviet (RU, Leiden)
Naberlaan 28
Utrecht
tel.: 030 — 71 46 03
tot: 1.8.1976
- waarnemend voorzitter : m.i.v.: 1.8.1976
mevr. drs. P. C. Ojemann
Thorbeckelaan 80
Groningen
tel.: 050 — 25 03 38
- secretaris : mr. J. Th. A. de Man (DI/SC, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
op korte termijn advies uit te brengen over een programma voor de opleiding tot remedial teacher. Onder deze benaming wordt verstaan: de bezitter van een akte van bekwaamheid als volledig bevoegd onderwijzer of hoofdonderwijzer, of van een ander bewijs van bekwaamheid, die belast wordt met het verlenen van bijstand aan leerlingen, die meer dan normale zorg nodig hebben om het lager onderwijs te kunnen volgen, maar niet in aanmerking komen voor plaatsing op een school voor buitengewoon onderwijs.
Verder moet de commissie raad geven over een examenprogramma ter afsluiting van de opleiding, en ook is het haar taak te adviseren over de maatregelen, die bij het starten van een experimentele opleiding nodig zijn. Hierbij kan de commissie eventueel optreden als begeleidingscommissie.
- rapporten : 1) Een rapport, juni 1974.
2) Een rapport, juli 1976.
3) Een rapport, maart 1977.

Commissie inrichting part-time-opleidingen leraren eerste graad (CIPOLEG)

- datum van instelling : 1 juli 1974,
geïnstalleerd door de minister van O & W
- datum en nummer
van beschikking : beschikking O & W: 21.6.1974
kenmerk: OPD nr. 11.373
- voorzitter : prof. dr. A. M. P. Knoers
Kameelstraat 19
Nijmegen
tel.: 080 — 55 81 34
- secretaris : drs. N. J. Dersjant (DI/SC, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
advies uit te brengen over:
- 1) de inrichting van part-time-opleidingen voor eerste graadsleraren, waarbij ervan dient te worden uitgegaan dat
 - (1) deze part-time-opleidingen geprofessionaliseerde opleidingen zullen zijn,
 - (2) er een programmatische aansluiting is met de full-time-opleidingen voor de eerste graad en
 - (3) deze part-time-opleidingen vallen onder bestuurlijke eenheden waarin zowel de instellingen van wetenschappelijk onderwijs, de instituten voor de nieuwe lerarenopleidingen als de M.O.-opleidingsinstituten vertegenwoordigd zijn;
 - 2) de wijze, waarop — tegen de achtergrond van de tot ontwikkeling te brengen geprofessionaliseerde part-time-opleidingen voor de eerste graad — een adequate instroming van de tweede graads abiturienten in de thans bestaande M.O.-B.-opleidingen ultimo augustus 1975 kan worden gerealiseerd.
- adviezen : Een advies inzake opdracht a). (april 1976)
Een advies inzake opdracht b). (januari 1975)

Commissie doorstroming nieuwe leraren-opleidingen — wetenschappelijk onderwijs (CIEDO)

- datum van instelling : 31 oktober 1974,
geïnstalleerd door de minister van O & W
- datum en nummer
van beschikking : beschikking O & W: 10.10.1974
kenmerk: OPD nr. 11.409
- voorzitter : prof. dr. R. A. de Moor
Burg. Vonk de Bothstraat 2
Tilburg
tel.: 013 — 67 12 62
- secretaris : drs. H. W. A. van de Ven (DI/SC, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) advies uit te brengen omtrent een algemeen landelijk kader voor de vaststelling van de onderdelen van het doctoraal examen en, zo nodig, van het kandidaats-examen, welke door de bezitters van de akte van bekwaamheid, bedoeld in artikel 27 bis van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs, zullen moeten worden gevolgd;
 - 2) de doorstroming van de bezitters van de bedoelde akte van bekwaamheid naar de diverse doctorale examens te begeleiden en te coördineren.
- rapporten e.d. : Rapport, op 16 aug. 1976 aangeboden aan de minister van O & W.

Begeleidingscommissie opleiding bejaardenverzorgende

datum en nummer

van beschikking

: besch. O & W: 2.7.1975
kenmerk: BVO/SPO nr. 251.795

voorzitter

: mevr. A. F. M. C. Schellekens
inspectrice sociaal-pedagogisch onderwijs
Verwersstraat 40
's-Hertogenbosch
tel.: 073 - 13 67 20

secretaris

: P. J. Krijtenburg
Mariaalaan 17
Voorburg
tel.: 070 - 86 16 79

taak

: de commissie heeft tot taak:

- 1) het nader uitwerken van richtlijnen, die voor het bevoegd gezag van opleidingen tot bejaardenverzorgende binnen het middelbaar sociaal-pedagogisch onderwijs als kader kunnen dienen voor het vaststellen van de leerplannen;
- 2) het bevoegd gezag als hiervoor onder a) genoemd bij de realisering van de onder 1) bedoelde leerplannen en bij de ontwikkeling van de opleiding te ondersteunen en van advies te dienen;
- 3) hem gevraagd en ongevraagd van advies te dienen omtrent alle onderwerpen, die voor een goed functioneren van genoemde opleidingen van belang zijn.

Vorbereidingscommissie voor een geïntegreerde opleiding tot onderwijsgeveende in het toekomstig basisonderwijs

- datum en nummer van instelling/ beschikking : 23 januari 1976
kenmerk: OPD nr. 21.209
- voorzitter : dr. J. L. P. Brants
algemeen hoofdingspecteur,
tevens plaatsvervangend inspecteur-generaal van het onderwijs (kleuteronderwijs, lager onderwijs, buitengewoon onderwijs, opleidingsscholen voor kleuterleidsters, opleidingsscholen voor onderwijzers)
- secretarissen : J. W. A. Rotteveel (DI/SC, van O & W)
D. Snik (DI/SC, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
- a) het ontwikkelen van een deelexperimenteerplan dat gerealiseerd kan worden binnen de bestaande wetgeving, eventueel met toepassing van artikel 25 WVO, waarbij de mogelijkheid bestaat af te wijken van een aantal artikelen WVO, de Onderwijsraad gehoord. Dit deelexperimenteerplan zal ten minste moeten bevatten:
 1. opgave van wenselijk geachte deelexperimenten;
 2. het maximaal toegestane aantal deelexperimenten dat per school of academie kan worden toegewezen;
 3. het aantal scholen of academies dat aan een deelexperiment kan deelnemen;
 4. de deelnemingscriteria of keuzecriteria;
 5. de wijze van begeleiden en evalueren van de deelexperimenten.Eind februari 1976 zal hierover advies moeten worden uitgebracht.
 - b) het geven van criteria op basis waarvan programma's kunnen worden ontwikkeld. Deze criteria kunnen worden opgenomen in een opdracht aan een op een later tijdstip eventueel in te stellen programmacommissie.
 - c) het aanwijzen van die factoren die een — na overleg met het veld betreffende de samenstelling — op een later tijdstip eventueel in te stellen spreidingsplancommissie in haar beschouwingen zal moeten betrekken bij het opstellen van het advies.
- Over b) en c) zal eind mei 1976 advies moeten worden uitgebracht.
- adviezen : 1) Eerste advies, 27 blz. 1976
2) Tweede advies, 15 blz. 1976
3) Derde advies, 11 blz. 1976
4) Vierde advies, 39 blz. 1976
5) Vijfde advies, 9 blz. 1976

Vorbereidingscommissie part-time hoger onderwijs

- datum van instelling : 19 maart 1976,
geïnstalleerd door de staatssecretaris, dr. G. Klein
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W; 18.3.1976
kenmerk: O en A/EFF/2 nr. 76026
- voorzitter : R. C. Paulus (HBO, van O & W)
- secretaris : F. L. N. Epkema (HBO, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) de start voor te bereiden van part-time hogere opleidingen van algemene aard voor de vakken Nederlands, Engels, wiskunde en economie met ingang van het cursusjaar 1977-1978;
 - 2) regelingen te ontwerpen voor het part-time hoger onderwijs van algemene technische aard;
 - 3) advies uit te brengen over de vestigingsplaatsen van deze opleidingen en hoeveel het er moeten zijn;
 - 4) te adviseren over de lessentabellen, de leerprogramma's, de eindtermen, de rechtspositie en de wettelijke maatregelen;
 - 5) te adviseren over de examenregelingen en de positie van het schriftelijk onderwijs.

Commissie bijscholing van onderwijsgeveenden aan anderstalige leerlingen

- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W; 1.4.1976
kenmerk: HBD nr. 18.757
- voorzitter : mevr. dr. H. S. Verduin-Muller te Utrecht
- secretaris : —
- taak : de commissie heeft tot taak:
het ontwerpen van een landelijk bruikbaar programma ten behoeve van de bijscholing van onderwijsgeveenden aan anderstalige leerlingen in het kleuteronderwijs en het lager onderwijs.

Adviescommissie nascholing kleuter- en lager onderwijs (ANKLO)

- datum van instelling : 14 september 1976,
geïnstalleerd door de minister van O & W,
dr. J. A. van Kemenade
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 7.9.1976
kenmerk: HBD nr. 19.477
- voorzitter : prof. dr. J. Sixma (RU, Utrecht)
Singel 19
Odijk
tel.: 03405 — 31 55
- secretaris : mevr. drs. G. A. L. M. Rolff-Brabers (HBD, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
te adviseren omtrent:
1) de behoeften aan nascholing van onderwijsgeevenden
binnen het kleuter- en lager onderwijs;
2) de prioriteiten in het door de minister vast te stellen
nascholingsplan.
De commissie zal in ieder geval vóór 1 september van elk
jaar adviseren aangaande het nascholingsplan voor het daar-
op volgende schooljaar, mede in het licht van de
meerjarenplanning voor de nascholing.

Adviescommissie nascholing voortgezet onderwijs (ANVO)

- datum van instelling : 14 september 1976,
geïnstalleerd door de minister van O & W,
dr. J. A. van Kemenade
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 18.6.1976
kenmerk: HBD nr. 19.069
- voorzitter : dr. J. H. G. I. Giesbers (KU, Nijmegen)
Kronenburgersingel 21
Nijmegen
tel.: 080 — 22 22 62
- secretaris : mevr. drs. G. A. L. M. Rolff-Brabers (HBD, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
te adviseren omtrent:
1) de behoeften aan nascholing van onderwijsgeevenden
binnen het voortgezet onderwijs;
2) de prioriteiten in het door de minister vast te stellen
nascholingsplan.
De commissie zal in ieder geval vóór 1 september van elk
jaar adviseren aangaande het nascholingsplan voor het
daarop volgende schooljaar, mede in het licht van de
meerjarenplanning voor de nascholing.

Innovatiecommissie opleidingen (ICO)

datum van instelling : 21 juni 1977
aanvang der werkzaamheden: 1 oktober 1976

voorzitter : Th. M. Knippen
Prins Johan Frisolaan 12
't Harde (Gld.)
tel.: 05255 - 22 47

secretaris : drs. Th. M. A. M. Hendriks
Malvert 69-77
Nijmegen
tel.: 080 - 44 51 44

taak : de commissie heeft tot taak:

- 1) het, mede op basis van het rapport van de werkgroep belast met het ontwerpen van een opleiding tot onderwijsgevende in het basisonderwijs voor 4- tot 12-jarigen, nader uitwerken van de beleidsdoelen van de beoogde vernieuwing en het voorleggen van voorstellen dienaangaande aan de minister;
- 2) het doen opstellen — op grond van het onder 1) vermelde — van uitgangspunten voor het landelijk experimenteerplan, zoveel mogelijk in overleg met de experimenterende instituten;
- 3) het doen van voorstellen omtrent de criteria waaraan de experimenterende instituten dienen te voldoen;
- 4) het doen van voorstellen over de aanwijzing van de experimenterende instituten;
- 5) het — na goedkeuring door de minister van de uitgangspunten in b. bedoeld — uitwerken van een landelijk experimenteerplan, dat als kader zal dienen voor het bevoegd gezag van een experimenterend instituut bij het opstellen van het instituutswerkplan;
- 6) het adviseren van de minister omtrent een goede ondersteuning van de instituten bij het opstellen van hun experimentele instituutswerkplan;
- 7) het toetsen van de door de instituten ontworpen werkplannen aan het landelijk experimenteerplan en het adviseren aan de minister met betrekking tot de goedkeuring van deze instituutswerkplannen.

adviezen : 1) Eerste advies,
aan de minister van O & W, 25 november 1976.
'Eerste advies, inhoudende gedachten over de voorbereiding op de ontwikkelingsexperimenten KLOS en PA in het algemeen en vormvereisten voor een experimenteerplan in het bijzonder'.
2) Tweede advies,
aan de minister van O & W, maart 1977.
'De negentien plannen voor een ontwikkelingsexperiment'.

Coördinatiecommissie opleidingen

- datum van instelling : 21 juni 1977
aanvang der werkzaamheden:
1 oktober 1976
- voorzitter : L. H. Schlaman
Hettenheuvellaan 27
Eindhoven
tel.: 040 — 41 24 51
- secretaris : —
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) het coördineren en bewaken van de voorbereiding en uitvoering van de experimenten in het kader van de voorbereiding op de nieuwe opleiding tot leraren voor het basisonderwijs;
 - 2) te dienen als platform waarop de experimenterende opleidingen ervaringen kunnen uitwisselen.

Spreidingscommissie opleidingen

- datum van instelling : 21 juni 1977
aanvang der werkzaamheden:
1 oktober 1976
- voorzitter : drs. W. J. Deetman
Oosteinde 114
Voorburg
tel.: 070 — 69 42 01
- secretaris : —
- taak : de commissie heeft tot taak:
- a) het verzamelen en (doen) bewerken van beschikbaar cijfermateriaal met behulp waarvan de behoefte aan afgestudeerden enerzijds en de belangstelling voor de geïntegreerde opleiding anderzijds;
 - b) het differentiëren van deze prognoses naar richting en regio;
 - c) het doen van voorstellen betreffende de minimale omvang van de geïntegreerde instituten;
 - d) het mede op basis van a, b en c doen van voorstellen betreffende het aantal gewenste instituten;
 - e) het coördineren van de spreidingsactiviteiten binnen de richtingen;
 - f) het vaststellen van een adviesspreidingsplan voor de geïntegreerde opleidingsinstituten, gedifferentieerd naar richting;
 - g) het doen van voorstellen betreffende stichtings- en opheffingsnormen van de geïntegreerde instituten;
 - h) het doen van voorstellen overigens gericht op de problematiek die samenhangt met de spreiding der geïntegreerde instituten.

Begeleidingscommissie Interne Opleiding leiders vormingswerk werkende jongeren

- datum van installatie : oktober 1977,
geïnstalleerd door de heer Th. de Keulenaar
(VO/WJ, van O & W)
namens de minister van O & W
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 1.9.1977
kenmerk: VO/WJ/VJ nr. 7741
- voorzitter : drs. B. P. C. A. van Genk,
directeur van de Stichting Uitvoeringsgroep Streekcentra
- secretaris : K. van Wijngaarden
- ambtelijke waarnemers : drs. R. W. Kruk (DI/SC, van O & W)
R. Boonstra
inspecteur vormingswerk jongeren
Kleine Overstraat 42
Deventer
tel.: 05700 - 1 11 76
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) de opname van de Interne Opleiding in het geheel van de nieuwe — thans experimentele — lerarenopleiding voor te bereiden en te begeleiden;
 - 2) de huidige en toekomstige plaats en functie van de Interne Opleiding aan te geven, gefaseerd in:
 - 3) a. een opleiding ten behoeve van het vormingswerk voor jeugdigen, al of niet in relatie met het beroepsbegeleidend onderwijs (b.b.o.);
 - b. een opleiding ten behoeve van het nieuwe part-time-onderwijs in perspectief van het participatieonderwijs.
 - 4) Verder zal de commissie de voor de opname van de Interne Opleiding in de nieuwe lerarenopleiding noodzakelijk geachte fasering moeten aangeven en de uitvoering van de opname moeten bewaken.

De commissie stelt de minister door middel van (jaar)verslagen en/of interimrapporten op de hoogte van de voortgang van haar werkzaamheden.

Programmacommissies

Programmacommissie bijscholingscursus didactische werkvormen voor docenten sociaal-pedagogisch onderwijs (s.p.o.)

- datum van instelling : 2 oktober 1974
- datum en nummer van beschikking : besch. O & W: 2.10.1974
kenmerk: HBD nr. 15.887
- voorzitter : prof. dr. J. A. Stalpers (KH, Tilburg)
Herman de Manhof 4
Tilburg
tel.: 013 - 67 46 41/66 91 11, toestel nr. 2454
- secretaris : mr. drs. H. J. Vuilma
Nieuwe Prinsengracht 89
Amsterdam
tel.: 020 - 25 33 66
- taak : de commissie heeft tot taak:
het ontwerpen van (een) landelijk(e) bruikba(a)r(e)
programma(s) voor de bijscholing van docenten bij het
middelbaar en hoger sociaal-pedagogisch onderwijs.

Programmacommissie bijscholingscursus schoolleiders voortgezet onderwijs

- datum van instelling : 15 oktober 1974
- datum en nummer van beschikking : besch. O & W: 15.10.1974
kenmerk: HBD nr. 15.886
- voorzitter : dr. J. H. G. I. Giesbers (KU, Nijmegen)
Kronenburgersingel 21
Nijmegen
tel.: 080 - 22 22 62/51 21 55/51 27 29
- secretaris : —
- taak : de commissie heeft tot taak:
het ontwerpen van (een) landelijk(e) bruikba(a)r(e)
programma(s) voor de bijscholing van de schoolleiders bij
het voortgezet onderwijs.

Programmacommissie bijscholingcursus voor schooldecanen voortgezet onderwijs

datum van instelling : 4 juni 1975
datum en nummer van beschikking : besch. O & W: 4.6.1975
kenmerk: HBD nr. 17.161
voorzitter : drs. M. J. Rood
De Haasakker 14
Middelrode
tel.: 04103 - 23 25
secretaris : —
taak : de commissie heeft tot taak:
het ontwerpen van (een) landelijk(e) bruikba(a)r(e)
programma(s) voor de bijscholing van schooldecanen bij
het voortgezet onderwijs.

Programmacommissie applicatiecursus gezondheidskunde

datum van instelling : 18 juli 1975
datum en nummer van beschikking : besch. O & W: 8.7.1975
kenmerk: HBD nr. 17.451
voorzitter : mevr. G. J. Mulder
inspectrice h.n.o.
Droogbak 1A, kamer 172
Amsterdam
tel.: 020 - 25 29 20
secretaris : —
taak : de commissie heeft tot taak:
het ontwerpen van een programma voor een tijdelijke
tweedegraads applicatiecursus gezondheidskunde.

Programmacommissie applicatiecursus omgangskunde

datum van instelling : 18 juli 1975
datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 8.7.1975
kenmerk: HBD nr. 17.452
voorzitter : mevr. G. M. L. Gelauff
inspectrice h.n.o.
Lange Nieuwstraat 3
Utrecht
tel.: 030 - 31 23 35
secretaris : —
taak : de commissie heeft tot taak:
het ontwerpen van een programma voor een tijdelijke
tweedegraads applicatiecursus omgangskunde.

**Programmacommissie bijscholingscursus didactische werkvormen, voor docenten
m.h.n.o./m.s.p.o.**

datum van instelling : 29 juli 1975
datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 18.7.1975
kenmerk: HBD nr. 17.495
voorzitter : J. C. Muller
Zonneweg 2a
Markelo
secretaris : —
taak : de commissie heeft tot taak:
het ontwerpen van een landelijk bruikbaar programma
voor de bijscholing van onderwijsgeevenden in het
middelbaar huishoud- en nijverheidsonderwijs en het
middelbaar sociaal-pedagogisch onderwijs, gericht op
didactische werkvormen.

Programmacommissie opleiding tweede- en derdegraads leraren maatschappijleer

- datum van instelling : 2 februari 1977,
geïnstalleerd door de minister van onderwijs en wetenschappen,
dr. J. A. van Kemenade
- datum en nummer van beschikking : besch. O & W: 11.7.1977
kenmerk: DI/SC/A nr. 44.838
- voorzitter : prof. dr. G. Kuiper (VU, Amsterdam)
Schubertstraat 19 I
Amsterdam
tel.: 020 - 79 68 92/76 36 51
- secretarissen : drs. A. J. Apon te Rotterdam
drs. S. F. A. Kolkman te 's-Gravenhage
- taak : 1) het ontwerpen van een programma voor de opleidingen van leraren maatschappijleer op tweedegraads niveau ten behoeve van de instituten voor de nieuwe lerarenopleidingen;
2) het ontwerpen van een programma voor de opleidingen van leraren maatschappijleer op derdegraads niveau ten behoeve van de instituten voor de nieuwe lerarenopleidingen;
3) de minister van onderwijs en wetenschappen een voorstel te doen inzake een bijscholingsprogramma ten behoeve van de leraren die momenteel het vak maatschappijleer verzorgen in het voortgezet onderwijs.
- opmerking : Hoewel het niet tot de taak van de commissie behoort, zegde de voorzitter toe, ook suggesties te zullen doen voor de eerstegraads opleidingen.
- publicaties e.d. : Verslag van een 'hearing' op 10 mei 1977, 37 blz.

D WETENSCHAPPELIJK ONDERWIJS, *chronologisch*

Selectiecommissie wetenschappelijke medewerkers medische faculteiten

- datum van instelling : 16 december 1962
- datum en nummer
van beschikking : besch. OKW: 13.12.1962
kenmerk: DGW nr. 84.152
- voorzitter : prof. dr. Th. G. van Rijssel (RU, Leiden)
- secretaris : mr. C. J. Zwarts
(faculteit der geneeskunde RU, Leiden)
tel.: 071 - 14 83 33 (toestel 4689)
- taak : de commissie heeft tot taak:
de eisen vast te stellen waaraan de wetenschappelijke medewerkers moeten voldoen om voor een aanstelling bij het academisch ziekenhuis in aanmerking te komen en te adviseren over de vraag of de voor een dergelijke aanstelling voorgedragen personen aan de eisen voldoen.
- rapport : Een rapport, 28 april 1965 aangeboden aan de minister.
Interim-adviezen

Honoreringscommissie wetenschappelijke medewerkers medische faculteiten

- datum van instelling : 16 december 1962
- datum en nummer
van beschikking : besch. OKW: 13 december 1961
kenmerk: DGW nr. 84.152 II
- voorzitter : drs. J. W. van Eek (HW/OP/P, van O & W)
- secretaris : mr. G. J. Ketel (HW/OP/P, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
van advies te dienen omtrent de bedragen, waarop de (deel) bezoldigingen van de tevens bij het academisch ziekenhuis aan te stellen geselecteerde wetenschappelijke medewerkers van de universiteit bij de universiteit en bij het academisch ziekenhuis dienen te worden bepaald.

Landelijke commissie voor de academische studievoorlichting

- datum en nummer
van beschikking : besch. OKW: 9.8.1963
kenmerk: DGW nr. 103.823
- voorzitter : L. F. J. Sanders,
leraar, Katholiek Gelders Lyceum en School voor h.a.v.o.
te Arnhem
Warnsbornlaan 12
Arnhem
tel.: 085 - 45 18 45
- secretaris : mevr. drs. W. Idenburg-Terpstra (LCAS, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
belanghebbenden inzicht te geven in de eisen, die een
academische studie in het algemeen stelt, alsmede een
overzicht te geven van de academische studies en de daarop
aansluitende beroepsmogelijkheden;
organisatie cursus schooldecanen;
samenstelling diaserie over Hoger Onderwijs;
uitgave 'Straks studeren'. (jaarlijks)
- rapporten e.d. : 1) Jaarverslagen.
2) Rapport, getiteld:
'Doeleinden van de studievoorlichting'.
(december 1971)
3) Rapport, getiteld:
'Visie op voorlichting'
(september 1973).
4) De toekomst van de studie- en beroepskeuzevoorlichting
in het onderwijs
(maart 1976).
5) Studententops; problemen rond het aanmelden en loten
(brochure), 32 blz.
(mei 1977).

Commissie reken- en informatieverwerkende apparatuur bij het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek (CRIVA)

- datum van instelling : 15 november 1966,
geïnstalleerd door de minister van O & W
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 27.10.1966
kenmerk: DGHW/OZWO nr. 278.533
Deze beschikking is ingetrokken en vervangen door:
besch. O & W: 5.2.1976
kenmerk: DGHW/OZWO nr. 278.533
De nieuwe beschikking geldt tot 1 januari 1991.
- voorzitter : prof. dr. P. de Wolff (Un. van Amsterdam)
Caesar Franklaan 4
Heemstede
tel.: 023 - 28 23 92
(020 - 5 25 42 15)
m.i.v. 20.1.1977:
prof. A. B. Frielink (Gem. Un., Amsterdam)
Linnaeusparkweg 45
Amsterdam-Watergraafsmeer
tel.: 020 - 35 51 53/91 01 11
- secretaris : drs. J. W. Huijsmans (HW/NL, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
- a) de minister van onderwijs en wetenschappen desgevraagd of uit eigen beweging te adviseren over technische, financiële en beleidsaspecten van de uitrusting met reken- en informatieverwerkende apparatuur van de onder zijn departement ressorterende instellingen van wetenschappelijk onderwijs en onderzoek en van hoger beroepsonderwijs;
 - b) de minister van onderwijs en wetenschappen te adviseren over aanvragen, afkomstig van de onder a) genoemde instellingen, tot aanschaffing in koop, huurkoop of huur van reken- en informatieverwerkende apparatuur en daarvoor bestemde programmatuur, welke hem worden voorgelegd;
 - c) de onder a) genoemde instellingen desgevraagd voor te lichten over de eisen van vorm en inhoud waaraan plannen c.q. aanvragen op het gebied van de aanschaffing van meergenoemde apparatuur en programmatuur dienen te voldoen;
 - d) de onder a), b) en c) omschreven taken op verzoek en ten behoeve van de minister van landbouw en visserij mede uit te oefenen ten aanzien van de onder diens departement ressorterende instellingen van wetenschappelijk onderwijs en onderzoek en van hoger beroepsonderwijs;

- e) de Commissie automatisering rijksdienst (CAR) op haar verzoek te adviseren over de bij de evengenoemde commissie in behandeling zijnde aangelegenheden, waarbij sprake is van de toepassing van reken- en informatie-verwerkende apparatuur ten behoeve of mede ten behoeve van wetenschappelijk onderwijs en onderzoek en van hoger beroeps onderwijs;

- rapport : 1) Als onderdeel van haar taak heeft de commissie verscheidene adviezen uitgebracht ter zake van de uitbreiding van de rekenapparatuur aan verschillende universiteiten en hogescholen.
- 2) CRIVA-verslag over de jaren 1973 en 1974 (mei 1975).

Centraal overlegorgaan personeelszaken wetenschappelijk onderwijs (COPWO)

- datum van instelling : 17.10.1968
- datum en nummer van beschikking : samenstelling, taak enz. zijn geregeld bij brief van de minister van O & W van 22 december 1970, kenmerk: DGW/PW nr. 702.784
- voorzitter : dr. G. Klein, staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen (hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek; en studiefinanciering) (SW)
- 1e plv. voorzitter : dr. mr. G. J. Leibbrandt
directeur-generaal voor het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (DGHW)
- 2e plv. voorzitter : mr. A. J. Loeffen (AVO/RVO, van O & W)
- secretaris : D. van Ast (HW/P/S, van O & W)
- taak : het overlegorgaan heeft tot taak:
overleg over aangelegenheden van algemeen belang voor de bijzondere rechtsstoestand van het personeel bij het wetenschappelijk onderwijs, alsmede over de bijzondere regels volgens welke het personeelsbeleid zal worden gevoerd.

Commissie voorbereiding medische faculteit Maastricht

- datum van instelling : 2 maart 1970,
geïnstalleerd door de minister van O & W
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 27.2.1970
kenmerk: DGW nr. 191.320
- voorzitter : dr. J. G. H. Tans (RU, Limburg)
bureau-adres:
Tongersestraat 53
Maastricht
tel.: 043 — 88 88 88
- secretaris : drs. B. C. M. E. Niessen,
Tongersestraat 53
Maastricht
tel.: 043 — 88 88 88
- taak : de commissie heeft tot taak:
een schetsplan voor de achtste medische faculteit aan de
minister te leveren.
Eerste fase:
het ontwerpen van een plan in hoofdlijnen voor:
a) de vestiging van een medische faculteit in Maastricht als
onderdeel van een aldaar op te richten rijksuniversiteit;
b) de voorziening in een academisch ziekenhuis;
c) de verdere uitwerking en voorbereiding op basis van dit
plan.
Na de eerste fase zal een tussentijds advies worden
uitgebracht.
Tweede fase:
de verdere uitwerking en voorbereiding op basis van dit
plan. Na de tweede fase zal een rapport worden
samengesteld.
- rapporten e.d. : 1) Een interimrapport, oktober 1970.
2) Voorlopige deelnota, december 1972.
3) Tweede deelnota, december 1972.
- opmerking : Op 25 april 1972 werden twee subcommissies ingesteld
door de directeur-generaal voor de wetenschappen t.w.:
1) de Werkgroep Universiteit.
Deze zal advies moeten uitbrengen over een
basisfilosofie voor de toekomstige Medische Faculteit.
2) de Adviesraad Medische Faculteit.
Deze zal voorstellen doen voor het aantrekken van
leden voor een te formeren kernstaf van de Medische
Faculteit (na overleg met vakgenoten in binnen- en
buitenland).
Op 24 december 1975 (Koninklijk Besluit) werd in het
Staatsblad 733 de Wet Universiteit Limburg gepubliceerd,

waarmede de Rijksuniversiteit Limburg officieel tot stand kwam.

Hiermede is de taak van de 'Commissie voorbereiding medische faculteit Maastricht' formeel geëindigd.

eindverslag : Eindrapport, 47 blz.,
januari 1977.

Deze commissie is door de staatssecretaris dr. G. Klein opgeheven d.d. 7 februari 1977.

Interdepartementale commissie voor oceanografie (ICVO)

- datum van instelling : 5 januari 1971,
geïnstalleerd door de minister van O & W
- voorzitter : dr. E. van Spiegel (directeur-generaal voor wetenschaps-
beleid, O & W)
Insulindeweg 12
Delft
tel.: 015 - 13 15 48
- secretaris : mevrouw mr. T. F. Groustra-de Kat (HW/OZB/RT, van
O & W)
- adjunct-secretaris : drs. J. Bezemer (HW/OZB/RT, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) het uitbrengen van adviezen (gevraagd of ongevraagd) gericht op de voorbereiding van beleidsbeslissingen van de verantwoordelijke minister(s) of de Ministerraad;
 - 2) het bevorderen van een efficiënte werkwijze en taakverdeling met betrekking tot nationale wetenschappelijke programma's en van eenheid in het oceanografisch beleid van Nederland op internationaal niveau.
- rapport : Een rapport, uitgebracht aan de minister voor wetenschapsbeleid, juni 1974.
- opmerking : Op 15 januari 1975 is de POOL (planninggroep voor het oceanografisch onderzoek op lange termijn) ingesteld, ter uitwerking van de lange termijn planning, zoals gerapporteerd door ICVO.

Commissie nucleaire en metallurgische informatieverzorging

- datum van instelling : 27 januari 1972,
geïnstalleerd door dr. E. Haas, chef van de Afd.
Bevordering Wetenschapsbeoefening (O & W), namens de
minister van O & W
- voorzitter : prof. P. J. Vinken, arts te Amsterdam (RU, Leiden)
- secretaris : —
- taak : de commissie heeft tot taak:
zorg te dragen voor de redactionele verzorging van de
Nederlandse input voor het Internationaal Nucleair
Informatie Systeem (INIS) van het Internationaal Atoom-
agentschap te Wenen.
De commissie zal de uitvoering begeleiden van de werk-
zaamheden ten behoeve van Nuclear Science Abstracts,
voor zover deze werkzaamheden voortvloeien uit multi-
nationale overeenkomsten.
Zij zal rekening houden met de werkzaamheden van het
Centrum voor Informatie en Documentatie (CID) van
Euratom en met het algemene informatiebeleid van het in
februari 1971 opgerichte Nederlandse Orgaan voor de
bevordering van de Informatieverzorging.
- publicaties e.d. : Jaarverslagen.

Commissie voor bibliografie en documentatie (COBIDOC)

- datum van instelling : 27 januari 1972
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 7.1.1977
kenmerk: DGW/IW nr. 215.119,
zoals gewijzigd bij de beschikkingen van:
30 sept. 1974: DGWO/OZWO 249.110
15 maart 1976: DGWO/OZWO 272.612
10 aug. 1976: HW/WB 288.887
- voorzitter : prof. P. J. Vinken (RU, Leiden)
(arts te Amsterdam)
- secretaris : drs. W. A. H. de Vroomen
(HW/WB, van O & W)
- taak : de minister van O & W staat een beleid voor, gericht op
een zo groot mogelijke bundeling in beheersmatig opzicht
van taken en activiteiten van uitvoerende aard op het
gebied van de informatieverzorging, die verspreid plaats-
vinden. In het kader van dat beleid dient de commissie als
beheersinstantie.
Momenteel worden de volgende taken door de commissie
vervuld:
1) de verzorging van de Nederlandse invoer voor het
Internationale Nucleaire Informatie Systeem (INIS) van

- 1) het Internationale Atoomagentschap (IAEA) te Wenen;
- 2) de Nederlandse invoer voor het metallurgisch informatiesysteem (SDIM) van de Europese Gemeenschappen;
- 3) de revisie van de structuur en de terminologie van de Engelse versie van de thesaurus van voornoemd SDIM-project;
- 4) de verzorging van het Nederlandse aandeel in de overeenkomst tussen de Verenigde Staten van Amerika, Euratom en enkele lid-staten van Euratom met betrekking tot de uitwisseling van nucleaire literatuur;
- 5) de voorbereiding en uitvoering voor Nederland van een on-line experiment voor nucleaire informatie in het kader van het Euronet-actieplan van de Europese Gemeenschappen;
- 6) het administratieve beheer van de door de overheid beschikbaar gestelde gelden voor de Nederlandse bijdragen aan de Bibliographie Linguistique te Utrecht en de Bibliographie Philosophique te Groningen.

publicaties e.d. : Jaarverslagen t/m 1976.
In 1975: Jaarverslag met Structuurnota COBIDOC.

Commissie voor de bestuursvorming van de instellingen WO

- datum van instelling : 6 december 1972,
geïnstalleerd door de minister van O & W
instelling ex art. 56 Wet Universitaire Bestuursvorming 1970
- voorzitter : prof. mr. J. M. Polak
(Landbouwhogeschool Wageningen, en regeringscommissaris voor de herziening van de Politiewet)
Galverdaplein 10,
Wageningen,
tel.: 08370 — 8 91 11
- secretaris : mr. B. K. Olivier (HW/CieP, van O & W)
Burg. van Karnebeeklaan 19
's-Gravenhage
tel.: 070 — 60 78 38
- taak : de commissie heeft tot taak:
te adviseren, desgevraagd of eigener beweging, met betrekking tot de regeling en de uitvoering van het bij of krachtens de WUB 1970 bepaalde.
Nadere omschrijving:
1) het desgevraagd of uit eigen beweging uitbrengen van advies aan de minister van onderwijs en wetenschappen en aan de instellingen van wetenschappelijk onderwijs;
2) het minstens eenmaal per jaar uitbrengen van een rapport over de werking van de WUB bij w.o.-instellingen en onderdelen daarvan (dit rapport wordt ook gestuurd aan beide Kamers van de Staten-Generaal);
3) het t.z.t. verkrijgen van een evaluatie over de

- experimenten, die op grond van art. 55 — het experimenteerartikel — tot stand zullen komen;
- 4) het zoeken naar coördinatiemogelijkheden (b.v. in de vorm van modellen die door alle of de meeste instellingen van wetenschappelijk onderwijs kunnen worden gebruikt);
 - 5) het uitbrengen van advies over de positie van de secretaris in de nieuwe wettelijke opzet en over de inrichting van het beheer.
- verslagen : Verslagen van de werkzaamheden van deze commissie; ex art. 56 van de WUB 1970. Laatste verslag 1975/1976 (1976, 10, X blz.)
- rapporten e.d. : Op verzoek van de minister van onderwijs en wetenschappen:
- 13 juni 1973 : De positie van het College van Decanen.
- 13 juni 1973 : De positie van de secretaris van de universiteit.
- 13 juni 1973 : De verhouding tussen de Universiteitsraad en het College van Bestuur.
- 13 juni 1973 : Bestuursreglement TH, Eindhoven.
- sept./okt. '73 : Rapport, Eerste uitgebracht aan de minister van O & W. (stand van de werkzaamheden per september 1973).
- 16 nov. 1974 : Bestuursreglement Universiteit van Amsterdam.
- 14 dec. 1973 : Reglement Raad van Studentenvoorziening TH, Delft.
- 1 febr. 1974 : Bestuursreglement RU, Utrecht.
- 29 apr. 1974 : Bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de leden van het wetenschappelijk corps.
- 21 mei 1974 : Bestuursreglement RU, Leiden.
- 21 mei 1974 : Bestuursreglement RU, Groningen.
- Op verzoek van het rectorencollege:
- 29 augustus 1973 : Samenstelling van benoemingscommissies ex art. 12 WUB
- 22 augustus 1974 : Advies met betrekking tot het ontwerp bestuursreglement TH, Delft, zoals vastgesteld door staatssecretaris dr. G. Klein.
- aan de Kroon : Verslag van het inventarisatieonderzoek naar de mate van invoering van de WUB per 1 mei 1974.
- (uitgebracht 1 december 1974)
- aan de minister : Advies met betrekking tot de verlenging en de wijziging van de WUB 1970.
- 1 november 1974 : Nader advies met betrekking tot de benoemingscommissies ex artikel 12, tweede lid, WUB.
- 17 januari 1975 : Advies met betrekking tot het bestuursreglement TH, Twente 1974.
- 31 januari 1975 : Advies met betrekking tot de wijzigingen in het bestuursreglement RU, Utrecht.
- 24 maart 1975 : Advies met betrekking tot het voorontwerp van wet, houdende wijziging van artikel 17, eerste lid WUB, alsmede tijdelijke voorzieningen met betrekking tot de uitvoering van de WUB.

- 2 juli 1975 : Advies met betrekking tot een voorontwerp van wet houdende verlenging van de werkingsduur en wijziging WUB.
- 2 juli 1975 : Advies met betrekking tot wijzigingen in het bestuursreglement RU, Groningen.
- 6 aug. 1975 : Advies met betrekking tot wijziging in het bestuursreglement RU, Leiden.
- 17 okt. 1975 : Advies met betrekking tot bestuursreglement Landbouwhogeschool Wageningen.
- 17 okt. 1975 : Advies met betrekking tot wijzigingen bestuursreglement TH, Delft.
- 17 jan. 1976 : Rapport 'De Academische Raad belicht'.
- 13 febr. 1976 : Advies met betrekking tot voorgenomen statutenwijziging van een drietal stichtingen bij de Universiteit van Amsterdam.
- 13 febr. 1976 : Nader advies met betrekking tot de vakgroepen.
- 26 maart 1976 : Verslag met betrekking tweede inventarisatie onderzoek invoering WUB.
- 29 maart 1976 : Advies met betrekking tot voorontwerp van een algemene maatregel van bestuur met betrekking tot RU, Limburg.
- 15 april 1976 : Advies met betrekking tot wettelijke regeling t.a.v. examenfraude (uitgebracht aan de faculteit der rechtsgeleerdheid aan de Universiteit van Amsterdam).
- 3 juni 1976 : Advies met betrekking tot wijziging bestuursreglement RU, Groningen.
- 8 juni 1976 : Advies met betrekking tot bestuursreglement RU, Rotterdam.
- 26 aug. 1976 : Advies met betrekking tot wijzigingen bestuursreglement TH, Delft.
- 13 okt. 1976 : Advies met betrekking tot de wijzigingen bestuursreglement RU, Utrecht.
- 20 okt. 1976 : Advies aan het bestuur van de faculteit der geneeskunde aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam inzake de bevoegdheden van de faculteitsraad ter zake van de nadere regeling van examens en tentamens.
- 20 okt. 1976 : Advies aan het bestuur van de faculteit der letteren aan de Universiteit van Amsterdam inzake de procedure van goedkeuring van faculteitsreglementen.
- 9 dec. 1976 : Advies met betrekking tot de wijzigingen bestuursreglement RU, Rotterdam.
- 31 jan. 1977 : Advies met betrekking tot de wijzigingen bestuursreglement RU, Leiden.
- 28 febr. 1977 : Model van een regeling als bedoeld in artikel 41, eerste lid WUB tot handhaving van de gedragsregels.
- 28 febr. 1977 : Advies met betrekking tot de inpassing van de multidisciplinaire centra in het kader van de WUB.
- 9 maart 1977 : Advies met betrekking tot de wijzigingen bestuursreglement RU, Rotterdam.
- 9 maart 1977 : Advies aan de bestuurscommissie van de afdeling geschiedenis van de Rijksuniversiteit te Groningen met betrekking tot de problematiek rond de instelling van de

- subfaculteit geschiedenis binnen de faculteit der letteren.
- 21 maart 1977 : Advies met betrekking tot handhaving en naleving van de bij of krachtens de WUB aangegeven grenzen.
- 21 maart 1977 : Verslag aan de Kroon van de werkzaamheden over de periode 1 september 1975 tot 1 september 1976.
- 12 juli 1977 : Planmatige aanpak van de verdere invoering van de WUB, met Aanbevelingen.
- Staatsuitgeverij, 1977. 118 blz.
- juli/aug. 1977 : Verslag m.b.t. derde inventarisatieonderzoek invoering WUB.

Commissie ontwikkeling hoger onderwijs

datum van instelling : 6 april 1973

Deze commissie volgde de op 26 november 1970 door de minister van O & W geïnstalleerde COMMISSIE ONTWIKKELING WETENSCHAPPELIJK ONDERWIJS op.

Het besluit tot deze wijziging hangt samen met het beleid dat in de beide nota's

'Op weg naar hoger onderwijs nieuwe stijl'

is uiteengezet (ministeriële nota's van 8 februari 1972 en 29 mei 1972; zitting 1971-1972, 11.697 (nrs. 2 en 3).

In deze nota's is de ontwikkeling van het wetenschappelijk onderwijs en die van het hoger beroepsonderwijs geplaatst in het ruimere kader van het hoger onderwijs.

voorzitter : prof. dr. R. A. de Moor (KH, Tilburg)

secretaris : drs. J. B. L. M. Bouwman (HW/OS, van O & W)

taak : de commissie heeft tot taak:

studies te verrichten en voorstellen te doen met betrekking tot de ontwikkeling van het hoger onderwijs nieuwe stijl op lange termijn.

Hierbij zal rekening worden gehouden met de relatie tot andere vormen van onderwijs.

De adviserende taak zal zich mede richten op de verwezenlijking van een samenwerkingsverband tussen het wetenschappelijk onderwijs en het hoger beroepsonderwijs.

rapporten e.d. : 1) Advies inzake het instellen van een zevende subfaculteit der psychologie, september 1970.

2) Commentaar op het Wetsontwerp herstructurering wetenschappelijk onderwijs, februari 1971 (niet gepubliceerd).

3) Advies inzake de problemen in de faculteiten der sociale wetenschappen, april 1971 - COWO-publikatie I.

4) Nota 'Het overheidsbeleid inzake het tertiair onderwijs, begrippen en uitgangspunten',

- september 1971 — COWO-publikatie II.
- 5) Advies over de opleiding tot wetenschappelijk onderzoeker,
december 1971 (niet gepubliceerd).
 - 6) Rapport 'Selectie voor en in het hoger onderwijs',
1972 — COWO-publikatie III.
 - 7) Ontwikkeling hoger onderwijs: advies over
voorontwerp van wet hoger onderwijs, 1974.
1974 — COHO-publikatie IV.
 - 8) 'Invoering van een studiepuntenstelsel in het hoger
onderwijs',
september 1975 — COHO-publikatie V.
 - 9) 'Algemene hogere opleidingen'
in 1975 en een ongewijzigde herdruk in januari 1976 —
COHO-publikatie VI.
 - 10) 'Naar een nieuw hoger onderwijs',
advies over de nota Hoger Onderwijs in de toekomst.
Staatsuitgeverij, februari 1977 —
COHO-publikatie VII.
 - 11) Advies, maart 1977,
van de Commissie ontwikkeling hoger onderwijs
én de Commissie open school, getiteld:
'Open Hoger Onderwijs, Advies tot oprichting van
een Open Universiteit',
aangeboden aan de bewindslieden van onderwijs en
wetenschappen en van cultuur, recreatie en
maatschappelijk werk.

De op 17 maart 1977 ingestelde Voorbereidingscommissie
Open Universiteit zal de voorstellen nader uitwerken.

Commissie assistent-geneeskundigen (CAG)

- datum van instelling : 4 oktober 1973
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 27 juli 1973
kenmerk: DGW nr. 237.473
- voorzitter : prof. dr. J. F. Rang (RU, Leiden en RU, Utrecht)
- secretaris : drs. H. J. Kroeze
tel.: 030 — 73 99 11
- taak : de commissie heeft tot taak:

- 1) bestudering en analyse van de positie van de assistent-geneeskundige in opleiding tot specialist, zowel in academische als in niet-academische ziekenhuizen, met inachtneming enerzijds van diens verhouding als leerling tegenover zijn opleider en van beiden tegenover het opleidingsziekenhuis, anderzijds van de rechtsverhouding in arbeidsrechtelijke zin tussen de assistent-genees-

- kundige en diens opleider, casu quo het ziekenhuis waarbij hij in dienst is en arbeid verricht;
- 2) het aangeven van de problemen, voortvloeiende uit de positie en de functie van de assistent-geneeskundige;
 - 3) het aangeven van onderwerpen, die in verband met de positie van de assistent-geneeskundige een betere regeling behoeven met aanduiding van prioriteiten;
 - 4) a. het aangeven van de noodzakelijke veranderingen;
b. het aangeven van de wijze waarop deze veranderingen kunnen worden doorgevoerd;
 - 5) te rapporteren aan de staatssecretarissen van onderwijs en wetenschappen en van volksgezondheid en milieuhygiëne.

rapporten e.d. : 1) Eerste Interimrapport, december 1974.
2) Tweede Interimrapport, april 1976.

Verkenningcommissie onderwijsresearch

datum : 1 februari 1974,
ingesteld op aanbeveling van de Raad van Advies voor het Wetenschapsbeleid,
geïnstalleerd door de minister van O & W op 14 februari 1974

voorzitter : dr. V. J. Welten

secretaris : drs. E. A. Zwanenburg-Alers

leden : prof. drs. A. H. Hulshof
prof. drs. P. Thoënes

adres : Stikke Hezelstraat 1, Nijmegen
tel.: 080 - 22 50 73

taak : de commissie heeft tot taak:

- a) een inzicht te verwerven in de aard en de doelmatigheid van het wetenschappelijk onderzoek en ontwikkelingswerk ten behoeve van het onderwijs dat in Nederland wordt verricht;
- b) de resultaten van haar onderzoek samen te vatten in een totaalbeeld van de huidige situatie en aan te geven welke probleemgebieden bijzondere aandacht zullen behoeven.

rapport : Onderwijsonderzoek in Nederland,
januari 1976.
gepubliceerd: juli 1976 (Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage).

Verkenningcommissie sociaal-wetenschappelijk onderzoek

- datum van aanvang
der werkzaamheden : 16 april 1974
- datum van beschikking : de verkenningcommissie is ingesteld bij beschikking, door de ministers van SoZa, en voor Wetenschapsbeleid, mede namens de ministers van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, van Justitie en van Volksgezondheid en Milieuhygiëne d.d. 4 juli 1974
- voorzitter : prof. dr. A. Hoogerwerf (KU, Nijmegen)
Groenewoudseweg 30
Nijmegen
tel.: 080 - 22 54 44
- secretaris : drs. H. H. F. M. Daemen
- taak : de commissie heeft tot taak:
zich te oriënteren inzake de doelstellingen, het werkterrein, de aard van de werkzaamheden, de opvattingen over de beleidsrelevantie daarvan en de externe relaties van een aantal instellingen, die uit hoofde van hun primaire statutaire doelstellingen of maatschappelijke taak
— hetzij ten behoeve van de departementen van SoZa, van CRM en MW, van Justitie en van Volksgezondheid en Milieuhygiëne sociaal-wetenschappelijk onderzoek verrichten op het terrein van de sociale voorzieningen en de maatschappelijke ontwikkeling;
— hetzij activiteiten verrichten ter bevordering, coördinatie of financiering van zodanig onderzoek.
De commissie werd verzocht haar verkenning, die op 16 april 1974 aanving, binnen een jaar te voltooien.
- rapport : Sociaal-wetenschappelijk onderzoek en beleid (Nijmegen, april 1975).
Staatsuitgeverij,
Christoffel Plantijnstraat 2
's-Gravenhage.

Commissie relatie overheid - TNO

- datum van instelling : 25 juni 1974,
geïnstalleerd door de minister van het wetenschapsbeleid,
de heer F. H. P. Trip
- nummer van het pers-
bericht O & W : nr. 3177, d.d. 25 juni 1974
- voorzitter : H. Reinoud,
directeur NOBIN
(Nederlands orgaan voor de bevordering van de informatie-
verzorging)
Burg. van Karnebeeklaan 19,
's-Gravenhage
tel.: 070 - 60 78 33
- secretaris : mevrouw ir. N. E. M. Hagethorn
- adres van het
secretariaat : Stadhoudersplantsoen 2
's-Gravenhage
tel.: 070 - 46 97 60
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) aanbeveling te formuleren voor de wijze waarop de betrekkingen tussen de overheid en TNO kunnen worden geïntensiveerd;
 - 2) na te gaan welke structurele en procedurele aanpassingen daartoe nodig zijn, zowel bij de departementen als bij TNO;
 - 3) te onderzoeken in hoeverre de onder 2) genoemde aanpassingen binnen de bestaande wettelijke regelingen tot stand kunnen worden gebracht en of eventueel wetswijzigingen noodzakelijk zijn.
- De commissie zal bij haar werkzaamheden contact onderhouden met de werkgroep die het Ministerie van Economische Zaken en de Nijverheidsorganisatie TNO hebben gevormd voor de bestudering van de industriële aspecten van TNO (Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk Onderzoek).
- rapporten : 1) Eerste Interimrapport, 6 juni 1975.
2) Tweede Interimrapport, 22 maart 1977.
3) Eindrapport, 20 april 1977.

Commissie nucleaire geneeskunde

- datum van instelling : augustus 1974,
geïnstalleerd door de staatssecretaris van O & W
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 17.6.1974
kenmerk: DGW/OZW nr. 247.585
- voorzitter : prof. dr. A. Querido
hoogleraar interne geneeskunde
Academische Ziekenhuis te Leiden
- secretaris : mevr. drs. J. A. M. Goemans (HW/NL, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
1) het voorbereiden en coördineren van post-academische
opleidingen in de nucleaire geneeskunde;
2) het begeleiden van meerjarige stages in de nucleaire
geneeskunde;
3) het doen van voorstellen voor en begeleiding van
wetenschappelijke onderzoekprojecten op het terrein
van de nucleaire geneeskunde;
4) desgevraagd of uit eigen beweging adviseren aan de
minister van onderwijs en wetenschappen over overige
aangelegenheden de nucleaire geneeskunde betreffende.
- publikatie : Adviezen en Jaarverslagen t/m 1973.
(De commissie ressorteerde eerst (sinds 1969) onder de
Wetenschappelijke Raad voor de Kernenergie, Thorbecke-
laan 360, 's-Gravenhage, tel. 070 - 74 16 36. Met ingang
van 17 juni 1974 werd de commissie departementaal).

Wetenschappelijke commissie voor het nationaal programma arbeidsmarkt

- datum van instelling : 29 november 1974,
geïnstalleerd door de minister van wetenschapsbeleid,
F. H. P. Trip
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 29.11.1974
kenmerk: DGWB nr. 2861
- voorzitter : prof. dr. P. C. Stouthard,
hoogleraar statistiek in methoden van kwantificering aan
de KH, Tilburg
- secretaris : drs. J. H. G. Cromvoirt (DGWB, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
de Stuurgroep Nationaal Programma voor wetenschappe-
lijk onderzoek op het gebied van de Arbeidsmarkt van
advies te dienen in hoofdlijnen, het werkplan en de verdere
uitwerking van het Nationaal Programma (= een
programma van met elkaar samenhangende wetenschappe-

lijke onderzoeken op het gebied van de arbeidsmarkt op middellange en lange termijn) in projecten, over de rapportering, alsmede over de evaluatie van de resultaten.

- rapporten e.d. : 1) 'De strategie voor het arbeidsmarktonderzoek' van de Stuurgroep Nationaal Programma voor Arbeidsmarktonderzoek (1976)
2) 'Programma in hoofdlijnen' van de Stuurgroep Nationaal Programma voor demografisch onderzoek (1976)

Commissie 'Druk op wetenschappelijke onderzoekers'

- datum van instelling : 14 januari 1975,
geïnstalleerd door de staatssecretaris van O & W,
dr. G. Klein
- datum en nummer
van beschikking : besluit van de staatssecretaris van O & W d.d. 14.1.1975
kenmerk: DGWO/OZWO nr. 258.381
- voorzitter : prof. H. B. G. Casimir,
president van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen
Kloveniersburgwal 29
Amsterdam
tel.: 020 - 22 29 02
- secretaris : drs. J. W. Huysmans (HW/NL, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
- a) het instellen van een onderzoek naar de juistheid van berichten over het uitoefenen van pressie door universitaire TNO- en FOM-bestuurslichamen of bestuurders op onderzoekers die in het publiek stelling hebben willen nemen over het vraagstuk van kernenergie-ontwikkeling;
 - b) na te gaan of in deze en eventuele soortgelijke gevallen sprake is van ontoelaatbare inbreuk op het recht van vrije meningsuiting, de academische vrijheid en de mogelijkheid tot verwerkelijking van maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef van de betrokken onderzoekers;
 - c) zo nodig op basis van het ingestelde onderzoek aanbevelingen te formuleren die kunnen leiden tot maatregelen ter verduidelijking c.q. verbetering van de rechten van de wetenschappelijk onderzoeker, ook ten aanzien van het persoonlijk gebruik van de resultaten van door hem verricht wetenschappelijk onderzoek;
 - d) bij het voorgaande ook aandacht te besteden aan de speciale verhouding tussen promotor en promovendus.

rapport : Een rapport,
door staatssecretaris dr. G. Klein aangeboden aan de
Tweede Kamer, 8 januari 1976.
Als algemene leidraad beveelt de commissie een UNESCO-
aanbeveling aan, waarin 'The civic and ethical aspect of
scientific research' in art. 14 en 15 worden uiteengezet.
(Zie: 'Recommendation of the status of Scientific
Researchers', een document dat op de 18e vergadering van
de UNESCO in november 1974 is aanvaard.)

De commissie is in februari 1976 opgeheven.

Adviescommissie toelatingscriteria wetenschappelijk onderwijs

datum van instelling : 10 november 1975,
geïnstalleerd door de staatssecretaris van O & W,
dr. G. Klein

voorzitter : prof. dr. E. Warries (TH, Twente)

secretaris : mr. J. W. Wesseling (HW/AS/T, van O & W)

taak : de commissie heeft tot taak:
de staatssecretaris te adviseren over de selectiecriteria die
in het kader van de numerus fixus wetgeving worden
gehanteerd

advies : 1) Eerste advies, februari 1976.
(met aanbevelingen die betrekking hebben op de toe te
passen selectiecriteria voor de studie jaren 1977-1978
en 1978-1979).

2) Tweede advies, januari 1977.
(met aanbevelingen die betrekking hebben op de toe te
passen selectiecriteria voor de studie jaren 1979-1980 en
volgende).
Dit advies spreekt zich uit over een selectiesysteem op
langere termijn, d.w.z. de termijn tot de invoering van
een nieuw stelsel van hoger onderwijs

Deze commissie zal in de loop van 1977 worden ontbonden.

Commissie post-academisch onderwijs — welzijnswerk

- datum van instelling : 26 februari 1976,
geïnstalleerd door de staatssecretaris
- bekendgemaakt in : Nederlandse Staatscourant nr. 41,
27 februari 1976
- voorzitter : drs. J. Jonker (KU, Nijmegen)
- secretaris : drs. R. de Bruin (HW/IS, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) te adviseren over de toekomstige opzet van het post-academisch onderwijs op het gebied van het welzijnswerk;
 - 2) te adviseren:
 - a. welke soort cursussen er moeten komen, gelet op de maatschappelijke behoeften;
 - b. hoe zij onderwijskundig moeten worden opgezet;
 - c. op welke wijze die p.a.o. voor afgestudeerden van het w.o. kan worden verzorgd in samenwerking met en/of door de voortgezette opleidingen;
 - d. hoe binnen het kader van de wettelijke regelingen de landelijke organisatie van een p.a.o.-orgaan moet worden opgezet;
 - e. hoe daaraan vorm kan worden gegeven in een samenwerkingsovereenkomst;
 - 3) binnen een jaar advies uit te brengen.

Commissie ter begeleiding van het onderzoek naar taken en functies van het wetenschappelijk corps

- datum van instelling : 5 mei 1976
- datum en nummer van beschikking : samenstelling, taak enz. zijn geregeld bij brief van de staatssecretaris van O & W van 24.2.1976, kenmerk: DGWH/IOWO/APW nr. 280.512
- voorzitter : prof. dr. C. J. Lammers (RU, Leiden)
Aert van Neslaan 115,
Oegstgeest
tel.: 071 — 15 46 56 of 14 83 33, toestel 3161 (faculteit sociale wetenschappen)
- secretaris : mr. E. J. G. Vogelzang
(HW/P, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) het adviseren over de uitwerking van het aan het Instituut voor Toegepaste Sociologie te Nijmegen en aan Bakkenist, Spits en Co, organisatie-adviseurs te

Amsterdam, opgedragen onderzoek naar taken en functies van het wetenschappelijk corps, met inbegrip van de onderlinge relaties tussen die functies;

- 2) de begeleiding van dit onderzoek (o.m. zal aan de hand van de rapportages van de onderzoeksinstituten moeten worden nagegaan of de doelstellingen van het onderzoek worden verwezenlijkt en of de voortgang van het onderzoek in overeenstemming is met de planning van het onderzoek);
- 3) over het algemeen, het fungeren als gesprekspartner van de onderzoekers;
- 4) met de onderzoekers — voor zover noodzakelijk — de relatie met het veld behartigen.

Commissie vooronderzoek beleidsproblemen hoger onderwijs

datum van instelling : 28 oktober 1976

datum en nummer
van beschikking : besch. O. & W: 5.1.1977
kenmerk: HW/OS nr. 296.589

voorzitter : drs. P. Buis, directeur van het
Centraal Bureau voor Onderzoek
van het Wetenschappelijk Onderwijs

secretaris : drs. H. van der Esch
(HW/OS, van O & W)

taak : de commissie heeft tot taak:

- 1) na te gaan welke prioriteiten van het hoger-onderwijs-beleid met vrucht aan een vooronderzoek kunnen worden onderworpen;
- 2) voorstellen te doen ter zake van een aantal te verrichten vooronderzoeken;
- 3) te adviseren over de wijze waarop de vooronderzoeken kunnen worden uitbesteed en uitgevoerd;
- 4) te adviseren over de wijze waarop de verschillende met de uitvoering van de vooronderzoeken samenhangende problemen, zoals met name die van rechtspositie, begroting, omvang, fasering en rapportage dienen te worden opgelost;
- 5) de vooronderzoeken te begeleiden of te doen begeleiden;
- 6) periodiek verslag uit te brengen over het proces van totstandkoming en uitvoering van de onderzoeks-activiteiten.

Adviescommissie opleidingen geneeskundigen (AOG)

- datum van instelling : 13 januari 1977,
geïnstalleerd door de staatssecretaris van onderwijs en
wetenschappen, dr. G. Klein
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 11.1.1977
kenmerk: HW/OS nr. 297.398
- voorzitter : ir. K. Kooij (TH, Eindhoven)
Ansalduslaan 11
Waalre
tel.: 04904 — 45 36
- secretaris : drs. F. J. Hazelnat (HW/OS, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
desgevraagd en eigener beweging de staatssecretaris van
onderwijs en wetenschappen en de staatssecretaris van
volksgezondheid en milieuhygiëne te adviseren met
betrekking tot de gewenste onderlinge afstemming van:
— de initiële beroepsopleiding tot arts;
— de voortgezette, specifieke beroepsopleidingen;
— de post-academische na- en bijscholing.
- Zij beziet de genoemde opleidingen en opleidingsfasen in
hun onderlinge samenhang en tegen de achtergrond van de
kwantitatieve en kwalitatieve maatschappelijke vraag naar
gezondheidszorg.

Commissie van advies begeleiding voorlichtingsactiviteiten (commissie ad hoc)

- datum van instelling : 17 februari 1977,
geïnstalleerd door de minister
voor wetenschapsbeleid, F. H. P. Trip
- datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 17.2.1977
kenmerk: DGWB nr. 7116
- voorzitter : prof. dr. E. Boeker,
hoogleraar in de theoretische natuurkunde aan de Vrije
Universiteit te Amsterdam
Stortenbekerstraat 39
Nieuwkoop
tel.: 01725 — 15 34
tel.: 020 — 5 48 47 36
- secretaris : N. P. van Schouwenburg (O & W)
Staffunctionaris van de Centrale Directie Voorlichting

taak

: de commissie heeft tot taak:

- 1) de beantwoording van de vraag of de overheid een taak zou kunnen hebben ten aanzien van organisaties en groeperingen die vanuit een bepaalde maatschappelijke visie het publiek willen informeren over wetenschappelijke en technische ontwikkelingen en ingeval een dergelijke taak tevens zou inhouden een financiële ondersteuning;
- 2) het ontwikkelen van criteria waaraan ter zake in te dienen subsidieverzoeken zouden kunnen worden getoetst;
- 3) het uitbrengen van een advies met betrekking tot de instelling van een permanente commissie, die de minister voor wetenschapsbeleid in voorkomende gevallen over de wenselijkheid van de toekenning van subsidie zou kunnen adviseren;
- 4) het in dringende gevallen incidenteel adviseren over de wenselijkheid van toekomstige toekenning van zodanige subsidie.

bepalingen

: Er is bepaald dat de commissie met betrekking tot de onder 1) genoemde taak haar advies aan de minister voor wetenschapsbeleid uitbrengt uiterlijk 1 april 1977 en met betrekking tot de onder 2) t/m 4) genoemde taken uiterlijk op 1 juli 1977.

adviezen

- : I) Advies ('Aanbevelingen') met betrekking tot de onder 1) geformuleerde opdracht, d.d. 18 maart 1977 aangeboden aan de minister voor wetenschapsbeleid, bij brief VD/CD/S 39/77.
- II) Advies ('Aanbevelingen') met betrekking tot de onder 2), 3) en 4) geformuleerde opdrachten, d.d. 27 juni 1977 aangeboden aan de minister voor wetenschapsbeleid, bij brief VD/CD/S 75/77.

Hierin zijn ook de onder I) genoemde Aanbevelingen vervat.

's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1977. 30 blz.

Begeleidingscommissie automatisering academische ziekenhuizen

- datum van instelling : februari 1977,
geïnstalleerd door de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen
- datum en nummer van beschikking : besch. O & W: 18.2.1977
kenmerk: HW/INS nr. 300.605
(de beschikking geldt tot 1.1.1991)
- voorzitter : prof. dr. J. C. M. Hattinga-Verschure (RU, Utrecht)
Instituut voor Ziekenhuiswetenschappen
Catharijnesingel 123
Utrecht
tel.: 030 — 31 83 54
- secretaris : drs. C. J. van Wijk (HW/WB, van O & W)
- taak : de commissie heeft tot taak:
- 1) de minister van O & W te attenderen op ontwikkelingen bij de automatisering in de academische ziekenhuizen welke zijn aandacht behoeven en hem ter zake voorstellen te doen;
 - 2) ten aanzien van de aanschaf van apparatuur van de Commissie reken- en informatieverwerkende apparatuur wetenschappelijk onderwijs en onderzoek (CRIVA) desgevraagd bij de minister van O & W ingediende plannen en voorstellen met betrekking tot de automatisering in de academische ziekenhuizen inhoudelijk te beoordelen en daarover aan hem rapport uit te brengen.

Evaluatiecommissie samenwerkingsexperiment Rijksuniversiteit Groningen — Stichting Agogische Akademie Friesland

- datum van instelling : 14 maart 1977,
geïnstalleerd door de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen
- datum en nummer van beschikking : besch. O & W: 1.3.1977
kenmerk: HW/OS nr. 300.534
- voorzitter : prof. dr. J. Berting (RU, Rotterdam)
sociale wetenschappen/interfaculteit
bureau: Burg. Oudlaan 50
Rotterdam
tel.: 010 — 14 55 11
Wildhage 22
Teteringen
tel.: 01618 — 18 59

wnd. secretaris : J. E. A. M. Lelyveld
Zeggelaan 23
Terheyden
tel.: 01694 - 24 22

taak : de commissie heeft tot taak:

- 1) het verrichten van een jaarlijks voortschrijdende evaluatie in hoofdlijnen, met betrekking tot alle op dat moment aanwezige studiejaren, van de onderwijskundige en beheersaspecten van het bedoelde samenwerkingsexperiment;
- 2) het jaarlijks uitbrengen van een rapport aan de minister van O & W over de resultaten van deze evaluatie en het desgewenst doen van voorstellen tot wijziging in de onderwijskundige, bestuurlijke en beheersopzet van het samenwerkingsexperiment op grond van die evaluatie;
- 3) eventuele andere taken, die haar door de minister van O & W worden opgedragen, dan wel die zij voor het uitoefenen van haar werkzaamheden noodzakelijk acht.

Er is bepaald dat de commissie ten behoeve van de bedoelde evaluatie contacten onderhoudt met de Stichting voor Onderzoek van het Onderwijs, het Research Instituut voor het Onderwijs in het Noorden en met organen en personen van de Rijksuniversiteit te Groningen en de Stichting Agogische Akademie Friesland, voor zover dat naar het oordeel van de commissie in het kader van haar taakopdracht nodig is.

Er is tevens bepaald dat de onder 2) bedoelde jaarlijkse rapporten ter kennis worden gebracht van de Onderwijsraad, de Academische Raad, de HBO-Raad, de Stichting voor Onderzoek van het Onderwijs, het College van Bestuur van de Rijksuniversiteit te Groningen en het Bestuur van de Stichting Agogische Akademie Friesland.

Er is bepaald dat de commissie haar werkzaamheden zal beëindigen zodra zij haar evaluatierapport over het studiejaar 1979/1980 heeft uitgebracht.

Commissie voorbereiding open universiteit

datum van instelling : 17 maart 1977,
geïnstalleerd door minister dr. J. A. van Kemenade en
staatssecretaris dr. G. Klein

datum en nummer
van beschikking : besch. O & W: 17.3.1977
kenmerk: HW/OS nr. 303.578

voorzitter : prof. dr. R. A. de Moor (KH, Tilburg)
Burg. Vonk de Bothstraat 52
Tilburg

secretaris : tel.: 013 - 67 12 62/66 91 11, toestel 2454
drs. G. H. H. Maas (HW/OS, van O & W)

taak : de commissie heeft tot taak:

1) De commissie adviseert de minister van onderwijs en wetenschappen omtrent met name de organisatorische opzet, de onderwijskundige vormgeving, financiering en fasering in de realisatie van een open universiteit in Nederland.

2) De commissie gaat uit van de in de Nota Open Universiteit getrokken beleidslijnen. Zij overweegt in dit kader het advies van de Commissie open school en de Commissie ontwikkeling hoger onderwijs, getiteld: 'Open Hoger Onderwijs, Advies tot oprichting van een Open Universiteit.' Zij betreft in ieder geval de navolgende aspecten in haar advies:

a. Organisatorische opzet:

De commissie gaat ervan uit dat de open universiteit in haar uiteindelijke organisatievorm een zelfstandige door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen bekostigde instelling is, die een eigen verantwoordelijkheid heeft voor inhoud en vormgeving van het onderwijs.

Gegeven dit uitgangspunt doet zij voorstellen waarin de verschillende modaliteiten worden uitgewerkt.

b. Verhouding tot instellingen van wetenschappelijk onderwijs en hoger beroepsonderwijs:

De commissie onderzoekt op welke wijze de instellingen van wetenschappelijk onderwijs en hoger beroepsonderwijs en de toekomstige instellingen van hoger onderwijs bij het door een open universiteit te verzorgen onderwijs kunnen worden betrokken.

Dit kan onder meer betreffen:

inschakeling van docenten,
wederzijds gebruik maken van onderwijsfaciliteiten,
dienstverlening ten aanzien van onderzoek e.d.

c. Verhouding tot overige instellingen:

De commissie onderzoekt de modaliteiten van samenwerking met omroeporganisaties, waaronder vooral TELEAC, en andere vormen van multimediaal

of schriftelijk onderwijs.

d. Onderwijskundige vormgeving:

De commissie beziet, uitgaande van een eindniveau gelijkwaardig aan dat van het hoger onderwijs, met name de volgende vraagstukken:

— Hoe gestalte kan worden gegeven aan een studie-opbouw. Zij houdt daarbij rekening met de mogelijkheid van overstap naar het dagonderwijs.

— In hoeverre de in de nota genoemde wenselijkheid van een interdisciplinaire onderbouw voor het eerste leerjaar ook voor het tweede leerjaar doelmatig is.

— De wijze waarop het niveau kan worden gegarandeerd.

— De plaats die de verschillende media in het geheel van de studieopbouw moeten innemen en de onderlinge verhouding daarin.

e. Toelating:

De commissie gaat uit van een open toelating tot de open universiteit. Zij beziet nader in hoeverre enkele specifieke voorwaarden moeten worden gesteld ten aanzien van bij voorbeeld leeftijd of ervaring en welke consequenties de open toelating heeft voor de opbouw van de eerste studiefase.

f. Financiering en fasering:

De commissie gaat uit van een zodanige opzet, dat de kosten blijven binnen het raam van de in de nota geschetste kostenontwikkeling. De commissie geeft wegen aan waarlangs haar voorstellen in de tijd kunnen worden gerealiseerd en geeft daarbij aandacht aan de noodzakelijke voorbereiding voor een start zo mogelijk in 1979, de opbouw van het aanbod van onderwijsprogramma's en ontwikkeling van de opnamecapaciteit.

g. Vestigingsplaats:

De commissie werkt criteria uit waaraan een vestigingsplaats moet voldoen en doet zo mogelijk een aanbeveling voor één of meer plaatsen. Zij houdt daarbij rekening met het geheel van haar organisatorische, onderwijskundige en financiële voorstellen en tevens met het spreidingsbeleid van de overheid.

Er is bepaald dat de commissie ten behoeve van haar werkzaamheden subcommissies kan instellen, deskundigen kan inschakelen en binnen het raam van de daarvoor beschikbaar gestelde middelen opdrachten aan derden kan verstrekken.

Er is bepaald dat de commissie bij de uitvoering van haar werkzaamheden contact onderhoudt met de Commissie open school in het licht van hetgeen hierover in de nota is opgemerkt en eveneens waar nodig daarvoor in aanmerking komende departementen, zoals dat van Landbouw en Visserij, bij de werkzaamheden betreft.

Er is bepaald dat de commissie niet later dan een jaar na de datum van deze beschikking verslag uitbrengt.

Plaatsing eerstejaars studenten

Centrale commissie aanmelding en plaatsing aanstaande eerstejaars studenten (CCAP)

datum en nummer

van instelling/

beschikking

: besch. O & W: 28.6.1972
kenmerk: DGW nr. 222.855

voorzitter

: prof. dr. J. Gerritsen (RU, Groningen)
Troelstralaan 97
Groningen
tel.: 050 - 25 20 65

secretaris

: drs. J. M. C. van Schoten (Centrale Directie Studiefinanciering, van O & W)
H. W. Mesdagstraat 10
Groningen
tel.: 050 - 18 96 66/12 82 72
Postbus 888

taak

: de commissie heeft tot taak:

- 1) organisatie van de aanmelding van aanstaande eerstejaars studenten;
- 2) de coördinatie en begeleiding van de werkzaamheden van de jaarlijks op advies van de Academische Raad in te stellen plaatsingscommissies.

verslagen en rapport

- 1) Verslag aanmelding plaatsing a.s. eerstejaars studenten cursusjaar 1972-1973 (Tweede Kamer, brief van de staatssecretaris van O & W ingediend 5 juni 1973, nr. 12.424).
- 2) Verslag (jaarverslag) aanmelding en plaatsing a.s. eerstejaars studenten cursusjaar 1973-1974.
(in 1973: zes vergaderingen).
- 3) Rapport 'Richtlijnen voor de werkzaamheden der plaatsingscommissies' (1974).
hoofdstuk 1:
a) taak en positie van de plaatsingscommissies;
b) technisch-administratieve aspecten van de plaatsingsprocedure.
hoofdstuk 2:
richtlijnen voor de toewijzing der plaatsen.
- 4) Verslag (jaarverslag) aanmelding en plaatsing a.s. eerstejaars studenten cursusjaar 1974-1975.
(in 1974: vier vergaderingen).
- 5) Verslag (jaarverslag) aanmelding en plaatsing a.s. eerstejaars studenten cursusjaar 1975-1976.
- 6) Verslag (jaarverslag) aanmelding en plaatsing a.s. eerstejaars studenten cursusjaar 1976-1977.

126

(R672B₁)

1251 B30

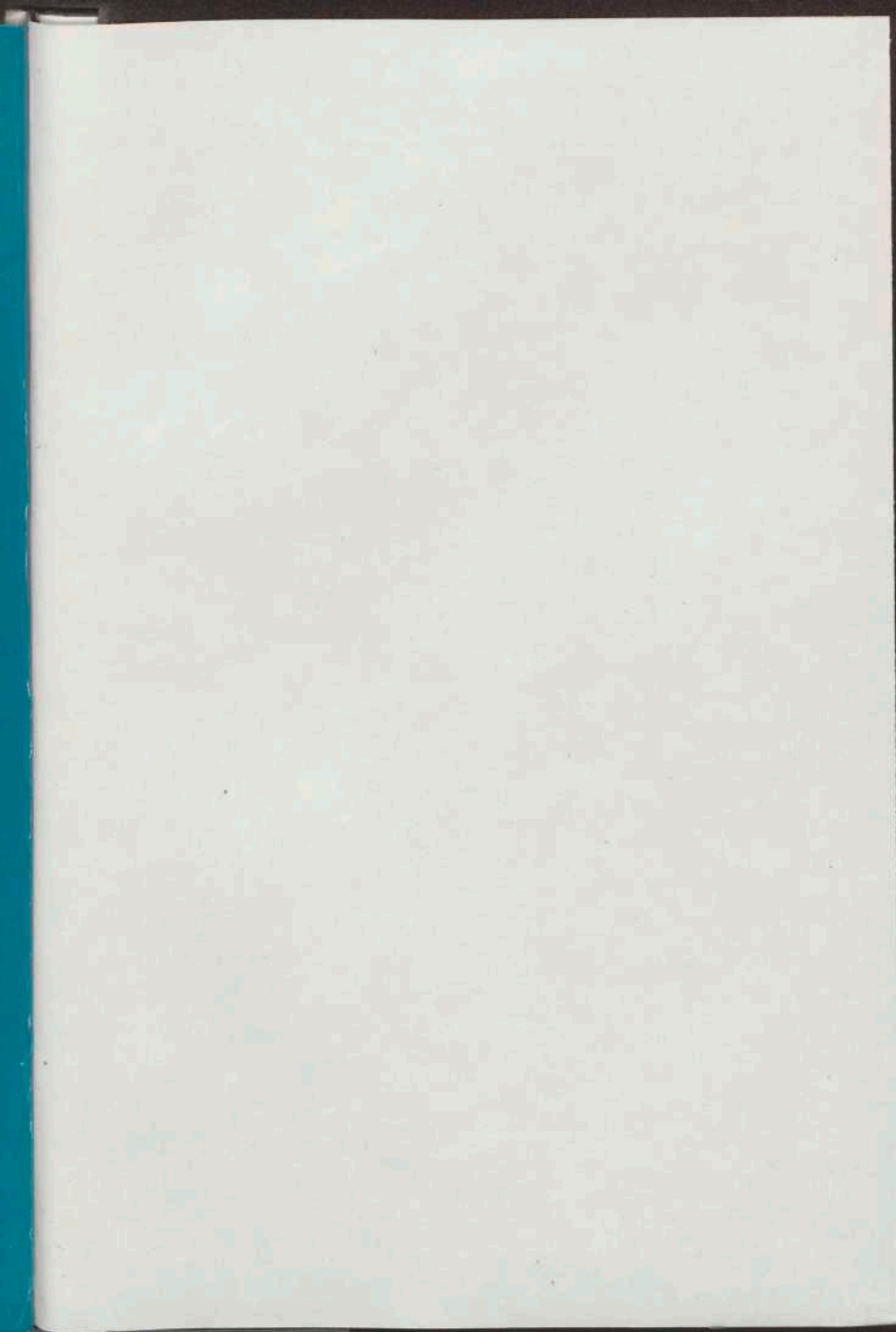
Publikatie van het Ministerie
van Onderwijs en Wetenschappen
Samengesteld door de Centrale
directie Documentatie van genoemd
ministerie

Uitgegeven door de Staatsuitgeverij
te 's-Gravenhage, 1977

Productie: Centrale directie Voorlichting
van het Ministerie van
Onderwijs en Wetenschappen

Vormgeving: Staatsdrukkerij

P.K. 77.176/1.100-400/724834F-332
ISBN 90 12 01744 0

Practical and theoretical
considerations in the design of
the new steel deck of the
Glenelg Suspension Bridge
London, 1971

Headmaster, Cairnwood Secondary School,
Dunfermline, 1972
Principal, St. Andrew's School,
Dunfermline, 1973

Principal, Levenburgh

25, The Crescent, Dunfermline, Fife
DUN1 1AT 01330